Selma Lagerlöf

NILS HOLGERSSONS UNDERBARA RESA GENOM SVERIGE

En bilderbok illustrerad av Lars Klinting

SHOUT
SHARE
IT

Annotation

Сельма Лагелеф (1858–1940) – Шведская писательница, лауреат нобелевской премии по литературе (1909). "Чудесное путешествие Нильса Хольгерссона по Швеции" появилось в 1906 году. Задумывая учебник по географии для шведских детей, талантливая писательница создала книгу, которая стала классическим произведением мировой детской литературы.

Здесь представлен полный вариант книги, а не тот "пересказ со шведского", который был ранее у нас известен.

Skriven som läsebok för folkskolan, erbjuder den samtidigt en saklig översikt över geografi, natur och kultur samt ett spännande äventyr utan motsvarighet i svensk läromedelshistoria.

- Den kristna dagvisan
  - ○
- Sveriges karta
  - ○
- I. Pojken
  - ○ Tomten
  - ○ Vildgässen
  - ○ Det rutiga tygstycket
- II. Akka från Kebnekajse
  - ○ Kvällen
  - ○ Natten
  - ○ Gåsleken
- III. Vildfågelsliv
  - ○ I bondgården
  - ○ Vittskövle
  - ○ I Övedsklostrets park
- IV. Glimmingehus
  - ○ Svartråttor och gråråttor
  - ○ Storken
  - ○ Råttfångaren
- V. Den stora trandansen på Kullaberg
- VI. I regnväder
- VII. Trappan med de tre trappstegen
- VIII. Vid Ronneby å
- IX. Karlskrona
- X. Resa till Öland
- XI. Ölands södra udde
- XII. Den stora fjärilen

- XIII. Lilla Karlsön
  - Stormen
  - Fåren
  - Helveteshålet
- XIV. Två städer
  - Staden på havsbotten
  - Den levande staden
- XV. Sagan om Småland
- XVI. Kråkorna
  - Lerkrukan
  - Kråkrövad
  - Stugan
- XVII. Den gamla bondkvinnan
- XVIII. Från Taberg till Huskvarna
- XIX. Den stora fågelsjön
  - Jarro gräsanden
  - Lockfågeln
  - Sjösänkningen
- XX. Spådomen
- XXI. Vadmalsvåden
- XXII. Karrs och Gråfälls saga
  - Kolmården
  - Karr
  - Gråfälls flykt
  - Hjälplös
  - Nunnorna
  - Det stora nunnekriget
  - Hämnden
- XXIII. Den sköna lustgården
- XXIV. I Närke
  - Ysätters-Kajsa
  - Marknadsaftonen
- XXV. Islossningen
- XXVI. Arvskiftet
- XXVII. I Bergslagerna
- XXVIII. Järnverket
- XXIX. Dalälven
- XXX. Brorslotten
  - Den gamla gruvstaden
  - Sagan om Falu gruva
- XXXI. Valborgsmässoafton
  - Valborgsmässoafton
  - Myr-Kerstis berättelse
- XXXII. Vid kyrkorna

- XXXIII. Översvämningen
  - Översvämningen
  - Svanorna i Hjälstaviken
  - Den nya bandhunden
- XXXIV. Sagan om Uppland
- XXXV. I Uppsala
  - Studenten
  - Vårfesten
  - Provet
- XXXVI. Dunfin
  - Staden, som simmar på vattnet
  - Systrarna
- XXXVII. Stockholm
- XXXVIII. Gorgo, örnen
  - I fjälldalen
  - I fångenskapen
- XXXIX. Fram över Gästrikland
  - Det kostbara bältet
  - Skogens dag
- XL. En dag i Hälsingland
  - Ett stort grön blad
  - Djurens nyårsnatt
- XLI. I Medelpad
- XLII. En morgon i Ångermanland
  - Brödet
  - Skogsbranden
- XLIII. Västerbotten och Lappland
  - De fem kunskaparna
  - Det vandrande landet
  - Drömmen
  - Framkomsten
- XLIV. Åsa gåsapiga och lille Mats
  - Sjukdomen
  - Lille Mats' begravning
- XLV. Hos lapparna
- XLVI. Mot söder! Mot söder!
  - Första resdagen
  - På Östberget
  - Sagan om Jämtland
- XLVII. Sägner från Härjedalen
- XLVIII. Värmland och Dalsland
- XLIX. En liten herrgård
- L. Skatten på skäret
  - På väg till havet

    - Vildgässens gåva
- LI. Havssilver
- LII. En stor herrgård
    - Gamle herrn och unge herrn
    - Sagan om Västergötland
    - Sången
- LIII. Resan till Vemmenhög
- LIV. Hos Holger Nilssons
- LV. Avsked från vildgässen

Den kristna dagvisan

Den signade dag, som vi nu här se
av himmelen till oss nedkomma,
han blive oss säll, han låte sig te
oss allom till glädje och fromma.
Ja, Herren, den högste, oss alla i dag
för synder och sorger bevare.

Men såsom en fågel mot himmelens höjd
sig lyfter på lediga vingar,
han lovar sin gud, är glad och förnöjd,
när han över jorden sig svingar,
så lyfter sig själen i hjärtelig fröjd
till himlen med lovsång och böner.

Ack, låtom oss lova och bedja vår Gud,
när stunderna växla och skrida,
så skola vi stärkas att hålla hans bud
och vaka och tåligen lida.
Ja, låtom oss verka med allvar och flit,
så länge oss dagen förunnas.

sv. Ps. 424: 1, 5, 6

Sveriges karta

Jag ser från skolans dar en bild,
av fingrar märkt, med plumpar spilld,
på kalkad vägg i prima,
en karta, klistrad upp på lärft,
utav den svenska jord vi ärvt,
vårt land från fordomtima.

Där låg det mellan fjäll och sjö
på Skandinaviens halva ö,
som, när den sågs från sidan,
för vår primanska fantasi
ett utsträckt lejon kunde bli
i vila och förbidan.

På kartan stirrade vi små,
och tanken hisnade att gå
den ändlöst långa vägen
från Ystad uppåt Torneå, –
den nötte man ut järnskor på
som i den gamla sägen.

Än tänker jag mig var provins
i samma färger, som jag minns
från kartans bjärta gränser:
ett Skåne gult som skördefält,
ett Sörmland grönt som björkens tält,
då Värmland stålblått glänser.

Längst upp i norr ett blodrött snitt;
där vidtog Ryssland tomt och vitt,
och blicken återvände
till Sveas bygd med berg och slätt,
små städer liksom smultron tätt
och strömmar utan ände.

De runno här, de flöto där,
och det var vånda och besvär
att hålla ihop dem alla;
i klassens mummel, läxors sus
jag hörde deras fjärran brus

för mina öron svalla.

Ur minnet gledo namnen hän
så snabbt som några timmerträn
på Västerbottens älver,
och barnatårars salta tåg
förente sig med varje våg,
som genom Norrland välver.

Men liksom Engelbrekt med mod
från stad till stad, från flod till flod
vi fram till målet lände.
Erövringen var lång och svår,
men nu var fosterjorden vår,
nu, då dess drag vi kände. –

Där förr vi sutto, du och jag,
ett släkte sitter nu i dag,
som kan vad vi ej visste.
Den, som hos oss var främst i led,
bland denna ungdom sjönke ned
kanhända till den siste.

Nu böjas över kartans blad
de huvun små i lockig rad,
som efter oss ta arvet.
Vad oss synts långt, för dem syns kort,
och alla avstånd svinna bort
i järnvägstidevarvet.

De läsa på det svarta nät,
som korsar älvens blåa fjät
och genom fjället spränger.
Lokomotivets gälla sus
i flodsystemets dova brus
på kartan in sig mängder.

Men säg, vad tänker du därvid,
du unga ätt i ångans tid,
var kinder kunskap bleker?
Har väl i brinnande termin
du dörren stängt för fantasin,
som skimrar och som leker?

Nej, än mot gossens skolpulpet
hon lutar sig i hemlighet,
vår barndoms tröstarinna.
Med hennes trollglas i sin hand
i läxans torra ökensand
skall liv och färg han finna.

Du hulda fe, du barnens vän,
i boken bräddar måla än
din bildvärld för de unga!
Åt hemmets skog och fjäll och älv,
åt järnets döda massa själv
giv så en själ, en tunga!

Och prägla levande och varm
en Sveriges bild i barnets barm,
som mannen skall bevara,
som han skall ägna glad en gång
sin levnads gärning eller sång
och dö för att försvara!

Carl Snoilsky

I. Pojken

Tomten

Söndag 20 mars

Det var en gång en pojke. Han var så där en fjorton år gammal, lång och ranglig och linhårig, Inte stort dugde han till: han hade mest av allt lust att sova och äta, och därnäst tyckte han om att ställa till odygd.

Nu var det en söndagsmorgon, och pojkens föräldrar höllo på att göra sig i ordning för att gå i kyrkan. Pojken själv satt i skjortärmarn på bordskanten och tänkte på hur lyckligt det var, att både far och mor gingo sin väg, så att han skulle få rå sig själv under ett par timmar. "Nu kan jag då ta ner fars bössa och skjuta av ett skott, utan att någon behöver lägga sig i det," sade han för sig själv.

Men det var nästan, som om far skulle ha gissat sig till pojkens tankar, för just som han stod på tröskeln och var färdig att gå, stannade han och vände sig mot honom. "Eftersom du inte vill gå i kyrkan med mor och mig," sade han, "så tycker jag, att du åtminstone kan läsa predikan hemma. Vill du lova, att du gör det?" "Ja," sade pojken, "det kan jag väl göra." Och han tänkte förstås, att inte skulle han läsa mer, än han hade lust till.

Pojken tyckte, att han aldrig hade sett sin mor så fortfärdig. I ett nu var hon borta vid vägghyllan, tog ner Luthers postilla och lade den på bordet framme vid fönstret med dagens predikan uppslagen. Hon slog också upp i evengelieboken och lade den brevid postillan. Sist drog hon fram till bordet den stora länstolen, som blev köpt på auktionen i Vemmenhögs prästgård förra året, och där eljest ingen annan än far fick sitta.

Pojken satt och tänkte, att mor gjorde sig alltför mycket besvär med den där uppdukningen, för han ämnade inte läsa mer än en eller annan sida. Men nu var det för andra gången alldeles så, som om far skulle ha kunnat se tvärsigenom honom. Han gick fram till pojken och sade med sträng röst: "Kom nu ihåg, att du läser ordentligt! har du då hoppat över något, så går det inte väl för dig."

"Predikan är fjorton och en halv sida," sade mor liksom för att råga måttet. "Du får nog sätta dig att läsa genast, om du ska hinna igenom den."

Därmed gingo de äntligen, och då pojken stod i dörren och såg efter dem, tyckte han, att han hade blivit fångad i en fälla. "Nu går de nog och lyckönskar sig till att ha hittat på det så bra, att jag måste sitta och hänga över predikan hela tiden, som de var borta", tänkte

han.

Man far och mor gingo visst inte och lyckönskade sig till något, utan istället voro de ganska bedrövade. De voro ett fattigt husmansfolk, och deras ställe var inte mycket större än en trädgårdstäppa. Då de först flyttade dit, kunde där inte födas mer än en gris och ett par höns, men de voro ovanligt strävsamma och duktiga människor, och nu hade de både kor och gäss. Det hade gått ofantligt framåt för dem, och de skulle ha vandrat nöjda och glada till kyrkan den vackra morgonen, om de inte haft sonen att tänka på. Far klagade över att han var trög och lat: ingenting hade han velat lära i skolan, och han var så oduglig att man nätt och jämnt kunde sätta honom till att valla gäss. Och mor nekade inte till att detta var sant, men hon var mest bedrövad över att han var vild och elak, hård mot djur och illvillig mot människor. "Månne Gud bryta hans ondska och ge honom ett annat sinneslag!" sade mor. "Annars blir han till en olycka både för sig själv och oss."

Pojken stod en lång stund och funderade om han skulle läsa predikan eller inte. Men så kom han överens med sig själv, att den här gången var det bäst att vara lydig. Han satte sig i prästgårdslänstolen och började läsa. Men då han hade hållit på en stund med att rabbla upp orden halvhögt, så var det, som om det där mumlandet skulle ha sövt honom, och han märkte, att han nickade till.

Ute var det allra vackraste vårväder. Året var inte längre kommet än till den tjugonde mars, men pojken bodde i Västra Vemmenhögs socken långt nere i södra Skåne, och där var våren redan i full gång. Det var inte grönt än, men det var friskt och knoppande. Det fanns vatten i alla diken, och hästhovsörten stod i blom på dikeskanten. Allt det krattet, som växte på stengärdsgården, hade blivit brunt och blankt. Bokskogen långt borta stod och liksom svällde och blev tätare för varje ögonblick. Himmelen var hög och rent blå. Stugdörren stod på glänt, så att det hördes in i rummet hur lärkorna drillade. Hönsen och gässen gingo på gården, och korna, som kände vårluften ända in i båsen, gåvo ibland till ett råmande.

Pojken han läste och nickade och stred mot sömnen. "Nej, jag vill inte somna," tänkte han, "för då hinner jag inte igenom det här på hela förmiddagen."

Men hur det var, så somnade han.

Han visste inte om han hade sovit litet eller länge, men han vaknade vid att han hörde ett lätt buller bakom sig.

På själva fönsterbrädet rätt framför pojken stod en liten spegel, och i den syntes nästan hela rummet. I detsamma som nu pojken lyfte på huvudet, råkade han titta i spegeln, och då såg han, att locket till mors kista hade blivit uppslaget.

Det var så, att mor ägde en stor tung, järnbeslagen ekkista, som

ingen annan än hon själv fick öppna. Där förvarande mor allt det hon hade ärvt efter sin mor, och som hon var särskilt rädd om. Där lågo ett par gammaldags bondkvinnedräkter av rött kläde med kort liv och veckad kjol och pärlbesatt bröstsmäck. Där funnos stärkta, vita huvudklutar och tunga silversöljor och kedjor. Folk ville inte gå med sådant nu för tiden, och mor hade flera gånger tänkt på att göra sig av med de gamla sakerna, men så hade hon inte haft hjärta till det.

Nu såg pojken i spegeln alldeles tydligt, att locket till kistan stod öppet. Han kunde inte förstå hur detta hade gått till, för mor hade stängt kistan, innan hon gick. Det skulle nog inte ha hänt mor, att hon hade lämnat den kistan öppen, när han var ensam hemma.

Han blev riktigt hemsk till mods. Har var rädd för att en tjuv hade smugit sig in i stugan. Han vågade inte röra sig, utan satt stilla och stirrade i spegeln.

Medan han satt så och väntade, att tjuven skulle visa sig, började han undra vad det var för en svart skugga, som föll över kistkanten. Han såg och såg och ville inte tro sina ögon. Men det där, som till en början var skugglikt, blev allt tydligare, och snart märkte han, att det var något verkligt. Det var inte bättre, det, än att en tomte satt och red gränsle över kistkanten.

Pojken hade nog hört talas om tomtar, men han hade aldrig tänkt sig, att de kunde vara så små. Han var inte mer än en tvärhand hög, han, som satt på kistkanten. Han hade ett gammalt, rynkigt, skägglöst ansikte och var klädd i svart långrock, knäbyxor och bredskyggig, svart hatt. Han var mycket prydlig och fin med vita spetsar kring halsen och handlederna, spännen i skorna och strumpeband, och satt och såg på det gammaldags arbetet med sådan andakt, att han inte märkte att pojken hade vaknat.

Pojken blev bra förvånad att få se tomten, men så särdeles rädd blev han däremot inte. Det var omöjligt att bli rädd för en, som var så liten. Och eftersom tomten satt där så upptagen av sitt, att han varken såg eller hörde, tänkte pojken, att det skulle vara lustigt att spela honom ett spratt: knuffa ner honom i kistan och slå igen locket över honom eller något i den vägen.

Men pojken var ändå inte så modig, att han vågade röra vid tomten med händerna, utan han såg sig om i stugan efter något, som han kunde stöta till honom med. Han lät blickarna vandra från liggsoffan till slagbordet och från slagbordet till spisen. Han såg på vattenspannen vid dörren och på slevar och knivar och gafflar och fat och tallrikar, som syntes genom den halvöppna skåpdörren. Han såg upp till fars bössa, som hängde på väggen bredvid de danska kungligas porträtt, och på pelargonierna och fuchsiorna, som blommade i fönstret. Allra sist föllo hans blickar på en gammal flughåv, som hängde på fönsterkarmen.

Knappast hade han fått syn på flughåven, förrän han ryckte den till sig och sprang upp och svängde den utmed kistkanten. Och han blev själv förvånad över en sådan tur, som han hade. Han förstod nästan inte hur han hade burit sig åt, men han hade verkligen fångat tomten. Den stackaren låg på bottnen av den långa håven med huvudet neråt och kunde inte komma upp ur den.

I första ögonblicket visste pojken alls inte vad han skulle ta sig till med sin fångst. Har var bara noga med att svänga håven fram och tillbaka, för att inte tomten skulle få rådrum att klättra upp.

Tomten började tala och bad så innerligt att bli frigiven. Han hade gjort dem gott under många år, sade han, och var värd bättre medfart. Om nu pojken släppte lös honom, så skulle han ge honom en gammal speciedaler, en silversked och en guldpenning, som var lika stor som boetten på hans fars silverur.

Pojken tyckte inte, att detta var mycket bjudet, men det hade gått honom så, att sedan han hade fått tomten i sitt våld, hade han blivit rädd för honom. Han märkte, att han hade gett sig i lag med något, som var främmande och hemskt och inte hörde hans värld till, och han var bara glad att bli av med otyget.

Han gick därför genast in på köpet och höll hoven stilla, för att tomten skulle kunna krypa ut ur den. Men när tomten nästan var ute ur håven, kom pojken att tänka på att han borde ha betingat sig stora ägodelar och allt möjligt gott. Åtminstone borde han då ha ställt upp villkoret, att tomten skulle ha trollat predikan in i huvudet på honom. "Så dum jag var, som gav honom fri!" tänkte han och började skaka håven, för att tomten skulle ramla ner igen.

Men i samma stund, som pojken gjorde detta, fick han en så förfärlig örfil, att han trodde huvudet skulle springa i bitar. Han for först mot ena väggen, sedan mot den andra, till sist sjönk han ner på golvet, och där blev han liggande sanslös.

Då han vaknade upp igen, var han ensam i stugan. Han såg inte till ett spår efter tomten. Kistlocket var stängt, och flughåven hängde på sin vanliga plats i fönstret. Om han inte hade känt hur högra kinden brände efter örfilen, skulle han ha varit frestad att tro, att det hade varit en dröm alltsammans. "Hur som helst så lär väl far och mor påstå, att det inte har varit annat," tänkte han. "De kommer nog inte att göra något avdrag i predikan för tomtens skull. Det är bäst jag sätter mig att läsa igen."

Men när han nu gick fram mot bordet, så lade han märke till något underligt. Det kunde ju inte vara så, att stugan hade vuxit. Men varav kom det sig då, att han måste gå så många fler steg, än han brukade, för att komma fram till bordet? Och vad gick det åt stolen? Den såg inte ut att vara större nu än nyss förut, men han måste först stiga upp på slån mellan stolbenen och sedan klättra för att nå till

sitsen. Och på samma sätt var det med bordet. Han kunde inte se över bordskivan utan att kliva upp på armstödet.

"Vad i all världen är detta?" sade pojken. "Jag menar tomten har förgjort både länstolen och bordet och hela stugan."

Postillan låg på bordet, och synbarligen var den sig lik, men det måtte ha varit något galet med den också, för han kunde inte komma åt att läsa ett ord i den utan att rent av ställa sig själv i boken.

Han läste ett par rader, men så råkade han att se upp. Därvid föllo hans blickar i spegeln, och så ropade han helt högt: "Se, där är ju en till!"

För i spegeln såg han tydligt en liten, liten parvel, som var klädd i toppluva och skinnbyxor.

"Den där är ju klädd alldeles som jag!" sade pojken och slog ihop händerna av förvåning. Men då såg han, att parveln i spegeln gjorde detsamma.

Då började han att dra sig i håret och nypa sig i armarna och svänga sig runt, och ögonblickligen gjorde han efter det, han, som syntes i spegeln.

Pojken sprang omkring spegeln ett par gånger för att se efter om det stod någon liten karl gömd bakom den. Men han fann ingen där, och då började han skälva av skräck. Ty nu förstod han, att tomten hade förtrollat honom, och att den där parveln, som han såg bilden av i spegeln, det var han själv.

Vildgässen

Pojken kunde rakt inte förmå sig att tro, att han hade blivit förvandlad till tomte. "Det var väl bara en dröm och en inbillning," tänkte han. "Om jag väntar ett par ögonblick, så blir jag nog människa igen."

Han ställde sig framför spegeln och slöt ögonen. Han öppnade dem först efter ett par minuter och väntade då, att det skulle ha gått över. Men det hade det inte, utan han var och förblev lika liten. Eljest var han alldeles sådan, som han hade varit förut. Det vita linhåret och fräknarna över näsan och lapparna på skinnbyxorna och stoppen på strumpan, alltsammans var sig likt, med undantag av att det hade blivit förminskat.

Nej, det tjänade ingenting till att stå stilla och vänta, det märkte han. Han fick lov att försöka med något annat. Och det klokaste han kunde företa sig tyckte han skulle vara att leta reda på tomten och försona sig med honom.

Han hoppade ner på golvet och började söka. Han tittade bakom stolar och skåp och under liggsoffan och i bakugnen. Han kröp till och med ner i ett par råtthål, men har var inte i stånd att finna tomten.

Medan han sökte, grät han och bad och lovade allt tänkbart. Aldrig mer skulle han svika sitt ord till någon, aldrig mer skulle han vara elak, aldrig mer skulle han somna ifrån predikan. Om han bara finge bli människa igen, så skulle det bli en så präktig och snäll och lydig gosse av honom. Men vad han än lovade, så hjälpte det inte det minsta.

Med ens kom han ihåg, att han hade hört mor säga, att småfolket brukade bo i kostallet, och han beslöt genast att gå dit och se om han kunde finna tomten. Det var en lycka, att stugdörren stod på glänt, för han skulle inte ha kunnat nå upp till låset och öppna den, men nu slapp han igenom utan hinder.

Då han kom ut i förstun, såg han sig om efter sina träskor, för inne i rummet hade han förstås gått i strumpsockorna. Han undrade hur han skulle reda sig med de stora, klumpiga träskorna, men i detsamma såg han ett par små skor stå på tröskeln. När han märkte, att tomten hade varit så omtänksam, att han också hade förvandlat träskorna, blev han ännu mer ängslig. Det tycktes, som om det vore meningen, att den här bedrövelsen skulle räcka länge.

På den gamla ekbrädan, som låg framför förstudörren, hoppade en gråsparv. Han hade inte väl fått ögonen på pojken, förrän han ropade: "Tititt! Tititt! Se på Nils gåsapåg! Se på Tummetott! Se på Nils Holgersson Tummetott!"

Genast vände både gässen och hönsen sina blickar mot pojken,

och det blev ett förfärligt kacklande. "Kukeliku," gol tuppen, "det var rätt åt honom. Kukeliku, han har ryckt mig i kammen." – "Ka ka, ka, det var rätt åt honom," ropade hönorna, och härmed höllo de på i oändlighet. Gässen foro ihop i en tät klunga, stucko huvudena tillsammans och frågade: "Vem kan ha gjort det? Vem kan ha gjort det?"

Men det märkvärdigaste härvid var, att pojken förstod vad de sade. Han var så förvånad, att han blev stående stilla på trapsteget och lyssnade. "Det måtte komma sig därav, att jag är förvandlad till tomte," sade han. "Det är nog därför, som jag förstår fåglalåt."

Han tyckte, att det var odrägligt, att hönsen inte ville sluta upp att säga, att det var rätt åt honom. Han kastade en sten mot dem och ropade: "Tig med er, ert pack!"

Men han hade inte tänkt på att han inte mer var sådan, att hönsen behövde vara rädda för honom. Hela hönshopen rusade emot honom, ställde sig runt omkring honom och skrek: "Ka, ka, ka, det var rätt åt dig. Ka, ka, ka, det var rätt åt dig."

Pojken försökte komma undan dem, men hönsen sprungo efter och skreko, så att han höll på att mista hörseln. Han hade väl aldrig sluppit ifrån dem, om inte stugkatten hade kommit gående. Så snart hönsen sågo katten, tystnade de och låtsades inte tänka på annat än att krafsa i jorden efter mask.

Pojken sprang genast fram till katten. "Kära du Misse," sade han, "du känner väl till alla vrår och smyghål här på gården? Du får vara snäll och tala om för mig var jag kan finna tomten."

Katten svarade inte genast. Han satte sig ner, lade svansen prydligt i ring framför benen och stirrade på pojken. Det var en stor, svart katt med en vit fläck i bringan. Håret låg slätt och blänkte i solskenet. Klorna voro indragna, och ögonen voro jämngråa med bara en liten, smal springa mittpå. Katten såg genombeskedlig ut.

"Nog vet jag var tomten bor," sade han med len röst, "men inte är det sagt, att jag vill tala om det för dig."

"Kära Misse, du får lov att hjälpa mig," sade pojken. "Ser du inte hur han har förtrollat mig?"

Katten öppnade litet på ögonen, så att den gröna elakheten började lysa fram. Han spann och surrande av belåtenhet, innan han svarade. "Ska jag kanske hjälpa dig, för det att du så ofta har ryckt mig i svansen?" sade han till sist.

Då blev pojken ond och glömde alldeles hur liten och maktlös han nu var. "Jag kan allt rycka dig i svansen än en gång, jag," sade han och sprang emot katten.

I nästa ögonblick var katten så förändrad, att pojken knappt kunde tro, att det var samma djur. Vartenda hår på hans kropp stod på ända. Ryggen hade krökt sig, benen hade längt sig, klorna skrapade i

marken, svansen hade blivit kort och tjock, öronen lade sig bakåt, munnen fräste, ögonen stodo vidöppna och lyste av röd eld.

Pojken ville inte låta skrämma sig av en katt, utan tog än ett steg framåt. Men då gjorde katten ett språng, kom ner rätt på pojken, slog omkull honom och ställde sig över honom med framfötterna på hans bröst och gapet öppet över hans strupe.

Pojken kände hur klorna trängde genom västen och skjortan in i skinnet, och hur de vassa hörntänderna kittlade strupen. Han skrek på hjälp, allt vad han förmådde.

Men ingen kom, och han trodde förvisso, att hans sista stund var inne. Då kände han, att katten drog in klorna och släppte taget om strupen.

"Så där," sade han, "nu kan det vara nog. Jag ska låta dig slippa undan den här gången för matmors skull. Jag ville bara, att du skulle veta vem av oss två det är, som nu har makten."

Därmed gick katten sin väg och såg lika slät och from ut som nyss, när han kom. Pojken var så skamsen, att han inte sade ett ord, utan bara skyndade till kostallet för att söka efter tomten.

Där funnos inte fler än tre kor. Men när pojken kom in, blev det ett bölande och ett oväsen, så att man gott kunde tro, att de voro åtminstone trettio.

"Mu, mu, mu," råmade Majros."Det är då gott, att det finns rättvisa till i världen."

"Mu, mu, mu," stämde de upp alla tre. Han kunde inte höra vad de sade, så skreko de över varandra.

Pojken ville fråga efter tomten, men han kunde inte göra sig hörd, därför att korna voro i fullt uppror. De buro sig åt så, som de brukade, när han släppte en främmande hund in till dem. De sparkade med bakbenen, skakade i sina halslänkar, vände huvudena utåt och måttade med hornen.

"Kom hit du bara," sade Majros, "så ska du få dig en spark, som du inte ska glömma på länge!"

"Kom hit," sade Gull-Lilja, "så ska du få dansa på mina horn!"

"Kom hit, så ska du få känna på hur det smakade, när du slängde på mig träskon, som du brukade göra i somras!" röt Stjärna.

"Kom hit, så ska du få betalt för getingen, som du släppte in i örat på mig!" vrålade Gull-Lilja.

Majros var den älsta och klokaste av dem, och hon var allra ondast. "Kom hit," sade hon, "så att jag får ge dig betalt för alla de gånger, som du har ryckt mjölkpallen undan mor din, och för alla de krokben, som du har satt för henne, när hon har kommit bärande med mjölkspannen, och för alla de tårar, som hon har stått här och gråtit över dig!"

Pojken ville säga dem, att han ångrade, att han hade varit stygg

mot dem, och att han aldrig skulle bli annat än snäll, om de bara sade honom var tomten fanns. Men korna lyssnade inte till honom. De bråkade så, att han blev rädd för att någon av dem skulle lyckas slita sig lös, och han tyckte, att det var bäst att smyga sig bort ur kostallet.

Då han kom ut igen, var han rätt modlös. Han kunde förstå, att ingen på gården ville hjälpa honom att finna tomten. Och litet skulle det väl också båta, om han funne honom.

Han kröp upp på den breda stengärdsgården, som gick runt omkring torpet och var övervuxen med törne och björnbärsrankor. Där slog han sig ner för att tänka på hur det skulle gå, om han inte bleve människa igen. När nu far och mor komme hem ifrån kyrkan, skulle det väl bli ett undrande. Ja, ett undrande skulle det bli över hela landet, och folk skulle komma både från Östra Vemmenhög och från Torp och från Skurup; från hela Vemmenhögs härad skulle man komma för att titta på honom. Och kanske far och mor skulle ta honom med sig och visa honom på Kiviks marknad.

Det var förfärligt att tänka på. Han ville helst, att aldrig mer någon människa skulle få se honom.

Det var förfärligt vad han var olycklig. Ingen i hela världen var så olycklig som han. Han var inte en människa mer, utan ett vidunder.

Han började så småningom begripa vad det hade att betyda, att han inte mer var någon människa. Han var skild från allting nu: inte kunde han leka med andra pojkar, inte kunde han överta torpet efter föräldrarna, och rakt inte kunde han få någon tös att gifta sig med.

Han satt och såg på sitt hem. Det var ett litet, vitmenat korsvirkeshus och låg som nertryckt i marken under det höga, branta halmtaket. Uthusen voro också små, och åkerlapparna voro så smala, att en häst knappast kunde vända sig på dem. Men så litet och fattigt, som stället var, så var det nu alldeles för gott för honom. Han kunde inte begära bättre bostad än en håla under stallgolvet.

Det var förunderligt vackert väder. Det porlade, och det knoppades, och det kvittrade runt omkring honom. Men han satt i så tung sorg. Han skulle aldrig mer bli glad åt något.

Han hade aldrig sett himlen så blå som i dag. Och flyttfåglar kom det farande. De kommo från utlandet och hade rest över Östersjön, styrande rätt mot Smygehuk, och nu vore de på väg norrut. De voro visst av många olika slag, men han kände inte igen några andra än vildgässen, som kommo flygande i två långa rader, som möttes i en vinkel.

Flera vildgåsflockar hade redan farit förbi. De flögo högt uppe, men han hörde ändå hur de skreko: "Nu bär det till fjälls. Nu bär det till fjälls."

Då vildgässen sågo tamgässen, som gingo på gården, sänkte de sig mot jorden och ropade: "Kom med! Kom med! Nu bär det till fjälls."

Tamgässen kunde inte låta bli att sträcka upp huvudena och lyssna. Men de svarade helt förståndigt: "Vi har det bra, som vi har det. Vi har det bra, som vi har det."

Det var, som sagt, en ofantligt vacker dag med en luft, som det måtte ha varit en sann glädje att flyga i, så frisk och så lätt. Och för varje ny vildgåsflock, som flög förbi, blevo tamgässen alltmer oroliga. Ett par gånger flaxade de med vingarna, som om de skulle ha haft lust att följa med. Med då sade alltid en gammal gåsamor: "Var nu inte galna! De där får både hungra och frysa."

Det var en ung gåskarl, som vildgässen rop hade gett en riktig reslust. "Kommer det en flock till, så följer jag med," sade han.

Så kom en ny flock och skrek som de andra. Då svarade den unga gåskarlen: "Vänta! Vänta! Jag kommer."

Han bredde ut vingarna och höjde sig i luften, men han var så ovan att flyga, att han föll ner till marken igen.

Vildgässen måtte i alla fall ha hört hans rop. De vände om och flögo sakta tillbaka för att se om han skulle komma.

"Vänta! Vänta!" ropade han och gjorde ett nytt försök.

Allt detta hörde pojken, där han låg på gärdsgården. "Det vore bra stor skada," tänkte han, "om den stora gåskarlen skulle fara sin väg. Det skulle bli en sorg för far och mor, om han vore borta, när de kommer hem från kyrkan."

Då han tänkte på detta, glömde han åter alldeles, att han var liten och vanmäktig. Han tog ett språng rätt ner i gåsflocken och slog armarna om halsen på gåskarlen. "Du låter allt bli att flyga din väg, du," ropade han.

Men just i detsamma hade gåskarlen kommit underfund med hur han skulle bära sig åt för att höja sig från marken. Han kunde inte hejda sig för att skaka av pojken, utan denne fick följa med upp i luften.

Det bar av mot höjden så fort, att pojken hisnade. Innan han kom att tänka på att han borde släppa taget om gåskarlens hals, var han så högt uppe, att han skulle ha slagit ihjäl sig, om han hade fallit till marken.

Det enda han kunde göra för att få det något bättre var att försöka komma upp på gåsryggen. Och dit krånglade han sig också, fast inte utan stor möda. Och inte var det en lätt sak heller att hålla sig kvar på den glatta ryggen mellan de två svängande vingarna. Han fick gripa djupt ner i fjäder och dun med båda händerna för att inte ramla i backen.

Det rutiga tygstycket

Pojken blev så huvudyr, att han inte visste till sig på en lång stund. Luften ven och väste emot honom, vingarna svingade, och det brusade i fjädrarna som en hel storm. Tretton gäss flögo omkring honom. Alla flaxade och kacklade. Det dansade för hans ögon, och det susade för han öron. Han visste inte om de flög högt eller lågt, eller vart det bar av med dem.

Äntligen kom han så mycket till sans, att han förstod, att han borde taga reda på vart gässen förde honom. Men detta var inte så lätt, för han visste inte hur han skulle få mod att se ner. Han var alldeles säker på att han skulle få svindel, om han försökte.

Vildgässen foro inte så särdeles högt, därför att den nykomna reskamraten inte kunde andas i den allra tunnaste luften. För hans skull flögo de också litet långsammare än vanligt.

Till sist tvang pojken sig ändå att kasta en blick åt jorden till. Då tyckte han, att under honom låg utbredd en stor duk, som var indelad i en otrolig massa små och stora rutor.

"Vart i all världen är jag nu kommen?" undrade han.

Han såg ingenting annat än ruta vid ruta. Somliga voro sneda och somliga långsmala, men överallt var det hörn och raka kanter. Ingenting var runt, och ingenting var krokigt.

"Vad är det för ett stort, rutigt stycke tyg, som jag ser ner på?" sade pojken för sig själv utan att vänta, att någon skulle svara.

Men vildgässen, som flögo omkring honom, ropade genast: "Åkrar och ängar. Åkrar och ängar."

Då förstod han, att det stora, rutiga tygstycket var den platta skånska jorden, som han for fram över. Och han började begripa varför den såg så mångfärgad och rutig ut. De klargröna rutorna kände han först igen: det var rågåkrarna, som hade blivit sådda förra hösten och hade hållit sig gröna under snön. De gulgråa rutorna voro stubbåkrar, där det förra sommaren hade vuxit säd, de brunaktiga voro gamla klövervallar, och de svarta voro tomma betland eller upplöjda trädesåkrar. De rutorna, som voro bruna med gula kanter, voro säkert bokskogar, för i sådana stå de stora träden, som växa mitt i skogen, nakna om vintern, men småbokarna, som växa i skogsbrynet, behålla de torra, gulnade bladen ända till våren. Det fanns också mörka rutor med grått i mitten: det var de stora, kringbyggda gårdarna med de svartnade halmtaken och de stensatta gårdplanerna. Och så fanns det rutor, som voro gröna i mitten och omgärdade med brunt: det var trädgårdarna, där gräsmattorna redan började grönska, fast buskarna och träden, som stodo omkring dem, ännu voro i nakna, bruna barken.

Pojken kunde inte låta bli att skratta, när han såg hur rutigt allting var.

Men när vildgässen hörde, att han skrattade, ropade de liksom bestraffande: "Fruktbart och gott land. Fruktbart och gott land."

Pojken hade redan blivit allvarsam. "Att du kan skratta, du, som har råkat ut för det allra förskräckligaste, som kan hända en människa!" tänkte han.

Han höll sig allvarsam en stund, men snart kom han till att skratta igen.

Allt eftersom han hade blivit van vid ritten och farten, så att han kunde tänka på annat än att hålla sig kvar på gåsryggen, började han att lägga märke till hur full luften var av fågelflockar, som flögo norrut. Och det var ett hojtande och ett ropande från flock till flock. "Jaså, ni har kommit över i dag," skreko somliga. – "Ja, vi har så," svarade gässen. "Hur tror ni att det står till med våren?" – "Inte ett löv på träden och kallt vatten i sjöarna," kom det till svar.

När gässen flögo fram över ett ställe, där det gick tamt fjäderfä ute, ropade de: "Vad heter gården? Vad heter gården?" Då sträckte tuppen upp huvudet och svarade: "Gården heter Lillgärde i år som i fjol, i år som i fjol."

De flesta stugorna hade väl namn efter sin ägare, såsom det brukas i Skåne, men i stället för att svara, att detta var Per Matssons eller Ola Bossons, hittade tupparna på sådana namn, som de tycker vara passande. De, som bodde på fattiga torp och husmansställen, ropade: "Den här gården heter Grynlösa." Och de, som hörde till de allra fattigaste, skreko: "Den här gården heter Tuggelite, Tuggelite, Tuggelite."

De stora, välbärgade bondgårdarna fingo granna namn av tupparna, sådana som Lyckåker, Äggeberga och Penningby.

Men tupparna på herrgårdarna voro för högfärdiga att hitta på något skämtsamt. En av dem gol och ropade med en kraft, som om han ville höras ända upp till solen: "Detta är Dybecks herrgård. I år som i fjol. I år som i fjol."

Och litet längre bort stod en, som ropade: "Detta är Svaneholm. Det måtte väl hela världen ha reda på."

Pojken märkte, att gässen inte flögo sin väg rakt fram. De svävade hit och dit över hela Söderslätt, liksom voro de glada att vara i Skåne igen och ville hälsa på i varenda gård.

De kommo till ett ställe, där det stod några stora, tunga byggnader med höga skorstenar och runt omkring dessa en mängd mindre hus.

"Detta är Jordberga sockerbruk," ropade tupparna. "Detta är Jordberga sockerbruk."

Pojken ryckte till, där han satt på gåsryggen. Han borde ju ha

känt igen det här stället. Det låg inte långt från hans hem, och här hade han förra året haft plats som vaktarpåg. Men det var nog så, att ingenting var sig riktigt likt, när man såg det så där uppifrån.

Och tänk! Och tänk! Åsa gåsapiga och lille Mats, som vore hans kamrater i fjol! Pojken skulle allt ha velat veta om de gingo kvar här ännu. Vad skulle de ha sagt, om de hade anat, att han flög fram högt över deras huvuden?

Så förlorade de Jordberga ur sikte och foro bortöver åt Svedala och Skabersjö och tillbaka över Börringekloster och Häckeberga. Pojken fick se mer av Skåne på den enda dagen, än vad han hade sett förut under alla de år han hade levat.

När vildgässen råkade på tamgäss, hade de allra roligast. De flögo då fram helt sakta och ropade neråt: "Nu bär det till fjälls. Kommer ni mer? Kommer ni med?"

Men tamgässen svarade: "Vintern är kvar i landet. Ni är för tidigt ute. Far tillbaks! Far tillbaks!"

Vildgässen sänkte sig, för att de skulle höras bättre, och ropade: "Kom med, så ska vi lära er att flyga och simma!"

Då blevo tamgässen förargade och svarade inte med ett enda kacklande.

Men vildgässen sänkte sig än mer, så att de nästan snuddade vid marken, och sedan höjde de sig så blixtsnabbt, som om de hade blivit förfärligt skrämda. "Oj, oj, oj!" ropade de. "Det var inga gäss. Det var bara får. Det var bara får."

De på marken blevo alldeles ursinniga och skreko: "Måtte ni bli skjutna, så många som ni ä', så många som ni ä'!"

När pojken hörde allt detta skämtande, skrattade han. Så kom han ihåg hur illa han hade det ställt för sig, och då grät han. Men om en liten stund skrattade han på nytt.

Aldrig förr hade han farit fram med så god fart, och att rida fort och vilt, det hade han alltid tyckt om. Och han hade förstås aldrig tänkt på att det kunde kännas så friskt, som det gjorde, uppe i luften, och att det steg upp från jorden en så god lukt av mylla och kåda. Och inte heller hade han tänkt på hur det kunde vara att färdas fram så där högt över jorden. Men det var liksom att flyga bort från bekymmer och sorger och förtretligheter av alla de slag, som tänkas kunde.

II. Akka från Kebnekajse

Kvällen

Den stora tama gåskarlen, som hade följt med upp i luften, kände sig mycket stolt över att få fara fram och tillbaka över Söderslätt i sällskap med vildgässen och föra spektakel med tamfåglarna. Men hur lycklig han än var, kunde det inte hjälpas, att han började tröttna frampå eftermiddagen. Han försökte att ta djupare andetag och slå snabbare vingslag, men i alla fall blev han flera gåslängder efter de andra.

Då de vildgässen, som flögo sist, märkte, att den tame inte kunde följa med, började de ropa till den gåsen, som for i spetsen av vinkeln och ledde tåget: "Akka från Kebnekajse! Akka från Kebnekajse!" – "Vad vill ni mig?" frågade då förargåsen. – "Den vite blir efter. Den vite blir efter." – "Säg honom, att det går lättare att flyga fort än långsamt!" ropade förargåsen och sträckte på som förut.

Gåskarlen försökte nog att följa rådet och öka farten, men därvid blev han så utmattad, att han sjönk ända ner mot de klippta pilträden, som kantade åkrar och ängar.

"Akka, Akka, Akka från Kebnekajse!" ropade då de, som flögo sist och sågo hur svårt han hade det. – "Vad vill ni nu igen?" frågade förargåsen och lät fasligt vresig. – "Den vite sjunker till jorden. Den vite sjunker till jorden." – "Säg honom, att det går lättare att flyga högt än lågt!" ropade förargåsen. Och hon saktade inte farten det minsta, utan sträckte på som förut.

Gåskarlen försökte följa också detta rådet, men när han ville höja sig, blev han så andfådd, att han höll på att spränga bröstet.

"Akka, Akka!" ropade då de, som flögo sist. – "Kan ni inte låta mig flyga i fred?" frågade förargåsen och låt mer otålig än förut. – "Den vite håller på att störta. Den vite håller på att störta." – "Säg honom, att den, som inte orkar följa med flocken, kan vända om hem!" ropade förargåsen. Och det föll henne visst inte in att sakta farten, utan hon sträckte på som förut.

"Jaså, står det till på det viset", tänkte gåskarlen. Han begrep men ens, att vildgässen aldrig hade ämnat ta honom med sig upp till Lappland. De hade bara lockat honom hemifrån på lek.

Han kände sig bra förargad över att krafterna nu skulle svika honom, så att han inte fick visa de där landstrykarna, att också en tamgås kunde duga till något. Och det allra harmligaste var, att han hade råkat samman med Akka från Kebnekajse. För så tamgås han var, hade han hört talas om en förargås, som hette Akka och var mer än hundra år gammal. Hon hade så stort anseende, att de bästa vildgäss, som funnos, brukade sluta sig till henne. Men ingen hade ett sådant förakt för tamgäss som Akka och hennes flock, och gärna hade han

velat visa dem, att han var deras jämlike.

Han flög sakta efter de andra, medan han överlade med sig själv om han skulle vända eller fortsätta. Då sade plötsligen den där parveln, som han bar på sin rygg: "Kära Mårten gåskarl, du förstår väl, att det är omöjligt för dig, som aldrig har flugit förr, att följa med vildgässen ändå opp till Lappland. Ska du inte vända om hem, innan du förstör dig?"

Men husmanspojken var den värsta gåskarlen visste, och inte förr begrep han, att den stackarn trodde, att han inte kunde göra färden, än han beslöt att hålla ut. "Säger du ett ord mer om detta, kastar jag ner dig i första märgelgrav, som vi far fram över," sade han och fick på samma gång sådana krafter av förargelsen, att han började flyga nästan lika bra som någon av de andra.

Länge hade han nog inte kunnat fortsätta på det viset, men det behövdes inte heller, därför att nu sjönk solen hastigt, och just i solnedgången satte gässen av rätt neråt. Och innan pojken och gåskarlen visste ordet av, stodo de på stranden av Vomsjön.

"Här är det väl allt meningen att vi ska stanna över natten," tänkte pojken och sprang ner från gåskarlens rygg.

Han stod på en smal sandstrand, och framför honom låg en tämligen stor sjö. Den var stygg att se på, för den var nästan alldeles täckt av en isskorpa, som var svartnad och ojämn och full av sprickor och hål, såsom det brukade vara med våris. Men isen hade nog inte lång tid igen. Den var redan landlös och hade runt omkring sig ett brett bälte av svart, blankt vatten. Ännu fanns den dock kvar och spred köld och vinterhemskhet över nejden.

På andra sidan sjön tycktes det finnas öppen och ljus bygd, men där gässen hade slagit ner, låg en stor tallplantering. Och det såg ut, som om barrskogen skulle ha makt att binda vintern vid sig. Överallt eljest var marken bar, men under de risiga grenarna låg det snö, som hade smultit och frusit, smultit och frusit, så att den var hård som is.

Pojken tyckte, att han hade kommit till ett vildmarks– och vinterland, och han kände sig så ängslig, att han hade velat storskrika.

Han var hungrig. Han hade ingenting ätit på hela dagen. Men var skulle han ta mat ifrån? Den växer ingenting ätbart på mark eller träd i mars månad.

Ja, var skulle han få mat ifrån, och vem skulle ge honom husrum, och vem skulle bädda hans säng, och vem skulle värma honom vid sin eld, och vem skulle skydda honom från vilddjuren?

För nu var solen borta, och nu kom det köld från sjön, och mörker sjönk ner från himlen, och fasa smög fram i skymningens spår och i skogen började det att tassa och prassla.

Nu var det förbi med det glada modet, som pojken hade känt, medan han var uppe i luften, och i sin ängslan såg han sig om efter

reskamraterna. Han hade ju inga andra att hålla sig till.

Då fick han se, att gåskarlen hade det ännu sämre än han själv. Han låg kvar på samma ställe, där han hade slagit ner, och det såg ut, som om han höll på att dö. Halsen låg slak utefter marken, ögonen voro slutna, och andedräkten kom bara som ett svagt väsande.

"Kära Mårten gåskarl," sade pojken, "försök att få dig en klunk vatten! Det är inte två steg till sjön."

Men gåskarlen gjorde inte en rörelse.

Pojken hade nog varit hård mot alla djur och mot gåskarlen också förr i världen, men nu tyckte han, att gåskarlen var det enda stöd han hade, och han blev fasligt rädd för att mista honom. Han började genast knuffa honom och skjuta på honom för att få honom ner till vattnet. Gåskarlen var stor och tung, så att det blev ett drygt arbete för pojken, men till sist lyckades han.

Gåskarlen kom ner i sjön med huvudet före. Ett ögonblick låg han stilla i dyn, men snart stack han upp näbben, skakade vattnet ur ögonen och fnyste. Därpå sam han stolt in mellan vass och kaveldun.

Vildgässen lågo i sjön före honom. De hade inte sett sig om varken efter gåskarlen eller gåsryttaren, utan genast rusat ner i vattnet. De hade badat och putsat sig, och nu lågo de och sörplade i sig halvrutten nate och vattenklöver.

Den vita gåskarlen hade den lyckan att få syn på en liten abborre. Den grep han raskt, sam intill stranden med den och lade den framför pojken. "Här ska du få, till tack för att du hjälpte mig ner i vattnet," sade han.

Det var första gången på hela den dagen, som pojken hörde ett vänligt ord. Han blev så glad, att han hade velat slå armarna om halsen på gåskarlen, men det kom han sig inte för med. Och åt gåvan blev han också glad. Först tyckte han nog, att det skulle vara omöjligt att äta rå fisk, men så fick han ändå lust att försöka.

Han kände efter om han hade fått slidkniven med sig, och som väl var, hängde den kvar bak på byxknappen, fast den var så förminskad, att den inte var så lång som en tändsticka. Nå, den dugde i alla fall till att fjälla och rensa fisken med, och det dröjde inte länge, innan abborren var uppäten.

Då pojken väl var mätt, kände han sig allt skamsen över att han hade kunnat äta något rått. "Det syns, att jag inte är en människa mer, utan en riktig tomte", tänkte han.

Hela tiden, som pojken åt, stod gåskarlen tyst bredvid honom, men när han hade sväljt sista biten, sade han med låg röst: "Det är så. att vi har råkat ut för ett morskt gåsfolk, som föraktar all tamfågel." – "Ja, jag har nog märkt det," sade pojken. – "Det skulle allt vara mycket hedersamt för mig, om jag kunde följa med dem ända opp till Lappland och visa dem, att också en tamgås kan duga till något." –

"Jaa," sade pojken och drog på det, för han trodde inte, att gåskarlen kunde gå i land med detta, men han ville inte säga emot honom. – "Men jag tror inte, att jag kan reda mig ensam på en sådan resa," sade gåskarlen, "utan jag vill fråga om inte du kunde följa med och hjälpa mig."

Pojken hade förstås inte tänkt sig annat än att vända om hem så snart som möjligt, och han blev så förvånad, att han inte visste vad han skulle svara. "Jag trodde, att vi var ovänner, du och jag," sade han. Men det tycktes gåskarlen alldeles ha glömt. Han kom bara ihåg, att pojken just nyss hade räddat livet på honom.

"Jag skulle väl allt hem till far och mor," sade pojken, – "Ja, nog ska jag föra dig tillbaka till dem frampå hösten," sade gåskarlen. "Jag ska inte lämna dig, förrän jag ska sätta ner dig på dörrtröskeln därhemma."

Pojken tänkte, att det kunde vara rätt så bra att slippa visa sig för föräldrarna än på en tid. Han var inte ohågad för förslaget, och han skulle just säga, att han gick in på det, då de hörde ett starkt dånande bakom sig. Det var vildgässen, som hade kommit upp ur sjön, alla på en gång, och stodo och skakade av sig vattnet. Därpå ordnande de sig i en lång rad med förargåsen i spetsen och kommo fram till dem.

När den vita gåskarlen nu betraktade vildgässen, kände han sig inte rätt väl till mods. Han hade väntat, att de skulle vara mer lika tamgäss, och att han skulle kände mer släktskap med dem. De voro mycket mindre än han, och ingen av dem var vit, utan de voro alla gråa med vattring i brunt. Och deras ögon blev han nästan rädd för. De voro gula och lyste, som om det hade brunnit en eld bakom dem. Gåskarlen hade alltid fått lära sig, att det var mest passande att gå sakta och rultande, med dessa gingo inte, utan de halvsprungo. Men mest ängslig blev han, när han såg på deras fötter. De voro stora med slitna söndertrasade sulor. Det märktes, att vildgässen aldrig frågade efter vad de trampade på. De togo inga omvägar. De voro mycket prydliga och väl putsade annars, men på fötterna såg man, att de voro fattigt vildmarksfolk.

Gåskarlen hann inte mer än viska till pojken: "Svara nu raskt för dig, men tala inte om vem du är!" så vore de framme.

När vildgässen hade stannat framför dem, nego de med halsarna många gånger, och gåskarlen gjorde så med, ännu flera gånger än de. Så snart som det var nog hälsat, sade förargåsen: "Nu skulle vi väl höra vad ni är för ena."

"Det är inte mycket att säga om mig," sade gåskarlen. "Jag är född i Skanör förra våren. I höstas blev jag såld till Holger Nilsson i Västra Vemmenhög, och där har jag varit alltsedan." – "Du tycks inte ha någon ätt att berömma dig av." sade förargåsen. "Vad är det då, som gör dig så stormodig, att du vill vara i lag med vildgäss?" – "Det kan ju

vara därför, att jag vill visa er vildgäss, att också vi tama duger något till," sade gåskarlen. – "Ja, det vore gott om du kunde visa oss det," sade förargåsen. "Vi har nu redan sett hur pass kunnig du är i att flyga, men du är kanske dugligare i annan idrott. Det kan ju hända, att du är stark i att sträcksimma." – "Nej, det kan jag inte berömma mig av," sade gåskarlen. Han tyckte sig märka, att förargåsen redan hade bestämt sig för att sända hem honom, och han brydde sig inte om hur han svarade. "Jag har aldrig summit längre än tvärsöver en märgelgrav," fortfor han. – "Då väntar jag mig, att du är en mästare i att springa," sade gåsen. – "Aldrig har jag sett en tamgås springa, och aldrig har jag själv gjort det heller," sade gåskarlen och gjorde saken värre, än den var.

Den store vite var nu viss om att förargåsen skulle säga, att hon ingalunda kunde ta honom med. Han blev mycket förvånad, när hon sade: "Du svarar modigt på frågor, och den, som har mod, kan bli en god reskamrat, om han också är okunnig i början. Vad säger du om att stanna hos oss ett par dar, tills vi får se vad du går för?" – "Det är jag mycket belåten med," sade gåskarlen och var helt glad.

Därpå pekade förargåsen med näbben och sade: "Men vem är det som du har med dig? En sådan som han har jag aldrig förr sett." – "Det är min kamrat," sade gåskarlen. "Han har varit gåsvaktare i hela sitt liv. Han blir nog nyttig att få med på resan." – "Ja, det kan väl vara bra för en tamgås," svarade den vilda. "Vad kallar du honom?" – "Han har flera namn," sade gåskarlen tvekande och visste inte vad han skulle finna på i en hast, för han ville inte förråda, att pojken hade ett människonamn. "Jo, han heter Tummetott," sade han till sist. – "Är han av tomtesläkt?" sade förargåsen. – "Vid vad tid brukar ni vildgäss ställa er och sova?" sade gåskarlen hastigt och försökte komma ifrån att svara på den sista frågan. "Mina ögon faller igen av sig själva så här dags." Det var lätt att se, att den gåsen, som talade med gåskarlen, var mycket gammal. Hela fjäderdräkten var isgrå utan mörka streck. Huvudet var större, benen voro grövre och fötterna mer slitna än någon annans. Fjädrarna voro styva, skuldrorna knotiga, och halsen var tunn. Allt detta var ålderns verk. Det var bara ögonen, som tiden inte fått makt med. De lyste klarare, liksom yngre än någon av de andras.

Hon vände sig nu mycket högdraget till gåskarlen. "Vet nu, gåskarl, att jag är Akka från Kebnekajse, och att den gåsen, som flyger närmast mig till höger, är Yksi från Vassijaure, och den till vänster är Kaksi från Nuolja! Vet också, att den andra högergåsen är Kolme från Sarjektjåkko, och den andra vänstergåsen är Neljä från Svappavaara, och att bakom dem flyger Viisi från Oviksfjällen och Kuusi från Sjangeli! Och vet, att dessa, liksom de sex gässlingarna, som flyger sist, tre till höger och tre till vänster, alla är högfjällsgäss av bästa ätt!

Du ska inte ta oss för landstrykare, som slår sällskap med vem som helst, och du ska inte tro, att vi låter någon dela vår sovplats, som inte vill säga av vad för ätt han är kommen."

När Akka, förargåsen, talade på detta sätt, steg pojken hastigt fram. De hade bedrövat honom, att gåskarlen, som hade svarat så raskt för dig själv, gav så undvikande svar, när det gällde honom. "Jag vill inte hålla hemligt vem jag är," sade han. "Jag heter Nils Holgersson och är son till en husman, och ända till denna dag har jag varit en människa, men i förmiddags...

Längre kom inte pojken. Så snart han sade, att han var en människa, ryggade förargåsen tre steg baklänges och de övriga ännu mera. Och de sträckte alla fram halsarna och fräste vredgat emot honom.

"Detta har jag misstänkt, alltsedan jag först såg dig här på stranden," sade Akka. "Och nu må du genast laga dig bort. Vi tål inga människor ibland oss."

"Det är väl inte möjligt," sade gåskarlen medlande, "att ni vildgäss kan vara rädda för en, som är så liten. I morgon ska han visst ge sig av hem, men över natten måtte ni väl låta honom stanna här ibland oss. Det kan ingen av oss stå till svars med att låta en sådan stackare reda sig på egen hand med vessla och räv nu i natten."

Vildgåsen kom nu närmare, men det syntes väl, att hon hade svårt för att betvinga sin fruktan. "Jag är lärd att vara rädd för allt, vad människor heter, de må vara stora eller små," sade hon. "Men om du, gåskarl, vill svara för den här, att han inte gör oss något ont, så får han väl stanna hos oss i natt. Men jag tror inte, att vårt nattkvarter är till lags varken för dig eller för honom, för vi ämnar ställa oss att sova på den landlösa isen härute."

Hon tänkte nog, att gåskarlen skulle bli tveksam, när han fick höra detta. Men han lät sig ingenting bekomma. "Ni är bra klok, som förstår att välja en så säker sovplats," sade han.

"Men du ansvarar för att han i morgon ger sig av hem till sitt." – "Det blir då så, att jag får lämna er, jag med," sade gåskarlen. "Jag har lovat att inte överge honom." – "Det står dig fritt att flyga vart du vill," sade förargåsen.

Härmed lyfte hon vingarna och flög ut över isen, och den ena efter den andra av vildgässen följde henne.

Pojken var bedrövad över att hans Lapplandsresa inte kunde bli av, och till på köpet var han rädd för det kalla nattkvarteret. "Det blir allt värre och värre, gåskarl," sade han. "För det första kommer vi att frysa ihjäl ute på isen.

Men gåskarlen var vid gott mod, "Det har ingen fara," sade han. "Jag ber dig nu bara, att du i alla hast samlar ihop så mycket boss och gräs du kan bära."

När pojken hade famnen full av torrt gräs, knep gåskarlen tag i hans skjortlinning, lyfte honom och for ut på isen, där vildgässen redan stodo och sovo med näbben under vingen.

"Bred nu ut gräset på isen, så att jag får något att stå på och inte fryser fast! Hjälp du mig, så ska jag hjälpa dig! sade gåskarlen.

Pojken gjorde så, och när han var färdig, grep gåskarlen honom än en gång vid skjortlinningen och stack in honom under sin vinge. "Där tänker jag att du ska ligga varmt och bra," sade han och tryckte till med vingen.

Pojken var så inbäddad i dun, att han inte kunde svara, men varmt och skönt låg han, och trött var han, och sov gjorde han inom ett ögonblick.

Natten

Det är en sanning, att is alltid är trolös och ingenting att lita på. Mitt i natten flyttade sig den landlösa isskorpan på Vombsjön, så att den på ett ställe kom att stöta intill stranden. Det hände sig nu, att Smirre räv, som då för tiden bodde på östra sidan om sjön i Övedsklosters park, fick syn på det stället, när han var ute på sin nattjakt. Smirre hade sett vildgässen redan på kvällen, men han hade inte vågat hoppas att kunna komma åt någon av dem. Han begav sig nu genast ut på isen.

När Smirre var vildgässen helt nära, råkade han att halka, så att hans klor skrapade mot isen. Gässen vaknade och flaxade med vingarna för att kasta sig upp i luften. Men Smirre var dem för snabb. Han slungade sig framåt, som om han hade varit kastad, grep en gås vid vingbenet och rusade tillbaka mot land igen.

Men denna natten voro inte vildgässen ensamma ute på isen, utan de hade en människa ibland sig, så liten hon än var. Pojken hade vaknat vid det att gåskarlen hade slagit med vingarna. Han hade fallit ner på isen och blivit sittande yrvaken. Han hade ingenting förstått av all oron, förrän han hade fått se en liten lågbent hund springa bort över isen med en gås i munnen.

Pojken skyndade genast efter för att ta gåsen från den där hunden. Han hörde nog, att gåskarlen ropade efter honom: "Akta dig, Tummetott! Akta dig!" Men pojken tyckte, att en så liten hund behövde han väl inte vara rädd för, och stormade åstad.

Vildgåsen, som Smirre räv släpade med sig, hörde slamret, när pojkens träskor slog mot isen, och hon kunde knappt tro sina öron. "Tänker den där paveln ta mig från räven?" undrade hon. Så eländigt hon än hade det, började det att kackla helt lustigt djupt nere i strupen på henne, nästan som om hon hade skrattat.

"Det första, som händer honom, blir, att han stupar ner i en spricka i isen," tänkte hon.

Men så mörk natten var, såg pojken tydligt alla de springor och hål, som funnos i isen, och tog djärva språng över dem. Det kom sig därav, att han nu hade tomtarnas goda nattögon och kunde se i mörkret. Han såg både sjö och strand lika tydligt, som om det hade varit dager.

Smirre räv lämnade isen, där den stötte mot land, och just som han arbetade sig uppför strandsluttningen, ropade pojken till honom: "Lägg ner gåsen, din lymmel!" Smirre visste inte vem det var, som ropade, och tog sig inte tid att se sig om, utan bara ökade farten.

Räven begav sig nu in i en skog av stora, präktiga bokar, och pojken följde efter utan en tanke på att han kunde löpa någon fara.

Däremot tänkte han hela tiden på hur försmädligt han hade blivit mottagen av vildgässen förra kvällen, och han ville bra gärna visa dem, att en människa ändå är litet förmer än allt annat skapat.

Han ropade gång på gång åt den där hunden för att få honom att lägga ifrån sig bytet. "Vad är du för en hund, som inte skäms för att stjäla en hel gås?" sade han. "Lägg ner henne genast, annars ska du få se vad stryk du får! Lägg ner henne, annars ska jag tala om för husbonden hur du bär dig åt!"

Då Smirre räv märkte, att han blev tagen för en strykrädd hund, fann han detta så löjligt, att han höll på att tappa gåsen. Smirre var en storrövare, som inte nöjde sig med att bara jaga råttor och sorkar på åkrarna, utan också vågade sig fram till gårdarna för att stjäla höns och gäss. Han visste, att han var fruktad över hela trakten. Något så galet hade han inte hört, sedan han var en liten unge.

Men pojken sprang så fort, att han tyckte, att de tjocka bokarna gledo baklänges förbi honom, och han vann på Smirre. Äntligen var han honom så nära, att han fick fatt i svansen. "Nu tar jag gåsen ifrån dig ändå," ropade pojken och höll emot, så mycket han kunde. Men han hade inte kraft nog att hejda Smirre. Räven ryckte honom med sig, så att det torra boklövet yrde omkring honom.

Men nu tycktes Smirre ha kommit underfund med hur ofarlig den var, som förföljde honom. Han stannade, lade ner gåsen på marken och ställde sig på henne med framfötterna, för att hon inte skulle flyga sin väg. Han skulle just till att bita av henne strupen, men dessförinnan kunde han inte låta bli att retas lite med parveln. "Skynda dig bort och klaga för husbonden, för nu biter jag ihjäl gåsen! sade han.

Den, som blev förvånad, när han såg vilken spetsig nos och hörde vilken hes och arg röst den hunden hade, som han hade förföljt, det var allt pojken. Men han blev så förargad också över att räven gjorde narr av honom, att han inte tänkte på att bli rädd. Han grep fastare om svansen, tog spänntag mot en bokrot, och just som räven höll gapet över gåsens strupe, ryckte han till, allt vad han förmådde. Smirre blev så överraskad, att han lät sig dras baklänges ett par steg, och vildgåsen blev fri. Hon flaxade tungt uppåt. Hon hade ena vingen sårad, så att hon knappast kunde bruka den, och därtill kom, att hon ingenting såg i nattmörkret i skogen, utan var så hjälplös som en blind. Hon kunde därför inte hjälpa pojken på något sätt, utan hon sökte sig upp genom ett hål i grentaket och flög ner till sjön igen.

Men Smirre kastade sig mot pojken. "Får jag inte den ena, så ska jag väl ha den andra," sade han, och det hördes på rösten hur ond han var. – "Nej, det ska du inte tro att du får," sade pojken och var helt upprymd, därför att han hade räddat gåsen. Han höll sig alltjämt fast i rävsvansen och svängde med den över åt andra sidan, när räven

försökte fånga honom.

Det blev en dans i skogen, så att boklövet yrde. Smirre svängde runt, runt, men svansen svängde också, och pojken höll sig fast i den, så att räven inte kunde gripa honom.

Pojken var så munter efter framgången, att han till en början bara skrattade och gjorde narr av räven, men Smirre var ihärdig, som gamla jägare bruka vara, och pojken började frukta, att han skulle bli fast till sist.

Då fick han syn på en liten ungbok, som hade skjutit i höjden så smal som en sticka för att snart nå upp i fria luften ovan grentaket, som de gamla bokarna bredde ut över den. Han släppte helt hastigt taget om rävsvansen och klättrade uppför boken. Smirre räv var så ivrig, att han fortfor att dansa runt efter svansen en lång stund. "Bry dig inte om att dansa längre!" sade pojken.

Men Smirre kunde inte stå ut med den smäleken att inte få makt med en så liten parvel, och han lade sig nedanför trädet för att vakta ut honom. Pojken hade det inte för gott, där han satt och red på en svag gren. Ungboken nådde ännu inte upp till det högsta grenvalvet. Inte kunde han komma över till ett annat träd, och inte vågade han sig ner till marken.

Han frös så, att han höll på att stelna och släppa taget om grenen, och han var förfärligt sömnig, men han tordes inte somna, av fruktan för att han skulle ramla ner.

Det var otroligt så kusligt det var att sitta så där nattetid ute i skogen. Han hade aldrig förr vetat vad det ville säga, att det var natt. Det var, som om hela världen hade blivit förstenad och aldrig mer kunde komma till liv.

Så började det att dagas, och pojken blev glad, därför att allting blev sig likt igen, fast kölden kändes ännu vassare än förut under natten.

När solen äntligen steg upp, var den inte gul, utan röd. Pojken tyckte, att det såg ut, som om den voro ond, och han undrade vad den var ond för. Det var kanske därför, att natten hade gjort det så kallt och dystert på jorden, medan solen hade varit borta.

Solstrålarna jagade fram i stora knippen för att se vad natten hade ställt till, och det syntes hur alla ting rodnade, som om de hade haft dåligt samvete. Skyarna på himlen, de sidenglatta bokstammarna, skogstakets små sammanflätade grenar, rimfrosten, som täckte boklövet på marken, allt flammade upp och blev rött.

Men fler och fler strålknippen jagade genom rymden, och snart var all nattens hemskhet bortdriven. Försteningen var borta, och det kom fram så märkvärdigt mycket levande. Den svarta spillkråkan med den röda nacken började hamra med näbben mot en trädstam. Ekorren kilade ur sitt bo med en nöt, satte sig på en gren och började

skala nöten. Staren kom flygande med en rottåga, och bofinken sjöng i trädtoppen.

Då förstod pojken, att solen hade sagt till alla dessa småttingar: "Vakna nu, och kom ut ur era bon! Nu är jag här. Nu behöver ni inte vara rädda för något."

Från sjön hördes vildgässens rop, när de ordnade sig för flykten. Strax därpå kommo alla fjorton gässen flygande över skogen. Pojken försökte ropa till dem, men de flögo så högt uppe, att hans röst inte kunde nå dem. De trodde väl, att räven hade ätit upp honom för länge sedan. De brydde sig inte en gång om att söka efter honom.

Pojken var nära att gråta av ångest, men solen stod nu på himlen guldgul och glad och satte mod i hela världen. "Inte är det värt, Nils Holgersson, att du är ängslig eller orolig för något, så länge som jag finns," sade solen.

Gåsleken

Måndagen 21 mars

Allt förblev oförändrat i skogen så lång tid ungefär, som en gås behöver för att äta sitt frukostmål, men just som morgonen höll på att övergå till förmiddag, kom en ensam vildgås flygande under det täta grentaket. Hon letade sig tveksamt framåt mellan stammar och grenar och flög mycket sakta. Så snart som Smirre såg henne, lämnade han sin plats under ungboken och smög emot henne. Vildgåsen undvek inte räven, utan flög ganska nära honom. Smirre gjorde ett högt språng efter henne, men han förfelade henne, och gåsen for vidare ner mot sjön.

Det dröjde inte längre, förrän en ny vildgås kom flygande. Hon tog samma väg som den första och flög ännu lägre och långsammare. Också hon for tätt förbi Smirre räv, och han gjorde ett så högt språng efter henne, att hans öron snuddade vid hennes fötter, men hon undkom honom oskadd och fortsatte tyst som en skugga sin väg mot sjön.

En liten stund gick, och återigen kom en vildgås. Ännu lägre och långsammare flög hon, ännu svårare tycktes hon ha att leta sig fram mellan bokstammarna. Smirre gjorde ett väldigt hopp, och det felades bara en hårsmån i att han hade gripit henne, men också denna gåsen räddade sig.

Strax efter att hon hade försvunnit, kom en fjärde vildgås. Fastän hon flög så långsamt och illa, att Smirre ansåg sig kunna fånga henne utan särdeles stor svårighet, var han nu rädd att misslyckas och ämnade låta henne flyga förbi oantastad. Man hon tog samma väg som de andra, och just då hon hade kommit mittöver Smirre, sänkte hon sig så djupt, att han förleddes att hoppa efter henne. Han nådde så högt, att han rörde vid henne med tassen, men hon kastade sig raskt åt sidan och bärgade sitt liv.

Innan Smirre hade flämtat ut, syntes tre gäss i rad. De flögo framåt på samma sätt som de andra, och Smirre gjorde höga språng efter dem alla, men det lyckades honom inte att fånga någon av dem.

Därpå kommo fem gäss, men dessa flögo bättre än de föregående, och fast också de tycktes vilja locka Smirre till språng, stod han emot frestelsen.

Om en rätt lång stund kom en ensam gås. Den var den trettonde. Det var en, som var så gammal, att hon var alldeles grå och inte hade ett mörkt streck på kroppen. Hon tycktes inte riktigt kunna bruka ena

vingen och flög jämmerligt illa och snett, så att hon nästan rörde vid marken. Smirre inte bara gjorde ett högt språng efter henne, utan han förföljde henne springande och hoppande ända ner mot sjön, men inte heller den gången fick han någon lön för mödan.

När den fjortonde kom, tog det sig mycket vackert ut, därför att den var vit, och det glimmade som en ljusning i den mörka skogen, när den svängde sina stora vingar. När Smirre såg den, uppbjöd han all sin kraft och hoppade halvvägs mot grentaket, men den vita for förbi alldeles oskadd, den som de andra.

Nu blev det stilla en stund under bokarna. Det såg ut, som om hela vildgåsflocken hade farit förbi.

Helt plötsligt kom Smirre ihåg sin fånge och lyfte ögonen mot ungboken. Som det var att vänta, var parveln borta och försvunnen.

Men Smirre hade inte lång tid att tänka på honom, för nu kom den första gåsen tillbaka från sjön och flög sakta som förut fram under grentaket. Trots all otur var Smirre glad, att hon kom tillbaka, och han störtade sig genast efter henne med ett högt hopp. Men han hade haft för bråttom och inte gett sig tid att beräkna språnget, utan kom på sidan om henne.

Efter denna gåsen kom ännu en och så en tredje, en fjärde, en femte, ända tills varvet avslutades med den gamla isgråa och den stora vita. De flögo alla sakta och lågt. Just då de svävade fram över Smirre räv, sänkte de sig, alldeles som om de ville inbjuda honom att fånga dem. Och Smirre förföljde dem och gjorde hopp, som voro ett par famnar höga, men var inte i stånd att gripa en enda ibland dem.

Det var den förfärligaste dag, som Smirre räv hade upplevat. Vildgässen foro oupphörligen fram över hans huvud, kommo och foro, kommo och foro. Stora, härliga gäss, som hade ätit sig feta på de tyska åkerfälten och hedarna, svävade hela dagen fram genom skogen så nära honom, att han många gånger rörde vid dem, och han fick inte stilla sin hunger med en enda.

Vintern var ännu knappast förliden, och Smirre mindes dagar och nätter, när han hade måst driva omkring sysslolös utan att äga ett villebråd att jaga, när flyttfåglarna voro borta, när råttorna gömde sig under den frusna jordytan, och när hönsen voro instängda. Men all vinterns hunger hade inte varit så svår att uthärda som denna dagens missräkning.

Smirre var ingen ung räv. Han hade mången gång haft hundarna efter sig och hört kulorna vina om öronen. Han hade legat gömd djupt i lyan, medan taxarna hade krupit inne i gångarna och varit nära att finna honom. Men all ångest, som Smirre hade erfarit under den jäktande jakten, var inte att jämföra med den, som han kände var gång han misslyckades att gripa en av vildgässen.

På morgonen, när leken började, hade Smirre räv varit grann, att

gässen hade häpnat, när de sågo honom. Smirre älskade prakt, och hans päls var skinande röd, bröstet var vit, nosen svart och svansen yvig som en plym. Men när kvällen kom denna dagen, hängde Smirres päls i tovor, han badade i svett, ögonen voro utan glans, tungan hängde långt ut ur hans flämtande gap, och ur munnen flöt skum.

På eftermiddagen var Smirre så trött, att han föll i yrsel. Han såg intet annat än flygande gäss för sina ögon. Han tog språng mot solfläckar, som han såg på marken, och mot en stackars nässelfjäril, som hade kommit för tidigt ut ur sin puppa.

Vildgässen fortsatte outtröttligt att flyga och flyga. De fortforo att pina Smirre hela dagen. Det rörde dem inte till medlidande, att Smirre var förstörd, hetsad, vansinnig. De fortsatte obevekligt, fast de förstodo, att han knappt såg dem, att han gjorde språng efter deras skuggor.

Först när Smirre räv sjönk ner på en hög torra löv, alldeles kraftlös och matt, nästan färdig att ge upp andan, slutade de att gäckas med honom.

"Nu vet du, räv, hur det går den, som vågar sig på Akka från Kebnekajse," ropade de då i hans öra, och därmed lämnade de honom i ro.

III. Vildfågelsliv

I bondgården

Torsdag 24 mars

Just i de dagarna tilldrog sig i Skåne en händelse, som blev mycket omtalad och till och med kom i tidningarna med som många ha trott vara en dikt, därför att de inte varit i stånd att förklara den.

Det förhöll sig nämligen så, att en ekorrhona hade blivit fångad i ett hasselsnår, som växte på stranden av Vombsjön, och buren till en bondgård, som fanns i närheten. Alla människorna i bondgården, både unga och gamla, blevo glada åt det lilla vackra djuret med den stora svansen, de kloka, nyfikna ögonen och de små nätta fötterna. De ämnade hela sommaren fröjda sig åt att se på dess viga rörelser, dess behändiga sätt att skala nötter och dess lustiga lek. De gjorde genast i ordning åt det en gammal ekorrbur, som bestod av ett litet grönmålat hus och ett ståltrådshjul. Det lilla huset, som hade både dörr och fönster, skulle ekorrhonan använda till matrum och sängkammare; därför lade de dit en bädd av löv och satte in en skål mjölk och några nötter. Ståltrådsshjulet däremot skulle hon ha till lekstuga, där hon kunde springa och klättra och svinga runt.

Människorna tyckte, att de hade ställt det mycket bra för ekorrhonan, och förvånade sig över att hon inte såg ut att trivas. I stället satt hon bedrövad och vresig i ett hörn av sin kammare, och stund efter annan gav hon till ett skarpt klagoskrik. Hon rörde inte vid maten, och svängde inte om hjulet en enda gång. "Det beror nog på att hon är rädd," sade människorna i bondgården. "I morgon, när hon känner sig hemmastadd, kommer hon både att äta och leka."

Emellertid hände det sig så, att kvinnorna i bondgården höllo på att rusta till gille, och just den dagen, då ekorrhonan hade blivit fångad, sysslade de med storbak. Och antingen hade de haft otur med att degarna inte hade velat jäsa, eller också voro de väl senfärdiga av sig, för de måste arbeta länge efter sedan det hade blivit mörkt.

Det rådde naturligtvis mycken iver och brådska i köket, och där var nog ingen, som gav sig tid att undra på hur ekorrhonan hade det. Men det fanns en gammal mor i huset, som var för ålderstigen att vara med om baket. Det begrep hon själv, men hon tyckte i alla fall inte om att stå utanför det hela. Hon kände sig bedrövad, och fördenskull gick hon inte och lade sig, utan satte sig vid fönstret i dagligstugan och såg ut. I köket hade de för värmens skull ställt upp dörren, och genom den strömmade ett klart ljussken ut på gården. Det var en kringbyggd gård, och den blev så väl upplyst, att gumman kunde se sprickor och

hål i rappningen på väggen mittemot. Hon såg också ekorrburen, som hängde just där ljusskenet föll allra klarast, och hon märkte hur ekorrhonan hela natten sprang från sin kammare ut i hjulet och från hjulet in i sin kammare utan att vila ett ögonblick. Hon tyckte, att det var en besynnerlig ofrid över djuret, men hon tänkte förstås, att det var det skarpa ljusskenet, som höll det vaket.

Mellan kostallet och häststallet fanns i den där gården en bred, täckt inkörsport, och den låg så till, att också den blev upplyst. Och när det hade lidit framåt natten en stund, såg gamla mor, att ur portvalvet kom sakta och försiktigt smygande in på gården en liten parvel, som inte var mer än en tvärhand hög, men gick i träskor och skinnbyxor som en annan arbetskarl. Gamla mor förstod genast, att det var tomten, och hon blev inte det minsta rädd. Hon hade alltid hört, att han höll till där på stället, fastän hon aldrig förr hade sett honom, och en tomte förde ju lycka med sig, var han visade sig.

Så snart som tomten hade kommit in på den stensatta gården, sprang han rakt fram till ekorrburen, och som den hängde så högt, att han inte kunde nå upp till den, gick han till redskapsskjulet efter ett spö, reste det mot buren, och svingade sig sedan upp på samma sätt, som en sjöman äntrar uppför ett tåg. När han var kommen till buren ruskade han i det lilla gröna husets dörr, som om han hade velat öppna den, men gamla mor satt lugn, för hon visste, att barnen hade satt hänglås på dörren, av fruktan för att granngårdspojkarna skulle försöka stjäla bort ekorren. Gumman såg, att när tomten inte kunde få upp dörren, kom ekorrhonan ut i ståltrådshjulet. Där hade hon och tomten en lång överläggning med varandra. Och när tomten hade hört allt, vad det fångna djuret hade att säga honom, åkte han utför spöet ner till marken och sprang ut genom gårdsporten

Gumman trodde inte, att hon skulle få se något mer av tomten den natten, men hon dröjde i alla fall kvar vid fönstret. När en stund hade gått, kom han tillbaka. Han hade så bråttom, att hon tyckte fötterna knappt rörde vid marken, och fram till ekorrburen skyndade han. Gumman såg honom tydligt med sina långsynta ögon, och hon såg till och med, att han bar något i händerna, men vad det var kunde hon inte begripa. Det, som han bar i vänstra handen, lade han ner på stenläggningen, men det, som han höll i den högra, tog han med sig upp till buren. Här sparkade han med träskon till det lilla fönstret, så att rutan krossades, och stack det, som han höll i handen, in till ekorrhonan. Därpå åkte han ner igen, tog det, som han hade lagt på marken, och klättrade upp till buren också med detta. Och strax därpå rusade han bort än en gång med sådan hast, att gumman knappt kunde följa honom med ögonen.

Men nu var det gamla mor, som inte längre satt stilla i stugan, utan helt sakta gick ut på gårdsplanen och ställde sig i skuggan av

pumpen för att invänta tomten. Och en till var det, som också hade märkt honom och blivit nyfiken. Det var stugkatten. Han kom sakta smygande och stannade vid väggen just ett par steg utanför den klaraste ljusstrimman.

De stodo och väntade både länge och väl i den kalla marsnatten, och gumman började fundera på att gå in igen, när hon hörde slammer mot stenläggningen och såg, att den lilla parveln till tomte kom traskande än en gång. Liksom förut bar han börda i båda händerna, och det, som han bar på, pep och sprattlade. Och nu gick det upp ett ljus för gamla mor. Hon förstod, att tomten hade sprungit bort till nöthagen och hämtat ekorrhonans ungar, och att han bar dem till henne, för att de inte skulle svälta ihjäl.

Gamla mor stod stilla för att inte störa, och det såg heller inte ut, som om tomten skulle ha märkt henne. Han skulle just lägga ner den ena ungen på marken för att kunna svinga sig upp till buren med den andra, när han fick se stugkattens gröna ögon gnistra tätt bredvid honom. Han blev stående helt rådlös med en unge i vardera handen.

Han vände sig runt, såg sig om åt alla håll och blev nu varse gamla mor. Då besinnade han sig inte längre, utan gick fram och sträckte den ena ekorrungen upp till henne.

Och gamla mor ville inte visa sig ovärdig förtroendet, utan hon böjde sig ner och tog emot ekorrungen och stod och höll den, ändå till tomten hade svingat sig upp till buren med den andra och kom och hämtade den, som han hade anförtrott henne.

Nästa morgon, när folket i bondgården samlades till frukosten, var det omöjligt för gumman att låta bli att berätta vad hon hade sett förra natten. Och allihop skrattade förstås åt henne och sade, att hon bara hade drömt. Inte fanns det några ekorrungar så här tidigt på året.

Men hon var säker på sin sak och bad, att de skulle se efter i ekorrburen, och det gjorde de. Och då lågo där på lövbädden i kammaren fyra små halvnakna och halvblinda ungar, som voro åtminstone ett par dar gamla.

När far själv i gården såg ungarna, sade han: "Det må vara hur det vill med detta, men visst är det, att vi här i gården har burit oss åt så, att vi får skämmas för både djur och människor." Och därmed plockade han ut ekorrhonan och alla ungarna ur buren och lade dem i gamla mors förkläde. "Gå du ut i nöthagen med dem," sade han, "och låt dem få sin frihet tillbaka!"

Denna händelse var det, som blev så mycket omtalad och till och med kom i tidningarna, men som de flesta inte ville sätta tro till, därför att de inte kunde förklara hur något sådant hade kunnat hända.

Vittskövle

Lördag 26 mars

Ett par dar senare tilldrog sig ännu en sådan där besynnerlig händelse. En flock vildgäss kom en morgon och slog ner på en åker borta i östra Skåne, inte långt från den stora gården Vittskövle. I flocken funnos tretton gäss av vanlig grå färg och en vit gåskarl, som bar på sin rygg en liten parvel, som var klädd i gula skinnbyxor, grön väst och vit toppluva.

De voro nu rätt nära Östersjön, och på åkern, där gässen hade slagit ner, var jorden sandblandad, såsom den brukar vara vid havskuster. Det tycktes, som om det där i trakten förut skulle ha funnits rörlig flygsand, som hade behövt bindas, för på flera håll sågos stora, planterade tallskogar.

När vildgåsen hade betat en stund, kommo några barn gående på åkerrenen. Den gåsen, som stod på vakt, kastade sig genast upp i luften med smällande vingslag, för att hela flocken skulle höra, att det var fara å färde. Alla vildgässen flögo upp, men den vite gick lugnt kvar på marken. När han såg de andra fly, lyfte han huvudet och ropade efter dem: "Inte behöver ni flyga undan för de här. Det är ju bara ett par barn."

Den lilla parveln, som hade ridit på hans rygg, satt på en tuva i skogsbrynet och plockade sönder en tallkott för att komma åt fröna. Barnen voro honom så nära, att han inte tordes springa över åkern fram till den vite. Han gömde sig hastigt under ett stort, torrt tistelblad och uppgav på samma gång ett varningsrop.

Men den vite hade tydligen föresatt sig att inte låta skrämma sig. Han gick alltjämt kvar på åkern och såg inte en gång efter vart barnen styrde kosan.

De veko emellertid av från vägen, gingo över åkern och närmade sig gåskarlen. När han äntligen såg upp, voro de alldeles inpå honom, och nu blev han så bestört och förvirrad, att han glömde bort, att han kunde flyga, och skyndade undan dem springande. Barnen följde efter, jagade ner honom i ett dike och fångade honom där. Det största av dem stack in honom under sin arm och bar bort honom.

När parveln, som låg under tiselbladet, såg detta, sprang han upp, som om han hade velat ta gåskarlen ifrån barnen. Men så kom han väl ihåg hur liten och maktlös han var och kastade sig istället ner på tuvan och hamrade ursinnigt på marken med knytnävarna

Gåskarlen ropade på hjälp av alla krafter: "Tummetott, kom och

hjälp mig! Tummetott, kom och hjälp mig!" Men härvid började pojken på att skratta mitt i ångesten. "Jo, jag är just den rätte, jag, att hjäpa någon," sade han.

I alla fall reste han sig upp och följde efter gåskarlen. "Inte kan jag hjälpa honom," sade han, "men jag vill åtminstone se vad de gör av honom."

Barnen hade ett gott försprång, men pojken hade ingen svårighet att behålla dem i sikte, förrän han kom till en sänka i marken, där en vårbäck brusade fram. Den var varken bred eller mäktig, men i alla fall måste han springa länge utmed kanten, innan han fann ett ställe, där han kunde hoppa över.

När han kom upp ur sänkan, voro barnen försvunna. Han kunde ändå se deras spår på en smal stig, som förde inåt skogen, och han fortsatte att följa dem.

Snart kom han till en korsväg, och här måtte barnen ha skilts åt, för det gick spår åt två håll. Nu såg parveln alldeles översiggiven ut.

Men i detsamma fick han på en ljungtuva se ett litet vitt dun. Han förstod, att gåskarlen hade kastat det vid vägkanten för att visa honom åt vilket håll han hade blivit buren, och därför fortsatte han sin färd. Han följde sedan barnen genom skogen. Gåskarlen såg han inte till, men varhelst han kunde ta miste om vägen, låg ett litet vitt dun och visade honom till rätta.

Parveln fortsatte troget att följa de där dunen. De förde honom ut ur skogen, över ett par åkerfält, upp på en väg och till sist fram genom en herrgårdsallé. Vid slutet av allén skymtade gavlar och torn av rött tegel, prydda med ljusa ränder och sirater. När parveln såg, att här låg en herrgård, trodde han sig förstå vad som hade blivit av gåskarlen. "Säkerligen har barnen burit gåskarlen fram till herrgården och sålt honom där, och då är han nog redan slaktad," sade han för sig själv. Men han tycktes inte vilja nöja sig utan att få riktigt besked och språng framåt med ökad iver. Han mötte inte något i hela allén, och det var ju gott, för sådana som han bruka vara ängsliga för att bli sedda av människor.

Herrgården, som han kom till, var en präktig, gammaldags byggnad och bestod av fyra huslängor, som omgåvo en borggård. På östra sidan fanns ett djupt portvalv, som ledde in på borggården. Så långt sprang parveln utan tvekan, men när han kom dit, stannade han. Längre vågade han sig inte, utan här blev han stående och funderade på vad han nu skulle ta sig till.

Parveln stod ännu kvar med fingret på näsan och tänkte, då han hörde steg bakom sig och när han vände sig om, såg han en hel skara folk komma gående uppför allén. Han smög sig med största hast bakom en vattentunna, som råkade stå bredvid portvalvet, och gömde sig.

De, som kommo, voro ett tjugutal unga män från en folkhögskola, som voro ute på fotvandring. De voro åtföljda av en lärare, och när de hade hunnit fram till portvalvet, bad denne, att de skulle vänta där en stund, medan han gick in och frågade om de finge bese den gamla borgen Vittskövle.

De nykomna voro varma och trötta, som om de skulle ha gjort en lång vandring. En av dem var så törstig, att han gick fram till vattentunnan och böjde sig ner för att dricka. Han hade en bleckportör hängande om halsen, och han tyckte visst, att denna hindrade honom, för han slängde den ner på marken. Härvid gick locket upp, så att man kunde se, att det låg några vårblommor i den.

Portören föll ner alldeles framför parveln, och nu måtte denna ha tyckt, att det yppade sig ett utmärkt tillfälle att komma in i borgen och få veta vad det hade blivit av gåskarlen. Han smög sig hastigt ner i portören och gömde sig, så gott han kunde, under sippor och hästhovsört.

Knappt var han gömd, förrän den unge mannen lyfte upp portören, hängde den på sig och smällde igen locket.

Läraren vände nu tillbaka och sade, att de hade fått tillåtelse att komma in i borgen. Till en början förde han dem inte längre än till borggården. Där stannade han och började tala med dem om den gamla byggnaden.

Han påminde dem om att de första människor, som hade funnits här i landet, hade måst bo i klippgrottor och jordhålor, i djurshudstält och riskåtor, och att en lång tid hade gått, innan de hade funnit på att timra sig hus av trädstammar. Och sedan, hur längre hade de inte måst arbete och sträva, innan de från timmerstugan med det enda rummet hade nått fram till att resa en borg med hundra rum sådan som Vittskövle!

Det var för en trehundrafemti år sedan, som de rika och mäktiga byggde sig sådana här borgar, sade han. Det syntes väl, att Vittskövle var rest på en tid, då krig och rövare gjorde det otryggt i Skåne. Runt omkring det fanns en vattenfylld grav, och över denna ledde fordomdags en bro, som kunde vindas upp. Över portvalvet fanns ännu i dag ett vakttorn, utmed borgens sidor löpte väktargångar, och i hörnen stodo fasta torn med metertjocka väggar. Men ändå var inte den här borgen rest i den allra vildaste krigstiden, utan Jens Brahe, som byggde den, hade också lagt sig vinn om att göra den till ett prydligt och rikt sirat hus. Om de finge se det stora, fasta stenhuset på Glimminge, som var uppfört bara en mansålder tidigare, skulle de lätt märka, att Jens Holgersen Ulfstrand, som var dess byggherre, inte hade frågat efter annat än att bygga stort och fast och starkt utan att kosta en tanke på att få det vackert och bekvämt. Såge de däremot sådana slott som Marsvinsholm och Svenstorp och Övedskloster, som

hade kommit till ett eller annat århundrade senare än Vittskövle, så skulle de finna, att tiderna då hade blivit fredligare. De herrar, som hade byggt dessa ställen, hade inte försett dem med befästningar, utan hade endast bemödat sig om att skaffa sig stora och präktiga bostäder.

Läraren talade långt och utförligt, och parveln, som låg instängd i portören, var nog bra otålig. Men han måtte ha legat mycket stilla, för portörens ägare märkte inte alls, att han bar honom med sig.

Slutligen gick ändå hela sällskapet in i borgen, men om parveln hade hoppats, att han skulle få något tillfälle att smyga sig ur portören, blev han bedragen, för eleven behöll den på sig, och parveln måste följa med genom alla rummen.

Det blev en långsam vandring. Läraren stannade i varje ögonblick för att förklara och undervisa.

I ett rum fanns en gammal spisel, och framför denna stannade läraren för att tala om de olika eldstäder, som människorna hade brukat under tidernas lopp. Den första eldstaden inomhus hade varit en stenhäll mittpå stuggolvet med en rököppning uppe i taket, som släppte in både regn och vind, den andra hade varit en stor, murad ugn utan skorsten, och den hade nog gjort det varmt i stugan, men också fyllt den med rök och os. Då Vittskövle byggdes, hade människorna just hunnit så långt som till den öppna spiseln, som hade en vid skorsten för röken, men också lät det mesta av värmen följa med upp i luften.

Om den där parveln någonsin hade varit häftig och otålig, fick han då den dagen en god övning i tålamod. Nu var det väl redan en timme, som han hade legat orörlig.

I nästa rum, som läraren kom till, stannade han framför en gammal säng med hög sänghimmel och rika gardiner. Och genast började han berätta om forna tiders sängar och sängställ.

Läraren gjorde ingen brådska. Men han visste ju heller inte, att det låg en liten stackare instängd i en portör och bara väntade på att han skulle sluta. När han kom till ett rum med gyllenläderstapeter, talade han om hur folk ända från de första tiderna hade klätt sina väggar, när han kom till ett gammalt familjeporträtt, berättade han om klädedräktens många öden, och i festsalarna beskrev han forna tiders sätt att fira bröllop och begravningar.

Därpå talade läraren också litet om de många duktiga män och kvinnor, som hade bebott borgen, om de gamla Brahearna och de gamla Barnekowarna, om Kristian Barnekow, som hade gett konungen sin häst mittunder flykten, om Margareta Ascheberg, som hade varit gift med Kjell Barnekow och som änka hade styrt gården och hela trakten i femtitre år, om bankiren Hagerman, som var torparson från Vittskövle och hade blivit så rik, att han hade köpte hela gården, och om Stjernsvärdarna, som hade skaffat folket i Skåne bättre plogar, så

att det hade kunnat överge de gamla spektaklen till träplogar, som tre par oxar knappast kunde rubba.

Under allt detta låg parveln stilla. Om han någon gång hade varit odygdig och stängt igen källardörren om mor eller far, så fick han nu lära sig hur de hade känt det, för det dröjde i timtal, innan läraren slutade.

Till sist gick läraren åter ut på borggården, och där talade han om människosläktets långa arbete för att skaffa sig verktyg och vapen, kläder och hus, möbler och prydnader. Han sade, att en sådan gammal borg som Vittskövle var en milstolpe på vägen. Där kunde man se hur långt människor voro hunna för trehundrafemti år sedan och själv bedöma om det sedan dess hade gått framåt eller tillbaka för dem.

Men detta talet slapp parveln att lyssna till, för eleven, som bar honom, hade blivit törstig på nytt och smög sig in i köket för att be om en dryck vatten. När nu parveln blev inburad i köket, måtte han ha försökt att se sig om efter gåskarlen. Han hade börjat röra på sig, och härvid råkade han att trycka för hårt mot locket, så att detta sprang upp. Portörlock springa ju alltid upp, och eleven tänkte inte vidare på saken, utan tryckte bara till det igen. Men då frågade kokerskan om han hade en orm i portören.

"Nej, jag har bara några växter," svarade eleven. – "Nog var det något, som rörde sig där," envisades kokerskan. Eleven slog då upp locket för att visa henne, att hon misstog sig. "Se nu själv om..."

Men längre hann han inte, för nu vågade inte parveln stanna längre i portören, utan stod med ett språng på golvet och rusade ut. Pigorna hunno knappast att se vad det var, som sprang, men de skyndade efter i alla fall.

Läraren stod ännu och talade, när han blev avbryten av höga rop. "Ta fast honom, ta fast honom!" skreko de, som kommo från köket, och alla de unga karlarna rusade efter parveln, som kilade undan fortare än en råtta. De försökte att genskjuta honom i porten, men det var inte så lätt att få fatt i en, som var så liten, och han kom lyckligt ut i det fria.

Parveln vågade inte springa neråt den öppna allén, utan vek av åt annat håll. Han rusade genom trädgården in på bakgården. Hela tiden jagade människorna efter honom under skrik och skratt. Den lilla stackaren flydde undan, allt vad han förmådde, men det tycktes ändå, som om människorna skulle vinna på honom.

När han ilade förbi en liten arbetarbostad, hörde han en gås kackla och såg ett vitt dun ligga på trappan. Där, där hade han gåskarlen! Han hade varit inne på falskt spår förut. Han tänkte inte mer på pigor och karlar, som jagade honom själv, utan han klättrade uppför trappan in i förstun. Längre kunde han inte komma, för stugdörren var låst. Han hörde hur gåskarlen skrek och jämrade sig

där innanför, men han kunde inte få upp dörren. Den stora jakten, som förföljde honom själv, kom allt närmare, och inne i rummet skrek gåskarlen allt ömkligare. I denna yttersta nöd tog parveln äntligen mod till sig och bultade på dörren av alla krafter.

Ett barn kom och öppnade, och parveln såg in i rummet. Mittpå golvet satt en kvinna, som höll fast gåskarlen för att klippa av honom hans vingpennor. Det var hennes barn, som hade hittat honom och hon ville inte göra honom något ont. Hon ämnade släppa honom till sina egna gäss, bara hon hade fått klippa hans vingar, så att han inte kunde flyga sin väg. Men värre olycka kunde knappast hända gåskarlen, och han skrek och jämrade sig av alla krafter.

Och lycka var det, att kvinnan inte hade börjat klippningen tidigare. Nu hade bara två pennor fallit för saxen, när dörren öppnades, och den lilla parveln stod på tröskeln. Men en sådan som han hade kvinnan aldrig förr sett. Hon kunde inte tro annat, än att det var självaste Goa-Nisse, och hon tappade saxen i förfäran, slog ihop händerna och glömde att hålla fast gåskarlen.

Så snart denne kände sig fri, sprang han mot dörren. Han gav sig inte tid att stanna, men i förbifarten grep han parveln vid halslindningen och tog honom med sig. Och på trappen slog han ut vingarna och for upp i luften. På samma gång gjorde han en grann svängning med halsen och satte ner parveln på den dunglatta ryggen.

Så bar det av med dem i luften, och hela Vittskövle stod och stirrade efter dem.

I Övedsklostrets park

Hela den dagen, som gässen lekte med räven, låg pojken och sov i ett övergivet ekorrbo. När han vaknade framemot kvällen, var han ganska bekymrad. "Nu blir jag snart hemskickad, och då kan det nog inte undgås, att jag måste visa mig för far och mor", tänkte han.

Men när han sökte upp vildgässen, som lågo och badade i Vombsjön, sade ingen av dem ett ord om att han skulle resa. "De tycker kanske, att den vite är för trött att fara hem med mig i kväll," tänkte pojken.

Nästa morgon voro gässen vakna i första dagningen långt före soluppgången. Nu kände pojken sig säker om det skulle bli hemresa av, men besynnerligt nog fingo både han och den vita gåskarlen följa med de vilda på deras morgontur. Pojken kunde rakt inte förstå vad som var orsaken till uppskovet, men så funderade han ut, att vildgässen inte ville sända bort gåskarlen på en så pass lång resa, innan denne hade fått äta sig väl mätt. Hur som helst så var han bara glad åt var stund, som gick, innan han måste möta föräldrarna.

Vildgässen foro fram över Övedsklosters herrgård, som låg i en härlig park öster om sjön och såg mycket präktig ut med sitt stora slott, sin vackra, stenlagda bondgård, omgiven av låga murar och paviljonger, och sin fina, gammaldags trädgård med klippta häckar, täckta lövgångar, dammar, vattenkonster, härliga träd och rätskurna gräsmattor, där kantlisterna, stodo brokiga av vårblommor.

När vildgässen foro över herrgården i den tidiga morgonstunden var ingen människa ännu i rörelse. Då de noga hade förvissat sig om detta, sänkte de sig ner mot hundburen och ropade: "Vad är det här för en liten koja? Vad är det här för en liten koja?"

Genast kom bandhunden ut ur buren, ond och rasande, och skällde uppåt luften.

"Kallar ni det här för en koja, ni era landstrykare? Ser ni inte, att det är ett högt slott av sten? Ser ni inte så vackra väggar det har, ser ni inte så många fönster och så stora portar och en så präktig terrass det har, vov, vov, vov? Kallar ni det här för en koja, ni? Ser ni inte gården, ser ni inte trädgården, ser ni inte växthusen, ser ni inte marmorbilderna? Kallar ni det här för en koja, ni? Brukar kojorna ha en park, där det finns båda bokskogar och hasselsnår och lövängar och ekdungar och granhult och en djurgård, som är full av rådjur, vov, vov, vov? Kallar ni det här för en koja, ni? Har ni sett kojor, som har så många uthus omkring sig, att det ser ut som en hel by? Ni känner väl till många kojor, som har en egen kyrka och egen prästgård, och som råder över herresäten och bondehemman och arrendegårdar och statarstugor, vov, vov, vov? Kallar ni det här för en koja, ni? Till den

här kojan hör det största godset i Skåne, era tiggare. Ni kan inte se en bit jord, där ni hänger i skyn, som inte lyder under den här kojan, vov, vov, vov."

Allt detta lyckades hunden ropa ut i ett andetag, och gässen flögo fram och åter över gården och hörde på honom, ända tills han måste göra ett uppehåll. Men då skreko de: "Vad blir du så ond för?" Vi frågade inte efter slottet, vi frågade bara efter din hundkoja."

När pojken hörde detta skämt, skrattade han först, men så trängde sig en tanke på honom, som på en gång gjorde honom allvarsam. "Tänk så många sådana här lustigheter, du skulle få höra, om du finge följa med vildgässen genom hela landet upp ända opp till Lappland!" sade han till sig själv. "När du nu har det så illa ställt för dig, voro allt en sådan resa det bästa du kunde hitta på."

Vildgässen foro bort på en av de vilda åkrarna öster om herrgården för att beta gräsrötter och höllo på med detta i timtal. Under tiden gick pojken in i den stora parken, som gränsade intill åkern, sökte de reda på en nöthage och började titta uppåt buskarna för att se om det inte hängde någon nöt kvar sedan förra hösten. Men gång på gång kom tanken på resan tillbaka till honom, medan han gick i parken. Han målade ut för sig hur bra han skulle få det, om han följde med vildgässen. Svälta och frysa, det trodde han, att han skulle få göra ofta nog, men till gengäld skulle han slippa både att arbeta och läsa.

Medan han gick där, kom den gamla gråa förargåsen fram till honom och frågade om han hade funnit något ätbart. Nej, det hade han inte, sade han, och då försökte hon att hjälpa honom. Några nötter kunde hon inte finna, hon heller, men hon upptäckte ett par nypon, som hängde på en törnrosbuske. Pojken åt upp dem med god aptit, men han undrade allt vad mor skulle ha sagt, om hon hade vetat, att han nu levde på rå fisk och gamla vinterståndna nypon.

När vildgässen äntligen hade ätit sig mätta, drogo de ner mot sjön igen, och där roade de sig med att leka ända framemot middagstiden. Vildgässen utmanade den vita gåskarlen till tävlan i all möjlig idrott. De simmade i kapp, sprungo i kapp och flögo i kapp med honom. Den stora tame gjorde sitt bästa, men han blev alltid slagen av de snabba vildgässen. Pojken satt på gåskarlens rygg hela tiden och uppmuntrade honom och hade lika roligt som de andra. De var ett skrik och ett skratt och ett kacklande, så att det var märkvärdigt, att inte herrgårdsfolket hörde dem.

När vildgässen voro trötta på att leka, foro de ut på isen och vilade sig ett par timmar. Eftermiddagen tillbragte de nästan på samma sätt som förmiddagen. Först ett par timmars betande, sedan bad och lek i värmen vid iskanten ända till solnedgången, då de genast ställde sig att sova.

"Detta vore just ett liv, som skulle passa mig," tänkte pojken, när han kröp in under gåskarlens vinge. "Men i morgon blir jag väl hemskickad."

Innan han somnade, låg han och tänkte på att om han finge följa med vildgässen, skulle han slippa alla bannor för att han var lat. Då finge han slå dank hela dagarna, och han enda bekymmer skulle vara att skaffa sig något att äta. Men han behövde så litet nu för tiden, så det bleve det nog råd för.

Och så målade han ut för sig allt, vad han skulle får se, och så många äventyr han skulle få vara med om. Ja, det skulle bli annat än släpet och slitet därhemma. "Om jag bara finge följa med vildgässen på deras resa, skulle jag inte sörja över att jag blivit har förvandlad," tänkte pojken.

Han var inte rädd för något annat, än att han skulle bli hemskickad, men inte heller på onsdagen sade gässen något om att han måste resa. Den dagen gick på samma sätt som tisdagen, och pojken trivdes allt bättre med vildmarkslivet. Han tyckte, att han hade den ensliga parken vid Övedskloster, som var stor som en skog, alldeles för sig själv, och han längtade inte tillbaka till den trånga stugan och de små åkrarna därhemma.

På onsdagen trodde han, att vildgässen tänkte behålla honom hos sig, men på torsdagen förlorade han hoppet igen.

Torsdagen började på samma sätt som de andra dagarna. Gässen betade på de vida åkrarna, och pojken sökte efter föda inne i parken. Om en stund kom Akka till honom och frågade om han hade funnit något ätbart. Nej, det hade han inte, och då sökte hon upp åt honom en torr kumminört, som stod med alla sina småfrukter i behåll.

När pojken hade ätit, sade Akka, att hon tyckte han sprang omkring i parken alldeles för oförväget. Hon undrade om han visste hur många fiender han hade att akta sig för, han, som var så liten. Nej, det visste han alls inte, och då började Akka räkna upp dem för honom.

När han gick i parken, sade hon, skulle han akta sig för räven och mården; när han kom till sjöstranden, skulle han ha en tanke på uttrarna; satt han på stengärdsgården, skulle han inte glömma vesslan, som kunde krypa genom de minsta hål, och om han ville lägga sig att sova i en lövhög, skulle han först undersöka om inte huggormen son sin vintersömn i samma hög. Så snart han kom ut på öppna fältet, borde han ha ett öga på hök och vråk, på örn och falk, som svävade uppe i skyn. I hasselsnåren kunde han bli fångad av sparvhöken; skator och kråkor funnos överallt, och dem skulle han inte tro alltför väl, och så snart det blev skymning, skulle han hålla öronen spända för att lyssna efter de stora ugglorna, som flögo fram med så ljudlösa vingslag, att de kunde komma alldeles inpå honom, innan han märkte

av dem.

Då pojken hörde, att det fanns så många, som stodo efter hans liv, begrep han, att det var alldeles omöjligt, att han kunde få behålla det. Han var inte så särdeles rädd för att dö, men han tyckte inte om att bli uppäten, och därför frågade han Akka vad han kunde göra för att skydda sig mot rovdjuren.

Akka svarade genast, att pojken borde försöka ställa sig väl med smådjursfolken i skog och på fält, med ekorrfolk och harfolk, men finkar och mesar och spettar och lärkor. Om han gjorde sig till deras vän, så kunde de varna honom för faror, skaffa honom gömställen, och i stort nödfall kunde de slå sig tillsammans och försvara honom.

Men när pojken senare på dagen ville följa rådet och vände sig till Sirle, ekorren, för att anhålla om hans bistånd, visade det sig, att denne inte ville hjälpa honom. "Inte må du vänta dig något gott av mig, eller de andra smådjuren," sade Sirle. "Tror du inte vi vet, att du är Nils gåsapåg, som förra året rev ner svalbon, krossade starägg, kastade kråkungar i märgelgravan, fångade trastar i snaror och satte ekorrar i bur? Du får allt hjälpa dig själv, så gott du kan, och du må vara glad, att vi inte sammangaddar oss mot dig och jagar dig tillbaka till dina egna."

Detta var just ett sådant svar, som pojken inte skulle ha lämnat ostraffat förr i världen, när han var Nils gåsapåg, men nu blev han bara rädd för att också vildgässen skulle ha fått reda på hur elak han kunde vara. Han hade varit så ängslig att inte få stanna hos vildgässen, att han inte hade vågat sig på den minsta odygd, sedan han hade kommit i deras sällskap. Det var sant, att han inte hade förmått göra mycket ont, så liten som han var, men nog kunde han ha förstört många fågelbon och slagit sönder många ägg, om han hade haft lust. Nu hade han bara varit snäll, han hade inte ryckt en fjäder ur en gåsvinge, inte gett någon ett ohövligt svar, och var morgon, när han hade hälsat på Akka, hade han tagit av sig luvan och bugat sig.

Hela torsdagen gick han och tänkte på att det säkerligen var för hans elakhets skull, som inte vildgässen ville ta honom med sig upp till Lappland. Och när han fick göra på kvällen, att Sirle ekorres hustru hade blivit bortrövad, och att hans barn höllo på att svälta ihjäl, beslöt han sig för att hjälpa dem, och det är redan berättat hur väl detta lyckades honom.

När pojken på fredagen kom in i parken, hörde han bofinkarna sjunga i vartenda snår om hur Sirle ekorres hustru hade av grymma rövare blivit bortförd från sina späda ungar och hur Nils gåsapåg hade vågat sig in ibland människorna och burit de små ekorrbarnen till henne.

"Vem är nu så firad i Övedsklosters park," sjöngo bofinkarna, "som Tummetott, han, som alla fruktade på den tiden, då han var Nils

gåsapåg? Sirle, ekorren, skall ge honom nötter, de fattiga hararna skola leka med honom, rådjuren skola ta honom på sin rygg och fly undan med honom, när Smirre räv närmar sig, mesarna skola varna honom för sparvhöken, och finkar och lärkor skola sjunga om hans hjältebragd."

Pojken var säker på att både Akka och vildgässen hörde allt detta, men ändå gick hela fredagen, utan att de sade något om att han skulle få stanna hos dem.

Ända till lördagen fingo gässen beta på åkrarna omkring Öved, ostörda av Smirre räv. Men när de på lördagsmorgonen kommo ut på fälten, låg han i försåt för dem och förföljde dem från den ena åkern till den andra, så att de ingen matro fingo. När Akka förstod, att han inte ämnade lämna dem i fred, fattade hon raskt sitt beslut, höjde sig i luften och flög med flocken flera mil bort över Färs härads slätter och Linderödsåsens enbackar. De slogo inte ner förrän i trakten av Vittskövle.

Men här vid Vittskövle blev gåskarlen bortstulen, såsom redan är omtalat. Om pojken hade ansträngt all sin kraft för att hjälpa honom, hade han aldrig kommit till rätta igen.

När pojken på lördagskvällen kom tillbaka med gåskarlen till Vombsjön, tyckte han, att han hade gjort ett gott dagsarbete, och undrade mycket på vad Akka och vildgässen skulle säga. Och vildgässen voro ingalunda sparsamma med beröm, med de sade inte det ordet, som han längtade att få höra.

Så blev det söndag igen. En hel vecka hade gått, sedan pojken hade blivit förtrollad, och alltjämt var han lika liten.

Men det såg inte ut, som om han skulle göra sig några bekymmer för den sakens skull. På söndagseftermiddagen satt han inkrupen i en stor yvig videbuske nere vid sjöstranden, och blåste på vasspipa. Runt omkring honom sutto så många mesar och bofinkar och starar, som busken kunde rymma, och kvittrade visor, som han försökte lära sig att spela. Men pojken var inte mycket hemma i konsten. Han blåste så falskt, att fjädrarna reste sig på alla de små läromästarna, och de skreko och flaxade i förtvivlan. Pojken skrattade så gott åt deras iver, att han tappade pipan.

Han började på nytt igen, och lika illa gick det, så att alla småfåglarna jämrade sig: "I dag spelar du sämre, än du brukar, Tummetott. Du tar inte en ren ton. Var har du dina tankar, Tummetott?"

"De är på annat håll," sade pojken, och detta var sant. Han satt och undrade hur länge han skulle få stanna kvar hos vildgässen eller om han skulle bli hemskickad kanske redan denna dag.

Plötsligen kastade pojken från dig pipan och hoppade ner ur busken. Han hade sett Akka och alla gässen komma fram till honom i

en lång rad. De gingo så ovanligt långsamt och högtidligt, att pojken genast tyckte sig förstå, att han nu skulle få veta vad de ämnade företa sig med honom.

När de äntligen stannade, sade Akka: "Du kan allt ha skäl till att undra på mig, Tummetott, som inte har sagt tack till dig för att du räddade mig från Smirre räv. Men jag är sådan, att jag hellre tackar med handling än med ord. Och nu, Tummetott, tror jag, att det har lyckats mig att göra dig en stor tjänst. Jag har skickat bud till den där tomten, som har förtrollat dig. I början ville han inte höra talas om att bota dig, men jag har sänt bud på bud till honom och sagt honom hur väl du har uppfört dig bland oss. Han låter nu hälsa dig, att så snart du vänder hem tillbaka, ska du får bli människa."

Men tänk, att lika glad, som pojken hade varit, när vildgåsen började tala, lika bedrövad var han, när hon slutade! Han sade inte ett ord, utan vände sig bara bort och grät.

"Vad i all världen är detta?" sade Akka. "Det ser ut, som om du hade väntat dig mer av mig, än jag nu har erbjudit dig."

Men pojken tänkte på sorgfria dagar och lustiga skämt, på äventyr och frihet och färder högt uppe över jorden, som han skulle gå miste om, och han riktigt tjöt av bedrövelse. "Jag bryr mig inte om att bli människa," sade han. "Jag vill följa med er till Lappland." – "Jag ska säga dig en sak," sade Akka. "Den där tomten är lättretlig, och jag är rädd för att om du inte tar emot hans anbud nu, så blir det svårt för dig att beveka honom en annan gång."

Det var besynnerligt med den där pojken, att så länge han levat, hade han aldrig tyckt om någon. Han hade inte tyckt om far och mor, inte om skolläraren, inte om skolkamraterna, inte om pojkarna i granngårdarna. Allt, vad de hade velat ha honom att göra, vare sig det hade varit lek eller arbete, hade han bara tyckt vara tråkigt. Därför fanns det nu ingen, som han saknade eller längtade efter.

De enda, som han hade något så när kunnat samsas med, hade varit Åsa gåsapiga och lille Mats, ett par barn, som hade gått vall med gäss på åkrarna liksom han själv. Men inte höll han riktigt av dem heller. Nej, långt ifrån.

"Jag vill inte bli människa," tjöt pojken. "Jag vill följa med er till Lappland. Det är därför, som jag har varit snäll en hel vecka." – "Inte vill jag neka dig att följa med oss, så långt som du vill," sade Akka, "men tänk nu först efter om du inte hellre vill vända om hem! Det kan allt komma en dag, när du ångrar detta."

"Nej," sade pojken, "det är ingenting att ångra. Jag har aldrig haft det så bra som här hos er."

"Ja, då ska det få bli, som du vill," sade Akka.

"Tack!" sade pojken och kände sig så lycklig, att han måste gråta av glädje, liksom han förut hade gråtit av sorg.

IV. Glimmingehus

Svartråttor och gråråttor

I sydöstra Skåne inte långt från havet ligger en gammal borg, som kallas Glimmingehus. Den består av ett enda högt, stort och starkt stenhus, som synes milsvitt över slätten. Det är inte mer än fyra våningar högt, men det är så väldigt, att ett vanligt boningshus, som står på samma gård, tar sig ut som en liten barnlekstuga.

Det stora stenhuset har så tjocka ytterväggar och mellanväggar och takvälvningar, att det i dess inre knappt finns plats för något annan än de tjocka murarna. Trapporna äro trånga, förstugorna små och rummen fåtaliga. För att väggarna skola få behålla sin styrka, är endast ett ringa antal fönster upptaget i de övre våningarna, och i den nedersta finnas inga alls, bara smala ljusöppningar. Under de gamla krigstiderna voro människorna lika så glada att få stänga in sig i ett sådant där starkt och väldigt hus, som man nu är för att få krypa in i en päls i smällkall vinter, men när den goda fredstiden kom, ville de inte längre bo i den gamla borgens mörka och kalla stensalar. De ha för längesedan övergivit det stora Glimmingehus och flyttat in i bostäder, som äro sådana, att ljus och luft kunna tränga in i dem.

På den tiden, då Nils Holgersson drog omkring med vildgässen, fanns det alltså inga människor på Glimmingehus, men därför saknade det visst inte invånare. På taket bodde varje sommar ett storkpar i ett stort bo, på vinden levde ett par kattugglor, i lönngångarna hängde fladdermöss, i spisen i köket bodde en gammal katt, och ner i källaren funnos några hundratal av de gamla svartråttorna.

Råttor hållas just inte i högt anseende av de andra djuren, men svartråttorna på Glimmingehus utgjorde ett undantag. De omtalades alltid med aktning, därför att de hade visat mycken tapperhet i strid med sina fiender och mycken uthållighet under de stora olyckor, som hade övergått deras folk. De tillhörde nämligen ett råttfolk, som en gång hade varit mycket talrikt och mäktigt, men nu höll på att dö ut. Under en mångfald av år hade svartråttorna ägt Skåne och hela landet. De hade funnits i varenda källare, på varenda vind, i lador och logar, i visthus och bagarstugor, i ladugårdar och stall, i kyrkor och borgar, i bränerier och kvarnar, i varje av människor rest byggnad, men nu voro de fördrivna från allt detta och nästan utrotade. Bara på ett och annat gammalt ensligt ställe kunde man råka på några få av dem, och ingenstans funnos de till så stort antal som på Glimmingehus.

När ett djurfolk dör ut, bruka människorna oftast vara skuld till det, men så var inte fallet denna gång. Människorna hade visserligen kämpat mot svartråttorna, men de hade inte kunnat göra dem någon nämnvärd skada. De, som hade besegrat dem, voro ett djurfolk av

deras egen stam, som kallas gråråttor.

Dessa gråråttor hade inte bott i landet alltifrån urminnes tid såsom svartråttorna. De härstammade från ett par fattiga invandrare, som för en hundra år sedan stego i land i Malmö från en lybsk skuta. Dessa voro hemlösa, utsvultna stackare, som höllo till i själva hamnen, simmade omkring bland pålarna under bryggorna och åto avfall, som kastades i vattnet. De vågade sig aldrig upp till staden, som ägdes av svartråttorna.

Men så småningom, när gråråttorna hade växt till i antal, blevo de djärvare. Till en början flyttade de in i några öde och utdömda gamla hus, som svartråttorna hade övergivit. De sökte sin föda i rännstenar och sophögar och höllo till godo med allt skräp, som svartråttorna inte gitte ta vara på. De voro härdiga, förnöjsamma och oförskräckta, och inom få år hade de blivit så mäktiga, att de företogo sig att jaga bort svartråttorna från Malmö. De togo ifrån dem vindar, källare och magasiner, svälte ut dem eller beto ihjäl dem, för de voro inte alls rädda för strid.

Och när Malmö var taget, drogo de bort i små och stora skaror för att erövra hela landet. Det är nästan omöjligt att förstå varför inte svartråttorna samlade sig till ett stort, gemensamt härnadståg och tillintetgjorde gråråttorna, medan dessa ännu voro fåtaliga. Men de svarta voro väl så säkra på sin makt, att de inte kunde tro på möjligheten att förlora den. De sutto stilla på sina egendomar, och under tiden tog gråråttorna ifrån dem lantgård efter lantgård, by efter by, stad efter stad. De blevo utsvälta, utträngda, utrotade. I Skåne hade de inte kunnat bibehålla sig på något enda ställe utom på Glimmingehus.

De gamla stenhuset ägde så säkra murar, och så få råttgångar ledde genom dessa, att svartråttorna hade lyckats försvara dem och hindra gråråttorna från att tränga in. År efter år, natt efter natt hade striden fortgått mellan angripare och försvarare, men svartråttorna hade hållit trogen vakt och kämpat med största dödsförakt, och tack vara det präktiga gamla huset hade de alltid segrat.

Det måste erkännas, att de så länge som svartråttorna voro vid makten, hade de varit lika avskydda av alla andra levande varelser, som gråråttorna äro nu för tiden, och detta med full rätt. De hade kastat sig över arma, fjättrade fångar och pinat dem, de hade frossat på lik, de hade stulit bort den sista rovan i den fattiges källare, bitit fötterna av sovande gäss, rövat ägg och dunungar från hönsen och gjort tusen ogärningar. Men sedan de hade råkat i olycka, tycktes all detta vara glömt, och ingen kunde låta bli att beundra de sista av släkten, som hade hållit ut så länge med sitt motstånd mot fienderna.

Gråråttorna, som bodde på Glimminge gård och i trakten däromkring, fortsatte alltjämt striden och försökte passa på varje

lämpligt tillfälle att bemäktiga sig borgen. Det kunde tyckas, att de borde ha låtit den lilla skaran svartråttor besitta Glimmingehus i fred, sedan de själva hade vunnit hela det övriga landet, men detta föll dem visst inte in. De brukade säga, att den, som kände gråråttorna, visste nog, att det var därför, att människorna använde Glimmingehus till spannmålsmagasin, som de grå inte kunde ge sig någon ro, innan de hade intagit det.

Storken

Måndagen 28 mars

Tidigt en morgon väcktes vildgässen, som stodo och sovo på Vombsjöns is, av starka rop uppifrån luften. "Trirop! Trirop!" ljöd det. "Trianut, tranan, låter hälsa Akka, vildgåsen, och hennes flock. I morgon står den stora trandansen på Kullaberg."

Akka sträckte genast upp huvudet och svarade: "Hälsa och tacka! Hälsa och tacka!"

Därpå flögo tranorna vidare, men vildgässen hörde dem länge, där de foro och ropade ut över varje fält och varje skogsbacke: "Trianut låter hälsa. I morgon står den stora trandansen på Kullaberg."

Över detta budskap blevo vildgässen mycket glada. "Du har lycka med dig," sade de till den vita gåskarlen, " som får vara med om den stora trandansen." – "Är det då så märkvärdigt att se tranor dansa?" frågade gåskarlen. " Det är vad du aldrig har drömt om," svarade vildgässen.

"Det blir nu att tänka ut var vi i morgon ska göra av Tummetott, så att ingen olycka händer honom, medan vi reser till Kullaberg," sade Akka. – "Inte ska Tummetott behöva vara ensam," sade gåskarlen. "Om inte tranorna tillåter, att han får se deras dans, så stannar jag hos honom." – "Ingen människa har ännu fått vara med om djurens möte på Kullaberg." sade Akka, "och jag vågar inte ta Tummetott med mig dit. Men vi får tala vidare om detta längre fram på dagen. Nu måste vi först och främst tänka på att få oss något till livs."

Akka gav därmed tecken till uppbrott. Också denna dag sökte hon sin betesmark långt borta för Smirre rävs skull och slog inte ner förrän på de sumpiga ängarna ett stycke söder om Glimmingehus.

Hela den dagen satt pojken vid stranden av en liten damm och blåste på vasspipor. Han var misslynt över att han inte skulle få se på trandansen och kunde inte förmå sig att säga ett ord vare sig till gåskarlen eller någon av de andra.

Det var bra bittert, att Akka ännu skulle misstro honom. När en pojke hade avstått från att bli människa för att få resa omkring med några fattiga vildgäss, så borde de väl begripa, att han inte hade lust att förråda dem. Och likaså borde de begripa, att när han hade offrat så mycket för att få följa dem, så var det deras plikt att låta honom se allt märkvärdigt, som de kunde visa honom.

"Jag får lov att säga dem min mening rent ut," tänkte han. Men timme efter timme gick, utan att han kom för sig med att göra det. Det

kan låta märkvärdigt, men pojken hade verkligen fått ett slags respekt för den gamla förargåsen. Det var inte lätt, det kände han, att sätta sig upp mot hennes vilja.

På ena sidan om den sumpiga ängsmarken, där gässen betade, låg en bred stengärdsgård. Och det hände sig nu, att när pojken framemot kvällen lyfte huvudet för att äntligen tala med Akka, föllo hans blickar på denna. Han gav till ett litet rop av förvåning, och alla gässen sågo genast upp och ställde sig att stirra åt samma håll som han. I första ögonblicket tyckte både de och pojken, att alla de grå kullerstenarna, som gärdsgården bestod av, hade fått ben under sig och börjat springa, men snart sågo de, att det var en skara råttor, som löpte fram över den. De rörde sig mycket snabbt och sprungo fram tätt packade, led vid led, och voro så många, att de en god stund täckte hela gärdsgården.

Pojken hade varit rädd för råttor, redan när han var stor, stark människa. Vad skulle han då inte vara nu, när han var så liten, att två eller tre av dem kunde rå på honom? Den ena rysningen efter den andra for neråt hans rygg, medan han stod och såg på dem.

Men det var märkvärdigt, att gässen tycktes känna samma avsky för råttorna som han. De talade inte till dem, och när de voro förbi, skakade de på sig, som om de hade fått dy mellan fjädrarna.

"Så mycket gråråttor ute!" sade Yksi från Vassijaure. "Det är inte något gott tecken."

Nu ämnade pojken passa på att säga Akka, att han tyckte, att hon borde låta honom följa med till Kullaberg, men han blev hindrad på nytt, därav en stor fågel helt hastigt slog ner mittibland gässen.

När man såg denna fågel, kunde man tro, att han hade lånat kropp, hals och huvud av en liten vit gås. Men till allt detta hade han skaffat sig stora, svarta vingar, höga, röda ben och en lång, tjock näbb, som var för stor för det lilla huvudet och tyngde ner det, så att han fick något bekymrat och sorgset i sitt utseende.

Akka lade hastigt vingtäckarna till rätta och neg mångfaldiga gånger med halsen, när hon gick emot storken. Hon var inte särdeles förvånad att de honom i Skåne så tidigt på våren, därför att hon visste, att storkhannarna brukar fara ditöver i god tid för att se efter, att boet inte lidit skada under vintern, innan storkhonorna göra sig besvär att flyga över Östersjön. Men hon undrade mycket vad det kunde ha att betyda, att han sökte upp henne, eftersom storkar helst umgås med folk av deras egen stam.

"Jag kan väl inte tro, att det är något i olag med bostaden, herr Ermenrich," sade Akka Det visade sig nu, att det är sant, det, som säges, att en stork sällan kan öppna sin näbb utan att klaga. Vad som gjorde, att det, som storken sade, lät ännu bedrövligare, var, att han hade svårt att få fram orden. Han stod en lång stund och bara

klapprade med näbben och talade sedan med hes och svag röst. Han beklagade sig över allt möjligt: boet, som låg överst på takåsen av Glimmingehus, hade blivit alldeles fördärvat av vinterstormarna, och ingen mat kunde han numera få i Skåne. Skåningarna höllo på att tillägna sig all hans egendom. De dikade ut hans sumpmarker och odlade hans mossar. Han ämnade flytta från detta land och aldrig mer komma tillbaka.

Medan storken klagade, kunde Akka, vildgåsen, som ingenstans ägde huld eller skydd, inte låta bli att tänka för sig själv: "Om jag hade det så bra som ni, herr Ermenrich, så skulle jag hålla mig för god att klaga. Ni har förblivit en fri och vild fågel, och ändå står ni så väl hos människorna, att ingen vill lossa ett skott på er eller stjäla ett ägg ur ert bo." Men allt detta behöll hon för sig själv. Till storken sade hon endast, att hon inte kunde tro, att han skulle vilja flytta bort från ett hus, där storkar hade haft sitt tillhåll, alltifrån det byggdes.

Då frågade storken hastigt om gässen hade sett gråråttorna, som tågade mot Glimmingehus, och när Akka svarade, att hon hade sett otyget, började han berätta om de tappra svartråttorna, som i många år hade försvarat borgen. "Men i denna natt kommer Glimmingehus att fall i gråråttornas våld," sade storken suckande.

"Varför just i denna natt, herr Ermenrich?" frågade Akka.

"Jo, därför att nästan alla svartråttorna i går kväll drog till Kullaberg," sade storken, "eftersom de litade på att alla andra djur också skulle skynda dit. Men ni ser, att gråråttorna har stannat hemma, och nu samlar de sig för att inträngа i borgen i natt, när den bara försvaras av några gamla stackare, som inte har orkat följa med till Kullaberg. De kommer nog att nå sitt mål, men i så många har har jag levat i grannsämja med svartråttorna, att det inte behagar mig att bo på samma ställe som deras fiender."

Akka förstod nu, att storken hade blivit så förargad över gråråttornas handlingssätt, att han hade sökt upp henne för att få beklaga sig över dem. Men efter storkars sed hade han helt säkert inte gjort något för att förebygga olyckan. "Har du skickat bud efter svartråttorna, herr Ermenrich?" frågade hon. – "Nej," svarade storken, "det skulle inte tjäna något till. Innan de hinner tillbaka, är borgen redan tagen." – "Det ska ni inte vara så säker på, herr Ermenrich," sade Akka. "Jag känner en gammal vildgås, jag, som gärna vill hindra sådana nidingsdåd."

När Akka sade detta, lyfte storken huvudet och såg stort på henne. Och det var ju inte underligt, för gamla Akka hade varken klor eller näbb, som dugde i strid. Och till på köpet var hon en dagfågel, och så fort mörkret kom, föll hon hjälplöst i sömn, under det att råttorna kämpade just om natten.

Men Akka hade tydligen bestämt sig för att bistå svartråttorna.

Hon kallade fram Yksi från Vassijaure och befallde honom att föra gässen upp till Vombsjön, och när gässen gjorde invändningar, sade hon myndigt: "Jag tror, att det blir bäst för alla, att ni lyder mig. Jag måste flyga fram till det stora stenhuset, och om ni följer mig, kan det inte undgås, att gårdsfolket får se oss och skjuter ner oss. Den ende, som jag vill föra med mig på denna resa, är Tummetott. Han kan göra mig mycken nytta, därför att han har goda ögon och kan hålla sig vaken om natten."

Pojken var i sitt trilska lynne den dagen, och när han hörde vad Akka sade, sträckte han på sig för att bli så stor han kunde och steg fram med händerna på ryggen och näsan i vädret och ämnade säga, att han visst inte ville vara med om att slåss med gråråttor. Hon fick se sig om efter hjälp på annat håll.

Men i samma ögonblick, som pojken blev synlig, började storken röra på sig. Förut hade han enligt storkars vana stått med huvudet nerböjt och näbben tryckt emot halsen. Men nu hördes det gurgla djupt nere i hans strupe, som om han skulle ha skrattat. Han sänkte näsan blixtsnabbt, fattade pojken och kastade honom ett par meter upp i luften. Detta konststycke gjorde han om sju gånger, allt under det att pojken skrek och gässen ropade: "Var tar nu er till, herr Ermenrich?" Det är ingen groda. Det är en människa, herr Ermenrich."

Till sist satte ändå storken ner pojken alldeles oskadd. Därpå sade han till Akka: "Jag flyger nu tillbaka till Glimmingehus, mor Akka. Alla, som bor där, var mycket ängsliga, när jag reste. Nu kan vara viss om att de blir mycket glada, när jag berättar för dem, att Akka, vildgåsen, och Tummetott, människorparveln, kommer efter för att rädda dem."

Därmed sträckte storken fram halsen, slog ut med vingarna och satte åstad som pilen, när den far från en hårt spänd båge. Akka förstod, att han gjorde narr av henne, men hon lät sig ingenting bekomma. Hon väntade, tills pojken hade funnit reda på sina träskor, som storken hade skakat av honom; därpå satte hon honom på sin rygg och följde storken. Och pojken för sin del gjorde intet motstånd och sade inte ett ord om att han inte ville följa med. Han hade blivit så ond på storken, att han riktigt satt och fnyste. Det långa rödbenet trodde, att han ingentill dugde till, därför att han var liten, men han skulle allt visa honom vad Nils Holgersson från Västra Vemmenhög var för en karl.

Ett par ögonblick därefter stod Akka i storkboet på Glimmingehus. Det var ett stort och präktigt bo. Till underrede hade det ett hjul, och däröver lågo flera varv kvistar och grästuvor. Boet var så gammalt, att många buskar och örter hade slagit rot däruppe, och när storkmor låg på ägg i den runda hålan mitt i boet, hade hon inte allenast den granna utsikten över en del av Skåne att fröjda sig åt,

utan hon hade också nyponblommor och taklök att titta på.

Både pojken och Akka kunde genast se, att här försiggick något, som vände upp och ned på all vanlig ordning. På storkboets kant sutto nämligen två kattugglor, en gammal gråstrimmig katt och ett dussin utgamla råttor med förväxta tänder och rinnande ögon. Det var just inte sådana djur, som man annars får se i fredligt samkväm.

Ingen av dem vände sig om för att se på Akka eller hälsa henne välkommen. De tänkte inte på annat än att stirra efter några långa, gråa linjer, som skymtade fram här och där på de vinternakna fälten.

Alla svartråttorna höllo sig tysta. Man kunde se på dem, att de befunno sig i djup förtvivlan och väl visste, att de varken kunde försvara sina egna liv eller borgen. De båda ugglorna sutto och rullade med sina stora ögon, vredo på ögonkransarna och talade med hemska, skarpa röster om gråråttornas stora grymhet, och att de måste flytta bort ur sitt bo, därför att de hade hört om dem, att de varken skonade ägg eller dunungar. Den gamla strimmiga katten var viss om att gråråttorna skulle bita ihjäl honom, när de i så stort antal trängde in i borgen, och han grälade oupphörligen på svartråttorna. "Hur kunde ni vara så dumma, och låta era bästa krigare dra bort?" sade han. "Hur kunde ni lite på gråråttorna? Det är alldeles oförlåtligt."

De tolv svartråttorna svarade inte ett ord, med storken kunde trots sin bedrövelse inte låta bli att gäckas med katten. "Vet inte ängslig, Måns huskatt!" sade han. "Ser du inte, att mor Akka och Tummetott har kommit hit för att rädda borgen? Du kan vara viss om att det skall lyckas dem. Nu måste jag ställa mig att sova, och jag för det med största lugn. I morgon, när jag vaknar, finns nog inte en enda gråråtta på Glimmingehus."

Pojken blinkade åt Akka och gjorde ett tecken, att han ville knuffa ner storken i backen, när denne nu ställde sig att sova på yttersta kanten av boet med ena benet uppdraget, men Akka hejdade honom. Hon såg inte alls förargad ut. I stället sade hon i belåten ton: "Det voro väl dåligt, om den, som är så gammal som jag, inte skulle kunna reda sig ur värre svårigheter än denna. Om bara ugglemannen och ugglekvinnan, som kan hålla sig vakna hela natten, vill flyga bort med ett par budskap för mig räkning, så tänker jag, att allt ska gå väl."

Båda kattugglorna voro villiga, och Akka bad då ugglemannen, att han skulle fara och söka upp de bortresta svartråttorna och råda dem att genast skynda hem. Ugglekvinnan skickade hon till Flammea, tornugglan, som bodde i Lunds domkyrka, med ett uppdrag, som var så hemligt, att Akka bara med viskande röst vågade anförtro henne det.

Råttfångaren

Det led framemot midnatt, när gråråttorna efter mycket sökande lyckades finna en källarglugg, som stod öppen. Den satt tämligen högt uppe på väggen, men råttorna ställde sig på varandras axlar, och det dröjde inte länge, förrän den modigaste ibland dem satt i gluggen, färdig att tränga in i Glimmingehus, utanför vars murar så många av hennes förfäder hade stupat.

Gråråttan satt en stund stilla i gluggen och väntade, att hon skulle bli anfallen. Försvararnas huvudhär var visserligen borta, men hon antog, att de svartråttor, som funnos kvar i borgen, inte skulle ge sig utan strid. Med klappande hjärta lyssnade hon efter det minsta buller, men allt förblev tyst. Då tog gråråttornas anförare mod till sig och hoppade ner i den kolmörka källaren.

Den ena gråråttan efter den andra följde anföraren. Alla höllo sin mycket tysta, och alla väntade på försåt av svartråttor. Inte förrän så många av dem hade trängt in i källaren, att golvet inte kunde rymma fler, vågade de sig vidare.

Fast de aldrig förr hade varit inne i byggnaden, vållade det dem ingen svårighet att hitta. De letade mycket snart reda på de gångar i murarna, som svartråttorna hade betjänat sig av för att komma till de övre våningarna. Innan de började klättra uppför dessa trånga och branta stigar, lyssnade de åter mycket uppmärksamt. De kände sig vida mer förskräckta över att svartråttorna på detta sätt höllo sig undan, än om de hade mött dem i öppen strid. De kunde knappt tro sin lycka, när de kommo upp i den första våningen utan missöden.

Genast vid sitt inträde möttes gråråttorna av lukten från säden, som förvarades i stora bingar på golvet. Men det var ännu inte tid för dem att börja njuta av sin seger. De sökte först med största noggrannhet igenom de dystra, nakna rummen. De sprungo upp i spisen, som stod mittpå golvet i det gamla borgköket, och voro nära att störta ner i brunnen i det inte rummet. Inte en enda av de smala ljusöppningarna lämnade de obesedd, med funno alltjämt inga svartråttor. När denna våning var helt och hållet i deras våld, började de att med samma försiktighet bemäktiga sig den nästa. Åter måste de våga sig en mödosam och farlig klättring genom murarna, medan de i andlös ängslan väntade, att fienden skulle kasta sig över dem. Och fast de lockades av den härligaste lukt från sädesbingarna, tvingade de sig att med största ordning undersöka de forna knektarnas pelarstödda borgstuga, deras stenbord och spisel, de djupa fönsternischerna och hålet i golvet, som man i forna dagar hade tagit upp för att därigenom kunna hälla ner kokande beck över en inträngande fiende.

Alltjämt voro svartråttorna osynliga. De grå letade sig fram till

tredje våningen med borgherrns stora högtidssal, som stod lika kal och naken som alla andra rum i det gamla huset, och de sökte sig till och med upp i översta våningen, som bestod av bara ett stort, ödsligt rum. Det enda ställe, som de inte tänkte på att genomforska, var det stora storkboet på taket, där just vid denna tid ugglekvinnan väckte Akka och meddelade henne, att Flammea, tornugglan, hade bifallit hennes begäran och skickat henne det hon önskade.

Sedan gråråttorna så samvetsgrant hade genomforskat hela borgen, kände de sig lugna. De förstodo, att svartråttorna hade flytt sin väg och inte tänkte på att göra motstånd, och de sprungo med glatt hjärta upp i sädesbingarna.

Men knappt hade gråråttorna sväljt de första vetekornen, förrän nerifrån gården hördes det skarpa ljudet av en liten gäll pipa. Gråråttorna lyfte huvudena från säden, lyssnade oroligt, sprungo ett par steg, som om de ämnade lämna bingen, men vände därpå om och började äta på nytt.

Åter ljöd pipan med starkt och skärande klang, och nu skedde något märkvärdigt. En råtta, två råttor, ja, en hel hop råttor lämnade säden, hoppade ur bingen och skyndade på kortaste väg ner till källaren för att komma ut ur huset. Ännu voro likväl många gråråttor kvar. De tänkte på den möda, som det hade kostat dem att vinna Glimmingehus, och de ville inte lämna det. Men pipans toner nådde dem än en gång, och de måste följa dem. De störtade med vild iver upp ur bingarna, åkte ner genom de trånga hålen i murarna och tumlade över varandra i sin iver att komma ut.

Mittpå gårdsplanen stod en liten parvel, som blåste på en pipa. Runt omkring sig hade han redan en hel krets av råttor, som häpna och tjusade lyssnade till honom, och fler kommo för varje ögonblick. En gång tog han pipan från munnen bara för en sekund för att kunna räcka lång näsa åt råttorna, och då såg det ut, som om de hade haft lust att kasta sig över honom och bita ihjäl honom, men så snart han blåste, voro de under hans makt.

När parveln hade spelat alla råttorna ut ur Glimmingehus, började han sakta vandra från gårdsplanen ut på landsvägen, och alla gråråttorna följde honom, därför att tonerna ur den där pipan ljödo så ljuvliga i deras ögon, att de inte kunde stå emot dem.

Parveln gick före dem och lockade dem med sig på vägen mot Vallby. Har förde dem i alla möjliga slags ringar och krokar och bukter fram genom häckar och ner i diken, och vart han gick, måste de följa efter. Han blåste oupphörligen på sin pipa, som tycktes vara gjord av ett djurhorn, fast hornet var så litet, att det inte finns något djur i våra dagar, ur vars panna det kunde ha varit brutet. Ingen visste heller vem som hade tillverkat det. Flammea, tornugglan, hade funnit det i en nisch i Lunds domkyrkotorn. Hon hade visat det för Bataki,

korpen, och de båda hade räknat ut, att det var ett sådant horn, som brukade tillverkas förr i världen av dem, som ville skaffa sig makt över råttor och möss. Men korpen var Akkas vän, och det var av honom, som hon hade fått veta, att Flammea ägde en sådan skatt.

Och det var sant, att råttorna inte kunde stå emot pipan. Pojken gick före dem och spelade, så länge som stjärnljuset varade, och hela tiden följde de honom. Han spelade i gryningen, han spelade i soluppgången, och alltjämt följde hela skaran av gråråttor efter honom och lockades allt längre och längre bort från de stora sädesloften på Glimmingehus.

V. Den stora trandansen på Kullaberg

Tisdag 29 mars

Det måste erkännas, att fastän många präktiga byggnader äro resta i Skåne, finns ingen bland dem, som har så vackra väggar som det gamla Kullaberg.

Kullaberg är lågt och långsträckt. Det är ingalunda ett stort eller mäktigt berg. På det breda bergtaket ligga skogar och åkerfält och en och annan ljunghed. Här och där resa sig runda ljungkullar och nakna bergknölar. Däruppe är inte synnerligen vackert; där ser det ut som på all annan högländ mark i Skåne.

Den, som går på landsvägen, som löper fram mittöver berget, kan inte låta bli att känna sig en smula besviken.

Men så händer det kanske, att han viker av från vägen, går ut mot bergets sidor och ser ner för branterna, och då finner han med ens så mycket sevärt, att han knappast vet hur han skall hinna beskåda det alltsammans. Ty det förhåller sig så, att Kullaberg inte står på land med slätter och dalar omkring sig som andra berg, utan det har rusat ut i havet så långt, som det har kunnat komma. Ingen den minsta sträcka land ligger nedanför berget och skyddar det mot havsvågorna, utan dessa nå ända fram till bergväggarna och kunna nöta dem och forma dem efter sitt välbehag.

Därför stå bergväggarna där så rikt utsirade, som havet och dess medhjälpare vinden ha mäktat åstadkomma. Där finns branta klyftor, som äro djupt inskurna i bergets sidor, och svarta klippuddar, som ha blivit blanknötta under vindens beständiga piskslag. Där finnas ensamma klipp-pelare, som stå rätt upp ur vattnet, och mörka grottor med trånga ingångar. Det finnas lodräta, nakna stup och mjuka, lövklädda sluttningar. Där finnas små uddar och små vikar och små kullerstenar, som rasslande sköljas upp och ner vid varje böljeslag. Där finnas ståtliga klipp-portar, som äro välvda över vatten, där finnas vassa stenar, som ständigt översprutas av vitt skum, och andra, som spegla sig i svartgrönt, oföränderligt stilla vatten. Där finnas jättegrytor, som äro utsvarvade i klippan, och väldiga sprickor, som locka vandraren att våga sig in i bergets djup ända fram till Kullamannens håla.

Och uppför och utför alla dessa klyftor och klippor krypa och krångla rankor och revor. Träd växa där också, men vinden makt är så stor, att träden måste förvandla sig till rankor, de med, för att kunna hålla sig kvar på branterna. Ekarna ligga och krypa utefter marken,

medan lövverket står över dem som ett trångt valv, och lågstammiga bokar stå i klyftorna som stora lövtält.

Dessa märkvärdiga bergväggar tillika med det vida, blå havet utanför dem och den skimrande, skarpa luften ovan dem är det, som gör Kullaberg så kärt för människorna, att stora skaror av dem draga ditupp varje dag, så länge sommaren räcker. Svårare kan det vara att säga vad det är, som gör det så tilldragande för djuren, att varje år samlas dit till ett stort lekmöte. Men detta är en sed, som har följts sedan uråldriga tider, och man borde ha varit med, redan när den första havsvågen krossades till skum mot stranden, för att kunna förklara varför just Kullaberg blev valt till mötesplats framför varje annat ställe.

När mötet skall äga rum, göra kronhjortarna, rådjuren, hararna, rävarna och de övriga vilda fyrfotingarna färden till Kullaberg redan på natten för att inte bli bemärkta av människorna. Strax innan solen går upp, tåga de alla fram till lekplatsen, som är en ljunghed till vänster om vägen inte särdeles långt från bergets yttersta udde.

Lekplatsen omgives på alla sidor av runda klippkullar, som dölja den för envar, som inte råkar komma alldeles inpå dem. Och i mars månad är det inte mycket troligt, att någon vandrare skall förirra sig dit. Alla de främlingar, som annars brukar ströva omkring på kullarna och klättra uppåt bergets sidor, ha höststormarna jagat bort redan för många månader sedan. Och fyrvaktaren ute på udden, den gamla frun i Kullagården och Kullabonden och hans husfolk, de gå sina vanliga vägar och springa inte omkring på de ödsliga ljungfälten.

När fyrfotingarna ha kommit fram till lekplatsen, slå de sig ner på de runda bergkullarna. Varje djurslag håller sig för sig självt, fastän det är givet, att på en dag som denna allmän fred råder och ingen behöver frukta för att bli överfallen. Denna dag skulle en liten harunge kunna vandra över rävarnas kulle utan att förlora så mycket som ett av sina långa öron. Men djuren ställa ändå upp sig i särskilda flockar. Det är gammal sedvänja.

Sedan alla ha intagit sina platser, börja de se sig om efter fåglarna. Det brukar alltid vara vackert väder denna dag. Tranorna äro goda värderspåmän och skulle inte kalla tillsammans djuren, om de väntade regn. Men fast luften är klar och ingenting hindrar utsikten, se fyrfotingarna inga fåglar. Detta är besynnerligt. Solen står högt på himlen, och fåglarna borde redan vara på väg.

Vad djuren på Kullaberg däremot lägga märke till är en och annan liten, mörk sky, som sakta drager fram över slättlandet. Och se! En av dessa skyar styr nu plötsligen utmed kusten av Öresund upp mot Kullaberg. När skyn har kommit mittöver lekfältet, stannar den, och på samma gång börjar hela skyn att klinga och kvittra, som om den bara bestod av toner. Den stiger och sjunker, stiger och sjunker, men

alltjämt klingar och kvittrar den. Till sist faller hela skyn ner över en kulle, hela skyn på en gång, och ögonblicket därefter är kullen fullkomligt skyld av gråa lärkor, granna röd-grå-vita bofinkar, spräckliga starar och gröngula mesar.

Strax därefter drar ännu en sky fram över slätten. Den stannar över varje gård, över statarstugor och slott, över köpingar och städer, över bondgårdar och järnvägsstationer, över fiskelägen och sockerbruk. För varje gång den stannar suger den till sig från gårdarna nere på marken en liten uppvirvlande pelare av små gråa dammkorn. På detta sätt växer den och växer, och när den äntligen är samlad och styr upp mot Kullaberg, är den inte längre bara en sky, utan ett helt moln, som är så stort, att det kastar skugga på marken alltifrån Höganäs till Mölle. När den stannar över lekplatsen, skymmer den bort solen, och en lång stund måste det regna gråsparvar ner på en av kullarna, innan de, som flugit innerst i molnet, åter få se en skymt av dagsljuset.

Men det största av dessa fågelmoln är ändå det, som nu visar sig. Det har bildats av flockar, som ha kommit farande från alla håll och slutit sig till det. Det är tungt gråblått, och ingen solstråle tränger igenom det. Det kommer dystert och skräckingivande som ett åskmoln. Det är fullt av det hemskaste oväsen, det gräsligaste skrikande, det hånfullaste skratt och det mest olycksbådande kraxande. Alla på lekplatsen blir glada, när det äntligen upplöser sig i ett regn av flaxande och kraxande, av kråkor och kajor och korpar och råkor.

Därefter synas på himlen inte bara skyar, utan en mängd olika streck och tecken. Så visa sig raka, prickade linjer i öster och nordost. Det är skogsfågel från Göinge härader: orrar och tjädrar, som komma flygande i långa rader med ett par meters avstånd från varandra. Och simfåglarna, som hålla till på Måkläppen utanför Falsterbo, komma nu svävande fram över Öresund i många besynnerliga flygordningar: i trianglar och långa krokar, i sneda hakar och halvcirklar.

Till det stora mötet, som ägde rum det året, då Nils Holgersson for omkring med vildgässen, kommo Akka och hennes flock senare än alla andra, och detta var inte att undra på, för Akka hade måst flyga över hela Skåne för att komma till Kullaberg. Dessutom hade hon, så snart hon vaknade, varit tvungen att fara ut och söka reda på Tummetott, som i många timmar hade gått och spelat för gråråttorna och lockat dem långt bort från Glimmingehus. Ugglemannen hade kommit tillbaka med budskapet, att svartråttorna skulle vara hemma igen strax efter soluppgången, och det var alltså inte mer någon fara att låta tornugglans pipa tystna och lämna gråråttorna frihet att gå vart de behagade.

Men det var inte Akka, som upptäckte pojken, där han gick med

sitt långa följe, och helt hastigt sänkte sig över honom, omfattade honom med näbben och svävade uppåt luften med honom, utan det var herr Ermenrich, storken. För herr Ermenrich hade också givit sig ut att söka efter honom, och sedan han hade fört honom upp till storkboet, bad han honom förlåta, att han förra kvällen hade behandlat honom med vanvördnad.

Detta tyckte pojken mycket om, och storken och han blevo goda vänner. Akka visade sig också mycket vänlig mot honom, strök sitt gamla huvud flera gånger mot hans arm och prisade honom, därför att han hade hjälp dem, som voro i betryck.

Med det får man säga till pojkens heder, att han inte ville ta emot beröm, som han inte hade förtjänat. "Nej, mor Akka," sade han, "ni ska inte tro, att jag lockade bort de grå för att hjälpa de svarta. Jag ville bara visa herr Ermenrich, att jag dugde till något."

Knappt hade han sagt detta, förrän Akka vände sig till storken och frågade om han trodde, att det var rådligt att föra Tummetott med till Kullaberg. "Jag menar, att vi kan lite på honom som på oss själva," sade hon. Storken tillrådde genast mycket ivrigt att låta Tummetott följa med. "Visst ska ni ta Tummetott med till Kullaberg, mor Akka," sade han. "Det är en lycka för oss, att vi kan löna honom för allt, vad han i natt har utstått för vår skull. Och eftersom det ännu grämer mig, att jag förra kvällen inte uppförde mig mot honom på ett passande sätt, så ska det bli jag, som bär honom på min rygg ända till mötesplatsen."

Det finns inte mycket, som smakar bättre än att få beröm av sådana, som själv äro kloka och duktiga, och pojken hade visst aldrig känt sig så glad, som när vildgåsen och storken talade om honom på detta sätt.

Pojken gjorde alltså färden upp till Kullaberg ridande på storkrygg. Fastän han visste, att detta var en stor heder, vållade det honom ändå mycken mer ängslan, därför att herr Ermenrich var en mästare i att flyga och satte av med en annan fart än vildgässen. Medan Akka flög sin raka väg med jämna vingslag, roade sig storken med en massa flygkonster. Än låg han stilla på en omätlig höjd och flöt i luften utan att röra vingarna, än kastade han sig neråt med en sådan fart, att det föreföll, som om han skulle störta till marken hjälplöst som en sten, än roade han sig med att fara runt omkring Akka i stora och små kretsar likt en virvelvind. Pojken hade aldrig varit med om något sådant förut, och fastän han satt i ständig skräck, måste han erkänna för sig själv, att han inte förut hade vetat vad en god flykt ville säga.

Bara ett enda uppehåll gjordes under färden, och det var, när Akka på Vombsjön förenade sig med reskamraterna och ropade till dem, att gråråttorna hade blivit besegrade. Sedan flögo de resande

raka vägen till Kullaberg.

Där slogo de ner överst på den kullen, som var förbehållen åt vildgässen, och då nu pojken lät blickarna vandra från kulle till kulle, såg han, att över en av dem höjde sig kronhjortarnas mångtaggiga horn och över en annan de grå hägrarnas nacktofsar. En kulle var röd av rävar, en var svart och vit av havsfågel, en var grå av råttor. En var besatt med svarta korpar, som oupphörligen skreko, en med lärkor, som inte voro i stånd att hålla sig stilla, utan ständigt kastade sig upp i luften och sjöngo av glädje.

Såsom det ständigt har varit sed på Kullaberg, var det kråkorna, som började dagens lekar och upptåg med sin flygdans. De delade sig i två flockar, som flög fram till varandra, möttes, vände och började på nytt. Denna dans hade många turer och föreföll åskådarna, som inte voro inne i dansreglerna, alltför enformig. Kråkorna voro mycket stolta över sin dans, men alla andra voro glada, då den tog slut. Den föreföll djuren lika dyster och meningslös som vinterstormens lek med snöflingorna. De blevo nedstämda av att se den och väntade ivrigt på något, som skulle ge dem en smula glädje.

De behövde inte heller vänta förgäves, ty så snart som kråkorna hade slutat, kommo hararna framspringande. De strömmade fram i en lång rad utan synnerlig ordning. I somliga led kom en ensam, i andra sprungo tre eller fyra i bredd. Alla hade rest sig på två ben, och de rusade fram med sådan fart, att de långa öronen svängde åt alla håll. Medan de sprungo, snurrade de runt, gjorde höga hopp och dunkade framtassarna mot revbenen, så att det skrällde. Somliga slogo en lång rad av kullerbyttor, andra veko ihop sig och rullade framåt som hjul, en stod på ett ben och svingade runt, en gick på framfötterna. Det var alls ingen ordning, men det var mycken lustighet över hararnas lek, och de många djuren, som stodo och betraktade dem, började andas hastigare. Det var vår nu, lust och glädje voro i antågande. Vintern var slut. Sommaren nalkades. Snart var det bara en lek att leva.

Då hararna hade rasat ut, blev det de stora skogsfåglarnas tur att uppträda. Hundrade tjädertuppar i blänkande svartbrun skrud med ögonbrynen klart röda kastade sig upp i en stor ek, som stod mittpå lekplatsen. Den, som satt på översta grenen, blåste upp fjädrarna, sänkte vingarna och slog upp stjärten, så att de vita täckfjädrarna syntes. Därpå sträckte han fram halsen och utsände ett par djupa toner ur den förtjockade strupen. "Tjäck, tjäck, tjäck," lät det. Mera kunde han inte få fram; det klunkade bara flera gånger djupt nere i strupen. Så slöt han ögonen och viskade: "Sis, sis, sis. Hör så vackert! Sis, sis, sis." Och på samma gång föll han i sådan hänryckning, att han inte mer visste vad som skedde omkring honom.

Medan den första tjädertuppen ännu höll på med sisandet, började de tre, som sutto närmast under honom, att sjunga, och innan

de hade gått igenom hela visan, började de tio, som sutto längre ner, och så fortsatte det från gren till gren, ända tills alla hundra tjädertupparna sjöngo och klunkade och sisade. De föllo alla i samma hänryckning under sin sång, och just detta verkade på de andra djuren som ett smittsamt rus. Blodet hade nyss gått lustigt och lätt, nu började det att gå tungt och hett. "Ja, det är sannerligen vår," tänkte de många djurfolken. "Vinterns köld är försvunnen. Vårens eld brinner över jorden."

När orrarna märkte, att tjädrarna hade sådan framgång, kunde de inte längre hålla sig tysta. Då det inte fanns något träd, där de kunde ta plats, rusade de ner på lekfältet, där ljungen stod så hög, att bara deras skönt svängda stjärtfjädrar och deras tjocka näbbar syntes, och började att sjunga: "Orr, orr, orr."

Just som orrarna begynte tävla med tjädrarna, skedde något oerhört. En räv smög nu, medan alla djuren inte tänkte på annat än tjäderleken, helt sakta fram till vildgässens kulle. Han gick mycket varsamt och kom långt uppåt kullen, innan någon märkte honom. Plötsligen fick ändå en gås syn på honom, och som hon inte kunde tro, att en räv hade smugit in bland gässen i någon god avsikt, började hon ropa: "Akta er vildgäss! Akta er!" Räven högg henne över strupen, kanske mest för att hon skulle tiga, men vildgässen hade redan hört ropet och höjde sig all upp i luften. Och när de voro uppflugna, sågo djuren Smirre räv stå på vildgässens kulle med en död gås i munnen.

Men därför att han sålunda hade brutit lekdagens fred, fick Smirre ett så hårt straff, att han i alla sina livsdagar måste ångra, att han inte hade kunnat lägga band på sin hämndlystnad, utan försökt på detta sätt äntligen komma åt Akka och hennes flock. Han blev genast omringad av en skara rävar och dömd enligt gammal sed, som bjuder, att vem som helst som stör freden på den stora lekdagen, måste gå i landsflykt. Ingen räv ville mildra domen, eftersom de visste, att i vad ögonblick de försökte med något sådant, skulle de bli bortdrivna från lekplatsen och aldrig mer tillåtas att beträda den. Alltså blev landsförvisningsdom utan gensägelse avkunnad över Smirre. Han förbjöds att uppehålla sig i Skåne. Han förvisandes från hustru och anförvanter, från jaktmark, bostad, viloplatser och gömslen, som han hittills hade ägt, och måste fresta lyckan i främmande land. Och för att alla rävar i Skåne skulle veta, att Smirre var fågelfri i landskapet, bet den äldste bland rävarna av honom högra öronspetsen. Så snart detta var gjort, började all de unga rävarna tjuta av blodtörst och kastade sig över Smirre. För honom återstod intet annat än att ta till flykten, och med alla ungrävarna hack i häl efter sig ilade han bort från Kullaberg.

Allt detta skedde, medan orrar och tjädrar höllo på med sin lek. Men dessa fåglar fördjupa sig till den grad i sin sång, att de varken

höra eller se. De hade inte heller låtit störa sig.

Knappast var skogsfåglarnas tävlan avslutad, förrän kronhjortarna från Häckeberga framträdde för att visa sin stridslek. Det var flera par kronhjortar, som kämpade på samma gång. De störtade emot varandra med stor kraft, slogo dundrande samman hornen, så att taggarna hopflätades, och sökte tvinga varandra bakåt. Ljungtuvorna revos upp under klövarna, andedräkten stod som en rök, ur struparna trängde hemska vrålanden, och skummet flöt neråt bogarna.

Runt omkring på kullarna rådde andlös stillhet, medan de stridskunniga hjortarna drabbade samman. Och hos alla djuren väcktes nya känslor. Alla och envar kände de sig modiga och starka, upplivade av återkommande kraft, pånyttfödda av våren, hurtiga och färdiga till alla slags äventyr. De kände ingen vrede mot varandra, dock lyftes överallt vingar, nackfjädrar restes, klor vässades. Om häckebergarna hade fortsatt ännu ett ögonblick, skulle de ha uppstått vild kamp på kullarna, därför att alla hade gripits av en brinnande åtrå att visa, att också de voro fulla av liv, att vinterns vanmakt var över, att styrkan sjöd i kroppen.

Men kronhjortarna upphörde att strida just i rätta ögonblicket, och genast gick en viskning från kulle till kulle: "Nu kommer tranorna."

Och så kommo de gråa, skymningsklädda fåglarna med plymer i vingarna och rött fjädersmycke i nacken. De stora fåglarna med sina höga ben, sina smärta halsar, sina små huvuden kommo glidande utför kullen i en hemlighetsfull yrsel. Under det att de gledo framåt, svängde de runt, halvt flygande, halvt dansande. Med vingarna behagfullt lyftade rörde de sig i ofattbar hast. De var något underligt och främmande över deras dans. De var, som om gråa skuggor hade lekt en lek, som ögat knappast förmådde följa. Det var, som om de hade lärt den av dimmorna, som sväva fram över de ensliga mossarna. Det låg trolldom i den; alla, som inte förr hade varit på Kullaberg, begrepo varför hela mötet bar namn efter tranornas dans. Det låg vildhet i den, men den känsla, som den väckte, var ändå en ljuv längtan. Ingen tänkte nu mer på att strida. I stället ville alla, både de bevingade och de, som inga vingar hade, höja sig oändligt, lyfta sig ovan skyarna, söka vad som fanns där bortom, lämna den tyngande kroppen, som drog ner mot jorden, och sväva bort mot det överjordiska.

Sådan längtan efter det ouppnåeliga, efter det bakom livet förborgade, kände djuren bara en gång om året, och det var den dagen, då de sågo den stora trandansen.

VI. I regnväder

Onsdagen 30 mars

Det var den första regndagen under resan. Så länge som vildgässen hade stannat kvar i trakten av Vombsjön, hade de haft vackert väder, men samma dag som de anträdde färden norrut, började det att regna, och i flera timmar fick pojken sitta på gåsryggen genomvåt och huttrande av köld.

På morgonen, när de drogo åstad, hade det varit klart och lugnt. Vildgässen hade flugit högt uppe i luften, jämnt och utan brådska, i sträng ordning med Akka i spetsen och de övriga i två sneda rader bakom henne. de hade inte gett sig i tid att ropa elakheter till djuren på marken, men som de inte voro i stånd att hålla sig riktigt tysta, framsjöngo de oupphörligen i takt med vingslagen sitt vanliga lockrop: "Var är du? Här är jag. Var är du? Här är jag."

Alla togo del i detta ihärdiga ropande, och de hade bara avbrutit det då och då för att visa den vita gåskarlen vägmärkena, som de satte kurs efter. Märkena utgjordes under denna resa av Linderödsåsens karga backar, av Ovesholms herrgård, av Kristianstads kyrktorn av Bäckaskogs kungsgård på det smala näset mellan Oppmannasjön och Ivösjön och av Ryssbergets tvära brant.

Det hade varit en enformig resa, och när regnmolnen började visa sig, tyckte pojken, att det var en riktig förströelse. Förr i världen, när han bara hade sett regnmolnen nerifrån, hade han tyckt, att de voro gråa och tråkiga, men det var helt annat att vara uppe ibland dem. Nu såg han tydligt, att molnen voro ofantliga forvagnar, som körde fram på himlen med skyhöga lass: några av dem voro lastade med väldiga, gråa säckar, några med tunnor, som voro så stora, att de kunde rymma en hel sjö, och några med stora kar och flaskor, som voro uppstaplade till en förfärlig höjd. Och när så många av dem hade kört fram, att de fyllde hela rymden, var det, som om några hade givit ett tecken, för på en gång började det att ur kar, tunnor, flaskor och säckar flöda ner vatten över jorden.

Med detsamma som de första vårskurarna smattrade mot marken, höjdes sådana glädjeskrik av alla småfåglar i lundar och hagar, att hela luften genljöd av dem, och pojken hoppade högt, där han satt. "Nu får vi regn, regnet ger oss vår, våren ger oss blommor och gröna blad, gröna blad och blommor ger oss larver och insekter, larver och insekter ger oss mat; mycken och god mat är det bästa, som finns," sjöngo småfåglarna.

Också vildgässen blevo glada åt regnet, som kom för att väcka växterna ur deras sömn och slå hål på sjöarnas istak. De orkade inte hålla sig så allvarliga som hittills, utan de började sända lustiga rop ner över nejden.

När de flögo över de stora potatislanden, som det finns så gott om i Kristianstadstrakten, och som ännu lågo nakna och svarta, skreko de: "Vakna opp och gör nytta! Här kommer det, som väcker er. Nu har ni latat er länge nog."

När de sågo människor, som skyndade att komma undan regnet, förmanade de dem och sade: "Vad har ni så bråttom för? Ser ni inte, att det regnar surlimpor och spettkakor, surlimpor och spettkakor?"

Det var ett stort tjockt moln, som rörde sig raskt mot norr och följde tätt efter gässen. De tycktes inbilla sig, att de drogo molnet med sig, och när de just mu sågo under sig de stora trädgårdar, ropade de helt stolta: "Här kommer vi med sippor, här kommer vi med rosor, här kommer vi med äppleblom och körsbärsknopp, här kommer vi med ärter och böner och rovor och kål. Den som vill, får ta emot, den som vill, får ta emot."

Så där hade det låtit, medan de första skurarna föllo, då alla ännu hade varit glada åt regnet. Men när det fortfor att falla hela eftermiddagen, blevo gässen otåliga och ropade till de törstiga skogarna omkring Ivösjön: "Har ni inte fått nog snart? Har ni inte fått nog snart?"

Himlen blev alltmer jämngrå, och solen gömde sig så väl, att ingen kunde begripa var den fanns. Regnet föll tätare, hamrade tungt mot vingarna och sökte sig mellan de oljade ytterfjädrarna ända in till kropparna. Jorden skymdes av regnrök; sjöar, berg och skogar flöto samman i ett otydligt virrvarr, och vägmärkena kunde inte skönjas. Färden gick allt långsammare, de glada ropen tystnade, och pojken kände kölden allt bittrare.

Men ändå hade han hållit modet uppe, så länge som han hade ridit fram genom luften. Och på eftermiddagen, när de hade slagit ner under en liten marig tall mitt ute på en stor mosse, där allt var vått och allt var kallt, där somliga tuvor voro täckta med snö och andra stucko upp nakna ur en pöl halvsmält isvatten, då hade han inte heller känt sig modlös, utan sprungit omkring i friskt humör och sökt efter tranbär och frusna lingon. Men så kom kvällen, och mörkret sjönk ner så tätt, att inte en gång sådana ögon som pojkens kunde se igenom det, och vildmarken blev så besynnerligt hemsk och förskräcklig. Pojken låg instoppad under gåskarlens vinge, men kunde inte sova, därför att han var kall och våt. Och han hörde så mycket prassel och rassel och smygande steg och hotande röster, han kände en sådan skräck, att han inte visste vart han skulle ta vägen. Han måste dit, där det fanns eld och ljus, om han inte skulle bli rent ihjälskrämd.

"Om jag skulle våga mig fram till människorna för den här enda natten?" tänkte pojken. "Bara så, att jag kunde få sitta vi en eld en stund och få mig en bit mat. Jag kunde ju vända tillbaka till vildgässen före solnedgången."

Han kröp fram under vingen och gled ner till marken. Han väckte varken gåskarlen eller någon av de andra gässen, utan smög sig tyst och obemärkt bort över mossen.

Han visste inte rätt var i världen han befann sig, om det var i Skåne, i Småland eller i Blekinge. Men strax innan han hade kommit ner på mossen, hade han sett en skymt av en stor by, och ditåt styrde han nu sina steg. Det dröjde inte heller länge, innan han fann reda på en väg, och snart var han inne på bygatan, som var lång och trädplanterad och kantad med gård vid gård.

Pojken hade kommit till en av de stora kyrkbyarna, som äro så allmänna uppåt landet, men som man alls inte ser till nere på slätten.

Boningshusen voro av trä och mycket prydligt byggda. De flesta hade gavlar och frontespiser, kantade med utskurna lister, och glasverandor med en och annan kulört ruta. Väggarna voro strukna med ljus oljefärg, dörrar och fönsterkarmar lyste i blått och grönt eller till och med i rött. Medan pojken gick och betraktade husen, hörde han ända ut på vägen hur folket, som satt inne i de varma stugorna, pratade och skrattade. Orden kunde han inte urskilja, men han tyckte, att det var vackert att höra människoröster. "Jag undrar allt vad de skulle säga, om jag bultade på och bad att bli insläppt," tänkte han.

Detta var ju vad han ämnat göra, men nu hade mörkrädslan gått över, sedan han såg de upplysta fönstren. I stället kände han nu på nytt den där skyggheten, som alltid kom över honom i närheten av människor. "Jag ska se mig om i byn än en stund," tänkte ha, "innan jag ber att få komma in hos någon."

På ett hus fanns en balkong. Och just som pojken gick förbi, slogos balkongdörrarna upp, och ett gult ljus strömmade fram genom fina, lätta gardiner. Så kom en vacker, ung fru ut på balkongen och lutade sig över räcket. "Det regnar, nu får vi snart vår," sade hon. När pojken såg henne, kände han en besynnerlig ängslan. Det var, som om han ville gråta. För första gången blev han en smula orolig över att han hade stängt sig ute från människorna.

Kort därpå gick han förbi en handelsbod. Utanför boden stod en röd radsåningsmaskin. Han stannade och såg på den och kröp till sist upp på kuskens plats och satte sig där. När han hade kommit dit, smackade han med läpparna och låtsades, att han satt och körde. Han tänkte på hur roligt det skulle vara att få köra en sådan grann maskin över ett åkerfält. För ett ögonblick hade han glömt hurudan han nu var, med så kom han ihåg det, och då hoppade han hastigt ner ifrån maskinen. Det kom en allt större oro över honom. Det var nog mycket

den gick miste om, som alltid skulle leva ute bland djuren. Människorna voro allt bra märkvärdiga och duktiga.

Han gick förbi postkontoret och tänkte då på alla tidningar, som vad dag komma med nyheter från världens fyra hörn. Han så apoteket och doktorsbostaden, och tänkte på att människors makt var så stor, att de kunde kämpa mot sjukdom och död. Han kom till kyrkan, och tänkte på att människorna hade rest den, för att de där skulle få höra talas om en värld utom denna, som de levde i, om Gud och uppståndelse och ett evigt liv. Och ju längre han gick där, desto mer tyckte han om människorna.

Det är så med barn, att de inte tänkte längre, än näsan räcker. Det, som ligger närmast i vägen för dem, vilja de prompt ha utan att bry sig om vad det kan kosta dem. Nils Holgersson hade inte haft förstånd på vad han förlorade, när han valde att förbli tomte, men nu blev han förfärligt rädd för att han kanske aldrig mer kunde få igen sin rätta skapnad.

Hur i all världen skulle han bära sig åt för att bli människa? Det ville han bra gärna veta.

Han kröp upp på en trappa och satte sig där mitt i det strömmande regnet och funderade. Han satt där i en timme, i två timmar, och tänkte, så att pannan lade sig i veck. Men lika klok blev han. Det var, som om tankarna bara löpte runt i huvudet på honom. Ju längre han satt där, desto omöjligare tyckte han det var att finna någon lösning.

"Det här är säkert alldeles för svårt för en, som har lärt så litet som jag," tänkte han till sist. "Det blir nog så, att jag får gå tillbaka till människorna i alla fall. Jag får fråga prästen och doktorn och skolläraren och andra, som är lärda och kan veta bot för sådant här."

Ja, det beslöt han att han skulle göra genast, och han reste sig upp och skakade på sig, för han var så våt som en hund, som har varit nere i en vattenpöl.

Just i detsamma såg han, att en stor uggla kom flygande och slog ner i ett av träden, som kantade bygatan. Strax därpå började en kattuggla, som satt under taklisten, röra på sig och ropade: "Kivitt, kivitt! Är du hemma igen kärruggla? Hur har du haft det i utlandet?"

"Tack ska du ha, kattuggla! Jag har haft det bra," sade kärrugglan. "Har det hänt något märkligt här hemma, medan jag har varit borta?"

"Inte här i Blekinge, kärruggla, men i Skåne har det hänt, att en pojke har blivit förvandlad av en tomte och gjord liten som en ekorre, och sedan har han farit till Lappland med en tamgås."

"Det var en märkvärdig nyhet, en märkvärdig nyhet. Kan han aldrig bli människa igen, kattuggla? Kan han aldrig bli människa igen?"

"Det är en hemlighet, kärruggla, men du ska ändå få veta den.

Tomten har sagt, att om pojken vakar över dem tama gåskarlen, så att han kommer hem oskadd och..."

"Vad mer, kattuggla? Vad mer? Vad mer?"

"Flyg med mig opp i kyrktornet, så ska du få veta alltsammans! Jag är rädd för att det kan vara någon, som lyssnar här på bygatan."

Därmed flögo ugglorna sin väg, men pojken kastade mössan högt i luften. "Om jag bara vakar över gåskarlen, så att han kommer hem oskadd, så får jag bli människa. Hurra! Hurra! Då får jag bli människa!"

Han skrek hurra, så att det var märkvärdigt, att de inte hörde honom inne i husen. Men det gjorde de inte, och han skyndade ut till vildgässen i den våta mossen, så fort som benen kunde bära honom.

VII. Trappan med de tre trappstegen

Torsdag 31 mars

Nästa dag ämnade vildgässen fara norrut genom Allbo härad i Småland. de sände Yksi och Kaksi dit för att kunskapa, men när de kommo tillbaka, sade de, att allt vattnet var fruset och all mark snöbetäckt. "Låt oss då så gärna stanna där vi är!" sade vildgässen. "Vi kan inte fara fram över ett land, där det varken finns vatten eller bete." – "Om vi stannar där vi nu är, kan vi få vänta ett helt månvarv," sade då Akka. "Det är bättre att fara österut genom Blekinge och försöka om vi inte sedan kan komma över Småland genom Möre härad, som ligger nära kusten och har tidig vår."

Sålunda kom pojken att nästa dag fara fram över Blekinge. Nu, då det var ljust, hade han kommit i sitt rätta lynne igen och kunde inte begripa vad som hade gått åt honom förra kvällen. Nu ville han visst inte ge upp resan och vildmarkslivet.

Det låg en tjock regnrök över Blekinge. Pojken kunde inte se hur det såg ut där. "Jag undrar om det är ett gott eller dåligt land, som jag rider över," tänkte han och försökte att leta fram ur sitt minne vad han hade lärt om landet i skolan. Men på samma gång visste han nog, att detta inte skulle tjäna något till, eftersom han aldrig hade brukat läsa över läxorna.

Med ens såg pojken hela skolan framför sig. Barnen sutto vid de små pulpeterna och sträckte upp händerna, läraren satt i katedern och såg missnöjd ut, och själv stod han framme vid kartan och skulle svara på någon fråga om Blekinge, men hade inte ett ord att säga. Skollärarens ansikte blev mörkare för varje sekund, som gick, och pojken tänkte på att läraren var mera noga med att de skulle kunna sin geografi än något annat. Nu kom han också ner ur katedern, tog pekpinnen ifrån pojken och sände honom tillbaka till hans plats. "Det här slutar inte väl," hade då pojken tänkt.

Men skolläraren hade gått fram till ett fönster och stått där en stund och tittat ut, och så hade han visslat till ett tag. Därpå hade han gått upp i katedern och sagt, att han skulle berätta dem något om Blekinge. Och vad han då hade talat om hade varit så roligt att pojken hade hört på. Bara han tänkte efter, mindes han vart ord.

"Småland är ett högt hus med granar på taket," sade läraren, "och där framför ligger en bred trappa med tre stora trappsteg, och den trappan kallas Blekinge.

Det är som en trappa, som är duktigt tilltagen. Den sträcker sig

åtta mil utefter framsidan av Smålandshuset, och den, som vill gå trappan utför ändå ner till Östersjön, han har fyra mil att vandra.

Det är allt också en bra lång tid förfluten, sedan trappan blev byggd. Det har gått både dagar och år, sedan de första trappstegen höggs ut av gråsten och lades ner jämna och släta till en bekväm farled mellan Småland och Östersjön.

Då trappan är så gammal, kan man nog förstå, att den inte ser likadan ut, som när den var ny. Inte vet jag hur mycket de brydde sig om sådant på den tiden, men så stor, som den var, kunde väl i alla fall ingen kvast rå med att hålla den ren. Efter ett par år började det växa mossa och lav på den, torrt gräs och torra löv blåste ner över den om höstarna, och om våren blev den överhöljd av nedrasade stenar och grus. Och då allt detta fick ligga kvar och multna, så samlade det sig till sist så mycken mylla på trappan, att inte bara örter och gräs, utan till och med buskar och stora träd kunde slå rot där.

Men på samma gång har det uppkommit en stor skillnad mellan de tre trappstegen. De översta, som ligger Småland närmast, är till största delen täckt av mager jord och småsten, och där vill det just inte växa andra träd än glasbjörk och hägg och gran, som tål kölden däroppe i höjden och är nöjda med litet. Allra bäst förstås man hur kargt och fattigt det är där, då man ser hur små åkerlapparna är, som är oppbrutna ur skogsmarken, och hur små stugor folket bygger åt sig, och hur långt det är mellan kyrkorna.

På mellantrappan åter finns det bättre jord, och den ligger inte heller bunden under så sträng köld; det ser man genast av att träden både är högre och av förnämligare slag, Där växer lönn och ek och lind, hängbjörk och hassel, men just inga barrträd. Och än bättre märker man det därpå, att det finns en myckenhet odlad jord, liksom därpå, att människorna har byggt sig vackra och stora hus. Det står många kyrkor på mellantrappan, och stora byar ligger omkring dem, och den tar sig på allt sätt bättre och präktigare ut än det övre trappsteget.

Men det allra nedersta trappsteget är ändå det bästa. Det är täckt med god och riktig mylla, och där det ligger och badar i havet, har det inte den minst känning av Smålandskölden. Här nere trivs bokar och kastanjer och valnötsträd, och de växer sig så stora, att de når över kyrktaken. Här ligger också de största åkerfälten, men folket har inte bara skogsbruk och jordbruk att leva av, utan det sysslar också med fiske och handel och sjöfart. Därför finns här också de kostbaraste bostäderna och de vackraste kyrkorna, och kyrkbyarna har växt ut till köpingar och städer.

Men med detta är inte allt sagt om de tre trappstegen. För man måste betänka, att när det regnar oppe på taket till det stora Smålandshuset, eller när snön smälter däroppe, får vattnet lov att ta

vägen någonstans, och då störtar förstås en del utför den stora trappan. I början flöt det nog fram över hela trappan, så bred som den var, men så uppstod sprickor i den, och så småningom har nu vattnet vant sig att flyta utför den i några väl upparbetade fåror. Och vatten är vatten, var man än gör av det. Det har aldrig någon vila. På ett ställe gräver det och filar och för bort, och på ett annat lägger den till. De där fårorna hade det grävt opp till dalar, dalväggarna har det täckt med mylla, och sen har buskar och rankor och träd klängt sig fast vid dem så tätt och så rikt, att de nästan skymmer bort vattenströmmen, som går fram nere i djupet. Men när strömmarna kommer till avsatserna mellan trappstegen, måste de kasta sig huvudstupa utför dem, och härav kommer vattnet i sådan skummande fart, att det får kraft att dra kvarnhjul och maskiner, och sådana har det också växt opp vid varenda fors.

Men med detta är ändå inte allt sagt om landet med de tre trappstegen. Utan det måste också sägas, att däroppe i Småland i det stora huset bodde en gång en jätte, som hade blivit gammal. Och de förtröt honom, att han i sin höga ålderdom skulle vara tvungen att gå utför den långa trappan för att meta lax i havet. Det syntes honom vida lämpligare, att laxen skulle komma opp till honom, där han bodde.

Därför gick han opp på taket av sitt stora hus, och där ställde han sig och slungade stora stenar ner i Östersjön. Han kastade dem med sådan kraft, att de flög över hela Blekinge och föll ner i havet. Och när stenarna föll ner, blev laxen så rädd, att den gick opp ur havet, flydde oppåt Blekingsströmmarna, rände i väg genom forsarna, kastade sig med höga språng oppför fallen och stannade, först när den var långt inne i Småland hos gammaljätten.

Hur sant detta är, syns av de många öarna och skären, som ligger utanför Blekinges kust, och som inte är något annat än de många stora stenarna, som jätten kastade.

Det märks också därav, att laxen alltjämt går opp i Blekingsströmmarna och genom forsar och lugnvatten arbetar sig ända fram till Småland.

Men den där jätten är värd mycken tack och ära av Blekingsborna, därför att laxfiske i strömmarna och stenhuggeri i skärgården, det är arbete, som ger föda åt många av dem än i denna dag."

VIII. Vid Ronneby å

Fredag 1 april

Varken vildgässen eller Smirre räv hade trott, att de någonsin skulle råkas, sedan de hade lämnat Skåne. Men nu föll det sig så, att vildgässen kommo att ta vägen över Blekinge, och dit hade Smirre räv också begivit sig. Han hade hittills uppehållit sig i norra delen av landskapet, och där hade han ännu inte sett några herrgårdsparker eller djurgårdar, fulla av rådjur och läckra rådjurskalvar. Har var mer missnöjd, än han kunde säga.

En eftermiddag, då Smirre strök omkring i en ödslig skogstrakt i Mellanbygden, inte långt från Ronneby å, fick han se en flock vildgäss flyga fram genom luften. han märkte strax, att en av gässen var vit, och då visste han ju vilka han hade att göra med.

Smirre började genast jaga efter gässen, lika mycket av lust att få ett gott mål mat som för att hämnas på dem för all förtret, som de hade vållat honom. Han såg, att de foro österut, tills de kommo till Ronneby å. Sedan ändrade de riktning och följde ån mot söder. Han förstod, att de ämnade söka sig en sovplats utmed åstranden, och han tänkte, att han skulle bemäktiga sig ett par av dem utan särdeles stor svårighet.

Men när Smirre räv äntligen fick syn på det ställe, där gässen hade slagit ner, märkte han, att de hade valt en så väl skyddad plats, att han inte kunde komma åt dem.

Ronneby å är ju inte något stort eller mäktigt vattendrag, men den är likafullt mycket omtalad för sina vackra stränders skull. På flera ställen tränger den fram mellan branta bergväggar, som stå lodräta upp ur vattnet och äro alldeles överväxta med kaprifolium och hägg, med hagtorn och al, med rönn och vide, och det finns inte mycket, som kan vara angenämare en vacker sommardag än att ro fram på den lilla mörka ån och se uppåt på allt det mjuka, gröna, som hakar sig fast vid de barska bergväggarna.

Men nu, då vildgässen och Smirre kommo till ån, var det kall och ruskig vårvinter, alla träd stodo nakna, och det var nog ingen som tänkte det allra minsta på om strandbädden var ful eller vacker. Vildgässen prisade sin lycka, att de under en sådan där brant bergvägg hade funnit reda på en strandremsa, så pass stor, att de kunde få plats på den. Framför dem brusade ån, som var strid och stark nu i snösmältningstiden, bakom sig hade de en obestiglig klippvägg, och nedhängande grenar skylde dem. De kunde inte ha det bättre.

Gässen somnade genast, men pojken kunde inte få en blund i ögonen. Så snart som solen var försvunnen, kände han mörkrädsla och vildmarksskräck och längtade till människorna. Där han låg instoppad under gåsvingen, kunde han ingenting se och bara dåligt höra, och han tänkte på om det komme något ont åt gåskarlen voro han inte i stånd att rädda honom. Prassel och rassel hörde han från alla håll, och han råkade i sådan oro, att han måste krypa fram under vingen, och sätta sig på marken bredvid gässen.

Smirre stod på bergskrönet lång i synen och såg ner på vildgässen. "Det här förföljandet kan du så gärna överge genast," sade han till sig själv. "Du kan inte klättra utför ett så tvärbrant berg, du kan inte simma i en så vild ström, och det finns inte nedanför berget den minsta strimma av land, som leder fram till sovplatsen. De där gässen är för kloka för dig. Bry dig aldrig mer om att jaga dem!"

Men Smirre som andra rävar hade svårt att överge ett påbörjat företag, och han lade sig därför ytterst på bergkanten och tog inte ögonen från vildgässen. Medan han låg och betraktade dem, tänkte han på allt ont, som de hade gjort honom. Ja, det var deras skull, att han hade blivit utvisad från Skåne och hade måst flytta till det fattiga Blekinge. Han retade upp sig så, medan han låg där, att han önskade vildgässen döden, om han också inte själv skulle få äta dem.

När Smirres harm hade nått en sådan höjd, hörde han ett raspande i en stor tall, som växte tätt bredvid honom, och såg en ekorre komma ner ur trädet, häftigt förföljd av en mård. Ingen av dem märkte Smirre, och han satt stilla och betraktade jakten, som gick från träd till träd. Han såg på ekorren, som rörde sig bland grenarna så lätt som om han hade kunnat flyga. Han såg på mården, som inte var en fullt så konstfärdig klättrare som ekorren, men ändå sprang uppför och utför trädstammar lika tryggt som om de hade varit släta stigar i skogen. "Kunde jag klättra bara hälften så bra som en av de där," tänkte räven, "så skulle de härnere inte längre få sova i ro."

Så snart som ekorren hade blivit infångad och jakten var till ända, gick Smirre fram till mården, men stannade på två stegs avstånd, till ett tecken att han inte ville beröva honom jaktbytet. Han hälsade mycket vänligt på mården och lyckönskade honom till fångsten. Smirre lade sina ord väl, som rävar alltid göra. Mården däremot, som med sin långsmala kropp, sitt fina huvud, sitt mjuka skinn och sin ljusbruna halsfläck tog sig ut som ett litet under av skönhet, var i själva verket bara en rå skogsbo, och han svarade honom knappast. "Det förvånar mig ändå," sade Smirre, "att en sådan jägare, som du är, nöjer sig med att jaga ekorrar, när det finns så mycket bättre villebråd inom räckhåll." Här höll han inne, men när mården bara grinade åt honom helt oförsynt, fortfor han: "Kan det vara möjligt, att du inte har sett vildgässen, som står här under bergväggen? Eller är du inte nog

god klättrare för att kunna komma ner till dem?"

Denna gången behövde han inte vänta på svar. Mården rusade emot honom med ryggen krökt och varje hår på ända. "Har du sett vildgäss?" fräste han till. "Var står de? Tala om det genast, eljest biter jag av dig strupen!" – "Nå, du får komma ihåg, att jag är dubbelt så stor som du, och vara en smula hövlig. Jag begär inte bättre än att får visa dig vildgässen."

Ögonblicket därefter var mården på väg utför branten, och medan Smirre satt och såg hur han svängde sin ormsmala kropp från gren till gren, tänkte han: "Den där vackra trädjägaren har det grymmaste hjärta i hela skogen. Jag tror, att vildgässen ska få mig att tacka för ett blodigt uppvaknande."

Men just då Smirre väntade att få höra gässens dödsskrän, såg han mården falla från en gren och plumsa ner i ån, så att vattnet stänkte högt. Strax därpå smällde det starkt i hårda vingar, och alla gässen lyfte under brådskande flykt.

Smirre ämnade genast skynda efter gässen, men han satt kvar, ända tills mården kom uppklättrande. Den stackaren var dyvåt och stannade då och då för att gnida huvudet med framtassarna. "Var det inte det jag trodde, att du var en drummel och skulle ramla i ån?" sade Smirre föraktligt.

"Jag hade inte burit mig drumligt åt. Du behöver inte gräla på mig," sade mården. "Jag satt redan på en av de nedersta grenarna och tänkte över hur jag skulle komma åt att riva ihjäl en hel mängd av gässen, när en liten parvel, som inte var större än en ekorre, rusade opp och kastade en sten i huvudet på mig med en sådan kraft, att jag föll i vattnet, och innan jag hann att kravla mig opp..."

Mården behövde inte berätta vidare. Han hade ingen åhörare mer. Smirre var redan långt borta, på väg efter gässen.

Under tiden hade Akka flugit söderut, medan hon sökte en ny sovplats. Det fanns ännu en smula dagsljus, och därtill stod halvmånen högt på himlen, så att hon kunde se någorlunda. Till all lycka var hon väl hemmastadd där i trakten, där i trakten, därför att det hade hänt mer än en gång, att hon hade blivit vinddriven åt Blekinge, när hon om vårarna hade rest över Östersjön.

Hon följde ån, så länge som hon såg den slingra fram genom det månljusa landskapet som en svart, blänkande orm. På så sätt kom hon ända ner till Djupafors, där ån först gömmer sig i en underjordisk ränna och sedan klar och genomskinlig, som om den voro av glas, störtar sig ner i en trång klyfta, mot vars botten den slår sönder sig i glittrande droppar och kringflygande skum. Nedanför det vita fallet lågo några stenar, mellan vilka vattnet brusade bort i vild fors, och här slog Akka ner. Detta var återigen en god sovplats, i synnerhet så där sent på kvällen, när inga människor voro i rörelse. I solnedgången

hade nog inte gässen kunnat slå sig ner där, för Djupafors ligger inte i någon ödemark. På ena sidan om fallet reser sig en pappersmassefabrik, och på den andra, som är brant och trädbevuxen, ligger Djupadals park, där människor ständigt ströva omkring på de hala och branta stigarna för att glädja sig åt den yra strömmens brusande färd nere i klyftan.

Det var på samma sätt här som på det förra stället, att ingen av resenärerna tänkte det minsta på att de hade kommit till en vacker och vittberömd plats. Snarare tyckte de väl, att det var hemskt och farligt att stå och sova på hala, våta stenar mitt i en dånande fors. Men de fingo ju vara nöjda, bara de voro fredade för rovdjur.

Gässen föllo genast i sömn, men pojken hade inte ro att sova, utan satt bredvid dem för att kunna vaka över gåskarlen.

Om en stund kom Smirre springande utmed åstranden. Han fick genast syn på gässen, där de stodo ute i skumvirvlarna, och förstod, att han inte heller nu kunde komma åt dem. Men han kunde inte förmå sig att överge dem, utan satte sig på stranden och betraktade dem. Han kände sig mycket förödmjukad och tyckte, att hela hans anseende som jägare stod på spel.

Rätt som det var såg han en utter komma krypande upp ur forsen med en fisk i munnen. Smirre gick emot honom, men stannade på två stegs avstånd för att visa, att han inte ville ta ifrån honom jaktbytet. "Du är en märkvärdig en, som nöjer dig med att fånga fisk, när det står fullt med vildgäss ute på stenarna," sade Smirre. Han var så ivrig, att han inte hade tid att lägga sina ord så väl, som han brukade. Uttern vände inte en gång på huvudet utåt strömmen. Han var en landstrykare som alla uttrar, hade många gånger fiskat vid Vombsjön och kände väl till Smirre räv. "Jag vet nog hur du bär dig åt för att narra till dig en laxöring, Smirre," sade han. – "Jaså, är det du, Gripe," sade Smirre och blev glad, därför att han visste, att den här uttern var en djärv och kunnig simmare. "Jag undrar inte på att du inte vill se åt vildgässen, när du inte är i stånd att komma ut till dem." Men uttern, som hade simhud mellan tårna, en styv svans, som var så god som en åra, och en päls, som var ogenomtränglig för väta, ville inte ha det sagt om sig, att det fanns en fors, som han inte kunde rå med. Han vände sig mot strömmen, och så snart som han hade fått syn på vildgässen, slängde han fisken ifrån sig och störtade utför den branta stranden ner i ån.

Om det hade varit längre lidet på våren, så att näktergalarna i Djupdals park hade varit hemma, skulle de sedan i många nätter ha sjungit om Gripes strid med forsen. För uttern blev flera gånger bortryckt av vågorna och förd neråt ån, men han kämpade sig ständigt uppåt igen. Han sam fram i dödvatten, han kröp över stenar och kom så småningom närmare vildgässen. Det var en vådlig färd, som väl

kunde ha förtjänat att bli besjungen av näktergalarna.

Smirre följde med blicken hans väg, så gott han kunde. Till sist såg han, att uttern var i färd med att klättra upp till vildgässen. Men just då skrek det till gällt och vilt. Uttern störtade baklänges ner i vattnet och rycktes bort, som om han hade varit en blind kattunge. Strax därpå smällde det hårt i gässens vingar. De lyfte och foro bort för att skaffa sig en annan sovplats.

Uttern kom snart upp på land. Han sade ingenting och började att slicka den ena framfoten. När Smirre hånade honom, därför att han inte hade lyckats, bröt han ut: "Det var inget fel på min simkonst, Smirre. Jag hade lyckats ända fram till gässen och skulle just klättra opp till dem, när en liten parvel kom springande och högg mig i foten med något vasst järn. Det gjorde så ont, att jag förlorade fotfästet, och så tog forsen mig."

Han behövde inte berätta mer. Smirre var redan långt borta, på väg efter gässen.

Ännu en gång måste Akka och hennes flock ut på nattlig flykt. Till all lycka hade månen inte gått ner, och med hjälp av dess ljus lyckades det henne att finna en annan av de sovplatser, som hon kände till där i trakten. Hon följde åter den blänkande ån mot söder. Över Djupdals herrgård och över Ronnebys mörka tak och vita vattenfall svävade hon fram utan att slå ner. Men ett stycke söder om staden, inte långt från havet, ligger Ronneby hälsobrunn med badhus och brunnshus, med stora hotell och sommarbostäder för brunnsgäster. Allt detta står tomt och öde på vintern, som alla fåglar nogsamt veta, och mångfaldiga äro de fågelskaror, som under hårda stormtider söka skydd på de övergivna byggnadernas altaner och verandor.

Här slogo vildgässen ner på en balkong, och som vanligt somnade de genast. Pojken däremot kunde inte sova, därför att han inte ville krypa in under gåskarlens vinge.

Balkongen vette mot söder, så pojken hade utsikt över havet. Och när han nu inte kunde sova, satt han och såg på hur bra det tog sig ut, när hav och land möttes i Blekinge.

Se, det är så, att hav och land kunna mötas på många olika sätt. Mångenstans kommer landet ner mot havet med flacka, tuviga ängar, och havet möter landet med flygsand, som det lägger upp i vallar och drivor. Det är, som om de båda tyckte så illa om varandra, att de bara vilja visa det sämsta de äga. Men det kan också hända, att när landet kommer ner mot havet, reser det upp en mur av berg framför sig, som om havet skulle vara något farligt; och när landet gör så, går havet emot det med vreda bränningar, piskar och ryter och slår mot klipporna och ser ut, som om det ville slita sönder landbacken.

Men i Blekinge går det helt annorlunda till, när hav och land

mötas. Där splittrar landet sönder sig i uddar och öar och holmar, och havet delar sig i fjädrar och vikar och sund, och det är kanske detta, som gör, att det ser ut, som om de skulle mötas i glädje och endräkt.

Tänk nu först och främst på havet! Långt ute ligger det ödsligt och tomt och stort och har inte något annat att göra än att rulla sina gråa vågor. När det kommer inte mot land, råkar det på det första skäret. Detta tar det genast väldet över, sliter av allt grönt och gör det lika naket och grått, som det självt är. Så möter det ännu ett skär. Med detta går det likadant. Och ännu ett. Ja, det går likadant med detta också. Det blir avklätt och utplundrat, som om det skulle fallit i rövarhänder. Men så komma skären allt tätare, och då förstår havet visst, att landet sänder emot det sina minsta barn för att beveka det till mildhet. Det blir också allt vänligare, ju längre inåt det kommer, rullar sina vågor mindre höga, dämpar sina stormar, lämnar grönska kvar i sprickor och rämnor, fördelar sig i små sund och vikar och blir till sist inne vid land så ofarligt, att småbåtar våga sig ut på det. Det kan visst inte känna igen sig självt, så ljust och vänligt har det blivit.

Och tänk så på landbacken! Den ligger enformig och är sig lik nästan överallt. Den består av flacka åkerfält med en och annan björkhage mellan dem eller också av långsträckta skogsåsar. Den ser ut, som om den bara tänkte på havre och rovor och potatis och gran och tall. Så kommer en havsvik, som skär långt in i den. Det bryr den sig inte om, utan kantar den med björk och al, alldeles som om den vore en vanlig sötvattenssjö. Så kommer ännu en vik infarande. Inte heller den bryr landbacken sig om att krusa för, utan den får samma beklädnad som den första. Men så börjar fjärdarna vidga sig och bryta sig. De splittra sönder fälten och skogarna, och så kan inte landbacken undgå att märka dem. "Jag menar, att det är själva havet, som kommer," säger landbacken, och så börjar den att pynta ut sig. Den kransar sig med blommor, far upp och ner i backar och kastar ut öar i havet. Den vill inte mer veta av tallar och granar, utan kastar bort dem som gamla vardagskläder och ståtar sedan med stora ekträd och lindar och kastanjer och med blommande lövängar och blir så grann som en herrgårdspark. Och då den möter havet, är den så förändrad, att den inte kan känna igen sig själv.

Allt det där kan man ju inte riktigt se, förrän det blir sommar, men pojken märkte ändå hur mild och vänlig naturen var, och han började känna sig lugnare än förut på natten. Då hörde han plötsligt ett starkt och hemskt tjut nerifrån badhusparken. Och när han reste sig upp, såg han en räv stå i det vita månskenet på planen under balkongen. För Smirre hade följt efter gässen än en gång. Men när han hade funnit platsen, där de hade ställt sig, hade han förstått, att nu var det omöjligt att komma åt dem på något sätt, och då hade han inte kunnat låta bli att tjuta av förargelse.

När räven tjöt på detta sätt, vaknade den gamla Akka, förargåsen, och fastän hon nästan ingenting kunde se, tyckte hon sig ändå känna igen rösten. "Är det du Smirre, som är ute i natt?" sade hon. – "Ja," sade Smirre, "det är jag, och jag vill nu fråga vad ni gäss tycker om den natt, som jag har skaffat er." – "Är det din mening att säga, att det är du, som har sänt emot oss både mården och uttern?" frågade Akka. – "En god bragd ska inte förnekas," sade Smirre. "Ni ha en gång lekt gåsleken med mig. Nu har jag börjat leka rävleken med er, och jag är inte sinnad att upphöra med den, så länge som en enda av er finns i livet, om jag så skulle nödgas följa er över hela landet." – "Du, Smirre, borde ändå tänka på om det är rätt av dig, som är väpnad med både tand och klo, att på detta sätt förfölja oss, som är försvarslösa," sade Akka. Smirre tyckte, att Akka lät rädd, och han sade hastigt: "Om du, Akka, vill ta och kasta ner till mig den där Tummetott, som nu så många gånger har stått mig emot, så lovar jag att sluta fred med dig. Jag ska då aldrig mer förfölja varken dig eller något av de dina." – "Inte kan jag ge dig Tummetott," sade Akka. "Från den yngsta till den äldsta av oss vill vi gärna ge våra liv för hans skull." – "Håller ni honom så kär," sade Smirre, "då lovar jag dig, att han ska bli den första av er, som jag ska kräva hämnd på."

Akka svarade inte mer, och sedan Smirre hade uppsänt ett par vrålande till, blev allt tyst. Pojken låg alltjämt vaken. Nu var det Akkas ord till räven, som hindrade honom från att sova. Aldrig hade han trott, att han skulle få höra något så stort, som att någon ville våga livet för hans skull. Från den stunden kunde det inte mer sägas om Nils Holgersson, att han inte tyckte om någon.

IX. Karlskrona

Lördag 2 april

Det var en kväll i Karlskrona, när det var månsken. Det var vackert och lugnt, men förut på dagen hade det stormat och regnat, och människorna trodde visst, att ovädret fortfor ännu, för knappt någon enda av dem hade vågat sig ut på gatan.

Medan staden låg där så ödslig, kommo Akka, vildgåsen och hennes flock flygande över Vämmön och Pantarholmen ner emot den. De voro ute i sena kvällen för att söka sig en säker sovplats i skärgården. De kunde inte stanna på land, därför att de blevo störda av Smirre räv, varhelst de slogo ner.

När nu pojken red fram högt uppe i luften och såg på havet och skärgården, som bredde ut sig framför honom, tyckte han, att allting tog sig besynnerligt och spöklikt ut. Himlen var inte längre blå, utan den välvde sig över honom som en kupa av grönt glas. Havet var mjölkvitt. Så långt som han kunde se, rullade det små vita vågor med silverskimmer på topparna. Mitt i detta vita lågo de mångfaldiga skärgårdsöarna alldeles kolsvarta. Vare sig att de voro stora eller små, vare sig att de voro jämna som ängar eller fulla av klippor, syntes de lika svarta. Ja, till och med boningshus och kyrkor och väderkvarnar, som annars bruka vara vita eller röda, avtecknade sig svarta mot den gröna himlen. Pojken tyckte, att det var, som om jorden hade blivit bortbytt under honom, och att han var kommen till en annan värld.

Han tänkte just, att denna natt ville han hålla sig tapper och inte bli rädd, då han fick se något, som riktigt skrämde honom. Det var en hög klippö, som var täckt med stora, kantiga block, och mellan de svarta blocken lyste det fram fläckar av klart, skimrande guld. Han kunde inte låta bli att tänka på Maglestenen vid TrolleLjungby, som trollen ibland lyfte upp på höga guldpelare, och han undrade om det här var något i samma väg,

Men stenarna och guldet hade det väl ändå gått an, om det inte hade legat så mycket otyg i vattnet runt omkring ön. Det såg ut som valar och hajar och andra stora havsdjur, men pojken förstod, att det var havstrollen, som hade samlat sig kring ön och ämnade kravla sig upp på den för att strida med landtrollen, som bodde där. Och de på land voro nog rädda, för han såg hur en stor jätte stod överst på toppen av ön och sträckte upp armarna liksom i förtvivlan över all den olycka, som skulle övergå honom och hans ö.

Pojken blev inte litet förskräckt, när han märkte, att Akka började

sänka sig just över den där ön. "Nej, för all del! Där ska vi väl inte slå ner," sade han.

Men gässen fortfor att sänka sig, och snart måste pojken förvåna sig över att han hade kunnat se så galet. De stora stenblocken voro för det första ingenting annat än hus. Hela ön var en stad, och de lysande guldfläckarna voro lyktor och upplysta fönsterrader. Jätten, som stod högst på ön och sträckte upp armarna, var en kyrka med två tvära torn, och alla havets troll och odjur, som han hade tyckt sig se, voro båtar och fartyg av alla slag, som lågo förtöjda runt omkring ön. På den sidan, som låg åt land, funnos mest roddbåtar och segelslupar och små kustångare, men vid den sidan, som vette åt havet, lågo pansarklädda krigsfartyg, somliga breda med ofantligt tjocka, bakåtlutande skorstenar, andra långa och smala och så formade, att de borde kunna glida genom vattnet liksom fiskar.

Vad kunde nu detta vara för en stad? Jo, det kunde pojken fundera ut, därför att han såg de många krigsskeppen. Han hade varit road av fartyg i hela sitt liv, fast han inte hade haft att göra med andra än de galejor, som han hade låtit segla i landsvägsdiket. Han hade mycket väl reda på den staden, där det låg så många krigsfartyg, inte kunde vara något annat än Karlskrona.

Pojkens morfar hade varit en gammal flottmatros, och så länge som han hade levat, hade han var dag berättat om Karlskrona, om det stora krigsvarvet och om allt annat, som fanns att se där i staden. Här kände pojken sig alldeles som hemma, och han blev glad, att han skulle få se allt detta, som han hade hört så mycket talas om.

Men han fick bara se en skymt av tornen och befästningarna, som stängde inloppet till hamnen, och av de många byggnaderna på varvet, innan Akka slog ner på det ena av de platta kyrktornen.

Det var nog en säker plats för dem, som ville komma undan en räv, och pojken började undra om han inte kunde våga att krypa in under gåskarlens vinge för denna enda natt. Jo, det kunde han bestämt, det voro allt gott för honom att få sova en smula. Han skulle försöka att få se litet mer av varvet och fartygen, sedan det hade blivit ljust.

*

Pojken tyckte själv, att det var besynnerligt, att han inte kunde hålla sig stilla och vänta till nästa morgon med att se fartygen. Han hade visst inte sovit i fem minuter, förrän han gled fram under vingen och klättrade utmed åskledaren och vattenrännorna ända ner till marken.

Han stod snart på ett stort torg, som utbredde sig framför kyrkan. Det var belagt med kullriga stenar och likaså besvärligt för honom att

vandra över, som det är för stort folk att gå på en tuvig äng. Sådana, som äro vana att hålla till i vildmarken eller bo långt borta på landet, känna sig alltid ängsliga, när de komma in i en stad, där husen stå raka och stela och gatorna ligga öppna, så att var och en kan se den, som går där. Och på samma sätt gick det nu med pojken. När han stod på det stora Karlskrona torg och såg på Tyska kyrkan och rådhuset och Storkyrkan, som han nyss hade kommit ner ifrån, så kunde han inte annat önska, att han vore tillbaka uppe på tornet hos gässen.

Lycka var det, att det var alldeles tomt på torget. Där fanns ingen människa, om man inte skulle räkna en staty, som stod där på en hög fotställning. Pojken såg länge på statyn, som föreställde en stor, grov karl i trekantig hatt, långrock, knäbyxor och grova skor, och undrade vad det var för en. Han höll en lång käpp i handen och såg ut, som om han skulle göra bruk av den också, för han hade ett fasligt strängt ansikte med en stor, krokig näsa och en ful mun.

"Vad har den där långläppen här att göra?" sade pojken till sist. Han hade aldrig själv känt sig så liten och ömklig som den kvällen. Han försökte krya upp sig med att säga ett käckt ord. Sedan tänkte han inte mer på statyn, utan slog in på en bred gata, som ledde neråt sjön.

Men pojken hade inte gått långt, förrän han hörde, att någon kom efter honom. Det gick någon bakom honom, som stampade mot stenläggningen med tunga fötter och stötte mot marken med en skodd käpp. Det lät som om själva den stora bronskarlen uppe på torget hade givit sig ut på vandring.

Pojken lyssnade efter stegen, medan han sprang neråt gatan, och allt säkrare blev han, att det var bronskarlen. Marken skalv, och husen skakade. Det kunde inte vara någon annan än han, som gick så tungt, och pojken blev rädd, när han tänkte på vad han nyss hade sagt åt honom. Han vågade inte vända huvudet för att se efter om det verkligen var han.

"Han kanske bara är ute och går för ro skull," tänkte pojken. "Inte kan han väl vara ond på mig för de orden, som jag sade. Det var då alls inte så illa ment."

I stället för att gå rakt fram och försöka att komma ner till varvet vek pojken av på en gata, som ledde åt öster. Han ville först och främst komma undan den där, som vandrade efter honom.

Men strax därpå hörde han, att bronskarlen tog av in på samma gata, och pojken blev så rädd, att han rakt inte visste var han skulle göra av sig. Och så svårt, som det var, att få reda på några gömställen i en stad, där alla portar stodo stängda! Då såg han på höger hand en gammal träkyrka, som låg ett stycke från gatan mitt i en stor plantering. Inte ett ögonblick betänkte han sig, utan rusade fram mot kyrkan. "Kommer jag bara dit, så ska jag väl vara skyddad för allt ont,

" menade han.

När han sprang framåt, fick han helt hastigt syn på en karl, som stod på en sandgång och vinkade till honom. "där är det visst någon, som vill hjälpa mig," tänkte pojken, blev innerligt glad och skyndade åt det hållet. Han var verkligen så rädd, att hjärtat bultade i bröstet på honom.

Men när han kom fram till karlen, som stod i kanten av sandgången på en liten pall, blev han helt bestört. "Det kan väl inte ha varit den där, som vinkade åt mig," tänkte han, för han såg, att hela karlen var av trä.

Han blev stående och stirrade på honom. Det var en grov karl på korta ben med ett brett, rödblommigt ansikte, blankt, svart hår och svart helskägg. På huvudet bar han en svart trähatt, på kroppen en brun trärock, kring livet ett svart träskärp, på benen hade han vida, gråa träknäbyxor och trästrumpor och på fötterna svart träkängor. Han var nymålad och nyfernissad, så att han sken och blänkte i månskenet, och detta gjorde väl sitt till att ge honom en så godmodig uppsyn, att pojken genast fattade förtroende för honom.

I vänstra handen höll han en trätavla, och där läste pojken:

Ödmjukaste jag er ber,
Fast rösten nog är matt:
Kom lägg en penning ner,
Men lyften uppåt min hatt!

Jaså, karlen var bara en fattigbössa. Pojken kände sig snopen. Han hade väntat sig, att detta skulle vara något riktigt märkvärdigt. Och nu kom han ihåg, att den där träkarlen hade morfar också talat om och sagt, att alla barn i Karlskrona tyckte så mycket om honom. Och det var nog sant, för också han hade svårt att skilja sig från träkarlen. Han hade något så gammaldags över sig, att man nog kunde ta honom för att vara mången hundra år, och på samma gång såg han så stark och morsk och levnadsglad ut, just som man kunde tänka sig, att folk gjorde förr i världen.

Pojken hade så roligt av att se på träkarlen, att han rent glömde bort den andre, som han flydde för. Men nu hörde han honom. Han vek av från gatan och kom in på kyrkogården. Han kom efter hit också! Vart skulle pojken ta vägen?

I detsamma såg han träkarlen böja sig ner mot honom och sträcka fram sin stora, breda hand. Det var omöjligt att tro honom om annat än gott, och pojken stod med ett hopp uppe i handen. Och träkarlen lyfte honom till sin hatt och stack in honom under den.

Nätt och jämnt var pojken gömd, nätt och jämnt hade träkarlen fått ner armen på rätt plats igen, så stannade bronskarlen framför

honom och stötte ner käppen i marken, så träkarlen skakade på sin pall. Därpå sade bronskarlen med stark och klingande röst: "Vad är han för en?"

Träkarlens arm for uppåt, så att det knakade i det gamla trävirket, och han rörde vid hattbrättet, när han svarade: "Rosenbom med förlov, Ers Majestät. En gång i tiden högbåtsman på linjeskeppet Dristigheten, efter slutad krigstjänst kyrkvaktare vid Amiralitetskyrkan, på sistone skuren i trä och utställd på kyrkogården som fattigbössa."

Det klack till i pojken, när han hörde, att träkarlen sade: "Ers Majestät". För när han tänkte efter, så visste han, att statyn på torget föreställde den, som hade grundlagt staden. Det var nog ingen mindre än självaste Karl den elfte, som han hade råkat ut för.

"Han gör bra reda för sig," sade bronskarlen. "Kan han nu också säga mig om han har sett till en liten pilt, som springer omkring i staden i natt? Det är en näsvis kanalje, och får jag bara tag i honom ska jag lära honom mores." Därmed stötte han än en gång käppen i backen och såg förfärligt ond ut.

"Med förlov, Ers Majestät, jag har sett honom," sade träkarlen, och pojken blev så rädd, att han började skälva, där han satt inkrupen under hatten och såg på bronskarlen genom en spricka i träet. Men han lugnade sig, när träkarlen fortsatte: "Ers Majestät är på orätt spår. Den där pilten hade visserligen för avsikt att springa in på varvet och sticka sig undan där."

"Säger han det, Rosenbom? Ja, stå då inte längre stilla på sin pall, utan kom med mig, och hjälp mig att söka reda på honom! Fyra ögon ser mer än två, Rosenbom."

Men träkarlen svarade med jämmerlig röst: "Jag skulle underdånigst be att få stå kvar där jag står. Jag ser frisk och skinande ut för målningens skull, men jag är för gammal och murken och tål inte att röra mig."

Bronskarlen hörde nog inte till dem, som tyckte om att bli motsagda. "Var är det för fasoner? Kom han mans, Rosenbom!" Och han höjde sin långa käpp och gav den andre ett dånande slag över axeln. "Ser han, att han håller, Rosenbom?"

Därmed bröto de upp och gingo stora och väldiga fram på Karlskrona gator, tills de nådde en hög port, som ledde in till varvet. Därutanför gick en av flottans matroser på vakt, men bronskarlen skred bara förbi honom och sparkade upp porten, utan att matrosen låtsades något därom.

Så snart som de hade kommit in på varvet, sågo de framför sig en vidsträckt hamn, avdelad med pålbroar. I de olika hamnbasängerna lågo krigsfartygen och sågo större och fruktansvärdare ut så här på nära håll än nyss, när pojken hade sett dem uppifrån. "Det var då inte

så galet att tycka, att det var havstroll," tänkte han.

"Var finner han det rådligast att vi börjar sökandet, Rosenbom?" sade bronskarlen.

"En sådan som han kunde väl allra lättast sticka sig undan i modellsalen," svarade träkarlen.

På en smal landremsa, som sträckte sig åt höger från porten hela hamnen utefter, lågo ålderdomliga byggnader. Bronskarlen gick fram mot ett hus med låga väggar, små fönster och ett ansenligt tak. Han stötte sin stav mot dörren, så att den sprang upp, och stampade i väg uppför en trappa med nötta trappsteg. Därpå kommo de in i en stor sal, som var uppfylld av tacklade och fullriggade småfartyg. Pojken begrep, utan att någon sade honom det, att detta var modeller till de fartyg, som hade blivit byggda för svenska flottans räkning.

Det fanns fartyg av många olika slag. Det fanns gamla linjeskepp med sidorna späckade av kanoner, med höga uppbyggnader i för och akter och masterna tyngda av ett virrvarr av segel och tåg. Det fanns små skärgårdsfartyg med roddarbänkar utmed skeppssidorna, det fanns odäckade kanonslupar och rikt förgyllda fregatter, som voro modeller till dem, som kungarna hade begagnat vid sina resor. Äntligen funnos där också de tunga, breda pansarfartygen med torn och kanoner på däcket, som äro i bruk nu för tiden, och smala, blanka torpedbåtar, som liknade långa, smärta fiskar.

När pojken bars omkring bland allt detta, blev han helt häpen. "Att så stora och granna fartyg har blivit byggda här i Sverige!" tänkte han för sig själv.

Han hade god tid att betrakta vad som fanns därinne, för då bronskarlen fick se modellerna, glömde han bort allting annat. Han såg på dem alla, från de första till de sista, och frågade om dem. Och Rosenbom, högbåtsman på Dristigheten, berättade så mycket han visste om skeppens byggmästare och om dem, som hade fört dem, och om de öden, som de hade haft. Han berättade om Chapman och Puke och Trolle, om Hogland och Svensksund, ända fram till 1809, för sedan hade han inte varit med längre.

Både han och bronskarlen hade mest att säga om de gamla, granna träfartygen. De nya pansarskeppen tycktes de inte riktigt förstå sig på.

"Jag hör, att Rosenbom inte vet något om de här nya," sade bronskarlen. "Låt oss därför gå och se på något annat! För detta roar mig, Rosenbom."

Nu hade han visst alldeles upphört att söka efter pojken, och denne kände sig trygg och lugn, där han satt i trähatten.

Därpå vandrade de båda karlarna igenom de stora anläggningarna: segelsömmareverkstaden och ankarsmedjan, maskin– och snickeriverkstäderna. De sågo mastkranarna och dockorna, de

stora förrådshusen, artillerigården, tyghuset, den långa repslagarebanan och den stora, övergivna dockan, som hade blivit sprängd i hälleberget. De gingo ut på pålbroarna, där örlogsfartygen lågo förtöjda, stego ombord på dem och besågo dem som två gamla sjöbussar, undrade och förkastade och gillade och förargades.

Pojken satt trygg under trähatten och hörde talas om hur det hade arbetats och kämpats på denna plats för att utrusta alla de flottor, som hade gått ut härifrån. Han hörde hur liv och blod hade vågats, hur den sista skärven hade offrats för att bygga krigsskeppen, hur snillrika män hade ansträngt all sin kraft för att förbättra och fullkommna dessa fartyg, som hade varit fäderneslandets värn. Det var inte utan, att pojken ett par gånger fick tårarna i ögonen, när han hörde talas om allt detta. Och han var glad åt att han fick så bra reda på det.

Allra sist gingo de in på en öppen gård, där galjonsbilderna från gamla linjeskepp stodo uppställda. Och en märkvärdigare syn hade pojken aldrig sett, för dessa bilder hade otroligt mäktiga, skräckinjagande ansikten. De voro stora, dristiga och vilda, fyllda av samma stolta anda, som hade utrustat de stora skeppen. De voro från en annan tid än hans. Han tyckte, att han krympte ihop inför dem.

Men när de kommo hit, sade bronskarlen till träkarlen: "Ta av sig hatten Rosenbom, för dem, som står här! De har alla varit i strid för fäderneslandet."

Och Rosenbom hade glömt varför de hade börjat vandringen, han som bronskarlen. Utan att besinna sig lyfte han trähatten från huvudet och utropade:

"Jag lyfter hatten för den, som utvalde hamnen och grundade varvet och nyskapade flottan, för den kung, som har väckt allt detta till liv."

"Tack, Rosenbom! Det var bra sagt. Rosenbom är en präktig karl. Men vad är nu detta, Rosenbom?"

För där stod Nils Holgersson mitt uppe på Rosenboms nakna hjässa. Men han var inte rädd nu mer, utan han lyfte sin vita luva och ropade: "Hurra för dig, Långläpp!"

Bronskarlen stötte käppen hårt i marken, men pojken fick aldrig veta vad han hade ämnat ta sig till, för nu rann solen upp, och med detsamma försvunno både bronskarl och träkarl, som om de hade varit gjorda av dimmor. Medan han ännu stod och stirrade efter dem, flögo vildgässen upp från kyrktornet och svävade fram och åter över staden. Med ens fingo de syn på Nils Holgersson, och då sköt den store vite ner ur skyn och hämtade honom.

X. Resa till Öland

Söndag 3 april

Vildgässen foro ut på en skärgårdsö för att beta. Det råkade där tillsammans med några grågäss, och dessa blevo förvånade att se dem, eftersom de mycket väl visste, att deras fränder vildgässen helst fara fram över det inre av landet. De voro nyfikna och frågvisa och nöjde sig inte med mindre, än att vildgässen berättade om den förföljelse, som de hade att utstå av Smirre räv. När de hade slutat, sade en grågås, som tycktes vara lika gammal och lika klok som själva Akka: "Det var en stor olycka för er, att räven blev förklarad fredlös i sitt eget land. Han kommer säkert att hålla sitt ord och följa er ända opp till Lappland. Om jag voro som ni, skulle jag inte fara norrut över Småland, utan i stället ta den yttre vägen till Öland, så att han alldeles mister spåret. För att riktigt villa bort honom bör ni stanna ett par dar på Ölands södra udde. Där finns det gott om man och gott om sällskap. Jag tror inte, att ni ska ångra er, om ni far ditöver."

Detta var verkligen ett klokt råd, och vildgässen beslöto att följa det. Så snart de hade ätit sig väl mätta, började de färden till Öland. Ingen av dem hade någonsin varit där förut, men grågåsen hade givit dem goda vägmärken. De hade bara att resa rätt mot söder, tills de råkade det stora fågelsträcket, som gick fram utanför Blekingskusten. Alla de fåglar, som hade vinterbostad vid Västerhavet och nu ämnade sig till Finland och Ryssland. flögo fram där, och de brukade alla i förbifarten slå sig ner på Öland för att vila. Vildgässen skulle inte få svårt att finna vägvisare.

Den dagen var det alldeles stilla och varmt som på en sommardag, det bästa väder man kunde tänka sig för en sjöresa. Det enda betänkliga var, att det inte var fullt klart, utan grå och beslöjad himmel. Här och där stodo väldiga molnmassor, som hängde ända ner mot havsytan och skymde utsikten.

När de resande voro komna utför skären, bredde havet ut sig så jämnt och speglande, att pojken, då han råkade se neråt, tyckte att vattnet var försvunnet. Det fanns ingen jord mer under honom. Han hade inte något annat än moln och himmel omkring sig. Han blev alldeles huvudyr och klämde sig fast vid gåsryggen ängsligare, än när han satt där första gången. Det var, som om han omöjligt kunde hålla sig kvar: han måste fall åt något håll.

Det blev än värre, när de nådde fram till det stora fågelsträcket, som grågåsen hade talat om. Där kom verkligen flock efter flock

flygande i alldeles samma riktning. De liksom följde en utstakad väg. Det var änder och grågäss, svärtor och grisslor, lommar och alfågel, skrakar och doppingar, strandskator och sjöorrar, Men när nu pojken böjde sig framöver och tittade åt det håll, där havet borde ligga, såg han hela fågeltåget avspeglat i vattnet. Men han var så yr, att han inte förstod hur detta kom sig, utan tyckte, att hela fågelskaran flög med buken uppåt. Han undrade ändå inte mycket över detta, för han visste inte själv vad som var upp, och vad som var ner.

Fåglarna voro uttröttade och otåliga att komma fram. Ingen av dem skrek eller sade ett lustigt ord, och det gjorde, att allting föreföll, så besynnerligt overkligt.

"Tänk, om vi har farit bort ifrån jorden!" sade han till sig själv. "Tänk, om vi håller på att resa opp till himlen!"

Han såg ingenting annat än moln och fåglar omkring sig och började hålla det för rimligt, att de foro mot himlen. Han blev glad och undrade vad han skulle få se däruppe. Yrseln gick över på en gång. Han blev så förfärligt glad vid tanken på att han for upp till himlen och lämnade jorden.

I detsamma hörde han ett par knallande skott och såg ett par små vita rökpelare stiga upp.

Det blev oro och uppståndelse bland fåglarna. "Skyttar! Skyttar! Skyttar i båtarna!" ropade de. "Flyg högt! Flyg undan!"

Då sågo pojken äntligen, att de alltjämt foro fram över havsytan och att de alls inte voro i himlen. I en lång rad lågo små båtar, fyllda av skyttar, som lossade skott på skott. De främsta fågelflockarna hade inte märkt dem i tid. De hade hållit för lågt. Flera mörka kroppar sjönko ner mot havet, och för var och en, som föll, höjdes höga jämmerskrik av de levande.

Det var besynnerligt för den, som nyss trodde sig vara i himlen, att vakna upp till sådan skräck och jämmer. Akka sköt mot höjden så raskt hon kunde, och sedan satte flocken av med största möjliga fart. Vildgässen kommo också oskadda undan, men pojken kunde inte hämta sig från sin förvåning. Tänk, att någon kunde vilja skjuta på sådana som Akka och Yksi och Kaksi och gåskarlen och de andra! Människorna hade inte något begrepp om vad de gjorde.

Så bar det framåt igen i den stilla luften, och det var tyst som ropade: "Är vi inte framme snart? Är ni säkra på att vi håller rätt väg?" Härpå svarade de, som flögo i spetsen: "Vi far rätt mot Öland, rätt mot Öland."

Gräsänderna voro trötta och lommarna foro om den. "Ha inte så bråttom!" ropade då änderna. "Ni äter opp all maten för oss." – "Den räcker till både er och oss," svarade lommarna.

Innan de ännu hade hunnit så långt, att de sågo Öland, kom en svag vind emot dem. De förde med sig något, som liknade väldiga

massor av vit rök, alldeles som skulle det vara stor eldsvåda någonstans.

När fåglarna sågo de första vita virvlarna, blevo de ängsliga och ökade farten. Men det där, som var likt en rök, bolmade fram allt tätare, och till sist omvärvde det dem alldeles. Ingen lukt kändes, och röken var inte mörk och torr, utan vit och fuktig. Pojken förstod helt hastigt, att det inte var annat än dimma.

Då dimman blev så tät, att man inte kunde se en gåslängd framför sig, började fåglarna bära sig åt som riktiga galningar. Alla dessa, som förut hade farit fram med så god ordning, började leka i dimman, De flögo härs och tvärs för att locka varandra vilse. "Akta er!" ropade de. "Ni far ju bara runt. Vänd om för all del! Inte kommer ni till Öland på det där sättet."

Alla visste mycket väl var de hade ön, men de gjorde sitt bästa för att villa bort varandra. "Se på de där alorna!" ljöd det i dimman. "De far tillbaka till Nordsjön." – "Akta er, grågäss!" skrek någon från ett annan håll. "Om ni fortsätter så där, kommer ni ända till Rügen."

Det var, som sagt, ingen fara för de fåglar, som voro vana att färdas fram här, skulle låta narra sig åt galet håll. Men de, som fingo det svårt, det var vildgässen. Upptågsmakarna märkte, att de inte voro säkra om vägen, och gjorde allt, vad de kunde, för att förvilla dem.

"Vart ämnar ni er, gott folk?" ropade en svan. Han kom rätt fram mot Akka och såg deltagande och allvarlig ut.

"Vi ska resa till Öland, men vi har aldrig varit där förut," sade Akka. Hon tyckte, att detta var en fågel att lita på.

"Det var för illa," sade svanen. "De har ju lockat er vilse. Ni är på väg mot Blekinge. Kom nu med mig, ska jag visa er rätt!"

Och så for han åstad med dem, och när han hade fört dem så långt bort från den stora stråkvägen, att de inga rop hörde, försvann ha i dimman.

Nu foro de omkring en stund alldeles på måfå. Knappt hade de lyckats finna reda på fåglarna igen, förrän en and kom fram till dem. "Det är bäst, att ni lägger er ner på vattnet, tills dimman går sin väg," sade anden. "Det märks ju, att ni inte är vana att reda er på resor."

Det var inte utan, att det lyckades de skälmarna att göra Akka huvudyr. Så vitt pojken kunde förstå, flögo vildgässen runt en lång stund.

"Akta er! Ser ni inte, att ni flyger opp och ner?" ropade en lom, när han störtade förbi. Pojken grep ovillkorligen tag om gåskarlens hals. Det var något, som han länge hade fruktat för.

Ingen kan säga när de skulle ha kommit fram, om det inte hade hörts ett dovt rullande skott långt borta.

Då sköt Akka fram halsen, smällde hårt med vingarna och satte full fart. Nu hade hon något att rätta sig efter. Grågåsen hade just sagt

henne, att hon inte skulle slå ner ytterst på Ölands södra udde, därför att där stod en kanon, som människorna brukade skjuta på dimman med. Nu kände hon riktningen, och nu skulle ingen i världen kunna locka henne vilse.

XI. Ölands södra udde

3 – 6 april

På den sydligaste delen av Öland ligger en gammal kungsgård, som heter Ottenby. Det är en rätt stor egendom, som sträcker sig tvärsöver ön, från strand till strand, och den är märkvärdig därför, att den alltid har varit ett tillhåll för stora djurskaror. På sextonhundratalet, när kungarna brukade fara över till Öland för att jaga, var hela egendomen inte något annat än en stor hjortpark. På sjuttonhundratalet funnos där ett stuteri, där ädla rashästar uppföddes, och ett schäferi, där flera hundra får underhöllos. I våra dagar finnas vid Ottenby varken fullblodshästar eller får. I deras ställe leva där stora skaror av unghästar, som skola användas vid våra kavalleriregementen.

Det finns säkert inte i hela landet någon gård, som kan vara en bättre uppehållsort för djur. Längs efter den östra kusten ligger den gamla schäferiängen, som är en fjärdedels mil lång, den största ängen på hela Öland, där djuren kunna beta och leka och tumla sig lika fritt som i vildmarken. Och där finns den berömda Ottenby lund med de hundraåriga ekarna, som ge skugga för sol och lä för den stränga Ölandsblåsten. Och så får man inte glömma den långa Ottenby mur, som går från strand till strand och skiljer Ottenby från den övriga ön, så att djuren kunna veta hur långt den gamla kungsgården sträcker sig och akta sig att ge sig in på annan mark, där de inte äro så väl fredade.

Men det är inte nog med att det finns gott om tama djur på Ottenby. Man skulle nästan kunna tro, att det vilda också hade en känsla av att på ett gammalt kronogods bör både vilt och tamt kunna räkna på huld och skydd, och det är därför, som de i så stora skaror våga sig dit. Förutom att där ännu finnas kvar hjortar av den gamla stammen och att harar och grav-änder och rapphöns älska att leva där, så utgör den på våren och sensommaren en viloplats för många tusental av flyttfåglar. Framför allt är det på den sumpiga östra stranden nedanför schäferiängen, som flyttfåglarna slå ner för att beta och vila.

När vildgässen och Nils Holgersson äntligen hade letat sig fram till Öland, slogo de som alla andra ner på stranden under schäferiängen.

Dimman låg tät över hela ön liksom förut över havet. Men pojken blev ändå häpen över alla de fåglar, som han urskilde bara på det lilla

stycke av stranden, som han kunde se ut över.

Det var en låg sandstrand med stenar och vattenpussar och en mängd uppkastad tång. Om pojken hade fått välja, skulle han väl aldrig ha tänkt på att slå ner där, men fåglarna ansågo visst detta för ett riktigt paradis. Änder och grågäss gingo och betade på ängen, närmare vattnet sprungo snäppor och andra strandfåglar. Lommarna lågo i havet och fiskade, men mest liv och rörelse var det på de långa tångbankarna utanför kusten. Där stodo fåglarna tätt bredvid varandra och plockade i sig larver, som måtte ha funnits i gränslös mängd, för det märktes aldrig, att det uppstod någon klagan över brist på mat.

De allra flesta skulle resa vidare och hade slagit ner bara för att få vila, och så snart som anföraren för en flock tyckte, att kamraterna hade vederkvickt sig tillräckligt, sade han: "Är ni nu färdiga, så ger vi oss väl av."

"Nej, vänta, vänta! Vi är inte mätta ännu på länge," sade följesfolket.

"Ni tror väl inte, att jag ämnar låta er äta så mycket, att ni inte kan röra er?" sade anföraren, smällde i vingarna och satte av. Men det hände mer än en gång, att han måste vända om, därför att han inte kunde förmå de andra att följa med.

Utanför de yttersta tångbankarna låg en flock svanor. De brydde sig inte om att gå i land, utan vilade sig genom att ligga och gunga på vattnet. Då och så döko de ner med halsarna och hämtade upp mat från havsbottnen. När de hade fått fatt i något riktigt gott, gåvo de till höga rop, som ljödo likt trumpetstötar.

När pojken hörde, att det låg svanor på grundet, skyndade han ut på tångbankarna. Han hade aldrig sett vildsvan på nära håll förut. Han hade lycka med sig, så att han kom alldeles fram till dem.

Pojken var inte den enda, som hade hört svanorna. Både vildgäss och grågäss och änder och lommar summo ut mellan bankarna, lade sig som en ring runt om svanflocken och stirrade på den. Svanorna blåste upp fjädrarna, höjde vingarna som segel och lyfte halsarna högt i vädret. Ibland sam en och annan av dem fram till en gås eller storlom eller dykand och sade ett par ord. Och då tycktes det, som om den tilltalade knappt skulle våga lyfta näbben för att svara.

Men så var det en smålom, en liten svart odygdspåse, som inte kunde stå ut med all denna högtidlighet. Han dök helt hastigt och försvann under vattenytan. Strax därpå skrek en av svanorna till och simmade undan så hastigt, att vattnet skummade. Därpå stannade han och började på nytt de majestätisk ut. Men snart skrek en annan till på samma sätt som den första, och så skrek en tredje.

Nu orkade inte smålommen stanna längre under vattnet, utan han visade sig på vattenytan liten och svart och onskefull. Svanorna störtade emot honom, men när de sågo vad det var för en liten

stackare, vände de tvärt, liksom om de hölle sig för goda att bråka med honom. Då dök smålommen på nytt och nöp dem i fötterna. Det gjorde säkert ont, och det värsta var, att de inte kunde bibehålla sin värdighet. Med ens gjorde de slag i saken. De började piska luften med vingarna, så att det dånade, foro fram ett långt stycke liksom springande på vattnet, fingo äntligen luft under vingarna och lyfte.

När svanorna voro borta, blev det stor saknad efter dem, och de, som förut hade haft roligt åt smålommens tilltag, klandrade honom nu för hans oförsynthet.

Pojken gick åter inåt land. Där ställde han sig att se på hur snäpporna lekte. De likande små, små tranor, hade liksom dessa små kroppar, höga ben, långa halsar och lätta, svävande rörelser, men de voro inte gråa, utan bruna. De stodo i en lång rad på stranden, där den spolades av vågorna. Så snart en våg strömmade in, sprang hela raden baklänges. Så snart den sögs ut, följde de efter. Och s å höllo de på i timtal.

De grannaste av alla fåglarna voro grav-änderna. De voro nog släkt med vanliga änder, för de hade som dessa en tung, satt kropp, bred näbb och simfötter, men de voro mycket praktfullare utstyrda. Själva fjäderskruden var vit, kring halsen buro de ett brett gult band, vingspegeln blänkte i grönt, rött och svart, vingspetsarna voro svarta, och huvudet var svartgrönt och skiftade som siden.

Så snart några av dem visade sig på stranden, sade de andra fåglarna: "Titta på de där! De förstår sig på att kluta ut sig." – "om de inte voro så granna, skulle de inte behöva gräva sina bon nere i jorden, utan kunde ligga oppe i dagen som en annan," sade en brun gräsandhona. – "De må bjuda till hur mycket som helst, så kan de då aldrig komma att ta sig något ut med en sådan näsa, som de har," sade en grågås. Och detta var verkligen sant. Grav-änderna hade en stor knöl på näbbroten, som skämde bort deras utseende.

Utanför stranden foro måsar och tärnor fram över vattnet och fiskade. "Vad är det för fisk, som ni tar opp?" frågade en vildgås – "Det är spigg. Det är Ölandsspigg. Det är den bästa spigg i världen," sade en mås. "Vill du inte smaka?" Och han flög emot gåsen med munnen full av de små fiskarna och ville ge henne. "Usch då! Tror du jag vill äta sådan där otäckhet?" sade vildgåsen.

Nästa morgon var det alltjämt lika dimmigt. Vildgässen gingo på ängen och betade, men pojken hade gått ner till stranden för att samla in musslor. Det fanns gott om dem, och när han tänkte på att han nästa dag kanske skulle vara på ett ställe, där han inte kunde få någon mat alls, så beslöt han, att han skulle försöka göra sig en liten påse, som han kunde plocka full av musslor. Han fann på ängen gammal starr, som var seg och stark, och av den började han fläta sig en ränsel. Detta hade han arbete med i flera timmar, men han var också

riktigt nöjd med den, när den var färdig.

Vid middagstiden kommo alla vildgässen springande och frågade om han hade sett den vita gåskarlen. "Nej, inte har han varit med mig," sade pojken. – "Vi hade honom med oss ända tills helt nyligen," sade Akka, "men nu vet vi inte mer var han finns."

Pojken for upp och blev förfärligt rädd. Han frågade om någon räv eller örn hade visat sig, eller om någon människa hade varit synlig i närheten. Men ingen hade kunnat märka något farligt. Gåskarlen hade nog bara gått vilse i dimman.

Men det var lika stor olycka för pojken, på vad sätt den vite än hade kommit bort, och han gav sig genast åstad för att söka efter honom. Dimman skyddade honom, så att han kunde springa osedd vart som helst, men den hindrade honom också från att se. Han sprang söderut efter kusten ända ner till fyren och mistkanonen på öns yttersta udde. Överallt var det samma fågelvimmel, men ingen gåskarl. Han vågade sig fram till Ottenby gård, och han sökte igenom varenda en av de gamla ihåliga ekarna i Ottenby lund, men han fann inte något spår av gåskarlen.

Han sökte, ända tills det började mörkna. Då måste han bege sig tillbaka till östra stranden. Han gick med tunga steg och var fasligt dyster till sinnes. Han visste inte vad det skulle bli av honom, om han inte fick reda på gåskarlen. Det fanns ingen han mindre kunde undvara.

Men när han vandrade över schäferiängen, vad var det väl för ett stort vitt, som kom emot honom i dimman, om inte gåskarlen? Han var alldeles oskadd och mycket glad över att han äntligen hade kunnat leta sig tillbaka till de andra. Dimman hade gjort honom så yr i huvudet, sade han, att han hade gått runt på den stora ängen hela dagen. Pojken slog i glädje armarna om hans hals och bad honom, att han skulle ta sig till vara och inte gå ifrån de andra. Och de lovade han säkert att han aldrig mer skulle göra. Nej, aldrig mer.

Men nästa morgon, när pojken gick nere på strandbrädden och sökte musslor, kommo gässen springande och frågade om han hade sett till gåskarlen.

Nej, det hade han visst inte. Ja, då var gåskarlen borta igen. Han hade gått vilse i dimman på samma sätt som förra dagen.

Pojken sprang åstad i stor förfäran och började söka. Han fann ett ställe, där Ottenby mur var så nedrasad, att han kunde klättra över den. Sedan gick han omkring både nere på strandbrädden, som så småningom vidgade ut sig och blev så stor, att där fanns plats för åkrar och ängar och bondgårdar, och uppe på det platta höglandet, som intog mitten av ön, där det inte fanns andra byggnader än väderkvarnar, och där växtmattan var så tunn, att det vita kalkberget lyste fram under den.

Gåskarlen kunde han emellertid inte finna, och när det led mot kvällen och pojken måste vända åter till stranden, kunde han inte tro annat, än att reskamraten var förlorad. Han var så modlös, att han inte visste vad han skulle ta sig till.

Han hade redan klättrat över muren igen, när han hörde en sten rasa tätt bredvid. När han vände sig om för att de vad det var, tyckte han sig urskilja något, som rörde sig i en stenhög, som låg alldeles invid muren. Han smög närmare och såg då den vita gåskarlen komma mödosamt vandrande uppför stenhögen med flera långa rottågor i munnen. Gåskarlen såg inte pojken, och denne ropade inte till honom, utan tyckte, att det var skäl att första ta reda på varför gåskarlen på detta sätt försvann gång på gång.

Han fick också snart veta orsaken. Uppe i stenröset låg en ung grågås, som ropade av glädje, när gåskarlen kom. Pojken smög närmare, så att han hörde vad de sade, och fick då veta, att grågåsen var skadad i ena vingen, så att hon inte kunde flyga, och att hennes flock hade rest ifrån henne och lämnat henne ensam. Hon hade varit nära att dö av hunger, när den vita gåskarlen förra dagen hade fått höra hennes rop och sökt upp henne. Alltsedan hade han hållit på att bära mat till henne. Båda två hade de hoppats, att hon skulle bli frisk, innan han lämnade ön, men hon kunde ännu varken flyga eller gå. Hon var mycket bedrövad över detta, men han tröstade henne med att han inte skulle resa på länge. Till sist bjöd han henne godnatt och lovade, att han skulle komma tillbaka nästa dag.

Pojken lät gåskarlen gå, och så snart som han var borta, smög han sig i sin tur upp i stenröset. Han var ond för att han hade blivit narrad, och nu ville han säga den där grågåsen, att gåskarlen var hans egendom. Han skulle föra pojken till Lappland, och det kunde inte bli tal om att han finge stanna här för hennes skull. Men när han nu såg unggåsen på nära håll, förstod han både varför gåskarlen hade gått och burit mat till henne i två dar, och varför han inte hade velat tala om, att han hjälpte henne. Hon hade det vackraste lilla huvud, fjäderskruden var som mjukt siden, och ögonen voro milda och bedjande.

När hon fick se pojken, ville hon springa undan. Men den vänstra vingen var ur led och släpade mot marken, så att den hindrade alla hennes rörelser.

"Du ska inte vara rädd för mig," sade pojken och såg inte alls så ond ut, som han hade ämnat visa sig. "Jag är Tummetott, som är Mårten gåskarls reskamrat." fortfor han. Och så blev han stående och visste inte vad han ville säga.

Det kan ibland finnas något hos djur, som gör, att man undrar vad de äro för slags varelser. Man känner sig nästan rädd för att de skola vara förvandlade människor. Det var något sådant med grågåsen. Så

snart som Tummetott sade vem han var, sänkte hon halsen och huvudet mycket behagfullt inför honom och sade med en röst som var så vacker, att pojken inte kunde tro, att det var en gås, som talade: "Jag är mycket glad, att du har kommit hit för att bistå mig. den vita gåskarlen har sagt mig, att ingen är så klok och så god som du."

Hon sade detta med en sådan värdighet, att pojken blev riktigt blyg. "Det här kan väl inte vara någon fågel," tänkte han. "Det är säkert en förtrollad prinsessa."

Han fick stor lust att hjälpa henne och stack in sina små händer under fjädrarna och kände utmed vingbenet. Benet var inte brutet, men det var något i olag med leden. Han fick ner fingret i en tom ledhåla. "Akta dig nu!" sade han, tog ett fast tag om benpipan och passade in den, där den skulle vara. Han gjorde det riktigt raskt och bra för att vara första gången. som han försökte sig på dylikt, men det måtte ha gjort mycket ont, för den stackars unggåsen utstötte ett enda gällt skrik, och sedan sjönk hon ner bland stenarna utan att ge ifrån sig ett livstecken.

Pojken blev förfärligt skrämd. Han hade velat hjälpa henne, men nu var hon ju död. Han tog ett långt hopp ner från stenröset och sprang sin väg. Han tyckte, att det var som om han hade dödat en människa.

Nästa morgon var det klart och dimfritt, och Akka sade, att nu skulle de fortsätta resan. Alla de andra voro villiga att fara, men den vita gåskarlen gjorde invändningar. Pojken förstod nog, att han inte ville fara ifrån grågåsen. Men Akka hörde inte på honom, utan begav sig åstad.

Pojken sprang upp på gåskarlens rygg, och den vite följde flocken, fastän långsamt och ovilligt. Pojken var riktigt glad, att de fingo fara ifrån ön. Han hade samvetskval för grågåsens skull och hade inte velat säga gåskarlen hur det hade gått, när han hade velat bota henne. Det voro nog bäst, om Mårten gåskarl aldrig finge veta detta, tänkte han. På samma gång undrade han på att den vite hade hjärta att fara ifrån grågåsen.

Men plötsligt vände gåskarlen. Tanken på unggåsen hade blivit honom övermäktig. Det finge gå hur det ville med Lapplandsresan. Han kunde inte följa med de andra, när han visste, att hon låg ensam och sjuk och skulle svälta ihjäl.

Med några vingslag var han framme vid stenröset. Men då låg det ingen grå unggås mellan stenarna. "Dunfin! Dunfin! Var är du?" frågade gåskarlen.

"Räven har nog varit framme och tagit henne," tänkte pojken. Men i detsamma hörde han en vacker röst svara gåskarlen: "Jag är här, gåskarl, jag är här! Jag har bara tagit mig ett morgonbad." Och upp ur vattnet kom den lilla grågåsen frisk och välbehållen och

berättade, att Tummetott hade dragit hennes vinge i led, och att hon var alldeles bra och redo att följa med på färden.

Vattendropparna lågo som pärlstänk på hennes sidenskiftande fjädrar, och Tummetott tänkte återigen, att hon var en riktig liten prinsessa.

XII. Den stora fjärilen

Onsdag 6 april

Gässen foro fram längsefter den långa ön, som låg tydligt synbar under dem. Pojken kände sig glad och lätt om hjärtat under färden. Han var lika så nöjd och belåten, som han hade varit dyster och nedstämd dagen förut, när han hade strövat omkring nere på ön och sökt efter gåskarlen.

Han såg nu, att det inre av ön bestod av en kal högslätt med en bred krans av gott och fruktbart land längsmed kusterna, och han började förstå meningen med något, som han hade hört förra kvällen.

Han hade just suttit och vilat vid en av de många väderkvarnarna, som voro resta på högslätten, när ett par fårherdar hade kommit gående med hundarna vid sidan och en stor fårhjord i följe. Pojken hade inte blivit rädd, för han hade suttit väl gömd under kvarntrappan. Men det hade fallit sig så, att herdarna hade kommit och satt sig på samma trappa, och då hade det inte varit annat för pojken att göra än att hålla sig stilla.

Den ena herden var ung och såg ut, som folk gör mest, den andre var en gammal besynnerlig en. Kroppen var stor och knotig, men huvudet var litet, och ansiktet hade veka och milda drag. Det föreföll, som om kropp och huvud alls inte ville passa ihop.

En stund satt han tyst och stirrade in i dimman med en obeskrivligt trött blick. Så började han tala med kamraten. Denne tog då upp bröd och ost ur sin påse för att äta sin aftonvard. Han svarade nästan ingenting, men han hörde på mycket tåligt, alldeles som om han hade tänkt: "Jag ska väl göra dig den glädjen att låta dig prata en stund."

"Nu ska jag tala om något för dig, Erik," sade den gamla herden. "Jag har tänkt ut, att förr i världen, då både människor och djur var mycket större, än de nu är, blev väl också fjärilarna alldeles ofantligt stora. Och en gång fanns det en fjäril, som var många mil lång och hade vingar, som var breda som sjöar. De där vingarna var blåa och silverblänkande och så granna, att när fjärilen var ute och flög, stod alla andra djur och stirrade efter den.

Det var förstås det felet med den, att den var för stor. Vingarna hade svårt att bära den. Men det hade nog gått bra, om den hade varit klok nog att hålla sig kvar över landbacken. Men det var den inte, utan den gav sig åstad ut över Östersjön. Och den var inte långt hunnen, förrän stormen kom emot den och började slita i vingarna. Ja,

det är lätt att begripa, du Erik, hur det skulle gå, när en Östersjöstorm fick handskas med sköra fjärilvingar. Det dröjde inte, förrän de var bortryckta och bortvirvlade, och då föll förstås fjärilstackaren ner i havet. Den vräktes fram och tillbaka i vågorna till en början, och sedan strandade den på några klippgrund utanför Småland. Och där blev den liggande, så stor och lång, som den var.

Nu tänker jag mig, Erik, att om fjärilen hade blivit liggande på land, så hade den snart multnat och fallit sönder. Men eftersom den föll i havet, blev den genompyrd med kalk och hård som sten. Du vet nog, att vi har funnit stenar på stranden, som inte har varit annat än förhårdnade maskar. Och nu tror jag, att det gick med den stora fjärilskroppen på samma sätt. Jag tror, att den blev till en lång, smal klippa, där den låg ute i Östersjön. Tror inte du det också?"

Han höll upp för att få svar, och den andre nickade åt honom. "Håll nu på, så att jag får höra vart du vill komma!" sade han.

"Och märk nu, Erik, att det här Öland, som du och jag lever på, det är ingenting annat än den gamla fjärilkroppen. Bara man tänker efter, märker man, att ön är en fjäril. Mot norr syns den smala framkroppen och det runda huvudet, och mot söder ser man bakkroppen, som först breder ut sig och sedan smalnar av till en vass spets."

Här höll han inne än en gång och såg på kamraten, liksom ängslig för hur denne skulle ta detta påstående. Men den unge fortsatte att äta i största lugn och nickade åt honom att fortsätta.

"Så snart som fjärilen hade blivit förbytt till en kalkstensklippa, kom mångahanda frön av örter och träd farande med vinden och ville slå rot på den. Men de hade allt svårt att får fäste på det kala och glatta berget. Det dröjde länge, innan någonting annat än starr kunde växa där. Sedan kom fårsvingeln och solvändan och törnriset. Men än i dag finns det inte så mycken växtlighet på Alvaret, Och ingen kan tänka på att plöja och så häroppe, där jordskorpan är så tunn.

Men om du nu går in på det, att Alvaret och landborgarna, som står runt omkring det, är bildade av fjärilkroppen, så kan du väl ha rätt att fråga var det landet, som ligger nedanför landborgarna, har kommit ifrån." – "Ja, just det," sade han, som åt. "Det skulle jag nog vilja veta."

"Jo, du får komma ihåg, att Öland har legat i havet i bra många år, och under tiden har allt sådant, som vräker omkring med vågorna, tång och sand och snäckor, samlat sig runt om det och blivit liggande. Och så har sten och grus rasat ner från både östra och västra landborgen. På det sättet har ön fått breda stränder, där det kan växa säd och blommor och träd.

Häroppe på hårda fjärilryggen går endast får och kor och småhästar, här bor bara vipor och brockfågel, och inga andra

byggnader finns här än väderkvarnar och några fattiga stenskjul, där vi herdar kryper in. Men nere på stranden ligger stora bondbyar och kyrkor och prästgårdar och fiskelägen och en hel stad."

Han såg frågande på den andre. Denne hade slutat att äta och höll på att knyta ihop matsäckspåsen. "Jag undrar vart du vill komma med allt det här," sade han.

"Jo, det är bara detta, som jag ville veta," sade herden, medan han sänkte rösten, så att han nästan viskade fram orden, och såg inåt dimman med sina små ögon, som syntes vara uttröttade av att speja efter allt det, som inte finns, "bara detta ville jag veta: om bönderna, som bor i de kringbyggda gårdarna nere under landborgarna, eller fiskarna, som tar opp strömmingen ur havet, eller köpmännen i Borgholm eller badgästerna, som far hit var sommar, eller de resande, som vandrar omkring i Borgholms slottsruin, eller jägarna, som om hösten kommer hit och jagar rapphöns, eller målarna, som sitter här på Alvaret och målar av fåren och väderkvarnarna, – jag skulle vilja veta om någon av dem förstår, att den här ön har varit en fjäril, som har flugit omkring med stora, blänkande vingar."

"Åja," sade den unga herden plötsligt, "nog borde det ha gått opp för någon av dem, som har suttit en kväll på kanten av landborgen och hört näktergalarna slå i lövängen under dem och sett över Kalmar sund, att den här ön inte kan vara tillkommen som alla andra."

"Jag ville fråga," fortfor den gamle, "om ingen enda har haft den önskan att ge väderkvarnarna vingar så stora, att de kunde nå opp till himlen, så stora, att de vore i stånd att lyfta hela ön opp ur havet och låta den flyga som en fjäril bland fjärilar."

"Det kan nog hända, att det är något i det, som du säger," sade den unge, " för om sommarnätterna, när himlen välver sig hög och öppen över ön, har jag ibland tyckt, att det var, som om den ville höja sig ur havet och flyga sin väg."

Men när den gamle nu äntligen hade fått den unge till att tala, hörde han inte mycket på honom. "Jag ville allt veta," sade han men än lägre röst, "om någon kan förklara varför det bor en sådan längtan häroppe på Alvaret. Jag har känt den var dag i mitt liv, och jag tänker, att den tär sig in i bröstet på envar, som måste gå här. Jag ville veta om ingen annan har förstått, att all den trånaden kommer sig därav, att hela ön är en fjäril, som längtar efter sina vingar."

XIII. Lilla Karlsön

Stormen

Fredag 8 april

Vildgässen hade tillbragt natten på Ölands norra udde och voro nu på väg mot fastlandet. Det blåste rätt stark sunnanvind över Kalmar sund, så att det hade blivit kastade norrut. De arbetade sig ändå med god fart fram mot land. Men när de nalkades de första skären, hörde de ett väldigt dån, som om en mängd vingstarka fåglar hade kommit flygande, och vattnet under dem blev på en gång alldeles svart. Akka höll in vingarna så hastigt, att hon nästan blev stående stilla i luften. Därpå sänkte hon sig för att slå ner på havsytan. Men innan gässen hade nått vattnet, hann västanstormen fram till dem. Redan jagade den framför sig dammoln, saltskum och småfåglar, nu ryckte den också med sig vildgässen, kastade dem över ända och vräkte dem ut mot havet.

Det blev en ohygglig storm. Vildgässen försökte vända gång på gång, med de förmådde inte, utan drevos utåt Östersjön. Stormen hade redan kastat dem förbi Öland, och havet låg tomt och ödsligt framför dem. De hade intet annat att göra än att länsa undan.

När Akka märkte, att de inte voro i stånd att vända, tyckte hon, att det var onödigt att låta stormen driva dem över hela Östersjön. Hon sänkte sig därför ner på vattnet. Sjögången var redan häftig och växte i varje ögonblick. Vågorna rullade fram sjögröna med fräsande skum på kammarna. Den ena vräkte upp högre än den andra. De var, som om de tävlade om vem som skulle kunna resa sig högst och skumma yrast. Men vildgässen voro inte rädda för vågsvallet. Detta tycktes tvärtom bereda dem ett stort nöje. De ansträngde sig inte med att simma, utan läto sig sköljas upp på vågkammarna och ner i vågdalarna och hade lika roligt som barn i en gunga. Deras enda bekymmer var, att flocken skulle bli skingrad. De stackars landfåglarna, som drevo förbi uppe i stormen, ropade avundsjukt: "Det är ingen nöd för er, som kan simma."

Men vildgässen voro visst inte utom fara. För det första gjorde gungningen dem ohjälpligt sömniga. Oupphörligen ville de vända huvudet bakåt, sticka näbben in under vingen och sova. Ingenting kan vara farligare än att på detta sätt falla i sömn, och Akka ropade oupphörligen: "Somna inte, vildgäss! Den, som somnar, kommer bort från flocken. Den som kommer bort från flocken, är förlorad."

Trots alla försök att stå emot, somnade den ena efter den andra, och själva Akka var mycket nära att slumra in, när hon plötsligen såg

något runt, mörkt höja sig över toppen av en våg. "Sälar, sälar! sälar!" ropade Akka med hög, gäll röst och höjde sig i luften med smällande vingslag. Det var i yttersta stunden. Innan den sista vildgåsen hade hunnit upp ur vattnet, voro sälarna så nära, att de nafsade efter hennes fötter.

Så voro vildgässen åter uppe i stormen, som drev dem framför sig utåt havet. Ingen vila unnade den varken sig eller dem. Och intet land såg de, bara öde hav.

De slogo ner på vattnet igen, så snart de tordes. Men när de hade gungat på vågorna en stund, blevo de sömniga på nytt. Och när de somnade, kommo sälarna simmande. Om inte den gamla Akka hade varit så vaksam, skulle inte en enda av dem ha sluppit lyckligt undan.

Hela dagen fortfor stormen, och den anställde fruktansvärda härjningar bland de massor av fåglar, som vid denna tid på året voro ute på flyttresor. Somliga belvo drivna ur sin kosa bort till fjärran land, där de dogo av svält, andra blev krossade mot klippväggarna, och många blevo ett rov för sälarna.

Hela dagen varade stormen, och Akka började till sist undra om hon och flocken skulle förolyckas. De voro nu dödströtta, och ingenstans såg hon någon plats, där de kunde få vila. Mot kvällen vågade hon inte lägga sig ner på havet, därför att detta nu helt plötsligt fylldes av stora isflak, som törnade mot varandra, och hon fruktade för att de skulle bli krossade mellan dessa. Ett par gånger försökte vildgässen ställa sig på isflaken. Men en gång sopade de vilda stormen ner dem i vattnet. En annan gång kommo de obarmhärtiga sälarna krypande upp på isen.

I solnedgången voro gässen än en gång uppe i luften. De flögo framåt, ängsliga för natten. Mörkret tycktes komma alltför hastigt över dem denna kväll, som var så full av faror.

Det var förfärligt, att de ännu inte sågo land. Hur skulle det gå med dem, om de nödgades stanna ute på havet hela natten? De skulle antingen bli krossade mellan isflaken eller ihjälbitna av sälarna eller skingrade av stormen.

Himlen stod molnhöjd, månen höll sig dold, och mörkret kom hastigt. På samma gång fylldes hela naturen av en hemskhet, som kom de modigaste hjärtan att förfäras. Nödställda flyttfåglars rop hade ljudit över havet hela dagen, utan att någon hade givit akt på dem, men nu, när man inte mer såg vem det var, som upphävde dem, föreföllo de dystra och skrämmande. Nere på havet stötte drivisflaken mot varandra med ett starkt dånande. Sälarna stämde upp sina vilda jaktsånger. Det var, som om himmel och jord hölle på att störta samman.

Fåren

Pojken hade en stund suttit och sett ner i havet. Plötsligt tyckte han, att det började brusa starkare än förut. Han såg upp. Rätt framför honom på bara ett par meters avstånd reste sig en skrovlig och naken bergvägg. Nere vid dess fot slogos vågorna till högt uppsprutande skum. Vildgässen flögo rakt mot klippan, och pojken kunde inte förstå annat, än att de måste krossas mot den.

Knappt hann han undra över att inte Akka i tid hade sett denna fara, så voro de framme vid berget. Då märkte han också, att framför dem öppnade sig den halvrunda mynningen till en grotta. In i denna styrde gässen, och i nästa ögonblick voro de i säkerhet.

Det första, som de resande tänkte på, innan de gåvo sig ro att fröjda sig över sin räddning, var att se efter om alla kamraterna också voro bärgade. Där funnos Akka, Yksi, Kolme, Neljä, Viisi, Kuusi, alla sex gässlingarna, gåskarlen, Dunfin och Tummetott, men Kaksi från Nuolja, den första vänstergåsen, var försvunnen, och ingen visste något om hennes öde.

När vildgässen märkte, att ingen annan än Kaksi hade blivit skild från flocken, togo de saken lätt. Kaksi var gammal och klok. Hon kände alla deras vägar och vanor, och hon skulle nog förstå att leta sig tillbaka till dem.

Så började vildgässen se sig om inne i bergshålan. Det kom ännu så mycken dager in genom öppningen, att de kunde se, att grottan var både djup och vid. De gladde sig åt att ha funnit ett så präktigt natthärbärge, när en av dem fick syn på några glänsande, gröna punkter som lyste fram ur en mörk vrå. "Detta är ögon!" ropade då Akka. "Det finns stora djur härinne." De störtade mot utgången, men Tummetott, som såg bättre i mörker än vildgässen, ropade till dem: "Det är ingenting att fly för! Det är bara några får, som ligger utmed grottväggen."

När vildgässen hade vant sig vid den skumma dagen i grottan, sågo de fåren mycket väl. De vuxna kunde vara ungefär lika många som de själva, men dessutom fanns det några små lamm. En stor gumse med långa, vridna horn tycktes vara den förnämsta av flocken. Vildgässen gingo emot honom under mycket nigande. "Väl mött i vildmarken!" hälsade de, men storgumsen låg stilla och sade inte ett välkomstord.

Vildgässen trodde då, att fåren voro missnöjda över att de hade tagit in i deras grotta. "Det är kanske inte till lags, att vi har kommit in här i huset?" sade Akka. "Men vi kan inte hjälpa det, för vi är vinddrivna. Vi har farit omkring i stormen hela dagen, och det voro gott att få stanna här i natt." Efter detta dröjde det en god stund, innan

något av fåren svarade med ord, men däremot hördes det tydligt, att ett par av dem drogo långa suckar. Akka visste nog, att får alltid äro blyga och besynnerliga, men de här tycktes inte alls ha något begrepp om hur de skulle skicka sig. Äntligen sade en gammal tacka, som hade ett långlagt och sorgset ansikte och en klagande röst: "Inte är det någon av oss, som nekar er att stanna, men detta är ett sorgens hus, och vi kan inte ta emot gäster som förr i världen. " – "Inte behöver ni vara ängsliga för sådant," sade Akka. "Om ni visste vad vi har utstått i dag, skulle ni nog begripa, att vi är nöjda, bara vi får en trygg fläck att sova på."

När Akka sade detta, reste sig den gamla tackan. "Jag tror nog, att det vore bättre för er att flyga omkring i starkaste storm än att stanna här. Men nu ska ni ändå inte fara härifrån, förrän vi har fått bjuda er på en så god välfägnad, som huset förmår."

Hon visade dem fram till en grop i marken, som var full av vatten. Därbredvid låg en hög med agnar och boss, och den bad hon dem hålla till godo med. "Vi har haft sträng snövinter i år här på ön, " sade hon. "Bönderna, som äger oss, kom ut till oss med hö och havrehalm, för att vi inte skulle svälta ihjäl. Och det här skräpet är allt, som är kvar av välfägnaden."

Gässen störtade sig genast över maten. De tyckte, att de hade råkat väl ut, och voro i sitt bästa lynne. De märkte nog, att fåren voro ängsliga, men de visste hur lätt skrämda får brukar vara och trodde inte, att det var någon verklig fara å färde. Så snart som de hade ätit, ämnade de som vanligt ställa sig att sova. Men då reste sig den stora gumsen och gick fram till dem. Gässen tänkte, att de aldrig hade sett ett får med så långa och grova horn. Också i annat var han märklig. Han hade stor, kullrig panna, kloka ögon och god hållning, som om han voro ett stolt och modigt djur.

"Jag kan inte stå till svars med att låta er somna utan att tala om, att här är osäkert," sade han. "Vi kan inte ta emot nattgäster nu för tiden." Äntligen började Akka förstå, att detta var allvar. "Vi ska fara vår väg, eftersom ni nödvändigt önskar det," sade hon. "Men vill ni inte först tala om vad det är, som plågar er? Vi har inte reda på någonting. Vi vet inte en gång vart vi är komna." – "Detta är Lilla Karlsön," sade gumsen. "Den ligger utanför Gotland, och det är inga andra än får och havsfåglar, som bor här." svarade gumsen. "Vi har ingenting att göra med människor. Det är en gammal överenskommelse mellan oss och bönderna i en gård inne på Gotland, att de ska förse oss med foder, ifall det blir snövinter, och till gengäld får de föra bort dem av oss, som blir övertaliga. Ön är liten, så att den kan inte föda alltför många av oss. Men eljest sköter vi oss själva hela året om, och vi bor inte i hus med dörrar och lås, utan vi håller till i sådana här grottor."

"Stannar ni här ute på vintern med?" frågade Akka förvånad. – "Ja, det gör vi," svarade gumsen. "Vi har gott om bete häroppe på berget hela året om." – "Jag tycker, att det låter, som om ni skulle ha det bättre än andra får," sade Akka. "Men vad är det nu för en olycka, som har kommit över er?" – "Det var stark köld i vintras. Havet frös, och då gick tre stycken rävar hitöver på isen, och de har stannat kvar här på ön." – "Jaså, vågar rävarna sig på en sådan som ni?" – "Ånej, inte om dagen, då kan jag nog försvara mig och de mina," sade gumsen och skakade på hornen. "Men de smyger sig över oss om natten, när vi sover inne i grottorna. Vi försöker att hålla oss vakna, men någon gång måste man ju sova, och då kommer de över oss. De har redan dödat vartenda får i de andra grottorna, och där fanns flockar, som var lika stora som min."

"Det är inte roligt att tala om, att vi är hjälplösa", sade nu den gamla tackan. "Vi kan inte reda oss bättre, än om vi vore tamfår." "Tror ni, att de kommer hit i natt?" sade Akka. – "Det är inte annat att vänta," svarade den gamla. "De var här i går natt och stal ett lamm ifrån oss. De lär nog komma igen, så länge någon av oss finns i livet. Så har de gjort på de andra ställena." –

"Men om de får hålla på så här, så blir ni ju rent utdöda," sade Akka. – "Ja, det ska inte dröja länge, förrän det är sluta med alla fåren på Lilla Karlsön," sade tackan.

Akka stod där rätt tvehågsen. Inte var det roligt att ge sig ut i stormen igen, och inte var det gott att stanna i ett hus, där det väntades sådana gäster. När hon hade funderat en stund, vände hon sig till Tummetott. "Jag undrar om du vill hjälpa oss, som du har gjort många gånger förut," sade hon. Jo, svarade pojken, det ville han nog. – "Det är allt synd om sig att inte få sova," sade vildgåsen, "men jag undrar om du orkar vaka, tills rävarna kommer, och väcka oss då, så att vi får flyga undan." Pojken blev måttligt glad åt detta, men allting var bättre än att ge sig ut i stormen igen, så att han lovade, att han skulle hålla sig vaken.

Han gick fram till grottöppningen, kröp ner bakom en sten, för att han skulle få lä för stormen, och satte sig att vaka.

När pojken hade suttit där en stund, tycktes stormen avtaga. Himlen blev klar, och månskenet började leka på vågorna. Pojken gick till grottöppningen för att se ut. Grottan befann sig rätt högt uppåt berget. En smal och brant stig ledde ditupp. På den var det väl han hade att vänta rävarna.

Inga rävar såg han ännu till, men däremot något, som han i första ögonblicket blev mycket mera rädd för. På strandremsan nedanför berget stod några stora jättar eller andra stentroll, eller kanske att det rent av var människor. Först trodde han, att han drömde, men nu var han alldeles säker på att han inte hade fallit i sömn. Han såg de stora

karlarna så tydligt, att det inte kunde vara någon synvilla. Somliga stodo ute på strandbädden och andra alldeles inpå berget, som om de ämnade klättra uppför det. Somliga hade stora, tjocka huvuden, och andra hade inget alls. Somliga voro enarmade, och somliga hade pucklar både fram och bak. Han hade aldrig sett något så märkvärdigt.

Pojken stod och skrämde upp sig för de där trollen, så att han nästan glömde att spana efter rävarna. Men nu hörde han en klo skrapa mot en sten. Han så tre rävar komma uppför branten, och så snart som han visste, att han hade något verkligt att göra med, blev han lugn igen och inte ett grand rädd. Det föll honom in, att det var bra synd att bara väcka gässen och lämna fåren åt sitt öde. Han tyckte, att han skulle vilja ställa till på annat sätt.

Han sprang hastigt inåt grottan, skakade storgrumsen i hornen, så att han vaknade, och svängde sig på samma gång upp på hans rygg. "Res på er, far, så ska vi försöka att skrämma rävarna en smula!" sade pojken.

Han hade försökt att vara så tyst som möjligt, men rävarna måste allt ha hört något buller. När de kommo upp till grottans mynning, stannade de och överlade. "Det var bestämt någon av dem därinne, som rörde på sig," sade en. "Jag undrar om de är vakna." – "Ä, gå på du bara!" sade en annan. "De kan i alla fall inte göra oss något."

När de kommo längre in i grottan, stannade de och vädrade. "Vem ska vi ta i kväll?" viskade den, som gick först. – "I kväll ska vi ta storgrumsen," sade den siste. "Sedan får vi ett lätt arbete med de andra."

Pojken satt på den gamla gumsens rygg och såg hur de smögo sig fram. Stöt nu raskt fram!" viskade pojken. Storgumsen stötte till, och den första räven kastades huvudstupa tillbaka mot öppningen. "Stör nu till åt vänster!" sade pojken och vände gumsens stor huvud åt rätt håll. Gumsen måttade ett förfärligt slag, som träffade den andra räven i sidan. Han rullade runt flera gånger, innan han kom på benen igen och kunde fly. Pojken hade allt gärna önskat, att också den tredje skulle ha fått en stöt, men han hade redan givit sig av.

"Nu tänker jag, att de har fått nog för i natt," sade pojken. – "Jag tror så med," sade storgumsen. "Lägg dig nu på min rygg och kryp ner i ullen! Du kan förtjäna att få det gott och varmt efter all blåst, som du har varit ute i."

Helveteshålet

Lördag 9 april

Nästa dag gick storgumsen omkring med pojken på ryggen och visade honom ön. Den bestod av en enda väldig klippa. Den var som ett stort hus med lodräta väggar och platt tak. Gumsen gick först upp på bergtaket och visade pojken de goda betesmarkerna där, och denne fick lov att erkänna, att ön tycktes vara särskilt skapad för får. Det växte inte mycket annat uppe på berget än fårsvingel och sådana små torra, krydd-doftande växter, som får tycka om.

Men det fanns minsann annat än fårbete att se på för den, som väl var kommen uppför branten. Där syntes för det första hela havet, som nu låg blått och solbelyst och rullade fram i blanka dyningar. Bara vid en och annan udde sprutade det upp i skum. Rakt österut låg Gotland med jämn och långsträckt kust och i sydväst Stora Karlsön, som var byggd på samma sätt som Lillön. När gumsen gick ända fram till kanten av bergtaket, så att pojken kunde se neråt bergväggarna, märkte han, att de voro alldeles fulla av fågelbon, och i det blåa havet nedanför honom lågo svärtor och ejdrar och kryckjor och grisslor och tordmulor så vackert och fredligt och sysslade med strömmingfiske.

"Det här är riktigt ett förlovat land," sade pojken. "Ni bor bra vackert, ni får." – "Ja, nog är här vackert,"sade storgrumsen. Det var, som om han hade velat tillägga något, men han sade ingenting, utan bara suckade. "Men om du går här ensam, får du ta dig väl i akt för alla sprickor, som löper fram över berget," fortsatte han om en stund. Och detta var en god varning, för det fanns djupa och breda sprickor på flera ställen. Den största av dem hette Helveteshålet. Den sprickan var många famnar djup och närapå en famn bred. "Om någon fölle ner här, vore det allt slut med honom," sade storgumsen. Pojken tyckte, att det lät, som om han hade haft en särskild mening med vad han sade.

Sedan förde han pojken ner på strandbrädden. Han fick nu på nära håll de de där jättarna, som hade skrämt honom förra natten. Det var ingenting annat är stora klipp-pelare. Storgumsen kallade dem för "raukar". Pojken kunde inte se sig mätt på dem. Han tyckte, att om det någonsin hade funnits troll, som hade blivit förbytta till sten, så borde de se ut på det sättet.

Fastän det var vackert nere på strandremsan, tyckte pojken ändå bättre om sig uppe på bergshöjden. Det var hemskt härnere, därför att de överallt råkade på döda får. Här var det, som rävarna hade hållit sina måltider. Han såg helt och hållet avätna skelett, men också

kroppar, som bara voro halvätna, och andra, som de knappt hade smakat på, utan låtit ligga orörda. Det var rent hjärtskärande att se, att vilddjuren hade kastat sig över fåren bara för ro skull. Bara för att få jaga och riva ihjäl.

Storgumsen stannade inte framför de döda, utan gick lugnt förbi dem. Men pojken kunde i alla fall inte undgå att se all ohyggligheten.

Nu gick storgumsen åter upp på bergshöjden, men när han kom dit, stannade han och sade: "Om någon, som voro duktig och klok, finge se allt elände, som råder här, så skulle han väl inte vila, förrän de här rävarna hade fått sitt straff." – "Rävarna måste väl leva, de också," sade pojken. – "Ja," sade storgumsen," de, som inte river ihjäl flera djur, än de behöver för sitt uppehälle, de må väl leva. Men de här är illgärningsmän." – "Bönderna, som äger ön, borde väl kunna komma hit och hjälpa er," menade pojken. – "De har rott hitöver flera gånger," svarade gumsen, "men rävarna gömde sig undan i grottor och sprickor, så att de inte kom åt att skjuta dem." – "Ni kan väl aldrig mena, far, att en liten stackare som jag ska kunna rå på dem, som inte ni och inte bönderna har kunnat få bukt med." – "Den, som liten och klipsk, kan allt ställa många ting till rätta," sade storgumsen.

De talade inte mer om detta, utan pojken gick och satte sig hos vildgässen, som betade uppe på högslätten. Fastän han inte hade velat visa det för gumsen, var han mycket bedrövad för fårens skull, och han hade gärna velat hjälpa dem. "Jag får åtminstone tala vid Akka och Mårten gåskarl om saken," tänkte han. "Kanske att de kan bistå mig med ett gott råd."

En stund efteråt tog den vita gåskarlen pojken på ryggen och gick över bergslätten bortåt Helveteshålet till.

Han vandrade sorglöst på det öppna bergtaket och tycktes inte tänka på hur vit och stor han var. Han sökte inte skydd bakom tuvor eller andra upphöjningar, utan gick rätt framåt. Det var besynnerligt, att han inte var mer försiktig, för han tycktes ha farit illa under gårdagsstormen. Han haltade på högra benet, och den vänstra vingen hängde och släpade, som om den skulle vara bruten.

Han uppförde sig så, som skulle ingen fara finnas, nappade ett grässtrå här och ett annat där och såg sig inte om åt något håll. Pojken låg utsträckt på gåsryggen och tittade upp mot den blåa himlen. Han var nu så van att rida, att han kunde både stå och ligga på gåsryggen.

När gåskarlen och pojken voro så sorglösa, märkte de förstås inte, att de tre rävarna voro uppkomna på bergslätten. Och rävarna, som visste, att det är nästan omöjligt att komma en gås inpå livet på öppen mark, tänkte i början inte alls jaga efter gåskarlen. Men som de inte hade något annat att göra, gingo de ändå till sist ner i en av de långa springorna och försökte att smyga fram mot honom. De gingo så försiktigt till väga, att gåskarlen inte kunde se en skymt av dem.

De voro inte långt borta, när gåskarlen gjorde ett försök att höja sig i luften. Han slog ut med vingarna, men det lyckades honom inte att lyfta. När rävarna härav tyckte sig förstå, att han inte kunde flyga, skyndade de framåt med större iver än förut. De höllo sig inte längre dolda i klyftan, utan gingo uppe på högslätten. De skyndade sig, så gott de kunde, bakom tuvor och hällar och kommo gåskarlen allt närmare, utan att han tycktes märka, att han var jagad. Till sist voro rävarna så nära, att de kunde ta sats till det sista språnget. Alla tre kastade sig på en gång med ett långt hopp mot gåskarlen.

I allra sista stund måste denne ändå ha märkt något, för han sprang undan, så att rävarna förfelade honom. Detta betydde i alla fall inte så mycket, för gåskarlen hade bara ett par famnars försprång, och därtill haltade han. Stackaren löpte i alla fall åstad, så fort han förmådde.

Pojken satt baklänges på gåsryggen och ropade och skrek åt rävarna: "Ni har ätit er feta på fårkött, rävar. Ni kan inte hinna opp en gås en gång." Han retades med dem, så att de blevo galna av ilska och bara tänkte på att rusa framåt.

Den vite sprang rätt emot den stora klyftan. När han kom fram till den, gjorde han ett slag med vingarna, så att han kom över. Rävarna voro just då alldeles inpå honom.

Gåskarlen skyndade framåt med samma hast som förut, också sedan han hade kommit över Helveteshålet. Men knappast hade han sprungit ett par meter, förrän pojken klappade honom på halsen och sade: "Nu kan du stanna, gåskarl."

I detsamma hörde de bakom sig några vilda tjut och ett skrapande med klor och tunga fall. Men av rävarna sågo de ingenting mer.

Nästa morgon fann fyrvaktaren på Stora Karlsön en bit bark instucken under förstudörren, och däri stod inristat med sneda, kantiga bokstäver: "Rävarna på Lillön är nerfallna i Helveteshålet. Tag vara på dem!"

Och detta gjorde fyrvaktaren också.

XIV. Två städer

Staden på havsbotten

Lördag 9 april

Det blev en lugn och klar natt. Vildgässen brydde sig inte om att söka skydd i någon av grottorna, utan stodo och sovo uppe på bergshöjden, och pojken hade lagt sig i det kort, torra gräset bredvid gässen.

Det var starkt månsken den där natten, så starkt, att pojken hade svårt att somna. Han låg och tänkte på hur länge han hade varit hemifrån, och han räknade ut, att det var tre veckor, sedan han hade börjat resan. På samma gång kom han ihåg, att det var påskafton denna kväll.

"I natt är det, som alla trollkäringar kommer hem från Blåkulla," tänkte han och skrattade för sig själv. För han var litet rädd både för näcken och tomten, men trollkäringar trodde han inte det minsta på.

Om det hade funnits trollpackor ute den kvällen, så borde han då ha sett dem. Det var så klart ljust uppåt himlen, att inte den minsta svarta punkt kunde röra sig i luften, utan att han skulle märka den.

Medan han låg där med näsan i vädret och tänkte på detta, fick han syn på något vackert. Månskivan stod hel och rund tämligen högt uppe, och framför den kom en stor fågel flygande. Han flög inte förbi månen, utan han kom så, som om han skulle ha flugit ut ut den. Fågeln syntes svart mot den ljusa grunden, och vingarna sträckte sig från den ena kanten av månskivan till den andra. Han flög så jämnt fram i samma riktning, att pojken tyckte, att han var ritad på månskivan. Kroppen var liten, halsen lång och smal, benen hängde ner, långa och tunna. Det kunde inte vara annat än en stork.

Ett par ögonblick därefter slog herr Ermenrich, storken, ner bredvid honom. Han böjde sig över pojken och stötte till honom med näbben för att få honom vaken.

Pojken satte sig genast upp. "Jag sover inte, herr Ermenrich," sade han. "Hur kommer det dig, att ni är ute mitt i natten, och hur står det till på Glimmingehus? Vill ni tala med mor Akka?"

"Det är för ljust att sova i natt," svarade herr Ermenrich. "Därför företog jag mig att resa hitöver till Karlsön och söka upp dig, min vän Tummetott. Jag fick veta av en fiskmås, att du fanns här denna natt. Jag har ännu inte flyttat över till Glimmingehus, utan jag bor kvar i Pommern.

Pojken blev alldeles otroligt glad över att herr Ermenrich hade sökt upp honom. De språkade om allt möjligt som gamla vänner. Till

sist frågade storken om inte pojken hade lust att fara ut och rida en stund i den vackra natten.

Jo, det ville pojken mycket gärna, om storken bara lagade så, att han komme tillbaka till vildgässen före soluppgången. Det lovade han, och så bar det av med dem.

Herr Ermenrich flög på nytt rätt mot månen. De stego och stego, havet sjönk djupt ner, men flykten gick så sällsamt lätt, att det nästan föreföll, som om de låge stilla i luften.

Pojken tyckte, att det var en orimligt kort tid, som flykten hade varat, då herr Ermenrich sänkte sig för att slå ner.

De landade på en ödslig havsstrand, som var täckt med jämn, fin sand. Längs kusten löpte en lång rad av flygsandskullar med strandråg på topparna. De voro inte mycket höga, men de hindrade pojken från att se något av inlandet.

Herr Ermenrich ställde sig på en sandkulle, drog upp ena benet och böjde halsen bakåt för att sticka in näbben under vingen. "Du kan vandra omkring en stund här på stranden," sade han till Tummetott, medan jag vilar mig. Men gå inte längre bort, än att du hittar tillbaka till mig!"

Pojken ämnade för det första klättra upp på en flygsandskulle för att se hur landet såg ut därinnanför. Men när han hade gått ett par steg, stötte han med framkanten av träskon mot något hårt. Han började sig ner och såg, att på sanden låg en liten kopparslant, som var så tärd av ärg, att den var nästan genomskinlig. Den var så dålig, att han inte en gång brydde sig om att stoppa den på sig, utan bara sparkade undan den.

Men när han åter stod upprätt, blev han helt häpen, för på två stegs avstånd reste sig en hög, mörk mur med en stor, tornförsedd port.

Ögonblicket förut, då pojken böjde sig ner, hade havet brett ut sig glittrande och blankt, och nu var det bortskymt av en lång mur med tinnar och torn. Och alldeles mittför honom, där det förut hade legat bara några tångbankar, öppnade sig den stora murporten.

Pojken förstod nog, att det var spökeri med i spelet. Men detta var inte något att bli rädd för, tyckte han. Det var inte några farliga troll eller annan ondskap, som han alltid fruktade att råka ut för om nätterna. Både muren och porten voro så präktigt uppförda, att han bara fick lust att se vad som kunde finnas bakom dem. "Jag får lov att ta reda på vad detta kan vara," tänkte han och begav sig in genom porten.

I det djupa portvalvet sutto väktare, klädda i brokiga, puffade kläder, med långskaftade spjutyxor bredvid sig, och spelade tärning. De tänkte bara på spelet och gåvo inte akt på pojken, som helt hastigt skyndade förbi dem.

Innanför porten fann han en öppen plats, belagd med stora, jämna stenflisor. Runt omkring stodo höga, präktiga hus, och mellan dem öppnade sig långa, smala gator.

På platsen framför porten vimlade det av människor. Männen buro långa, pälsbrämade kappor över underklädnader av siden, plymprydda baretter sutto på sned på deras huvud, på bröstet hängde präktiga kedjor. De voro allesammans så ståtligt utstyrda, att de kunde ha varit kungar.

Kvinnorna gingo i toppiga mössor, långa kjolar och trånga ärmar. De voro också präktigt klädda, men deras stå gick inte långt när upp mot männens.

Det här var ju alldeles som i den gamla sagoboken, som mor tog fram någon gång ur kistan och visade honom. Pojken kunde rakt inte tro sina ögon.

Men det, som var märkvärdigare att se än både männen och kvinnorna, det var själva staden. Varje hus var så byggt, att det vände en gavel åt gatan. Och gavlarna voro så utpyntade, att man kunde tro, att de ville tävla med varandra om vem som skulle kunna uppvisa de skönaste prydnaderna.

Den, som helt hastigt får se så mycket nytt, kan inte hinna att bevara alltsammans i minnet. Men pojken kunde ändå efteråt komma ihåg, att han hade sett trappstegsgavlar, som buro bilder av Kristus och hans apostlar på de olika avsatserna, gavlar, där bilder stodo i nisch vid nisch hela väggen uppefter, gavlar, som voro inlagda med mångfärgade glasbitar, och gavlar, som voro randiga och rutiga av vit och svart marmor.

Medan pojken beundrade allt detta, kom en häftig brådska över honom. "Något sådant har aldrig mina ögon förr sett. Något sådant får de aldrig mer se," sade han till sig själv. Och han började springa inåt staden, gata upp och gata ner.

Gatorna voro trånga och smala, men inte tomma och dystra som i de städer, som han kände till. Det fanns folk överallt. Gamla gummor sutto vid sina dörrar och spunno utan spinnrock, bara med hjälp av en kavle. Köpmännens bodar voro som marknadsstånd öppna åt gatan. Alla hantverkare höllo sig utomhus med sitt arbete. På ett ställe kokades tran. på ett annat garvades hudar, på ett tredje håll fanns en lång repslagarbana.

Om pojken bara hade haft tid på sig, hade han kunnat få lära sig att förfärdiga allt möjligt. Här såg han hur vapensmeder hamrade ut tunna brösthamesk, hur guldsmeder satte in ädla stenar i ringar och armband, hur svarvare förde sina järn, hur skomakare sulade röda, mjuka skor, hur gulddragaren tvinnade guldtråd, och hur vävarna slogo in silke och guld i sina vävar.

Men pojken hade inte tid att stanna. Han bara rusade framåt för

att hinna se så mycket som möjligt, innan alltsammans skulle försvinna igen.

Den höga muren löpte runt om hela staden, omstängde den, som en gärdsgård stänger för en åker. Vid slutet av varje gata såg han den, tornprydd och tinnkrönt. Uppe på muren gingo krigsknektar i blänkande harnesk och hjälmar.

När han hade sprungit tvärsigenom hela staden, kom han fram till ännu en port i muren. Därutanför låg havet med hamnen. Pojken såg gammaldags skepp med roddarbänkar mittöver och höga uppbyggnader i för och akter. Somliga lågo och togo in last, andra kastade just ankar. Bärare och köpmän skyndade om varandra. Överallt rådde brådska och liv.

Men inte heller här tyckte han sig ha tid att dröja. Han skyndade in mot staden igen, och nu kom han fram till Stortorget. Där stod domkyrkan med tre höga torn och djupa, bildprydda portvalv. Väggarna voro så utsirade av bildhuggare, att där inte fanns en sten, som inte hade sin prydnad. Och en sådan prakt, som skymtade fram genom den öppna porten av gyllene kors och guldsmidda altaren och präster i guldskrudar! Mittemot kyrkan låg ett hus, som hade tinnar på taket och ett enda smalt, skyhögt torn. Det var väl rådhuset. Och mellan kyrkan och rådhuset, runt om hela torget, reste sig de sköna gavelhusen i mångfaldigaste utsmyckning.

Pojken hade sprungit sig både varm och trött. Han trodde sig nu ha sett det märkvärdigaste och började därför gå långsammare. Den gatan, som han nu hade slagit in på, var säkert den, där stadsborna köpte sina präktiga kläder. Han såg fullt av folk stå framför de små bodarna, där köpmännen bredde ut över disken blommigt, styvt siden, tjockt guldtyg, skiftande sammet, lätta florsdukar och spindelvävstunna spetsar.

Förut, när pojken sprang så fort, hade ingen gett akt på honom. Människorna hade, visste trott, att det bara var en liten grå råtta, som kilade förbi dem. Men en nu, när han gick gatan fram helt sakta, fick en av köpmännen syn på honom och började vinka åt honom.

Pojken blev först ängslig och ville skynda undan, men köpmannen bara vinkade och log och bredde ut på disken ett härligt stycke sidendamast liksom för att locka honom.

Pojken skakade på huvudet. "Jag blir aldrig så rik, att jag kan köpa en meter av det det tyget," tänkte han.

Men nu hade de fått syn på honom i varenda bod hela gatan utefter. Vart han såg, stod en krämare och vinkade åt honom. De lämnade sina rika kunder och tänkte bara på honom. Han såg hur de skyndade in i bodens doldaste vrå för att hämta det bästa, de hade att sälja, och hur deras händer darrade av brådska och iver, medan de lade fram det på disken.

När pojken fortfor att gå framåt, kastade sig en av köpmännen över disken, sprang fatt honom och lade ner framför honom silvertyg och vävda tapeter, som strålade av färger. Pojken kunde inte annat än skratta åt honom. Krämaren måtte väl begripa, att en fattig stackare som han inte kunde köpa sådana saker. Han stannade och höll ut sina två tomma händer, för att de skulle förstå, att han ingenting ägde, och lämna honom i fred.

Men köpmannen sträckte upp ett finger och nickade och sköt fram mot honom hela högen av härliga varor.

"Kan han mena, att han vill sälja allt detta för ett guldmynt?" undrade pojken.

Köpmannen tog fram ett litet, slitet och dåligt mynt, det ringaste man kunde se, och visade det för honom. Och han var så ivrig att få sälja, att han ökade på sin hög med ett par stora, tunga silverbägare.

Då började pojken gräva i sina fickor. Han visste nog, att han inte ägde en enda slant, men han kunde inte låta bli att känna efter.

Alla de andra köpmännen stodo och försökte att se hur handeln skulle avlöpa, och när de märkte, att pojken började gräva i fickorna, kastade de sig över diskarna, togo händerna fulla av guld– och silversmycken och bjödo ut dem till honom.

Men pojken vände ut och in på både väst– och byxfickor, för att de skulle se, att han ingenting ägde. Då fingo de tårar i ögonen, alla dessa ståtliga köpmän, som voro så mycket rikare än han. Han blev till sist rörd över att de sågo så ängsliga ut, och han eftersinnade om han inte på något sätt kunde hjälpa dem. Och så kom han att tänka på den ärgiga slanten, som han nyss hade sett på stranden.

Han gav sig till att springa fram åt gatan, och lyckan var med honom, så att han kom till samma port, som han först hade råkat på. Han rusade genom den och började leta efter den lilla ärggröna kopparslanten, som hade legat på stranden för en stund sedan.

Han fann den också mycket riktigt, men när han hade tagit upp den och ville skynda tillbaka inåt staden med den, såg han endast havet framför sig. Ingen stadsmur, ingen port, inga väktare, inga gator, inga hus syntes till, utan endast havet.

Pojken kunde inte hjälpa, att han fick tårarna i ögonen. Han hade trott i början, att det han såg inte var annat än en synvilla, men det hade han hunnit glömma. Han hade bara tänkt på hur vackert allting var. Han kände riktig djup sorg över att staden var försvunnen.

I samma ögonblick vaknade herr Ermenrich och kom fram till honom. Men han hörde honom inte, utan storken måste stöta till honom med näbben för att göra sig bemärkt. "Jag tror, att du står här och sover, du som jag," sade herr Ermenrich.

"Ack, herr Ermenrich!" sade pojken. "Vad var det för en stad, som nyss stod här?"

Har du sett en stad?" sade storken. "Du har sovit och drömt, som jag säger."

"Nej, jag har inte drömt," sade Tummetott, och han berättade för storken allt, vad han hade upplevat.

Då sade herr Ermenrich: "Jag för min del, Tummetott, tror, att du har fallit i sömn här på stranden och drömt allt detta. Men jag vill inte dölja för dig, att Bataki, korpen, som är den lärdaste av alla fåglar, en gång har berättat för mig, att på den här stranden förr i världen har legat en stad, som kallades Vineta. Den var så rik och lycklig, att ingen stad någonsin har varit härligare, men dess invånare hängav sig olyckligtvis åt övermod och praktlystnad, Till straff för detta, säger Bataki, blev staden Vineta översvämmad av en stormflod och nersänkt i havet. Men dess invånare kan inte dö, och inte heller förstöres deras stad. Och en natt vart hundrade år stiger den i all sin prakt upp ur havet och ligger på jordytan jämnt en timme."

" Ja, så måste det vara," sade Tummetott, "för detta har jag sett."

"Men när timmen är förbi, sjunker den ner i havet igen, om inte en köpman i Vineta under tiden har fått sälja något till en levande varelse. Om du, Tummetott, bara hade haft aldrig så liten slant att betala köpmännen, hade Vineta fått ligga kvar här på stranden, och dess människor hade fått leva och dö som andra människor."

"Herr Ermenrich," sade pojken, "nu förstår jag varför ni kom och hämtade mig mitt i natten. Det var därför, att ni trodde, att jag skulle kunna frälsa den gamla staden. Jag är så ledsen, att det inte gick, som ni ville, herr Ermenrich."

Han satte händerna för ögonen och grät. Det var inte gott att säga vem som såg mest bedrövad ut, pojken eller herr Ermenrich.

Den levande staden

Måndag 11 april

Annandag påsk på eftermiddagen voro vildgässen och Tummetott ute på flykt. De foro fram över Gotland.

Den stora ön låg jämn och slät under dem. Marken var rutig alldeles som i Skåne, och det fanns gott om både kyrkor och gårdar. Men det var den skillnaden, att det låg flera lövängar mellan fälten här, och så voro inte gårdarna kringbyggda. Och några stora herrgårdar med gamla, tornprydda slott och vidsträckta parker fanns det alls inte.

Vildgässen hade tagit vägen över Gotland för Tummetotts skull. Han hade nu i två dagar varit sig alldeles olik och inte sagt ett glatt ord. Det kom sig därav, att han bara tänkte på den där staden. som på ett besynnerligt sätt hade visat sig för honom. Han hade aldrig sett något så vackert och präktigt, och han kunde inte förlika sig med att han inte hade fått rädda den. Han var inte blödig av sig annars, men han riktigt över de sköna byggnaderna och de ståtliga människorna.

Både Akka och gåskarlen hade sökt övertyga Tummetott, att han hade varit ute för en dröm eller synvilla, men pojken ville inte höra på något sådant. Han var så viss om att han verkligen hade sett vad han sett, att ingen kunde rubba honom från denna övertygelse. Han gick omkring så bedrövad, att hans reskamrater belvo oroliga för honom.

Just då pojken var som mest nedslagen, hade den gamla Kaksi kommit tillbaka till flocken. Hon hade blivit kastad mot Gotland och hade måst resa över hela ön, innan hon av några kråkor hade fått höra, att reskamraterna befunno sig på Lilla Karlsön. När Kaksi fick veta vad som felades Tummetott, sade hon helt plötsligt: "Om Tummetott sörjer över en gammal stad, så kan vi snart trösta honom. Kom bara med, så ska jag föra er till en plats, som jag såg i går! Han ska inte längre behöva att vara bedrövad,"

Därpå hade gässen tagit farväl av fåren, och nu voro de på väg till det stället, som Kaksi ville visa Tummetott. Så sorgsen han än var, kunde han inte låta bli att som vanligt titta ner på landet, som han for fram över.

Han tyckte, att det såg ut, som om hela ön från början skulle ha varit en sådan där hög, brant klippa som Karlsön, fast mycket större förstås. Men sedan hade den på något sätt blivit utplattad. Någon hade tagit en stor kavle över den, som om den hade varit ett stycke deg. Inte för att den hade blivit alldeles jämn och slät som en brödkaka, det

hade den visst inte. Medan de hade farit utmed kusten, hade han på flera håll sett höga, vita kalkväggar med grottor och raukar, men på de flesta ställen voro de utplånade, och stranden sjönk oansenlig ner mot havet.

På Gotland hade de en vacker och fridfull helgdagseftermiddag. Det rådde ett ljumt vårväder, träden hade stora knoppar, vårblommor klädde marken i lövängarna, popplarnas långa, tunna hängen svajade, och i de små trädgårdarna som funnos vid var stuga, stodo krusbärsbuskarna alldeles gröna.

Värmen och vårknoppningen hade lockat ut människor på vägar och gårdar, och varhelst några av dem voro samlade, höllo de på att leka. Det var inte allenast barnen, som lekte, utan också de vuxna. De kastade till måls med stenar, och de slogo bollar upp i luften med så granna lyror, att de nästan nådde till vildgässen. Det såg muntert och trevligt ut, att se stort folk leka, och pojken skulle nog ha glatt sig åt det, om han hade kunnat glömma sin harm över att han inte hade kunnat rädda den gamla staden.

Han måste ändå erkänna, att detta var en vacker färd. det fanns så mycket sång och ljud i luften. Små barn lekte en ringlek och sjöngo till. Och frälsningsarmén var ute. Han såg en hel hop människor, klädda i svart och rött, sitta i en skogsbacke och spela på gitarrer och mässingsinstrument. På en väg kom en stor skara människor. Det var godtemplare, som hade varit på lustfärd. Han kände igen dem på de stora fanorna med guldinskrifterna, som svajade över dem. Och sång på sång sjöngo de, så länge som han kunde höra dem.

Pojken kunde aldrig sedan tänka på Gotland utan att på samma gång tänka på lekar och sånger.

En lång stund hade han suttit och sett ner, men nu råkade han att lyfta ögonen. Det kan ingen beskriva hur häpen han blev. Utan att hann hade märkt det, hade gässen lämnat det inte av ön och farit västerut mot kusten. Nu låg det visa, blåa havet framför honom.

Men det var inte havet, som var märkvärdigt, utan en stad, som reste sig på havsstranden.

Pojken kom österifrån, och solen hade börjat sjunka mot väster. När han närmade sig staden, stodo dess murar och torn och höga gavelhus och kyrkor alldeles svarta mot den ljusa aftonhimlen. Han kunde därför inte se hur det i verkligen stod till med dem, och under ett par ögonblick trodde han, att detta var en lika präktig stad som den han hade sett under påsknatten.

När han kom riktigt fram till den, såg han, att den var både lik och olik den där staden från havsbotten. Det var samma skillnad, som om man ena dagen finge se en man klädd i purpur och smycken och en annan dag såge honom utblottad och i trasor.

Ja, den här staden hade nog en gång varit likadan som den han

satt och tänkte på. Den här var också omgiven av en stadsmur med torn och portar. Men tornen i denna staden, som hade fått förbliva på land, stodo taklösa, ihåliga och tomma. Portarna voro utan dörrar, väktare och krigsknektar voro försvunna. All den glänsande prakten var borta. Det var bara den nakna, gråa stenstommen, som fanns där.

När pojken kom längre inöver staden, såg han, att den till största delen var bebyggd med små, låga hus, men här och där funnos kvar några höga gavelhus och några kyrkor, som voro från den gamla tiden. Gavelhusens väggar voro vitmenade och alldeles utan prydnader, men därför att pojken så nyss hade sett den sjunkna staden, tyckte han sig förstå hur de hade varit smyckade: somliga med bildstoder och andra med svart och vit marmor. Och på samma sätt var det med de gamla kyrkorna. De flesta av dem voro taklösa med nakna innandömen. Fönsteröppningarna stodo tomma, golven voro gräsbeväxta, och uppåt väggarna klättrade murgröna. Men nu visste han hur det en gång hade sett ut, att de hade varit täckta av bildverk och målningar, att koret hade ägt smyckat altare och gyllne kors, och att där hade rört sig präster, som hade varit klädda i guldskrudar.

Pojken såg också de smala gatorna, som voro nästan folktomma på helgdagseftermiddagen. Han visste, han, vilken ström av ståtliga människor som en gång hade myllrat fram på dem. Han visste, att de hade varit som stora verkstäder, fulla av alla slags arbetare.

Men vad Nils Holgersson inte så, det var, att staden än i dag var både vacker och märkvärdig. Han såg varken de trevliga kojorna vid bakgatorna med svarta väggar, vita knutar och röda pelargonier bakom de blanka fönsterrutorna eller de många vackra trädgårdarna och alléerna eller skönheten hos de rankklädda ruinerna. Hans ögon voro så fyllda av det förgångnas härlighet, att han inte kunde se något gott hos det nuvarande.

Vildgässen foro ett par gånger fram och tillbaka över staden, för att Tummetott riktigt väl skulle få se allting. Till sist sänkte de sig ner på det gräsbeväxta golvet i en ruinkyrka för att stanna där över natten.

När de redan hade ställt sig att sova, var Tummetott ännu vaken och såg genom de brustna takvalven upp mot den blekröda aftonhimlen. Då han hade suttit där en stund, tänkte han, att han inte mer ville gräma sig över att han inte hade kunnat rädda den sjunkna staden.

Nej, det ville han inte, sedan han hade fått se den här. Om den staden som han hade sett, inte hade fått sjunka ner på havsbotten igen, så hade den kanske om någon tid blivit lika förfallen, som denna var. Kanske skulle den inte ha kunnat motstå tiden och förgängelsen, utan snart ha stått med taklösa kyrkor och prydnadslösa hus och ödsliga, tomma gator såsom denna. Då var det bättre, att den fanns

kvar i all sin härlighet ner i det fördolda.

"Det var bäst, att det gick, som det gick," tänkte han. "Om jag hade makt att rädda staden, tror jag inte, att jag ville göra det." Sedan sörjde han inte mer över den saken.

Och det är nog många av dem, som äro unga, som tänka på samma sätt. Men när människor bli gamla och ha fått vänja sig att vara nöjda med litet, då äro de mer glada åt det Visby, som finns, än åt ett grant Vineta på havsbotten.

XV. Sagan om Småland

Tisdag 12 april

Vildgässen hade gjort en god resa över havet och slagit ner i Tjusts härad i norra Småland. Det häradet tycktes inte kunna bestämma sig för om det vill vara land eller hav. Överallt gingo havsfjärdarna in och skuro sönder landet i öar och halvöar, i uddar och näs. Havet var så påträngande, att det enda, som förmådde hålla sig uppe, var kullar och bergbackar. Allt lågland var bortglömt under vattenytan.

Det var kväll, när vildgässen kommo in från havet, och de småkulliga landet låg vackert mellan de blänkande fjärdarna. Här och där på öarna såg pojken kojor och stugor, och ju längre inåt landet han kom, desto större och bättre blevo bostäderna. Till sist växte de till stora, vita herrgårdsbyggnader. Utmed stränderna stod vanligen en krans av träd, därinnanför lågo åkerlappar, och uppe på toppen av de små kullarna togo träden vid på nytt. Han kunde inte låta bli att tänka på Blekinge. Detta var återigen ett ställe, där land och hav möttes på ett sådant där vackert och stilla sätt och liksom sökte att visa varandra det bästa och skönaste de hade.

Vildgässen slogo ner på en kal holme, långt inne i Gåsfjärden. Vid första ögonkast åt stranden märkte de, att våren hade gjort stora framsteg, medan de hade varit borta på öarna. De stora, präktiga träden voro ännu inte lövklädda, men marken under dem var brokig av vitsippor, vårlök och blåsippor.

När vildgässen sågo blomstermattan, blevo de rädda för att de hade dröjt för länge i södra delen av landet. Akka sade genast, att det inte var tid att söka upp något av rastställena i Småland. Redan nästa morgon måste de dra norrut över Östergötland.

Pojken skulle alltså inte få se något av Småland, och det var inte utan, att detta harmade honom. Han hade inte hört talas så mycket om något annat landskap som om Småland, och han hade önskat att få se det med egna ögon.

Förra sommaren, när han hade haft tjänst som gåsapåg hos en bonde i närheten av Jordberga, hade han nästan var dag råkat ett par fattiga Smålandsbarn, som också vallade gäss. De barnen hade retat honom alldeles förskräckligt med sitt Småland.

Fast nog var det synd att säga, att Åsa gåsapiga hade retat honom. Hon var alldeles för klok för sådant. Men den, som kunde vara retsam med besked, det var hennes bror, lille Mats.

"Har du hört, Nils gåsapåg, hur det gick till, när Småland och Skåne blev skapade?" kunde han fråga, och om då Nils Holgersson sade nej, började han genast berätta den gamla folksägnen.

"Jo, det var på den tiden, när Vår Herre höll på att skapa världen. Medan han arbetade som bäst, kom Sankte Per gående förbi. Han stannade och såg på, och så frågade han om det var ett svårt göra. 'Åja, det är inte så lätt heller,' sa Vår Herre. Sankte Per stod kvar ännu en stund, och när han märkte hur lätt det gick att lägga ut det ena landet efter det andra, fick han lust att försöka sig, han också. 'Kanske att du behöver vila dig litet,' sade Sankte Per,'så kunde jag sköta arbetet åt dig under tiden.' Men det ville inte Vår Herre. 'Jag vet inte om du är så hemma i konsten, att jag kan anförtro dig att ta vid där jag slutar,' svarade han. Då blev Sankte Per ond och sa, att han trodde sig om att skapa lika bra länder som Vår Herre själv.

Det förehöll sig så, att Vår Herre just då höll på att skapa Småland. Det var inte en gång halvfärdigt, men det såg ut att bli ett obeskrivligt vackert och fruktbart land. Vår Herre hade svårt att säga nej till Sankte Per, och dessutom tänkte han väl, att det, som var så bra påbörjat, borde ingen kunna förstöra. Därför sa han: 'Om du vill som jag, så ska vi pröva vem av oss som bäst förstår sig på den här sortens arbete. Du, som bara är en nybörjare, ska få fortsätta med detta, som jag har begynt, och jag ska skapa ett nytt land.' Detta gick Sankte Per genast in på, och så började de arbeta var och en på sitt håll.

Vår Herre flyttade sig ett stycke söderut, och där tog han sig för att skapa Skåne. Det dröjde inte länge, förrän han var färdig, och strax frågade han om Sankte Per hade slutat och ville komma och se på hans arbete. 'Jag har mitt i ordning för längesedan,' sa Sankte Per, och det hördes på rösten hur nöjd han var med det, som han hade åstadkommit.

När Sankte Per fick se Skåne, måste han erkänna, att om det landet var inte annat än gott att säga. Det var ett bördigt och lättodlat land med stora slätter, vart han såg, och knappt en tillstymmelse till berg. Det syntes, att Vår Herre riktigt hade tänkt på att göra det sådant, att folk skulle trivas där. 'Ja, det här är ett bra land,' sa Sankte Per, 'men nog tror jag, att mitt är bättre,' – 'Då ska vi gå och se på det,' sa Vår Herre.

Landet hade redan varit färdigt i norr och öster, när Sankte Per hade börjat arbetet, men södra och västra delen och hela inlandet hade han ensam fått skapa. När nu Vår Herre kom upp dit, där Sankte Per hade arbetat, blev han så förskräckt, att han tvärstannade och sa: 'Hur i hela världen har du burit dig åt med det här landet, Sankte Per?'

Sankte Per stod också och såg sig omkring helt förvånad. Han hade haft den tanken, att ingenting kunde vara så bra för ett land som

mycken värme. Därför hade han dragit ihop ofantlig massa sten och berg och murat opp ett högland, och det hade han gjort för att det skulle komma nära solen och få mycket med av solvärmen. Ovanpå stenhoparna hade han brett ut ett tunt lager av matjord, och så hade han menat, att allting var väl beställt.

Men nu hade det kommit ett par starka regnskurar, medan han var nere i Skåne, och mer hade det inte behövts för att visa vad hans arbete dugde till. När Vår Herre kom för att betrakta landet, var all matjorden bortsköljd, och nakna berggrunden stack fram överallt. Där det var som bäst, låg det lera och tungt grus över hällarna, men det såg så magert ut, att det var lätt att förstå, att där knappast skulle kunna växa annat än gran och en och mossa och ljung. Vad det fanns gott om, det var vatten. Det hade fyllt opp alla klyftor i berggrunden; och sjöar, åar och bäckar, det såg man överallt, för att nu inte tala om mossar och kärr, som utbredde sig över stora sträckor. Och det förargligaste var, att medan somliga trakter hade övernog av vatten, var det så ont om det på andra håll, att stora fält lågo som torra hedar, där sand och jord virvlade opp i skyar vid minsta fläkt.

'Vad kan du ha haft för mening med att skapa ett sådant här land?' sa Vår Herre, och Sankte Per urskuldade sig och sa, att han hade velat bygga opp landet, så högt, att det skulle få mycket med av solvärmen. 'Men då får det ju också mycket med av nattkölden,' sa Vår Herre, 'för den kommer från himlen, den med. Jag är allt rädd för att det lilla, som kan växa här, kommer att frysa bort.'

Det hade förstås inte Sankte Per tänkt på.

'Ja, här blir ett magert och frostbundet land,' sa Vår Herre, 'det kan inte hjälpas, det'"

När lille Mats hade hunnit så långt i berättelsen, föll Åsa gåsapiga honom i talet. "Jag kan inte lida, lille Mats, att du säger, att det är så eländigt i Småland," sade hon. "Du glömmer rent bort så mycken god jord som finns där. Tänk bara på Möre härad borta vid Kalmar sund! Jag undrar var det finns en rikare sädesbygd. Där ligger åker vid åker alldeles som här i Skåne. Där är så god jord, att jag inte vet vad som inte skulle kunna växa där."

´Det kan jag inte hjälpa," sade lille Mats. "Jag berättade bara så, som andra har sagt förut."

"Och jag har hört många säga, att ett vackrare kustland än Tjust det finns inte. Tänk på de vikarna och de holmarna och de herrgårdarna och de lundarna!" sade Åsa. – "Ja, det är nog sant, det," medgav lille Mats. – "Och minns du inte," fortfor Åsa, "att skollärarinnan sa, att en så livlig och vacker trakt som den biten av Småland, som ligger söder om Vättern, finns inte i hela Sverige? Tänk på den vackra sjön och de gula strandbergen och på Gränna och Jönköping med tändsticksfabriken och Munksjö, och tänk på

Huskvarna och alla de stora anläggningarna där!" – "Ja, det är nog sant, det," sade Mats än en gång. – "Och tänk på Vissingsö, lille Mats, med de ruinerna och den ekskogen och de sagorna! Tänk på den dalen, där Emån går fram, med all de byarna och kvarnarna och trämassefabrikerna och sågarna och snickerierna!" – "Ja, det är allt sant, det," sade lille Mats och såg helt bekymrad ut.

Helt hastigt hade han sett upp. "Nu är vi alla bra dumma," sade han. "Alltihop det där ligger ju i Vår Herres Småland, i den delen av landet, som var färdigt, redan innan Sankte Per kom till arbetet. Det är ju bara riktigt, att det skulle vara vackert och präktigt där. Men i Sankte Pers Småland ser det allt så ut, som det står i sagan. Och det var inte underligt, att Vår Herre blev bedrövad, när han såg det," fortfor lille Mats, i det han återtog sin berättelse. "Sankte Per miste inte modet i alla fall, utan han försökte trösta Vår Herre. "Ta inte så illa vid dig för det här!" sa han. 'Vänta bara, tills jag hinner skapa folk, som kan odla opp mossarna och röja opp åkrar ur stenbackarna!"

Då vart det äntligen slut med Vår Herres tålamod, och han sa: "Nej, du kan få gå ner till Skåne, som jag har gjort till ett gott och lättskött land, och skapa skåningen, men smålänningen vill jag själv skapa.' Och så skapade Vår Herre smålänningen och gjorde honom kvick och förnöjsam och glad och flitig och tilltagsen och duktig, för att han skulle kunna skaffa sig sin bärgning i sitt fattiga land."

Därmed tystnade lille Mats, och om nu Nils Holgersson också hade tegat, så hade allt gått väl, men han kunde omöjligt låta bli att fråga hur Sankte Per hade gått i land med att skapa Skåningen.

"Ja, vad tycker du själv?" sade lille Mats och såg så försmädlig ut, att Nils Holgersson kastade sig över honom för att slå honom. Men Mats var bara en liten fyr, och Åsa gåsapiga, som var ett år äldre, sprang genast fram för att hjälpa honom. Så godlynt hon var, for hon upp som ett lejon, så snart som någon rörde brodern. Och inte ville Nils Holgersson slåss med en tös, utan han vände dem ryggen och gick sin väg och såg sedan inte åt de där Smålandsbarnen på hela dagen.

XVI. Kråkorna

Lerkrukan

I sydvästra hörnet av Småland ligger ett härad, som kallas Sunnerbo. Det är ett ganska slätt och jämnt land, och den, som ser det på vintern, när det är täckt med snö, kan inte föreställa sig annat, än att under snön utbreda sig plöjda trädesmarker, gröna rågåkrar och slagna klövervallar, såsom det brukar vara i slättbygder. Men när snön äntligen töar bort i Sunnerbo i början av april, visar det sig att det, som ligger gömt under den, inte är annat är torra sandhedar, nakna klipphällar och stora, sanka mossar. Åkrar finns det nog här och där, men de äro så obetydliga, att man knappt lägger märke till dem, och små gråa eller röda bondstugor finns det också, men de ligga gärna instuckna i något björkhult, nästan som om de voro rädda för att visa sig.

Där Sunnerbo härad stöter mot Hallandsgränsen, finns en sandhed, som är så vidsträckt, att den, som står vid ena kanten, inte kan se över till motsatta sidan. På hela heden växer ingenting annat än ljung, och det skulle inte vara lätt heller att förmå andra växter att trivas där. Allra först finge man då rota ur ljungen, för med den förhåller det sig så, att fastän den bara har en liten förkrympt stam, små förkrympta grenar och torra förkrympta blad, inbillar den sig, att den är ett träd. Därför bär den sig åt på samma sätt som de riktiga träden, breder ut sig skogvis över vida sträckor, håller troget ihop och kommer alla främmande växter, som vilja tränga in på dess område, att dö ut.

Det enda ställe på heden, där inte ljungen är allrådande, är en låg, stenig ås, som stryker fram mittöver den. Där finns det både enbuskar, rönnar och några stora, vackra björkar. På den tiden, när Nils Holgersson for omkring med vildgässen, fanns där också en stuga med en liten bit röjd jord omkring, men folket, som en gång hade bott där, hade av en eller annan anledning flyttat därifrån. Den lilla stugan stod tom, och åkern låg obrukad.

När människorna hade dragit bort från stugan, hade de skjutit till spjället, lagt på fönsterhakarna och låst dörren. Men de hade inte tänkt på att en ruta i fönstret var utslagen och bara tillstoppad med en trasa. Efter ett par somrars regnskurar hade den där trasan murknat och sjunkit ihop, och till sist hade det lyckats en kråka att peta bort den.

Åsen på ljungheden var nämligen inte så ödslig, som man kunde tro, utan den var bebodd av ett stort kråkfolk. Hela året om bodde kråkorna naturligtvis inte där. De flyttade till utlandet på vintern, på höstarna foro de från ena åkern till den andra i hela Götaland och plockade säd, om somrarna spridde de sig till gårdarna i Sunnerbo

härad och levde av ägg, bär och fågelungar, men varje vår, när de skulle bygga bo och lägga ägg, kommo de tillbaka till ljungheden.

Den, som plockade trasan ur fönstret, var en kråkhanne, som hette Garm Vitfjäder, men aldrig kallades annat än Fumle eller Drumle eller rent av Fumle-Drumle, därför att han alltid bar sig dumt och oskickligt åt och inte dugde till annat än att göra narr av. Fumle-Drumle var större och starkare än någon annan av kråkorna, med det hjälpte honom inte det minsta, utan han var och förblev ett åtlöje. Inte heller båtade det honom, att han var av en mycket god ätt. Om allt hade gått rätt till, borde han till och med ha varit anförare för hela flocken, därför att den värdigheten hade sedan urminnes tid tillhört den äldsta av Vitfjädrarna. Men långt innan Fumle-Drumle var född, hade makten gått ifrån hans släkt och innehades nu av en grym och vild kråka, som hette Vind-Ile.

Det där maktombytet berodde på att kråkorna på Kråkåsen hade fått lust att ändra levnadssätt. Det kan nog hända, att mången tror, att allt, vad kråka heter, lever på samma vis, men detta är alldeles oriktigt. Det finns hela kråkfolk, som föra ett hederligt liv, det vill säga, att de bara äta frön, maskar, larver och redan döda djur, och det finns andra, som föra ett riktigt rövarliv, som kasta sig över ungharar och småfåglar och plundra vartenda fågelbo, som de få syn på.

De gamla Vitfjädrarna hade varit stränga och måttliga, och så länge som de hade anfört flocken, hade de tvungit kråkorna att uppföra sig så, att andra fåglar inte hade något ont att säga om dem. Men kråkorna voro talrika, och fattigdomen var stor ibland dem. De stodo inte i längden ut med att föra en så sträng vandel, utan gjorde uppror mot Vitfjädrarna och gåvo makten åt Vind-Ile, som var den värsta boplundrare och rövare, som tänkas kunde, om inte hans hustru, Vind-Kåra, var än värre. Under deras styrelse hade kråkorna börjat föra ett sådant leverne, att de nu voro mer fruktade än duvhökar och berguvar.

Fumle-Drumle hade naturligtvis inget att säga i flocken. Alla voro ense om att han inte det minsta bråddes på förfäderna, och att han inte kunde duga till anförare. Ingen skulle ha talat om honom, ifall han inte ständigt, hade gjort nya dumheter. Några, som voro riktigt kloka, sade ibland, att det kanske var en lycka för Fumle-Drumle, att han var en sådan tafatt stackare, annars hade Vind-Ile och Kåra nog inte låtit honom, som var av den gamla hövdingaätten, stanna kvar vid flocken.

Nu voro de däremot rätt vänliga mot honom och togo honom gärna med sig på sina jakter. Där kunde alla märka hur mycket skickligare och djärvare de voro än han.

Ingen av kråkorna visste, att det var Fumle-Drumle, som hade plockat trasan ur fönstret, och hade de vetat detta, skulle de ha blivit

otroligt förvånade. En sådan djärvhet som att närma sig en människoboning hade de inte tilltrott honom. Själv förteg han saken mycket noga och hade sina goda skäl därtill. Ile och Kåra behandlade honom alltid väl om dagen, och då de andra voro närvarande, men en mycket mörk natt, när kamraterna reda sutto på nattkvisten, hade han blivit överfallen av ett par kråkor och nästan mördad. Efter detta flyttade han sig var kväll, sedan det hade blivit mörkt, från sin vanliga sovplats in i den tomma stugan.

Det hände sig nu en eftermiddag, när kråkorna redan hade fått sina bon i ordning på Kråkåsen, att de gjorde ett märkvärdigt fynd. Vind-Ile, Fumle-Drumle och ett par andra hade flugit ner i en stor grop, som befann sig i ena hörnet av heden. Gropen var inte något annat än ett grustag, men kråkorna kunde inte nöja sig med en så enkel förklaring, utan flögo ständigt ner i den och vände på vartenda sandkorn för att komma underfund med varför människorna hade grävt den. Bäst som nu kråkorna gingo där, störtade en massa grus från ena sidan. De skyndade till och hade den lyckan att bland nedrasade stenar och tuvor finna en tämligen stor lerkruka, son var stängd med ett trälock. De ville naturligtvis veta om det fanns något i den, och de försökte både att hacka hål på krukan och att bända upp locket, men intetdera lyckades dem.

De stodo helt rådlösa, och betraktade krukan, när de hörde någon säga: "Ska jag komma ner och hjälpa er, kråkor?" De sågo hastigt upp. På kanten av gropen satt en räv och blickade ner till dem. Han var en av de vackraste rävar både till färg och skapnad, som de någonsin hade sett. Det enda felet med honom var, att han hade mist ena örat.

"Om du har lust att göra oss en tjänst," sade Vind-Ile, "ska vi inte säga nej." På samma gång flög både han och de andra upp ur gropen. Räven hoppade ner i deras ställe, bet i krukan och drog i locket, men kunde inte öppna den, han heller.

"Kan du fundera ut vad som finns i den?" sade Vind-Ile. Räven rullade krukan fram och tillbaka och lyssnade uppmärksamt. "Det kan inte vara annat än silverpengar," sade han.

Detta var mer, än kråkorna hade väntat sig. "Tror du, att det kan vara silver?" sade de, och ögonen höllo på att trilla ur huvudet av lystnad, för så märkvärdigt det än kan låta, finns det ingenting i världen, som kråkor älska så mycket som silverpengar.

"Hör hur de skramlar!" sade räven och rullade krukan runt en gång till. "Jag kan bara inte förstå hur vi ska komma åt dem." – "Nej, det blir väl omöjligt," sade kråkorna. Räven stod och gned huvudet mot vänstra benet och funderade. Kanske att det nu kunde lyckas honom att med kråkornas hjälp bli herre över den där parveln, som alltid undgick honom. "Nog vet jag den, som skulle kunna öppna krukan åt er," sade räven. – "Säg det då! Säg det!" ropade kråkorna och

voro så ivriga, att de flaxade ner i gropen. – "Det ska jag göra, bara ni lovar att gå in på mina villkor," sade han

Räven berättade nu för kråkorna om Tummetott och sade dem, att om de kunde föra honom till heden, så skulle han nog öppna krukan åt dem. Men som lön för detta råd begärde han, att de skulle utlämna Tummetott till honom, så snart som han hade skaffat dem silverpengarna. Kråkorna hade intet skäl att spara Tummetott, utan de gingo genast in på saken.

Detta allt var lätt överenskommet, men värre var det att få reda på var Tummetott och vildgässen befunno sig.

Vild-Ile for själv åstad med femtio kråkor och sade, att han snart skulle vara tillbaka. Men den ena dagen gick efter den andra, utan att kråkorna på Kråkåsen sågo en skymt av honom.

Kråkrövad

Onsdag 13 april

Vildgässen voro uppe i först gryningen för att hinna skaffa sig en smula mat, innan de skulle börja resan uppåt Östergötland. Holmen i Gåsfjärden, som de hade sovit på, var liten och kal, men i vattnet runt omkring den fanns det växter, som de kunde äta sig mätta av. Värre var det för pojken. Han var inte i stånd att finna något ätbart.

När han stod hungrig och morgonkulen och såg sig om åt alla håll, föllo hans blickar på ett par ekorrar, som lekte på en trädbevuxen udde mittför klippholmen. Han undrade om ekorrarna ännu ägde kvar något av sitt vinterförråd, och han bad den vita gåskarlen föra honom över till udden, så att han kunde få tigga ett par hasselnötter av dem.

Den store vite simmade genast över sundet med honom, men som olyckan ville det, hade ekorrarna så roligt med att jaga varandra från träd till träd, att de inte brydde sig om att lyssna till pojken. I stället drog de sig längre inåt dungen. Han skyndade efter och kom snart ur sikte för gåskarlen, som låg kvar vid stranden.

Pojken vadade fram mellan några vitsippstånd, som voro så höga, att de räckte honom ända upp till hakan, när han kände, att någon fattade honom bakifrån och försökte lyfta upp honom. Han vände sig om och såg, att en kråka hade gripit tag i hans skjortlinning. Han sökte rycka sig lös, men innan detta hade lyckats honom, skyndade ännu en kråka fram, högg fast i hans ena strumpa och ryckte omkull honom.

Om Nils Holgersson genast hade ropat på hjälp, skulle den vita gåskarlen säkerligen ha kunnat befria honom, men pojken ansåg väl, att han borde kunna reda sig ensam mot ett par kråkor. Han sparkade och slog, men kråkorna släppte inte taget, och det lyckades dem att höja sig upp i luften med honom. Härvid foro de så ovarsamt fram, att hans huvud stötte mot en gren. Han fick ett hårt slag över hjässan, det svartnade för hans ögon, och hans miste sansen.

När han åter slog upp ögonen, befann han sig högt över jorden. Han återkom långsamt till medvetande, och i början visste han varken var han var eller vad han såg. När han blickade ner, tyckte han, att under honom bredde ut sig en ofantligt stor, ullig matta, som var vävd av grönt och brunt i stora, oregelbundna fasoner. Mattan var mycket tjock och präktig, men han tyckte, att det var synd, att den var så illa medfaren. Den var riktigt trasig, långa revor löpte fram genom den, och på sina ställen voro stora flikar bortryckta. Och det

märkvärdigaste var, att den tycktes ligga utbredd över ett spegelgolv, för under hålen och revorna i mattan framskimrade blankt och glänsande glas.

Vad pojken därnäst lade märke till var, att solen kom upprullande på himlen. Strax började spegelglaset under hålen och revorna i mattan att blänka i rött och guld. Det såg mycket präktigt ut, och pojken var glad år de vackra färgskiftningarna, fastän han inte rätt förstod vad det var, som han såg. Men nu sänkte sig kråkorna, och med ens märkte han, att den stora mattan under honom var jorden, som här var klädd med grön barrskog och brun, naken lövskog och att hålen och revorna voro blänkande fjärdar och småsjöar.

Han kom ihåg, att första gången han hade farit fram uppe i luften hade han tyckt, att den skånska jorden såg ut som ett rutigt tygstycke. Men det här, som liknade en sönderriven matta, vad kunde det vara för ett land.

Han började göra sig en massa frågor. Varför satt han inte på den vita gåskarlens rygg? Varför flög en stor svärm kråkor omkring honom? Och varför rycktes och slängdes han hit och dit, så att han höll på att gå av?

Så blev alltsammans klart för honom på en gång. Han hade blivit bortrövad av ett par kråkor. Den vita gåskarlen låg kvar vid stranden och väntade, och vildgässen skulle i dag resa uppåt Östergötland. Själv fördes han åt sydväst, det förstod han därav, att han hade solskivan bakom sig. Och den stora skogsmattan, som låg under honom, var säkert Småland.

"Hur ska det nu gå med den vita gåskarlen, när jag inte kan ta vård om honom?" tänkte pojken och började ropa åt kråkorna, att de genast skulle föra honom tillbaka till vildgässen. Han var inte en smula orolig för sin egen del. Han trodde, att det var av rent okynne, som de förde bort honom.

Kråkorna frågade inte det minsta efter hans uppmaningar, utan flögo framåt så fort de förmådde. Men om en stund smällde en av dem i vingarna på det sätt, som betyder: "Se opp! Fara!" Strax därpå döko de ner i en granskog, trängde mellan de risiga grenarna ända till skogsbottnen och satte ner pojken under en tät gran, där han var så väl gömd, att inte en gång en falk hade kunnat få syn på honom.

Femtio kråkor ställde upp sig omkring pojken med näbbarna riktade mot honom för att vakta honom. "Nu kanske jag kan få veta, kråkor, vad ni har för mening med att föra bort mig," sade han. Men han fick knappast tala till punkt, förrän en stor kråka väste åt honom: "Tig du bara! Annars hackar jag ut ögonen på dig!"

Det var tydligt, att kråkan menade vad hon sade, och pojken hade intet annat att göra än att lyda. Så satt han där och stirrade på kråkorna, och kråkorna stirrade på honom.

Ju längre han såg på dem, dess mindre tyckte han om dem. Det var fasligt vad deras fjäderskrudar voro dammiga och illa tilltygade, alldeles som om de varken kände till bad eller inoljning. Tårna och klorna voro smutsiga av fasttorkad jord, och det satt fullt med matrester i mungiporna. Detta var annat slags fåglar än vildgäss, det märkte han. Han tyckte, att de hade grymma, snikna, vaksamma och djärva utseenden alldeles som bovar och landstrykare.

"Det är bestämt ett riktigt rövarpack, som jag har råkat ut för," tänkte han.

I detsamma hörde han vildgässens lockrop uppöver sig. "Var är du? Här är jag. Var är du? Här är jag."

Han förstod, att Akka och de andra hade gett sig ut för att söka honom, men innan han hann att svara dem, väste den stora kråkan som tycktes vara anförare för bandet, i hans öra: "Tänk på dina ögon!" Och det var inte annat för honom att göra än tiga.

Vildgässen måtte inte ha vetat, att han var dem så nära, utan bara tillfälligtvis kommit att fara över denna skog. Han hörde deras rop ett par gånger till; sedan dog det bort. "Ja, nu måste du reda dig på egen hand, Nils Holgersson," sade han då till sig själv. "Nu får du visa om du har lärt dig något under de här veckorna i vildmarken.

En stund därefter gjorde kråkorna min av att bryta upp, och då de också tycktes ämna bära honom med sig på det sättet, att en höll i skjortlinningen och en i strumpan, sade pojken: "Är det ingen av er kråkor, som är stark, att hon kan bära mig på sin rygg? Ni har redan farit så illa fram med mig, att det känns, som om jag vore itu. Låt mig bara rida! Jag ska inte kasta mig ner från kråkryggen, det lovar jag er."

"inte ska du tro, att vi bryr oss om hur du har det," sade anföraren, men nu kom den största av kråkorna, en rufsig och otymplig en, som hade en vit fjäder i vingen, fram och sade: "Det vore väl bättre för oss alla, Vind-Ile, om Tummetott komme fram hel än halv, och därför ska jag försöka bära honom på ryggen." – "Om du orkar, Fumle-Drumle, så är det inte mig emot," sade Vind-Ile. "Men tappa inte bort honom!"

Härmed var redan mycket vunnet, och pojken kände sig riktigt nöjd igen. "inte är det lönt att förlora humöret, därför att jag har blivit bortstulen av kråkorna," tänkte han. "De stackarna ska jag väl komma till rätta med."

Kråkorna flögo allt fortare mot sydväst fram över Småland. Det var en präktig morgon, solig och lugn, och fåglarna nere på jorden höllo som bäst på att sjunga sina friarvisor. I en hög, mörk skog satt själva trasten med hängande vingar och förtjockad strupe uppe i en grantopp och slog slag på slag. "Vad du är vacker! Vad du är vacker! Vad du är vacker!" sjöng han. "Ingen är så vacker. Ingen är vacker.

Ingen är så vacker." Och så snart som han hade slutat denna visa, började han den på nytt.

Men pojken for just då fram över skogen, och när han hade hört visan ett par gången och märkte, att trasten inte kunde någon annan, satte han båda händerna som en lur för munnen och ropade neråt: "Det där har vi hört förr. Det där har vi hört förr." – "Vem är det? Vem är det? Vem är det? Vem gör narr av mig?" frågade trasten och försökte få syn på den, som ropade. – "Det är Kråkrövad, som gör narr av din visa," svarade pojken. Kråkhövdingen vände på huvudet i detsamma och sade: "Akta dina ögon, Tummetott!" Men pojken tänkte: "Nej, det bryr jag mig inte om, Jag vill just visa dig, att jag inte är rädd för dig."

Allt längre inåt landet foro de, och skogar och sjöar fanns det överallt. I en björkhage satt skogsduvan på en naken gren, och framför henne stod duvhanen. Han blåste upp fjädrarna, krökte på nacken, höjde och sänkte kroppen, så att bröstfjädrarna brusade mot grenen. Under tiden kuttrade han: "Du, du, du är den vackraste i skogen. Ingen i skogen är så vacker som du, du, du."

Men uppe i luften for pojken förbi, och när han hörde duvhannen, kunde han inte hålla sig tyst." Tro honom inte! Tro honom inte!" ropade han.

"Vem, vem, vem är det, som ljuger på mig?" kuttrade duvhannen och försökte att få syn på den, som hade skrikit till honom. "Det är Kråktagen, som ljuger på dig," svarade pojken. Återigen vände Vind-Ile huvudet mot pojken och befallde honom att tiga, men Fumle-Drumle, som bar honom sade: "Låt honom prata, så tror småfåglarna, att vi kråkor har blivit kvicka och roliga fåglar!" – "De är väl inte så dumma heller," sade Vind-Ile, men han tyckte nog om tanken, för sedan lät han pojken ropa så mycket han ville.

Skog och skogsmark var det mesta, som de flögo fram över, men det fanns förstås också både kyrkor och kyrkbyar och småkojor i skogsbrynet. På ett ställe sågo de en gammal trevlig herrgård. Den låg med skogen bakom sig och sjön framför sig, hade röda väggar och brutet tak, väldiga lönnar omkring gårdsplanen och stora, risiga krusbärsbuskar i trädgården. Överst på väderflöjeln satt staren och sjöng så, att var ton hördes in till honan, som låg på ägg i holken i päronträdet. "Vi har fyra små vackra ägg," sjöng staren. "Vi har fyra små vackra, runda ägg. Vi har hela boet fullt av präktiga ägg."

När staren sjöng visan för tusende gången, for pojken över gården. Han satte händerna för munnen som ett rör och ropade: "Skatan ska ta dem. Skatan ska ta dem."

"Vem är det, som vill skrämma mig?" frågade staren och flaxade oroligt med vingarna. "Det är Kråkfångad, som skrämmer dig," sade pojken. Denna gången sökte inte kråkhövdingen tysta ner honom. I

stället hade både han och hela flocken så roligt, att de kraxade av belåtenhet.

Ju längre inåt landet de kommo, desto större blevo sjöarna, och desto rikare blevo de på öar och uddar. Och på en sjöstrand stod andraken och krumbuktade sig för andhonan. "Jag ska vara dig trogen i alla mina dar. Ja ska vara dig trogen i all mina dar," sade andraken. – "Varar inte till sommarns slut," skrek pojken, som for förbi. – "Vad är du för en?" ropade andraken. – "Jag heter Kråkstulen," skrek pojken.

Vid middagstiden slogo kråkorna ner i en beteshage. De foro omkring och skaffade sig mat, men ingen av dem tänkte på att ge pojken något. Så kom Fumle-Drumle farande fram till hövdingen med en kvist av en törnbuske, som det satt några röda nypon på.

"Här ska du få, Vind-Ile" sade han. "Det är vacker mat, som passar åt dig." Vind-Ile fnyste föraktligt. "Tror du jag vill äta gamla torra nypon?" sade han. – "Och jag, som trodde att du skulle bli glad åt dem!" sade Fumle-Drumle och slängde bort nyponkvisten liksom i missmod. Men den föll ner alldeles framför pojken, och han var inte sen att gripa fatt i den och äta sig mätt.

När kråkorna hade ätit, började de att prata. "Vad tänker du på, Vind-Ile? Du är så tyst i dag," sade en av dem till anföraren. – "Jag tänker på att i den här trakten levde en gång en höna, som var mycket glad åt sin matmor och för att riktigt glädja henne gick och värpte en kull ägg, som hon gömde under ett lagårdsgolv. Hela tiden hon ruvade äggen, fröjdade hon sig vid tanken på hur glad matmodern skulle bli åt kycklingarna. Matmodern undrade förstås var hönan höll till en så lång tid. Hon sökte henne, men fann henne inte. Kan du gissa, Långnäbb, vem som fann henne och äggen?"

"Jag tänker, att jag kan gissa det, Vind-Ile, men när du har talat om detta, så ska jag berätta något liknande. Kommer ni ihåg den stora, svarta katten i Hinneryds prästgård? Hon var missnöjd med husbondfolket, därför att de alltid togo de nyfödda ungarna ifrån henne och dränkte dem. Inte mer än en enda gång lyckades hon hålla dem gömda, och det var, när hon hade lagt dem i en halmstack ute i marken. Hon var nog så nöjd med de ungarna, men jag tror, att jag fick mer glädje av dem, jag än hon."

Nu blevo allihop så ivriga, att de föllo varandra i talet. "Vad är det för konst att stjäla ägg och småungar?" sade en. "Jag har en gång jagat en unghare, som var närapå fullvuxen. Det var att följa honom ur snår i snår." Längre kom hon inte, förrän en annan tog ordet ifrån henne. "Det kan nog vara lustigt att vålla höns och kattor förargelse, men ändå märkvärdigare finner jag det, att en kråka kan skaffa en människa förtret. Jag stal en gång en silversked..."

Men nu tyckte pojken, att han var för god att sitta och höra på sådant snack. "Nej, hör nu, kråkor!" sade han. "Jag tycker ni borde

skämmas för att tala om all er elakhet. Jag har levat ibland vildgässen i tre veckor, och av dem har jag inte och hört annat än gott. Ni måtte ha en dålig hövding, som låter er röva och mörda på det där sättet. Ni borde allt börja ett annat liv, för jag kan tala om för er, att människorna har blivit uppledsna på er ondska, att de med all makt försöker att rota ut er. Och då lär det nog snart bli slut med er."

När Vind-Ile och kråkorna hörde detta, blevo de så onda, att de ämnade kasta sig över pojken och slita sönder honom. Men Fumle-Drumle skrattade och kraxade och ställde sig framför honom. "Nej, nej, nej!" sade han och tycktes bli alldeles förskräckt. "Vad tror ni Vind-Kåra ska säga, om ni river sönder Tummetott, innan han har skaffat oss silverpengarna?" – "Det ska vara du, Fumle-Drumle, som är rädd för kvinnfolk," sade Ile, men i alla fall lämnade både han och de andra Tummetott i fred.

Kort därefter drogo kråkorna vidare. Allt hittills hade pojken tänkt för sig själv, att Småland inte var ett fattigt land, som han hade hört. Nog var det skogigt och fullt av bergåsar, men utmed åar och sjöar lågo odlade marker, och någon riktig ödslighet hade han inte råkat på. Men ju längre in i landet de kommo, desto sällsyntare blevo byarna och stugorna. Till sist tyckte han, att han for fram över ett riktigt ökenland, där han inte såg annat än mossar och hedar och enbackar.

Solen var nedgången, men det var ännu full dager, när kråkorna nådde den stora ljungheden. Vind-Ile sände en kråka i förväg för att berätta, att han hade haft framgång, och när det blev känt, lyfte Vind-Kåra med flera hundra kråkor från Kråkåsen för att möte de ankommande. Mittunder det bedövande kraxande, som de mötande kråkorna upphävde, sade nu Fumle-Drumle till pojken: "Du har varit så lustig och glad under resan, att jag riktigt tycker om dig. Därför vill jag ge dig ett gott råd. Så snart som vi slår ner, blir du ombedd att utföra ett arbete, som kan synas dig mycket lätt. Men akta dig för att göra det!"

Strax därefter satte Fumle-Drumle ner Nils Holgersson på bottnen av en sandgrop. Pojken kastade sig omkull och blev liggande, som om han hade varit förbi av trötthet. Så många kråkor flaxade omkring honom, att luften brusade som en storm, men han såg inte upp.

"Tummetott," sade Vind-Ile, "stig nu opp! Du ska hjälpa oss med en sak, som är mycket lätt för dig.."

Men pojken rörde sig inte, utan låtsade, som om han sov. Då tog Vind-Ile honom vid armen och släpade honom fram över sanden till en lerkruka av gammaldags fason, som stod mitt i gropen. "Res dig Tummetott," sade han, "och öppna den här krukan!" – "Varför kan du inte låta mig få sova?" sade pojken. "Jag är för trött att göra något i kväll. Vänta till i morgon!"

"Öppna krukan!" sade Vind-Ile och skakade honom. Pojken satte sig då upp och mönstrade krukan noga. "Hur ska jag, fattiga barn, kunna öppna en sådan kruka? Den är ju lika stor som jag själv." – "Öppna den!" befallde Vind-Ile än en gång. "Annars ska det gå dig illa." Pojken reste sig, vacklade fram till krukan, kände på locket och lär armarna sjunka. "Jag brukar inte vara så här svag," sade han. "Om ni bara vill låta mig sova till i morgon, tror jag nog, att jag ska få bukt med locket."

Men Vind-Ile var otålig, och han rusade fram och nöp pojken i benet. Sådan behandling ville inte pojken tåla av en kråka. Han ryckte sig hastigt lös, sprang ett par steg baklänges, drog sin kniv ur slidan och höll den utsträckt framför sig. "Akta dig du!" ropade han till Vind-Ile.

Denne var likväl så förbittrad, att han inte väjde undan för faran. Alldeles som om han hade varit blind, störtade han mot pojken och kom så rätt mot kniven, att den trängde genom hans öga in i hjärnan. Pojken drog hastigt kniven tillbaka, men Vind-Ile bara slog ut med vingarna. Sedan sjönk han ner död.

"Vind-Ile är död! Den främmande har dödat vår hövding Vind-Ile!" ropade de närmaste kråkorna, och därefter uppstod ett förfärligt oväsen. Somliga jämrade sig, andra ropade på hämnd. Allesammans sprungo eller flaxade fram mot pojken med Fumle-Drumle i spetsen. Men han bar sig som vanligt galet åt. Han flaxade med utbredda vingar över pojken och hindrade de andra att komma fram och borra näbbarna i honom.

Nu tyckte allt pojken, att han hade det illa ställt för sig. Inte kunde han springa undan kråkorna, och inte fanns det något ställe, där han kunde gömma sig. Men så kom han att tänka på lerkrukan. Han tog ett häftigt tag i locket och ryckte av det. Därpå hoppade han upp i krukan för att gömma sig i den. Men den var ett dåligt gömställe, för den var nästan till randen full av små tunna silverslantar. Pojken kom inte nog djupt i ner i den. Då böjde han sig och började kasta ut slantarna.

Ända hittills hade kråkorna flaxat omkring honom i tät svärm och huggit efter honom, men när han kastade ut slantarna, glömde de men ens sin hämndlystnad och skyndade att plocka. Pojken slängde ut pengar nävtals, och alla kråkorna, ja, själva Vind-Kåra fångade upp dem. Och var och en, som lyckades att få fatt i en penning, for i största hast bort till boet för att gömma den.

När pojken hade kastat ut alla silverpengarna ur krukan, såg han upp. Inte mer än en enda kråka fanns kvar i sandgropen. Det var Fumle-Drumle med vitfjädern i vingen, han, som hade burit honom "Du har gjort mig en större tjänst, Tummetott, än du själv förstår," sade kråkan med helt annan röst och ett annat tonfall än förut, "och

jag vill rädda ditt liv. Sätt dig opp på min rygg, så ska jag föra dig till ett gömställe, där du kan vara säker för i natt! I morgon ska jag laga så, att du kommer tillbaka till vildgässen."

Stugan

Torsdag 14 april

Nästa morgon, när pojken vaknade låg han på en säng. När han såg, att han befann sig inomhus med fyra väggar omkring sig och tak över sig, tyckte han, att han var hemma. "Jag undrar om mor snart kommer med kaffe," mumlade han, där han låg i halvsömnen. Men så kom han ihåg, att han befann sig i en övergiven stuga på Kråkåsen, och att Fumle-Drumle med vitfjädern hade burit honom dit kvällen förut.

Pojken var öm i hela kroppen efter den färden, som han hade gjort förra dagen, och han tyckte, att det var skönt att få ligga stilla, medan han väntade på Fumle-Drumle, som hade lovat, att han skulle komma och hämta honom.

Det hängde gardiner av rutigt bomullstyg framför sängen, och han sköt dem åt sidan för att se ut i stugan. Han fick genast klart för sig, att en sådan byggnad som denna hade han aldrig sett make till. Väggarna bestod av bara ett par rader stockar, sedan tog taket vid. Något innertak fanns det inte, utan han kunde se ända upp till takåsen. Hela stugan var så liten, att den snarare tycktes vara gjord för sådana som han än för riktiga människor, men ändå voro spisen och spismuren så stort tilltagna, att han inte tyckte sig ha sett större. Ingångsdörren fanns på ena gavelväggen vid sidan av spisen och var så smal, att den snarast liknade en lucka. På den andra gavelväggen såg han ett lågt och brett fönster med många små rutor. Det fanns nästan inga flyttbara möbler i stugan. Bänken vid ena långsidan och bordet under fönstret voro väggfasta och likaså den stora sängen, där han låg, och det brokiga väggskåpet.

Pojken kunde inte låta bli att undra vem som ägde stugan, och varför den stod övergiven. Det såg nog ut, som om folket, som hade bott där, hade ämnat komma tillbaka. Kaffepannan och grötgrytan stodo kvar i spisen, och det låg litet ved i spisvrån. Ungsrakan och grisslan reste sig i ett hörn, spinnrocken stod uppflyttad på en bänk, på hyllan ovan fönstret lågo blånor och lin, ett par garnhärvor, ett talgljus och en bunt tändstickor.

Ja, det såg visst ut, som om de, som hade ägt stugan, hade ämnat komma tillbaka. Det låg sängkläder i sängen, och på väggen sutto ännu långa remsor av tyg, där tre män till häst, som hette Kasper, Melkior och Baltasar, voro utmålade. Samma hästar och samma ryttare voro avbildade mångfaldiga gånger. De redo runt om hela

stugan och fortsatte sin färd till och med uppåt takbjälkarna.

Men i taket fick pojken syn på något, som bragte honom på benen i en fart. Det var ett par torra brödkakor, som hängde där på ett spett. De sågo nog möglade och gamla ut, men det var ändå bröd. Han gav dem ett slag med ugnsgrisslan, så att ett stycke föll till golvet. han åt och stoppade sin påse full. Det var otroligt vad bröd var gott i alla fall.

Han såg sig om i stugan än en gång för att försöka upptäcka om det inte fanns något mer, som han kunde ha nytta av att ta med sig. "Jag kan väl få ta det, som jag behöver, när ingen annan bryr sig om det." tänkte han. Men det mesta, som fanns, var för stort och tungt. Det enda, som han kunde orka med, skulle vara några stycken tändstickor.

Han klättrade upp på bordet och svängde sig sedan med hjälp av gardinen upp på fönsterhyllan. Medan han stod där och stoppade in tändstickorna i sin påse, kom kråkan med vitfjädern in genom fönstret.

"Se här är jag nu!" sade Fumle-Drumle och slog ner på bordet. "Jag har inte kunnat komma förr, därför att vi kråkor i dag har valt en ny hövding efter Vind-Ile." – "Vem har ni då valt?" sade pojken. – "Jo, vi har valt en, som inte ska tillåta röveri och orättfärdighet. Vi har valt Garm Vitfjäder, som förr kallades Fumle-Drumle, "svarade han och sträckte på sig, så att han så helt majestätisk ut. – "Det var ett gott val," sade pojken och lyckönskade honom. – "Ja, du må väl önska mig lycka," sade Garm och började berätta pojken sådana dagar han förr hade haft med Vind-Ile och Kåra.

Mittunder detta hörde pojken utanför fönstret en röst, som han tyckte sig känna igen. "Är det här, som han finns?" frågade Smirre räv. – "Ja, härinne är han gömd," svarade en kråkröst. – "Ta dig i akt, Tummetott!" ropade Garm. "Vind-Kåra står här utanför med den där räven, som vill äta opp dig." Mer hann han inte säga, för Smirre gjorde ett språng mot fönstret. De gamla murkna fönsterbågarna gåvo vika, och Smirre stod i nästa ögonblick på fönsterbordet. Garm Vitfjäder, som inte hade tid att flyga undan, bet han ihjäl med detsamma. Därpå hoppade han ner på golvet och såg sig om efter pojken.

Denne försökte gömma sig bakom en stor blånvindel, men Smirre hade redan sett honom och kröp ihop för att ta sats till språng. Och så liten och låg var stugan, att pojken förstod, att räven kunde nå honom utan minsta svårighet. Men i detta ögonblick var pojken inte utan försvarsvapen. Hastigt repade han eld på en tändsticka, förde den intill blånorna, och när de flammade upp, kastade han dem ner på Smirre räv. Då elden kom över räven, greps denne av en vansinnig förskräckelse. Han tänkte inte mer på pojken, utan flydde besinningslöst ur stugan.

Men det såg ut, som om pojken hade undgått en fara genom att

kasta sig i en ännu större. Från blåntotten, som han hade kastat mot Smirre, hade elden hunnit sprida sig till sängomhänget. Han sprang ner och försökte kväva den, men den blossade redan alltför häftigt. Stugan fylldes hastigt med rök, och Smirre räv, som hade stannat utanför fönstret, började förstå hur det stod till därinne. "Nå, Tummetott," ropade han, "vilket väljer du nu, att låta steka dig eller att komma ut till mig? Nog skulle jag tycka bäst om att få äta dig, men på vad sätt än döden drabbar dig, är det mig kärt.

Pojken kunde inte tro annat, än att räven skulle få rätt, för elden tog till förfärande hastigt. Hela sängen brann redan, ur golvet steg upp rök, och utmed de målade tyglisterna kröp elden från ryttare till ryttare. Pojken hade hoppat upp i spisen och försökte att öppna luckan till bakugnen, när han hörde, att en nyckel stacks i låset och sakta vreds omkring. Det måtte vara människor, som kommo, och i sådan nöd, som han nu befann sig, blev han inte rädd, utan bara glad. Han stod redan på tröskeln, när dörren äntligen gick upp. Han såg ett par barn framför sig, men vad min de höllo, när de sågo stugan i full låga, det gav han sig inte tid att se efter, utan rusade förbi dem ut i det fria.

Han tordes inte springa långt. Han visste nog, att Smirre räv lurade på honom, och han förstod, att han måste hålla sig i barnens närhet. Han vände sig om för att se vad de voro för slags folk, men han hade inte betraktat dem en sekund, förrän han ilade emot dem och ropade: "Se goddag, Åsa gåsapiga! Se goddag, lille Mats!"

För när pojken såg de där barnen, glömde han alldeles var han befann sig. Kråkor och brinnande stuga och talande djur försvunno ur hans minne. Han gick på en stubbåker i Västra Vemmenhög och vaktade en gåsflock, och på fältet bredvid gingo de där Smålandsbarnen med sina gäss. Och så snart han fick se dem, sprang han upp på stengärdsgården och ropade: "Se goddag, Åsa gåsapiga! Se goddag, lille Mats!"

Men när de båda barnen sågo en så liten parvel komma emot dem med utsträckt hand, fattade de i varandra, togo ett par steg baklänges och sågo dödligt förskräckta ut.

När pojken såg deras skräck, vaknade han upp och kom ihåg vem han var. Och då tyckte han, att ingenting värre kunde hända honom, än att just de barnen skulle få se, att han hade blivit förtrollad. Skam och sorg över att han inte mer var människa överväldigade honom. Han vände sin om och flydde. Han visste inte själv vart.

Men ett gott möte gjorde pojken, när han kom ner på heden. För där i ljungen skymtade han något vitt, och fram emot honom kom den vita gåskarlen i sällskap med Dunfin. När den vite såg pojken komma springande med sådan fart, trodde han, att svåra fiender förföljde honom. Han slängde honom i all hast upp på sin rygg och for åstad med honom.

XVII. Den gamla bondkvinnan

Torsdag 14 april

Tre trötta resande voro ute i sena kvällen och sökte natthärbärge. De foro fram i en fattig och ödslig del av Norra Småland, men en sådan vilostad, som de önskade sig, borde de ändå ha kunnat finna, för de voro inga veklingar, som frågade efter mjuka bäddar eller väl ombonade rum. "Om en av de här långa bergåsarna hade en topp, som voro så brant och hög, att en räv inte på något håll kunde klättra oppför den, då hade vi en god sovplats," sade en av dem. – "Om en enda av de stora mossarna låge ofrusen och voro sank och våt, att en räv inte vågade sig ut på den, så vore det också ett riktigt bra natthärbärge," sade den andra. – "Om isen på en av de frusna sjöarna, som vi far förbi, vore landlös, så att en räv inte kunde komma ut på den, så skulle vi just ha funnit vad vi söker," sade den tredje.

Det värsta var, att när solen hade gått ner, blevo två av de resande så sömniga, att de varje ögonblick höllo på att störta till marken. Den tredje, som kunde hålla sig vaken, blev oroligare, allt som natten närmade sig. "Det var då en olycka," tänkte han, "att vi har kommit till ett land, där sjöar och mossar är frusna, så att räven kan komma fram överallt. Isarna har ju töat bort på andra ställen, men nu är vi väl oppe i det allra kallaste Småland, dit våren ännu inte har hunnit. Jag begriper inte hur jag ska bära mig åt för att finna en bra sovplats. Om jag inte får reda på ett ställe, som är väl skyddat, har vi Smirre räv över oss innan morgonen."

Han stirrade åt alla sidor, men han såg inte något härbärge, där han kunde ta in. Och en mörk och kulen kväll var det med blåst och duggregn. Det blev hemskare och otrevligare omkring honom för varje ögonblick.

Det kan väl låta besynnerligt, men de resande tycktes inte alls ha lust att be om husrum i någon gård. de hade redan farit förbi många kyrkbyar utan att klappa på en enda dörr. Små backstugor i skogsbrynet, som alla fattiga vandrare äro glada att råka på, låtsades de inte heller om. Man kunde nästan vara frestad att säga, att de förtjänade att ha det svårt, då de inte begärde hjälp där den stod dem till buds.

Men sent omsider, när de hade blivit så mörkt, att det knappt fanns en strimma av dagen kvar under himmelen, och de två, som behövde sova, färdades fram i halvsömn, råkade de på en bondgård, som låg ensam, långt skild från alla grannar. Och inte nog med att den

låg så ödsligt, utan den såg ut att vara alldeles obebodd. Ingen människa rörde sig på gårdsplanen. När den av de tre, som kunde hålla sig vaken, såg stället, tänkte han: "Nu får det gå hur det vill, men i den här gården måste vi försöka att komma in. Något bättre kan vi nog inte finna."

Strax därpå stodo de alla tre på gårdsplanen. De två somnade i samma stund, som de fingo stanna, men den tredje såg sig ivrigt omkring för att finna ut var han kunde komma in under tak. det var ingen liten gård. Utom boningshus och stall och lagård funnos där långa längor med lador och logar och bodar och redskapsskjul. Men alltsammans såg fasligt fattigt och förfallet ut. Husen hade gråa, mosslupna, lutande väggar, som tycktes färdiga att ramla omkull. I taket funnos gapande hål, och dörrarna hängde snett på brustna gångjärn. Det var tydligt, att ingen på långa tider hade brytt sig om att slå spik i vägg på detta stället.

Emellertid hade han, som var vaken, räknat ut vilket hus som var lagården. Han rusade upp rekamraterna ur deras sömn och förde dem fram mot lagårdsdörren. Denna var lyckligtvis inte stängd med annat än en krok, som han lätt kunde peta upp med ett spö. Han drog redan en suck av lättnad vid tanken på att de snart skulle vara i säkerhet. Men när lagårdsdörren svängde upp med ett gällt gnisslande, hörde han, att en ko började råma. "Kommer ni nu äntligen, matmor?" sade kon. "Jag trodde, att ni inte tänkte ge mig någon mat i kväll."

Den vakne stannade helt förskräckt i dörren, när han märkte, att inte lagården stod tom. Men han såg snart, att där inte fanns mer än en enda ko och en tre eller fyra höns, och då fattade han mod igen. "Vi är tre fattiga resande, som önskar att komma in på något ställe, där ingen räv kan överfalla oss och ingen människa fånga oss," sade han. "Vi undrar mycket om detta kan vara en bra plats för oss." – "Jag kan inte tro annat," svarade kon. "Nog är väggarna dåliga, men inte går räven igenom dem ännu, och här bor ingen annan än en gammal gumma, som visst inte är i stånd att ta någon till fånga. Men vad är ni för ena?" fortfor hon, i det att hon vred sig i båset för att få syn på nykomlingarna. – "Jo, jag är Nils Holgersson från Västra Vemmenhög, som har blivit förvandlad till tomte," svarade den första av de inträdande, "och jag har med mig en tamgås, som jag brukar rida på, och en grågås," – "Så rart främmande har inte varit inom mina väggar förr," sade kon, "och ni ska vara välkomna, fast nog hade jag hellre önskat, att det hade varit min matmor, som hade kommit för att ge mig kvällsvard."

Pojken förde nu in gässen i lagården, som var ganska stor, och ställde dem i ett tomt bås, där de ögonblickligen somnade. Åt sig själv drog an ihop en lite bädd av halm och väntade sig, att han genast skulle falla i sömn han också.

Men härav blev ingenting, för den stackars kon, som inte hade fått sin kvällsvard, höll sig inte stilla ett ögonblick. Hon skakade i halslänken, flyttade sig i båset och klagade över hur hungrig hon var. Pojken kunde inte få en blund i ögonen, utan blev liggande och gick igenom allt, som hade hänt honom under de sista dagarna.

Han tänkte på Åsa gåsapiga och lille Mats, som han så oförmodat hade träffat, och han funderade ut, att den lilla stugan, som han hade råkat sätta eld på, måtte ha varit deras gamla hem i Småland. Han kunde ju dra sig till minnes, att han hade hört dem tala om just en sådan stuga och om den stora ljungheden, som låg nedanför den. Nu hade de kommit vandrande för att få återse sitt hem, och så hade det stått i lågor, då de hade nått fram till det! Det var nog en stor sorg, som han hade vållat dem, och det gjorde honom mycket ont. Om han någonsin mer bleve människa, så finge han lov att försöka gottgöra dem för skada och missräkning.

Sedan gingo hans tankar till kråkorna, och när han tänker på Fumle-Drumle, som hade räddat honom och hade mött döden så kort efter att han hade blivit vald till hövding, blev han så bedrövad, att han fick tårarna i ögonen.

Han hade haft det bra svårt de sista dagarna. Men en stor lycka hade det ändå varit, att gåskarlen och Dunfin hade funnit reda på honom.

Gåskarlen hade berättat, att så snart som vildgässen hade märkt, att Tummetott var försvunnen, hade de frågat smådjuren i skogen efter honom. De hade snart fått veta, att det var en flock Smålandskråkor, som hade fört bort honom. Men kråkorna voro redan ur sikte, och vartåt de hade styrt kosan, hade ingen kunnat säga. För att de skulle finna pojken så snart som möjligt, hade då Akka befallt vildgässen att ge sig av två och två åt skilda håll och leta efter honom. Men efter två dagars sökande, antingen de så hade funnit honom eller inte, skulle de mötas i nordvästra Småland på en hög bergtopp, som likande ett tvärt avhugget torn och kallades Taberg. Och sedan Akka hade gett dem de bästa vägmärken och noga beskrivit för dem hur de skulle hitta till Taberg, hade de skilts åt.

Den vita gåskarlen hade valt Dunfin till reskamrat, och de hade flugit omkring hit och dit under den största oro för Tummetott. Under detta kringirrande hade de hört en trast, som satt i en trädtopp, ropa och gorma över att en, som kallade sig Kråkrövad, hade gjort narr av honom. De hade gett sig till samtal med trasten, och han hade visat dem åt vilket håll den där Kråkrövad hade farit. Sedermera hade de råkat en duvhanne, en stare och en gräsand, som alla hade jämrat sig över en illgärningsman, som hade stört dem i deras sång, och som hade hetat Kråktagen, Kråkfångad och Kråkstulen. På detta sätt hade de kunnat spåra Tummetott ända ner till ljungheden i Sunnerbo

härad.

Så snart som gåskarlen och Dunfin hade funnit Tummetott, hade de gett sig av mot norr för att komma till Taberg. Men det hade varit en lång väg att fara, och mörkret hade kommit över dem, innan de hade fått sikte på bergtoppen. "Men bara vi kommer dit i morgon, ska väl alla bekymmer vara slut," tänkte pojken och borrade dig djupt ner i halmen för att få det varmare.

Kon hade hela tiden stått och bråkat i båset. Nu började hon plötsligt tala med pojken: "Jag tyckte, att en av dem, som kom in här, berättade, att han var en tomte. Om det är så, förstår han sig väl på att sköta om en ko." – "Vad är det, som fattas dig?" frågade pojken. – "Det fattas mig allt möjligt," sade kon. "Jag är varken mjölkad eller ryktad. Inte har jag fått nattfoder i krubban, och inte har jag fått bäddat under mig. Matmor kom hit in i skymningen för att göra i ordning åt mig, som hon brukade, men hon kände sig så sjuk, att hon strax måste gå in igen, och hon har inte kommit tillbaka." – "Det är bedrövligt, att jag ska vara så liten och kraftlös," sade pojken. "Jag tror inte, att jag är i stånd att hjälpa dig." – "Inte ska du inbilla mig, att du är kraftlös, därför att du är liten," sade kon. "Alla tomtar, som jag har hört talas om, har varit så starka, att de har kunnat dra ett helt lass hö och slå ihjäl en ko med ett knytnävslag. Pojken kunde inte låta bli att skratta åt kon. "Det var nog tomtar av annat slag än jag, det," sade han. "Men jag ska lossa din halslänk och öppna dörren för dig, så att du kan gå ut och dricka i en av vattenpussarna på gården, och så ska jag försöka klättra opp på höloftet och vräka ner hö i din krubba." – "Ja, det vore ju alltid någon hjälp," sade kon.

Pojken gjorde, som han hade sagt, och när kon stod med fylld krubba framför sig, tänkte han, att han äntligen skulle få sova. Men han hade knappt krupit ner i bädden, förrän hon på nytt började tala med honom.

"Du blir väl utledsen på mig, ifall jag ber dig om en sak till," sade kon. – "Det gör jag inte, om det bara är något, som jag kan rå med," sade pojken. – "Då vill jag be dig, att du går in i stugan här mittemot och ser efter hur det står till med matmor. Jag är rädd för att det har hänt henne en olycka." – "Nej, det kan jag inte," sade pojken. "Jag törs inte visa mig för människor." – "Du kan väl inte vara rädd för en gammal sjuk gumma," sade kon. "Men du behöver inte heller gå in i stuga. Ställ dig bara utanför dörren, och titta in genom dörrspringan!" – "Ja, om det inte är något annat ni begär av mig, så får jag väl göra det," sade pojken.

Därmed öppnade han lagårdsdörren och begav sig ut på gårdsplanen. Det var en förfärlig natt att komma ut i. Varken måne eller stjärnor lyste, vinden ven, och regnet skvalade ner. Men det värsta var, att sju stora ugglor sutto i rad på takåsen av boningshuset.

Det var rysligt bara att höra dem, där de sutto och klagade på vädret. och än värre var det att tänka på att om en enda av dem fick syn på honom, så var det ute med honom.

"Stackare den, som liten är!" sade pojken, när han gav sig ut på gårdsplanen. Och det hade han skäl att säga. Han blåste omkull två gånger, innan han kom fram till boningshuset, och ena gången svepte vinden ner honom i en vattenpuss, som var så djup, att han höll på att drunkna. Men fram kom han i alla fall.

Han klättrade uppför ett par trappsteg, krånglade sig över en tröskel och kom in i förstun. Stugdörren var stängd, men nere i ena hörnet var ett stort stycke borttaget, för att katten skulle kunna gå ut och in. Det var alltså ingen svårighet för pojken att se efter hur det stod till i stugan.

Knappast hade han kastat en blick dit in, förrän han ryckte till och drog tillbaka huvudet. En gammal, gråhårig kvinna låg utsträckt på golvet därinne. Han varken rörde sig eller jämrade sig, och hennes ansikte lyste besynnerligt vitt. Det var, som om en osynlig måne hade kastat ett blekt ljus över det.

Pojken kom ihåg, att när hans morfar hade dött, hade också hans ansikte blivit så där underligt vitt. Och han förstod, att den gamla människan, som låg på golvet i stugan, måste vara död. Döden hade väl kommit över henne så hastigt, att hon inte en gång hade hunnit lägga sig på sin säng.

Han blev förfärligt rädd, när han tänkte på att han mitt i mörka natten befann sig ensam med en död. Han kastade sig huvudstupa utför trappan och rusade tillbaka till lagården.

När han talade om för kon vad han hade sett i stugan, hörde hon upp att äta. "Jaså, matmor är död," sade hon. "Då lär det snart bli slut med mig också." – "Det blir väl alltid någon, som tar hand om er," sade pojken tröstande. – "Du vet inte, du," sade kon, "att jag redan är dubbelt så gammal, som en ko brukar vara, innan hon läggs på slaktbänken. Men jag bryr mig heller inte om att leva längre, sedan hon därinne inte mer kan komma och pyssla om mig."

Hon sade inte mer på en stund, men pojken märkte nog, att hon varken sov eller åt. Det dröjde länge, innan hon började tala på nytt. "Ligger hon på nakna golvet?" frågade hon. – "Ja, det gör hon" sade pojken. – "Hon hade för vana att komma ut i lagården," fortsatte kon, "och tala om allt, som bekymrade henne. Jag förstod vad hon sade, fast jag inte kunde svara henne. De här sista dagarna gick hon och talade om att hon var rädd för att hon inte skulle ha någon hos sig, när hon dog. Hon var ängslig för att ingen skulle trycka till hennes ögon eller lägga hennes händer i kors över bröstet, sedan hon var död. Kanske att du vill gå in och göra detta?" Pojken blev tvehågsen. Han mindes, att när hans morfar hade dött, hade mor varit noga med att

lägga honom till rätta. Han visste, att detta var något, som måste göras. Men å andra sidan så kände han, att han inte i den hemska natten vågade gå till den döda. Han sade inte nej, men han tog heller inte ett steg mot lagårdsdörren.

Ett par ögonblick stod den gamla kom tyst, liksom om hon hade väntat på svar. Men när pojken ingenting sade, upprepade hon inte sin begäran. I stället började hon att tala med honom om sin matmor.

Det var mycket att tala om. det var först och främst att berätta om alla de barn, som hon hade dragit upp. De hade ju varit i lagården var dag, och om sommaren hade de gått vall med boskapen på mossen och i hagarna, så att den gamla kon hade väl reda på dem. De hade varit präktiga allihop och glada och arbetsamma. En ko visste nog vad hennes vaktare dugde till.

Och likaså var det mycket att berätta om gården. Den hade inte alltid varit så fattig, som den nu var. Den var mycket vidsträckt, fast den till största delen bestod av mossar och steniga hagar. Det var inte mycket plats för åkrar där, men det fanns ypperligt bete överallt. En tid hade det stått ko i vartenda bås i lagården, och oxstallet, som nu stod alldeles tomt, hade varit fullt av oxar. Och då hade det rått lust och glädje både i stuga och fähus. När matmodern öppnade lagårdsdörren, hade hon trallat och sjungit, och alla korna hade råmat av glädje, när de hörde henne komma.

Men husbonden hade dött, medan barnen voro så små, att de ännu ingen nytta kunde göra, och matmodern hade måst överta gården och allt arbetet och omsorgen. Hon hade varit stark som en karl, och hon hade både plöjt och skördat. Om kvällarna, när hon kom in i lagården för att mjölka, var hon ibland så trött, att hon grät. Men när hon tänkte på sina barn, blev hon glad igen. Då slängde hon bort tårarna ur ögonen och sade: "Det gör ingenting. Jag får goda dar, jag med, bara mina barn blir vuxna. Ja, bara de blir vuxna."

Men så snart barnen voro vuxna, kom en besynnerlig längtan över dem. De ville inte stanna hemma, utan de reste bort till främmande land. Deras mor fick aldrig någon hjälp av dem. Ett par av barnen hade hunnit gifta sig, innan de foro, och de hade lämnat sina småbarn kvar i hemmet. Och dessa barnen följde nu matmodern i lagården, såsom hennes egna hade gjort. De vallade korna, och de voro bra och präktigt folk. Och om kvällarna, när matmodern var så trött, att hon kunde somna mittunder mjölkningen, väckte hon upp sig till nytt mod genom att tänka på dem. "Jag får nog goda dar, jag med," sade hon och ruskade av sig sömnen, "bara de blir vuxna."

Men när dessa barnen blevo vuxna, reste de bort till föräldrarna i det främmande landet. Ingen kom tillbaka, ingen stannade hemma. Den gamla matmodern blev ensam kvar på gården.

Hon bad dem nog aldrig, att de skulle stanna kvar hos henne.

"Tycker du, Rödlinna, att jag skulle be dem stanna här hos mig, när de kan få fara ut i världen och få det bra?" brukade hon säga, när hon stod i båset hos den gamla kon. "Här i Småland hade de ju bara fattigdom att vänta.

Men när det sista barnbarnet var rest, hade det varit slut med matmodern. Hon blev på en gång lutande och grå, och hon stapplade, då hon gick, som om hon inte mer orkade röra sig. Och hon slutade upp att arbeta. Hon ville inte sköta om gården, utan lät allting förfalla. Hon hjälpte inte mer upp husen, och hon sålde bort både oxar och kor. Det enda hon behöll var den gamla kon, som nu talade med Tummetott. Henne lät hon leva, därför att alla barnen hade gått vall med henne.

Hon kunde nog ha tagit i sin tjänst pigor och drängar, som hade hjälpt henne med arbetet, men hon tålde inte att se främmande omkring sig, sedan hennes egna hade övergivit henne. Och kanske att hon var mest nöjd med att gården förföll, när intet av barnen skulle komma och överta den. Inte brydde hon sig om, att hon själv blev fattig, därför att hon inte vårdade sig om det, som var hennes. Men hon var ängslig för att barnen skulle få reda på hur svårt hon hade det. "Bara inte barnen får veta detta! Bara inte barnen får veta detta!" suckade hon, när hon stapplade genom lagården.

Barnen skrevo jämt och bådo, att hon skulle fara ut till dem, men det ville hon inte. Hon ville inte de det land, som hade tagit dem ifrån henne. Hon var ond på det. "Det är väl dumt av mig, att jag inte tycker om det där landet, som har varit så bra för dem," sade hon. "Men jag vill inte se det."

Hon tänkte aldrig på annat än barnen och på detta, att de hade måst resa. När det blev sommar, ledde hon ut kon, för att hon skulle få beta på den stora mossen. Själv satt hon hela dagarna vid kanten av mossen med händerna i skötet, och när hon gick hem, sade hon: "Ser du, Rödlinna, om här hade funnits stora, feta åkrar i stället för denna ofruktbara mossen, då hade de inte behövt resa."

Hon kunde vredgas på mossen, som bredde ut sig så stor och inte gjorde någon nytta. Hon kunde sitta och tala om att det var mossens skull, att barnen hade farit ifrån henne.

Denna sista kvällen hade hon varit mer darrande och svag än någonsin förut. Hon hade inte en gång orkat med mjölkningen. Hon hade stått lutad mot båset och talat om, att två bönder hade varit hos henne och bett att få köpa mossen. De ville dika ut den och så och skörda på den. Detta hade gjort henne både ängslig och glad. "Hör du, Rödlinna," hade hon sagt, "hör du, att de sade, att det kan växa råg på mossen? Nu ska jag skriva till barnen, att de kommer hem. Nu behöver de inte stanna borta längre, nu kan de få sitt bröd här hemma."

Det var detta, som hon hade gått in i stugan för att göra. –

Pojken hörde inte mer vad den gamla kon berättade. Han hade öppnat lagårdsdörren och gått över gården in till den döda, som han nyss förut hade varit så rädd för.

Allra först stod han en stund stilla och såg sig omkring.

Det var inte så fattigt i stugan, som han hade väntat sig. Den var rikligt försedd med sådana saker, som bruka finnas hos dem, som ha släktingar i Amerika. I ett hörn fanns en amerikansk gungstol, på bordet framför fönstret låg en brokig plyschduk, ett vackert täcke var brett över sängen, på väggarna hängde de bortresta barnens och barnbarnens fotografier i granna, utskurna ramar, på dragkistan stodo höga vaser och ett par stakar, med tjocka, vridna ljus.

Pojken sökte reda på en tändstickslåda och tände de där ljusen, inte därför, att han behövde se bättre, än han redan gjorde, utan därför, att han tyckte, att detta var ett sätt att hedra den döda.

Sedan gick han fram till henne, tryckte igen hennes ögon, lade hennes händer i kors över bröstet och strök det tunna, gråa håret tillbaka ur ansiktet.

Han tänkte inte mer på att vara rädd för henne. Han var så innerligt bedrövad över att hon måst leva fram sin ålderdom i ensamhet och längtan. Nu skulle han åtminstone vaka över hennes döda kropp denna natt.

Han letade reda på psalmboken och satte sig att läsa upp ett par psalmer halvhögt. Men mitt i läsningen stannade han, därför att han hade kommit att tänka på mor och far.

Tänk, att föräldrar kan längta så efter sina barn! Det hade han aldrig vetat. Tänk, att livet kan vara liksom slut för dem, när barnen är borta! Tänk, om de där hemma längtade efter honom på samma sätt, som denna gamla hade längtat!

Den tanken gjorde honom glad, men han tordes inte tro på den. Han hade inte varit sådan, att någon kunde längta efter honom.

Men vad han inte hade varit, det kunde han kanske bli.

Runt omkring sig såg han de bortrestas porträtt. Det var stora, starka karlar och kvinnor med allvarsamma ansikten. Det var brudar i långa slöjor och herrar i fina kläder, och det var barn, som hade krusat hår och vackra, vita klänningar. Och han tyckte, att de alla stirrade blinda ut i luften och inte ville se.

"Stackars er!" sade pojken till porträtten. "Er mor är död. Ni kan inte mer gottgöta, att ni reste ifrån henne. Men min mor lever!"

Här avbröt han sig och nickade och smålog åt sig själv. "Min mor lever," sade han. "Både far och mor lever."

XVIII. Från Taberg till Huskvarna

Fredag 15 april

Pojken satt vaken nästan hela natten, men mot morgonen somnade han in, och då drömde han om far och mor. Han kunde knappt känna igen dem. Båda två hade fått gråa hår och gamla, rynkiga ansikten. Han frågade vad detta kom sig av, och de svarade, att de hade åldrats mycket, därför att de hade längtat efter honom. Han blev både rörd och förvånad, för han hade aldrig trott annat, än att de skulle vara glada att slippa honom.

När pojken vaknade, var morgonen kommen med vackert och klart väder. Han åt själv först ett stycke bröd, som han fann i stugan, gav därpå morgonfoder åt både gäss och ko och ställde upp lagårdsdörren, för att kon skulle kunna bege sig till närmaste gård. När hon kom gående ensam, skulle nog grannarna förstå, att det stod illa till med hennes matmor. De skulle skynda upp till ödegården för att se hur den gamla hade det, och så skulle de finna hennes döda kropp och begrava den.

Knappt hade pojken och gässen höjt sig i luften, förrän de fingo syn på ett högt berg med nästan lodräta väggar och en tvärt avbruten topp, och de förstod, att detta måste vara Taberg. Och på toppen av Taberg stod Akka med Yksi och Kaksi, Kolme och Neljä, Viisi och Kuusi och alla sex gässlingarna och väntade på dem. Det blev en glädje och ett kacklande och ett flaxande och ett ropande som igen kan beskriva, när de sågo, att det hade lyckats gåskarlen och Dunfin att finna reda på Tummetott.

det växte skog tämligen högt uppåt Tabergssidorna, men den översta toppen var kal, och därifrån kunde man se vitt omkring åt alla håll. Blickade man åt öster, åt söder eller åt väster, så var det nästan intet annat att se än ett fattigt högland med mörka granskogar, bruna mossar, istäckta sjöar och blånande bergåsar, Pojken kunde inte låta bli att tycka, att det var sant, att den, som hade skapat detta, inte hade gjort sig mycken möda med sitt arbete, utan hade yxat till det i en hast. Men blickade man åt norr, var det en helt annan sak. Här såg landet ut, som om det skulle ha blivit utformat med största kärlek och omsorg. Åt det hållet syntes idel vackra berg, mjuka dalar och slingrande åar ända fram till den stora sjön Vättern, som låg isfri och skinande klar och lyste, som om den inte vore fylld med vatten, utan med blått ljus.

Det var just Vättern, som gjorde det så vackert att se mot norr,

därför att det såg ut, som om ett blått skimmer hade stigit upp från sjön och brett ut sig också över land. Lundar och höjder och taken och spirorna av Jönköpings stad, som skymtade fram på Vätterstranden, lågo omsvepta av ljust blått, som smekte ögat. Om det funnes länder i himmelen, skulle de väl också vara så där blåa, tänkte pojken och tyckte, att han hade fått en liten aning om hur det såg ut i paradiset.

När gässen frampå dagen fortsatte sin flyttresa, foro de uppåt den blåa dalen. De voro i det allra bästa lynne, skreko och larmade, så att ingen, som hade öron, kunde undgå att lägga märke till dem.

Nu råkade detta vara den första riktigt vackra vårdagen, som man hade haft i den här trakten. Allt hitintills hade våren gjort sitt arbete under regn och rusk, och när det nu helt hastigt hade blivit vackert väder, fylldes människorna av en sådan längtan efter sommarvärme och gröna skogar, att de hade svårt att sköta sina sysslor. Och när vildgässen foro förbi fria och muntra högt över jorden, var det inte en enda, som inte släppte vad hon hade för händer och blickade efter dem.

De första som sågo vildgässen den dagen, voro gruvarbetarna på Taberg, som bröto malm vid själva bergytan. När de hörde dem kackla, höllo de upp med att borra sina spränghål, och en av dem ropade till fåglarna: "Vart ska ni fara? Vart ska ni fara?" Gässen förstod inte vad han sade, men pojken lutade sig över gåsryggen och svarade i deras ställe: "Dit, där det varken finns hacka eller hammare." När gruvarbetarna hörde orden, trodde de, att det var deras egen längtan, som hade kommit gåskacklet att ljuda som människotal. "Låt oss följa med! Låt oss följa med!" ropade de. – "Inte i år," skrek pojken. "Inte i år."

Vildgässen följde Tabergsån ner mot Munksjö, och alltjämt förde de samma oväsen. Här på den smala landremsan mellan Munksjön och Vättern låg Jönköping med sina stora fabriksanläggningar. Vildgässen foro först över Munksjö pappersbruk. Det var just då slut på middagsrasten, och de stora arbetarskarorna strömmade fram mot fabriksporten. När de hörde vildgässen, stannade de ett ögonblick för att lyssna till dem. "Vart ska ni fara? Vart ska ni fara?" ropade en arbetare. Vildgässen förstodo inte vad han sade, men pojken svarade i deras ställe: "Dit, där det varken finns maskiner eller ångpannor." När arbetarna hörde svaret, trodde de, att det var deras egen längtan, som kom gåskacklet att ljuda som människotal. "Låt oss följa med!" ropade en hel mängd av dem. "Låt oss följa med!" – "Inte i år, svarade pojken. "Inte i år."

Därnäst foro gässen fram över den vittberömda tändsticksfabriken, som ligger på Vätterstranden, stor som en fästning, och sträcker sina höga skorstenar mot himlen. Ingen människa rörde sig ute på gårdarna, men i en stor sal sutto unga människor och fyllde

tändsticksaskar. De hade öppnat ett fönster för det vackra vädrets skull, och genom detta trängde vildgässens rop in till dem. Den, som satt närmast fönstret, lutade lutade sig ut med en tändsticksask i handen och ropade: "Vart ska ni fara? Vart ska ni fara?" – "Till det landet, där det varken behövs ljus eller tändstickor," sade pojken. Flickan trodde nog, att vad hon hade hört bara var gåskackel, men eftersom hon tyckte sig ha urskilt ett par ord, ropade hon till svar: "Låt mig följa med! Låt mig följa med!" – "Inte i år," svarade pojken. "Inte i år."

Öster om fabrikerna reser sig Jönköping på den härligaste plats, som någon stad kan inta. Den smala Vättern har höga, branta sandstränder både på östra och västra sidan, men rätt i söder äro sandmurarna nerbrutna liksom för att ge rum för en stor port, genom vilken man når fram till sjön. Och mitt i porten, men berg till höger och berg till vänster, men Munksjön bakom sig och Vättern framför sig ligger Jönköping.

Gässen foro fram över den långa, smala staden och förde samma oväsen här som ute på landsbygden. Men i staden var det ingen, som svarade dem. Det var inte att vänta, att stadsborna skulle stanna ute på gatan och ropa åt vildgässen.

Färden gick vidare framåt Vätterstranden, och om en stund kommo gässen till Sanna sjukhem, Några av de sjuka hade gått ut på en veranda för att fröjda sig åt vårluften och fingo sålunda höra gåskacklet. "Vart ska ni fara? Vart ska ni fara?" frågade en av dem med så svag röst, att den knappast hördes. – "Till det landet, där det varken finns sorg eller sjukdom," svarade pojken – "Låt oss följa med!" sade de sjuka – "Inte i år", svarade pojken. "Inte i år."

När de hade farit ännu ett stycke framåt, kommo de till Huskvarna. Det låg i en dal. Bergen stodo branta och skönt formade däromkring. En å kom störtande utför höjden i långa, smala fall. Stora verkstäder och fabriker lågo under bergväggarna, över dalbottnen utbredde sig arbetarbostäder, omgivna av trädgårdstäppor, och mitt i dalen lågo skolhusen. Just som vildgässen kommo farande, ringde en klocka, och en mängd barn marscherade ut led vid led. De voro så många, att hela skolgården fylldes av dem. "Vart ska ni fara? Vart ska ni fara?" ropade barnen, när de hörde vildgässen. – "Dit, där det varken finns böcker eller läxor," svarade pojken. – "Ta oss med!" skreko barnen. "Ta oss med!" – "Inte i år, men till året," ropade pojken. "Inte i år, men till året."

XIX. Den stora fågelsjön

Jarro gräsanden

På östra stranden av Vättern ligger Omberg, öster om Omberg ligger Dagsmosse, öster om Dagsmosse ligger sjön Tåkern. Runt omkring Tåkern utbreder sig den stora, jämna Östgötaslätten.

Tåkern är en ganska stor sjö, och än större lär den ha varit förr i världen. Men så tyckte människorna, att den täckte över en alltför stor del av den fruktbara slätten, och de försökte att tappa ur vattnet ur den för att komma åt att så och skörda på sjöbottnen. Det lyckades dem dock inte att torrlägga hela sjön, som väl hade varit meningen, utan den gömmer alltjämt bort en massa land. Men efter urtappningen hade sjön blivit så grund, att den nästan ingenstans är mer än ett par meter djup. Stränderna har blivit sanka och dyiga mader, och överallt ute i sjön sticka små dyholmar upp över vattenytan.

Nu finns det en, som tycker om att stå med fötterna i vattnet, bara den får ha kroppen och huvudet uppe i luften, och det är vassen. Den kan inte finna bättre ställe att växa på än utefter de långgrunda Tåkernstränderna och runt om de små dyholmarna. Den trivs så väl, att den blir mer än manshög och så tät, att det är nästan omöjligt att skjuta fram en båt genom den. Den bildar en bred, grön inhägnad runt omkring hela sjön, så att denna bara är tillgänglig på några ställen, där människorna ha skaffat bort vassen.

Men om vassen stänger ute människorna, ger den till gengäld skydd och hägn åt en mängd annat. Inne i vassen finns det mångfaldiga små dammar och kanaler med grönt, stillastående vatten, där andmaten och naten frodas, och där mygglarver, fiskyngel och klumpmaskar kläckas ut i oräkneliga skaror. Och vid stränderna av dessa små dammar och kanaler finns en myckenhet väl undandolda platser, där sjöfåglarna kunna kläcka ut sina ägg och föda upp sina ungar utan att bli störda av vare sig fiender eller av matbekymmer.

Det bor också en orimlig massa fåglar i Tåkernvassen, och flera samlas dit år för år, allt som det blir bekant vilken präktig uppehållsort den är. De första, som slogo sig ner där, voro gräsänderna, och de bo där ännu i tusental. Men de äga inte mer hela sjön, utan de ha måst dela med sig av utrymmet åt svanor, doppingar, sothöns, lommar, skedänder och en helt hop andra.

Tåkern är säkerligen den största och yppersta fågelsjö, som finns i hela landet, och fåglarna måste skatta sig lyckliga, så länge som de äga en sådan tillflyktsort. Men det är ovisst hur länge som de hålla väldet över vassruggar och dy-stränder, för människorna kunna inte glömma, att sjön breder ut sig över en myckenhet god och fruktbar jord, och gång efter annan kommer det upp förslag bland dem, att de skola torrlägga den. Och om dessa förslag ginge i verkställighet, bleve

de mångtusende vattenfåglarna tvungna att flytta från trakten.

På den tiden, då Nils Holgersson for omkring med vildgässen, fanns vid Tåkern en gräsand, som hette Jarro. Det var en ungfågel, som hade levat bara en sommar, en höst och en vinter. Nu var det hans första vår. Han var nyss hemkommen från Nordafrika och hade nått Tåkern i så god tid, att isen ännu låg kvar på sjön.

En kväll, när han och de andra unga andrakarna roade sig med att sträcka fram och tillbaka över sjön, lossade en jägare av ett par skott efter dem, och Jarro träffades i bröstet. Han trodde, att han skulle dö, men för att den, som hade skjutit honom, inte skulle få honom i sitt våld, fortsatte han att flyga, så länge som han möjligen kunde. Han tänkte inte på vart han styrde kosan, utan strävade bara att komma långt bort. När krafterna sveko honom, så att han inte kunde flyga längre, befann han sig inte mer över sjön. Han hade flugit ett stycke inåt land och sjönk nu ner framför ingången till en av de stora bondgårdarna, som resa sig på Tåkernstranden.

Kort därefter gick en ung dräng över gården. Han fick syn på Jarro och kom och lyfte upp honom. Men Jarro, som inte begärde annat än att få dö i fred, samlade sina sista krafter och nöp drängen hårt i fingret, för att denne skulle släppa honom.

Inte lyckades det Jarro att göra sig fri, men det där anfallet hade ändå det goda med sig, att drängen märkte, att fågeln levde. Han bar helt varligen in honom i stugan och visade honom för matmodern, som var en ung kvinna med ett milt ansikte. Hon tog genast Jarro från drängen, smekte honom över ryggen och torkade bort blodet, som sipprade fram genom halsdunet. Hon betraktade honom mycket noga, och när hon såg hur vacker han var med sitt mörkgröna, glänsande huvud, sitt vita halsband, sin brunröda rygg och sin blåa vingspegel, tyckte hon säkert, att det var synd, att han skulle dö. Hon gjorde raskt i ordning en korg, där hon bäddade ner fågeln.

Jarro hade hela tiden flaxat och kämpat för att komma loss, men när han nu förstod, att människorna inte ämnade döda honom, lade han sig med en känsla av välbehag till rätta i korgen. Nu först märktes det hur utmattad han var av plågor och blodförslust. Matmodern bar korgen över golvet för att ställa den i vrån vid spisen, men redan innan hon satte ner den, hade Jarro slutit ögonen och sjunkit i sömn.

Om en stund vaknade Jarro vi att någon sakta stötte till honom. När han slog upp ögonen, erfor han en så stor skräck, att han höll på att mista sansen. Nu var han väl förlorad, för här stod den, som var farligare än både människor och rovfåglar. Det var ingen mindre än Cesar själv, den långhåriga fågelhunden, som nyfiket nosade på honom.

Hur ömkansvärt rädd hade inte Jarro varit förra sommaren, när han ännu var en liten gul dununge, var gång det hade ljudit över

vassruggarna: "Cesar kommer! Cesar kommer!" När han hade sett den brun– och vitfläckiga hunden med det tandfyllda gapet komma vadande genom vassen, hade han trott sig skåda döden själv. Han hade alltid hoppats, att han inte skulle behöva uppleva den stunden, när han mötte Cesar öga mot öga.

Men han måtte till sin olycka ha råkat falla ner i den gården, där Cesar var hemma, för nu stodo han där över honom. "Var är du för en?" brummade han. "Hur har du kommit in i stugan? Hör du inte hemma nere bland vassruggarna?"

Det var med knapp nöd Jarro kunde få mod att svara. "Var inte ond på mig, Cesar, därför att jag har kommit in i stugan!" sade han. "Det är inte mitt fel. Jag har blivit skadskjuten. Det är människorna själva, som har lagt mig i den här korgen."

"Jaså, det är människorna själva, som har lagt hit dig," sade Cesar. "Då är det säkert deras mening att bota dig, fast jag för min del tycker, att de skulle göra klokare i att äta opp dig, när du är i deras våld. Men i alla fall är du fridlyst i stugan. Du behöver inte se så rädd ut. Nu är vi inte nere på Tåkern."

Härmed gick Cesar och lade sig att sova framför den flammande spisbrasan. Så snart som Jarro förstod, att denna gräsliga fara var förbi, föll den stora mattigheten över honom, och han sjönk på nytt i sömn.

Nästa gång Jarro vaknade, såg han, att ett fat gryn och vatten stod framför honom. Han var ännu ganska sjuk, men han kände sig hungrig i alla fall och började äta. När matmodern såg, att han åt, kom hon fram och smekte honom och så glad ut. Därefter somnade Jarro in på nytt. Under flera dagar gjorde han ingenting annat än åt och sov.

En morgon kände sig Jarro så frisk, att han steg upp ur korgen och vandrade framåt golvet. Men han hade inte hunnit långt, förrän han föll omkull och blev liggande. Då kom Cesar, öppnade sitt stora gap och fattade om honom. Jarro trodde naturligtvis, att hunden ämnade bita ihjäl honom, men Cesar bar honom tillbaka till korgen utan att skada honom. Härvid fick Jarro ett sådant förtroende till Cesar, att han vid nästa utfärd i stugan gick fram till hunden och lade sig bredvid honom. Efter detta blevo Cesar och han goda vänner, och Jarro låg var dag flera timmar och sov mellan Cesars tassar.

Ändå större tillgivenhet än för Cesar kände Jarro för matmodern. För henne erfor han inte den minsta skräck, utan han strök sitt huvud mot hennes hand, när hon kom och gav honom mat. När hon gick ut ur stugan, suckade han av sorg, och när hon kom tillbaka, ropade han välkommen till henne på sitt eget språk.

Jarro glömde alldeles bort hur rädd han hade varit för både hundar och människor förr i världen. Han tyckte, att de voro blida och

goda, och han älskade dem. Han önskade, att han voro frisk, så att han kunde flyga ner till Tåkern och tala om för gräsänderna, att deras gamla fiender inte voro farliga, och att de alls inte behövde frukta dem.

Han hade lagt märkte till att såväl människorna som Cesar hade lugna ögon, som det gjorde en gott att se in i. Den enda i stugan var blickar han inte gärna ville möta, var Klorina, stugkatten. Hon gjorde honom ingenting ont, hon heller, men han kunde inte fatta något förtroende för henne. Dessutom retades hon ständigt med honom, därför att han älskade människorna. "Du tror, att de vårdar dig, därför att de tycker om dig," sade Klorina. "Vänta bara, tills du blir lagom fet! Då vrider de nacken av dig. Jag känner till dem, jag."

Jarro hade ett ömt och tillgivet hjärta som alla fåglar och blev outsägligt bedrövad, när han hörde detta. Han kunde inte tänka sig, att matmodern skulle vilja vrida halsen av honom, och inte heller kunde han tro något sådant om hennes son, den lilla gossen, som brukade sitta i timtal bredvid hans korg och jollra och småprata. Han tyckte sig förstå, att de båda kände samma kärlek för honom som han för dem.

En dag, då Jarro och Cesar lågo på den vanliga platsen framför spisen, satt Klorina uppe på spishällen och började retas med gräsanden.

"Jag undrar, Jarro, vad ni gräsänder ska ta er till nästa år, när Tåkern blir urtappad och förvandlad till åker," sade Klorina. – "Vad är det du säger, Klorina?" sade Jarro och sprang upp helt förfärad. – "Jag glömmer alltid, Jarro, att inte du, såsom Cesar och jag förstår människornas språk," svarade katten. "Annars skulle du väl ha hört, att de karlarna, som i går var inne i stugan, talade om att allt vattnet skulle tappas ut Tåkern, och att sjöbottnen nästa år skulle ligga torr som ett stug-golv. Och nu undrar jag vart ni gräsänder då ska ta vägen." När Jarro hörde detta tal, blev han så ond, att han väste som en snok. "Du är lika elak som en sothöna," skrek han till Klorina. "Du vill bara reta opp mig mot människorna. Jag tror inte, att de vill göra något sådant. De måtte väl veta, att Tåkern är gräsändernas egendom. Varför skulle de göra så många fåglar hemlösa och olyckliga? Du har säkert hittat på allt detta för att skrämma mig. Jag önskar, att matmor måtte klippa av dig morrhåren."

Men Jarro kunde inte tysta ner Klorina med detta utfall. "Jaså, du tror jag ljuger," sade hon. "Fråga då Cesar! Han var också inne i stugan i går kväll. Cesar ljuger aldrig."

"Cesar," sade Jarro, "du förstås människornas språk mycket bättre än Klorina. Säg, att hon inte har hört rätt! Tänk, hur det skulle bli, om människorna torrlade Tåkern och förvandlade sjöbottnen till åker! Då skulle där inte längre finnas nate eller andmat för de vuxna änderna

och inte fiskyngel eller grodungar eller mygglarver för andungarna. Då skulle också vassruggarna försvinna, där andungarna nu kan hålla sig dolda, ända till de kan flyga. Alla änder skulle tvingas att flytta härifrån och söka sig en annan bostad. Men var ska de finna en sådan tillflyktsort som Tåkern? Cesar, säg att Klorina inte har hört rätt!"

Det var märkvärdigt att ge akt på Cesars uppförande under detta samtal. Han hade varit klarvaken hela tiden förut, men nu, när Jarro vände sig till honom, gäspade han, lade ner sin långa nos på framtassarna och sov djupt inom ett ögonblick.

Kattan såg ner på Cesar med ett illparigt leende. "Jag tror, att Cesar inte bryr sig om att svara dig," sade hon till Jarro. "Det är med honom som med alla hundar: de vill aldrig erkänna, att människorna kan göra något orätt. Men du kan lite på mitt ord i alla fall. Jag ska säga dig varför de vill torrlägga sjön just nu. Så länge som ni gräsänder ännu hade väldet på Tåkern, ville de inte tappa ur den, för er hade de ändå någon nytta. Men nu har ju doppingar och sothöns och andra fåglar, som inte är matnyttiga, inkräktat nära nog alla vassruggar, och människorna tycker inte, att de behöver hålla sjön vid makt för deras skull."

Jarro brydde sig inte om att svara Klorina, men han lyfte upp huvudet och ropade i Cesars öra: "Cesar! Du vet, att på Tåkern ännu finns så många änder, att de fyller luften som skyar. Säg, att det inte är sant, att människorna ämnar göra alla dessa hemlösa!"

Härvid for Cesar upp och gjorde ett så häftigt utfall mot Klorina, att hon måste rädda sig upp på en hylla. "Jag ska lära sig att hålla dig tyst, när jag vill sova," röt Cesar. "Nog vet jag, att det är fråga om att tappa vattnet ur sjön ni i år. Men om detta har det talats många gånger förut, utan att det har blivit något av. Och den där urtappningen är en sak, som jag inte gillar. För hur skulle det gå med jakten, om Tåkern bleve torrlagd? Du är ett nöt, som gläder dig åt något sådant. Vad ska du och jag roa oss med, när det inte mer finns några fåglar på Tåkern?"

Lockfågeln

Söndag 17 april

Ett par dar senare var Jarro så frisk, att han kunde flyga genom hela stugan. Han blev då mycket smekt av matmodern, och den lilla gossen sprang ut på gården och plockade åt honom de första grässtråna, som hade kommit upp. När matmodern smekte honom, tänkte Jarro, att fastän han nu var så stark, att han kunde flyga ner till Tåkern när som helst, skulle han inte vilja skiljas från människorna. Han hade ingenting emot att stanna hos dem hela sitt liv.

Men tidigt en morgon lade matmodern över Jarro en grimma eller snara, som hindrade honom att bruka vingarna, och lämnade honom därpå till drängen, som hade hittat honom ute på gården. Drängen stack honom under armen och gick ner till Tåkern med honom.

Isen hade smält bort, medan Jarro hade varit sjuk. Den gamla torra fjolårsvassen stod ännu kvar utmed stränder och holmar, men alla vattenväxter hade börjat att skjuta skott nere i djupet, och de gröna topparna hade hunnit upp till vattenbrynet. Och nu voro nästan alla flyttfåglarna hemkomna. Spovarnas krökta näbbar tittade fram ur vassen. Doppingarna gledo omkring med ny fjäderkrage om halsen, och beckasinerna höllo på att plocka ihop strån till sina reden.

Drängen gick ner i en eka, lade Jarro på båtbottnen och började att staka sig ut på sjön. Jarro, som nu hade vant sig att bara vänta gott av människorna, sade till Cesar, som också var med, att han var mycket tacksam mot drängen, därför att han förde honom ut på sjön. Men drängen behövde inte hålla honom så hårt fängslad, för han ämnade inte flyga bort. Härpå svarade Cesar ingenting. Han var mycket fåordig denna morgon.

Det enda, som föreföll Jarro en smula underligt, var, att drängen hade tagit med sin bössa. Han kunde inte tro, att någon av det goda folket i bondgården skulle vilja skjuta fåglar. Cesar hade dessutom sagt honom, att människorna inte jagade så här års. "Det är förbjuden tid," hade han sagt, "fast det naturligtvis inte gäller för mig."

Drängen for emellertid ut till en av de små vassomkransade dyholmarna. Där steg han ur båten, drog ihop gammal vass till en stor hög och lade sig ner bakom den. Jarro fick, med grimman över vingarna och tjudrad vid båten med ett långt snöre, vandra omkring ute på grundet.

Plötsligen fick Jarro syn på några av de unga andrakarna, i vilkas sällskap han förr i världen hade sträckt fram och åter över sjön. De

voro långt borta, men Jarro kallade dem till sig med ett par höga rop. De besvarade dem, och en stor vacker flock närmade sig. Redan innan de voro framkomna började Jarro berätta dem om sin underbara räddning och om människornas godhet. I detsamma smällde två skott bakom honom. Tre änder sjönko döda ner i vassen, och Cesar plumsade ut och fångade upp dem.

Då förstod Jarro. Människorna hade räddat honom för att kunna använda honom som lockfågel. Och det hade också lyckats dem. Tre änder hade dött för hans skull. Han tyckte, att han ville dö av blygsel. Han tyckte, att till och med hans vän Cesar såg föraktfullt på honom, och när de kommo hem till stugan, vågade han inte lägga sig och sova bredvid hunden.

Nästa morgon fördes Jarro återigen ut på grundet. Också denna gång fick han syn på några änder. Men när han märkte, att de flögo emot honom, ropade han till dem: "Bort, bort! Akta er! Jag är bara en lockfågel." Och han lyckades verkligen hindra dem från att komma inom skotthåll.

Jarro hade knappt tid att smaka på ett grässtrå, så upptagen var han av att hålla vakt. Han ropade ut sin varning, så snart en fågel närmade sig. Han varnade till och med doppingarna, fastän han avskydde dem, därför att de trängde ut änderna från deras bästa gömställen. Men han ville inte, att någon fågel skulle råka i olycka för hans skull. Och tack vare Jarros vaksamhet måste drängen fara hem utan att ha fått lossa av ett enda skott.

Detta oaktat såg Cesar mindre missnöjd ut än förra dagen, och när kvällen kom, tog han Jarro i sitt gap, bar honom bort till spisen och lät honom sova mellan framtassarna.

Men Jarro trivdes inte mer i stugan, utan var djupt olycklig. Hans hjärta led av den tanken, att människorna aldrig hade älskat honom. När matmor eller den lilla gossen kom fram för att smeka honom, stack han in näbben under vingen och låtsades, att han sov.

Flera dar hade Jarro fortsatt sin bedrövliga vakttjänst, och han var redan känd över hela Tåkern. Då hände det en morgon, medan han som vanligt ropade: "Ta er i akt, fåglar! Kom inte nära mig! Jag är bara en lockfågel," att ett doppingbo kom flytande fram mot grundet, där han stod bunden. Detta var inte något synnerligen märkvärdigt. Det var ett bo från förra året, och eftersom doppingbona äro så byggda, att de kunna flyta på vattnet som båtar, händer det ofta, att de komma på drift utåt sjön. Men Jarro blev ändå stående och tittade på boet, därför att det kom så rätt fram mot holmen, att det såg ut, som om någon hade styrt dess färd över vattnet.

När boet kom närmare, såg Jarro, att en liten människa, den minsta han någonsin hade sett,satt i boet och rodde framåt med ett par pinnar. Och denna lilla människa ropade till honom: "Gå så nära

vattnet, som du kan, Jarro, och håll dig flygfärdig! Du ska snart bli befriad."

Några ögonblick därefter låg doppingboet inne vid land, men den lilla roddaren lämnade det inte, utan satt stilla, inkrupen mellan kvistar och strån. Jarro höll sig också nästan orörlig. Han var alldeles förlamad av ängslan för att befriaren skulle bli upptäckt.

Det nästa, som inträffade, var, att en flock vildgäss kom flygande. Jarro vaknade då till besinning och varnade dem med hög rop, men de flögo trots detta flera gånger fram och tillbaka över grundet. De höllo sig så högt uppe, att de voro utom skotthåll, men drängen lät ändå förleda sig att skjuta av ett par skott efter dem. Dessa skott voro inte väl avlossade, förrän den lilla parveln sprang i land, drog av en liten kniv ur slidan och skar sönder Jarros grimma med ett par raska snitt. "Flyg nu din väg, Jarro, innan karlen hinner att ladda om!" ropade han, under det att han själv sprang i ner i doppingboet och stötte från land.

Jägaren hade haft blickarna riktade på gässen och hade inte märkt att Jarro hade blivit befriad, men Cesar hade bättre följt med vad som hände, och just när Jarro lyfte vingarna, störtade han fram och grep honom över nacken.

Jarro skrek ömkligt, men parveln, som hade befriat honom, sade med största lugn till Cesar: "Om du är lika hederlig, som du ser ut, så kan du väl inte tvinga en bra fågel att sitta här och locka andra i olycka."

När Cesar hörde dessa ord, grinade han styggt med överläppen, men om ett ögonblick släppte han Jarro. "Flyg, Jarro!" sade han. "Du är sannerligen för god att vara lockfågel. Det var inte heller därför, som jag ville hålla dig kvar, utan fördenskull, att det blir tomt i stugan efter dig."

Sjösänkningen

Onsdag 20 april

Det blev verkligen mycket tomt i bondstugan efter Jarro. Hunden och katten funno tiden lång, när de inte hade honom att tvista om, och matmor saknade det glada snatter, som han hade låtit höra var gång hon kom in i stugan. Men den, som längtade mest efter Jarro, var den lilla gossen, Per Ola. Han var bara tre år och enda barnet, och i hela sitt liv hade han inte haft en sådan lekkamrat som Jarro. När han fick höra, att Jarro hade återvänt till Tåkern och änderna, kunde han inte låta sig nöja med detta, utan tänkte jämt på hur han skulle få honom tillbaka.

Per Ola hade talat mycket med Jarro, medan denne låg stilla i sin korg, och han var viss om att anden förstod honom. Han bad mor, att hon skulle föra honom ner till sjön, för att han skulle få råka Jarro och övertala honom att vända tillbaka till dem. Mor ville inte lyssna till detta, men den lille övergav inte sin plan fördenskull.

Dagen efter den, då Jarro hade försvunnit, sprang Per Ola ute på gården. Han lekte ensam som vanligt, men Cesar låg på trappan, och när mor släppte ut gossen, hade hon sagt: "Se efter Per Ola, Cesar!"

Om nu allt hade varit som vanligt, hade Cesar också åtlytt befallningen, och gossen hade blivit så väl övervakad, att han inte hade lupit den ringaste fara. Men Cesar var sig inte lik i de dagarna. Han visste, att bönderna, som bodde utmed Tåkern, hade täta överläggningar om sjösänkningen, och att de nära nog hade beslutat den. Änderna skulle bort, och Cesar skulle aldrig mer kunna få en ärlig jakt. Han var så upptagen av att tänka på denna olycka, att han inte kom ihåg att vaka över Per Ola.

Och den lille var inte väl lämnad ensam på gården, förrän han insåg, att nu var rätta stunden kommen att gå ner till Tåkern och tala med Jarro. Han öppnade en grind och vandrade ner mot sjön på den smala stigen, som löpte fram över maderna. Så länge som man kunde se honom hemifrån, gick han långsamt, men sedan ökade han farten. Han var mycket rädd för att mor eller någon annan skulle ropa åt honom, att han inte fick gå. Han ville ju inte göra något ont, bara övertala Jarro att komma tillbaka, men han kände på sig, att de där hemma inte skulle ha gillat företaget.

När Per Ola kom ner till sjöstranden, ropade han flera gånger efter Jarro. Därpå stod han en lång stund och väntade, men ingen Jarro visade sig. Han såg flera fåglar, som liknade gräsanden, men de

flögo förbi utan att låtsa om honom, och alltså kunde han förstå, att ingen av dem var den rätta.

När Jarro inte kom till honom, tänkte den lilla gossen, att han säkert skulle finna honom lättare, om han begåve sig ut på sjön. Det fanns flera goda farkoster vid stranden, men de voro fastbundna. Den enda, som låg lös och ledig, var en gammal, gisten eka, som var så dålig, att ingen tänkte på att begagna den. Men Per Ola kråmglade sig upp i den utan att bry sig om, att det stod vatten över hela bottnen. Han orkade inte bruka årorna, men i stället satte han sig att vagga och gunga i ekan. Säkert hade ingen stor människa lyckats föra en eka över Tåkern på det sättet, men när vattenståndet är högt och olyckan är framme, ha små barn en förunderlig förmåga att komma ut till sjöss. Per Ola drev snart omkring på Tåkern och ropade på Jarro.

När den gamla ekan så där vaggades ut på sjön, öppnades dess springor allt vidare, och vattnet riktigt strömmade in i den. Per Ola frågade inte det minsta efter detta. Han satt på den lilla toften i fören, ropade åt varje fågel han såg och undrade på att inte Jarro visade sig.

Till sist fick Jarro verkligen syn på Per Ola. Han hörde, att någon ropade på honom med det namn, som han hade haft bland människorna, och han förstod, att gossen hade gett sig ut på Tåkern för att söka honom. Jarro blev outsägligt glad över att finna, att en av människorna verkligen älskade honom och lät honom smeka sig. De voro båda två mycket lyckliga att återse varandra.

Men plötsligen märkte Jarro hur det stod till med ekan. Den var till hälften full av vatten och var mycket nära att sjunka. Jarro sökte tala om för Per Ola, att han, som varken kunde flyga eller simma, måste söka att komma upp på land, men Per Ola förstod honom inte. Då dröjde inte Jarro ett ögonblick, utan skyndade bort för att skaffa hjälp.

Jarro kom tillbaka om en liten stund och bar då på sin rygg en liten parvel, som var mycket mindre än Per Ola. Om han inte hade kunnat tala och röra sig, skulle gossen ha trott, att det var en dock. Och den lilla parveln befallde Per Ola att genast ta upp en lång, smal stör, som låg på bottnen av ekan, och försöka att staka denna fram mot en av de små vassholmarna. Per Ola lydde honom, och han och parveln hjälptes åt att driva fram ekan. Med ett par tag vore de framme vid en liten vassomkransad holme, och nu blev Per Ola tillsagd, att han skulle gå i land. Och just i samma stund, som Per Ola satte foten på land, fylldes ekan med vatten och sjönk till bottnen.

När gossen såg detta, kände han sig viss om att far och mor skulle bli mycket onda på honom. Han skulle ha börjat gråta, om han inte strax hade fått annat att tänka på. Det kom nämligen en flock stora, gråa fåglar och slog ner på ön, och den lilla parveln tog honom fram till dem och berättade för honom var de hette, och vad de sade. Och

detta var så roligt, att Per Ola glömde allting annat.

Emellertid hade folket i bondgården märkt, att gossen var försvunnen, och hade börjat söka efter honom. De letade igenom uthusen, tittade i brunnen och sågo efter i källaren. Sedan gingo de ut på vägar och stigar, vandrade till granngården för att höra om han hade förirrat sig dit och spanade efter honom också nere vid Tåkern. Men hur de än sökte, kunde de inte finna honom.

Cesar, hunden, förstod mycket väl, att husbondfolket letade efter Per Ola, men han gjorde inte något för att föra dem på rätt spår. I stället låg han stilla, som om hela saken inte hade angått honom.

Längre fram på dagen upptäckte man Per Olas spår nere vid båtstaden. Och så kom man att tänka på att den gamla gistna ekan inte längre låg kvar vid stranden. Då började man förstå hur alltsammans hade gått till.

Husbonden och hans drängar sköto genast ut båtarna och foro för att söka efter gossen. De rodde omkring på Tåkern ända till sena kvällen utan att se den minsta skymt av honom. De kunde inte tro annat, än att den gamla farkosten hade sjunkit, och att den lille låg död på sjöbottnen.

På kvällen drev Per Olas mor omkring på stranden. Alla andra voro övertygade om att gossen var drunknad, men hon kunde inte förmå sig att tro detta, utan hon sökte honom alltjämt. Hon sökte inne mellan vass och säv, gick och gick på den sanka stranden utan att tänka på hur djupt hon sjönk med foten och hur våt hon hade blivit. Hon var outsägligt förtvivlad. Hjärtat värkte i hennes bröst. Hon grät inte, men vred sina händer och ropade på sitt barn med hög, klagande röst.

Runt omkring sig hörde hon svanors och änders och spovars skrik. Hon tyckte, att de följde efter henne och klagade och jämrade, också de. "De måtte visst ha en sorg, eftersom de jämrar sig så," tänkte hon. Men så kom hon ihåg sig. De var ju bara fåglar, som hon hörde klaga. De hade väl inga bekymmer.

Det var besynnerligt, att de inte tystnade efter solnedgången. Men hon hörde all de oräkneliga fågelskarorna, som funnos omkring Tåkern, ge upp skrik på skrik. Flera av dem följde efter henne, vart hon gick, andra kommo susande förbi på snabba vingar. Hela luften var full av klagan och jämmer.

Men den ångest som hon själv bar på, öppnade hennes hjärta. Hon tyckte, att hon inte stod så långt borta från alla andra levande varelser, som människor annars göra. Hon förstod mycket bättre än någonsin förut hur fåglarna hade det. De hade sin jämna omsorg för hem och barn, de som hon. Det var nog inte så stor skillnad mellan dem och henne, som hon hittills hade trott.

Så kom hon att tänka på att det var så gott som beslutat, att alla

dessa tusental av svanor och änder och lommar skulle mista sina hem här vid Tåkern. "Det blir nog bekymmersamt för dem," tänkte hon. "Var ska de sedan föda opp sina ungar?"

Hon blev stående och grubblade på detta. Det syntes vara ett gott och behagligt verk att förvandla en sjö till åker och äng, men det finge väl vara en annan sjö än Tåkern, en annan sjö, som inte var hem för så många tusental av djur.

Hon tänkte på att det var nästa dag, som beslut om sjösänkningen skulle fattas, och hon undrade om det var fördenskull, som hennes lilla gosse hade kommit bort just i dag. Om det var Guds mening, att sorgen skulle komma och öppna hennes hjärta till barmhärtighet just i dag, innan det var för sent att avstyra den grymma handlingen?

Hon gick hastigt upp till gården och började tala vid sin man om allt detta. Hon talade om sjön och om fåglarna och sade honom, att hon trodde, att Per Olas död var ett Guds straff över dem båda. Och hon märkte snart, att han var av samma mening som hon,

De ägde redan en stor gård, men om sjösänkningen komme till stånd, skulle en så vidsträckt del av sjöbottnen tillfalla dem, att deras egendom bleve nära nog fördubblad. Därför hade de varit ivrigare för företaget än någon annan av strandägarna. de övriga hade varit ängsliga för omkostnaderna och ängsliga för att torrläggningen inte skulle lyckas bättre nu än förra gången. Per Olas far visste med sig, att det var han, som hade förmått dem att gå med på företaget. Han hade använt all sin övertalningsförmåga för att kunna lämna sin son en dubbelt större gård, än hans far hade lämnat honom.

Han stod nu och undrade om det låg någon Guds mening under detta, att Tåkern hade tagit sonen ifrån honom, dagen innan han skulle skriva kontrakt om dess torrläggning. Hustrun behövde inte säga många ord till honom, förrän han svarade: "Det kan hända, att Gud inte vill, att vi ska rubba på hans ordning. Jag ska tala med de andra om detta i morgon, och jag tänker, att vi besluter, att allt får vara, som det är."

Medan husbondefolket talade om detta, låg Cesar framför spisen. Han lyfte huvudet och lyssnade mycket noga. När han tyckte sig vara säker på sin sak, gick han fram till matmodern, fattade tag i hennes kjol och förde henne mot dörren. "Men Cesar då!" sade hon och ville göra sig lös. "Vet du var Per Ola är?" utbrast hon därpå. Cesar skällde glatt och kastade sig mot dörren. Hop öppnade den, och Cesar rusade åstad ner mot Tåkern. Matmodern var så säker, att han visste var Per Ola fanns, att hon bara sprang efter. Och inte förr hade de kommit ner till stranden, än de hörde barngråt ute från sjön.

Per Ola hade hade den roligaste dag i sitt liv tillsammans med Tummetott och fåglarna, men nu hade han börjat gråta, därför att han var hungrig och mörkrädd. Och han blev glad, när far och mor och

Cesar kommo och hämtade honom.

XX. Spådomen

Fredag 22 april

Pojken låg och sov en natt på en holme i Tåkern, men så väcktes han av årslag. Knappt hade han fått upp ögonen, förrän det föll ett så starkt ljussken in in dem, att han började blinka.

Först kunde han inte begripa vad det var, som lyste så klart härute på sjön, men snart såg han, att i vasskanten låg en eka, som hade ett stort, brinnande tjärbloss uppsatt på en järnten i aktern. Blossets röda låga speglades klart i den nattsvarta sjön, och det granna skenet måtte ha lockat fiskarna, för kring flamman i djupet syntes en mängd röda streck, som ständigt rörde sig och bytte plats.

Två gamla män funnos i ekan. Den ena satt vid årorna, den andre stod på aktertoften och höll i handen ett kort spjut, som var försett med grova hullingar. Den, som rodde, tycktes vara en fattig fiskare. Han var liten, torr och väderbiten och hade en tunn och sliten rock på sig. Man kunde se, att han var så van att vara ute i alla väder, att han inte frågade efter kölden. Den andre var välfödd och välklädd och såg ut som en myndig och självsäker bonde.

"Håll stilla nu!" sade bonden, när de voro mittför holmen, där pojken låg. Med detsamma stötte han spjutet ner i vattnet. När han lyfte det, följde en lång, präktig ål med upp ur djupet.

"Se där!" sade han, medan han lossade ålen från ljustret. "Det var en, som inte skäms för sig. Nu tänker jag vi har fått så mycket, att vi kan vända om hem."

Men kamraten lyfte inte årorna, utan satt och såg sig omkring. "Det är vackert härute på sjön i kväll," sade han. Och det var det också. Det var alldeles lugnt, så att hela vattenytan låg i ostörd vila med undantag av strimman, där båten hade gått fram. Den låg och blänkte som en väg av guld i eldskenet. Himlen var klar och starkt blå och tätt genomstungen av stjärnor. Stränderna voro bortskymda av vassholmarna utom mot väster. Där sköt Omberg upp högt och mörkt, mycket väldigt, än det brukade vara, och skar bort ett stort, trekantigt stycke av himlavalvet.

Den andre vände huvudet, så att han fick eldskenet ut ögonen, och såg sig omkring. "Ja, det är vackert här i Östergylln," sade han, "men det bästa med landskapet är ändå inte skönheten." – "Vad är det då, som är det bästa?" frågade roddaren. – "Jo, att det alltid har varit ett ansett och hedrat landskap." – "Det kan nog vara sant förstås." – "Och så detta, att man vet, att det alltid ska förbli så." – "Hur i all

världen kan man veta det?" frågade han, som satt vid årorna.

Bonde rätade på sig, där han stod och stödde sig mot spjutet. "Det finns en gammal historia, som hade gått från far till son i min släkt, och i den får man veta hur det ska gå med Östergötland." – "Då, kan du gärna berätta den för mig," sade roddaren. – "Vi brukar just inte berätta den för vem som helst, men inte vill jag hålla den hemlig för en gammal kamrat."

"På Ulvåsa här i Östergötland," fortfor han, och nu hördes det på tonen, att han talade om något, som han hade hört av andra och kunde utantill, "bodde för många år sedan en fru, som hade den gåvan, att hon kunde se in i framtiden och säga folk vad som skulle komma att hända dem, lika säkert och noggrant, som om det redan hade skett. För detta blev hon vida beryktad, och det är lätt att förstå, att människor skulle komma både när och fjärran ifrån och söka henne för att få veta vad de skulle ha att gå igenom av ont eller gott.

En dag, när Ulvåsa-frun satt i sin sal och spann, såsom det var brukligt förr i världen, kom en fattig bonde in i rummet och satte sig på bänken långt nere vid dörren.

'Jag undrar vad ni sitter och tänker på, kära fru,' sade bonden om en stund.

'Jag sitter och tänker på höga och heliga ting,' svarade hon. – 'Då går det väl inte an, att jag frågar er om något, som ligger mig på hjärtat,' sade bonden.

'Det är väl ingenting annat, som ligger dig om hjärtat, än att du ska få skörda mycket korn på din åker. Men jag brukar få spörsmål från kejsaren om hur det ska gå med hans krona och från påven om hur det ska gå med hans nycklar.' – ' Ja, sådant är väl inte lätt att svara på,' sade bonden. ' Jag har också hört, att ingen lär gå härifrån utan att vara missnöjd med det han har fått höra.'

När bonden sade detta, såg han, att Ulvåsa-frun bet sig i läppen och flyttade sig högre upp på bänken. 'Jaså, detta är vad du har hört om mig.' sade hon. 'Då kan du ju fresta på att fråga mig om det, som du vill veta, så får du se om jag inte kan svara så, att du blir nöjd.

Efter detta dröjde inte bonden att framföra sitt ärende. Han sade, att han hade kommit för att fråga hur det i en framtid skulle gå med Östergötland. Det fanns ingenting han höll så kärt som hembygden, och han menade, att han skulle känna sig lycklig ända till sin sista stund, om han kunde få ett gott svar på frågan.

'Är det inte något annat du vill veta,' sade den visa frun, 'så tror jag, att du ska bli belåten. För här, som jag nu sitter, kan jag säga dig, att med Östergötland lär det komma att gå så, att det alltid ska ha något att berömma sig av framför andra landskap.'

'Ja, det var ett gott svar, kära fru,' sade bonden, 'och nu vore jag fullt tillfreds, om jag bara kunde förstå hur sådant skulle vara möjligt.'

'Varför skulle det inte vara möjligt?" sade Ulvåsa-frun. 'Vet du inte, att Östergötland är vittberyktat allaredan? Eller tror du, att det finns något landskap i Sverige, som kan berömma sig av att äga på samma gång två sådana kloster som de i Alvastra och Vreta och en sådan skön domkyrka som den i Linköping?'

'Det kan nog så vara,' sade bonden, 'men jag är en gammal man, och jag vet, att människors sinnen är ombytliga. Jag fruktar, att det ska komma en tid, när de inte vill ge oss någon ära varken för Alvastra eller Vreta eller för vår domkyrka.'

'Häri kan du ha rätt,' sade Ulvåsa-frun, ' men inte behöver du tvivla på min spådom fördenskull. Jag ska nu låta bygga opp ett nytt kloster på Vadstena gård, och det tör komma att bli det namnkunnigaste i Norden. Dit ska både höga och låga vallfärda, och alla ska prisa det här landskapet, därför att det äger en så helig ort inom sina gränser.

Bonden svarade, att detta var han glad åt att få veta. Men han visste ju, att allting var förgängligt, och han undrade mycket vad som skulle kunna ge landet anseende, om Vadstena kloster en gång komme i vanrykte.

'Du är inte lätt att göra till lags,' sade Ulvåsa-frun, 'men nog kan jag se så långt framåt, att jag kan säga dig, att innan Vadstena kloster har mist sin glans, kommer det att därvid resas ett slott, som blir det präktigaste på sin tid. Kungar och furstar ska gästa det, och det ska räknas hela landskapet till heder, att det äger ett sådant smycke.'

'Detta är jag också mycket glad att höra,' sade bonden. 'Men jag är en gammal man, och jag vet hur det brukar gå med all denna världens härlighet. Och om slottet råkar i förfall, undrar jag mycket vad som ska kunna dra folks blickar till det här landskapet.'

'Det är inte litet, som du vill veta,' sade Ulvåsa-frun, 'men nog kan jag se långt in i tiden, att jag kan märka hur det blir med liv och rörelse upp i skogarna omkring Finspång. Jag ser hur där resas hyttor och smedjor, och jag tror, att hela landskapet ska bli hedrat, därför att järn nu blir tillverkat inom dess område.'

Bonden nekade inte till att han var orimligt glad att höra detta. Men om det skulle gå så illa, att också Finspångsbruket sjönke i anseende, då vore det väl inte möjligt, att något nytt kunde uppstå, som Östergötland skulle få att berömma sig av.

'Du är inte lätt att ställa tillfreds,' sade Ulvåsa.frun, 'men nog kan jag se så långt framåt, att jag märker hur det utmed sjösträndema byggs opp gårdar, stora som slott, av herrar, som har fört krig i främmande land. Jag tror, att de herrgårdarna ska bringa landskapet lika mycken ära som något annat jag har talat om.'

'Men om det kommer en tid, när ingen mer lovprisar de stora herrgårdarna?' envisades bonden.

'Du behöver inte vara ängslig i alla fall,' sade Ulvåsa-frun. 'Jag ser nu hur det porlar fram hälsokällor på Medevi ängar nära Vätterstranden.

Jag tror, att brunnarna vid Medevi ska skaffa landet så mycken berömmelse, som du kan önska.'

'Det var en stor sak att få reda på,' sade bonden. 'Men om det kommer en tid, när människor söker sin hälsa vid andra källor?'

'Du ska inte göra dig bekymmer fördenskull,' svarade Ulvåsa-frun. 'Jag ser hur människor myllrar och arbetar från Motala till Mem. De gräver en farled tvärsigenom, och då kommer Östergötlands lov åter på allas läppar.'

Men bonden såg i alla fall orolig ut.

'Jag ser, att forsarna i Motala ström börjar dra hjul,' sade Ulvåsa-frun, och nu rann det opp ett par röda fläckar på hennes kinder, för hon begynte på att bli otålig. 'Jag hör hammare dåna i Motala och vävstolar slamra i Norrköping.'

'Ja, det är gott att veta,' sade bonden, 'men allting är föränderligt, och jag är rädd, att också detta kan bli glömt och förgätet.'

När nu bonden ändå inte var nöjd, tog det slut på fruns tålamod. 'Du säger, att allting är föränderligt,' sade hon, 'men nu ska jag ändå nämna något, som alltid kommer att bli sig likt. Och det är, att sådana högfärdiga och envisa bönder som du, det ska det finnas här i landskapet till världens slut.'

Knappt hade Ulvåsa-frun sagt detta, förrän bonden steg opp, glad och nöjd, och tackade henne för gott besked. Nu äntligen var han belåten, sade han.

'Sannerligen jag nu förstår hur du menar det,' sade då Ulvåsa-frun.

'Jo, jag menar det så, kära fru,' sade bonden, 'att allt, vad kungar och klosterfolk och herremän och köpstadsbor bygger och upprättar, det har bara bestånd för några år. Men när ni säger mig, att i Östergötland alltid ska finnas bönder, som är ärekära och uthålliga, så vet jag också, att det sak få behålla sin gamla heder. För det är bara de, som går böjda under det eviga arbetet med jorden, som kan hålla det här landet oppe i välstånd och anseende från tid till tid.'"

XXI. Vadmalsvåden

Lördag 23 april

Pojken for fram högt uppe i luften. Han hade den stora Östgötaslätten under sig och satt och räknade de många vita kyrkorna, som höjde sig ur små träddungar. Det dröjde inte länge, förrän han hade hunnit till femtio. Sedan blev han förvillad och kunde inte hålla ordning på räkningen.

De allra flesta gårdarna voro bebyggda med stora, vitmålade tvåvåningshus, som sågo så ståtliga ut, att pojken inte kunde låta bli att förundra sig över dem. "Det måtte inte bo några bönder här i landet," sade han för sig själv, "eftersom jag inte ser några bondgårdar."

Då skreko genast alla vildgässen: "Här bor bönder som herrskap. Här bor bönder som herrskap."

På slätten voro is och snö försvunna, och vårarbetet hade börjat. "Vad är det för långa kräftor, som kryper fram över åkrarna?" frågade pojken om en stund. – "Plogar och oxar. Plogar och oxar," svarade alla vildgässen.

Oxarna rörde sig så långsamt på åkrarna, att det inte kunde märkas, att de flyttade sig, och gässen ropade till dem: "Ni kommer inte fram förrän nästa år. Ni kommer inte fram förrän nästa år." Men oxarna blevo inte svaret skyldiga. De lyfte mularna i vädret och bölade: "Vi gör mer nytta på en timme än sådana som ni i hela ert liv."

På några ställen drogos plogarna av hästar. Dessa gingo fram med mycket större iver och hast än oxarna, men gässen kunde inte låta bli att retas med dem heller. "Skäms ni inte att sköta oxgöra?" ropade de till hästarna. "Skäms ni inte att sköta oxgöra?" – "Skäms ni inte själva att sköta latmansgöra?" gnäggade hästarna tillbaka.

Medan hästar och oxar voro ute på arbete, gick stallgumsen omkring hemma på gårdsplanen. Han var nyklippt och lättrörlig, knuffade omkull småpojkarna, körde in bandhunden i hans koja och gick sedan och stoltserade, som om han voro ensam herre på gården. "Gumse, gumse, var har du gjort av din ull?" frågade vildgässen, som foro förbi uppe i luften. – "Den har jag skickat till Drags fabriker i Norrköping," svarade gumsen med ett långt bräkande. – "Gumse, gumse, var har du gjort av dina horn?" frågade gässen. Men några horn hade gumsen till sin stora sorg aldrig haft, och man kunde inte göra honom värre förtret än att fråga efter dem. Han sprang omkring en lång stund och stångade i luften, så ond blev han.

På landsvägen kom en man, som drev framför sig en flock skånska grisar, som inte voro mer än några veckor gamla och kunde säljas uppåt landet. De traskade på tappert, så små de voro, och höllo sig tätt intill varandra liksom för att få skydd. "Nöff, nöff, nöff, vi har kommit för tidigt från far och mor. Nöff, nöff, nöff, hur ska det gå med oss, fattiga barn?" sade smågrisarna. Inte en gång vildgässen hade hjärta att föra spektakel med sådana små stackare. "Det blir bättre för er, än ni nånsin kan tro," ropade de när de foro förbi dem.

Vildgässen voro aldrig i så gott humör, som när de fingo fara fram över en slättbygd. Då gjorde de sig ingen brådska, utan flögo från gård till gård och skämtade med tamdjuren.

Medan pojken red fram över slätten, kom han att tänka på en saga, som han hade hört någon gång för längesedan. Han mindes den inte riktigt, men det var någon om en kjortel, som till hälften var sömmad av guldvävd sammet och till hälften av grå vadmal. Men den, som ägde kjorteln, prydde vadmalsvåden med så mycket pärlor och ädla stenar, att den lyste skönare och dyrbarare än gyllentyget.

Han kom ihåg det där om vadmalsvåden, när han såg ner på Östergötland, därför att det bestod av en stor slätt, som låg inklämd mellan två bergiga skogstrakter, en i norr och en i söder. De båda skogshöjderna lågo vackert blåa och skimrande i morgonljuset, som om de voro täckte med guldslöjor, och slätten, som bara bredde ut den ena vinternakna åkern efter den andra, var i och för sig inte vackrare att se på än grå vadmal.

Men människorna hade nog trivts väl på slätten, därför att den var givmild och god, och de hade försökt pryda den på bästa sätt. Där pojken for fram högt uppe, tyckte han, att städer och gårdar, kyrkor och fabriker, slott och järnvägsstationer voro utsållade över den som små och stora smycken. Det blänkte i tegeltaken, och fönsterrutorna lyste som juveler. Gula landsvägar, blanka järnvägsskenor och blåa kanaler löpte fram mellan orterna som silkesydda slingor. Linköping låg kring sin domkyrka som en pärlinfattning kring en dyrbar sten, och gårdarna på landet voro som små bröstnålar och knappar. Det var inte mycken reda i mönstret, men det var en prakt som man aldrig kunde tröttna att se på.

Gässen hade lämnat Ombergstrakten och foro mot öster utefter Göta kanal. Den höll också på att göra sig i ordning för sommaren. Arbetare gingo och lagade kanalbankarna och tjärbeströko de stora slussportarna.

Ja, det arbetades överallt för att kunna ta väl emot våren, också i städerna. Där stodo målare och murare på ställningar utanför husen och gjorde dem fina, tjänstflickorna hade stigit upp i de öppna fönstren och tvättade rutorna. Ner vid hamnen putsades segelbåtar och ångfartyg.

Vid Norrköping lämnade vildgässen slättbygden och flögo uppåt Kolmården. De hade en stund följt längsefter en gammal backig landsväg, som slingrade sig utmed klyftor och gick fram under vilda bergväggar, när pojken plötsligen gav till ett utrop. Han hade suttit och svängt foten fram och tillbaka, och den ena träskon hade glidit av honom.

"Gåskarl, gåskarl, jag har tappat min sko!" skrek pojken.

Gåskarlen vände och sänkte sig mot marken, men då såg pojken, att två barn, som hade kommit gående framåt vägen, hade tagit upp hans sko.

"Gåskarl, gåskarl," skrek pojken hastigt, "far oppåt igen! Det är för sent. Jag kan inte få igen min sko."

Men nere på vägen stodo Åsa gåsapiga och hennes bror, lille Mats, och betraktade en liten träsko, som hade fallit ner från himlen.

"Det var vildgässen, som tappade den," sade lille Mats.

Åsa gåsapiga stod länge tyst och funderade över fyndet. Till sist sade hon långsamt och eftersinnande: "Kommer du ihåg, lille Mats, att när vi gick förbi Övedskloster, hörde vi talas om att de i en bondgård hade sett en tomte, som var klädd i skinnbyxor och hade träskor på fötterna som en annan arbetskarl? Och minns du, att när vi kom till Vittskövle, berättade en tös, att hon hade sett en Goa-Nisse med träskor, som flög bort på ryggen av en gås? Och när vi själva kom hem till vår stuga, lille Mats, såg vi ju en pyssling, som var klädd på samma sätt, och som också klev opp på en gås och flög sin väg. Kanske att det var samma en, som red fram häroppe i luften på sin gås och tappade träskon."

"Ja, det måste det säkert ha varit," sade lille Mats.

De vände på träskon och betraktade den noga, för det är inte alla dar, som man hittar Goa-Nisses träsko på landsvägen.

"Vänta,vänta, lille Mats!" sade Åsa gåsapiga. "Här står något att läsa på ena sidan."

"Ja, det gör det. Men det är så små bokstäver."

"Låt mig se! Jo, det står – Det står: Nils Holgersson fr. V. Vemmenhög."

"Det var det märkvärdigaste jag någonsin har hört!" sade lille Mats.

XXII. Karrs och Gråfälls saga

Kolmården

Norr om Bråviken, där gränsen går fram mellan Östergötland och Sörmland, reser sig ett berg, som är flera mil långt och mer än en mil brett. Om det hade en höjd som svarade mot längden och bredden, skulle det vara ett av de präktigaste berg, som funnes till, men det har det inte.

Det händer ibland, att man råkar på ett bygge, som har blivit så stort tilltaget från början, att ägaren aldrig har lyckats att få det färdigt. När man kommer fram till det, ser man tjocka grundmurar, starka valvbågar och djupa källare, men det finns varken väggar eller tak: alltsammans höjer sig bara ett par fot från marken. Det är inte utan, att den, som får se det där gränsberget, kan komma att tänka på en sådan övergiven byggnad, för det ser nästan ut, som om det inte skulle vara ett färdigbyggt berg, utan bara grunden till ett berg. Det reser sig från slätten med tvärbranta väggar, och överallt stå stolta klippmassor upptornade, som tyckas vara ämnade att bära höga, ofantliga bergsalar. Allt är mäktigt och vilt och stort tilltaget, men det är inte riktigt höjd eller resning på det hela. Byggmästaren har tröttnat och gått ifrån arbetet, innan han har hunnit att resa upp sådana där långa branter och vassa toppar och åsar, som bruka stå som väggar och tak på de färdigbyggda bergen.

Men liksom till ersättning för klintar och klättar har den stora bergstrakten i alla tider varit klädd med höga och väldiga träd. Ekar och lindar ha stått i utkanterna och i dalgångarna, björkar och alar kring sjöstränderna, tallar uppe på de branta avsatserna och granar överallt, där de ha funnit en nypa jord att växa i. Alla dessa träd tillsammans bildade den stora skogen Kolmården, som förr i världen var så fruktad, att envar, som måste fram över den, bad till Gud och beredde sig på sin sista stund.

Det är nu så längesedan Kolmården växte upp, att det är omöjligt att säga hur det kom sig, att den blev sådan den blev. Den hade väl en svår tid i början på den kala berggrunden, och den blev härdad genom att nödgas skaffa sig fotfäste bland hårda hällar och föda ur magra grusbackar. Det gick med den som med mången, som får slita ont i ungdomen, men blir stark och kraftig, när han blir färdig. När skogen var fullvuxen hade den träd som voro tre famnar i omkrets, trädens grenar voro sammanflätade till ett ogenomträngligt nät, och marken var genomvävd av hårda, hala rötter. Det var ett ypperligt tillhåll för vilda djur och rövare, som visste hur man skulle krypa och klänga och smyga för att komma fram genom den. Men för andra hade den inte mycket lockande. Den var mörk och kulen, villsam och ovägad, risig och stickande, och de gamla träden sågo ut som troll, där de stodo

med skägg på grenarna och mossa på stammarna.

När människor först flyttade till Sörmland och Östergötland, växte det skogar nästan överallt, men de, som stodo i fruktbara dalar och på slätter, blevo snart bortröjda. Kolmården åter, som växte på fattig berggrund, brydde sig ingen om att fälla. Men ju längre den fick stå orörd, dess mäktigare blev den. Den var som ett fäste, vars murar för var dag växte sig tjockare, och den, som ville tränga fram genom skogsmuren, måste ta yxan till hjälp.

Andra skogar få vara rädda för människorna, men för Kolmården finge människorna lov att vara rädda. Den var så mörk och tätvuxen, att jägare och risplockare gång på gång gingo vilse där inne och höllo på att förgås, innan de kunde arbeta sig ut ur snåren. Och för de resande, som måste färdas mellan Östergötland och Sörmland, var den rent livsfarlig. De fingo leta sig fram på smala djurstigar, för gränsfolket hade inte en gång makt till att hålla banad väg över skogen. Inte fanns det bro över å eller färja över sjö eller språng över myr. Och inte på hela skogen fanns det en koja där det bodde fredligt folk, men vilddjurskulor och rövarhålor var det gott om. Det var inte mången, som kom över skogen utan skada, men desto flera vore de, som halkade utför bråddjup eller redo ner i moras, som blevo plundrade av rövare eller jagade av vilddjur. Men också de, som bodde nedanför skogen och aldrig vågade sig in i den, hade obehag av den, därför att björnar och vargar jämt och ständigt kommo ner från Kolmården och revo deras boskap. Och det var ingen möjlighet att utrota vilddjuren, när de hade ett så bra gömställe i den täta skogen.

Det var säkert, att både östgötar och sörmlänningar gärna skulle ha velat bli av med Kolmården, men det gick långsamt med detta, så länge som det fanns odlingsbar mark på annat håll. Så småningom blev den ändå en smula kuvad. På bergsluttningarna runtomkring själva storskogen växte det upp gårdar och socknar. Skogen blev någorlunda vägad, och vid Krokek mitt i västra obygden reste munkar ett kloster, där de resande funno en trygg tillflyktsort.

Skogen fortfor dock att vara mäktig och farlig, ända tills en vacker dag en vandrare, som hade trängt långt in i skogsdjupet, råkade upptäcka att det fanns malm i berggrunden, som den växte på, Så snart som detta blev kunnigt, skyndade gruvarbetare och bergsmän upp i skogen för att söka reda på dess rikedomar.

Och nu kom det, som bröt skogens makt. Människorna togo upp gruvor, se reste hyttor och bruk på den gamla skogsmarken. Men detta hade inte behövt göra skogen allvarsam skada, om det inte har varit så, att det gick åt en otrolig mängd ved och kol för bergshanteringen. Kolare och vedhuggare drogo in i den gamla hemska urskogen och gjorde nästan slut på den. Runtomkring bruken blev den alldeles nerhuggen, och där lades marken ut till åkrar. Många nybyggare

flyttade dit upp, och snart fanns det flera nya socknar med kyrka och prästgård, där det kort förut inte hade funnits annat än björniden.

Även där skogen inte blev alldeles bortröjd, blevo de gamla träden fällda och de täta snåren genomhuggna. Vägar drogos fram överallt, och vilddjur och rövare jagades bort. När människorna äntligen hade fått makt med skogen, foro de förfärligt illa fram med den: höggo och svedjade och kolade utan hejd. De hade inte glömt det gamla hatet till skogen, och nu tycktes de alldeles vilja förgöra den.

Det var en lycka för skogen, att det inte fanns så särdeles mycket malm i Kolmårdsgruvorna, utan gruvbrytningen och bruksdriften minskades. Då avstannade också kolningen, och skogen fick en smula andrum. Många, som hade bosatt sig i Kolmårdssocknarna, blevo utan arbete och har svårt att bärga sig, men skogen började åter tillväxa och bredde ut sig, så att gårdar och bruk lågo inbäddade i den som öar i havet. Kolmårdsborna försökte sig med jordbruk, men utan stor framgång. Den gamla skogsmarken ville hellre bära jätteekar och storfuror än rovor och korn.

Människorna gingo där och kastade mörka blickar på skogen, som tycktes bli kraftigare och frodigare, allteftersom de blevo fattigare, men till sist föll det dem in, att det kunde finnas något gott också i skogen. Kanske att det kunde ligga bärgning i skogen? Det kunde vara värt att försöka att ta vara på den i alla fall.

Så började de att hämta timmer och plank ur skogen och sålde till slättborna, som redan hade gjort ända på sin skog. De märkte snart, att om de bara fore förståndigt fram, kunde de få sitt levebröd av skogen likaväl som av åkern och av gruvan. Och då kommo de att betrakta den på annat sätt än förut. De lärde sig att vårda den och älska den. De glömde alldeles bort den gamla fiendskapen och ansågo skogen som sin bästa vän.

Karr

Tolv år ungefär innan Nils Holgersson hade börjat sin resa omkring med vildgässen, hände det, att en bruksägare på Kolmården ville göra sig av med en av sina jakthundar. Han skickade efter sin skogvaktare, sade honom, att det var omöjligt att behålla hunden, därför att man inte kunde vänja honom av med att jaga efter alla de får och höns, som han fick syn på, och bad skogvaktaren ta hunden med till skogen och skjuta honom.

Skogvaktaren lade koppel på hunden för att leda honom till ett ställe i skogen, där alla uttjänta hundar från herrgården brukade skjutas och begravas. Han var ingen elak karl, men han var rätt belåten med att få skjuta hunden, därför att han visste, att det inte bara var får och höns, som han brukade jaga. Alltsomoftast var han inne i skogen och knep sig en hare eller en orrkyckling.

Hunden var liten och svart med gul bringa och gula framben. Han hette Karr och var så klok, att han begrep allt vad människor sade. När skogvaktaren förde bort honom genom skogen, visste han mycket väl vad som förestod honom. Men det skulle ingen ha kunnat se på honom. Han varken hängde med huvudet eller slokade med svansen, utan såg lika bekymmerslös ut som vanligt.

Det var därför, att de vandrade genom skogen, som hunden var så noga med att inte låta märka någon ängslan. Det utbredde sig nämligen en stor, vid skog på alla sidor om det gamla bruket, och den skogen var beryktad både bland djur och människor, därför att ägarna sedan många år tillbaka hade varit så måna om den, att de knappast hade nänts att fälla träd till vedbrand. Inte heller hade de haft hjärta att gallra och tukta den, utan skogen hade fått sköta sig, som den behagade. Men det var givet, att en skog, som fick stå så fredad, skulle bli ett kärt tillhåll för skogsdjuren, och de funnos där också i stora massor. Sinsemellan kallade de den för Fridskogen, och de räknade den som den bästa tillflyktsort, som de hade i hela landet.

När hunden fördes genom skogen, tänkte han på vilken buse han hade varit för alla smådjuren, som bodde där. "Nu, Karr, skulle de allt vara glada inne i snåren, om de visste vad som förestår dig," tänkte han. I detsamma viftade han med svansen och upphävde ett glatt skall, för att ingen skulle tro, att han var ängslig och nedslagen.

"Vad skulle det ha varit för roligt att leva, om jag inte hade fått jaga allt ibland?" sade han. "Vem som vill, må ångra sig, men inte lär det bli jag."

Men just som hunden sade detta, kom en besynnerlig förändring över honom. Han sträckte upp huvudet och halsen, som om han hade haft lust att tjuta. Han sprang inte mer jämsides med skogvaktaren,

utan höll sig efter honom. Det var tydligt, att han hade kommit att tänka på något obehagligt.

Nu var detta just i början av sommaren. Älgkorna hade helt nyss fött sina ungar, och förra kvällen hade det lyckats hunden att skilja en älgkalv, som inte kunde vara mer än fem dagar gammal, från hans mor och driva honom ner på en myr. Där hade han jagat honom fram och tillbaka bland tuvorna, egentligen inte för att fånga in honom, utan bara för att roa sig åt hans förskräckelse. Älgkon visste, att myren var bottenlös så där nyss efter tjällossningen och inte ännu kunde bära ett så stort djur som hon, och hon stod i det längsta kvar på stranden. Men när Karr jagade kalven allt längre och längre bort begav hon sig plötsligen ut på myren, drev undan hunden, tog kalven till sig och vände om mot land. Älgar äro skickligare än andra djur i att gå på sank och farlig mark, och det såg ut, som om hon skulle komma lyckligt i land. Men när hon var helt nära stranden, sjönk en tuva, som hon trampade på, rätt ner i dyn, och hon följde med i djupet. Hon försökte komma upp, men fann intet stadigt fotfäste, utan sjönk och sjönk. Karr stod och såg på utan att våga dra andan, men när han märkte, att älgkon inte kunde rädda sig, sprang han sin väg, så fort han kunde. Han hade kommit att tänka på allt det stryk, som han skulle få, om det bleve upptäckt, att han hade lockat en älgko i olycka, och han blev så förskräckt, att han inte tordes stanna förrän han var hemma.

Det där var det, som hunden hade råkat påminna sig, och det bekymrade honom på ett helt annat sätt än allt övrigt ont, som han hade bedrivit. Det berodde kanske därpå, att han inte hade önskat döda varken älgkon eller hennes kalv, utan hade bragt dem om livet alldeles utan att vilja det.

"Nå, men de lever kanske ännu." tänkte hunden helt plötsligt. "De var ju inte döda, när jag sprang ifrån dem. De har kanske räddat sig."

Han fick en oemotståndlig lust att få veta något härom, medan det ännu var tid för honom att få veta något. Han såg, att skogvaktaren inte höll särdeles fast i kopplet, gjorde ett raskt språng åt sidan och kom verkligen lös. Därpå ilade han bort genom skogen åt myren till med sådan fart, att skogvaktaren inte hann att få upp bössan till ögat förrän han redan var försvunnen.

Skogvaktaren hade inte annat att göra än att skynda efter, och när han kom fram till myren, såg han hunden stå ute på en tuva några meter från land och tjuta av all makt. Karlen tyckte, att han borde ta reda på vad detta kunde ha att betyda, ställde bössan ifrån sig och kröp på händer och fötter ut på myren. Han hade inte kommit långt, förrän han fick se en älgko ligga död i dyn. Tätt bredvid henne låg en liten kalv. Han var ännu vid liv, men var så utmattad, att han inte kunde röra sig. Karr stod bredvid kalven. Än lutade han sig ner och

slicka honom, än uppgav han häftiga tjut för att kalla på hjälp.

Nu lyfte skogvaktaren upp kalven och började släpa honom mot land. När hunden förstod, att kalven skulle bli räddad, blev han utom sig av glädje. Han hoppade runt omkring skogvaktaren, slickade hans händer och gnällde av belåtenhet.

Skogvaktaren bar hem kalven och stängde in honom i en kätte i lagården. Sedan måste han skaffa hjälp till att dra upp den döda älgkon ur myren, och först när allt detta var gjort, kom han ihåg, att han skulle skjuta Karr. Han lockade till sig hunden, som hade följt honom hela tiden, och vandrade på nytt inåt skogen med honom. Till en början gick skogvaktaren rakt fram emot hundgraven, men under vandringen tycktes han komma på andra tankar, för bäst som det var, vände han och gick upp mot herrgården.

Karr hade följt honom helt lugnt, men när han märkte, att skogvaktaren gick fram till hans gamla hem, blev han orolig. Skogvaktaren hade säkert funderat ut, att det var han, som bragt älgkon om livet, och nu skulle han upp till herrgården och bli straffad, innan han fick dö.

Men att få stryk, det var värre än allt annat, och inför detta var Karr inte i stånd att hålla humöret uppe. Han gick och hängde med huvudet, och när han kom till herrgården, såg han inte upp och låtsades inte om, att han kände någon människa.

Brukspatronen stod på förstutrappan, när skogvaktaren kom gående. "Vad i all världen är det för en hund, som skogvaktaren kommer med?" sade han. "Det är väl inte Karr heller? Han måste väl vara död för länge sedan." Skogvaktaren började då berätta om älgarna och Karr gjorde sig så liten han kunde och kröp ihop bakom skogvaktarens ben liksom för att gömma sig.

Men skogvaktaren talade inte om saken så, som hunden hade väntat. Han hade bara beröm för Karr. Han sade, att det var tydligt, att hunden hade vetat, att älgarna voro i nöd, och hade velat rädda dem. "Brukspatron får göra, hur han vill, men den här hunden kan jag inte skjuta," sade skogvaktaren till sist.

Hunden reste på sig och spetsade öronen. Han kunde knappt tro, att han hörde rätt. Fast han inte gärna ville visa hur ängslig han hade varit, kunde han inte låta bli att gnälla en smula. Kunde det vara möjligt, att han skulle få behålla livet bara därför, att han hade varit orolig för älgarna?

Brukspatronen tyckte också, att Karr hade uppfört sig väl, men som han i alla fall inte ville ha honom tillbaka, visste han inte genast vad han skulle besluta. "Om skogvaktaren vill ta hand om honom och ansvara för att han uppför sig bättre än hittills, så kan han få leva," sade han om en stund. Ja, det var skogvaktaren villig till, och på detta sätt kom Karr att flytta till skogvaktarbostället.

Gråfälls flykt

Från den dagen, då Karr kom till skogvaktaren, slutade han alldeles upp med att driva olovlig jakt i skogen. Detta kom sig inte bara därav, att han hade blivit skrämd, utan han ville inte, att skogvaktaren skulle bli ond på honom. För sedan skogvaktaren hade räddat hans liv, älskade han honom över allt annat. Han tänkte bara på att följa honom och vaka över honom. Gick han hemifrån, sprang Karr före och undersökte vägen, och satt han hemma, låg Karr utanför dörren och höll uppsikt över alla, som kommo och gingo.

När det var lugnt på skogvaktarbostället, när inga steg hördes på vägen och husbonden gick och sysslade med sina trädplantor, som han drog upp på ett grönsaksland, brukade Karr använda tiden till att leka med älgkalven.

Till en början hade Karr inte alls haft någon lust att ta sig an honom. Men som han följde husbonden överallt, gick han också med honom till lagården, när han gav älgkalven mjölk, och han brukade sitta utanför kätten och betrakta honom. Skogvaktaren kallade kalven Gråfäll, därför att han inte tyckte, att han förtjänade ett grannare namn, och Karr var enig med honom om den saken. Var gång han såg honom, tänkte han, att han aldrig hade sett något, som var så fult och så illa hopkommet. Han hade långa, gängliga ben, som sutto under kroppen, som lösa styltor. Huvudet var stort och gammalt och rynkigt, och alltid hängde det åt ena sidan. Skinnet satt i skrynklor och veck, som om han hade fått på sig päls, som inte var gjord för honom. Han såg alltid sorgsen och missmodig ut, men, besynnerligt nog, reste han sig med stor hast, var gång han såg Karr utanför kätten, som om han skulle ha blivit glad att se honom.

Älgkalven blev sämre dag för dag, växte inte, och till sist orkade han inte en gång resa sig, när han fick se Karr. Hunden sprang då upp i kätten till honom, och därvid glimtade det till i den stackarens ögon, som om han hade fått en stark önskan uppfylld. Sedan dess brukade Karr hälsa på älgkalven var dag och tillbragte hela timmar hos honom för att slicka hans päls, leka och rasa med honom och undervisa honom om något av varje, som ett skogsdjur behöver ha reda på.

Det var märkvärdigt, att alltsedan Karr hade tagit sig för att hoppa in till älgkalven, började denne att trivas och växa. Och sedan han väl hade kommit i gång, växte han på ett par veckor så, att han inte rymdes i den lilla kätten, utan måste flytta ut i en hage. När han hade gått i hagen ett par månader, hade han så långa ben, att han kunde kliva över stängslet, när han ville. Då fick skogvaktaren tillåtelse av brukspatronen att sätta upp en hög och stor inhägnad åt honom. Här levde älgen i flera år och växte till ett starkt och ståtligt

djur. Karr höll honom sällskap, så ofta han kunde, men nu var det inte av medlidande, utan därför att det hade uppstått stor vänskap mellan dem båda. Älgen var alltjämt sorgsen och syntes vara loj och oföretagsam, men Karr förstod konsten att få honom lekfull och glad.

Gråfäll hade levat fem somrar på skogvaktarbostället, då brukspatronen fick ett brev från en zoologisk trädgård i utlandet med förfrågan om den finge köpa älgen. Brukspatronen tyckte om förslaget, skogvaktaren blev bedrövad, men hade inte makt att säga nej, och så blev det beslutat, att älgen skulle säljas. Karr fick snart reda på vad som var i görningen och skyndade till älgen för att tala om, att det var meningen att sända bort honom. Hunden var i största ängslan över att mista honom, men älgen tog saken lugnt och tycktes varken bli glad eller ledsen. "Tänker du låta föra bort dig utan motstånd?" frågade Karr. – "Vad skulle det tjäna till att göra motstånd?" sade Gråfäll. "Jag ville helst stanna, där jag är, men om jag är såld, måste jag väl härifrån." Karr stod och såg på Gråfäll, riktigt mätte honom med blickarna. Det märktes nog, att älgen inte var fullt utvuxen ännu. Han hade inte så breda horn och så hög puckel och så strid man som de färdiga älgtjurarna, men nog hade han styrka tillräckligt för att kämpa för sin frihet. "Det syns, att han har hållits fången hela sitt liv," tänkte Karr, men sade ingenting.

Karr vände inte tillbaka till älggården förrän efter midnatt, då han visste att Gråfäll var fullsövd och höll på med sitt första mål. "Du gör nog rätt, Gråfäll, som låter föra bort dig," sade Karr och tycktes nu vara lugn och nöjd. "Du kommer att hållas fången i en stor trädgård och får föra ett sorgfritt liv. Jag tycker bara, att det är synd, att du måste ge din av härifrån utan att han sett skogen. Du vet, att dina stamfränder har till valspråk, att älgarna är ett med skogen, men du har inte en gång varit inne i en skog." Gråfäll såg upp från klövern, som han stod och tuggade på. "Jag ville nog se skogen, men hur skall jag komma över inhägnaden?" sade han med sin vanliga lojhet. – "Nej, det är väl omöjligt för den, som har så korta ben," sade Karr. Älgen tittade under lugg ner på Karr, som hoppade över inhägnaden flera gånger om dagen, så liten han än var, gick fram till stängslet, gjorde ett språng och var ute i det fria, nästa utan att han visste hur det hade gått till.

Karr och Gråfäll begåvo sig nu inåt skogen. Det var en skön och månljus natt i slutet av sommaren, men inne under träden var det dunkelt, och älgen gick helt sakta. "Det är kanske bäst, att vi vänder om," sade Karr. "Du, som aldrig förr har gått ute i vilda skogen, kunde lätt bryta benen av dig." Då började Gråfäll gå fram hastigare och med mera mod.

Karr följde älgen till en trakt av skogen, där det växte väldiga granar, som stodo så tätt, att ingen vind kunde tränga fram mellan

dem. "Här inne brukar stamfränderna dina söka skydd för köld och storm," sade Karr. "Här brukade de stå under öppen himmel hela vintern igenom. Du får det nog mycket bättre, dit du kommer. Du får tak över huvudet och får stå i ett stall som en oxe." Gråfäll svarade ingenting, utan stod bara och söp in den starka barrdoften. "Har du något mer att visa mig, eller har jag nu sett hela skogen?" frågade han.

Då gick Karr med honom till en stor mosse och visade honom tuvor och gungflyn. "Över den här mossen brukar älgarna fly, när de äro i fara," sade Karr. "Jag vet inte hur de bör sig åt, men så stora och tunga, som de är, kan de gå här utan att sjunka. Du skulle nog inte kunna hålla dig oppe¨på så farlig mark, men du behöver det inte heller, för du blir aldrig eftersatt av jägare." Gråfäll svarade ingenting, men med ett långt språng var han ute på mossen. Han blev glad, när han kände hur tuvorna gungade under honom, jagade åstad över mossen och kom tillbaka till Karr utan att ha varit ner i någon dyhåla. "Har vi nu sett hela skogen?" frågade han. – "Nej, inte ännu," sade Karr.

Han förde nu älgen till skogens utkanter, där det växte ståtliga lövträd: ek och asp och lind. "Här brukar stamfränderna sina äta löv och bark," sade Karr. "De anser sådant för den bästa föda, men du tör väl få bättre mat i utlandet." Gråfäll blev häpen över de väldiga lövträden, som välvde sina gröna kupor över honom. Han smakade både på eklöv och aspbark. "Det här smakar beskt och gott," sade han. "Det är bättre än klöver." – "Det var ju bra, att du fick äta det då en gång," sade hunden.

Därpå tog han älgen med sig till en liten skogssjö. Den låg alldeles stilla och blank och speglade stränderna, som voro svepta i tunna, ljusa dimmor. När Gråfäll såg den blev han stående orörlig. "Vad är detta, Karr?" frågade han. Det var första gången, som han såg en sjö. – "Det är ett stort vatten, det är en sjö," sade Karr. "Ditt folk brukar simma över den från strand till strand. Det är ju inte att begära, att du ska kunna det, men du borde åtminstone gå ner och få ett bad." Karr gick själv i vattnet och började simma. Gråfäll stod kvar på land en god stund. Till sist kom han efter. Han blev andlös av välbehag, när vattnet smög sig mjukt och kyligt omkring hans kropp. Han ville ha det över ryggen också, gick längre ut, kände att vattnet bar honom, och började simma. Han sam runtomkring Karr och var som hemma i vattnet. När de stodo på stranden igen, frågade hunden om de nu skulle gå hem. "Det är långt till morgonen. Vi kan gå omkring i skogen än en stund," sade Gråfäll.

De gingo omigen in i barrskogen. Snart kommo de till en liten öppen plats, som låg ljus i månskenet, men gräs och blommor glittrande av dagg. Mittpå skogsängen gingo några stora djur och betade. Det var en älgtjur, några älgkor och flera kvigor och kalvar.

När Gråfäll fick se dem, stannade han tvärt. Han såg knappt åt korna och ungdjuren. Han stirrade bara på den gamla älgtjuren, som hade breda skovelhorn med många taggar, hög puckel över bogarna och en långhårig skinnflik hängande under halsen. "Vad är det där för en?" frågade Gråfäll, och rösten darrade av häpnad. – "Han kallas Hornkrone," sade Karr, "och han är din stamfrände. Du får väl också en dag sådana där breda horn och en likadan man, och om du stannar i skogen, finge du väl också en hjord att föra." – "Om han där borta är min stamfrände, så vill jag gå närmare och se på honom," sade Gråfäll. "Jag har aldrig tänkt mig, att ett djur kunde vara så ståtligt."

Gråfäll gick fram till älgarna, men kom nästan strax tillbaka till Karr, som hade stannat kvar i skogsbrynet. "Du blev visst inte väl mottagen?" sade Karr. – "Jag sade honom, att detta var första gången, som jag hade råkat fränder och jag bad att få gå hos dem på ängen, men han visade bort mig och hotade mig med hornen." – "Det var rätt, att du vek undan," sade Karr. "En ungtjur, som bara har taggkrona, får akta sig att slåss med gamla älgar. En annan skulle ha fått dåligt namn om sig i hela skogen genom att vika utan motstånd, men sådant behöver inte bekymra dig, som ska flytta till utlandet."

Karr hann knappt tala ut, förrän Gråfäll vänder om och gick framåt ängen. Den gamla älgen kom emot honom och de råkade genast i strid. De satte hornen mot varandra och bände på, och det gick så, att Gråfäll blev driven baklänges över hela ängen. Han tycktes inte förstå att göra bruk av sin styrka. Men när han kom till skogskanten, satte han fötterna hårdare i marken, bände kraftigt med hornen och började driva Hornkrone tillbaka. Gråfäll kämpade tyst, men Hornkrone frustade och flåsade. Den gamla älgen blev nu i sin ordning trängd tillbaka över ängen. Plötsligen hördes ett starkt brakande. Det var en tagg i den gamla älgens horn, som hade brustit. Han ryckte sig då häftigt lös från Gråfäll och sprang till skogs.

Karr stod kvar i skogsbrynet, när Gråfäll kom fram till honom. "Nu har du sett vad som finns i skogen," sade Karr. "Vill du nu gå med hem?" – "Ja, det är nog på tiden," sade älgen.

Båda voro tysta under hemvägen. Karr suckade flera gånger, som om han hade missräknat sig på något, men Gråfäll skred fram med högt uppburet huvud och tycktes vara glad åt äventyret. Han vandrade framåt utan minsta tvekan, ända tills han kom till inhägnaden, men där stannade han. Han såg in över det trånga utrymmet, där han hade levat allt hittills, såg den tilltrampade marken, det vissna fodret, den lilla hon, där han hade druckit vatten, och det mörka skjulet, där han hade sovit. "Älgarna är ett med skogen." ropade han, kastade huvudet bakåt, så att nacken låg mot ryggen, och stormade i vildaste flykt inåt skogen.

Hjälplös

Djupt inne i den stora Fridskogen visade sig vart åt i augusti i ett gransnår några gråvita nattfjärilar av det slag, som kallas nunnor. De voro små och få, och det var nästan ingen, som lade märkte till dem. När de hade fladdrat omkring i skogsdjupet ett par nätter, lade de några tusental ägg på trädstammarna, och kort därefter sjönko de livlösa till marken.

När våren kom, kröpo små prickiga larver fram ur äggen och började äta granbarr. De hade god aptit, men de kommo aldrig att göra träden någon allvarsam skada, därför att de belvo hårt eftersatta av fåglar. Det var sällan mer än några hundra larver, som undgingo förföljarna.

De stackars larver, som hunno att bli fullvuxna, kröpo upp på grenarna, spunno in sig i vita trådar och sutto ett par veckor som orörliga puppor. Under denna tid blev vanligen mer än hälften av dem bortsnappade. Om ett hundratal nunnor kommo fram vingade och färdiga i augusti, kunde det räknas som ett gott år för dem.

En sådan där osäker och obemärkt tillvaro förde nunnorna många år i Fridskogen. Det fanns inte något insektfolk i hela trakten, som var så fåtaliga. Och så där maktlösa och ofarliga skulle de ha fortsatt att vara, om de inte helt oförmodat hade fått en hjälpare.

Men att nunnorna fingo en hjälpare, det hängde samman därmed, att älgen hade flytt från skogvaktarbostället. Gråfäll hade nämligen hela dagen efter flykten gått omkring i skogen för att göra sig hemmastadd. Frampå eftermiddagen kom han att tränga igenom några täta snår och fann bakom den en öppen plats, där marken bestod av gyttja och lös dy. I mitten låg en pöl med svart vatten, och runt omkring alltsammans stodo höga granar, som voro nästan barrlösa av ålder och vantrevnad. Gråfäll tyckte illa om platsen och skulle ha lämnat den genast, om han inte hade fått syn på några klargröna kallablad, som växte bredvid pölen.

När han nu sänkte huvudet över kallastånden, råkade han väcka en stor, svart orm, som låg och sov under dem. Älgen hade hört Karr tala om de giftiga huggormar, som funnos i skogen, och när ormen lyfte huvudet, sträckte ut sin kluvna tunga och väste mot honom, trodde han, att han hade råkat på ett förfärligt djur. Han blev nu helt förskräckt, lyfte foten, slog till med klöven och krossade ormhuvudet. Därpå skyndade han bort i vild flykt.

Så snart Gråfäll var borta, dök en annan orm, som var lika lång och svart som den första, upp ur pölen. Han kröp fram till den dödade och for med tungan över det krossade huvudet.

"Är det verkligen möjligt, att du är död, gamla Harmlösa?" väste

ormen. "Och vi två, som har levat så många år tillsammans! Vi, som har haft det så gott med varandra, och som har mått så väl här i kärret, att vi har blivit äldre än alla andra snokar i skogen! Det var den värsta sorg, som kunde drabba mig."

Snoken var så bedrövad, att hans långa kropp ringlade sig, som om den hade blivit sårad. Till och med grodorna, som levde i ständig ängslan för honom, tyckte, att det var synd om honom.

"Vad den måtte vara elak, som slår ihjäl en stackars snok, som inte kan försvara sig!" väste ormen. "Han förtjänar sannerligen ett riktigt hårt straff." Han låg en stund och vred sig i sorg, men på en gång lyfte han huvudet. "Så sant jag heter Hjälplös och är den äldsta snok i skogen, så ska jag ta hämnd för detta. Jag ska inte vila, förrän den där älgen ligger död på marken liksom min gamla snokhona."

När ormen hade givit detta löfte, kröp han ihop i rundel och lade sig att fundera. Men det kan knappast tänkas något svårare för en fattig snok än att utkräva hämnd på en stor, kraftig älg, och den gamla Hjälplösa funderade i både dagar och nätter utan att finna någon utväg.

Men en natt, så snoken låg där med sina hämndtankar och inte kunde sova, hörde han ett lätt prassel ovanför sitt huvud. Han såg upp och varsnade några nunnefjärilar, som lekte mellan träden. Han följde dem mycket länge med ögonen, därpå började han väsa högt för sig själv, men slutligen somnade han in och tycktes då vara nöjd med det, som han hade tänkt ut.

Nästa förmiddag drog snoken bort till Kryle, huggormen, som bodde i en stenig och höglänt trakt av Fridskogen. För honom berättade han nu om den gamla snokhonans död och bad, att han, som kunde ge så farliga bett, skulle åta sig att hämnas. Men Kryle var inte mycket benägen att ge sig i strid med älgarna. "Om jag anfölle en älg," sade han, "skulle han genast slå ihjäl mig. Gamla Harmlösa är död, och vi kan inte skaffa henne till liv igen. Varför skulle jag störta mig i olycka för hennes skull?"

När snoken fick detta svar, höjde han huvudet en hel fot från marken och väste alldeles förskräckligt. "Visch, vasch! Visch, vasch!" sade han. "Det är skada, att du, som har fått sådana vapen, ska vara så feg, att du inte törs bruka dem." När huggormen hörde detta, blev också han vred. "Kryp din väg, gamla Hjälplös!" väste han. "Giftet rinner mig ner i tänderna, men jag vill helst spara en, som ska hetas vara min stamfrände."

Men snoken rörde sig inte ur fläcken, och en lång stund lågo ormarna där och väste otidigheter mot varandra. När Kryle var så ond, att han inte orkade väsa, utan bara rörde tungan fram och tillbaka, slog snoken hastigt om och började tala ur en helt annan ton.

"Jag hade egentligen ett ärende till," sade han och sänkte rösten

till en mild viskning, "men nu har jag väl retat dig så, att du inte mer vill hjälpa mig?" – "Om du bara inte ber mig om något vanvettigt, vill jag nog stå dig till tjänst." – "I granarna nära mitt kärr," sade snoken, "bor ett fjärilfolk, som flyger om nätterna på sensommaren." – "Jag vet nog vilka du menar," sade Kryle, "vad är det med dem?" – "Det är det minsta insektfolket i skogen," sade Hjälplös, "och det oskadligaste av alla, därför att larverna nöjer sig med att bara äta granbarr." – "Ja, jag vet," sade Kryle. – "Jag är rädd för att det där fjärilfolket snart blir alldeles utrotat," sade snoken. "Det är så många, som plockar bort larverna om våren." Nu trodde Kryle sig förstå, att snoken önskade behålla larverna för egen räkning, och han svarade vänligt: "Vill du, att jag ska säga till ugglorna, att de lämnar de där granmaskarna i fred?" – "Ja, det vore bra, ifall du, som har något att säga till om i skogen, kunde utverka detta," sade Hjälplös. – "Kanske jag också ska fälla ett gott ord för barrplockarna hos trastarna?" sade huggormen. "Jag vill gärna stå till tjänst, när du inte begär något orimligt." – "Nu har du gett mig ett löfte, Kryle," sade Hjälplös, "och jag är glad, att jag begav mig hit till dig."

Nunnorna

Flera år efter detta låg Karr en morgon och sov ute på förstubron. Det var på försommaren, i de korta nätternas tid, och det var full dager, fast solen inte var uppe än. Då vaknade Karr vid att någon ropade hans namn. "Är det du, Gråfäll?" frågade Karr, för han var van, att älgen kom och hälsade på honom nästan var natt. Han fick intet svar, men han hörde på nytt, att någon kallade honom. Han tyckte, att han kände igen Gråfälls röst, och skyndade åstad efter ljudet.

Karr hörde, att älgen sprang framför honom, men kunde inte hinna honom. Han rusade in i den tätaste granskogen tvärsigenom snåren utan att följa väg eller stig. Karr hade all möda att inte förlora spåret. "Karr, Karr!" ropade det då, och rösten var Gråfälls, fast den hade en klang, som hunden aldrig förr hade hört. "Jag kommer, jag kommer. Var håller du till?" svarade hunden. – "Karr, Karr, ser du inte hur det faller och faller?" frågade Gråfäll. Karr såg då, att det oupphörligen föll barr från grenarna liksom ett glest regn. "Jo, jag ser hur det faller," ropade han, men gav sig med detsamma av inåt skogen för att söka älgen.

Gråfäll skyndade före, rätt genom snåren, och Karr var på nytt nära att tappa spåret. "Karr, Karr!" skrek Gråfäll med ett riktigt vrålande. "Känner du inte hur det luktar i skogen?" Karr stannade och vädrade. Han hade inte tänkt på det förut, men nu märkte han, att granarna spredo en mycket starkare doft omkring sig, än de brukade. "Jo, jag känner hur det luktar," sade han, men gav sig inte tid att ta reda på vad det kom sig av, utan skyndade vidare efter Gråfäll.

Älgen sprang än en gång undan med sådan fart, att hunden inte kunde hinna honom. "Karr, Karr," ropade han om en stund, "hör du inte hur det knäpper i granarna?" Nu var rösten så bedrövlig, att den kunde smälta en sten. Karr stannade för att lyssna och hörde ett svagt, men tydligt knäppande uppe ifrån träden. Det lät som tickandet i ett ur. "Jo, jag hör hur det knäpper," ropade Karr och sprang nu inte vidare. Han förstod, att älgen inte ville, att han skulle följa efter honom, utan att han skulle ge akt på något, som försiggick i skogen.

Karr stod under en gran, som hade yviga, släpande grenar och grova, mörkgröna barr. Han såg noga på trädet och tyckte då, att det var, som om dess barr rörde sig. När han gick än närmare, upptäckte han en mängd gråvita larver, som trevade sig fram utmed trädgrenarna och åto av barren. Det fanns fullt av dem på var gren, de gnagde och åto. Det knäppte och knäppte i träden av alla deras små arbetande käkar. Avätna barr föllo oupphörligen till marken, och från de stackars granarna strömmade ut en så stark doft, att hunden plågades av den.

"Den där granen får nog inte behålla många barr," tänkte han och vände blickarna mot närmaste träd. Detta var också en stor, ståtlig gran, men den såg likadan ut. "Vad kan detta vara?" tänkte Karr. "Det är synd om de vackra träden. De har snart inte mycken fägring kvar. "Han gick från träd till träd och försökte att ta reda på hur det stod till med dem. "Där är en tall. Den har de kanske inte vågat sig på," tänkte han. Men de hade angripit också tallen. "Och där en björk. Jo, där också, där också! Det här kommer inte skogvaktaren att tycka om," tänkte Karr.

Han sprang längre inåt snåren för att få veta hur vitt förhärjelsen var spridd. Vart han kom, hördes samma tickande, kändes samma lukt, och föll samma barr-regn. Han behövde inte stanna för att se. Han förstod av dessa tecken hur det hängde ihop. De små larverna funnos överallt. Hela skogen höll på att bli kaläten av dem.

Plötsligen kom han till en trakt, där ingen doft kändes, och där det var tyst och stilla. "Här är det slut med deras herravälde," tänkte hunden, stannade och såg sig omkring. Men här var det ändå värre, här hade larverna redan ändat sitt arbete, och träden stodo barrlösa. De voro som döda, och det enda, som klädde dem, var en hop trassliga trådar, som larverna hade spunnit för att begagna till bryggor och vägar.

Här inne bland de döende träden stod Gråfäll och väntade på Karr. Men han var inte ensam, utan bredvid honom stodo fyra gamla älgar, som voro de mest ansedda i skogen. Karr kände dem. Det var Krokrygg, som var en liten älg, men hade större puckel än någon annan, Hornkrone, som var den ståtligaste av älgfolket, Strävmane med den täta pälsen, och en gammal och högbent en, som hette Storstarke och hade varit förfärligt hetsig och stridslysten ända tills han vid sista höstjakten hade fått en kula i låret.

"Vad i all världen går det åt skogen?" frågade Karr, när han kom fram till älgarna, som stodo med hängande huvud och långt framskjuten överläpp och sågo fundersamma ut. – "Det kan ingen säga." svarade Gråfäll. "Det här insektfolket har varit det maktlösaste i skogen och har aldrig förr gjort någon skada, men på de sista åren hade det helt hastigt växt till i mängd, och nu ser det ut, som om det skulle komma att förstöra hela skogen." – "Ja, detta ser illa ut," sade Karr, "men jag märker, att de visaste i skogen har kommit samman för att rådpläga, och de har kanske funnit någon hjälp."

När hunden sade detta, lyfte Krokrygg mycket högtidligt det tunga huvudet, klippte med de långa öronen och sade: "Vi har kallat dig hit, Karr, för att få veta om människorna har reda på den här förhärjelsen." – "Nej," sade Karr, "så här långt in i snåren går ju aldrig någon människa, när det inte är jakttid. De vet ingenting om olyckan." – "Vi, som är gamla i skogen," sade då Hornkrone, "tror inte, att vi djur

kan ensamma reda oss mot det här insektfolket." – "Vi tycker, att det ena är nästan lika stor olycka som det andra," sade Strävmane. "Det blir nog slut på friden i skogen efter detta." – "Men vi kan inte låta hela skogen fördärvas," sade Storstarke. "Vi har inte något att välja på."

Karr förstod, att älgarna hade svårt att komma fram med vad de ville säga, och han försökte hjälpa dem. "Det är kanske er mening att jag ska låta människorna veta hur det står till här?" Då började alla de gamla nicka med huvudena. "Det är en svår olycka att behöva begära hjälp av människorna, men vi har ingen annan råd."

En stund därefter var Karr på hemvägen. När han skyndade fram i djupt bekymmer över allt, vad han hade fått veta, kom en stor, svart snok emot honom. "Väl mött i skogen!" väste snoken. – "Väl mött igen!" gläfste Karr och skyndade förbi utan att stanna. Men ormen vände och försökte hindra honom. "Kanske den där också är orolig för skogen," tänkte Karr och stannade. Snoken började genast tala om den stora förhärjelsen. "Det bli nog slut med frid och ro här på skogen, när människorna ska kallas hit," sade han. – "Jag är rädd för detsamma," sade Karr, "men de gamla i skogen vet väl vad de gör." – "Jag tror nog, att jag skulle veta bättre råd," sade snoken, "om jag bara finge den lön, som jag önskar mig." – "Är det inte dig, som de kallar Hjälplös?" sade hunden försmädligt. – "Jag är gammal i skogen," sade snoken. "Jag vet hur man ska skaffa bort sådant här otyg." – "Kan du bara få bort det," sade Karr "tänker jag, att ingen vill neka dig vad du begär."

När Karr svarade detta, slank ormen in under en trädrot och fortsatte inte samtalet, förrän han låg väl skyddad i ett trångt hål. "Hälsa då Gråfäll," sade han, "att om han vill dra bort från Fridskogen och inte stanna, förrän han kommer så långt mot norr att det inte växer en ek i skogen, och inte kommer tillbaka hit, så länge snoken Hjälplös lever, så ska jag sända sjukdom och död över alla dessa, som kryper och gnager på granarna!" – "Vad är det du säger?" frågade Karr, och håret på hans rygg började resa sig. "Vad har Gråfäll gjort dig för ont?" – "Han har slagit ihjäl den, som jag tyckte mest om," sade ormen, "och jag vill ha hämnd på honom." Innan snoken hann sluta, gjorde Karr ett utfall mot honom, men ormen låg oåtkomlig under trädroten. "Ligg, där du ligger, så länge du vill!" sade Karr till sist. "Vi ska nog köra bort granmaskarna din hjälp förutan.

Nästa dag gingo brukspatronen och skogvaktaren framåt en skogsväg. Karr sprang bredvid dem till en början, men om en stund försvann han, och kort därefter hördes ett starkt skall från skogen. "Det är Karr, som driver," sade brukspatronen. Skogvaktaren ville inte tro det. "Karr har inte jagat olovligt på många år," sade han. Han sprang inåt skogen för att se vad detta var för en hund, och brukspatronen gick efter honom.

De följde skallet in i den tätaste skogen, men där tystnade det. De stannade för att lyssna, och där, i stillheten, hörde de hur larvernas käkar arbetade, sågo hur barren regnade och kände den starka doften. Då märkte de också, att alla träd voro betäckta av nunnefjärilens larver, de små trädfienderna, som kunna ödelägga miltals med skog.

Det stora nunnekriget

Nästa vår kom Karr en morgon springande genom skogen. "Karr, Karr!" ropade någon efter honom. Karr vände sig om. Han hade inte hört fel. Det var en gammal räv, som stod utanför sin lya och ropade. "Du får lov att säga mig om människorna gör något för skogen," sade räven. – "Jo, var viss på det!" sade Karr. "De arbetar, allt vad de hinner." – "De har slagit ihjäl hela min släkt, och de kommer att slå ihjäl mig med," sade räven. "Men det må vara dem förlåtet, bara de hjälper skogen."

Karr sprang aldrig genom snåren det året, utan att någon frågade honom om människorna kunde hjälpa skogen. Det var inte så lätt för Karr att svara, för människorna visste inte själva om det skulle lyckas dem att besegra nunnorna.

När man tänker på hur fruktad och hatad den gamla Kolmården hade varit, var det allt märkvärdigt att se, att över hundra man varje dag gingo inne i skogen och arbetade för att rädda den från förödelse. De fällde skogen, där den var som mest skadad, rensade bort under skogen och togo undan de lägsta grenarna, för att larverna inte så lätt skulle kunna krypa från träd till träd. De höggo upp breda gator omkring den skadade skogen och lade ut limstrukna stänger, för att larverna skulle stängas inne där och inte kunna tränga över på nya områden. Sedan detta var gjort, började de lägga limringar runt om trädstammarna. Det var meningen, att man på det sättet skulle hindra larverna att komma ner ur träd, som de redan hade kalätit, och tvinga dem att stanna, där de voro, och svälta ihjäl.

Människorna höllo på med dessa arbeten långt inpå våren. De voro helt förhoppningsfulla och väntade nästan med otålighet på att larverna skulle komma ut ur äggen. De voro vissa om att de hade gärdat in dem så väl, att de allra flesta måste dö av hunger.

Så komma larverna i början av sommaren och voro mångdubbelt flera, än de hade varit förra året. Men det gjorde ju ingenting, om de bara voro instängda och inte kunde skaffa sig tillräckligt att äta.

Men härmed gick det inte riktigt så, som man hade hoppats. Det var nog larver, som fastnade på limstängerna, och det var hela hopar, som blevo hindrade av limringarna och inte voro i stånd att komma ner från träden, men inte kunde någon säga, att larverna voro instängda. De kröpo på landsvägar, på gärdsgårdarna, uppåt stugväggarna. De vandrade ut över Fridskogens område och in på andra trakter av Kolmården.

"De slutar inte, förrän all vår skog är förstörd," sade människorna. De voro i den största ängslan och kunde inte gå in i skogen utan att få tårar i ögonen.

Karr vämjdes så vid allt detta, som kröp och gnagde, att han knappt kunde förmå sig att gå utom dörren. Men en dag tyckte han, att han borde gå och höra hur Gråfäll hade det. Han tog genaste vägen mot hans marker och skyndade framåt med nosen mot jorden. När han kom till trädroten, där han förra året hade råkat Hjälplös, låg denne åter därnere och kallade på honom. "Har du talat om för Gråfäll vad jag sade till dig, sist vi råkades?" frågade snoken. Karr bara gläfste och försökte komma åt honom. "Gör det i alla fall!" sade ormen. "Du ser ju, att människorna inte vet någon bot mot förhärjelsen." – "Ja, inte du heller," svarade Karr och sprang vidare. Karr fann Gråfäll, men älgen var vid så dystert lynne, att han knappast hälsade. Han började genast tala om skogen. "Jag vet inte vad jag ville ge till, om det hör eländet upphörde," sade han.

"Då ska jag väl tala om för dig, att du lär kunna rädda skogen," sade Karr och framförde nu snokens hälsning. – "Om det vore en annan än Hjälplös, som lovade detta, skulle jag genast gå i landsflykt, " sade älgen. "Men hur skulle en fattig snok kunna ha sådan makt?" – "Det är förstås bara skryt," sade Karr. "Snokar vill alltid låtsa, som om de visste mer än andra djur."

När Karr skulle gå hem, följde Gråfäll honom till vägs. Karr hörde då hur en trast, som satt i en grantopp, började ropa: "Där går Gråfäll, som har förstört skogen! Där går Gråfäll som har förstört skogen!"

Karr trodde, att han inte hade hört rätt, men bara en liten stund därefter kom en hare kilande över stigen. När haren såg dem, stannade han, klippte med öronen och ropade: "Här kommer Gråfäll, som har förstört skogen!" Sedan kilade han bort, så raskt han kunde.

"Vad menar de med det där?" frågade Karr. – "Jag vet inte rätt," sa Gråfäll. "Jag tror, att småfolken i skogen är missnöjda med mig, därför att det var jag, som rådde till att vi skulle söka hjälp av människorna. De har fått alla sina gömställen och boplatser förstörda, när underskogen blev borthuggen.

De gingo tillsammans än en stund, och Karr hörde, att det ropade från alla håll: "Där går Gråfäll, som har förstört skogen!" Gråfäll låtsades, som om han inte hörde det, men Karr trodde sig nu förstå varför han var så nedslagen.

"Du, Gråfäll," frågade Karr hastigt, "vad menar snoken med att du skulle ha slagit ihjäl den, som han tyckte bäst om?" – "Hur kan jag vet det?" sade Gråfäll. "Du vet, att jag aldrig brukar slå ihjäl någon."

Kort därefter mötte de de fyra gamla älgarna: Krokrygg, Hornkrone, Strävmane och Storstarke. De kommo sakta och betänksamt vandrande efter varandra. "Väl mött i skogen!" ropade Gråfäll emot dem. – "Väl mött igen!" svarade älgarna. "Vi ville just råka dig, Gråfäll, för att rådgöra med dig om skogen."

"Det är så," sade Krokrygg, "att vi har fått veta, att det har skett en

ogärning här i skogen, och att det är därför, att den inte har blivit straffad, som hela skogen blir förstörd." – "Vad är det för en ogärning?" – "Det är någon, som har slagit ihjäl ett oskadligt djur, som han inte kunde äta. Sådant räknas som en ogärning här i Fridskogen." – "Vem är det, som har gjort ett sådant nidingsdåd?" sade Gråfäll. – "Det lär ska vara en älg, och vi skulle nu fråga dig om du vet vem det kan vara." – "Nej," sade Gråfäll, "jag har aldrig hört talas om en älg, som har slagit ihjäl ett oskadligt djur."

Gråfäll skildes från de gamla och vandrade vidare mot Karr. Han hade blivit allt tystare och gick med djupt nersänkt huvud. De kommo att gå förbi Kryle, huggormen, där han låg på sin häll. "Där går Gråfäll, som har förstört skogen," väste Kryle, han som alla andra. Nu hade Gråfäll förlora tålamodet. Han gick fram till ormen och lyfte framfoten. "Tänker du slå ihjäl mig, som du slog ihjäl den gamla snokhonan?" sade Kryle. – "Har jag slagit ihjäl en snokhona?" frågade Gråfäll. – "Första dagen du kom i skogen, slog du ihjäl snoken Hjälplös' hustru," sade Kryle.

Gråfäll gick hastigt från Kryle och fortsatte att vandra bredvid Karr. Plötsligt stannade han. "Karr, det är jag som har gjort ogärningen. Jag har slagit ihjäl ett ofarligt djur. Det är för min skull, som skogen blir förstörd." – "Vad är det du säger?" avbröt Karr. – "Säg du till snoken Hjälplös, att Gråfäll går i landsflykt i denna natt!" – "Det säger jag aldrig," sade Karr. "Det är ett farligt land för älgar där i norr." – "Tror du, att jag vill gå kvar här, sedan jag har vållat sådan olycka?" sade Gråfäll. – "Nu ska du inte förhasta dig. Vänta till i morgon att göra något!" – "Det är du, som har lärt mig, att älgarna är ett med skogen," sade Gråfäll, och med detta skildes han från Karr.

Karr gick hem, men detta samtalet hade gjort honom orolig, och redan nästa dag kom han på nytt ut i skogen för att råka älgen. Då stod Gråfäll ingenstans att finna, och hunden sökte inte heller länge efter honom. Han förstod, att Gråfäll hade tagit ormen på orden och gått i landsflykt.

På hemvägen var Karr vid så dåligt lynne, att det inte kan beskrivas. Han kunde inte förstå Gråfäll, som skulle låta den där snokstackaren narra bort honom. Han hade aldrig hört sådan dårskap. Vad kunde den där Hjälplös ha för en makt?

När Karr kom gående i dessa tankar, fick han se skogvaktaren, som stod och pekade uppåt ett träd. "Vad är det du ser efter?" frågade en karl, som stod bredvid. – "Det har kommit sjukdom bland larverna," sade skogvaktaren.

Karr blev otroligt förvånad, men han blev nästan än mer förargad över att snoken hade haft makt att hålla sitt ord. Nu skulle väl Gråfäll nödgas stanna borta i en oändlig tid, för den där snoken doge väl aldrig.

Mittunder det att Karr var som mest bedrövad, fick han en tanke, som något litet tröstade honom. "Snoken ska kanske inte behöva bli så gammal," tänkte han. "Han ska väl inte alltid ligga skyddad under en trädrot. Bara han har skaffat bort larverna, vet jag vem som ska bita ihjäl honom."

Det hade verkligen uppkommit en sjukdom bland larverna, men den första sommaren hann den inte att bli mycket spridd bland dem. Den hade knappt brutit ut, förrän det var tid för larverna att övergå till puppor. Ur dessa kommo milliontals fjärilar. De flögo omkring som yrsnö mellan träden om nätterna och lade ett oräkneligt antal ägg. Nästa år hade man att vänta än större förödelse.

Förödelsen kom, men inte bara över skogen, utan också över larverna själva. Sjukdomen spred sig hastigt från skogstrakt till skogstrakt. De sjuka larverna upphörde att äta, kröpo upp till trädens toppar och dogo där. Det blev stor glädje bland människorna, när de sågo dem dö, men än större bland skogsdjuren.

Karr, hunden, gick var dag i bister förnöjelse och tänkte på den stunden, då han skulle våga bita ihjäl Hjälplös.

Men larverna hade hunnit spridas milsvitt över grannskogarna, och inte heller denna sommar nådde sjukdomen till dem alla, utan många levde, tills de blevo puppor och fjärilar.

Med flygande fåglar fick Karr hälsningar från Gråfäll, att han var i livet och hade det gott. Men fåglarna anförtrodde Karr, att Gråfäll flera gånger hade varit hårt förföljd av krypskyttar, och att han endast med största svårighet hade kommit undan.

Karr levde i sorg och längtan och bekymmer. Och ännu måste han gå och vänta i två somrar. Då först var det slut med larverna. Knappast hörde Karr skogvaktaren säga, att skogen var utom fara, förrän han gav sig ut på jakt efter Hjälplös. Men när han kom in i snåren, upptäckte han något förfärligt. Han kunde inte jaga mer, han kunde inte springa, han kunde inte spåra upp sin fiende, han kunde inte alls de. Under den långa väntan hade ålderdomen smugit sig över Karr. Han hade blivit gammal, utan att han hade märkt det. Han mäktade inte en gång att bita ihjäl en snok. Han var inte i stånd att befria sin vän Gråfäll från hans fiende.

Hämnden

En eftermiddag slog Akka från Kebnekajse och hennes flock ner vid stranden av en skogssjö. De voro ännu kvar på Kolmården, men de hade lämnat Östergötland och befunno sig nu i Jönåkers härad i Sörmland.

Våren var efterbliven, såsom den brukar vara i bergstrakter, och isen täckte hela sjön så när som på en rand öppet vatten utmed land. Gässen störtade sig genast i vattnet för att bada och leta efter föda, men Nils Holgersson hade på morgonen tappat sin ena träsko, och han begav sig in bland alar och björkar, som växte på stranden, för att söka efter något, som han kunde binda om foten.

Pojken fick gå tämligen långt, innan han fann något användbart, och han såg dig oroligt omkring, för han tyckte rakt inte om sig i skogen. "Tacka vet jag då slätten eller sjön," tänkte han. "Där kan man de det, som man går till mötes. Om det vore en bokskog, ginge det väl ändå an, för där ligger marken nästan bar, men sådana här björkskogar och granskogar, som är så ovägade och vilda, begriper jag inte hur folk kan tåla sig med. Om det vore jag, som ägde det här, skulle jag hugga bort alltihop."

Till sist fick han syn på ett stycke näver och stod just och passade det på foten, när han hörde ett prassel bakom sig. Han vände sig om och såg, att en orm kom skjutande genom riset rätt emot honom. Den var ovanligt lång och tjock, men pojken såg strax, att den hade en vit fläck på vardera kinden, och blev stående stilla. "Det är ju bara en snok," tänkte han. "Den kan väl inte göra mig något."

Men in nästa ögonblick fick han en så kraftig stöt i bröstet av ormen, att han föll omkull. Pojken kom på fötter i all hast och sprang undan, men ormen följde honom. Det var risig och stenig mark, och pojken kom inte synnerligen raskt undan, utan hade ormen tätt i hälarna.

Plötsligen såg pojken rätt framför sig en stor sten med branta sidor, och han gav sig till att klättra uppför den. "Hit måtte väl inte snoken kunna komma efter mig," tänkte han, men när han väl var upp och vände sig om, såg han, att ormen försökte följa efter honom.

Tätt bredvid pojken, på toppen av blocket, låg en annan sten, nästan rund och så stor som ett manshuvud. Den låg alldeles lös på en smal kant. Det var obegripligt, att den hade blivit liggande kvar där. När ormen kom närmare, sprang pojken bakom den runda stenen och gav den en stöt. Den rullade ner rätt på ormen, drog honom med sig till marken och blev liggande över ormhuvudet.

"Den där skötte sin sak bra," tänkte pojken och drog djupt efter andan, när han så hur ormen gjorde ett par häftiga ryck och sedan

blev liggande stilla. "Jag tror inte, att jag har varit i värre fara på den här resan."

Han hade knappt hunnit sansa sig, förrän han hörde ett susande uppifrån och såg en fågel slå sig ner på marken tätt bredvid ormen. Den var lik en kråka till storlek och skapnad, men den var klädd i en vacker skrud av svarta, metallblänkande fjädrar. Pojken drog sig försiktigt undan i en rämna av stenen. Han hade det där äventyret, när han blev bortförd av kråkorna, i friskt minne och ville inte visa sig i onödan.

Den svart fågeln gick med långa steg fram och tillbaka utmed ormkroppen och vände på den med näbben. Till sist slog han ut med vingarna och skrek till med en gäll röst, att den skar i öronen: "Det är bestämt Hjälplös, snoken, som ligger här död." Han gick än en gång längs efter honom, och därpå blev han stående i djup begrundan och krafsade sig med foten i nacken. "Det är omöjligt, att det kan finnas två så stora ormar här på skogen," sade han. "Det är säkert, att det är han."

Han tycktes just ämna köra näbben i ormen, men plötsligen hejdade an sig. "Du ska inte vara någon dumbom, Bataki," sade han. "Du kan väl aldrig tänka på att äta opp ormen, förrän du har kallat hit Karr. Inte skulle han våga tro, att Hjälplös är död, om han inte får se honom själv."

Pojken försökte hålla sig tyst, men fågeln var så löjligt högtidlig, där han gick och pratade för sig själv, att han inte kunde låta bli att skratta.

Fågeln hörde honom, och med ett enda flaxande var han uppe på stenen. Pojken reste sig hastigt och gick emot honom. "Är det inte du, som kallas Bataki, korpen, och är god vän med Akka från Kebnekajse?" frågade pojken. Fågeln betraktade honom noga, och därpå nickade han tre gånger med huvudet. "Det är väl aldrig du, som flyger omkring med vildgässen, och som de kallar Tummetott?" – "Jo, det är inte så utan," sade pojken.

"Det var fasligt bra, att jag råkade dig. Du kan kanske säga mig vem, som har slagit ihjäl den här snoken." – "Det var den stenen, som jag rullade ner mot honom, som slog ihjäl honom," sade pojken och berättade hur allt hade gått till. – "Det var duktigt gjort av en, som är så liten som du," sade korpen. "Jag har en vän här i trakten, som blir glad åt att den här ormen är dödad, och jag skulle önska, att jag kunde göra sig en återtjänst." – "Tala då om för mig varför du är så glad över att snoken är död!" sade pojken. – "Å," sade korpen, "det är en lång historia. Den har du inte tålamod att höra på."

Men pojken påstod, att det hade han nog, och nu berättade korpen hela historien om Karr och Gråfäll och snoken Hjälplös. När han hade slutat, satt pojken tyst en stund och såg framför sig. "Nu ska

du ha tack," sade han. "Det är, som om jag skulle förstå mig bättre på skogen, sedan jag har hört det här. Jag undrar om det finns något kvar av Fridskogen numera?" – "Det mesta är allt förstört," sade Bataki. "Träden ser ut, som om det skulle ha gått brand över dem. De måste fällas, och det dröjer många år, innan den här skogen blir vad den var." – "Den där ormen var värd sin död," sade pojken, "men jag undrar om det var möjligt, att han var så vis, att han kunde sända sjukdomen på larverna." – "Kanske han visste, att de brukar bli sjuka på det där sättet," sade Bataki. – "Ja, det kan ju hända, men jag får säga, att han var ett klokt djur i alla fall." Pojken tystnade. Korpen hörde inte på honom, utan satt med huvudet bortvänt och lyssnade. "Hör!" sade han. "Karr är i närheten. Nu ska han bli lycklig, när han får se, att Hjälplös är död." Pojken vände huvudet åt det håll, som ljudet kom ifrån. "Han är i samtal med vildgässen," sade han. – "Ja, han har nog släpat sig ner till stranden för att få höra nyheter om Gråfäll."

Både pojken och korpen hoppade ner från stenen och skyndade mot stranden. Här hade alla gässen gått upp ur vattnet och stodo och talade med en gammal hund, som var så bräcklig och svag, att man tyckte, att han kunde falla ner död vilket ögonblick som helst.

"Där har du Karr," sade Bataki till pojken. "Låt honom nu först höra vad vildgässen har att berätta honom! Sedan ska vi säga honom, att snoken är död."

De hörde snart hur Akka talade till Karr. "Det var förra året, när vi gjorde vår vårresa," sade förargåsen. "Vi hade flugit ut, Yksi och Kaksi och jag, en morgon från Siljan i Dalarna och for över de stora gränsskogarna mellan Dalarna och Hälsingland. Vi såg ingenting under oss annat än den svartgröna barrskogen. Snön låg ännu hög mellan träden, åarna var frusna med en och annan svart vak, och på åstränderna var snön delvis borta. Nästan inga byar eller gårdar såg vi till, bara gråa fäbodar, som stod öde under vintern. Här och där löpte smala, krokiga skogsvägar, där folk under vintern hade kört timmer. Nere vid åarna låg stora timmerhögar oppvräkta.

Bäst som vi flög, såg vi tre jägare, som vandrade nere i skogen. De sköt framåt på skidor, de hade hundar i band och kniv i bältet, men inga bössor. Det var hård skare på snön, och de brydde sig inte om att följa dem krokiga skogsvägarna, utan skred rätt framåt. Det såg ut, som om de väl visste vart de hade att gå för att finna vad de sökte.

Vi vildgäss for fram högt oppe, och hela skogen låg synlig under oss. När vi hade sett jägarna, fick vi lust att ta reda på villebrådet. Vi började flyga fram och tillbaka och spejade mellan träden. Vi såg då i ett tätt snår något, som var likt stora, mossklädda stenar. Men stenar kunde det ändå inte vara, därför att det inte låg snö på dem.

Vi sänkte oss nu hastigt och slog ner mitt i snåret. Då rörde de tre

stenblocken på sig. Det var tre älgar, som låg där i skogsmörkret: en tjur och två kor. Älgtjuren reste på sig, när vi slog ner, och kom emot oss. Det var den största och grannaste djur, som vi nånsin hade sett. Men när han märkte, att det bara var ett par fattiga vildgäss, som hade väckt honom, lade han sig ner igen.

'Nej, gamlefar, lägg er inte att sova!" sade jag då till honom. "Fly, så fort ni kan! Det är jägare ute i skogen, och de styr rätt emot det här älgståndet.'

'Ni ska ha tack, gåsmor,' sade älgen, och det såg ut, som om han höll på att somna, medan han talade, 'men ni vet väl, att vi älgar är fridlysta så här års. De där jägarna har väl gått ut för att jaga räv.'

'Det fanns fullt med rävspår i skogen, men jägarna såg inte efter dem. Tro ni mig! De vet, att ni ligger här, gamlefar. Nu kommer de hit för att fälla er. de har gått ut utan bössa, bara med spjut och kniv, därför att de inte vågar lossa skott i skogen den här tiden.'

Älgtjuren låg lika lugn, men älgkorna blev oroliga. 'Det är kanske som gässen säger,' sade de och började resa på sig. – 'Ligg ni bara stilla!' sade tjuren. 'Det kommer inga jägare hit till snåren. Det kan ni vara vissa om.'

Det var ingenting att göra vid detta, och vi vildgäss höjde oss opp i luften igen. Men vi fortfor att flyga fram över samma ställe för att få se hur det skulle gå för älgarna.

Knappt var vi komna opp till vanlig flyghöjd, förrän vi såg, att älgtjuren kom ut ur snåret. Han vädrade omkring sig och gick därpå rätt mot jägarna. Under det att han skred framåt, trampade han på torra kvistar, så att de knäcktes med hårda smällar. En stor, kal myr låg i hans väg. Dit gick han och ställde sig, mittpå öppna myren, där ingenting skylde honom.

Älgtjuren stod där, ända tills jägarna kom fram i skogsbrynet. Då kastade han om och flydde åt ett annat håll än det, som han hade kommit från. Jägarna släppte hundarna lösa, och själva skrann de efter honom på sina skidor i så stark fart, som det var dem möjligt.

Älgen hade lagt huvudet bakåt ryggen och sprang med största hastighet. Han slog opp snö, så att det stod som ett yrväder omkring honom. Både hundar och jägare blev långt efter. Då stannade han liksom för att invänta dem, och när de omigen var inom synhåll, stormade han åstad på nytt. Vi förstod, att det var hans mening att locka jägarna bort från platsen, där korna låg. Vi tyckte, att han var tapper, som själv gick i faran, för att de, som hörde honom till, skulle få vara i fred. Ingen av oss skulle ha velat fara från stället, förrän vi hade fått se hur allt detta skulle sluta.

Jakten fortgick på samma sätt ett par timmar. Vi undrade på att jägarna gjorde sig besvär att följa älgen, när de inte var väpnade med bössor. De kunde väl inte tro, att det skulle lyckas dem att trötta ut en

sådan löpare som han.

Men så såg vi, att älgen inte mer flydde undan med samma hast. Han satte ner fötterna varsammare i snön. Och när han drog opp dem igen, syntes blod i spåren.

Då förstod vi varför jägarna hade varit så uthålliga. De räknade på hjälp av snön. Älgen var tung, och för vart steg han tog sjönk han ner till botten av drivan. Men den hårda skorpan på snön nötte därvid sönder hans ben. Den skrapade bort håret och tog hål på skinnet, så att han pinades, var gång han satte ner foten.

Jägarna och hundarna, som var så lätta, att de kunde vandra på isskorpan, förföljde honom alltjämt. Han flydde och flydde, men stegen blev alltmer osäkra och stapplande. Han flåsade häftigt. Det var inte nog med att han led av svåra plågor. Han blev trött också av att vada genom den djupa snön.

Äntligen förlorade han tålamodet. Han stannade för att låta hundarna och jägarna komma honom inpå livet och kämpa en strid med dem. Medan han stod där och väntade, kastade han en blick oppåt, och när han såg oss vildgäss, som svävade ovanför honom, ropade han: 'Stanna nu här, vildgäss, tills allt är slut! Och nästa gång ni far över Kolmården, sök då opp Karr, hunden, och säg honom om hans vän Gråfäll har fått en god död!' "

När Akka hade kommit så långt, reste sig den gamla hunden och gick två steg närmare henne. "Gråfäll har fört ett gott liv," sade han. "Han känner mig. Han vet, att jag är en tapper hund, och att jag ska bli glad att höra, att han fått en god död. Berätta nu hur...

Han lyfte svansen och höjde huvudet liksom för att ge sig en käck och stolt hållning, men sjönk ner igen.

"Karr, Karr!" ropade en människoröst inifrån skogen.

den gamla hunden reste sig häftigt. "Det är husbonden, som ropar mig," sade han, "och jag vill inte dröja att följa honom. Jag såg nyss, att han laddade bössan, och vi två ska nu gå tillsammans inåt skogen för sista gången. Du ska ha tack, vildgås. Jag vet nu allt, vad jag behöver veta för att gå nöjd mot döden."

XXIII. Den sköna lustgården

Söndag 24 april

Nästa dag foro vildgässen norrut över Södermanland. Pojken satt och såg ner på landskapet och tänkte för sig själv, att det inte var likt något av dem, som han hade sett förut. Det fanns inga stora slätter som i Skåne och Östergötland och inga stora, sammanhängande skogstrakter som i Småland, utan det var en blandning av allt möjligt. "Här har de tagit en stor sjö och en stor älv och en stor skog och ett stort berg, hackat dem i stycken, blandat dem om varandra och brett ut dem på jorden utan någon ordning," tänkte pojken, för han såg ingenting annat än små dalar och små sjöar och små kullar och små skogsdungar. Ingenting fick lov att riktigt breda ut sig. Så snart som en slätt höll på att växa sig stor, kom en kulle och ställde sig i vägen, och om kullen ville länga ut sig till en ås, tog slätten vid igen. Så snart en sjö blev så stor, att den tog sig något ut, smalnade den av till en å, och ån fick inte heller flyta lång sträcka, förrän den blev utvidgad till en sjö. Vildgässen flögo fram så pass nära kusten, att pojken kunde se ut över havet, och han såg, att inte heller havet fick breda ut sin vida yta, utan att den bröts sönder av en mängd öar, och öarna fingo inte heller bli särdeles stora, förrän havet tog vid igen. Det var ständigt ombyte. Barrskog bytte om med lövskog, åkrar och mossar och herrgårdar med bondstugor.

Det var alls inga människor ute och arbetade på åkrarna, men i stället färdades de fram på vägar och stigar. Ur de små skogshemmen på Kolmårdssluttningarna kommo de ut, klädda i svarta kläder, med bok och näsduk i hand. "I dag är det nog söndag," tänkte pojken och satt och såg ner på kyrkfolket. På ett par ställen såg han brudfolk, som körde till kyrkan med stort följe, och på ett annat kom ett liktåg sakta farande framåt vägen. Han såg stora herrskapsvagnar och små bondtrillor, och han såg båtar i sjön, som alla voro på väg till kyrkan.

Pojken for fram över Björkviks kyrka och över Bettna och Blacksta och Vadsbro och därpå mot Sköldinge och Floda. Överallt hörde han klockorna ringa. Det ljöd förunderligt vackert uppe i höjden. Det var, som om hela den klara luften hade förbytts till toner och ljud.

"Se, en sak är då säker," sade pojken, "och det är, att vart jag än kommer här i landet, så ska jag alltid råka på sådana här ringande klockor." Och han kände sig trygg vid den tanken, för fast han nu var borta i en annan värld, så var det, som om han inte skulle kunna

komma riktigt vilse, så länge som kyrkklockorna kunde kalla honom tillbaka med sina stora röster.

De hade kommit ett gott stycke in över Sörmland, när pojken fick se en svart punkt, som rörde sig på marken under dem. Han trodde först, att det var en hund, och han skulle inte ha tänkt på den vidare, om det inte hade varit så, att den försökte hålla samma kosa som vildgässen. Den rusade över öppen mark och genom skogsdungar, hoppade över diken, satte över gärdsgårdar och lät ingenting hejda sig.

"Det ser nästan ut, som om Smirre räv voro ute igen," sade pojken. "men, hur som helst, ska vi väl snart flyga ifrån honom,"

Strax därpå satte vildgässen till att flyga med den starkaste fart, som de kunde uppnå, och höllo i härmed, så länge som räven var inom synhåll. När han inte mer kunde se dem, vände de och foro i en stor, vid båge mot väster och söder, nästan som om de hade ämnat flyga tillbaka till Östergötland. "Det måtte nog ha varit Smirre ändå," tänkte pojken, "eftersom Akka så här böjer av åt sidan och tar en annan väg."

När det led mot kvällen den dagen, flögo vildgässen fram över ett gammalt Sörmlandsgods, som kallas Stora Djulö. Det stora, vita boningshuset låg med lövträdsparken bakom sig, och framför sig hade det Stora Djulö sjö med dess utskjutande uddar och kulliga stränder. Det såg gammaldags och inbjudande ut, och det var inte utan, att pojken drog en suck, när han for fram över gården, och undrade hur det skulle kännas att få stiga in på ett sådant ställe efter slutad dagsresa i stället för att hamna på en sank myr eller en kal isskorpa.

Men sådant var förstås inte att tänka på. Vildgässen slogo i dess ställe ner ett stycke norr om gården på en skogsäng, som var så översvämmad av vatten, att bara några tuvor stucko upp här och där. Det var nära nog det sämsta natthärbärge, som pojken hade haft på hela resan.

Han satt kvar en stund på gåskarlens rygg utan att veta hur han skulle ställa det för sig. Därpå sprang han med långa hopp från tuva till tuva, tills han kom på fast mark, och skyndade sedan åt det håll, där den gamla gården låg.

Nu hände det sig, att just den kvällen sutto några människor i ett torp, som lydde under Stora Djulö, och pratade vid spisbrasan. De hade språkat om predikan och om vårarbetet och om väderleken, men när det sedan började tryta med samtalsämnen, bådo de en gammal gumma, som var mor till torparen, att hon skulle tala om spökhistorier.

Man vet ju, att ingenstans i landet finns det så gott om herrgårdar och spökhistorier som i Sörmland. Gumman hade tjänat på många stora ställen i ungdomen, och hon kände till så mycket underligt, att

hon hade kunnat hålla på att berätta ända till morgonen. Hon talade så trovärdigt och bra, att de, som sutto och hörde henne, voro frestade att hålla allt för sanning. De ryckte till av ängslan när gumman ett par gånger avbröt sig mitt i berättelsen och frågade om de inte hörde hur det prasslade. "Att ni inte kan höra, att det är något, som smyger omkring här inne!" sade hon. Men de andra märkte ingenting.

När gumman hade talat om historier från Eriksberg och Vibyholm och Julita och Lagmansö och flera andra håll, var det någon, som frågade om det aldrig hade hänt något sådant där besynnerligt på Stora Djulö. "Åjo, riktigt fritt var det väl inte," sa den gamla. Genast ville de allesammans höra vad det fanns för sägner om deras egen gård.

Då talade gumman om, att det en gång skulle ha legat ett slott norr om Stora Djulö på en backe, där det numera inte fanns annat än skog, och framför det slottet skulle ha legat en skön lustgård. Så hade det en gång hänt, att en, som kallades herr Karl, och som på den tiden styrde hela Sörmland, hade kommit resande till slottet. Och sedan han hade spisat och druckit, hade han gått ut i lustgården, stått där både länge och väl och sett ut över Stora Djulö sjö och de vackra stränderna. Men bäst han stod där och gladde sig åt det, som han såg, och tänkte för sig själv, att det inte fanns vackrare land än Sörmland, så hade han hört någon sucka helt djupt alldeles bakom honom. Då hade han vänt sig om och sett en gammal dagakarl, som stod böjd över sin spade. "Är det du, som suckar så djupt?" hade herr Karl sagt. "Vad har du att sucka över?" – "Jag må väl sucka, som ska gå här och arbeta i jorden dag ut och dag in," hade då dagakarlen svarat. Men herr Karl hade ett häftigt humör, och han tyckte inte om, att folk klagade. "Har du inte annat att klaga över?" hade han ropat. "Jag säger dig, att jag skulle vara nöjd, om jag finge gå och gräva i Sörmlands jord i all min tid." – "Måtte det då gå ers nåde så, som ni önskar!" hade dagakarlen svarat.

Men sedan sade folk, att herr Karl för det talets skull efter döden inte hade fått ro i sin grav, utan var natt brukade komma till Stora Djulö och gräva i sin lustgård. Ja, nu fanns det varken slott eller lustgård men därborta, utan där de en gång skulle ha legat, var det nu bara en vanlig skogsbacke. Men om någon skulle gå genom skogen en mörk natt, så kunde det hända, att han finge syn på lustgården.

Här höll gumman upp och tittade bortåt en skum vrå av stugan. "Var det inte något, som rörde sig?" sade sonhustrun. "Jag såg i går, att råttorna hade gjort sig ett stort hål där i vrån, men jag hade så mycket annat att göra, att jag glömde att stoppa igen det. Ni får lov att berätta om någon har sett den där lustgården."

"Jo, det ska jag säga dig," sade gumman, "att min egen far en gång såg den. Han kom gående genom skogen en sommarnatt, och

plötsligen såg han bredvid sig en hög trädgårdsmur, och ovanför den skymtade han de raraste träd, som var så tyngda av blommor och frukter, att grenarna hände långt ut över muren. Far gick helt sakta framåt och undrade var trädgården hade kommit ifrån. Då öppnades hastigt en port i muren, och en trädgårdsmästare kom ut och frågade om far inte ville se hans lustgård. Karlen hade spade i hand och bar ett stort förkläde som andra trädgårdsmästare, och far skulle just följa honom, när han kom att kasta en blick på hans ansikte. Med detsamma kände far igen den spetsiga pannluggen och pipskägget. Det var alldeles herr Karl, sådan som far hade sett honom avbildad på tavlor på alla herrgårdar, där far hade...

Här blev det ett nytt avbrott i berättelsen. Nu var det en eldbrand, som sprakade till, så att gnistor och kol stänkte framåt golvet. Det blev ljust i alla mörka vrår i stugan för ett ögonblick, och gumman tyckte sig se en skymt av en liten pyssling, som satt bredvid råtthålet och hörde på berättelsen, men nu fick brått att laga sig undan.

Sonhustrun tog kvast och skyffel, sopade samman kolen och satte sig ner igen. "Nu kan ni fortsätta, mor," sade hon. Men gumman ville inte. "Det får vara nog för i kväll," sade hon, och rösten lät underlig. De andra ville höra mer, men sonhustrun såg, att gumman hade blivit blek, och att händerna skakade. "Nej, mor är trött nu och måste gå och lägga sig." sade hon.

En stund efteråt kom pojken åter upp i skogen till vildgässen. Han gick och tuggade på en morot, som han hade hittat utanför källaren, tyckte, att han hade ätit en präktig kvällsvard, och var nöjd med att han hade fått sitta flera timmar inne i den varma stugan. "Om jag nu bara kunde få ett bra nattkvarter!" tänkte han.

Det föll honom då in, att det bästa skulle vara, att han togo sin sovplats i en yvig gran, som stod vid kanten av vägen. Han svingade sig upp i den och flätade ihop ett par småkvistar, så att han fick en bädd att ligga på.

Där låg han en stund och tänkte på det, som han hade hört i stugan, och framför allt på den där herr Karl, som skulle gå omkring här på Djulö skog, men han somnade snart ifrån alltsammans och skulle ha sovit ända till morgonen, om han inte hade vaknat vid att ett par gnisslande järngrindar hade slagits upp alldeles under honom.

Pojken är vaken i ögonblicket, gnuggar sömnen ur ögonen och ser sig omkring. Tätt bredvid sig har han en manshög mur, och över muren skymta träd, som bågna under frukter.

Han tycker först, att detta är bra underligt. Inte fanns det några fruktträd här, då han somnade. Men om några ögonblick kommer minnet tillbaka till honom, så att han förstår vad detta är för en trädgård.

Det besynnerligaste av allt är kanske, att han inte alls blir rädd,

utan tvärtom känner en obeskrivligt stark lust att gå in i trädgården. Där han ligger uppe i granen, är det mörkt och kulet, men inne i trädgården är det ljust, och han tycker sig se hur frukter och rosor glöda i starkt solsken. Det skulle allt vara gott för honom, som har drivit omkring så länge i köld och ruskväder, att få känna på litet sommarvärme.

Det tycks inte heller vara den minsta svårighet att komma in i trädgården. Det finns en port i den höga muren tätt bredvid granen, där pojken ligger, och en gammal trädgårdsmästare har just skjutit upp de stora järngrindarna. Nu står han i portöppningen och spanar inåt skogen, alldeles som om han väntade någon.

I ett ögonblick är pojken nere ur trädet. Han går fram till trädgårdsmästaren med luvan i handen, bugar och frågar om det går an att få se trädgården.

"Ja, det går an," svarade trädgårdsmästaren med rätt barsk röst. "Stig du på bara!"

Han drar därpå igen grindarna och stänger dem med en tung nyckel, som han stoppar i bältet. Under tiden står pojken och betraktar honom. Han har ett strävt ansikte med stora mustascher, vasst pipskägg och skarp näsa. Om han inte hade burit ett blått trädgårdsmästarförkläde och hållit en tung spade i handen, skulle pojken ha tagit honom för en gammal knekt.

Trädgårdsmästaren går inåt trädgården med så stora steg, att pojken måste springa för att kunna följa med honom. De gå på en trång väg, och pojken råkar komma upp på gräskanten. Men då får han strax en tillsägelse att inte trampa ner gräset, och sedan springer han efter sin förare.

Pojken känner på sig, att trädgårdsmästaren tycker, att han är mycket för god att gå och visa trädgården för en sådan bortbyting som han, och han vågar inte fråga honom om något, utan springer bara med. Då och då slänger trädgårdsmästaren till honom ett ord. Strax innanför muren finns en tät häck, och när de ha kommit igenom den, talar han om, att han kallar den för Kolmården. "Ja, den är så stor, att den gör skäl för namnet", svarade pojken, men trädgårdsmästaren bryr sig alls inte om att höra på vad han säger.

Så kommo de fram ur buskarna, och pojken kan se ut över en stod del av trädgården. Han märker strax, att den inte är särdeles vidsträckt, bara ett par tunnland. Den höga muren skyddar den i söder och väster, men i norr och öster är den omgiven av vatten, så att där behövs intet stängsel.

Trädgårdsmästaren har stannat för att binda upp en ranka, och pojken får alltså tid att se sig omkring. Han har inte sett många trädgårdar i sin dar, men han tycker sig förstå, att den här är olik alla andra. Den måtte vara utlagd i något gammaldags maner, för en sådan

myllrande mängd av små kullar och små blomplaner och små häckar och små gräsmattor och små bersåer fick man inte se nu för tiden. Och inte heller ett sådant vimmel av små dammar och slingrande kanaler, som han ser här på alla håll.

Överallt stå de stoltaste träd och de ljuvligaste blommor, och vattnet i de små kanalerna ligger klart och djupgrönt och speglande. Och pojken tycker, att alltsammans är som ett paradis. Han slår ihop händerna och utbrister: "Jag har då aldrig sett något så vackert! Vad kan det här vara för en trädgård?"

Detta ropar han helt högt, och genast vänder trädgårdsmästaren sig emot honom och säger med barsk röst: "Den här trädgården heter Sörmland. Vad är du för en, som inte vet så mycket? Den har alltid varit räknad som ett av de präktigaste i riket."

Pojken blir en smula fundersam över svaret, men han har så mycket att se på, att han inte hinner grunda ut vad det kan betyda. Så vackert, som det är, med alla blommor och slingrande vattendrag, så finns det ändå något annat, som han har mera nöje av, och det är alla de små lusthus och lekstugor, som äro uppsatte i trädgården. De finnas överallt, men allra mest vid kanten av de små dammarna och kanalerna. Det är inga riktiga hus. De äro för små, som om de voro byggda för folk, som inte voro större än han, men de äro otroligt prydliga och nätta. De äro av alla upptänkliga slag: somliga äro lika slott med torn och flyglar, andra se ut som kyrkor och andra som kvarnar eller bondstugor.

De äro så vackra, att pojken skulle vilja stanna och se närmare på vartenda en, men han vågade inte annat än följa trädgårdsmästaren Men snart komma de till ett ställe, som är större och ståtligare än något, som de förut ha råkat på. Det är byggt i tre våningar med frontespis och utspringande flyglar. Det står på en kulle mitt i en blomsteranläggning, och vägen, som leder dit, går över den ena kanalen efter den andra på små sirliga broar.

Pojken törs inte annat än följa i hälarna på trädgårdsmästaren, men när han måste gå förbi allt detta, suckar han så tungt, att den stränge hör det och stannar. "Det här stället kallar jag Eriksberg," säger han. "Vill du gå in här, så kan du få, men akta dig för Pintorpafrun!"

Den, som inte är sen att lyda uppmaningen, det är pojken. Han springer framåt den trädkantade alléen, över de små broarna, upp igenom blomsteranläggningarna, in genom porten. Alltsammans synes just vara avpassat för en sådan som han. Trappstegen äro lagom höga, och han kan öppna vart lås. Men aldrig har han trott, att han skulle få se så mycket vackert. Ekgolven lysa blanka och bonade, taken äro gipsade och fullmålade med bilder. Utefter väggarna hänger tavla vid tavla, möblerna ha förgyllda karmar och äro överdragna med siden. Han ser rum, där väggarna äro klädda med böcker, och han ser rum,

där bord och skåp äro fullsatta med klenoder.

Hur mycket han än skyndar sig, hinner han inte se halva huset, förrän trädgårdsmästaren ropar på honom, och när han kommer ut, står gubben och biter i mustascherna av otålighet.

"Nå, hur gick det?" frågar trädgårdsmästaren. "Fick du se Pintorpafrun?" Men pojken har inte sett en levande varelse, och när han svarar detta, förvrides trädgårdsmästarens ansikte. "Har Pintorpafrun fått vila och inte jag!" säger han, och pojken har aldrig trott, att sådan förtvivlan kunde darra i en människoröst.

Därpå går trädgårdsmästaren före igen med långa steg, och pojken springer efter, under det att han försöker att se så mycket som möjligt av alla märkvärdigheterna. De gå runt omkring en damm, som är något större än de övriga. Långa, vita paviljonger, lika herrgårdshus, sticka överallt upp ur buskager och blomgrupper. Trädgårdsmästaren stannar inte, men medan han går framåt, kastar han då och då ett ord med pojken. "Den här dammen kallar jag för Yngaren. Här har du Danbyholm. Här har du Hagbyberga. Här har du Hovsta. Här har du Åkerö."

Sedan når trädgårdsmästaren med ett par väldiga steg fram till en ny liten damm, som han kallar Båven, men här hör han pojken ge till ett litet utrop av förvåning, och så stannar han. Pojken har blivit stående framför en liten bro, som leder ut till ett slott på en ö ute i dammen.

"Du kan få springa över till Vibyholm och se dig om, ifall du har lust,", säger han. "Men ta dig i akt för Vita frun!"

Och pojken är förstås inte sen att lyda. Därinne finnas så många porträtt på väggarna, att han tycker, att det är som en stor bilderbok. Har har så roligt, att han skulle ha velat gå där hela natten, men det dröjer inte länge, förrän han hör hur trädgårdsmästaren kallar på honom.

"Kom då! Kom då!" ropar han. "Jag har väl annat att göra än att stå här och vänta på dig, din pojkvasker."

När pojken kommer springande över bron, ropar han emot honom: "Nå, hur gick det? Såg du till Vita frun?"

Pojken har inte sett något levande väsen, och det säger han också. Då hugger den gamle spaden i en sten med sådan kraft, att stenen klyves i tu, och säger med en röst, som kommer djupt nerifrån den allra förfärligaste förtvivlan: "Har Vita frun på Vibyholm fått vila och inte jag!"

Hittills ha de vandrat i södra delen av trädgården, men nu går trädgårdsmästaren mot västra delen. Här äro anläggningarna av annat slag. Marken är utjämnad till breda gräsmattor, som avbrytas av jordgubbsland, kålsängar och bärbuskar. De små lusthusen finnas också där, men de äro som oftast rödmålade, de likna mest bondstugor

och äro omgivna av humlegårdar och körsbärsdungar.

Här stannar trädgårdsmästaren ett ögonblick och kastar till pojken dessa ord: "Den här trakten kallar jag för Vingåker."

Strax därefter pekar han på en byggnad, som är mycket enklare uppförd än de övriga och mest av allt liknar en smedja. "Det här är en stor redskapsverkstad," säger han. "Den kallar jag Eskilstuna. Du kan gå in och se dig om, ifall du har lust."

Pojken går in och ser en ofantlig mängd hjul, som snurra, hammare, som smida, svarvar, som gnida. Det finns så mycket att titta på, att han skulle ha kunnat gå där hela natten, om inte trädgårdsmästaren hade kallat på honom.

Därpå vandra de utefter sjön på norra sidan av trädgården. Stranden går ur och in: det är udde och vik, udde och vik hela trädgården utefter. Utanför uddarna ligga små öar, som äro skilda från land av trånga sund. De små öarna höra också till trädgården. De äro planterade med samma omsorg som allt det övriga.

Pojken går förbi det ena vackra stället efter det andra, men han stannar inte, förrän han kommer till en ståtlig, röd kyrka. Den ligger ganska ansenlig på en udde, som är överskuggad av rika fruktträd. Trädgårdsmästaren vill gå förbi som vanligt, men pojken tar mod till sig och ber om lov att få gå in. "Åja, gå in då," svarar han, "men akta dig för biskop Rogge! Det kan nog hända, att han håller till här i Strängnäs än i dag."

Så springer pojken in i kyrkan och ser på gamla gravvårdar och sköna altarskåp. Framför allt annat beundrar han en ryttare i förgylld rustning, som han finner i en kammare bredvid förhuset. Här också finns så mycket att se, att han skulle ha kunnat stanna hela natten, men han måste ge sig av för att inte låta trädgårdsmästaren vänta.

När han kommer ut igen, märker han, att trädgårdsmästaren står och betraktar en uggla, som jagar en rödstjärt uppe i luften. Den gamle visslar åt rödstjärten, den kommer till honom och slår tryggt ner på hans axel, och när ugglan flyger efter den i sin jaktiver, jagar han bort henne med spaden. "Han är nog inte så farlig, som han ser ut," tänker pojken, när han ser hur ömt den gamle skyddar den stackars sångfågeln.

Men så fort trädgårdsmästaren ser pojken, vänder han sig mot honom och frågar om han såg biskop Rogge. Och när pojken svarar nej, säger han med den största grämelse: "Har biskop Rogge fått vila och inte jag!"

Kort därpå komma de till det ansenligaste av de många dockhusen. Det är en tegelmurad borg med tre bastanta, runda torn, förenade med långa huslängor.

"Gå in och se dig om, ifall du har lust!" säger trädgårdsmästaren. "Det här är Gripsholm, och här ska du akta dig, så att du inte råkar ut

för kung Erik."

Pojken går genom ett djupt portvalv och kommer in på en stor, trekantig gård, som är omgiven av låga hus. De se inte så särdeles förnämliga ut, och pojken bryr sig inte om att gå in i dem. Han bara hoppar bock ett slag över ett par långa kanoner, som stå där, och springer sedan vidare. Han går genom ännu ett djupt portvalv och kommer till ännu en borggård, som är omgiven av präktiga byggnader, och här går han in. Han kommer till stora, gammaldags rum, med tvärbjälkar synliga i taket och alla väggar täckta av höga, mörka tavlor, där allvarsamma herrar och damer äro avbildade i besynnerliga, styva dräkter.

En trappa högre upp finner han ljusare och gladare rum. Nu märker han riktigt, att han är på ett kungligt slott, för han ser inte annat än granna porträtt av kungar och drottningar på väggarna. Men en trappa högra upp är en stor vind, och runt om den ligga mångahanda rum. Det finns ljusa rum med vita, sköna möbler, och det finns en liten teater och alldeles därbredvid ett riktigt fängelse: ett rum med nakna stenväggar och gallergluggar och ett golv, som är nött av fångarnas tunga steg.

Där finns så mycket att se, att pojken tycker, att han skulle ha velat gå där i många dar, men trädgårdsmästaren kallar på honom, och han vågar inte annat än lyda.

"Såg du till kung Erik?" frågar han, när pojken kommer ut. Men pojken har ingenting sett, och då säger gubben, som han brukar, fast med än djupare förtvivlan: "Har kung Erik fått gå till vila, men inte jag!"

Så gå de fram till östra delen av trädgården. De gå förbi ett badhus, som trädgårdsmästaren kallat Södertälje, och ett gammalt slott, som han kallar Hörningsholm. Här är annars inte så mycket att se. Det är fullt av klippor och skär, som bli allt ödsligare och naknare, ju längre ut de ligga.

De vända nu mot söder, och pojken känner igen den där häcken, som heter Kolmården, och förstår, att de närma sig utgången.

Han är glad åt allt, som han har fått se, och när han nu nalkas den stora gallergrinden, vill han gärna tacka trädgårdsmästaren. Men gubben hör inte alls på honom, utan går bara rätt fram till porten. Där vänder han sig till pojken och räcker honom sin spade. "Se här," säger han, "håll i den här, medan jag låser opp grinden!"

Men pojken är redan så ängslig för allt besvär, som han har vållat den barska gamla karlen, att han vill spara honom vidare möda. "Inte behöver ni öppna den här tunga grinden för min skull," säger han, och med detsamma smyger han ut genom gallerverket. Det är inte någon svårighet alls för honom, som är så liten.

Detta gör han i största välmening, och helt förvånad blir han, när

han hör, att trädgårdsmästaren ryter till i vrede bakom honom, stampar i marken och häftigt skakar i gallergrinden.

"Vad är det? Vad är det?" säger pojken. "Jag ville bara spara trädgårdsmästaren besvär. Varför är ni så ond?"

"Jag må väl vara ond," säger den gamle. "Det hade inte behövts mera, än att du hade tagit emot min spade, så hade du fått gå kvar här och sköta trädgården, men jag hade blivit avlöst. Nu vet jag inte hur länge jag får gå här."

Han står där och skakar i grinden och ser förfärligt ond ut, men pojken kan inte låta bli att tycka, att det är synd om honom, och han vill trösta honom.

"Ni ska inte vara ledsen för detta, herr Karl av Södermanland," säger han, "för det finns ingen, som skulle sköta om er lustgård så väl, som ni gör det."

När pojken säger detta, blir den gamla trädgårdsmästaren helt stilla och tyst, och pojken tycker, att det går som en ljusning över de hårda dragen. Men han kan inte se riktigt, för på samma gång bleknar hela gestalten bort och försvinner som en dimma. Och inte bara han, utan hela trädgården bleknar och försvinner med blommor och frukter och solsken, och där den har stått, syns ingenting annat än vild och fattig skogsmark.

XXIV. I Närke

Ysätters-Kajsa

I Närke fanns det förr i världen något, som de inte hade make till på annat håll, och det var ett troll, som hette Ysätters-Kajsa.

Namnet Kajsa hade hon fått därför, att hon hade mycket att göra med storm och blåst och sådana där vindtroll alltid bruka kallas så, och tillnamnet därför, att hon skulle vara kommen från Ysätterskärret i Askers socken.

Det tycks nog, som om hon skulle ha haft sitt egentliga hemvist i Asker, men hon brukade också visa sig på andra håll. Ingenstans i hela Närke kunde man vara säker att inte råka ut för henne.

Hon var inte något mörkt och dystert troll, utan munter och lustig, och vad hon bäst av allt tyckte om, det var ett duktigt blåsväder. Så snart det var vind tillräckligt, drog hon ut för att få sig en dans på Närkesslätten.

Närke består egentligen inte av annat än en slätt, som på alla sidor är omgiven av skogklädda bergstrakter. Det är bara i nordöstra hörnet, där Hjälmaren går ut ur landskapet, som det finns en lucka i den långa bergsgärdsgården.

När nu vinden en morgon har samlat krafter ute på Östersjön och sätter av inåt land, går den ganska ohejdat fram mellan Sörmlandskullarna och slipper utan stort besvär in i Närke därborta i Hjälmartrakten. Sedan rusar den åstad tvärsöver Närkesslätten, men rätt i väster råkar den på Kilsbergens höga vägg och blir kastad tillbaka. Då kröker sig vinden som en orm och far av mot söder. Men där möter Tiveden och ger vinden en stör, så att den störtar åstad österut. Nå, i öster finns Tylöskog, och den sänder vinden norrut upp mot Käglan. Och från Käglan bär det åstad med vinden mot Kilsbergen och Tiveden och Tylöskog än en gång. Den svingar och svingar i allt mindre kretsar, tills den på sistone blir stående som en snurra mittpå slätten och bara svänger runt. Men sådana dagar, då virvelstormarna foro över slätten, hade Ysätters-Kajsa roligt. Då stod hon mitt i virveln och snurrade. Det långa håret flög omkring uppe i himmelens moln, klänningssläpet sopade utefter marken som en stoftsky, och hela slätten låg under henne som ett stort dansgolv.

Om mornarna brukade Ysätters-Kajsa sitta uppe i någon hög tall på toppen av en bergklint och se ut över slätten. Om det då var vinter och gott före och hon såg många åkande ute på vägarna, skyndade hon sig att blåsa ihop ett yrväder och vräkte upp drivor så höga, att folk nätt och jämnt kunde ta sig hem på kvällen. Var det sommar och gott bärgningsväder, satt Ysätters-Kajsa stilla, ända tills de första hövagnarna hade blivit fullastade, och då kom hon farande med ett par störtskurar, som gjorde slut på arbetet för den dagen.

Det var visst och sant, att hon sällan tänkte på annat än att ställa till förtret. Kolarna uppe i Kilsbergen vågade knappt ta sig en blund, för så snart som hon såg en obevakad mila, kom hon smygande och pustade till den, så att den började brinna med hög låga. Och om malmkörarna från Laxå och Svartå voro sent ute en kväll, höjde Ysätters-Kajsa vägen och trakten i sådana mörka dimmor, att både människor och hästar blevo vilsna och körde ner de tunga slädarna i kärr och moras.

Om prostinnan i Glanshammar hade dukat kaffebordet ute i sin trädgård en sommarsöndag och det kom en vindil, som lyfte duken från bordet och kastade omkull både koppar och fat, då visste man vem som ställde till det skämtet. Om hatten blåste av borgmästaren i Örebro, så att han måste springa efter den över hela torget, om folket på Vinön stötte på grund i Hjälmaren med sina grönsaksskutor, om uthängde tvättkläder blåste bort och överhöljdes med damm, om röken en kväll slog in i stugorna och alls inte tycktes hitta ut genom skorstenen, då var det inte svårt att veta vem som var ute och förlustade sig.

Men fastän Ysätters-Kajsa tyckte om alla slags förargliga upptåg, så var det ändå inte något riktigt ont med henne. Man kunde märka, att hon var svårast mot sådana, som voro trätgiriga och snåla och elaka, men redbart folk och små fattiga barn tog hon ofta i sitt skydd. Och gammalt folk berättar, att en gång, när Asker kyrka höll på att brinna, kom Ysätters-Kajsa farande, slog ner bland eld och rök på kyrktaket och avvärjde faran.

I alla fall voro Närkesborna mången gång ganska trötta på Ysätters-Kajsa, men hon för sin del blev aldrig trött på att ställa till bråk med dem. När hon satt uppe på en molnkant och såg ner på Närke, som låg vänligt och välmående under henne med präktiga bondgårdar på slätten och rika gruvor och bruk uppe i bergstrakterna, med den tröga Svartån och de grunda, fiskrika slättsjöarna, med den goda staden Örebro, som utbredde sig runt om det allvarsamma gamla slottet med de stadiga hörntornen, så måtte hon visst ha tänkt: "Här skulle människorna ha det alldeles för bra, om inte jag voro, jag, som rycker opp dem och håller dem vid gott humör."

Och så skrattade hon vilt och gäckande som en skata och yrde i väg, dansade och virvlade från det ena hörnet av slätten till det andra. Och när Närkesbon såg hur hon drog fram sitt stoftsläp över slätten, kunde han inte låta bli att småle. För retsam och led, det var hon, men gott lynne hade hon. Det var likaså uppfriskande för bönderna att ha att göra med Ysätters-Kajsa som för slätten att piskas av stormvinden.

Nu för tiden påstår man, att Ysätters-Kajsa skall vara död och borta, hon som alla andra troll. Men sådant är nästan omöjligt att tro. Det är, som om någon skulle komma och säga, att luften hädanefter

skall stå stilla över slätten och vinden aldrig mer dansa fram över den med sus och brus och frisk luft och störtskurar.

Den, som anser, att Ysätters-Kajsa är död och borta, kan för övrigt höra hur det gick till i Närke det året, då Nils Holgersson for fram över landskapet, så får han själv säga var han tror.

Marknadsaftonen

Onsdag 27 april

Det var dagen före en stor kreatursmarknad i Örebro, och det regnade så, att det stod som spön i backen. Det var ett regn, som han inte kunde komma till rätta med. det föll riktiga strömmar ur molnen, och mången tänkte för sig själv: "Det här är alldeles som på Ysätters-Kajsas tid. Aldrig hade hon så många upptåg för sig som vid marknader. Det skulle ha varit i hennes väg att ställa till ett sådant här störtregn på marknadsaftonen.

Ju längre det led, desto värre blev regnandet. Framemot kvällen kommo riktiga skyfall, vägarna blevo alldeles bottenlösa, och folk, som hade givit sig av hemifrån med sina kreatur för att komma fram till Örebro i god tid på morgonen, råkade illa ut. Kor och oxar blevo så utledsna, att de inte ville flytta en fot, och flera av de stackars djuren kastade sig omkull mittpå vägen för att visa, att de inte orkade gå längre. Alla, som bodde utmed vägen, måste öppna sina dörrar för de marknadsresande och härbärgera dem efter råd och lägenhet. Det blev överfullt inte bara i boningsrummen, utan också i stall och lador.

De, som kunde, försökte emellertid sträva sig fram till gästgivargården, men när de kommo dit, ångrade de nästan, att de inte hade stannat i någon stuga utmed vägen. Alla bås i lagården och alla spiltor i stallet voro redan upptagna. Det var ingen annan råd än att låta hästar och kor stå ute i regnet. Det var nätt och jämnt, att de, som ägde dem, kunde få komma in under tak.

Det var en väta och smuts och en trängsel på gårdsplanen, som voro förfärlig. Somliga av djuren stodo i riktiga pölar och kunde inte en gång lägga sig ner. Det fanns nog husbönder, som skaffade sina djur halm att ligga på, och som bredde täcken över dem, men det fanns också de, som sutto inne i gästgivargården, drucko och spelade och alldeles glömde bort dem, som de borde sörja för.

Pojken och vildgässen hade den kvällen kommit till en holme i Hjälmaren. Den var skild från land bara genom ett smalt och grunt sund, och man kunde nog tänka sig, att det gick an att komma ditöver torrskodd, när det var lågvatten.

Det regnade lika galet ute på holmen som på alla andra håll. Pojken kunde inte sova för dropparna, som ständigt smattrade ner på honom. Till sist började han gå omkring på holmen. Han tyckte, att han kände regnet mindre, när han rörde sig.

Knappt hade han gått holmen runt, förrän han hörde ett

plaskande i vattnet, som skilde holmen från land, och strax därpå såg han en ensam häst komma gående mellan buskarna. det var en gammal krake, så usel och eländig, att pojken inte hade sett maken. Han var bruten och styvbent och så mager, att vartenda benknota syntes under skinnet. Han bar varken sele eller sadel, bara en gammal grimma, från vilken det hängde en halvrutten tågstump. det var tydligt, att han inte hade haft någon svårighet att slita sig lös.

Hästen gick rätt emot platsen, där vildgässen stodo och sovo, och pojken blev rädd, att han skulle trampa på dem. "Vart ska du gå? Se dig för!" ropade han. – "Jaså, där är du," sade hästen och kom fram till pojken. "Jag har gått hela milen för att råka dig." – "Har du hört talas om mig?" frågade pojken förvånad. – "Jag har väl öron, jag med, så gammal jag är. Det är många, som talar om dig nu för tiden."

Han hade böjt ner huvudet, medan han talade, för att kunna se bättre, och pojken lade märke till att han hade ett litet huvud med vackra ögon och en mjuk, fin nos. "Det har visst varit en god häst från början, fast han har råkat illa ut på gamla dar," tänkte han.

"Jag, ville, att du skulle följa med mig och hjälpa mig med en sak," sade hästen. Pojken tyckte, att det var vanskligt att följa den, som såg så eländig ut, och undskyllde sig med det dåliga vädret. "Du har det inte sämre, om du sitter på min rygg än om du ligger här," sade hästen. "Men du vågar kanske inte följa med en sådan hästskojarkrake, som jag är." – "Åjo, det vågar jag väl ändå," sade pojken. – "Väck då gässen, så att vi får göra opp med dem var de ska komma och hämta dig i morgon!" sade hästen.

Strax därefter satt pojken på hästryggen. Den gamla hästen travade undan bättre, än pojken hade trott honom om, men det blev ändå en lång färd genom natt och ruskväder, innan de stannade vid en stor gästgivargård. Där såg det förfärligt otrevligt ut. I vägen voro uppkörda spår, så djupa, att pojken trodde, att han skulle drunkna, om han kommo ner i dem. Vid staketet, som löper runt om gården, voro bundna en trettio, fyrti hästar och nötkreatur, utan något skydd mot regnet, och inne på gården stodo kärror med höga lårar, där får och kalvar, grisar och höns voro instängda.

Hästen gick och ställde sig vid staketet. Pojken satt kvar på hans rygg, och med så goda nattögon, som han hade, såg han tydligt hur svårt djuren hade det.

"Hur kommer det sig, att ni står härute i regnet?" frågade han. – "Vi är på väg till en marknad i Örebro, men vi har måst ta in här för regnets skull. Detta är en gästgivargård, men det har kommit så mycket resande, att vi inte får plats inne i husen."

Pojken svarade ingenting, utan satt tyst och såg sig omkring. Det var inte många av djuren som sovo, utan från alla håll hörde han klagan och missnöje. De hade skäl nog att jämra sig, för vädret hade

blivit sämre än förut på dagen. Det hade börjat blåsa en isande kalla vind, och regnet, som nu kom vasst och piskande, var blandat med snö. Det var inte svårt att förstå vad hästen ville, att pojken skulle hjälpa honom med.

"Ser du, att det står en präktig bondgård här mittemot gästgivargården?" frågade hästen. – "Ja," sade pojken, "jag ser det, och jag kan inte begripa, att de inte har begärt husrum åt er därinne. Eller kanske att det redan är fullt där också?" – "Nej, det finns inga främmande där," sade hästen. "De, som bor i den gården, är så snåla och ohjälpsamma, att det inte lönar sig för någon att be dem om husrum." – "Jaså, är det så fatt? Då får ni väl stå, där ni står." – "Men jag är född och uppvuxen just på det stället," sade hästen. "Jag vet, att där finns ett stort stall och en stor lagård med många tomma spiltor och bås, och jag undrar om du inte kunde ställa på så sätt, att vi finge komma in där." – "Det tror jag inte att jag vågar mig på," sade pojken. Men så tyckte han, att det var så synd om djuren, att han i alla fall ville försöka.

Han sprang in på den främmande gården och såg genast, att alla uthus voro låsta och alla nycklar urtagna. Han stod rådvill och hjälplös, men han fick bistånd från oväntat håll. Det var en vindil, som kom brusande med hisklig fart och kastade upp dörren till en stor lada mittframför honom.

Pojken var förstås inte sen att vända tillbaka till hästen. "Det är inte möjligt att komma in i stallet eller i lagården," sade han, "men det finns en stor, tom hölada, som de har glömt att stänga, och dit kan jag föra in er." – "Tack!" sade hästen. "Det blir gott att än en gång få sova på de gamla tomterna. Det är den enda glädje, som jag kan få här i livet."

I den rika bondgården, som låg mittemot gästgivargården, hade de emellertid den kvällen kommit att sitta uppe mycket längre, än de brukade.

Husbonden där var en trettifem års karl. Han var lång och ståtlig med ett vackert, men rätt dystert ansikte. Under dagen hade han varit ute i regnet och blivit våt som alla andra, och vid kvällsvarden hade han bett sin gamla mor, som ännu var värdinna i gården, att hon skulle tända eld i spisen, så att han fick torka sina kläder. Modern hade därpå gjort en liten, klen brasa, för där i huset brukade de inte ödsla med veden, och husbonden hade hängt sin rock på en stol och ställt den framför elden. Sedan hade han satt upp ena foten på spishällen och stött armen mot knäet, och så hade han blivit stående och sett in i brasan. Han hade stått kvar i ett par timmar och inte gjort en rörelse annat än för att då och då kasta ett vedträ på härden.

Husmodern hade plockat undan kvällsvarden och bäddat hans säng, och sedan hade hon gått in och satt sig i lillkammaren. Ibland

kom hon i dörren och såg undrande på honom, som stod vid elden och inte gick och lade sig. "Det är ingenting, mor. Det är bara något gammal, som jag tänker på," sade han.

Saken var den, att när han hade gått förbi gästgivargården helt nyss, hade en hästhandlare kommit och frågat om han ville köpa en häst och hade visat honom ett gammal hästkräk, som var så illa tilltygat, att han måste fråga karlen om han var galen, som ville narra på honom ett sådant utskott. "Ånej, men jag tänkte bara, att eftersom den här hästen har varit i er ägo förut, så skulle ni kanske vilja skaffa den en lugn ålderdom, för det behöver den," hade hästhandlaren svarat.

Då hade han sett på hästen och känt igen den. Det var en, som han själv hade fött upp och kört in. Men det föll honom inte in att köpa ett så gammalt och odugligt kreatur fördenskull. Ånej, visst inte. Han var inte den, som kastade bort sina pengar.

Men i alla fall hade det väckt många minnen hos honom, att han hade fått se hästen, och det var minnena, som höllo honom så vaken, att han inte kunde gå och lägga sig.

Ja, den där hästen hade varit ett bra grant och gott djur. Far hade låtit honom sköta den alltifrån början. Han hade kört in den, och han hade hållit av den mer än allt annat. Far hade klagat över att han fodrade den för väl, och han hade ofta måst smyga sig till att ge den havre.

Han hade aldrig velat gå till fots till kyrkan, när han hade den hästen, utan han hade alltid åkt. Det var bara för att få ståta med unghästen. Själv kom han i hemmavävda och hemmasydda kläder, och kärran var simpel och omålad, men hästen var den grannaste, som körde upp på kyrkbacken.

En gång hade han vågat tala med far om att få köpa sig klädeskläder och att få måla kärran. Far hade stått som förstenad. Sonen hade trott, att gubben skulle få slag. Han hade då försökt få far att förstå, att när han hade en så grann häst att åka efter, borde han väl också själv se något ut.

Far hade ingenting svarat, men ett par dar efteråt hade han rest till Örebro med hästen och sålt honom.

Det hade varit grymt, men det var klart, att far hade fruktat, att den där hästen skulle ha lockat honom till fåfänga och slöseri, och nu, så här långt efteråt, måste han erkänna, att far hade haft rätt. En sådan häst kunde visst ha blivit en frestelse. Men då i början hade han sörjt rent förfärligt. Han hade farit in till Örebro ibland bara för att stå i ett gathörn och se hästen köra förbi eller för att få smyga sig till honom i stallet med en bit socker.

"Om far dör och jag får gården," hade han tänkt, "ska jag köpa igen min häst, det första jag gör."

Nu var far död, och han själv satt vid gården sedan ett par år, men han hade inte gjort ett enda försök att köpa tillbaka hästen. Han hade inte tänkt på honom på långliga tider förrän i kväll.

Det var märkvärdigt, att han hade kunnat glömma den så helt och hållet. Men far var en mycket myndig och viljestark man, och när sonen hade blivit vuxen och de två jämt gått samman vid arbetet, hade far fått stor makt över honom. Då hade han kommit att tycka, att far hade rätt i allt, vad han gjorde. Och sedan han själv hade övertagit gården, hade han bara försökt att i allting handla så, som far skulle ha handlat.

Han visste nog, att folk sade, att far var snål, men det var väl rätt att hålla i pungen och inte kasta bort pengarna i onödan. Det goda, som man hade fått, skulle man väl inte låta förfaras. Det var bättre att kallas snål och sitta på en skuldfri gård än att ha stora lån och dras med som de andra hemmansägarna.

Så långt var han kommen i sina tankar, då han ryckte till, därför att han hörde något besynnerligt. Det var, som om en gäll och gäckande röst hade upprepat just vad han tänkte: "Det är bäst att hålla hårt om pungen. Det är bättre att kallas snål och sitta på en skuldfri gård än att dras med lån som de andra hemmansägarna."

Det lät, som om någon ville göra sig lustig över hans visdom, och han höll på att bli ond, när han märkte, att alltihop bara var ett misstag. Det hade börjat blåsa nu, och här hade han stått och blivit så sömnig, att han hade tagit vindens tjutande i skorstenen för riktigt tal.

Han vände ögonen mot väggklockan, och den slog just i detsamma elva tunga slag. det var gruvligt så sent det hade blivit. "Det är på tiden, att du går och lägger dig," tänkte han. Men så kom han ihåg, att han ännu inte hade gått runt gården, som han brukade göra var kväll för att se efter, att alla dörrar och luckor voro stängda och alla ljus släckta. det hade han aldrig försummat, sedan han hade blivit herre där. Han slängde på sig rocken och gick ut i ovädret.

Allting fann han så, som det skulle vara, utom att dörren till den tomma höladan hade blivit uppkastad av vinden. Han gick in efter nyckeln, stängde ladan och stoppade nyckeln i rockfickan. Sedan begav han sig tillbaka in i storstugan, tog av rocken och hängde den framför elden. Men han gick inte till sängs nu heller, utan började gå fram och tillbaka i stugan. Det var ett fasligt väder ute med den bitande kalla blåsten och det snöblandade regnet. Och hans gamla häst stod ut i detta oväder utan att ha så mycket som ett täcke till skydd! Han borde väl ändå ha gett sin gamla vän tak över huvudet, när han var kommen till den här trakten.

Där mittemot på gästgivargården hörde pojken en gammal skrällande väggklocka slå elva slag. Just då höll han på att lösgöra kreaturen för att föra dem till ladan i bondgården. Det tog rätt lång tid

att få dem väckta och ordnade, men äntligen voro de färdiga och tågade in på den snåla bondfolkets gård i en lång rad med pojken som vägvisare.

Men under det att pojken styrde med detta, hade husbonden gått gården runt och stängt höladan, så att när djuren kommo tågande, var dörren låst. Pojken blev stående helt bestört. Nej, han kunde inte låta kreaturen stå där! Han måste in i huset och skaffa reda på nyckeln.

"Håll dem lugna här, medan jag går och hämtar nyckeln!" sade han till den gamla hästen, och därmed sprang han.

Mittpå gårdsplanen hejdade han sig för att fundera ut hur han skulle komma in i huset. Medan han stod där, såg han ett par små vandrare komma gående på vägen och stanna framför gästgivargården.

Pojken såg genast, att det var ett par små flickor, och han sprang närmare, för han tänkte, att han kanske kunde få hjälp av dem.

"Se så, Britta Maja," sade den ena, "nu ska du inte gråta längre! Nu är vi vid gästgivargården. Här får vi nog komma in."

Knappt hade flickan sagt detta, förrän pojken ropade till henne: "Nej, ni ska inte försöka komma in i gästgivargården. Det är alldeles omöjligt. Men i den här bondgården har de inga gäster. Dit ska ni gå."

De små flickorna hörde orden tydligt, men de kunde inte se den, som talade till dem. Men det undrade de inte så mycket på, för det var ju alldeles kolmörk natt. Den större av dem svarade genast: "Vi vill inte gå in i den där gården, för de, som bor där, är snåla och elaka. Det är för deras skull, att vi två måste gå och tigga på vägen."

"Det kan nog så vara," sade pojken, "men ni ska gå dit i alla fall. Ni ska få se, att det går bra för er."

"Ja, vi kan ju försöka då, men vi blir nog inte en gång insläppta," sade de två små flickorna och gingo upp till boningshuset och knackade på.

Husbonden stod återigen framför elden och tänkte på hästen, när han hörde knackningen. Han gick ut för att se efter vad som stod på och tänkte med detsamma för sig själv, att inte skulle han låta locka sig att släppa in någon vandrare. Men just som han vred upp låset, var en vind till hands och passade på. Den rev dörren ur handen på honom och kastade den mot väggen. Han måste ut på bron för att dra igen dörren, och när han kom tillbaka in i stugan, stodo de små flickorna redan därinne.

Det var ett par stackars tiggarflickor, trasiga och svultna och smutsiga, ett par små töser, som gingo krökta under påsar, som voro lika långa som de själva.

"Vad är ni för ena, som är ute och driver så sen på natten?" sade husbonden ovänligt.

De två barnen svarade inte genast, utan ställde först från sig sina

påsar. Därpå gingo de emot honom och sträckte fram sina små händer till hälsning. "Vi är Anna och Britta Maja från Engärdet," sade den äldsta, "och vi skulle be om natthärbärge."

Han tog inte emot de framsträckta händerna och var just färdig att köra ut tiggarungarna, då ett nytt minne steg upp för honom. Engärdet, var det inte en liten stuga, där en fattig änka hade bott med sina fem barn? Men änkan hade stått i skuld hos hans far för några hundra kronor, och för att få ut sin fordran hade fadern låtit sälja hennes stuga. Sedan hade änkan farit upp till Norrland med de äldsta barnen för att söka arbete, men de två yngsta hade kommit på socknen.

Han blev bitter till sinnes, när han påminde sig om detta. Han visste, att far hade blivit mycket klandrad för att han hade krävt ut de där pengarna, som ändå voro hans rätta egendom.

"Vad har ni för er nu för tiden?" sade han med sträng ton till barnen. "Har inte fattigvården tagit hand om er? Varför stryker ni omkring och tigger?"

"Det är inte vårt fel," svarade den största flickan. "Det är det folket, som vi är hos, som har skickat oss för att tigga."

"Nåja, ni har ju fått påsarna fulla," sade bonden, "ni kan inte klaga. Nu är det bäst, att ni tar fram av det, som ni har med er, och äter er mätta, för här kan ni ingen mat få. Alla kvinnfolken har redan gått och lagt sig. Sen kan ni lägga er i vrån vid spisen, så behöver ni inte frysa."

Han slog ut med handen liksom för att visa dem från sig, och hans ögon fingo ett nästan hårt uttryck. Han måste ju vara glad, att han hade haft en far, som hade varit noga om sin egendom. Annars kanske han själv i sin barndom hade fått löpa omkring med tiggarpåsen på samma sätt som dessa.

Knappt hade han tänkt ut tanken, förrän den gälla och gäckande rösten, som han hade hört förut en gång i kväll, upprepade den ord för ord. Han lyssnade och förstod genast, att det ingenting var: bara vinden, som väsnades i skorstenen. Men det var det märkvärdiga, att när vinden så där upprepade hans tankar, syntes de honom så underligt dumma och hårda och falska.

Barnen hade emellertid sträckt ut sig sida vid sida på hårda golvet. De voro inte tysta, utan låg och mumlade.

"Vill ni bara vara tysta!" sade han. Han var vid så retligt lynne, att han skulle ha kunnat slå dem.

Men det där mumlandet fortfor det oaktat, och han ropade än en gång till dem, att de skulle tiga.

"När mor gick bort ifrån mig," svarade då en liten klar röst, "tog hon löfte av mig, att jag var kväll skulle läsa min aftonbön. Och det måste jag göra och Britta Maja också. Bara vi har fått läsa 'Gud, som

haver barnen kär', ska det bli tyst.

Husbonden satt alldeles stilla och hörde de små läsa sin bön. Därpå började han gå med långa steg fram och tillbaka, fram och tillbaka, och under tiden vred han händerna, som om han hade råkat i stor ångest.

Hästen utkörd och fördärvad och de här stackars barnen gjorde till kringdrivande tiggare! Och båda delarna fars verk! Far hade kanske ändå inte haft så rätt i vad han gjorde.

Han satte sig ner på en stol och lutade huvudet i händerna. Plötsligen började hans ansikte darra och skälva, och han fick tårar i ögonen, som han skyndade sig att torka bort. det kom nya tårar, och han hade lika brått att få bort dem, med det hjälpte inte. Det kom fler efter.

Nu öppnade hans mor dörren från lillkammaren, och han skyndade sig att svänga stolen så, att han vänder ryggen åt henne. Men hon måtte ändå ha märkt något ovanligt, för hon stod en lång stund stilla bakom honom, som hade hon väntat, att han skulle säga något till henne. Så tänkte hon på hur svårt karlarna alltid ha att komma sig för att tala om sådant, som går det djupast till sinnes. Hon fick väl hjälpa honom.

Hon hade sett från lillkammaren hur allt hade gått till i stugan, så att hon behövde ingenting fråga. Hon gick bara helt stilla fram till de två sovande barnen, lyfte upp dem och bar dem in i sin egen säng i lillkammaren. Sedan gick hon ut till sonen igen.

"Du Lars," sade hon utan att låtsa om, att hon såg, att han grät, "du ska allt låta mig få de här barnen." – "Vad, mor?" sade han och försökte hejda gråten. – "Jag har haft ont av dem i flera år, allt sedan far tog stugan ifrån deras mor. Och det har du också haft." – "Ja, men... – "Jag vill ha dem kvar här och göra bra människor av dem. De är för goda för att gå och tigga."

Han kunde ingenting svara, för tårarna kommo med ohejdbar fart, men han tog sin mors gamla vissna hand och klappade den.

Men så for han upp, som om han skulle ha blivit skrämd för något. "Vad skulle far säga om detta?" – "Far har haft sin tid att styra," sade modern, "nu är det din. Så länge far levde, måste man lyda honom. Nu är det du, som ska visa dig sådan, som du är." Sonen blev så förvånad över dessa ord, att han upphörde att gråta. "Jag visat mig väl sådan, som jag är," sade han. – "Nej," sade hans mor, "det gör du inte. Du bara försöker likna far. Far hade varit med i hårda tider, och det hade gjort honom rädd för att bli fattig. Han tyckte, att han var tvungen att först och främst tänka på sig själv. Men du har aldrig varit med om något svårt, som har kunnat göra dig hård. Du har mer, än du behöver, och då voro det väl onaturligt, om du inte skulle tänka på andra."

När de små flickorna hade kommit in i huset, hade pojken smugit efter dem, och sedan hade han hållit sig dold i en mörk vrå. Det hade inte dröjt länge, förrän han hade fått se ladunyckeln, som stack upp ur bondens rockficka. "När husbonden kör ut barnen, så tar jag nyckeln och springer," hade han tänkt.

Men så blevo inte barnen utdrivna, och pojken satt kvar i vrån och kunde inte begripa vad han skulle ta sig till.

Modern talade länge med sin son, och medan hon talade, stillades hans gråt, och till sist satt han med ett så vackert uttryck i ansiktet och såg ut som en annan människa. Den gamla vissna handen klappade han alltjämt.

"Ja, nu får vi väl gå och lägga oss," sade gumman, när hon såg, att han hade blivit lugn igen. – "Nej," sade han och reste sig hastigt," jag kan inte lägga mig än. Det är en till främmande, som jag får lov att ge husrum i natt."

Han sade inte mer, men han kastade hastigt på sig rocken, tände en lykta och gick ut. Det var samma blåst och köld ute, men när han kom på förstubron, började han småsjunga. Han undrade om hästen skulle känna igen honom, och han skulle tycka om att komma in i sitt gamla stall.

När han gick över gårdsplanen, hörde han, att en dörr slog och smällde för vinden. "Det är den där lad-dörren, som har blåst opp igen," tänkte han och gick för att stänga den.

Ett par ögonblick därefter stod han vid ladan och skulle just stänga till dörren, när han tyckte sig höra ett prassel därinifrån.

Detta kom sig därav, att pojken hade passat på att gå ut på samma gång som han, och han hade genast sprungit ner till ladan, där han hade lämnat kreaturen. Men de stodo inte längre utanför i regnet. En stark vindpust hade för längesedan kastat upp lad-dörren och hjälp dem att få tak över huvudet. Men det var prasslet, när pojken hade sprungit in i ladan, som husbonden hörde.

Nu lyste han med lyktan inåt ladan och såg, att över hela golvet lågo sovande kreatur. Ingen människa syntes till. Djuren voro inte bundna, utan hade lagt sig här och där i halmen.

Han blev vred över intrånget och började skrika och väsnas för att väcka de sovande och driva ut dem. Men djuren lågo stilla, som om de alls inte ville låta störa sig. Den enda, som reste sig, var en gammal häst, som helt sakta gick fram emot honom.

Husbonden blev på en gång alldeles tyst. Han kände igen hästen redan på gången. Han höjde lyktan mot honom, och hästen gick fram och lade sitt huvud på hans axel.

Och husbonden började smeka honom. "Du hästen min, du hästen min!" sade han. "Vad har de gjort vid dig? Ja, kära du, jag ska köpa igen dig. Du ska aldrig mer behöva lämna den här gården. Du ska få

det, som du vill, hästen min. De andra, som du har tagit med dig, får stanna här, men du ska få komma med mig till stallet. Nu kan jag ge dig så mycket havre, som du förmår äta, utan att jag behöver smyga mig till den. Du är väl inte alldeles förstörd heller. Den grannaste hästen på kyrkbacken, det ska bli du, det, än en gång. Så ja! Så ja!"

XXV. Islossningen

Torsdag 28 april

Nästa dag var det blankt och vackert väder. Det blåste visserligen en rätt stark vind västerifrån, men det var man bara glad åt, för den torkade vägarna, som voro alldeles uppblötta av det häftiga gårdagsregnet.

I god tid på morgonen kommo de två Smålandsbarnen Åsa gåsapiga och lille Mats vandrande på en landsväg, som från Sörmland ledde inåt Närke. Vägen löpte fram utmed södra Hjälmarstranden, och barnen gingo och sågo på isen, som ännu täckte största delen av sjön. Morgonsolen göt sitt klara sken över isen, och den såg inte mörk och otrevlig ut, som våris brukar, utan lyste vit och lockande. Så långt som de kunde se ut över den, låg den fast och torr. Regnvattnet hade redan runnit ner i hålor och springor, eller också var det uppsuget i själva isen. De sågo ingenting annat än den präktigaste is.

Åsa gåsapiga och lille Mats voro på vandring norrut, och de kunde inte låta bli att tänka på hur många steg det skulle bespara dem, om de kunde gå tvärsöver den stora sjön i stället för att vandra runt om den. De visste nog, att våris är farlig, men denna såg ju alldeles säker ut. De kunde se, att den var flera tum tjock invid land. En väg sågo de, som de kunde gå över dit på en timme.

"Kom, så försöker vi!" sade lille Mats. "Om vi bara ser oss för, så att vi inte kommer i någon vak, så går det nog för oss."

Därmed gåvo de sig ut på sjön. Isen var inte särdeles glatt, utan mycket behaglig att gå på. Det fanns mer vatten på den, än de hade kunnat se, och här och där fanns pipig is, där vattnet porlade upp och ner. Sådana ställen fick man akta sig för, men det var ju inte svårt mittpå dagen i det ljusa solskenet.

Barnen kommo fort och lätt framåt, och de talade inte om annat än hur kloka de hade varit, som hade gått ut på isen i stället för att fortsätta vandringen på den sönderregnade landsvägen.

När de hade gått en stund, kommo de i närheten av Vinön. Där fick en gammal gumma syn på dem från sitt fönster. Hon sprang ut ur stugan, slog år dem med armarna och ropade något, som de inte kunde höra. De förstodo mycket väl, att hon varnade dem för att fortsätta vandringen. Men de, som voro ute på isen, sågo ju, att ingen fara var för handen. Det hade väl varit bra dumt att lämna isen, när allt gick så förträffligt.

De vandrade alltså förbi Vinön och hade nu en milsbred isyta

framför sig. Härute fanns det så stora vattensamlingar, att barnen nödgades gå långa omvägar. Men det bara roade dem. De tävlade om att finna ut var isen var bäst. De voro varken trötta eller hungriga. De hade hela dagen för sig, och de bara skrattade, när de mötte nya hinder.

Ibland kastade de blickarna över åt andra stranden. Den tycktes ännu vara långt avlägsen, fastän de hade gått väl en timme. De voro en smula häpna över att sjön var så bred. "Det är, som om den där stranden flyttade sig undan oss," sade lille Mats.

Härute voro de utan skydd mot västanvinden. Den blev för var minut allt häftigare och tryckte kläderna så hårt mot kroppen på dem, att de hade svårt att röra sig. Den kalla blåsten var det första riktigt obehag, som de hade mött under vandringen.

Något, som förvånade dem, var, att vinden kom med så starkt dån, som om den hade fört med sig bullret från en stor kvarn eller mekanisk verkstad. Men något sådant kunde ju inte finnas därute på isvidderna.

De hade gått väster om den stora ön Valen, och de tyckte nu, att det verkligen märktes, att de närmade sig norra stranden. Men på samma gång blev vinden allt besvärligare, och det starka dånet, som följde den, tilltog så, att de började känna sig oroliga.

Med ens tyckte de sig förstå, att dånet, som de hörde, kom från vågor, som med skum och brus vräktes mot en strand, men detta var ju också omöjligt, eftersom sjön ännu låg täckt med is.

I alla fall stannade de och sågo sig om. Då märkte de långt borta i väster, neremot Björnön och Göksholmslandet, en vit vall, som gick tvärsöver sjön. Först trodde de, att det var en snökant utmed en väg, men så förstodo de, att det var skum från vågor som kastades mot isen.

När de sågo detta, togo de varandra i hand och började springa utan att säga ett ord. Sjön låg öppen därborta i väster, och de hade tyckt sig se, att skumranden hastigt flyttade sig österut. de visste inte om isen skulle bryta upp överallt eller vad som skulle ske. Men de kände på sig, att de voro i fara.

På en gång tycktes det dem, som om isen lyftes just på det stället, där de sprungo: lyftes och sjönk ner igen, som om någon hade stött till den underifrån. Därpå hördes en dov knall i isen, och sedan gingo sprickor ut över den åt alla håll. Barnen kunde se hur de ilade fram genom istäcket.

Nu blev det stilla en stund, men så kändes återigen den där höjningen och sänkningen. Efter detta började sprickorna vidga sig till springor, genom vilka man såg vatten porla upp. Strax därpå blevo springorna till rämnor, och isen började dela sig i stora flak.

"Åsa," sade lille Mats, "det är visst islossning."

"Ja, det är så, lille Mats," sade Åsa, "men vi kan ännu hinna i land. Spring på bara!"

I själva verket hade vinden och vågorna ännu mycket arbete att utföra för att får bort isen från sjön. Det svåraste var väl gjort, när istäcket hade brustit i stycken, men alla dessa stycken måste delas på nytt och kastas mot varandra för att bli krossade, söndernötta och upplösta. Det fanns ännu kvar en myckenhet hård och fast is, som bildade stora, oskadade fält.

Men den värsta faran för barnen var, att de inte hade någon överblick över isen. De kunde inte se var rämnorna voro så vida, att de omöjligt kunde komma över dem. De visste inte var de stora isflaken funnos, som kunde bära dem. Därför irrade de omkring hit och dit, fram och tillbaka. De kommo utåt sjön i stället för att nalkas land. De blevo så rådvilla och förskräckta ute på den bristande isen, att de till sist bara stodo stilla och gräto.

Då kom en fylking vildgäss i skarp flykt susande fram över dem. De ropade högt och starkt, och det märkvärdigaste var, att mitt i gåskacklet hörde barnen orden: "Ni ska gå till höger, till höger, till höger!"

De satte sig genast i rörelse och följde rådet, men det dröjer inte längre, förrän de på nytt stodo rådvilla framför en bred rämna.

Åter hörde de gässen skrika över deras huvuden, och i gåskacklet urskilde de ett par ord: "Stå stilla, där ni ä'! Stå stilla, där ni ä'!"

Barnen sade inte ett ord till varandra om det, som de hörde, med de lydde och stodo stilla. Strax därpå gledo isstyckena samman, så att de kunde komma över rämnan. Då togo de varandra åter i hand och sprungo. De voro ängsliga, inte bara för faran, utan också för hjälpen, som de hade fått.

De måste snart stanna i ny tvekan, men genast hörde de en röst tränga ner till dem. "Rätt framåt! Rätt framåt! Rätt framåt!" sade rösten.

Detta fortgick väl en halvtimme, men då voro de framme vid den långa Lungersudden och kunde lämna isen och vada i land. Det märktes hur rädda de hade varit, för när de hade kommit på fast mark, stannade de inte en gång och sågo åt sjön, där vågorna nu började välva isblocken allt häftigare, utan bara gingo på. Men när de hade kommit ett stycke upp på udden, stannade Åsa plötsligt. "Vänta här, lille Mats!" sade hon. "Det är något, som jag har glömt."

Åsa gåsapiga gick ner till stranden igen. Där ställde hon sig att gräva i sin påse och fick till sist fram en liten träsko, som hon satte på en sten, där den syntes mycket tydligt. Sedan gick hon tillbaka till lille Mats utan att se sig om en enda gång.

Men inte förr hade hon vänt ryggen till, än en stor, vit gås sköt ner ur luften som en blixt, nappade till sig träskon och höjde sig med

samma fart uppåt igen.

XXVI. Arvskiftet

Torsdag 28 april

När vildgässen hade hjälp Åsa gåsapiga och lille Mats över Hjälmaren, foro de rätt norrut, tills de kommo in i Västmanland. Där slogo de ner på ett av de stora åkerfälten i Fellingsbro socken för att vila och äta.

Pojken var hungrig, han också, men såg sig förgäves om efter något ätbart. Medan han spejade åt alla håll, märkte han på fältet bredvid ett par karlar, som gingo och plöjde. Plötsligen hejdade de plogarna och satte sig ner för att äta frukost. Pojken skyndade genast år det hållet och smög sig rätt nära de två karlarna. Det var ju en möjlighet, att han kunde komma över några smulor eller en brödkant, sedan de hade slutat.

Det gick en väg förbi fältet, och på denna kom en gammal man vandrande. När han såg de båda plöjarna, stannade han, klev över gärdgården och gick fram till dem. "Jag skulle också spisa frukost," sade han, tog av sig sin ränsel och plockade fram smör och bröd. "Det är gott att inte behöva sitta ensam vid vägkanten och äta," fortfor han.

Härpå kommo han och de båda plöjarna i samspråk, och de fingo snart veta, att han var en gruvarbetare från Norbergs bergslag. Nu arbetade han inte mer. Han var för gammal att klättra på gruvstegarna, men han bodde kvar nära gruvan i en liten stuga, Han hade en dotter gift härnere i Fellingsbro. Han hade just varit och hälsat på henne, och hon hade velat, att han skulle flytta hit, men det kunde han inte förmå sig till.

"Jaså, ni tycker inte, att det är så bra här som i Norberg," sade bönderna och drogo litet på munnen, för de visste ju, att Fellingsbro är en av de största och rikaste socknarna i landskapet.

"Skulle jag kunna stanna på en sådan här slätt?" sade gubben och slog ifrån sig, som om något dylikt inte kunde vara tänkbart. De började nu att i all vänlighet tvista om var i Västmanland det var bäst att bo. Den ene av plöjarna var född i Fellingsbro, och han talade gott om slätten, men den andre var från Västeråstrakten, och han ansåg, att Mälarstränderna med deras lövholmar och täcka uddar voro den bästa delen av landskapet. Gubben ville i alla fall inte låta övertyga sig, och för att visa dem, att han hade rätt, bad han, att han skulle få berätta för dem en historia, som han hade hört av gammalt folk, när han själv var ung i världen.

"Här i Västmanland bodde det långt tillbaka i tiden en gammal fru

av jättesläkt, som var så rik, att hon ägde hela landet. Hon hade allting präktigt förstås, men hon levde ändå i stora bekymmer, därför att hon inte visste hur hon skulle dela sin egendom mellan sina tre söner.

Se, det förhöll sig så, att de två äldsta sönerna brydde hon sig inte så mycket om, men den yngsta var kelgrisen. Hon ville, att han skulle få det bästa arvet, men på samma gång var hon rädd, att det skulle bli ofrid mellan honom och hans bröder, om de märkte, att hon inte hade delat lika mellan dem.

Nå, en dag kände hon, att hon var döden så nära, att hon inte hade tid att betänka sig längre. Då kallade hon till sig alla tre sönerna och började tala med dem om arvet.

'Nu har jag delat all min egendom i tre lotter, som ni får att välja emellan,' sade hon. 'Till den ena lotten har jag lagt alla mina ekbackar och lövholmar och blomsterängar och plockat ihop dem nere kring Mälaren. Den, som väljer den lotten, får bra bete för får och kor på strandängarna, och på holmarna kan han idka lövtäckt, ifall han inte vill använda dem till trädgårdsodling. Där går en mängd vikar och fjärdar långt inåt landet, så att det blir bra tillfälle till fraktfart och allt slags samfärdsel. Där åarna rinner ut i sjön, får han goda hamnplatser, så att jag tror, att det ska växa opp både byar och städer på hans område. Och inte kommer det att fattas honom åkermark heller, fastän landet ligger sönderslitet. Det blir bara gott, att sönerna hans allt ifrån början får lära sig att fara från holme till holme, för det kommer att göra dem till goda sjöfarande, som kan segla till främmande land och skaffa sig rikedomar. Ja, det där var den första lotten. Vad säger ni om den?'

Jo, alla sönerna var ense om att den delen var präktig och att vem som än fick den kunde skatta sig lycklig.

'Ja, det är inget fel med den,' sade den gamla jättefrun, 'och den andra är inte dålig, den heller. Till den har jag samlat ihop allt, vad jag äger av slät mark och öppen åker, och lagt ut fält vid fält ifrån Mälartrakten allt oppåt Dalarna. Den, som tar den lotten, tror jag inte kommer att ångra sig. Han kan odla så mycket säd han vill och sätta opp stora gårdar åt sig, och varken han eller hans efterkommande behöver ha en dags oro för utkomsten. För att inte slätten ska bli vattensjuk, har jag dragit fram över den några stora diken, och i dem finns det ett och annat fall, där det går an att sätta opp kvarnar och smedjor. Och längsmed dikena har jag lagt opp grusbankar, där det kan växa skog till vedbrand. Ja, det var den andra lotten och jag tycker, att han, som får den, har alla skäl att vara belåten.'

Det höll alla tre sönerna med om och tackade henne, därför att hon hade ställt det så bra för dem.

'Jag har nog försökt att göra mitt bästa,' sade gumman, 'men nu

kommer jag till det, som har gjort mig mest bekymmer. För, ser ni, när jag hade lagt alla mina lövängar och beteshagar och ekbackar till den ena lotten och alla mina åkrar och nyodlingar till den andra och skulle börja samla ihop litet till den tredje, så märkte jag, att jag inte hade något annat kvar på egendomen än tallbackar och ensnår och fattiga björklundar och småsjöar. Och det där kunde jag ju förstå, att ingen av er skulle bli glad åt. I alla fall har jag plockat ihop allt det där eländet och lagt ut det i norr och väster om slättmarken. Men jag fruktar för att den, som väljer den lotten, inte har annat än fattigdom att vänta. Får och getter blir all den boskap, som han kan ha, och han får väl ligga ute på sjöarna och fiska eller gå på jakt i skogen för att skaffa sig föda. En mängd forsar och fall finns där nog, så att det ginge an att bygga hur många kvarnar som helst, men jag är rädd för att han inte får något annat än bark att mala på dem. Och bra besvärligt får han det med vargar och björnar, för de kommer säkert att hålla till i vildmarken. Ja, detta är den tredje lotten. Jag vet nog, att den inte kan jämföras med de två andra, och om jag inte voro så gammal, skulle jag ha gjort om delningen, men det är omöjligt. Och nu har jag ingen ro i min sista stund, därför att jag inte vet till vilken av er jag ska ge den sämsta lotten. Ni har varit goda söner alla tre, och det är svårt att vara orättvis mot något av er,'

När den gamla jättefrun hade talat om hur saken stod, så hon ängsligt på sönerna. Nu sade de inte som förut, att hon hade delat rätt och sörjt väl för dem. De stodo tysta, och det märktes nog, att vem helst som fick den sista lotten, han skulle komma att känna sig missbelåten.

Ja, där låg då gammelmoran och ängslade sig, och sönerna kunde se, att hon led all dödens pina på förhand, därför att det var hon, som måste dela ut lotterna mellan dem, och hon rakt inte visste vem av sönerna hon skulle göra olycklig genom att ge honom den sämsta delen.

Men den yngsta var den, som höll mest av sin mor, och han kunde inte så ut med att se hur hon våndades, utan han sade: 'Nu ska ni er att dö i ro och fred! Den där dåliga lotten kan ni ge mig. Jag ska nog försöka att slå mig ut på den, och hur det än går, ska jag inte harmas på er för att de andra har fått bättre än jag.'

Så snart han hade sagt detta, blev modern lugn, och hon tackade honom och berömde honom. Att sedan dela ut de andra lotterna gjorde henne inget bekymmer, för de var nästan jämngoda.

När allt var ordnat, tackade den gamla den yngsta sonen än en gång och sade, att hon hade väntat, att just han skulle hjälpa henne. Och hon bad, att han skulle komma ihåg den stora kärlek, som hon hade hyst för honom, när han kom opp i sin vildmark.

Därmed slöt hon ögonen och dog, och sedan bröderna hade satt

ner henne i jorden, gick de för att bese var och en sin egendom. Och de båda äldsta kunde ju inte vara annat än nöjda och belåtna.

Den tredje gick opp i sin vildmark, och han såg, att modern hade sagt sant, och att den mest bestod av bergklintar och småsjöar. Han kunde nog förstå, att modern hade tänkt på honom med kärlek, när hon gjorde i ordning denna lotten åt honom, för fastän hon inte hade haft annat än dålighet att ta av, så hade hon ordnat det så väl, att det var ett det vackraste land. På sina ställen var det hemskt och vilt, men det var vackert i alla fall. Detta tyckte han om att se, men glad var han ändå inte.

Men så började han märka, att berggrunden hade ett besynnerligt utseende här och där. Och när han såg bättre efter, upptäckte han, att den nästan överallt var genomsprängd med malmådror. Det fanns mest järn, men det var också gott om både silver och koppar där på hans egendom. Han anade, att han hade fått större rikedom än någon av bröderna, och nu började han så småningom begripa hur hans gamla mor hade menat det med sitt arvskifte."

XXVII. I Bergslagerna

Torsdag 28 april

Vildgässen hade en besvärlig färd. Sedan de hade spisat frukost på åkrarna i Fellingsbro, var det deras mening att styra rätt norrut över Västmanland, men västanvinden tog till i styrka och vräkte dem i stället österut ända bort mot Upplandsgränsen.

De foro högt uppe, och vinden kastade dem framåt med stark fart. Pojken satt och tittade ner för att få reda på hur det såg ut i Västmanland, men kunde inte mycket urskilja. Han märkte nog, att det var jämnt och slätt här i östra delen av landskapet, men han kunde inte förstå vad det var för fåror och streck, som löpte från norr till söder tvärsöver slätten. Det såg rätt besynnerligt ut, därför att alla ränderna gingo nästan raka med jämna mellanrum.

"Det här landet är lika randigt som mors förkläde," sade pojken. "Jag undrar var det är för slags ränder, som stryker fram över det."

"Åar och åsar, vägar och järnvägar," svarade vildgässen. "Åar och åsar, vägar och järnvägar."

Och detta var verkligen sant, för när gässen kastades mot öster, hade de först farit över Hedströmmen, som går fram mellan två åsar och ledsagas av en järnväg. Sedan hade de råkat Kolbäcksån, som har en järnväg på ena sidan och en ås med en landsväg på den andra. Därpå hade de mött Svartån, som också följes av åsar och landsvägar, så Lillån med Badelundsåsen och sist Sagån, som har både landsväg och järnväg på högra stranden.

"Aldrig förr har jag sett så många vägar, som alla kommer från att håll," tänkte pojken. "Det måtte vara mycket varor, som ska fraktas genom det här landet norrifrån."

På samma gång tyckte han, att detta var märkvärdigt, för han trodde, att norr om Västmanland skulle det nära på vara slut med Sverige. Det, som fanns kvar av landet, kunde väl inte vara så stort annat än skog och ödemark, menade han.

När vildgässen hade blivit drivna ända bort till Sagån, måtte Akka ha förstått, att de hade kommit åt helt annat håll, än hon önskade, för här vände hon med flocken och började att i svår motvind arbeta sig tillbaka mot väster. De foro alltså än en gång över den randiga slätten och fortsatte sedan inåt västra delen av landskapet, som bestod av skogiga bergstrakter.

Så länge som pojken hade farit över slätten, hade han suttit framåtlutad över gåshalsen och sett ner, men när den upphörde och

han såg, att det låg stora skogstrakter framför honom, satta han sig upprätt och tänkte, att han skulle vila ögonen, för där marken var täckt med skog, brukade det inte finnas mycket att se på.

När de hade flugit fram en stund över skogsåsar och småsjöar, fick pojken höra något, som gnisslade och liksom jämrade sig nere på marken.

Då måste han luta sig framöver och se ner förstås. Vildgässen foro inte särdeles fort nu, när de kämpade sig fram i motvind, utan han kunde se landet under sig mycket tydligt. Det första, som han märkte, var ett svart hål, som bar rätt ner i jorden. Över hålet var rest ett hissverk av grova stockar, och hissverket hämtade just med gnissel och tjut upp en tunna, lastad med stenstycken. Runt omkring lågo stora stenhögar, en ångmaskin flåsade i ett skjul, kvinnor och barn sutto i en ring på marken och sorterade stenar, på en smal hästbana rullade några vagnar, lastade med gråa stenstycken, och i skogsbrynet lågo små arbetarbostäder.

Pojken kunde inte begripa vad detta var för något, och han ropade med full hals neråt marken: "Vad är det här för att ställe, där de hämtar opp så mycket gråsten ur jorden?"

"Hör på det nötet! Hör på det nötet!" kvittrade sparvarna, som voro hemma på platsen och hade väl reda på sig. "Han kan inte skilja järnmalm från gråsten. Han kan inte skilja järnmalm från gråsten."

Då förstod pojken, att det, som han såg, var en gruva. Han blev rätt besviken, för han hade tänkt, att gruvor skulle ligga på höga berg, men den här låg på släta marken mellan ett par bergåsar.

Snart hade de lämnat den bakom sig, och pojken satt på nytt och stirrade rätt framåt, för granskogsåsarna och björkdungarna, som lågo under honom, tyckte han sig ha sett många gånger förut. Då kände han, att en stark värme slog opp mot honom från marken, och genast måste han titta ner för att få reda på vad detta kom sig av.

Under honom lågo stora högar av kol och malm, och mittibland dessa stod en hög, åttkantig, rödmålad byggnad, som sände en hel kvast av lågor mot himlen.

Först kunde pojken inte tro annat, än att det var en eldsvåda, men så såg han folk gå helt lugnt på marken och inte bry sig det minsta om elden, och då kunde han inte begripa hur detta hängde ihop.

"Vad är det här för ett ställe, där ingen frågar efter, att ett hus står i ljusan låga?" ropade pojken neråt marken.

"Hör på den, som är rädd för elden!" kvittrade bofinkarna, som bodde i skogsbrynet och hade väl reda på vad som skedde i grannskapet. "Han vet inte hur järnet smältes ur malmen. Han kan inte skilja en masugnslåga från en eldsvåda."

Snart hade de lämnat masugnen bakom sig, och pojken satt på nytt och såg rätt framåt, därför att han menade, att det inte skulle

finnas mycket att se i den här skogstrakten. Men han hade inte flugit långt, förrän han fick höra ett förfärligt larm och oväsen nerifrån jorden.

När han såg ner, lade han först märke till en liten ström, som kom i stark fors utför en bergvägg. Bredvid faller låg en stor byggnad med svart tak och hög skorsten, som sände ut en tjock, gnistblandad rök. Utanför byggnaden lågo järnklumpar och järnstänger och riktiga små berg av kol. Marken var svart vida omkring, och svarta vägar löpte ut åt alla håll. Från byggnaden hördes ett obeskrivligt larm. Det dånade och fräste. Det lät, som om något med starka slag sökte att försvara sig mot ett väsande vilddjur. Men det besynnerliga var, att ingen frågade efter det, som skedde. Ett stycke därifrån lågo arbetarbostäder under gröna träd, och ändå längre bort reste sig en stor, vit herrgårdsbyggnad. Men på arbetarbostädernas trappor lekte barnen alldeles lugna, och i herrgårdsalléen gick folk och promenerade i god ro.

"Var är det här för ett ställe, där ingen frågar efter, att de slår ihjäl varandra inne i byggningen?" skrek pojken neråt marken.

"Hack, ack, ack, ack! Där far en, som har väl reda på sig. Hack, ack, ack, ack!" skrattade en skata. "Det är ingen, som blir sliten i stycken. Det är järnet, som sprakar och fräser, när det lägges under hammaren."

Snart hade de lämnat järnbruket bakom sig, och pojken satt på nytt och såg rätt framåt, för han trodde, att här i skogstrakten kunde det inte finnas mycket att se.

När de hade rest en stund, hörde han en klocka ringa, och han måste än en gång titta ner för att ta reda på var ljudet kom ifrån.

Då såg pojken under sig en bondgård, som han aldrig hade sett maken till. Boningshuset var en lång, rödfärgad envåningsbyggnad, och det var inte särdeles stort tilltaget, men det, som förvånade honom, var att se alla de stora, välbyggda uthus, som lågo därbredvid. Pojken visste ungefär hur många uthus som behövdes vid en gård, men här måtte de ha haft dubbelt och tredubbelt av allt. Ett sådant överflöd på byggnader hade han aldrig tänkt sig. Inte heller kunde han räkna ut vad som skulle förvaras i dem, för det fanns nästan inga åkrar invid gården. Han såg några åkerlappar inne i skogsmarken, men dels voro de så små, att han knappt ville kalla dem för åkrar, och dels voro de så små, att han knappt ville kalla dem för åkrar, och dels stod det redan en lada på var och en av dem för att ta i förvar vad som där kunde skördas.

På stalltaket satt vällingklockan under en huv, och det var därifrån, som ringningen kom. Husbonden gick mot köket med sina drängar, och pojken såg, att han hade mycket och ståtligt folk.

"Vad är det för folk, som bygger så stora gårdar mitt i skogen, där

det inte finns någon åker?" ropade pojken neråt marken.

Tuppen gick på sopbacken och svarade honom genast.

"Gammal bergsmansgård. Gammal bergsmansgård," gol han. "Åkrarna ligger under jorden. Åkrarna ligger under jorden."

Nu började pojken förstå, att detta inte var en sådan skogstrakt, som man kunde resa över utan att titta på den. Skogar och berg fanns det visserligen överallt, men det var otroligt så många märkvärdiga ställen som lågo gömda mellan dem.

Det fanns gruvfält, där hiss-stängerna höllo på att falla omkull, och där marken var genomborrad av gruvhål, och det fanns gruvfält, där arbetet fortgick, där de dova gruvskotten hördes ända upp till vildgässen, och där hela byar av arbetarbostäder reste sig i skogskanten. Det fanns gamla, övergivna smedjor, där pojken genom det sönderfallna taket kunde se ner på väldiga, järnbandade hammarskaft och klumpigt uppmurade ugnar, och det fanns stora, nyanlagda järnverk, där det arbetades och hamrades, så att marken skalv. Det fanns små städer därinne i vildmarken, som lågo tysta och sågo ut att ingenting veta om allt bullret omkring dem. Det löpte linbanor fram genom luften på vilka korgar, lastade med malm, sakta färdades fram. I alla forsar snurrade hjul, elektriska ledningar ströko genom den tysta skogen, och ofantligt långa järnvägståg kommo rullande med sexti, sjutti vagnar, lastade än med malm och kol, än med järnstänger, plåtar och ståltråd.

När pojken hade suttit en stund och sett på allt detta kunde han inte hålla sig tyst längre. "Vad heter det här landet, där det bara växer järn?" frågade han, fast han visste, att fåglarna nere på marken skulle göra narr av honom.

Då spratt en gammal uv, som satt och sov inne i en övergiven hytta, upp ur sömnen. Han sträckte fram sitt runda huvud och ropade med sin förskräckliga röst: "Uhu, uhu, uhu. Det här landet kallas Bergslagerna. Om här inte hade vuxit järn, skulle det inte bo annat än uvar och björnar här än i dag."

XXVIII. Järnverket

Torsdag 28 april

Det rådde stark västanvind nästan hela den dagen, då vildgässen foro över Bergslagerna, och så snart som de sökte styra norrut, blevo de kastade mot öster. Men Akka trodde, att Smirre räv sprang fram genom den östra delen av landet. Hon ville fördenskull inte fara åt det hållet, utan vände gång på gång och strävade mödosamt tillbaka västerut. På detta sättet kommo vildgässen endast långsamt framåt och voro kvar i Västmanlands bergslager ännu på eftermiddagen. Mot kvällen lade sig vinden hastigt, och de trötta resenärerna började hoppas, att de skulle få en stunds lätt flykt före solnedgången. Men då kom en våldsam vindstöt farande. Den kastade gässen framför sig som bollar, och pojken, som hade suttit bekymmerslös och inte väntat någon fara, lyftes från gåsryggen och slungades ut i tomma rymden.

Så liten och lätt, som pojken var, kunde han inte i så häftig blåst falla rätt ner till marken, utan först följde han med vinden ett stycke, och sedan sjönk han neråt sakta och ryckvis, som ett blad faller från ett träd.

"Nå, det här blir inte så farligt," tänkte pojken, ännu medan han föll. "Jag ramlar till marken så långsamt, som om jag voro en bit papper. Mårten gåskarl skyndar nog genast och plockar opp mig."

Det första han gjorde, sedan han hade kommit ner till marken, var att riva luvan av huvudet och vifta med den, för att den stora vita gåskarlen skulle se var han fanns. "Här är jag, var är du? Här är jag, var är du?" ropade han och var nästan förvånad, att inte Mårten gåskarl allaredan stod bredvid honom.

Men den store vite syntes inte till, och inte heller såg han vildgåsflocken avteckna sig mot himlen. Den var alldeles som försvunnen.

Han tyckte, att detta var en smula besynnerligt, men han blev inte skrämd eller orolig. Det föll honom inte en sekund in, att sådant folk som Akka och Mårten gåskarl skulle överge honom. Den häftiga vindstöten hade väl fört dem med sig. Så snart de lyckades vända, skulle de nog komma tillbaka och hämta honom.

Men vad var nu detta? Var i alla världen befann han sig? Hittills hade han bara stått och titta upp mot himlen efter gässen, men nu hade han råkat kasta en blick omkring sig. Han hade inte fallit ner på släta marken, utan i en djup och vid bergklyfta, eller vad det kunde vara. Det var ett rum, så stort som en kyrka, med nästa lodräta

klippväggar på alla sidor och alldeles utan tak. På marken lågo några stora stenblock, och mellan dem växte mossa och lingonris och små låga björkar. Här och där funnos utsprång i väggarna, och från dessa hängde det ner några trasiga stegar. På ena sidan öppnade sig ett svart valv, som såg ut att leda långt inåt berget.

Pojken hade inte förgäves farit fram över Bergslagerna en hel dag. Han förstod genast, att den stora klyftan hade uppstått därigenom, att människorna fordomdags hade brutit malm ur berget på det här stället. "Men jag får allt genast försöka att klättra opp till jorden igen," tänkte han, "för eljest är jag rädd, att reskamraterna inte får reda på mig." Han skulle just gå fram till bergväggen, då någon tog fatt i honom bakifrån och han hörde en grov röst brumma tätt invid sitt öra: "Vad är du för en?"

Pojken vände sig hastigt om, och i första häpenheten tyckte han, att han hade framför sig ett stort stenblock, klätt med brungrå långmossa, men så märkte han, att stenblocket hade breda fötter att gå med, huvud, ögon och en stor, brummande mun.

Han kom sig inte för att svara något, och det tycktes inte heller det stora djuret vänta sig. Det slog omkull honom, rullade honom fram och tillbaka med foten och nosade på honom. Det tycktes just vara färdigt att sluka honom, men så ändrade det tanke och ropade: "Murre och Brumme, ungarna mina, kom hit, ska ni få något gott att smaka på!"

Strax kommo ett par lurviga ungar framrusande, som voro osäkra på foten och mjuka i skinnet som hundvalpar.

"Var är det, som ni har kommit över, björnmor? Får vi se, får vi se?" ropade ungarna.

"Jaså, det är björnar, som jag har råkat ut för," tänkte pojken. "Då är jag rädd, att Smirre räv inte mer behöver göra sig besvär att jaga efter mig."

Björnhonan sköt med ramen pojken fram mot ungarna, och den ena av dem nappade honom till sig och sprang undan med honom. Men han bet inte till hårt, för han var lekfull och ville roa sig med Tummetott en stund, innan han dödade honom. Den andra kom efter för att rycka till sig pojken, och hur han klumpade åstad, kom han att falla rätt ner över huvudet på den, som bar pojken. Då rullade de om varandra, betos och klöstes och brummade.

Under detta kom pojken lös, sprang bortåt bergväggen och började klättra uppför den. Då rusade båda björnungarna efter honom, klättrade raskt och vigt uppåt berget, hunno honom och kastade honom ner på mossan som en boll. "Nu vet jag hur en liten råttstackare har det, när den har råkat i kattens klor," tänkte pojken.

Han försökte flera gången att fly undan. Han sprang djupt inåt den gamla gruvgången, gömde sig bakom stenarna och klättrade upp i

björkarna, men björnungarna togo reda på honom, var han än gjorde av sig. Så snart de hade fångat honom, släppte de honom lös, för att han skulle springa undan på nytt och de skulle få roa sig med att fånga in honom.

Till sist blev pojken så trött och led vid alltsammans, att han kastade sig omkull på marken. "Spring undan," brummade björnungarna, "annars äter vi opp dig!" – "Ja, det får ni göra," sade pojken, "jag orkar inte springa mer." Genast tumlade båda ungarna bort till björnhonan. "Björnmor, björnmor, han vill inte leka mer!" klagade de. – "Då ska ni ta och dela honom jämnt mellan er," sade björnmor. Men när pojken hörde detta, blev han så rädd, att han strax började leken igen.

När det blev liggdags och björnhonan kallade på ungarna, för att de skulle krypa intill henne och sova, hade de haft så roligt, att de ville fortsätta med samma lek nästa dag. De togo pojken mellan sig och lade tassarna över honom, så att han inte skulle kunna röra sig, utan att de vaknade. De somnade strax, och pojken tänkte, att om en liten stund skulle han försöka att smyga sig ifrån dem. Men aldrig i hela sitt liv hade han blivit så kastad och rullad och jagad och snurrad, och han var så genomtrött, att han somnade, han också. När det hade lidit om en stund, kom björnfar klättrande utför klippväggen. Pojken vaknade av att han rev lös sten och grus, när han hasade sig ner i den gamla gruvan. Inte tordes pojken röra sig mycket, men han sträckte och vände på sig, så att han kunde se björnen. Det var en förfärligt grov och starkt byggd gammal hanne med väldiga ramar, stora glimmande hörntänder och små, elaka ögon. Pojken kunde inte hjälpa, att det gick ett par rysningar genom honom, när han såg den gamla skogskungen.

"Här luktar det människa," sade björnfar, så fort han kom fram till björnmor, och brummade som en åska.

"Hur kan du inbilla dig något så dumt?" sade björnmor och låg lugnt kvar på sin plats. "Det är ju överenskommet, att vi inte ska göra människorna någon skada numera. Men visade sig en av dem här, där jag och ungarna håller till, så skulle det inte bli så mycket kvar av henne, att du kunde känna lukten en gång."

Björnfar lade sig ner bredvid björnmor, men tycktes inte vara riktigt nöjd med svaret, för han kunde inte låta bli att snusa och vädra.

"Sluta opp med det där vädrandet!" sade björnmor. "Du måtte väl känna mig så väl, att du vet, att jag inte låter något farligt komma i närheten av ungarna. Tala i stället om vad du har haft för dig! Jag har inte sett dig på hela veckan."

"Jag har varit och sett mig om efter en ny boplats," sade björnfar. "Först gick jag över till Värmland för att få veta av släktingarna i

Ekshärad hur de hade det där i landet, men det var onödigt besvär. De var borta allihop. Det fanns inte ett björnide kvar i hela skogen.

"Jag tror, att människorna vill bli ensamma på jorden," sade björnmor. "Till och med om en lämnar boskap och folk i fred och bara lever av lingon och myror och grönt, så får en inte bo kvar i skogen. Jag undrar just vart vi ska kunna flytta för att få vara i fred."

"Här i gruvstöten har vi ju haft det utmärkt bra i många år," sade björnfar. "Men jag kan inte trivas här, sedan det stora bullerverket har blivit rest alldeles i vår närhet. Nu sist har jag varit och sett mig om i öster om Dalälven, bortåt Garpenberg. Där fanns det också gott om gamla gruvhål och andra bra gömställen, och jag tyckte, att det såg ut, som om en skulle få gå tämligen fredad för människor...

I detsamma björnfar sade detta, reste han sig och vädrade omkring sig. "Det är besynnerligt, att när jag talar om människor, känner jag på nytt den där lukten," sade han.

"Gå och se efter själv, om du inte tror mig!" sade björnmor. "Jag undrar just var någonstans en människa skulle kunna ligga gömd härnere."

Björnen gick hela hålan runt och vädrade. Till sist kom han och lade sig ner utan att säga ett ord. "Var det inte det jag visste?" sade björnmor. "Men du tror förstås, att ingen mer än du har näsa eller öron."

"En kan inte vara nog försiktig med sådant grannskap, som vi har," sade björnfar helt stillsamt. Men så for han upp med ett rytande. Det hade fallit sig så olyckligt, att en av björnungarna hade flyttat tassen över Nils Holgerssons ansikte, så att den stackaren inte kunde andas, utan hade börjat nysa. Nu stod det inte till för björnmor att hålla björnfar stilla längre. Han kastade undan ungarna åt höger och vänster och fick syn på pojken, innan denne hade hunnit resa sig upp.

Han skulle ha slukat honom genast, om inte björnmor hade kastat sig emellan. "Rör honom inte! Det är ungarnas tillhörighet," sade hon. "De har haft så roligt med honom hela kvällen, att de inte nändes äta opp honom, utan ville spara honom till morgonen." Men björnhannen vräkte undan björnhonan. "Lägg dig inte i det, som du inte begriper!" röt han. "Känner du inte, att han luktar människa lång väg? Den där ska jag äta opp genast, annars spelar han oss något elakt spratt."

Han öppnade gapet på nytt, men nu hade pojken fått litet tid på sig, och han hade i all hast rivit fram ur ränseln sina svavelstickor, som voro det enda försvarsmedel han ägde. Han strök eld mot skinnbyxen och stack den brinnande stickan in i gapet på björnen.

Björnfar fnös till, när han kände svavellukten, och därmed var det ute med lågan. Pojken stod färdig med en ny sticka, men, besynnerligt nog, gjorde inte björnfar om anfallet.

"Kan du tända många sådana där små blåa rosor?" frågade

björnfar.

"Jag kan tända så många, att de kunde göra slut på hela skogen," svarade pojken, för han trodde, att han på det sättet skulle kunna skrämma björnen.

"Kanske att du skulle kunna sätta eld på hus och gård också?" sade björnfar.

"Det vore ingen konst för mig, det," skröt pojken och hoppades, att björnen skulle få respekt för honom.

"Det var bra, det," sade björnfar. "Då ska du få göra mig en tjänst. Nu är jag riktigt glad, att jag inte kom att äta opp dig."

Därmed tog björnfar helt försiktigt och varligt pojken mellan tänderna och började klättra upp ur hålan. Det gick obegripligt lätt och ledigt för honom, fastän han var så stor och tung, och så snart han kom upp, började han springa inåt skogen. Det gick också med god fart. Det märktes, att björnfar var som skapad för att tränga fram i täta skogar. Den tunga kroppen sköt genom snåren som en båt genom vattnet.

Björnfar vandrade på, tills han kom fram till en backe i skogsbrynet, där han kunde se det stora järnverket. Där lade han sig ner, ställde pojken framför sig och höll fast honom med båda ramarna.

"Titta nu ner på det här stora bullerverket!" sade han till pojken.

Det stora järnverket reste sig med många höga och stora byggnader vid randen av ett vattenfall. Höga skorstenar sände ut svarta rökmoln, masugnarnas lågor flammade, och ur alla fönster och gluggar lyste ljus. Därinne voro hammare och valsverk i gång, och de arbetade med sådan kraft, att luften genljöd av rassel och dån. Runt omkring själva verkstadsbyggnaderna lågo ofantliga kolhus, stora slagghögar, packhus, brädstaplar och redskapsskjul. Ett stycke längre bort funnos långa rader av arbetarbostäder, vackra villor, skolhus, samlingssalar och handelsbodar. Men allt detta andra var stilla och tycktes sova. Pojken såg inte däråt, utan tänkte bara på att betrakta järnverksbyggnaderna. Marken var svart omkring dem, himlen välvde sig skönt mörkblå över masugnslågorna, forsen strök förbi dem vitskummande, och själva stodo de och sände ut ljus och rök och eld och gnistor. Det var den väldigaste syn han någonsin hade sett.

"Du vill väl inte påstå, att du skulle kunna sätta eld på ett sådant här stort verk också?" sade björnen.

Pojken stod där inklämd mellan björnramarna, och han trodde, att det enda, som kunde rädda honom, skulle vara, att björnen fick höga tankar om hans makt och förmåga. "Det gör mig detsamma om det är stort eller litet," sade han därför. "Jag kan få det att brinna ner i alla fall."

"Då ska jag säga dig något," sade björnfar. "Förfäderna mina har hållit till i de här trakterna, allt sedan det började att växa skog i

landet, och jag har ärvt jaktmark och betesmark och iden och gömställen av dem och har bott här i god ro i all mig tid. Till en början blev jag inte mycket störd av människorna. De gick och hackade i bergen och plockade opp litet malm, och härnere vid forsen hade de ett hammarverk och en hytta. Men hammaren bultade bara ett par gånger om dagen och hyttan var inte påblåst mer än ett par månvarv i sträck. Det var inte mer, än jag kunde stå ut med. Men nu på de sista åren, sedan de har rest det här bullerverket, som går med samma fart båda natt och dag, kan jag inte trivas mer. Förr var det bara en brukspatron och ett par smeder, som bodde här, men nu är det så fullt av människor, att jag aldrig kan gå säker för dem. Jag trodde, att jag skulle bli tvungen att flytta härifrån, men nu har jag funnit på bättre råd."

Pojken undrade inom sig var björnfar då hade hittat på, men han kom inte i tillfälle att fråga, för nu tog björnen honom på nytt mellan tänderna och lufsade utför backen med honom. Pojken kunde ingenting se, men han förstod av det tilltagande bullret, att de närmade sig järnverket.

Björnfar hade väl reda på järnbruket. Han hade gått omkring där många mörka nätter, gett akt på vad som tilldrog sig därinne och undrat om det aldrig skulle bli något uppehåll i arbetet. Han hade prövat murarna med ramen och önskat, att han hade varit så stark, att han hade kunnat fälla hela byggnaden till marken med ett enda slag.

Han var inte lätt skönjbar mot den svarta marken, och när han därtill höll sig i skuggan under väggarna, så var det inte mycket fara för att han skulle bli upptäckt. Nu gick han utan fruktan fram mellan verkstäderna och klättrade upp på en slagghög. Här ställde han sig upprätt, tog pojken mellan framlabbarna och sträckte upp dem. "Försök om du kan se in i huset!" sade han.

Inne i järnverket höllo de på med bessemerblåsning. I en stor, svart, rund kula, som satt uppe under taket och var fylld med smält järn, pressade de in en stark luftström. Och när luften med ett förfärligt dån trängde in i järnmassan, sprutade stora svärmar av gnistor upp ur denna. Gnistorna kommo i kvastar, i knippen, i långa klasar; de voro i många färger, voro stora och små, foro mot ena väggen och stänkte ut över hela stora rummet. Björnfar lät pojken se på det granna skådespelet, ända tills blåsningen var slut och det röda, flytande, skönt lysande stålet hälldes ur den runda kulan, ner i ett par pytsar. Pojken tyckte, att det han såg var så ståtligt, att han blev rent betagen och nästan glömde bort, att han hölls fången mellan ett par björnramar.

Björnfar lät pojken se in också i valsverket. Där hämtade en arbetare ett kort och tjockt och vitglödande järnstycke ut ur en ugnsöppning och stoppade in det under en vals. När järnstycket kom

fram under valsen, var det sammanpressat och utdraget. Genast tog en annan arbetare fatt på det och stoppade in det under en trängre vals, som gjorde det än längre och smalare. Så fördes det från vals till vals, tänjdes och trängdes, och till sist ringlade det som en många meter lång, rödglänsande tråd bort över golvet. Men medan det första järnstycket höll på att pressas ut, hade ett nytt blivit hämtat från ugnen och lagt under valsarna, och när detta var ett stycke på väg, hämtades ett tredje. Oupphörligen slingrade sig nya röda trådar bort över golvet som fräsande ormar. Pojken tyckte, att det var grant att se järnet, men än präktigare var det att se arbetarna, som viga och smidiga fattade de glödande ormarna med sina tänger och tvingade dem in under valsarna. Det var som en lek för dem att handskas med det fräsande järnet. "Jag får säga, att det här är riktigt karlgöra," sade pojken för sig själv.

Björnen lät honom också se in i hyttan och i stångjärnssmedjan, och pojken blev mer och mer förundrad, när han såg hur smederna hanterade eld och järn. "De här människrona har ingen rädsla för värme och lågor," tänkte han. Sotiga och svarta voro de också. Han tyckte, att de voro som ett slags eldfolk. Det var därför, som de kunde böja och forma järnet, hur de behagade. Han kunde inte tro, att det var vanligt folk, som hade sådan makt.

"Så där håller de på dag efter dag, natt efter natt," sade björnfar och lade sig ner på marken. "Du kan förstå, att man blir led vid sådant. Det är då bra väl, att jag nu kan få slut på det."

"Jaså, det kan ni?" sade pojken. "Hur ska ni bära er åt?"

"Jo, jag tänkte, att du skulle sätta eld på de här byggnaderna," sade björnfar. "På det sättet finge jag fred för det ständiga arbetet och kunde bo kvar i hemtrakten."

Pojken blev kall som is över hela kroppen. Jaså, det var för detta, som björnfar hade burit dit honom.

"Om du sätter eld på bullerverket, så lovar jag dig, att du ska få behålla livet," sade björnfar. "Men om du inte gör, som jag vill, så ska det snart vara ute med dig."

De stora verkstäderna voro uppförda av tegel, och pojken tänkte för sig själv, att björnfar kunde befalla, så mycket han ville, det var ändå omöjligt att lyda honom. Men strax därpå såg han, att det kanske inte skulle vara så omöjligt. Tätt bredvid honom låg en hög med halm och hyvelspån, som han lätt kunde sätta eld på, bredvid det stora kolhuset. Men kolhuset nådde fram till verkstäderna, och om det råkade i brand, skulle elden snart flyga över till järnverkets tak. Allt brännbart, som fanns, skulle fatta eld, murarna skulle rämna och hettan och maskinerna förstöras.

"Nå, vill du, eller vill du inte?" sade björnfar.

Pojken visste, att han borde svara genast, att han inte ville, men

han visste också, att då skulle björnramarna, som höllo om honom, krama ihjäl honom med ett enda tag. "Jag får allt lov att betänka mig litet," sade han fördenskull.

"Nåja, det kan du få," sade björnfar, "men jag ska säga dig, att det är just järnet, som har gett människorna ett sådant övertag över oss björnar, att jag också fördenskull gärna vill få slut på arbetet här."

Pojken tänkte, att han ville bruka uppskovet till att fundera ut något sätt att komma undan, men han var så ängslig, att han inte kunde styra sina tankar, dit han ville, utan han började i stället tänka på vilken god hjälp människorna hade av järnet. De behövde ju järn till allting. Järn var det i plogen, som redde upp åkern, i yxan, som byggde huset, i lien, som mejade säden, i kniven, som kunde brukas till allt möjligt. Järn var det i betslet, som styrde hästen, i låset, som stängde dörren, i spikarna, som höllo ihop möblerna, i plåten, som täckte taket. Bössan, som hade utrotat vilddjuren, var av järn och likaså hackan, som hade brutit upp gruvan. Järn klädde krigsfartygen, som han hade sett i Karlskrona, på järnskenor rullade lokomotiven fram genom landet, av järn var nålen, som sydde rocken, saxen, som klippte fåren, grytan, som kokade maten. Stort som smått, att, som var nyttigt och oumbärligt, var av järn. Björnfar hade nog rätt i att det var järnet, som hade gett människan deras övermakt över björnarna.

"Nå, vill du, eller vill du inte?" sade björnfar.

Pojken spratt upp ur sina tankar. Här stod han och tänkte på alldeles onödiga saker och hade ännu inte funnit ut något sätt att rädda sig. "Ni får inte vara så otålig," sade han. "Detta är en viktig sak för mig, och jag får lov att ha tid att betänka mig."

"Nå, betänk dig då än en stund!" sade björnfar. "Men jag vill säga dig, att det är järnets skull, att människorna har blivit så mycket klokare än vi björnar, och bara därför ville jag gärna få slut på arbetet här."

När pojken hade fått det nya uppskovet, ville han använda det för att tänka ut en räddningsplan. Men tankarna gingo, som de ville, den natten, och de började åter syssla med järnet. Han tyckte sig så småningom begripa vad människor hade måst tänka och fundera, innan de hade hittat på hur de skulle smälta fram det ur malmen, och han tyckte sig se gamla svarta smeder stå lutade över ässjan och grubbla över hur de rätt skulle hantera det. Det var kanske därför, att de hade grubblat så mycket över järnet, som förståndet hade kommit i växt hos människorna, tills de äntligen hade hunnit så långt, att de kunde bygga sådana här stora verk. Det var säkert så, att människorna hade järnet att tacka för mer, än de själva visste.

"Nå, hur går det?" sade björnfar. "Vill du, eller vill du inte?"

Pojken ryckte till. Här stod han och tänkte onödiga tankar och visste ännu inte hur han skulle bära sig åt för att komma undan. "Det

är inte lätt att välja, som ni tror," sade han. "Ni får lov att ge mig betänketid."

"Än en stund kan jag vänta dig," sade björnfar. "Men sedan får du inte längre anstånd. Du ska veta, att det är järnets fel, att människorna leva här i björnmarken, och då kan du nog förstå, att jag ville ha slut på arbetet här."

Pojken ämnade nyttja det sista uppskovet till att tänka ut någon räddning, men så ängslig och förvirrad, som han var, gingo tankarna, som de ville, och de började nu syssla med allt det, som han hade sett, medan han flög fram över Bergslagerna. Nog var det bra märkvärdigt, att det fanns så mycket liv och rörelse, så mycket arbete borta i vildmarken. Tänk så fattigt och öde här skulle ha varit om det inte hade funnits järn! Han tänkte på den här verkstaden, som hade gett arbete åt så många, allt sedan den hade börjat byggas, och som nu hade samlat omkring sig så många hus, fulla av människor, och som hade dragit till sig järnvägar och telegraftrådar, och som sände ut...

"Nå, hur går det?" sade björnen. "Vill du, eller vill du inte?"

Pojken strök sig med handen över pannan. Ingen räddning hade han tänkt ut, men så mycket visste han, att han inte ville göra något mot järnet, som var en så god hjälp för rik och fattig, och som gav bröd åt så många människor i detta land.

"Jag vill inte," sade han.

Björnfar kramade honom litet hårdare mellan ramarna utan att säga något.

"Ni ska inte kunna få mig till att förstöra ett järnverk," sade pojken. "För järnet är till så stor välsignelse, att det inte går an att förgripa sig på det."

"Då väntar du väl inte heller, att du ska få leva längre?" sade björnen.

"Nej, det väntar jag inte," sade pojken och såg björnfar rakt in i ögonen.

Björnfar klämde till än hårdare med ramarna. Det gjorde så ont, att pojken fick tårarna i ögonen, men han var tyst och sade ingenting.

"Ja, då så!" sade björnfar och höjde den ena ramen långsamt, för han hoppades in i det sista, att pojken skulle ge med sig.

I detsamma hörde pojken, att något knäppte till tätt bredvid dem, och han såg en blank bössmynning blänka på ett par stegs avstånd.

Både han och björnfar hade varit så upptagna av sitt, att de inte hade märkt, att en människa hade smugit sig tätt inpå dem.

"Björnfar!" skrek pojken. "Hör ni inte, att det knäpper i en bösshane? Spring! Annars blir ni skjuten."

Björnfar fick bråttom, men gjorde sig ändå tid att ta pojken med sig. Ett par skott smällde, när han rusade bort, och kulorna veno honom om öronen, men han kom lyckligt undan.

Där hängde pojken utanför björngapet, tänkte han, att han väl aldrig hade varit så dum, som i natt. Om han bara hade tegat, så hade björnen blivit skjuten, och han själv hade kommit lös. Men han hade blivit så van att hjälpa djuren, att han gjorde det alldeles utan att tänka sig för.

När björnfar hade kommit ett stycke inåt skogen, stannade han och satte ner pojken på marken. "Tack ska du ha, pyssling!" sade han. "De där kulorna skulle nog ha träffat bättre, om inte du hade varit. Och nu vill jag göra dig en tjänst igen. Om du skulle råka ut för en björn någon mer gång, så säg bara till honom detta, som jag nu viskar sig, så rör han dig inte!"

Därpå viskade björnfar ett par ord i örat på pojken och skyndade sedan vidare, för han tyckte sig höra, att hundar och jägare förföljde honom.

Men pojken stod kvar i skogen, fri och oskadd, och kunde knappt själv förstå hur detta var möjligt.

*

Vildgässen hade flugit fram och tillbaka hela kvällen, spanat och ropat, men inte kunnat finna Tummetott. De höllo på att söka, länge efter sedan solen hade gått ner, och när det till sist hade blivit så mörkt, att de måste ställa sig att sova, voro de mycket missmodiga. Det var inte en av dem, som inte trodde, att pojken hade slagit ihjäl sig i fallet och nu låg död nere på skogsbottnen, där de inte kunde se honom.

Men nästa morgon, när solen gick upp ovan bergen och väckte vildgässen, låg pojken som vanlig och sov mittibland dem, och han kunde inte låta bli att skratta, när han vaknade och hörde hur de skreko och kacklade i sin förvåning.

De voro så ivriga att få veta vad som hade hänt honom, att de inte ville fara bort på bete, förrän han hade talat om hela sin historia. Pojken berättade raskt och ivrigt hela äventyret med björnarna, men sedan tycktes han inte vilja fortsätta. "Hur jag kom tillbaka till er, det vet ni väl redan," sade han. – "Nej, vi vet ingenting. Vi trodde, att du hade slagit ihjäl dig." – "Det var besynnerligt," sade pojken. "Jo, när björnfar gick ifrån mig, klättrade jag opp i en gran och somnade in. Men i första gryningen vaknade jag vid att en örn kom susande över mig, tog mig i sina klor och förde bort mig. Jag tänkte förstås, att nu var det ute med mig. Men han gjorde mig ingenting, for bara raka vägen hit till er och kastade ner mig mittibland er."

"Sade han inte vad han var för en?" frågade den store vite.

"Han var borta, innan jag hann säga tack en gång. Jag trodde att mor Akka hade skickat honom för att hämta mig."

"Det var märkvärdigt, det här," sade den vita gåskarlen. "Är du säker på att det var en örn?"

"Inte har jag nånsin förut sett en örn," sade pojken. "Men han var så stor, att jag inte kan ge honom ett ringare namn."

Mårten gåskarl vände sig till vildgässen för att höra vad de menade om detta. Men de stodo och tittade uppåt luften och sågo ut, som om de tänkte på helt andra saker.

"Vi får väl inte alldeles glömma att äta frukost i dag," sade Akka och lyfte hastigt vingarna till flykt.

XXIX. Dalälven

Fredag 29 april

Denna dag fick Nils Holgersson se södra Dalarna. Vildgässens flykt gick över Grängesbergs väldiga gruvfält, över de stora anläggningarna vid Ludvika, över Ulvshyttans järnverk och Grängshammars gamla nedlagda bruk fram till Stora Tunas slätter och Dalälven. I början av färden, när pojken såg bruksskorstenarna sticka upp bakom varje ås, tyckte han, att allt var sig likt som i Västmanland, men när han kom fram till den stora älven, fick han se något nytt att se på. Det var den första riktiga flod, som pojken hade sett, och han häpnade, när han såg denna stora breda vattenmassa komma glidande genom landskapet.

När vildgässen hade nått Torsångs flottbro, vände de och foro mot nordväst utmed älven, som om de ville bruka den till vägvisare. Pojken satt och såg ner på stränderna, som voro alldeles översållade med byggnader långa sträckor framåt. Han såg de stora fallen vid Domnarvet och Kvarnsveden och de stora verken, som de hade att driva. Han såg flottbroarna, som vilade på älven, färjorna, som den hade att bära, timmerstockarna, som den rullade framåt, järnvägarna, som följde den och korsade den, och han började något litet fatta vilket stort och märkvärdigt vatten detta var.

Älven gjorde en lång bukt mot norr. Uppe i kröken var det ödsligt och folktomt, och vildgässen slogo ner på en äng för att beta. Pojken sprang ifrån dem fram till älvbrinken för att kunna se ner på älven, som flöt i en bred fåra djupt under honom. Helt nära gick en landsväg fram till älven, och de resande färdades över denna på en färja. Detta var nytt för pojken, och han hade roligt av att se på det, men helt plötsligt kom en förfärlig trötthet över honom. "Jag är tvungen att sova en stund. Jag har ju knappt fått en blund i mina ögon i natt," tänkte han, kröp ner i en tät tuva, gömde sig, så gott han kunde, under gräs och strå och somnade.

Han vaknade av att människor sutto och språkade bredvid honom. De voro landsvägsresande, som inte kunde färjas över älven, därför att stora isstycken kommo flytande utför den och hindrade färjan. Medan de väntade, hade de gått upp på vallen och sutto där och talade om hur svårt de hade det med älven.

"Jag undrar om det ska bli sådan översvämning i år som i fjol," sade en bonde. "Då gick älven lika högt som telefonstolparna hemma hos oss, och hela vår flottbro rev den med sig."

"I fjol gjorde den inte så värst mycken skada i vår socken," sade en annan, "men året förut tog den ifrån mig en full hölada."

"Jag ska aldrig glömma den natten, då den gick till storms mot den stora bron vid Domnarvet," inföll en järnvägsarbetare. "Ingen på hela bruket kunde få en blund i ögonen."

"Ja, nog är älven en svår förstörare," sade en stor, ståtlig karl, "men när jag hör, att ni sitter här och talar illa om den, kan jag inte låta bli att tänka på prosten därhemma. Det var gille i prostgården, och folk satt och klagade på älven, just som ni gör nu, men då blev prosten liksom upprörd och sade, att han ville berätta en historia för oss. Och när han hade slutat, var det ingen, som kunde säga ett ont ord om Dalälven, och jag undrar om det inte skulle ha gått så med er också, om ni hade varit med."

När de väntade hörde detta, ville alla veta vad prosten hade sagt om älven, och bonden talade då om historien, så gott som han kom ihåg den.

"Det var en fjällsjö oppe vid norska gränsen. Därifrån flöt ut en å, som var strid och ivrig allt ifrån första början. Så liten den var, blev den kallad Storån, därför att den såg ut att kunna bli något duktigt av den.

När den nyss var utkommen ur sjön och kastade en blick omkring sig för att se åt vilket håll den borde styra kosan, var det just ingen uppmuntrande syn, som mötte den. Åt höger, åt vänster och rätt fram fanns ingenting annat än skogsåsar, som så småningom reste opp sig till höga bergstoppar.

Storån kastade blickarna åt väster. Där hade den Långfjället med Djupgravstöten, Barfröhågna och Storvätteshågna. Den såg åt norr. Där hade den Näsfjäll, åt öster stod Nipfjället och i söder Städjan. Den funderade nog på om det inte var så gott, att den for tillbaka ner i sjön. Men så tyckte den ändå, att den åtminstone borde göra ett försök att leta sig fram till havet, och så gav den sig av.

Det är lätt att förstå, att det var ett styvt arbete för den att bana sig en väg genom obygden. Skog stod i vägen för den, om inte annat. Det var att rycka omkull tall efter tall för att få fritt lopp. Den var mäktigast och starkast om våren, när först hemfloden kom och fyllde den med snövatten från grannskogarna och sedan fjällfloden kom med vatten från fjällen. Då passade den på och gick framåt med stor kraft, röjde undan sten och jord och grävde sig igenom sandåsar. Och om hösten kunde den likaledes göra ett duktigt arbete, sedan den hade stigit efter höstregnen.

En vacker dag, då Storån som vanligt höll på att bana sig väg, fick den höra ett brusande och ett porlande till höger om sig långt borta i skogen. Den började lyssna så ivrigt, att den nästan stod stilla. 'Vad i all världen kan det där vara?' sade den. Skogen, som stod runt

omkring, kunde inte låta bli att göra sig lustig över ån. 'Du tror visst, att du är ensam i världen, du,' sade den. 'Men det ska jag säga dig, att den, som du hör brusa, är ingen annan än Grövelån ifrån Grövelsjön. Just nu har den grävt sig igenom en vacker dal, och den kommer nog fram till havet lika så snart som du.'

Men Storån hade sitt lynne för sig, och när den hörde detta, sade den till skogen utan att betänka sig ett ögonblick: 'Den där Grövelån är nog bara en stackare, som inte kan hjälpa sig själv. Säg du till den, att Storån från Vånsjön är på väg till havet, och att jag ska ta mig an den och hjälpa den dit, ifall den vill slå följe med mig!'

'Du är en morsk en, du, så liten du är,' sade skogen. 'Nog ska jag framföra hälsningen, fast inte tror jag, att Grövelån blir nöjd med den.'

Men nästa dag stod skogen där och hälsade från Grövelån och sade, att den hade haft det så svårt, att den var glad att få hjälp och skulle komma och förena sig med Storån, så snart den nånsin kunde.

Efter detta gick det förstås fortare framåt för Storån, och om en tid hade den kommit så långt, att den fick syn på en smal, vacker sjö, som låg och speglade Idreberget och Städjan.

'Vad är detta för slag?' sade den, och återigen höll den på att stanna av förvåning. 'Jag kan väl aldrig ha farit så galet fram, att jag har kommit tillbaka till Vånsjön?'

Men skogen, som fanns till hands överallt på den tiden, svarade genast: 'Ånej, inte har du kommit tillbaka till Vånsjön. Det här är Idresjön, som har blivit fylld med vatten av Sörälven. Det är en duktig älv. Nu har den just blivit färdig med sjön och håller på att skaffa sig avlopp ur den.'

När Storån hörde detta, sade den genast till skogen: 'Du, som når fram överallt, kan gärna hälsa till Sörälven, att Storån från Vånsjön är kommen. Om den låter mig gå fram genom sjön, så ska jag till gengäld ta älven med mig till havet, och den ska inte mer behöva ha något bekymmer för hur den ska komma fram, utan det sörjer jag för.'

'Nog kan jag tala om ditt förslag,' sade skogen, 'men inte tror jag, att Sörälven går in på det, för den är lika mäktig som du.'

Men nästa dag berättade skogen, att Sörälven också hade tröttnat på att bana sig väg ensam, och att den var redo att förena sig med Storån.

Ån gick nu rätt igenom sjön och började sedan på att kämpa med skog och fjäll på samma sätt som förut. Det gick en tid, men rätt som det var, råkade den in i en bergdal, som var så stängd, att den ingen utväg kunde finns. Storån låg och brusade av ilska, och när skogen hörde hur rasande den var, frågade den: 'Är det nu slut med dig i alla fall?'

'Inte är det slut med mig,' sade Storån. 'Jag bara håller på med ett storverk. Jag ska göra en sjö, jag såväl som Sörälven.'

Så började den att fylla Särnasjön, och det blev en hel sommars arbete. Allt som vattnet steg i sjön, lyftes Storån i höjden, och till sist fann den utväg att bryta sig fram söderut.

När den var lyckligt och väl utkommen ur denna ängslan, fick den en dag höra ett stark brusande och sorlande till vänster om sig. Ett så mäktigt brus hade den aldrig förr hört i skogen, och den frågade genast vad det var.

Skogen stod som vanligt färdig att svara. 'Det är Fjätälven,' sade den. 'Du hör hur den brusar och forsar, medan den håller på att bana sig väg till havet.

'Ifall du når så långt, att du kan göra dig hörd av älven,' sade Storån, 'så kan du hälsa och säga den där älvstackarn, att Storån från Vånsjön erbjuder sig att ta den med till havet emot det, att den tar mitt namn och lydigt följer med i min fåra.'

'Inte tror jag, att Fjätälven vill avstå från att göra färdigt färden på egen hand,' sade skogen. Men nästa dag måste den erkänna, att Fjätälven också hade tröttnat på att gräva sin egen väg, och att den var färdig att förena sig med Storån.

Alltjämt gick det framåt för Storån. Den var ändå inte så stor, som man hade kunnat vänta därav, att den hade dragit till sig så många hjälpare. Men stormodig var den däremot. Den gick fram i nästan ständig fors och med starkt dån och kallade till sig allt, som strömmande och porlade i skogen, om det så bara var en vårbäck.

En dag hörde Storån en älv brusa långt, långt västerut. Och när den frågade skogen vem det var, svarade den, att det var Fuluälv, som upptog vatten från Fulufjäll och som redan hade hunnit att gräva sig en lång och bred fåra.

Så snart som Storån fick veta detta, sände den den vanliga hälsningen, och skogen åtog sig som förut att framföra den. Nästa dag kom den med svar från Fuluälv. 'Säg du till Storån,' hade älven svarat, 'att ingalunda vill jag ha hjälp! Det hade passat sig bättre för mig än för ån att sända en sådan hälsning, eftersom jag är den mäktigaste av oss båda och det lär bli jag, som först kommer till havet.'

Knappt hade Storån fått hälsningen, förrän den hade svaret färdigt. 'Säg nu genast till Fuluälv,' ropade den till skogen, 'att jag utmanar den till tävlan! Om den anser sig vara mäktigare än jag, må den bevisa det genom att löpa i kapp med mig. Segervinnare blir den, som kommer först till havet.'

När Fuluälv fick höra hälsningen, svarade den:

'Jag har ingenting otalat med Storån, och det hade behagat mig bäst att få gå min väg i ro. Men jag har så mycket bistånd att vänta från Fulufjäll, att det voro fegt av mig att inte uppta tävlingen.'

Härmed började de båda strömmarna sin tävlan. De brusade åstad med ännu större brådska än förut och hade ingen ro varken sommar

eller vinter.

Men det tycktes, som om Storån genast skulle få ångra sin oförvägenhet att utmana älven, för den mötte ett hinder, som höll på att bli den övermäktig. Det var ett berg, som låg rätt i dess väg, och där den inte kunde komma fram annat än genom en trång rämna. Den trängde ihop sig och gick fram med strid fors, men i många år måste den nöta och fila, innan den fick rämnan utvidgad till en något så när bred klyfta.

Under denna tid frågade ån skogen åtminstone vart halvår hur det gick med Fuluälv.

'Med älven går det inte annat än bra,' svarade skogen. 'Den har nu förenat sig med Görälven, som tar emot vatten från norska fjällen.'

En annan gång, när ån frågade efter älven, svarade skogen:

'Den behöver du inte ha bekymmer för. Den har just nyss fått till sig Horrmundsjön.'

Men Horrmundsjön hade Storån själv tänkt att bemäktiga sig.

När den hörde, att den hade gått till Fuluälv, blev den så rasande, att den äntligen bröt sig igenom Trängslet och kom fram därur så vild och brusande, att den ryckte med sig skog och jord, än den egentligen behövde. Det var just vår, och den översvämmade hela trakten mellan Hyckjeberget och Väsaberget, och innan den kom till ro igen, hade den skapat den trakt, som kallas Älvdalen.

'Jag undrar vad Fuluälv säger om detta,' sade Storån till skogen.

Fuluälv hade emellertid grävt ur Transtrand och Lima, men nu hade den stått stilla framför Limed och sökt efter en omväg, därför att den inte vågade kasta sig utför det branta berget där. Men när den fick höra, att Storån hade brutit sig igenom Trängslet och hade grävt ut Älvdalen, sade den, att nu fick det gå hur det ville. Den kunde inte stå stilla längre. Och så kastade den sig utför Limedsforsen.

Hög var den, men nog kom älven välbehållen utför den, och sedan gick det undan med besked. Den grävde ur Malung och Järna, och där lyckades den övertala Vanån att förena sig med den, fastän den var hela tio mil lång och hade grävt ut en stor sjö som Vänjan på egen hand.

Då och då tyckte den, att den hörde ett märkvärdigt starkt brusande.

'Nu tror jag jag hör, att Storån håller på att kasta sig i havet,'

'Nej', sade skogen, 'nog är de Storån, som du hör, men inte är den ännu framme vid havet. Den har nu fått till sig Skattungen och Orsasjön, och därför har den blivit så stormodig, att den har företagit sig att fylla hela Siljan.'

Detta var en glad nyhet för Fuluälv. Den förstod, att om Storån hade förirrat sig ner i Siljansdalen, skulle den bli instängd där som i ett fängelse. Och ni kunde den vara säker om att nå fram till havet

före ån.

Efter detta började Fuluälv att går fram mer makligt. Om våren gjorde den sitt bästa arbete. Den steg då högt över skogstoppar och sandåsar, och där den hade gått fram, lämnade den efter sig en röjd dal. På det sättet skred den från Järna till Nås och från Nås till Floda. Från Floda kom den till Gagnef. Här var det redan förut alldeles slätt. Bergen hade flyttat sig långt undan, och Fuluälv hade så lätt att komma fram, att den lade bort all brådska och började att lekfullt vrida sig i krokar och bukter, nästan som om den hade varit en liten ungbäck.

Men om Fuluälv hade glömt Storån, så hade inte Storån glömt Fuluälv. Var dag arbetade den med att fylla Siljansdalen för att kunna komma ut ur den på något håll, men den låg framför ån som ett ofantligt kar och tycktes aldrig kunna bli full. Storån trodde ibland, att den skulle bli tvungen att sätta själva Gesundaberget under vatten för att komma ut ur sitt fängelse. Den försökte att bryta sig igenom vid Rättvik, men där stor Lerdalsberget i vägen. Så till sist kom den då fram nere vid Leksand.

'Säg ingenting till Fuluälv om att jag har sluppit lös!' sade ån till skogen, och skogen lovade, att den skulle tiga.

Storån tog Insjön med sig i förbifarten, och så gick den stolt och mäktig fram genom Gagnef.

När Storån kom i närheten av Mjälgen i Gagnef, fick den se en älv, som kom flytande bred och praktfull med ljust och skinande vatten, och som sköt undan skog och sandåsar, som låg i vägen för den, så lätt, som om detta bara hade varit ett lekverk.

'Vad är det där för en präktig älv?' sade Storån.

Men nu hände sig, att Fuluälv frågade just detsamma. 'Vad är det där för en älv, som kommer så stolt och väldig norrifrån? Jag trodde aldrig, att jag skulle få se en älv gå fram genom landet med så mycken styrka och makt.'

Då sade skogen så högt, att båda floderna hörde det: 'Eftersom ni nu har fällt goda ord om varandra, Storån och Fuluälv, synes det mig, att ni inte borde ha något emot att förena er men varandra och tillsammans söka bana er väg fram till havet.'

Detta tycktes behaga båda floderna. Men det, som stod emellan dem, var, att ingen av dem ville lämna sitt eget namn och ta den andras.

Fördenskull hade det kanske inte kommit till någon förening mellan dem, om inte skogen hade föreslagit, att de skulle ta sig ett nytt namn, som inte tillhörde någon av dem.

Härpå gick båda in, och de tog skogen till namngivare. Den bestämde då, att Storån och Fuluälv skulle lägga bort sitt och kalla sig för Östra Dalälven, och att Fuluälv skulle lägga bort sitt och kalla sig

för Västra Dalälven. Sedan de hade förenat sig, skulle de rätt och slätt kallas Dalälven.

Och nu, när båda floderna hade slutit sig samman, började de att gå framåt med en väldighet, som intet kunde motstå. De jämnade ut marken i Stora Tuna, så att den blev slät som en gårdsplan. De rusade utför fallen vid Kvarnsveden och Domnarvet utan tvekan.

När de kom i närheten av sjön Runn, sög de den till sig och tvang alla vattendrag i närheten att förena sig med dem. Sedan drog de österut mot havet utan stort motstånd och bredde ut sig som sjöar. De vann stor ära vid Söderfors och stor ära vid Älvkarleby, och äntligen nådde de fram till havet.

När de skulle störta sig i havet, kom de att tänka på sin långa tävlan och på all den vedermöda, som de hade lidit.

De kände sig nu trötta och gamla, och de förvånade sig, att de i sin ungdom hade varit så glada åt kamp och tävlan. Och de undrade vartill att detta hade tjänat.

Härpå fick de intet svar, för skogen hade stannat högt oppe på stranden, och själva kunde de inte vända tillbaka i sin fåra och se hur människor hade trängt fram, där de hade röjt väg, hur bygd hade uppstått utmed Österdalälvens sjöar och i Västerdalälvens dalar, hur i hela landskapet inte fanns annat än öde skogar och fjäll, utom där de hade dragit fram i sin starka tävlan."

XXX. Brorslotten

Den gamla gruvstaden

Fredag 29 april

Det fanns inte något ställe i Sverige, där Bataki, korpen, tyckte så mycket om sig som i Falun. Så snart som det blev en smula bart på marken om våren, begav han sig dit och dröjde sedan flera veckor i närheten av den gamla gruvstaden.

Falun ligger i en dalsänka, som genomflytes av en kort å. Vid dalens norra ända ligger en klar och vacker liten sjö med grönskande, månguddiga stränder, som kallas Varpan. Vid södra ändan ligger en sjöliknande vik av Runn, som heter Tisken och har grunt, orent vatten och sumpiga, fula stränder, belamrade med allt möjligt skräp. Öster om dalen går en vacker höjdsträckning, som på toppen bär ståtlig tallskog och saftiga björkar och har hela sluttningen klädd med lummiga trädgårdar. Väster om staden går också en ås. Högst uppe är den bevuxen med fattig barrskog, och hela sluttningen är kal, naken, utan träd och gräs, som en riktig öken. Det enda, som skyler marken, är stora, runda stenblock, som ligga utströdda över den.

Falu stad, som ligger i dalsänkan på ömse sidor om ån, ser ut, som om den hade blivit anpassad efter den mark, som den är rest på. På den gröna sidan av dalen finnas alla de byggnader, som ha ett prydligt eller ståtligt utseende. Där ligga de två kyrkorna, rådhuset, landshövdingens bostad, bergslagskontoret, bankhusen, hotellen, de många skolhusen, sjukhuset, att vackra villor och boningshus. På den svarta sidan åter stå gata upp och gata ner små rödfärgade envåningshus, långa ödsliga plank och stora, tunga fabriksbyggnader. Och bortom gatorna, mitt i den stora stenöknen, ligger Falu gruva, med gruvkonster och hissar och pumpverk, med ålderdomliga byggnader, som stå lutade på den undergrävda marken, med svarta, branta slaggberg och långa rader av rostugnar.

Vad Bataki, angår, brukade han aldrig kasta en blick åt den östra stadsdelen och inte heller åt den vackra sjön Varpan. Men så mycket mer tyckte han om den västra sidan och den lilla sjön Tisken.

Bataki, korpen, älskade allt, som var hemlighetsfullt, allt, som gav anledning till grubbel och funderingar och satte tankarna i rörelse, och mycket sådant fann han på stadens svarta sida. Det hade sålunda varit en stor glädje för honom att söka grubbla ut varför den gamla röda trästaden inte hade brunnit upp såsom alla andra röda trästäder i detta land. Likaså hade han undrat över hur länge de lutande husen vid kanten av gruvan skulle kunna bli stående. Han hade funderat på

den stora Stöten, den ofantliga öppningen i jorden mitt i gruvfältet, och flugit ner till dess botten för att undersöka hur detta väldiga tomrum hade uppkommit. Han hade fallit i förundran över de branta högar av slagg, som stodo runt omkring Stöten och gruvhusen och omgärdade dem som murar. Han hade sökt förklara för sig vad den lilla signalklockan, som slår ett kort, dystert ljudande klämtslag med jämna mellanrum hela året runt, hade att säga, och först och sist hade han undrat hur det kunde se ut nere under jorden, där kopparmalmen hade brutits i många hundra år och marken var så full av gångar som en myrstack. När det äntligen hade lyckats Bataki att få någorlunda god reda i allt detta, svävade han bort till den hemska stenöknen för att tänka efter varför det inte växte gräs mellan stenblocken, eller också begav han sig ner till Tisken. Denna sjö ansåg han för den underbaraste, som han någonsin hade råkat på. Hur kunde det komma sig, att den var alldeles utan fisk, och att dess vatten ibland, när det var upprört av storm, blev alldeles rött? Det var så mycket besynnerligare, som en stor gruvbäck, som föll ut i sjön, hade blänkande, klargult vatten. Han undrade på spillrorna efter förstörda byggnader, som lågo kvar på stranden, och på det lilla stället Tisksågen, som kunde ligga där omgivet av gröna trädgårdsland och överskuggat av träd mellan den öde stenöknen och den besynnerliga sjön.

Det året, då Nils Holgersson for med vildgässen genom landet, stod ännu på stranden av Tisken, ett stycke utanför staden, ett gammalt hus, som kallades Svavelkoket, därför att där bereddes svavel ett par månader vartannat år. Det var ett gammalt ruckel, som hade varit rött, men så småningom hade blivit brungrått. Det hade inga fönster, utan bara en rad gluggar, som voro stängda med svarta luckor, och det stod nästan alltid mycket väl tillbommat. In i detta hus hade Bataki aldrig kunnat kasta en blick, och det väckte därför hans undran mer än något annat. Han hoppade omkring på taket för att finna ett hål, och han satt ofta på den höga skorstenen och kikade ner genom den trånga öppningen.

En dag råkade Bataki mycket illa ut. Det hade varit stark blåst. En glugglucka på det gamla Svavelkoket hade kastats upp, och Bataki hade passat på att flyga in genom gluggen för att se in i byggnaden. Men knappt var han inkommen, förrän luckan slog igen bakom honom, och Bataki var instängd. Han väntade, att vinden skulle kasta upp luckan på nytt, men detta tycktes den alls inte ämna göra.

Det föll rätt mycket dager in i byggnaden genom springor i väggarna, och Bataki hade åtminstone den glädjen att kunna få reda på hur det såg ut därinne. Det fanns ingenting annat än en stor ugn med ett par inmurade grytor, och detta såg han sig snart nöjd på. Men när han ville ut igen, visade det sig, att det alltjämt var omöjligt.

Vinden ville inte kasta upp luckan. Ingen enda glugg eller dörr stor öppen. Korpen befann sig helt enkelt i ett fängelse.

Bataki började skrika på hjälp och höll i därmed hela dagen. Det finns väl knappt några djur, som äro så ihärdiga att föra oväsen som korpar, och det blev snart bekant vida omkring, att han hade råkat i fångenskap. Den gråstrimmiga katten från Tisksågen var den första, som fick reda på olyckan. Han talade om den för hönsen, och de ropade ut den till förbiflygande fåglar. Snart var den känd av alla Falu stads kajor och duvor och kråkor och sparvar.

De flögo genast bort till det gamla Svavelkoket för att ta närmare reda på saken. De kände mycket stort medlidande med korpen, men ingen av dem kunde hitta på något sätt att hjälpa honom.

Helt plötsligt ropade Bataki till dem med sin skarpa, vresiga röst: "Tyst, ni därute, och hör på mig! Eftersom ni säger, att ni gärna vill hjälpa mig, så far ut och ta reda på den gamla vildgåsen Akka från Kebnekajse och hennes flock! Jag tycker, att de borde finnas i Dalarna den här tiden på året. Tala om för Akka hur det står till med mig! Jag tror, att hon för med sig den ende, som kan hjälpa mig."

Agar sändeduva, som var den bästa budbäraren i hela landet träffade vildgåsflocken borta på Dalälvstranden, och när skymningen inbröt, kommo hon och Akka farande och slogo ner framför Svavelkoket. Tummetott satt på Akkas rygg, men de andra reskamraterna hade de lämnat på en holme i Runn, därför att Akka ansåg, att de skulle ha gjort mer skada än gagn, om de hade kommit med till Falun.

När Akka hade rådfört sig en smula med Bataki, tog hon Tummetott på ryggen och for bort till en gård, som låg alldeles i närheten av Svavelkoket. Hon for sakta fram över trädgården och björkhagarna, som omgåvo det lilla stället, allt under det att både hon och pojken stirrade neråt marken. Det märktes, att här funnos barn, som hade sin lekar utomhus, och det dröjde inte länge, förrän de hittade vad de behövde. I en liten glad vårbäck slamrade en rad av små hammarverk, och där i närheten fann pojken ett stämjärn. På ett par bockar låg en halvfärdig kanot, och bredvid den hittade han en liten bunt segelgarn.

Med detta foro de tillbaka till Svavelkoket. Pojken fäste snöret kring skorstenen, släppte ner det i det djupa hålet och halade sig utför det. Sedan han hade hälsat Bataki, som med många vackra ord tackade honom för att han hade kommit, började han att hugga ett hål i väggen med stämjärnet.

Svavelkoket hade inga tjocka väggar, men pojken fick med varje hugg bara lös en spån, så liten och tunn, att en råtta lika väl hade kunnat gnaga loss den med sina framtänder. Det var tydligt, att han skulle nödgas arbeta hela natten och kanske längre ändå, innan han

fick ett så stort hål, att korpen kunde tränga igenom det.

Bataki var så ivrig att bli fri, att han inte kunde sova, utan stod bredvid pojken under arbetet. I början var pojken mycket flitig, men om en stund märkte korpen, att huggen kommo med allt längre mellanrum, och till sist upphörde de alldeles.

"Du är visst trött," sade korpen. "Du orkar kanske inte arbeta längre?" – "Nej, inte är jag trött," sade pojken och tog åter upp järnet, "men jag har inte sovit ordentligt en natt på aldrig så länge. Jag begriper inte hur jag ska kunna hålla mig vaken."

Nu gick arbetet raskt undan en stund, men så kommo huggen med allt längre mellanrum. Korpen väckte pojken på nytt, men han förstod, att om han inte kunde hitta på något sätt att hålla honom vaken, skulle han få stanna, där han var, inte bara denna natten, utan hela nästa dag också.

"Det kanske gingo bättre att arbeta, ifall jag talade om en historia för dig?" sade han. – "Ja, det kunde ju vara en möjlighet," sade pojken, men på samma gång gäspade han och var så sömnig, att han knappt kunde hålla fast verktyget.

Sagan om Falu gruva

"Jag ska säga dig, Tummetott," sade Bataki, "att jag har haft ett långt liv på jorden. Jag har råkat ut för både ont och gott, och flera gånger har det hänt mig, att jag har hållits fången av människorna. På så sätt har jag lärt mig inte bara att förstå deras språk, utan jag har också inhämtat mycket av deras lärdom. Och jag vågar påstå, att det inte finns en fågel till i landet, som har så bra reda på dina stamfränder som jag.

En gång satt jag i bur många år i rad hos en bergmästare här i Falun, och det var i hans hus, som jag fick kännedom om det, som jag nu ska berätta för dig.

För längre sedan bodde här i Dalarna en jätte, som hade två döttrar. När jätten blev gammal och kände, att han skulle dö, kallade han döttrarna till sig för att dela sina egendomar mellan dem.

Hans förnämsta rikedom bestod av några berg, som var fulla av koppar, och dessa ville han skänka till döttrarna. Men innan jag lämnar er arvet,' sade han, 'måste ni lova mig, att om någon främling skulle råka att upptäcka era kopparberg, så ska ni slå ihjäl honom, innan han hinner visa sitt fynd för någon annan.' Den äldsta av jättedöttrarna var grym och vild, och hon lovade utan tvekan att lyda faderns vilja. Den andra hade ett mera milt sinnelag, och fadern såg, att hon betänkte sig, innan hon gav löftet. Därför lämnade han henne bara en tredjedel av arvet, medan den äldsta fick jämnt dubbelt så mycket som hon. 'Dig vet jag att jag kan lita på, som om du voro en karl', sade jätten, 'och därför ska du få brorslotten.'

Strax därefter dog gammaljätten, och långa tider framåt var båda döttrarna lika noga att hålla löftet. Det hände mer än en fattig vedhuggare eller jägare, att han fick syn på kopparmalmen, som på flera håll låg oppe vid bergytan, men knappast hade han hunnit hem och talat om vad han hade sett, förrän han träffades av en olycka. Antingen störtade en torrfura över honom, eller också råkade han ut för ett bergras. Han fick aldrig tid på sig att visa en annan var skatten var till finnandes i vildmarken.

På den här tiden var det bruk överallt i landet, att bönderna om somrarna sände sina kreatur på bete långt in i skogarna. Vallhjonen följde med dem för att ta vara på mjölken och göra ost och smör. För att folk och boskap skulle ha någon tillflykt i vildmarken, röjde bönderna opp en liten plats i skogen och byggde där ett par små stugor, som de kallade fäbodar.

Nu hände det sig, att en bonde, som bodde invid Dalälven i Torsångs socken, hade sina sommarbodar vid stränderna av sjön Runn, där marken var så stenbunden, att ingen hade försökt sig på att

odla den. En höst begav sig bonden med ett par klövjehästar bort till fäbodvallen för att hjälpa till att föra hem kreaturen, smörbyttorna och ostarna. När han skulle räkna boskapen, råkade han märka, att en av bockarna var alldeles röd om hornen. 'Vad är det för horn, som Kårebocken har fått?' sade bonden till vallkullan. – 'Jag vet inte, jag,' svarade hon. 'Han har kommit hem med röda horn var kväll i sommar. Han tycker nog, att det är grant.' – 'Jaså, tror du det,' sade bonden. – 'Han har sitt lynne för sig, den här bocken, och om jag skurar det röda av hornen, går han genast och skaffar dit nytt.' – 'Skura då av rödfärgen än en gång,' sade bonden, 'så får jag se hur han bär sig åt!'

Inte förr hade bocken fått hornen skurade, än han sprang till skogs. Bonden följde honom, och när han hann opp bocken, stod denne och gned hornen mot några stenar, som var röda. Bonden tog opp stenarna, smakade och luktade. Han trodde sig förstå, att han hade råkat på något slags malm.

Medan han stod där och funderade, kom ett stenblock rullade utför en brant tätt bredvid honom. Bonden sprang åt sidan och räddade sig, men bocken Kåre kom rätt under blocket och blev ihjälslagen. När bonden tittade oppåt branten, såg han en stor, stark jättekvinna, som var i färd med att rulla ner ännu ett stenblock mot honom. 'Vad tar du dig till?' ropade bonden. 'Jag har varken gjort dig eller någon av de dina något ont.' – Nej, det vet jag nog,' sade jättekvinnan. 'Men jag måste slå ihjäl dig, därför att du har upptäckt mitt kopparberg.' Detta sade hon med bedrövad röst, som om hon vore ganska motvillig att döda honom, och härav fick bonden mod att ge sig i tal med henne. Då berättade hon honom om gammaljätten, om löftet, som hon hade gett, och om systern, som hade fått brorslotten. 'Jag är så led åt att slå ihjäl alla de oskyldiga stackare, som finner reda på mitt kopparberg,' sade hon, 'att jag önskar, att jag aldrig hade tagit emot arvet. Men vad jag har lovat, det får jag hålla.' Därmed började hon åter bända på stenblocket. 'Ha inte så bråttom!' sade bonden. 'Inte behöver du slå ihjäl mig för det där löftets skull. Det var inte jag, som fann reda på kopparn, utan det var bocken, och honom har de redan dödat.' – 'Menar du, att jag kunde slippa med det?' sade jättedottern och blev tveksam. – 'Ja, det menar jag visst,' sade bonden. 'Du har hållit ditt löfte så väl, som någon kan begära.' Och han talade så förståndigt med henne, att han fick behålla livet.

Bonden for nu för det första hem med korna. Sedan vandrade han neråt Bergslagerna och lejde sig drängar, som förstod sig på bergshantering. Dessa hjälpte honom att ta opp sig en gruva på det stället, där bocken hade mist livet. I början var han rädd att bli dödad, med det förhöll sig nog så, att jättedottern hade tröttnat på att vakta sitt kopparberg. Hon ofredade honom aldrig.

Malmådern, som bonden hade upptäckt, gick fram i själva

bergytan, så att det var varken svårt eller besvärligt att bryta malmen. Han och drängarna släpade fram ved ur skogen, lade opp stora bål på malmberget och tände på. Då sprack stenen sönder av värmen, så att de kunde komma åt malmen. Därpå lät de malmstyckena gå igenom den ena elden efter den andra, tills de fick fram den rena kopparn och hade skilt den från slaggen.

Förr i världen använde folk nästan ännu mer koppar till dagligt bruk, än de gör nu för tiden. Den var en eftersökt och nyttig vara, och bonden, som ägde gruvan, blev snart stormrik. Han byggde sig en stor, präktig gård i närheten av gruvan och kallade den Kårarvet efter bocken. När han red till gudstjänsten i Torsång, var hans häst skodd med silver, och när hans dotter skulle fira bröllop, lät han brygga öl av tjugu tunnor malt och steka tio stora oxar på spett.

På den tiden brukade folk för det mesta hålla sig stilla var och en i sin landsända, och nyheter blev inte så lätt kringförda som nu. Men ryktet om att en stor koppargruva hade blivit funnen nådde ändå fram till många människor, och de, som inte hade bättre att göra, gav sig åstad oppåt Dalarna. På Kårarvet blevo alla fattiga vandrare väl mottagna. Bonden tog dem i sin tjänst, gav dem god lön och lät dem bryta malm åt honom. Det fanns nog och övernog av malm, och ju fler tjänare han kunde sätta till arbete, desto rikare blev han.

Men en kväll lär det ha hänt, att fyra raska karlar med bergsmanshackan på axeln kom vandrande till Kårarvet. De blev väl mottagna som alla andra, men när bonden frågade om de ville arbeta hos honom, sade de tvärt nej. 'Vi tänker bryta malm för egen räkning,' sade de – 'Det är väl ändå så, att det här malmberget är mitt,' sade bonden. – 'Vi tänker inte bryta i din gruva,' svarade de främmande. Berget är stort, och det, som ligger fritt och ohägnat i vildmarken, har vi lika mycken rätt till som du.'

Mer blev det inte talat om detta, och bonden fortfor att visa gästfrihet mot de nykomna. Tidigt nästa dag gick de ut för att arbeta, fann kopparmalm ett stycke längre bort och började bryta den. När de hade hållit på några dar, kom bonden till dem. 'Det är gott om malm här i berget,' sade han. – 'Ja, det vill mycket folks arbete till, innan denna skatten är lyftad,' svarade en av de främmande. – 'Det förstår jag nog,' sade bonden, 'men jag tycker ändå, att ni borde ge mig skatt av den malm, som ni bryter, därför att det är min förtjänst, att det kan drivas bergshantering här.' – 'Nu förstår vi inte vad du menar,' sade karlarna. – 'Jo, jag har frigjort berget genom min klokhet,' sade bonden och berättade för dem om de båda jättedöttrarna och om brorslotten.'

Karlar hörde mycket noga på detta, men de tycktes fästa sig vid annat i berättelsen, än bonde hade väntat. 'Är det säkert, att den andra jättekvinnan är farligare än den, som du råkade ut för?' sade de. ' Jag

tror inte, att hon skulle visa er mycket förbarmande,' svarade bonden.

Därmed lämnade han dem, men han höll ögonen på dem, och om en stund såg han, att de upphörde att arbeta och vandrade inåt skogen.

När folket satt vid kvällsvarden på Kårarvet den dagen, hördes ett förfärligt tjut av vargar borta från skogen. Mittibland vilddjurens tjutande ljöd människoskrik. Bonden reste sig genast, men drängarna tycktes inte ha lust att följa honom. 'Det kan vara gott nog åt det där tjuvpacket att bli rivet av vargarna,' sade husfolket. – 'Nog ska vi bistå dem, som är i nöd,' sade bonden och gick ut med alla sina femti drängar.

De fick genast syn på en förfärligt stor skara vargar, som tumlade om varandra och revs och slets om ett byte. Drängarna jagade bort dem och fann på marken fyra människokroppar, som var så illa medfarna, att de inte skulle ha förstått vilka det var, om de inte hade sett fyra gruvhackor, som låg bredvid dem.

Efter detta förblev kopparberget i en mans ägo ända till bondens död, då det övertogs av hans söner. Dessa arbetade gemensamt i gruvan, men den malm, som hade blivit upptagen under ett år, delade de i högar, kastade lott om dem och smälte sedan fram kopparn i var sina ugnar. De blev alla mäktiga bergsmän och byggde sig stora och ansenliga gårdar. Och efter dem tog deras arvingar fatt på arbetet, öppnade nya gruvschakt och ökade malmbrytningen. År för år växte gruvan i betydenhet, och allt fler bergsmän fick del i den. Somliga bodde helt nära den, andra hade sina gårdar och hyttor runt om i trakten. En mäktig bygd uppstod, och denna kallades Stora Kopparbergs bergslag.

Nu är att märka, att den malm, som låg så till, att den kunde brytas oppifrån, som man bryter sten ur ett stenbrott, började ta slut, och gruvarbetarna blev tvungna att söka malmen djupt under jorden. De måste genom trånga schakt och långa, slingrande gångar arbeta sig in i jordens mörka innandömen för att lägga sina eldar och spränga sönder berget. Det är alltid ett tungt och svårt arbete att bryta berg, men därtill kom pinan av röken, som inte kunde leta sig ut i luften, och svårigheten att frakta malmen på branta stegar opp till jordytan. Och ju längre neråt djupet de trängde, desto farligare blev brytningen. Ibland kom starka vattenströmmar frambrusande ur en vrå av gruvan, ibland hände det, att taket i gruvgångarna störtade in över gruvdrängarna. Detta gjorde, att arbetet i den stora gruvan blev så fruktat, att ingen ville ägna sig däråt av fri vilja. Då erbjöds livdömda förbrytare och män, som strök omkring fredlösa i skogarna, att de skulle få tillgift för sina brott, om de ville bli gruvarbetare i Falun.

Under långa tider hade ingen tänkt på att söka efter brorslotten. Men bland de laglösa männen, som kom till Stora Kopparberget, fanns

flera, som inte aktade sitt liv så högt som ett äventyr, och dessa började genomströva trakten i hopp att finna den.

Hur det avlöpte för alla de sökande, det kan ingen säga, men en berättelse finns kvar om ett par gruvdrängar, som sent en kväll kom hem till husbonden och talade om, att de hade funnit en stor och mäktig malmåder i skogen. De hade bläckat opp väg till den, och nästa dag ville de visa den för husbonden. Men nästa dag var en söndag, och husbonden ville inte gå till skogen och söka malm den dagen, utan gick i stället till kyrkan med allt sitt husfolk. Det var vinter, och de vandrade till kyrkan över sjön Varpan. På bortvägen gick allt väl, men på hemvägen föll båda drängarna ner i en vak och drunknade. Då började folk påminna sig den gamla sägnen om brorslotten och sade, att det säkert var denna, som drängarna hade funnit.

För att råda bot på alla brister vid gruvan tog bergsmännen sig för att kalla in utlänningar, som var kunniga i gruvarbete, och dessa utländska mästare lärde dem bygga gruvkonster, som pumpade bort vattnet och fraktade upp malmen. Främlingarna ville inte sätta mycken lit till sagan om jättedöttrarna, men väl trodde de, att det kunde vara möjligt, att det fanns en mäktig malmåder någonstans i närheten, och de sökte efter den med stor iver. Och en kväll kom en tysk gruvfogde till härbärget vid gruvan och berättade, att han hade funnit brorslotten. Men tanken på den stora rikedom, som han nu skulle vinna, gjorde honom alldeles yr och vild. Han ställde till gästabud samma natt, drack och dansade och spelade tärning, och till sist råkade han i gräl och slagsmål och blev nerstucken av en bland dryckesbröderna.

Ur stora Kopparberget hämtades alltjämt en sådan myckenhet malm, att gruvan räknades för den rikaste koppargruva, som fanns i något land. Den gav stor rikedom, inte bara åt den närmaste trakten, utan de skatter, som hämtades därur, blev Sveriges rike till stor hjälp under betryckta tider. För dess skull blev hela Falu stad oppbyggd, och så märkvärdig och nyttig har gruvan ansetts vara, att kungarna brukade resa till Falun för att besöka den och kallade den för Sveriges lycka och Svea rikes skattkammare.

När människor tänkte på hur mycken rikedom, som hade kommit ur den gamla gruvan, kan ingen undra på att de, som trodde att, en dubbelt så stor kopparskatt fanns i närheten, skulle förarga sig över att den var oåtkomlig. Mången vågade livet för att söka efter den, men vann ingenting därmed.

En av de sista, som såg brorslotten, var en ung Falubergsman av god och rik släkt, som ägde gård och hytta i staden. Han ville gifta sig med en vacker bonddotter från Leksand och vandrade dit för att fria till henne, men hon nekade att gifta sig med honom, därför att hon

inte ville flytta till Falun, där röken från rostugnar och hyttor låg så tungt och tryckande över staden, att hon blev ängslig, bara hon tänkte på den.

Bergsmannen höll henne mycket kär, och när han vände tillbaka hem, var han djupt bedrövad. Han hade bott i Falun i hela sitt liv, och han hade aldrig tänkt på att det kunde vara svårt att leva där. Men när han nu närmade sig staden, blev han förfärad. Ur den stor gruvöppningen, ur de hundra rostugnarna omkring den uppsteg den tunga, stickande svavelröken och svepte hela staden i en dimma. Röken hindrade växterna från att trivas, så att marken låg bar och naken vida omkring. Hyttor, ur vilka elden lågade, och som var omgivna av svarta slaggvarp, såg han överallt, inte bara i staden och dess närhet, utan i hela trakten. De stod vid Grycksbo, vid Bengtsarvet, vid Bergsgården, vid Stennäset, vid Korsnäs, i Vika och ända bortåt Aspeboda. Han förstod, att den, som var van vid att bo i ljus och grönska vid den skinande Siljan, inte kunde trivas härnere.

Åsynen av staden gjorde honom ännu dystrare, än han hade varit. Han tyckte sin inte vilja gå hem genast, utan vek av från vägen och vandrade in i skogsmarken. Där strövade han omkring hela dagen utan att tänka på vart han gick.

När det led mot aftonen, hände det sig, att han råkade få se en bergyta, som glänste likt guld. När han såg bättre efter, märkte han, att det var en mäktig åder kopparmalm. Först blev han glad åt upptäckten, men sedan kom han att tänka på att detta torde vara brorslotten, som hade bragt många i fördärvet, och då blev han skrämd. 'I dag må jag säga att olyckan förföljer mig,' tänkte han. 'Kanske att jag nu måste mista livet, därför att jag har funnit den här rikedomen.'

Han vände sig genast bort och begav sig på hemvägen. Om en stund kom han i möte med en hög och stor kvinna. Hon var lik en myndig bergsmansmor, men han kunde inte påminna sig, att han hade sett henne förut.

'Jag undrar vad du har haft för dig i skogen,' sade kvinnan. 'Jag har sett, att du har strukit omkring här hela dagen.' – 'Jag har gått och sett mig om efter en boplats,' sade bergsmannen, 'för den kullan, som jag tycker om, vill inte bo i Falun.' – 'Tänker du inte på att bryta malm ur kopparberget, som du fann för en stund sedan?' frågade hon vidare. – 'Nej, jag får lov att sluta med bergshanteringen, annars kan jag inte få den, som jag tycker om.' – 'Ja, håll ord med detta bara,' sade kvinnan, 'så ska inget ont hända dig!'

Med detsamma lämnade hon honom. Men han skyndade sig att göra till sanning vad han hade sagt för nöds skull. Han upphörde med kopparhanteringen och byggde sig en gård långt ifrån Falun. Och sedan hade hon, som han tyckte om, ingenting emot att flytta till

honom."

Härmed slutade korpen sin berättelse. Pojken hade verkligen hållit sig vaken hela tiden, men inte hade han fört järnet med särdeles stor fart.

"Nå, hur har det gått sedan?" frågade han, när korpen tystnade.

"Jo, det har gått utför med koppartillverkningen sedan den tiden. Falu stad, den står ju. Men alla de gamla hyttorna är borta. Hela trakten är översållad av gamla bergsmansgårdar, men de, som bor på dem, får lov att ägna sig år jordbruk eller skogshantering. I Falu gruva håller malmen på att ta slut. Det voro mer välbehövligt än någonsin, att man funne reda på brorslotten."

"Jag undrar om den där bergsmannen var den siste, som såg den," sade pojken.

"Jag ska tala om för dig vem som har sett den sist, när du har huggit hål på väggen och släppt ut mig," sade Bataki.

Pojken spratt till och började arbeta lite raskare. Han tyckte, att Bataki hade sagt det där i en underligt menande ton. Det lät nästan, som om han ville låta pojken förstå, att han, korpen, hade sett den stora malmådern. Kunde han ha haft någon särskild mening med att han hade berättat den där historien för honom?

"Du har visst farit mycket omkring här i trakten," sade pojken för att få litet klarhet i saken. "Du har nog funnit både ett och annat, medan du har svävat över skogarna och bergen häromkring."

"Jag skulle nog kunna visa sig rätt mycket märkvärdigt, bara du blir färdig med ditt arbete," sade korpen.

Pojken började hugga med sådan iver, att flisorna flögo omkring honom. Nu hade han blivit riktigt viss på att korpen hade funnit brorslotten. "Det är bra synd, att du, som är en korp, inte ska kunna göra dig någon glädje av den rikedomen, som du har funnit," sade han.

"Jag vill inte tala mer om den här saken, förrän jag ser, att du kan hugga hål på väggen och släppa ut mig," sade korpen.

Pojken arbetade, så att järnet blev brännande varmt. Han tyckte sig lätt kunna gissa Batakis mening. Korpen kunde ju inte bryta malm för sig egen räkning, och därför var det säkert hans avsikt att skänka upptäckten till Nils Holgersson. Det var ju både det troligaste och rimligaste. Men om pojken nu fick veta hemligheten, då skulle han komma tillbaka hit, så snart som han hade blivit människa igen, och ta reda på den stora rikedomen. Och när han hade förtjänat tillräckligt mycket pengar, så skulle han köpa in hela Västra Vemmenhögs socken och bygga ett slott där, så stort som Vittskövle. Och en dag skulle han bjuda husman Holger Nilsson och hans hustru till sig på slottet. Och när de kommo vandrande, skulle han stå på trappan och säga: "Var så goda och stig in, och var som hemma här!" Och de skulle förstås inte

känna igen honom, utan undra vem den sina herrn var, som hade bjudit dem. "Skulle ni inte tycka om att bo på ett sådant här ställe? skulle han då säga.' "Det förstår sig, men det är inte något för oss," skulle de svara. – "Jo, det är det. Det är meningen, att ni ska få det här stället i betalning för den stora vita gåskarlen, som flög bort häromåret," skulle han säga.

Pojken skötte järnet allt flinkare. Det nästa, som han skulle använda pengarna till, var att bygga en ny stuga på ljungheden i Sunnerbo åt Åsa gåsapiga och lille Mats. Mycket större och finare än den gamla förstås. Och så skulle han köpa in hela Tåkern och ge den till änderna och så...

"Nu får jag säga, att du har arbetat med god fart," sade korpen. "Jag tror, att hålet är tillräckligt stort allaredan."

Det lyckades verkligen för korpen att tränga sig ut. Pojken följde efter och såg då Bataki sitta på en sten ett par steg längre bort.

"Jag ska nu hålla mitt löfte till dig, Tummetott," sade Bataki mycket högtidligt, "och tala om för dig, att jag har sett brorslotten. Men jag vill inte råda dig att börja leta efter den, för det kostade mig åratals arbete, innan jag fick reda på den."

"Jag tänkte, att du skulle tala om för mig var den fanns, som lön för att jag har hjälpt dig ur fångenskapen," sade pojken

"Du måtte ha varit bra sömnig, medan jag berättade om brorslotten," sade Bataki. "Annars skulle du väl inte ha väntat något Sådant. Märkte du inte, att alla de, som har velat uppenbara var brorslotten fanns, har råkat i olycka? Nej, du! Bataki har levat så längre på jorden, att han har lärt sig att hålla mun.

Därmed lyfte han vingarna och flög sin väg.

Akka stod och sov på marken bredvid Svavelkoket, men det dröjde en lång stund, innan pojken gick fram och väckte henne. Han var missmodig och sorgsen, därför att han hade gått miste om den stora rikedomen, och tyckte, att han ingenting hade att glädja sig åt. "Jag tror inte, att det är sant med jättedöttrarna," sade han för sig själv, "och jag tror inte på vargar och svaga isar, men jag tror, att när fattiga gruvarbetare har funnit den stora malmådern mitt i vilda skogen, har de blivit så yra av glädje, att de sedan inte har kunnat hitta reda på den. Och jag tror, att missräkningen har blivit så svår för dem, att de inte har kunnat leva. För så känner jag det."

XXXI. Valborgsmässoafton

Valborgsmässoafton

Lördag 30 april

Det finns en dag, som är nära nog lika efterlängtad av alla barn i Dalarna som julaftonen, och det är valborgsmässoaftonen, då de få tända eldar ute i det fria.

Flera veckor förut tänka pojkar och flickor inte på annat än att samla bränsle för valborgseldarna. De gå is skogen för att plocka upp torra grenar och kottar, de samla spånor hos snickaren och stickor och bark och vresiga kubbar hos vedhuggaren. De gå var dag till handelsmannen för att tigga gamla lårar, och om någon har lyckats komma över en tom tjärtunna, gömmer han den som sin bästa skatt och törs inte ta fram den förrän i sista stunden, strax innan eldarna skolan tändas. De smala spöna, som man använder till att stödja ärter och bönor med, äro i stor fara och likaså alla gamla omkullblåsta gärdsgårdar, alla sönderbrutna redskap och alla hässjestänger, som ha blivit kvarglömda ute på åkern.

När den märkvärdiga kvällen kommer, ha barnen i varje by lagt upp en stor hög av kvistar och ris och allt möjligt brännbart antingen på en kulle eller också nere vid en sjöstrand. I somliga byar är inte bara ett, utan två, tre stora risbål hopplockade. Det kan ju ha fallit sig så, att pojkar och flickor inte ha kunnat enas om bränslesamlingen, eller också ha de, som bo i norra ändan, inte kunnat gå in på, utan de ha måst skaffa sig en eld för egen räkning.

Högarna bruka vara färdiga i god tid på eftermiddagen, och sedan gå alla barnen omkring med tändsticksaskar i fickan och vänta på mörkret. Det är så förfärligt länge ljust i Dalarna den här tiden på året. När klockan är åtta, har det knappast börjat skymma. Det blir kallt och ruskigt att gå ute och vänta, för det är bara vårvinter ännu. Från all avröjd och öppen mark är snön borttöad, och mittpå dagen, då solen står högt på himlen, kan det kännas riktigt varmt, men det finns ännu djupa drivor kvar i skogarna, isen täcker sjöarna, och mot natten blir det ibland många grader kallt. Därför kan det också hända, att en och annan eld blir tänd, innan det är riktigt mörkt. Men det är bara de minsta och otåligaste barnen, som på det sättet förhasta sig. De större vänta, tills det har blivit så pass mörkt, att eldarna kunna ta sig något ut.

Så kommer äntligen den rätta stunden. Var och en, som har bragt en aldrig så liten sticka till bålet, är närvarande, och den äldsta pojken tänder en halmknippa och sticker in den under högen. Strax börjar

lågorna arbeta, det fräser och knastrar i riset, de tunnaste kvistarna blir glödröda, röken väller fram, svart och hotande. Så äntligen tränger lågan upp från toppen av risbålet, hög och klar, stiger på en gång flera meter i höjden och syns över hela trakten.

När barnen i en by ha fått sin egen eld riktigt i gång, ge de sig tid att se sig omkring. Jo, där brinner en eld, och där brinner en annan, och nu tändes det en på kullen och en allra överst på berget! Alla hoppas de, att deras eld skall vara den största och klaraste, och de äro så rädda för att den inte skall överglänsa de andras, att de nu i sista stunden rusa hem till gårdarna för att tigga mor och far om ännu några brädstumpar och vedträn.

När elden har brunnit en stund, komma de vuxna och de gamla gående för att se på den. Men elden är inte bara grann och lysande, utan den sprider också en god och skön värme omkring sig, och detta lockar dem att slå sig ner på stenar och tuvor runt omkring den. Där sitta de och stirra in i lågorna, tills en av dem faller på den tanken, att de borde koka litet kaffe, när det finns en så präktig eld. Medan kaffepannan puttrar, händer det, att någon börjar berätta en historia, och när den första har slutat, tar genast en annan vid.

De vuxna tänka mest på kaffet och på historierna. Barnen tänka på att få elden att brinna högt och brinna länge. Det har gått så bedrövligt långsamt för våren med islossning och snösmältning. Det voro nog bra, om de med sina eldar kunna ge den en liten hjälp. Annars är det otänkbart, att den i rättan tid skall bli färdig med knoppning och lövsprickning.

*

Vildgässen hade ställt sig att sova på Siljans is, och som den kom ett ohyggligt kallt drag norrifrån, hade pojken nödgats krypa in under den vita gåskarlens vinge. Men han hade inte legat där länge, förrän han vaknade vid knallen av ett bösskott. Han gled genast fram under vingen och såg sig omkring helt förskräckt.

Ute på isen i gässens närhet var det alldeles stilla. Hur han spejade och spanade, kunde han inte se någon jägare. Men när han blickade åt land, såg han något så märkvärdigt, att han trodde, att det var ett slags spöksyn, som visade sig, någonting i samma väg som Vineta eller spökträdgården vid Stora Djulö.

Under eftermiddagen hade vildgässen flera gånger farit fram och tillbaka över den stora sjön, innan de hade kunnat bestämma var de skulle slå sig ner. Medan de flögo, hade de visat honom de stora kyrkor och byar, som lågo på stränderna. Han hade sett Leksand, Rättvik, Mora, Sollerön. Byarna närmast kyrkorna voro stora som småstäder, och han hade förvånat sig över att det var så bebyggt här

uppe i norden. Hela trakten hade synts honom ljus och leende, långt mer än han hade väntat. Han hade inte märkt något, som var hemskt eller skrämmande.

Men nu i mörka natten flammade på dessa samma stränder en lång krans av höga eldar. Han såg dem låga i Mora vid norra ändan av sjön, på stranden av Sollerön, i Vikarbyn, på höjderna ovan byn Sjurberg, på kyrkudden vid Rättvik, på Lerdalsberget och så vidare på uddar och kullar ända bort mot Leksand. Han kunde räkna till mer än hundra eldar, och det var honom alldeles omöjligt att begripa var de hade kommit ifrån, om det inte var trolldom eller spökeri med i spelet.

Vildgässen hade också vaknat vid skottet, men så snart som Akka hade kastat en blick över stranden, sade hon: "Det är människobarnen, som leker." Och genast stucko hon och de andra gässen sina huvuden under vingarna och slumrade in på nytt.

Men pojken stod och såg på eldarna, som prydde upp stranden likt en lång rad av guldsmycken. Han drog lika mycket till ljus och värme som en liten mygga, och han ville gärna gå närmare, men han visste inte om han skulle våga lämna gässen. Han hörde skott på skott, och när han nu förstod, att det inte var fara å färde, lockades han också av dessa. Det tycktes, som om de voro så glada därborta vid eldarna, att det inte var nog för dem att skratta och ropa, utan de måste ta till bössorna och skjuta. Och nu kastade de upp raketer vid ett bål, som brann på ett berg. Där hade de en stor eld, högt uppe låg den, men det var inte nog. De ville ha det än grannare. Ända upp i himlens sky skulle det synas hur glada de voro.

Pojken hade närmat sig stranden helt långsamt, men så nåddes han av några sångtoner. Då började han springa fram mot land. Det här fick han allt lov att vara med om.

Längst inne i Rättviken går en ofantligt lång ångbåtsbrygga ut från stranden, och ytterst på denna stod en skara sångare och sjöng ut över sjön i sena natten. Det var, som om de hade menat, att våren liksom vildgässen sov ute på Siljans is och de ville väcka honom.

Sångarna började med "Jag vet ett land långt upp i höga nord", och sedan kom "Om sommaren sköna, när marken hon gläds, vid Dala två älvarna vida", därpå "Marschen går till Tuna", "Mandom, mod och morske män" och till sist "I Dalarna bodde, i Dalarna bor". Det var tillsammans sånger om Dalarna. På ångbåtsbryggan brann ingen eld, och sångarna kunde inte se långt omkring sig. Men med toner steg bilden av deras land upp för dem och för alla, som hörde dem, ljusare och älskligare, än om det hade varit dager. Det var, som om de hade velat beveka våren: "Se, ett sådant land, som ligger och väntar på dig! Skall du inte komma oss till hjälp? Skall du låta vintern längre öva sitt förtryck över så vackra nejder?"

Så länge som sången varade, stod Nils Holgersson och lyssnade

till den, men när den upphörde, skyndade han mot land. Isen var borta längst inne i viken, men denna var så uppgrundad av sand, att han i alla fall kunde komma lyckligt fram till en eld, som låg i själva strandvallen. Han smög sig med stor försiktighet så nära, att han kunde se människorna, som sutto och stodo bredvid elden, och höra vad de sade. Och återigen började han undra över vad det var han så och fråga sig om det inte bara var en syn. Han hade aldrig förr sett människor klädda på detta sättet. Kvinnorna hade svarta, toppiga hättor på huvudet, små vita skinnjackor, rosiga schaletter om halsen, gröna sidenliv och svarta kjolar med en framvåd, som var randad i vitt, rött, grönt och svart. Karlarna hade runda, lågkulliga hattar, blåa rockar med rödkantade sömmar, gula skinnbyxor, som räckte till knäna och voro fästa med röda, tofsprydda strumpeband. Han visste inte om det bara berodde på dräkterna, men han tyckte, att människorna sågo helt annorlunda ut här än på andra håll, mycket ståtligare och förnämare. Han hörde, att de talade med varandra, men på en lång stund kunde han ingenting förstå. Han kom ihåg de granna dräkterna, som mor hade i sin kista, och som ingen hade velat nyttja på aldrig så länge, och han undrade om det inte var något slags gammalfolk, som han hade råkat då se, några av dem, som inte hade vandrat levande på jorden på hundra år.

Men detta var sådant, som bara flög genom huvudet på honom och genast var borta igen, för han såg nog, att det var verkliga människor, som han hade framför sig. det var därför, att folket vid Siljan i tal och dräkt och i skick har bevarat mer av det, som är förgånget, än man har gjort på andra håll, som han hade kommit att tänka så.

Pojken märkte snart, att de, som sutto vid elden, talade om gamla tider. De berättade hur de hade haft det i sina unga år, då de hade måst vandra långa vägar ut till andra landskap för att genom sitt arbete skaffa bröd till hemmet. Han hörde flera berättelser, men det, som han sedan kom bäst ihåg, var vad en gammal kvinna hade upplevat.

Myr-Kerstis berättelse

"Far och mor hade en liten gård i Östbjörka, men vi var många syskon, och hårda tider var det, så att när jag hade blivit sexton år, måste jag vandra hemifrån. Vi drog då åstad en tjugu ungdomar härifrån Rättvik. det var 1845 den 14 april, som jag första gången gick till Stockholm. Till matsäck hade jag några kakor bröd och en kalvbog och litet ost. Tjugufyra skilling var hela reskassan. I skinnsäcken hade jag lagt in den andra maten, som jag fick med mig, och skickat den i förväg med en skjutsbonde jämte en omgång arbetskläder.

Så gick vi då alla tjugu vägen åt Falun. Vi brukade gå tre eller fyra mil om da'n, och till Stockholm kom vi på sju dar. Det var annat, det, än att få sätta sig på tåget, som kullorna nu gör, och bara åka dit så orimligt bekvämt på en åtta, nie timmar.

När vi kom in i Stockholm, ropade folket till varandra: 'Se nu kommer Dalregementet!' Det lät också, som ett helt regemente skulle ha marscherat fram, när vi vandrade på gatorna med våra högklackade skor, där skomakaren hade slagit in inte mindre än femton stora spikar. Det hände allt, att flera av oss snavade och föll omkull, därför att vi var ovana vid de kullriga gatstenarna.

Vi tog in på ett Dalkvarter, som hette 'Vita hästen' och låg vid Stora Badstugatan på Söder. Mora-folket bodde vid samma gata i ett kvarter, som hette 'Stora kronan'. Nu var det bråttom, ska jag säga, att söka förtjäna något, för det var bara aderton skilling kvar av de tjugufyra, som jag hade hemifrån. En av de andra kullorna sa', att jag skulle gå till en ryttmästare, som bodde vid Hornstull, och fråga efter arbete. Jag fick stanna hos honom och skulle gräva och plantera i hans trädgård i fyra dar. Tjugufyra skilling fick jag i dagspenning och maten skulle jag hålla mig själv. Bara litet hade jag råd att köpa, men herrskapets småflickor, som såg hur klent det var, sprang in och begärde mat åt mig i köket, så att jag fick då äta mig mätt.

Sen kom jag till en fru vid Norrlandsgatan. Där fick jag dåligt kvarter, och råttorna tog både hättan och halsduken och åt hål på skinnsäcken min, så att jag måste laga den med ett gammalt stövelskaft, som jag fick. Där hade jag inte arbete längre än fjorton dar, och sen måste jag vandra hem igen med två riksdalers behållning.

Jag tog vägen över Leksand och låg i en by, som hette Rönnäs, ett par dar. Där minns jag att folket kokade välling av sammanmalet havremjöl med sådor och agnar. De hade inte annat, och det fick smaka i hungersnödens dagar.

Ja, det året var inte mycket att skryta av, men jag fick slita ändå värre nästa år. Se, jag måste ge mig av ut igen, för annars hade de inte fått något att leva av därhemma. Jag fick följa med två kullor till

Hudiksvall, och dit var det tjugufyra mil. Hela vägen var vi tvungna att bära skinnsäcken på ryggen, för nu hade vi ingen skjuts. Vi hade tänkt, att vi skulle få trädgårdsarbete, men när vi kom fram, låg snön hög överallt, så att inget sådant arbete fanns. Då gick jag utåt landsbygden och bad dem så vackert i bondgårdarna, att de skulle ge mig något att syssla med. Kära söta, vad jag var trött och hungrig, innan jag kom till en gård, där jag fick stanna och karda för åtta skilling om da'n! Men se, längre fram på våren fick jag arbeta i trädgårdarna i sta'n, och där stannade jag till i juli. Men då blev hemlängtan så stark, att jag gav mig av till Rättvik. Jag var ju bara sjutton år, kan veta. Skorna hade jag slitit ut, så att jag fick gå tjugufyra mil barfota. Men jag var glad ändå i mitt hjärta, för nu hade jag hela femton riksdaler i besparing, och åt mina syskon hade jag med mig några hårda vetebullar och en strut med sockerbitar, som jag hade sparat ihop. För när någon gav mig kaffe med två bitar socker till, så gömde jag alltid den ena.

Här sitter ni nu, kullor, och vet inte hur ni borde tacka er Gud som har gjort bättre tider för oss. Det var så, att det ena nödåret följde det andra på den tiden. All ungdom i Dalarna var tvungen att resa bort för att skaffa pengar. Jag gick nästa år – det var 1847 – till Stockholm igen och fick arbete vid Stora Hornsbergs trädgård. Där var vi flera kullor, och nu hade vi något bättre dagspenning, men spara fick vi göra i alla fall. Vi plockade i trädgårdslanden gamla spikar och ben och sålde i lumpboden, och för pengarna köpte vi sådana där stenhårda ankarstockar, som de bakade åt knektarna på kronobageriet. I slutet av juli gick jag hem igen för att hjälpa till med skörden. Denna gången hade jag tretti riksdaler i besparing.

Nästa år måste jag omigen ut att förtjäna. Då kom jag till Stallmästargården utanför Stockholm. Under den sommaren blev det fältmanöver på Lagårdsgärdet, och jag blev skickad av källarmästarn att passa opp vid ett kök, som han hade i en stor rustvagn. Aldrig glömmer jag, om jag så blev hundra år, den gången, när jag fick blåsa låtar på vallhornet därute på Gärdet för kung Oskar den förste. Och han skickade mig en hel tvåriksdaler till belöning.

Sen var jag flera somrar å rad roddarkulla på Brunnsviken och rodde mellan Albano och Haga. Det var min bästa tid. Vi hade vallhornen med i båten, och ibland tog passagerarna årorna själva, för att vi skulle blåsa för dem. När så rodden var slut om hösten, gick jag oppåt Uppland på tröskning i bondgårdarna. Framemot jul brukade jag komma hem med så där en hundra riksdaler. Och så hade jag förtjänat säd på tröskningen, som far sen hämtade på vinterföret. Ja, ser ni, om inte jag och mina syskon hade kommit hem med våra slantar, så hade det inte funnits något att leva av. För säden från den egna jorden, den var för det mesta slut vid jultiden, och potatis odlade

folk bara litet av på den tiden. Det var då att köpa säd hos handelsmannen, och när rågen kostade fyrti riksdaler tunnan och havren tjugufyra, så fick man allt lov att hushålla. Jag minns, att vi flera gånger gav bort en ko för en tunna havre. Vi bakade havrebröd med finhackad halm i på den tiden. Det var inte lätt att svälja sådant där halmbröd, ska jag säga. Man fick dricka vatten mellan var tugga, för att det skulle gå ner.

Så där höll jag på att vandra ända till det året, då jag gifte mig, och det var 1856. Se, Jon och jag, vi hade blivit go'vänsfolk i Stockholm. Och jag var liksom litet fruktande i mitt sinne, när jag drog hem om åren, att Stockholmsjäntorna skulle vända hans tankar från mig. De kallade honom 'vackra Myr'Jon' och 'den granna dalkarln', det visste jag. Men han bar ingen falskhet i sitt hjärta, och när han hade sparat nog, så blev det bröllop av.

Sen var det glädje och ingen sorg under några år, men det varade inte länge. 1863 dog Jon, och jag stod ensam med fem små barn. Men det blev inte så illa för oss ändå, för nu hade det börjat bli bättre tider i Dalarna. Nu fanns det gott om potatis och gott om säd. Det var stor skillnad mot förr i världen. Jag skötte själv de små jordbitarna, som jag hade ärvt, och jag hade en egen stuga. Så gick år efter år, och barnen växte opp. De är välbärgade, de av dem, som nu lever. Gud ske lov! De kan inte riktigt tänka sig hur knappt om brödet det var för Dalarnas folk, när mor deras var ung."

Den gamla tystnade. Medan hon hade talat, hade elden brunnit ner, och nu reste sig alla och sade, att det var tid att bryta upp. Pojken begav sig åstad utåt isen för att söka reda på reskamraterna, men medan han sprang ensam i mörkret, ljöd för hans öron en vers, som han nyss hade hört sjungas från bryggan: "I Dalarna bodde, i Dalarna bor bland armod än trohet och ära...Sedan var det något, som han inte kom ihåg, men slutet på visan mindes han: "De blandat med bark icke sällan sitt bröd, men mäktiga herrar dock funno sitt bröd hos fattiga männer i Dalom."

Pojken hade inte alldeles förgätit allt det, som han hade hört om Sturarna och Gustav Vasa, och han hade alltid undrat varför de skulle söka hjälp just hos dalkarlarna, men nu kunde han förstå det. För i ett land, där det fanns sådana kvinnfolk som den gamla därborta vid elden, måtte ju karlarna vara rent omöjliga att få bukt på.

XXXII. Vid kyrkorna

Söndag 1 maj

När pojken vaknade nästa morgon och gled ner på isen, kunde han inte låta bli att skratta. Det hade kommit en mängd snö under natten och kom alltjämt. Hela luften var full av vita flingor, som voro så stora, att man kunde tro, att de hade varit vingar åt ihjälfrusna fjärilar, innan de föllo. På Siljan låg snön flera centimeter hög, stränderna voro vita, och vildgässen hade så mycket snö på sig, att de sågo ut som små drivor.

Då och då rörde Akka eller Yksi eller Kaksi på sig, men när de sågo, att snöfallet fortfor, skyndade de sig att gömma huvudet under vingen på nytt. De menade nog, att i sådant väder kunde de inte ta sig något bättre för än att sova, och det gav pojken dem rätt i.

Några timmar efteråt vaknade han vid att kyrkklockorna i Rättvik ringde till gudstjänst. Nu hade det slutat snöa, men det blåste hårt från norr, och ute på sjön var det bitande kallt. Han blev glad, när vildgässen äntligen skakade av sig snön och flögo mot land för att skaffa sig mat.

Den dagen var det konfirmation i Rättviks kyrka, och läsbarnen, som hade kommit i god tid, stodo i små grupper på kyrkvallen och samtalade. De voro klädda i sockendräkten, och deras kläder voro så nya och brokiga, att det lyste långa vägar av dem. "Kära mor Akka, flyg långsamt här," skrek pojken, när vildgässen närmade sig kyrkan, "så att jag får se på ungdomen!" Detta tyckte visst förargåsen vara rimligt begärt, för hon sänkte sig, så mycket hon kunde och for tre gånger runt om kyrkan. Det är inte så lätt att säga hur de togo sig ut på nära håll, men när pojken såg de unga gossarna och flickorna så där uppifrån, tyckte han, att han aldrig hade sett en sådan härlig ungdomsskara. "Inte kan jag tro, att det finns finare prinsar och prinsessor i kungens slott," sade han för sig själv.

Det var inte litet snö, som hade kommit. I Rättvik täckte den alla fält, och Akka var inte i stånd att finna något ställe, där hon kunde slå ner. Då besinnade hon sig inte längre, utan flög söderut mot Leksand.

I Leksand hade, som vanligt är om våren, de flesta unga rest bort för att söka arbete. Det var mest gammalt folk, som hade stannat hemma i socknen, och när vildgässen kommo flygande vandrade en lång rad av gamla gummor genom den ståtliga björkallén, som leder fram till kyrkan. De kommo på den vita marken mellan de vitstammiga björkarna i snövita fårskinnskoftor, vita skinnkjolar, gula

eller svart– och vit-randiga förkläden och vita hättor, som slöto tätt om det vita håret.

"Kära mor Akka," sade pojken, "far långsamt här, så att jag får se på gammalfolket!" Detta tyckte visst förargåsen vara en rimlig begäran, för hon sänkte sig, så långt hon vågade, och for tre gånger fram och tillbaka över björkallén. Inte är det lätt att säga hur de togo sig ut på nära håll, men pojken tyckte, att han aldrig hade sett gamla kvinnor se så kloka och värdiga ut. "De här gamla ser ut, som om de hade kungar till söner och drottningar till döttrar," sade pojken för sig själv.

Men i Leksand var det inte bättre än i Rättvik. Det låg tjock snö överallt, och Akka såg sig ingen annan råd än att fortsätta söderut mot Gagnef.

I Gagnef hade de begravt en död före gudstjänsten den dagen. Liktåget hade kommit sent till kyrkan, och sedan hade det dragit ut på tiden med jordfästningen. När vildgässen kommo farande, hade inte alla människor hunnit in i kyrkan, utan flera kvinnor gingo ännu kvar på kyrkogården och sågo på sina gravar. De voro klädda i gröna liv med röda ärmar, och på huvudena hade de kulörta dukar med brokiga fransar.

"Kära mor Akka, flyg långsamt här, så att jag får se på bondhustrurna!" sade pojken, och detta tyckte nog Akka vara en rimlig begäran, för hon sänkte sig så långt ner, som hon vågade, och for tre gånger fram och tillbaka över kyrkogården. Det är svårt att säga hur de togo sig ut på nära håll, men när pojken såg kvinnorna så där uppifrån mellan kyrkogårdens träd, tyckte han, att de voro som de vänaste blommor. "De är allesammans, som hade de vuxit på en örtasäng i kungens trädgård," tänkte han.

Men inte i Gagnef heller fanns det ett enda bart fält, och vildgässen hade ingen annan råd än att fortsätta söderut mot Floda.

I Floda satt folket inne i kyrkan, när vildgässen kommo flygande, men det skulle bli kyrkvigsel den dagen efter gudstjänstens slut, och brudföljet var uppställt ute på kyrkbacken. Bruden stod med guldkrona över utslaget hår och var behängd med smycken och blommor och brokiga band, och alltsammans var så grant, att det gjorde ont i ögonen, när man såg på henne. Brudgummen gick i blå långrock, knäbyxor och röd mössa. Brudtärnorna hade liv och kjolkanter broderade med rosor och tulpaner, föräldrar och grannar gingo med i tåget i sina brokiga sockendräkter.

"Kära mor Akka, flyg långsamt här, så att jag hinner se på ungfolket!" bad pojken, och förargåsen sänkte sig, så långt hon vågade, och for tre gånger fram och tillbaka över kyrkbacken. Det är svårt att säga hur de togo sig ut på nära håll, men så, som pojken såg dem uppifrån, tyckte han, att så ljuv brud och så stolt brudgum och så

ståtlig brudskara kunde inte finnas på något annat håll. "Jag undrar om kungen och drottningen är finare, där de går i sitt slott," tänkte han för sig själv.

Men här i Floda funno vildgässen äntligen nakna fält, så att de inte behövde fara längre för att få sig mat.

XXXIII. Översvämningen

Översvämningen

1 – 4 maj

I flera dag rådde ett förskräckligt väder i trakterna norr om Mälaren. Himlen stod jämngrå, vinden ven, och regnet piskade. Både människor och djur visste, att det inte kunde bli vår med mindre, men de tyckte ändå, att det var nästan outhärdligt.

När det hade regnat en dag, började snömassorna i granskogarna smälta på allvar, och vårbäckarna kommo i gång. Alla vattenpussar på gårdarna, det tröga vattnet i dikena, vattnet, som porlade upp mellan tuvorna i myrar och kärr, allt kom i rörelse och försökte leta sig fram till bäckarna för att bli taget med till havet.

Bäckarna ilade så hastigt som möjligt till Mälaråarna, och åarna gjorde sitt bästa för att föra vattenmassorna ner till Mälaren. Men då kastade alla småsjöar i Uppland och i Bergslagerna på en och samma dag av sina istäcken, så att åarna fylldes av isflak och helt hastigt stego ända upp till sina bräddar. Så förstorade, som åarna nu hade blivit, störtade de sig ut i Mälaren, och det dröjde inte, förrän den hade mottagit så mycket vatten, som den bekvämligen kunde rymma. Den råkade i häftig strömning ner mot utloppet, men Norrström är en trång farled, och den kunde inte släppa fram vattnet så fort, som det hade behövts. Till på köpet var det starkt östanväder, så att havsvattnet vräkte mot land och stod hindrande i vägen för Strömmen, när den ville föra sötvattnet ut i Östersjön. Och eftersom åarna oupphörligen kommo med nytt vatten till Mälaren och Strömmen inte hann att skaffa bort det, var det intet annat för den stora sjön att göra än att stiga över sina bräddar.

Den steg mycket långsamt och liksom ovillig att skada sina vackra stränder. Men som dessa nästan överallt äro låga och långsluttande, dröjde det inte länge, förrän vattnet hade hunnit flera meter inåt land, och mer behövdes inte för att vålla den största uppståndelse.

Det är något eget med Mälaren. Den består av idel trånga fjärdar, vikar och sund. Ingenstädes breder den ut vida, stormpiskade ytor. Det är, som om den inte voro skapad för annat än lustfärder och segelturer och glada fiskafängen. Och den äger så många ljuvliga, trädklädda öar, holmar och uddar. Ingenstädes visar den upp nakna, ödsliga, förblåsta stränder. Det är, som om den aldrig hade tänkt sig, att de skulle bära annat än lustslott, sommarvillor, herrgårdar och förlustelseställen. Men det är kanske därför, att den vanligen visar sig så vänlig och mild, som det blir sådant spektakel, när den ibland om

vårarna lägger av den leenden minen och visar, att den kan bli farlig på allvar.

När den nu tycktes vilja ställa till med en översvämning, blevo alla båtar och ekstockar, som hade varit upplagda på land under vintern, i all hast tätade och tjärstrukna för att kunna sättas i sjön så snart som möjligt. Tvättbryggorna fördes upp på land och landsvägsbroarna förstärktes. Banvakterna, som hade att tillse sådana järnvägssträckor, som löpte utmed stranden, gingo ständigt fram och tillbaka på banvallen och vågade inte sova varken natt eller dag.

Bönder, som hade hö eller torrt löv förvarat i lador på de låga holmarna, skyndade att skaffa detta i land. Fiskarna togo upp sina ryssjor och garn, för att dessa inte skulle bli bortsköljda av översvämningen. Vid färjeställena myllrade det av resande. Alla, som skulle hem eller bort, måste skynda sig, medan de voro säkra på att överfarten inte skulle bli hindrad.

I Stockholmstrakten, där stränderna äro kantade med sommarbostad vid sommarbostad, rådde ändå den värsta brådskan. De flesta villorna lågo nog så högt upp på land, att de inte voro i någon fara, men det fanns ju båtbrygga och badhus vid var och en av dem, och dessa måste föras i säkerhet.

Men det var inte bara människorna, som råkade i bekymmer, därför att Mälaren började stiga över sin bräddar. Änderna, som hade lagt sina ägg inne bland strandbuskarna, sorkar och näbbmöss, som bodde utmed stranden och hade små hjälplösa ungar i boet, grepos av den största ängslan. Till och med de stolta svanorna kände sig oroliga för att deras bon och ägg skulle bli förstörda.

Och alla dessa farhågor voro inte överflödiga, ty för var stund, som gick, steg Mälaren.

Pilarna och alarna, som vuxo i strandbrädden, hade redan vattnet högt uppåt stammarna. I trädgårdarna var vattnet inne och stökade om i kryddlanden på sitt eget sätt, och i rågåkrar, som lågo så till, att det kunde komma åt dem, gjorde det den största skada.

Sjön fortfor att stiga under flera dar. De sanka ängarna omkring Gripsholm kommo under vatten, så att det stora slottet skildes från land, inte bara av en smal grav, utan av breda sund. I Strängnäs förvandlades den vackra strandpromenaden till en forsande ström, och i Västerås beredde man sig på att få färdas i båt framåt gatorna. Ett par älgar, som hade övervintrat på en holme i Mälaren, hade fått ståndplatsen satt under vatten, och kommo simmande mot land. Hela vedupplag, massor av stockar och bräder, en mängd bryggkar och såar hade råkat i drift, och överallt voro människor ute i sina båtar för att bärga.

Under denna svåra tid hände det, att Smirre räv en dag kom smygande genom en björkdunge, som låg ett stycke norr om Mälaren.

Han gick som vanligt och tänkte på vildgässen och Tummetott och undrade hur han skulle bära sig åt för att finna dem, för han hade alldeles tappat spåret.

När han gick och kände sig som värst modlös, fick han syn på Agar sändeduva, som hade slagit sig ner på en björkkvist. "Det var förträffligt, Agar, att jag råkade dig," sade Smirre. "Du kan törhända säga mig var Akka från Kebnekajse och hennes flock håller till nu för tiden." – "Nog är det möjligt, att jag vet var de är," sade Agar, "men inte lär jag tala om det för dig." – "Det kan också vara detsamma," sade Smirre, "om du bara ville framföra en hälsning, som jag har till dem. Du vet väl hur illa det står till vid Mälaren i de här dagarna. Det är stor översvämning där, och det myckna svanfolket, som bor i Hjälstaviken, håller på att få sina bon och ägg förstörda. Men Dagaklar, svankungen, har hört talas om den där parveln, som följer med vildgässen, och som kan råda bot för allting, och han har skickat mig för att fråga Akka om hon vill komma ner till Hjälstaviken med Tummetott."

"Nog kan jag framföra hälsningen," sade Agar. "Men inte förstår jag hur den lilla parveln ska kunna hjälpa svanorna." – "Det förstår inte jag heller," sade Smirre. "Men han kan ju gå i land med vad som helst." – "Det förvånar mig också, att Dagaklar skickar sina hälsningar till gässen med en räv," invände Agar. – "Du har nog rätt i att vi är fiender annars," sade Smirre med mild röst. "Men när det är så stor nöd på färde, får man lov att hjälpa varandra. Du kan i alla fall låta bli att säga Akka, att du fick hälsningen genom en räv, för det är nog inte utan, att hon är misstänksam av sig."

Svanorna i Hjälstaviken

Den tryggaste tillflyktsort för simfåglar, som finns i hela Mälartrakten, är Hjälstaviken, som är den innersta delen av Ekolsundsviken, som återigen är en utvikning av Norra Björköfjärden, som är den näst största av de långa bukter Mälaren sänder av inåt Uppland.

Hjälstaviken har flacka stränder, grunt vatten och en mängd vassruggar, alldeles som Tåkern. Den är inte på långt när så stor som den ryktbara fågelsjön, men den är ändå ett förträffligt fågelhem, därför att den är fridlyst sedan många år tillbaka. Den är nämligen ett tillhåll för ett stort svanfolk, och ägaren av den gamla kungsgården Ekolsund, som ligger i närheten, har förbjudit all jakt på viken, för att inte svanorna skola bli störda och oroade.

Så snart Akka hade fått hälsningen, att svanfolket behövde hennes hjälp, hade hon skyndat att bege sig till Hjälstaviken. Hon kom dit med flocken en kväll och såg genast, att där hade timat svåra olyckor. De stora svanbona hade blivit lösryckta från sina fästen och drevo i den starka blåsten fram över viken. Några hade redan fallit sönder, ett par hade vält, och äggen, som hade funnits i dem, lågo och blänkte på sjöbottnen.

När Akka slog ner i viken, voro alla svanor, som bodde där, samlade borta vid östra stranden, där de voro bäst skyddade mot vinden. Fastän de hade lidit mycket av översvämningen, voro de alldeles för stolta att visa någon sorg. "Det är inte värt att sörja," sade de. "Det finns gott om rottågor och stjälkar. Vi kan snart bygga oss nya bon." Ingen av dem hade haft en tanke på att kalla en främmande till hjälp, och de hade inte en aning om att Smirre hade skickat efter vildgässen.

De voro flera hundra, och de hade lagt sig efter rang och ordning; de unga och oerfarna ytterst i kretsen, de gamla och visa längre in. Allra innerst lågo Dagaklar, svankungen, och Snöfrid, svandrottningen, som voro äldre än alla de andra och räknade de flesta av svanfolket som sina avkomlingar.

Dagaklar och Snöfrid kunde tala om de dagar, då svanor av deras stam inte levde vilda någonstans i Sverige, utan endast funnos som tama i slottsgravar och dammar. Men så hade ett svanpar farit bort ur fångenskapen och slagit sig ner i Hjälstaviken, och från dessa två härstammade alla de svanor, som bodde där. Nu för tiden fanns det vilt svanfolk i många av Mälarvikarna liksom i Tåkern och Hornborgasjön. Alla dessa nybyggare voro komna från Hjälstaviken, och svanorna, som bodde där, voro mycket stolta över att deras ätt sålunda utbredde sig från sjö till sjö.

Vildgässen hade råkat slå ner vid västra stranden, men när Akka såg var svanorna lågo, började hon genast simma fram emot dem. Hon var själv mycket förvånad över att de hade sänt efter henne men hon höll det för en heder och ville inte ett ögonblick försumma att bistå dem.

När Akka kom i närheten av svanorna, hejdade hon sig för att se efter, att gässen, som följde henne, summo fram i rak linje och med jämna mellanrum. "Simma nu på raskt och väl!" sade hon "Titta inte på svanorna, som om ni aldrig skulle ha sett något vackert förr, och bry er inte om vad de säger till er!"

Det var inte första gången, som Akka sökte upp det gamla svanherrskapet, och de hade alltid tagit emot henne på det sätt, som en så vittberest och ansedd fågel som Akka kunde ha rätt att fordra. Men hon tyckte inte om att simma fram mellan alla de svanor, som lågo omkring dem. Aldrig kände hon sig så liten och grå, som när hon råkade in bland svanorna, och en och annan av dem brukade nog också fälla ett par ord om grållingar och fattigfolk. Men sådant var det klokast att inte låtsa om.

Denna gången tycktes allt gå ovanligt bra. Svanorna flyttade sig helt stillsamt åt sidan, och vildgässen summo fram liksom genom en gata, kantad av de stora vitskimrande fåglarna. Det var mycket vackert att se dem, där de lågo och spände upp vingarna som segel för att ta sig väl ut inför de främmande. De höllo inne med alla anmärkningar, och Akka var helt förvånad. "Dagaklar har nog kommit underfund med deras olater och sagt till dem, att de ska uppföra sig på ett höviskt sätt," tänkte förargåsen.

Men bäst som svanorna på detta sätt ansträngde sig att iaktta ett gott skick, fingo de syn på den vita gåskarlen, som kom simmande sist i den långa gåsraden. Då gick det ett susande av förundran och harm genom laget, och med ens var det slut med det fina uppförandet.

"Vad för slag?" utropade en av dem. "Ämnar vildgässen skaffa sig vita fjädrar?"

"De ska inte tro, att de blir svanor fördenskull," skreks det från alla håll.

De började ropa om varandra med sina klangfulla, starka röster. Det var omöjligt att förklara för dem, att det var en tam gåskarl, som hade följt med vildgässen.

"Det är visst själva gåskungen, som kommer," hånade de.

"Det är ingen ända på oförsynthet."

"Det är ingen gås, det är bara en tam anka."

Den store vite kom ihåg Akkas befallning att inte låtsa om vad han än skulle få höra. Han höll tyst och sam framåt så raskt han förmådde, men det hjälpte inte. Svanorna blevo alltmer närgångna. "Vad är det för en groda han bär på sin rygg?" frågade en. "De tror

visst, att vi inte ska se, att det är en groda, därför att han är klädd som en människa."

Svanorna, som nyss hade legat i en skön ordning, summo nu om varandra i häftigaste vimmel. Alla ville tränga sig fram för att få syn på den vita gåskarlen.

"Den där vita gåskarln borde åtminstone skämmas för att komma och visa sig bland oss svanor."

"Han är nog lika grå som de andra. Han har bara doppat sig i en mjölbinge i en bondgård."

Akka hade nätt och jämnt hunnit fram till Dagaklar och skulle just fråga vad slags hjälp han begärde av henne, när kungen märkte uppståndelsen bland svanfolket. "Vad står nu på? Har jag inte befallt, att de ska vara hövliga mot främmande?" sade han och såg missnöjd ut.

Snöfrid, svandrottningen, sam åstad för att hålla efter sitt folk, och Dagaklar vände sig åter mot Akka. Då kom Snöfrid tillbaka och såg mycket upprörd ut. "Kan du inte få dem att tiga" ropade svankungen emot henne. – "Det är en vit vildgås därborta," svarade Snöfrid. "Det är ju en skam att se. Jag undrar inte på att de är förargade." – "En vit vildgås!" sade Dagaklar. "Det är för galet. Något sådant kan inte finnas till. Du måtte ha sett miste."

Omkring Mårten gåskarl blev trängseln allt större. Akka och de andra vildgässen försökte simma fram till honom, men de blevo skuffade hit och dit och kunde inte nå honom.

Den gamla svankungen, som var starkast än någon annan, satte sig då hastigt i rörelse, sköt alla andra åt sidan och banade sig väg fram till den vite. Men när han såg, att det verkligen var en vit gås, som låg där på vattnet, blev han lika vred som de andra. Han fräste av ilska, störtade rätt på Mårten gåskarl och ryckte av honom ett par fjädrar. "Jag ska lära dig, vildgås, att komma till svanorna så här utspökad," sade han.

"Flyg, Mårten gåskarl, flyg, flyg!" ropade Akka, för hon förstod, att svanorna skulle komma att rycka vartenda fjäder av den store vite, och "Flyg, flyg!" ropade också Tummetott. Men gåskarlen låg så inklämd mellan svanorna, att han inte hade utrymme att lyfta vingarna. Och från alla håll sträckte svanorna fram sina starka näbbar för att rycka fjädrarna av honom.

Mårten gåskarl försvarade sig mot dem genom att bita och hugga efter bästa förmåga, och de andra vildgässen gingo också till strids mot svanorna. Men det var klart hur detta skulle ha slutat, om de inte helt oförväntat hade fått hjälp.

Det var en rödstjärt, som hade märkt, att vildgässen hade råkat illa ut bland svanorna, och genast skrek han ut det skarpa kallelseropet, som är brukligt bland småfåglarna, när det gäller att

jaga bort en hök eller en falk. Knappt hade ropet ljudit tre gånger, förrän alla traktens småfåglar på pilsnabba vingar i en stor, bullersam svärm ilade ner mot Hjälstaviken.

Och dessa små kraftlösa stackare kastade sig över svanorna. De skränade i deras ögon, de skymde utsikten för dem med sina vingar, de gjorde med yra i huvudet med sitt fladdrande, de bragte dem ur fattningen genom att ropa: "Skäms, skäms, svanor! Skäms, skäms, svanor!"

Överfallet av småfåglarna varade bara ett par ögonblick, men när de voro borta och svanorna kommo till sans igen, sågo de, att vildgässen hade lyft och svävat över till vikens andra sida.

Den nya bandhunden

Det var åtminstone det goda med svanorna, att när de sågo, att vildgässen hade undkommit, voro de för stolta att jaga efter dem. Vildgässen kunde alltså i största lugn ställa sig att sova på en vassrugge.

Vad Nils Holgersson angår, så var han för hungrig att kunna somna. "Jag måste nödvändigt försöka att komma in i någon stuga och få mig litet mat," tänkte han.

I de dagarna, då så många saker av olika slag flöto omkring på sjön, var det inte svårt för en sådan som Nils Holgersson att finna en farkost. Han besinnade sig inte längre, hoppade ner på en brädstump, som hade gungat in bland vassen, fiskade upp en liten käpp och började över det grunda vattnet staka sig fram mot stranden.

Knappt hade han landat, förrän han hörde ett plaskande i vattnet vid sidan om sig. Han höll stilla och såg då för det första en svanhona, som låg och sov i sitt stora rede bara några meter ifrån honom; vidare såg han en räv, som hade gått ett par steg ut i vattnet för att smyga ut till svanredet. "Hoj, hoj, hoj! Stå opp! Stå opp!" skrek pojken och slog i vattnet med sin käpp. Svanhonan reste sig, men inte fortare, än att räven hade hunnit att kasta sig över henne, om han hade velat. Men han avstod från detta och skyndade i stället rätt mot pojken.

Tummetott såg räven komma och satte av inåt land. det låg vida, jämna ängar framför honom. Han såg inte något träd, som han kunde klättra upp i, intet hål, där han kunde gömma sig. Det var bara att springa undan. Pojken var en god löpare, men det var givet, att han inte kunde tävla i snabbhet med en räv, när denne var lös och ledig och inte hade något att släpa på.

Ett stycke från sjön lågo några små torpstugor, där det lyste ljus ur fönstren. Pojken sprang förstås år detta hållet, men han måste säga till sig själv, att innan han kom fram till husen, borde räven kunna hinna honom många gånger.

Räven var honom en gång så nära, att han tyckte sig vara säker om fångsten, men då kastade sig pojken hastigt åt sidan och vände om ner mot viken igen. I vändningen förlorade räven en smula tid, och innan han på nytt hade hunnit upp pojken, hade denne skyndat fram till ett par karlar, som hela dagen och kvällen innan hade varit ute på sjön för att bärga kringdrivande gods och nu voro de på hemväg.

Karlarna voro trötta och sömniga. De hade varken märkt pojken eller räven, fast dessa hade sprungit tätt framför dem. Pojken brydde sig inte heller om att tala till dem och begära hjälp, utan nöjde sig med att gå tätt bredvid dem. "Räven måtte väl inte våga sig ända fram till människorna," tänkte han.

Men snart hörde han hur räven kom tassande. Han räknade nog på att karlarna skulle ta honom för en hund, ty han kom alldeles inpå dem. "Vad är det för en hund, som smyger efter oss?" sade då den ena av karlarna. "Han kommer så nära, som om han ville bitas." Den andra stannade och såg sig om. "Bort med dig! Vad har du här att göra?" sade han och sparkade till räven, så att denne for tvärs över vägen. Sedan höll sig räven på ett par stegs avstånd, men han följde med hela tiden.

Karlarna voro snart framme vid torpen och följdes åt till en av stugorna. Pojken hade ämnat gå med dem in, men när han hade kommit på förstubron, hade han sett en stor, präktig, långhårig bandhund komma utrusande ur sin koja för att hälsa på husbonden. Då hade pojken hastigt ändrat sig och stannat kvar ute i det fria.

"Hör du, bandhund!" sade pojken men låg röst, så snart som karlarna hade stängt dörren. "Jag undrar om du ville hjälpa mig med att fånga en räv i natt."

Bandhunden hade dålig syn, och hetsig och argsint hade han blivit av att stå bunden. "Skulle jag fånga en räv?" skällde han till i vredesmod. "Vad är du för en, som kommer och gör narr av mig? Kom mig bara inom räckhåll, ska du få lära att inte skämta med mig!"

Inte är jag rädd att komma nära dig, må du tro," sade pojken och sprang fram till hunden. När denne såg honom, blev han så häpen, att han inte kunde säga ett ord.

"Det är jag, som kallas Tummetott, och som reser omkring med vildgässen," sade pojken. "Har du inte hört talas om mig?" – "Sparvarna har visst kvittrat om dig ibland," sade hunden. "Du lär ha utfört stora ting för att vara så liten." – "Det har gått tämligen bra för mig hittilldags," sade pojken, "men nu lär det vara ute med mig, om du inte hjälper mig. Jag har en räv hack i häl efter mig. Han står och lurar bakom knuten." – "Ja, sannerligen kan jag inte lukta honom," sade bandhunden. "Den ska vi snart bli av med." Och bandhunden rusade åstad, så långt som länken tillät, och skällde och gläfste en lång stund.

"Nu tror jag inte, att han ska visa sig mer i natt," sade hunden. – "Det behövs mer än ett grant skall för att skrämma den där räven," sade pojken. "Han är snart här igen, och det voro bara väl, för jag har gjort opp med mig själv, att du ska ta honom till fånga." – "Börjar du nu att föra spektakel med mig?" sade hunden. – "Kom bara med mig in i kojan, så att inte räven kan höra oss," sade pojken, "så ska jag säga dig hur du ska bära dig åt!"

Pojken och bandhunden kröpo in i kojan och lågo där och viskade.

Om en stund stack räven fram nosen bakom knuten, och när allt var stilla, kom hann sakta in på gården. Han vädrade pojken ända till

hundkojan och satte sig på lämpligt avstånd för att tänka efter hur han skulle kunna locka ut honom. Plötsligen stack bandhunden ut huvudet och morrade åt honom: "Gå din väg! Annars kommer jag och tar dig." – "Nog sitter jag här, så längre jag vill, för dig," sade räven. – "Gå din väg!" sade hunden än en gång i hotande ton. "Annars har du i natt jagat för sista gången." Men räven bara grinade åt honom och vek inte ur fläcken. "Jag vet allt hur långt din kedja räcker," sade han. – "Jag har varnat dig två gånger," sade hunden och kom ut ur kojan. "Nu får du skylla dig själv."

I detsamma kastade han sig med ett långt språng över räven och nådde honom utan minsta svårighet, för han var lös. Pojken hade knäppt upp hans halsband.

Det uppstod några ögonblicks strid, men den var snart avgjord. Hunden stod som segrare, räven låg på marken och vågade inte röra sig. "Ja, håll dig nu stilla!" sade hunden. "Annars biter jag ihjäl dig." Han tog räven i nacken och släpade honom till sin koja, och där kom pojken med hundlänken och lade halsbandet två gånger om halsen på honom och spände till så, att han blev säkert fastgjord. Och under allt detta måste räven ligga stilla och vågade inte röra sig.

"Nu hoppas jag, Smirre räv, att det ska bli en god bandhund av dig," sade pojken, när han var färdig.

XXXIV. Sagan om Uppland

Torsdag 5 maj

Nästa dag hade regnet upphört, men stormen fortfor hela förmiddagen, översvämningen utbredde sig alltjämt. Men strax efter middagen skedde ett omslag. Det blev med ens det allra vackraste väder: varmt, stilla och ljuvligt.

Pojken låg högst belåten mitt i en stor tuva av grant blommande kabbelök och tittade uppåt himlen, då två små skolbarn kommo gående med böcker och matsäckskorgar på en liten stig, som slingrade sig fram utefter stranden. De gingo långsamt och sågo mycket bedrövade ut. När de hade kommit mittför Nils Holgersson, slogo de sig ner på ett par stenar och började tala om sin olycka.

"Mor blir så ond på oss, när hon får höra, att vi inte har kunnat vår läxa i dag heller," sade det ena av barnen. – "Ja, och far sen!" sade det andra, och därvid blev sorgen dem så övermäktig, att de började gråta.

Pojken låg just och undrade om han skulle kunna trösta dem på något sätt, då en liten, krokig gumma, som hade ett vänligt och snällt ansikte, kom vandrande framåt stigen och stannade bredvid dem.

"Vad gråter de här barnen för?" frågade gumman, och då berättade de små, att de inte hade kunnat sin läxa i skolan, och nu skämdes de så, att de inte ville gå hem.

"Vad kan det ha varit, som var så svårt, att ni inte kunde lära er det?" sade den gamla, och barnen talade om, att det, som de hade haft i läxa, var hela Uppland.

"Ja, det är kanske inte så lätt att lära efter böcker," sade gumman, "men nu ska nu få höra vad min mor en gång berättade mig om det här landet. Jag har inte gått i skola, jag, så att jag har aldrig fått något riktig lärdom, men det, som mor talade om, har jag kommit ihåg i hela mitt liv."

"Jo, mor sade," började gumman och satte sig ner på stenen bredvid barnen, "att för längre i världen sedan var Uppland det fattigaste och oansenligaste av alla landskap i hela Sverige. Det bestod inte av annat än magra leråkrar och små låga stenbackar, och så lär det nog vara på många ställen i landskapet än i dag, fastän vi, som bor härnere vid Mälaren, inte ser mycket av det.

Nåja, vad det än kom sig av, så är det säkert, att det var fattigt och bedrövligt här. Uppland tyckte, att de andra landskapen betraktade det som ett riktigt utskott, och sådant blir ju retsamt i

längden. En vacker dag blev det så trött vid eländet, att det tog säcken på ryggen och staven i handen och begav sig ut för att tigga hos dem, som hade det bättre ställt för sig.

Uppland vandrade först söderut så långt som till Skåne, och när det kom dit, klagade det över hur fattigt det var och bad om land. 'Det är inte gott att veta vad man ska hitta på att ge alla, som kommer och begär', sade Skåne. 'Men låt mig se! Jag har just hållit på att gräva opp ett par märgelgravar. Du kan få plocka till dig några jordtorvor, som jag har kastat opp på kanten, om du har något bruk för dem.

Uppland tackade och tog emot och gick sedan till Västergötland. Också där klagade det över hur fattigt det var och bad om land. 'Något land vill jag inte ge dig,' sade Västergötland. 'Inte unnar jag någon bit av mina feta åkrar åt tiggare. Men du ska få en av de här små åarna, som silar fram över slätten, om du kan göra dig någon nytta av den.'

Uppland tackade och tog emot och vek nu av åt Halland. Där började det på nytt klaga över hur fattigt det var och bad om land. 'Jag är inte rikare, jag, än du,' sade Halland, 'och fördenskull borde jag inte ge dig något. Men du får bryta opp några stenkullar ur jorden och ta med dig, om du tycker, att det lönar mödan.'

Uppland tackade och tog emot och knogade sedan åstad till Bohuslän. Där fick det lov att plocka i sin säck så många nakna små skär, som det hade lust till. 'De där ser ju inte mycket ut, men de är goda att ha till skydd mot blåsten,' sade Bohuslän. 'Du kan nog göra dig nytta av dem, eftersom du är hemma vid kusten, du såväl som jag.

Uppland var tacksam för allt, som skänktes det, och sade inte nej till något, fastän det överallt fick sådant, som de andra tyckte att de lättast kunde vara av med. Värmland slängde till det en bit berggrund. Västmanland gav det en sträcka av sina åsar. Östergötland skänkte det ett stycke av den vilda Kolmården, och Småland plockade säcken nästan full med mossar och stenrös och ljungbackar.

Sörmland ville inte skänka annat än ett par Mälarfjärdar, och Dalarna tyckte likaså, att det inte vill avstå någon fast mark, och frågade om Uppland ville hålla till godo med ett stycke av Dalälven.

Till sist fick det av Närke några av de vattensjuka ängarna på Hjälmarstranden, och med detta hade det fått säcken så full, att det tyckte, att det inte behövde vandra längre.

När Uppland kom hem till sitt och plockade opp allt, vad det hade samlat ihop, kunde det inte låta bli att tycka, att det var en förfärlig massa avskrap, som det hade fått, och det suckade och undrade hur det skulle bära sig åt för att få någon nytta av gåvorna.

Den ena året följde efter det andra, och Uppland gick hemma och ordnade med sitt, och till sist hade det fått allt så, som det ville ha det.

Vid den tiden blev det tal om var i Sverige kungen skulle bo och huvudstaden resas, och alla landskapen kom tillsammans för att

överlägga om detta. Det var klart, att vart och ett ville ha kungen till sig, och det blev ett långt tvistande. 'Jag tycker, att kungen borde bo i det landskapet, som är klokast och duktigast,' sade Uppland och detta fann alla vara ett vist råd. De beslöt, att det landskapet, som kunde visa, att det ägde mest klokhet och duglighet, skulle få kungen och huvudstaden.

Knappt hade alla landskapen hunnit hem till sitt igen, förrän det kom bud från Uppland, att de skulle resa till det på gästabud. 'Vad kan det där fattiglandet ha att bjuda på?' sade landskapen, men de hörsammade ändå bjudningen.

När de kom fram, blev de alldeles häpna över vad de såg. Där låg Uppland fullt bebyggt med präktiga gårdar i det inre, med städer vid kusterna och med alla vatten, som omgav det, uppfyllda av fartyg.

'Det är en skam att gå och tigga, när man hade det så bra,' sade de andra landskapen.

'Jag har bjudit er hit för att tacka er för era gåvor,' sade Uppland, 'för det är deras förtjänst, att jag nu har det så, att jag kan bärga mig.'

'Det första jag gjorde, sedan jag kom hem,' fortfor det, 'var att leda i Dalälven på mitt område, och jag ställde det så, att den måste göra två präktiga fall: ett vid Söderfors och ett vid Älvkarleby. Söder om älven, vid Dannemora, lade jag ner berggrunden, som jag hade fått av Värmland, och då märkte jag, att Värmland inte hade sett riktigt efter vad det hade skänkt bort, för berggrunden bestod av den bästa järnmalm. Runt omkring planterade jag skogen, som jag hade fått av Östergötland, och när det nu på ett ställe fanns både malm och kolskog och vattenkraft, så var det ju givit, att där skulle bli en rik bergslag.

Sedan jag hade fått det så bra ordnat oppe i norr, sträckte jag ut de västmanländska åsarna, och tänjde dem så, att de nådde fram till Mälaren och bildade uddar och öar, som klädde sig med grönt och har blivit fagra som lustgårdar. Men fjärdarna, som Sörmland hade skänkt mig, drog jag långt inåt landet, så att de öppnades för sjöfarande och kunde komma i umgänge med världen.

När jag hade fått allt färdigt i norr och i söder, gick jag fram till östra kusten, och nu tog jag reda på alla de kala skär och stenbackar och ljunghedar och nakna marker, som ni hade gett mig, och kastade ut dem i havet. Och därutav uppstod alla mina holmar och öar, som har varit mig till stor nytta både för fiske och skeppsfart, och som jag räknar som min förnämsta egendom.

Sedan hade jag inte mycket mer kvar av gåvorna än de där jordtorvorna, som jag hade fått av Skåne, och dem lade jag ut i mitten av området till den fruktbara Vaksalaslätten. Och den tröga ån, som jag hade fått av Västergötland, den ledde jag fram över slätten, för att den skulle få god förbindelse med Mälarfjärdarna.'

Nu förstod de andra landskapen hur allt hade gått till, och fastän de var smått förargade, kunde de inte låta bli att tycka, att Uppland hade ställt det väl för sig. 'Du har gjort mycket med små medel,' sade landskapen. 'Du är visst den, som är klokast och duktigast av oss.'

'Tack ska ni ha för det ordet!' sade Uppland. 'När ni säger så, blir det väl jag, som får ta kungen och huvudstaden till mig.'

Återigen blev de andra landskapen förargade, men det, som var beslutat, måste de stå fast vid.

Och Uppland fick kungen och huvudstaden och blev det främsta av alla landskapen. Och det var inte mer än rätt, för klokhet och duglighet är det, som gör tiggare till furstar än i denna dag."

XXXV. I Uppsala

Studenten

Torsdag 5 maj

På dem tiden, då Nils Holgersson drog genom landet med vildgässen, fanns det i Uppsala en sådan präktig ung student. Han bodde på ett litet vindsrum och var så sparsam, att folk sade, att han levde på rakt ingenting. Studierna skötte han med liv och lust och blev fortare färdig med dem än någon annan. Men han var inte någon plugghäst eller döddansare fördenskull, utan han förstod sig också på att roa sig med sina kamrater. Han var riktigt sådan, som en student bör vara. Det var alls intet fel på honom om det inte skulle vara det, att han hade blivit bortskämd av medgången. Men sådant kan hända den bäste. Lyckan är inte så lätt att bära, framför allt inte i ungdomen.

En morgon, strax sedan studenten hade vaknat, låg han och tänkte på hur utmärkt han hade det. "Alla människor tycker om mig, både kamrater och lärare," sade han för sig själv. "Och så förträffligt, som det har gått för mig med studierna! I dag ska jag opp i tentamen för sista gången, och sedan är jag snart färdig. Och blir jag bara färdig i tid, får jag genast en plats med stor lön. Det är märkvärdigt sådan tur jag har. Men jag sköter mig ju också så väl, att det inte kan gå annat än lyckligt för mig."

Studenterna i Uppsala sitta inte i klassrum och läsa många tillsammans som skolbarn, utan de studera var för sig hemma på sina rum. När de ha blivit färdiga med ett ämne, gå de till sina professorer och bli förhörda i hela ämnet på en gång. Ett sådant förhör kallas för en tentamen, och det var just sista och svåraste, som studenten hade att gå igenom den där dagen.

Så snart som han hade klätt sig och ätit frukost, satte han sig ner vid skrivbordet för att kasta en sista blick på sina böcker. "Jag tror nog, att det är alldeles onödigt, så väl förbebredd, som jag är," tänkte studenten, "men jag ska väl plugga så länge som möjligt, så att jag inte har något att förebrå mig."

Han hade inte läst länge, förrän det knackade på dörren och en student kom in till honom med en tjock lunta under armen. Det var en student av helt annat slag än den, som satt vid skrivbordet. Han var blyg och försagd och såg sliten och fattig ut. Det var en sådan, som förstod sig på böcker, men inte heller på något annat. Det sades om honom, att han skulle vara mycket lärd, men han var så rädd och blyg, att han aldrig hade vågat sig upp i en tentamen. Alla trodde, att han skulle bli en överliggare, en sådan, som stannar i Uppsala år efter

år och läser och läser, men som det aldrig blir något av.

Nu hade han det ärendet att be kamraten läsa igenom en bok, som han hade skrivit. Den var inte tryckt, utan bara handskriven. "Du gjorde mig en stor tjänst, om du ville titta på det här," sade han, "och säga om det duger."

Den studenten, som hade så god tur i allting, tänkte för sig själv: "Är det inte sant, som jag säger, att mig tycker alla om? Här kommer nu också den där enstöringen, som inte har kunnat förmå sig att visa sitt arbete för någon annan, och vill, att jag ska bedöma det."

Han lovade, att han skulle läsa handskriften så snart som möjligt, och den andra lade den på skrivbordet framför honom. "Du får vara rädd om den," sade han. "Jag har arbetat på detta i fem år, och om det kommer bort, kan jag inte göra om det." – "Inte ska det komma något ont åt det, medan det ligger här hos mig," sade studenten, och därmed gick den främmande.

Studenten drog den tjocka luntan till sig. "Jag undrar vad han har suttit och petat ihop för slag," sade han. "Jaså, Uppsala stads historia! Det låter ju inte så galet."

Nu älskade denna studenten Uppsala mer än alla andra ställen, och han blev nyfiken att läsa vad överliggaren hade skrivit om staden. "När jag tänker rätt på saken, kan jag så gärna läsa hans historia genast," mumlade han. "Det tjänar till ingenting att sitta och plugga i sista stunden. Det går inte bättre för det, när man kommer inför professorn."

Studenten läste och lyfte inte på ögonen från pappersbladen, förrän han hade hunnit till det sist. När han hade slutat, var han helt förnöjd. "Ser man på!" sade han. "Det var en baddare att vara lärd. När den här boken kommer ut, är hans lycka gjord. Det ska bli en glädje att säga honom hur bra den är."

Han samlade ihop alla de lösa pappersbladen, varav handskriften bestod, och lade dem till rätta på bordet. När han höll på med detta, hörde han en klocka slå.

"Se så ja! Det är tid för mig att gå till professorn," sade han och skyndade ut för att hämta sina svarta kläder, som hängde i ett kontor ute på vinden. Såsom det ofta går, när man har bråttom, voro både lås och nyckel motsträviga, och det dröjde en stund, innan han kunde vända tillbaka.

När han kom till tröskeln, gav han till ett utrop. I brådskan när han gick ut, hade han lämnat dörren öppen, och fönstret, invid vilket skrivbordet stod, var också öppet. Det hade uppkommit ett starkt drag, och nu såg studenten de lösa bladen i handskriften virvla ut genom fönstret. Han tog golvet i ett enda väldigt steg och hade handen på papperen, men det var inte mycket kvar att rädda. Endast tio eller tolv sidor lågo kvar på skrivbordet. Allt det andra dansade

med vinden bort över gårdar och tak.

Studenten lutade sig ut genom fönstret och tittade efter papperen.

En svart fågel satt på taket utanför vindskupan och såg på honom med spefull högtidlighet. "Är det där en korp?" tänkte studenten. "Det är ju det man säger, att korpar bådar olycka."

Han såg några av papperen ligga kvar på taken, och säkert hade han kunnat rädda åtminstone en del av det förlorade, om han inte hade haft sin tentamen att tänka på. Men han tyckte, att han var tvungen att först och främst sköta sina egna affärer. "Det är hela min framtid det gäller," tänkte han.

Han kastade på sig kläderna och rusade till professorn. Under vägen hade han bara den förlorade handskriften i tankarna. "Det är en bra förarglig historia, det här," tänkte han. "Det var en olycka, att jag skulle ha så bråttom."

Professorn började förhöra honom, men han kunde i alla fall inte få tankarna från handskriften. "Vad var det den stackars karln sade?" tänkte han. "Hade han arbetat på boken i fem år och hade inte kraft att skriva om den? Jag vet inte hur jag ska få mod att tala om för honom, att den är borta."

Han var så upprörd över det, som hade hänt honom, att han inte kunde hålla tankarna samlade. Alla hans kunskaper voro som bortblåsta. Han hörde inte vad professorn frågade, och rakt inte visste han vad han själv svarade. Professorn blev alldeles bestört över en sådan okunnighet och kunde inte annat göra än kugga honom.

När studenten kom ut på gatan igen, kände han sig förfärligt olycklig. "Nu går jag miste om min plats," tänkte han, "och det är överliggarens skull. Varför skulle han komma med sin handskrift just i dag? Men så går det, när man är tjänstaktig."

I detsamma såg studenten den, som han tänkte på, komma sig till mötes. Han ville inte tala om, att handskriften var förlorad, innan han hade gjort något försök att få igen den, och ämnade gå tyst förbi honom. Men den andre gick där bekymrad och orolig och undrade vad studenten skulle säga om hans bok, och när han såg honom skynda förbi med bara en ovänlig nick, blev han ytterligt skrämd. Han högg studenten i ärmen och frågade om han hade läst något. "Jag har haft min tentamen," sade studenten och ville skynda vidare. Men den andre trodde, att han undvek honom för att slippa säga, att han var missnöjd med hans bok. Han tyckte, att hjärtat ville brista, därför att det arbetet, som han hade hållit på med i fem långa år, inte skulle duga till något, och han sade till studenten i sin stora sorg: "Kom ihåg vad jag säger dig! Om boken inte duger, vill jag inte se den mer. Läs den, så fort du kan, och säg mig vad du tycker om den! Men om den inte duger, kan du bränna opp den. Då vill jag inte se den mer."

Han gick hastigt sin väg. Studenten såg efter honom, som om han

hade velat kalla honom tillbaka, men han ångrade sig och gick hem till sitt.

Där skyndade han att sätta på sig vardagskläderna och sprang sedan ut för att leta efter handskriften. Han sökte på gatorna, på torgen och i planteringarna. Han gick in på gårdarna och vandrade till och med utåt landet. Men han kunde inte finna ett enda blad.

När han hade hållit på så ett par timmar, kände han sig så hungrig, att han måste äta middag. Men på matstället råkade han om igen överliggaren. Denne kom genast fram för att höra något om boken. "Jag ska komma opp till dig i kväll och tala om den," sade studenten helt tvärt och avvisande. Han ville inte tillstå, att han hade förlorat den, förrän han var fullt viss om att den inte kunde återfinnas. Den andre blev helt blek. "Kom bara ihåg, att du ska förstöra den, om den inte duger!" sade han och gick sin väg och var nu alldeles säker om att studenten var missnöjd med hans bok.

Studenten skyndade åter ut i staden och höll på med sitt sökande, ända tills det blev mörkt, utan att finna något. När han var på hemväg, råkade han ett par kamrater. "Var har du hållit hus, som inte kom på vårfesten?" sade de. – "Ack, har det varit vårfest?" sade studenten. "Det hade jag alldeles glömt bort.

Medan han stod och talade med kamraterna, kom en ung flicka, som han tyckte om, gående förbi. Hon såg inte åt honom, utan gick och talade med en annan student och smålog mot denne så förfärligt vänligt. Då kom studenten ihåg, att han hade bett henne, att hon skulle komma på vårfesten, för att han skulle få råka henne där, och nu hade han själv inte infunnit sig. Vad skulle hon tänka om honom?

Han kände ett styng i hjärtat och ville skynda efter henne, men då sade en av hans vänner: "Det lär stå illa till med Stenberg, överliggaren, ni vet. Han har blivit sjuk i afton." – "Det är väl inte något farligt heller?" sade studenten hastigt. – "Det var något åt hjärtat. Han har haft ett styggt anfall, och det kan komma igen när som helst. Doktorn trodde, att det var någon sorg, som tyngde honom. Om han skulle bli bra, det berodde på om den sorgen kunde hävas."

En liten stund efter detta kom studenten in till överliggaren. Han låg i sin säng mycket blek och matt och var knappast riktigt redig efter det svåra anfallet. "Jag har kommit för att tala med dig om din bok," sade studenten. "Det var ett präktigt arbete, vet du. Jag har sällan läst något så bra."

Överliggaren satte sig upp och stirrade på studenten. "Varför var du så där besynnerlig i eftermiddags?" – "Jag var vid dåligt lynne, därför att jag hade blivit kuggad i en tentamen. Jag trodde inte, att du brydde dig så mycket om min mening. Jag var så nöjd med din bok."

Den sjuke såg forskande på honom och blev alltmer viss om att studenten ville dölja något för honom. "Det där säger du bara därför

att du har fått höra, att jag har blivit sjuk, och vill trösta mig." – "Visst inte. Det var ett utmärkt arbete, det kan du vara viss om." – "Har du verkligen inte förstört det, som jag bad dig göra?" – "Jag är väl inte galen heller." – "Ta hit det då! Visa mig, att du inte har förstört det, så ska jag tro dig!" sade den sjuke och sjönk ner på kudden, så svag och matt, att studenten fruktade, att han skulle få igen anfallet.

Det var förfärligt så eländig studenten kände sig. Han tog den sjukes händer mellan sina och berättade för honom, att hans handskrift hade blåst bort, och sade honom hur olycklig han hade känt sig hela dagen, därför att han hade vållat honom så stor skada.

När han slutade, låg den sjuke och klappade hans hand. "Du är snäll, riktigt snäll. Men bry dig inte om att sätta ihop historier för att spara mig! Jag förstår, att du har lytt mig och förstört handskriften, därför att den var dålig, men du vill inte erkänna det nu. Du tror, att jag inte kan bära det."

Studenten bedyrade och försäkrade, att han hade talat sanning, men den andre var envis med sitt och ville inte tro honom. "Om du kunde ge mig tillbaka handskriften, skulle jag tro dig," sade han.

Han blev allt sjukare, och studenten var till sist tvungen att gå sin väg, därför att han såg, att han bara gjorde den andre sämre.

När han kom hem, kände han en sådant tyngd och trötthet över sig, att han knappt kunde hålla sig uppe. Han kokade te och gick sedan och lade sig. När han drog över sig täcket, tänkte han på hur lycklig han hade känt sig på morgonen. Nu hade han förstört mycket för sig själv, men det kunde han ju bära. "Det värsta är, att jag ska få detta att tänka på hela livet igenom, att jag har vållat en människas olycka," sade han.

Han trodde, att han alls inte kunde få sova den natten. Men, besynnerligt nog, slumrade han in, så snart han hade lagt ner huvudet på kudden. Han hade inte en gång hunnit släcka lampan, som brann på nattduksbordet bredvid honom, innan han somnade.

Vårfesten

Men nu föll det sig så, att när studenten somnade, stod en liten parvel, som var klädd i gula skinnbyxor, grön väst och vit toppluva, på taket utanför hans vindskupa och tänkte, att om han voro i dens ställe, som nu låg därinne i sin säng skulle han vara bra lycklig.

Att Nils Holgersson, som för ett par timmar sedan hade legat och vilat på en kabbelökstuva vid Ekolsundsviken, nu befann sig i Uppsala, det berodde på Bataki, korpen, som hade lockat honom med sig på äventyr.

Pojken själv hade inte väntat sig något sådant. Han hade legat på tuvan och stirrat uppåt himlen, då han hade sett Bataki komma flygande bland de bortdragande molnen. Pojken hade helst velat gömma sig undan för honom, men Bataki hade redan märkt honom, och om ett ögonblick hade han stått mittibland kabbelöken och börjat språka, som om han och Tummetott voro de bästa vänner.

Så dyster och högtidlig, som Bataki såg ut, hade pojken märkt, att han ända hade en odygdig glimt i ögat. Han hade haft en förnimmelse av att korpen hade kommit för att på ett eller annat sätt för göra sig lustig över honom, att han hade beslutat att inte alls fästa sig vid vad han sade.

Korpen hade sagt, att han nog hade tänkt på att han var skyldig Tummetott någon ersättning, därför att han inte hade kunnat tala om för honom var brorslotten fanns, och därför kom han nu för att meddela honom en annan hemlighet. Bataki visste nämligen hur den, som hade blivit förvandlad så där som han, kunde bli människa igen.

Det är säkert, att korpen hade trott, att pojken genast skulle nappa på hans krok, när han kastade ut ett sådant bete. Men i stället hade pojken svarat helt avvisande, att han visste, att han fick bli människa igen, om han kunde föra den vita gåskarlen oskadd först till Lappland och sedan till Skåne.

"Du vet, att det inte är så lätt att föra en gåskarl välbehållen genom landet," hade Bataki sagt. "Du kunde nog behöva känna till en annan utväg, om detta skulle slå fel för dig. Men om du ingenting vill veta, så nog ska jag tiga." Och så hade pojken genmält, att han inte hade något emot, att Bataki ville tala om hemligheten för honom.

"Det ska jag också göra," hade Bataki förklarat, "men inte förrän i det rätta ögonblicket. Sätt dig opp på min rygg och följ med mig på en utfärd, så att vi får se om det inte kan yppa sig ett lämpligt tillfälle!" Då hade pojken återigen blivit tveksam, för han visste inte riktigt var han hade Bataki. "Du törs nog inte anförtro dig åt mig," hade korpen sagt. Men pojken kunde inte tåla att höra, att han skulle vara rädd för någonting, och i nästa ögonblick hade han suttit på korpryggen.

Därpå hade Bataki fört honom till Uppsala. Han hade satt ner honom på ett tak, bett honom se sig omkring och sedan frågat vem han trodde det var, som bodde i den här staden.

Pojken hade sett ut över staden, Den var tämligen stor och låg präktigt mittpå en vid, odlad slätt. Den ägde många hus, som sågo ansenliga och förnäma ut, och på en ås låg ett fast uppmurat slott med två grova torn. "Det är kanske kungen och hans män, som bor här?" hade han sagt.

"Det är inte så illa gissat," hade korpen svarat. "Detta har varit en kungastad förr i världen, men nu är det slut på den ståten."

Pojken hade sett sig omkring än en gång, och då hade han framför allt lagt märke till den stora domkyrkan, som låg och blänkte i aftonljuset med tre höga tornspiror, sköna portaler och smyckade väggar. "Kanske att det är en biskop och hans präster, som bor här?" hade han sagt.

"Det är inte så illa gissat," hade korpen svarat. "Här har en gång bott ärkebiskopar, som var lika mäktiga som kungar, och det bor en ärkebiskop här än i dag, men inte är det han, som nu regerar här."

"Då vet jag inte vad jag ska hitta på," hade pojken sagt. – "Jo, det är lärdomen, som bor och regerar i den här staden," hade korpen sagt, "Och de stora byggnaderna, som du ser på alla håll, är resta åt honom och hans folk.

Pojken hade knappt velat hålla detta för troligt. "Kom med bara, ska du få se!" hade korpen sagt, och så hade de farit och tittat på de stora husen. Fönsterna hade stått öppna på flera ställen. Pojken hade kunnat titta in båda här och där, och han hade sett, att korpen hade haft rätt.

Bataki hade visat honom de stora biblioteket, som var fullt av böcker från källaren till takåsen. Han hade fört honom till det stolta universitetshuset och visat honom de präktiga föreläsningssalarna. Han hade flugit förbi den gamla byggnaden, som kallas Gustavianum, och pojken hade sett uppstoppade djur genom fönsterna. De hade flugit fram över de stora växthusen med de många främmande växterna, och de hade tittat ner på observatoriet, där den långa tuben stod riktad mot himlen.

De hade också svävat förbi många fönster och sett gamla herrar med glasögon på näsan, som hade suttit och skrivit eller läst i rum, där väggarna voro kringmurade av böcker, och de hade farit förbi vindsrum, där studenterna hade legat utsträckta på sina soffor och strävat med digra luntor.

Äntligen hade korpen slagit ner på ett tak. "Ser du, att det är sant, som jag säger, och att det är lärdomen, som är herre här i staden?" hade han sagt, och pojken hade erkänt, att han hade haft rätt. "Om jag inte vore en korp," hade Bataki vidare sagt, "utan bara en människa

som du, så skulle jag slå mig ner här. Jag skulle sitta dag ut och dag in i ett rum fullt av böcker och lära mig allt, som stod i dem. Skulle du inte ha lust för sådant, du med?" – "Nej, då tror jag allt, att jag hellre far omkring med vildgässen," hade pojken svarat. – "Skulle du inte ha lust att bli sådan, som kan bota sjukdomar?" hade korpen frågat. – "Jo, det kunde ju så vara." – "Skulle du inte ha lust att bli en sådan, som vet allt, som har hänt i världen, som talar alla språk och kan säga vad sol, måne och stjärnor går i för banor över himlen?" hade korpen sagt. – "Jo, det kunde ju också vara roligt." – "Skulle du inte vilja lära sig skilja mellan ont och gott, rätt och orätt?" – "Det voro nog väl behövligt," hade pojken sagt, "det har jag märkt många gånger." – "Och skulle du inte vilja lära till präst och predika i kyrkan därhemma?" – "Far och mor skulle allt bli fasligt glada, om jag komme så långt," hade pojken svarat.

På detta sättet hade korpen fått pojken att förstå, att de voro lyckliga, som fingo ligga i Uppsala och studera, men inte hade Tummetott då ännu önskat att få vara en ibland dem,

Men så hade det råkat hända, att den stora festen till vårens ära, som firas varje år i Uppsala, hade ägt rum denna afton.

Och således hade Nils Holgersson fått se studenterna, när de hade tågat bort till Botaniska trädgården, där festen skulle hållas. De hade kommit i ett brett, långt tåg med vita mössor på huvudet, och hela gatan hade varit som en mörk ström, fylld av vita näckrosor. Vita, guldbroderade sidenfanor hade de burit framför sig, och de hade sjungit vårsånger under marschen. Men Nils Holgersson hade tyckt, att det inte var de själva, som sjöngo, utan sången hade svävat med dem över deras huvuden. Han hade tänkt, att det inte var studenterna, som sjöngo för våren, utan att våren satt gömd någonstans och sjöng för studenterna. Han hade inte trott, att människosång kunde ljuda så. Det var som barrsus i grantoppar, som klang av stål, som vildsvanssång ute i havsbandet.

När studenterna hade kommit in i trädgården, där gräsmattorna stodo i ljus, späd vårgrönska och trädens blad höllo på att spränga knopparna, hade de stannat framför en talar stol, och en ung, ståtlig man hade stigit upp i denna och talat till dem.

Talarstolen var rest på trappan framför de stora växthusen, och korpen hade satt ner pojken på växthustaket. Där hade han suttit i god ro och hört det ena talet efter det andra. Till sist hade en gammal man tagit plats i talarstolen. Den gamle hade sagt, att det bästa i livet var att vara ung och få tillbringa ungdomsåren i Uppsala. Han hade talat om det goda, fridfulla arbetet vid boken och den rika, ljusa ungdomsglädjen, som aldrig kunde njutas så som där i den stora kamratkretsen. Gång på gång hade han kommit tillbaka till talet om den stora lyckan att få leva bland glada, ädelsinnade kamrater. det var

detta, som gjorde mödan så ljuv och sorgen så lättglömd och förhoppningarna så ljusa.

Pojken hade suttit och sett ner på studenterna, som stodo i halvcirkel nedanför talarstolen, och han började förstå, att det härligaste av allt var att höra till deras krets. Det var en hög heder och lycka. Var och en blev något mer, än han skulle ha varit, om han hade stått ensam, därför att han tillhörde en sådan skara.

Efter talet hade sången åter ljudit, och efter sången hade det kommit nya tal. Pojken hade aldrig trott eller förstått, att ord kunde sättas samman, så att de finge makt att röra och uppmuntra och glädja så som dessa.

Nils Holgersson hade mest sett på studenterna, men han märkte nog, att de inte voro ensamma i trädgården. Det fanns unga flickor där i ljusa dräkter och fina vårhattar och mycket annat folk också. Men det var med dem som med honom själv, att de tycktes vara ditkomna bara för att se på studenterna.

Ibland hade det varit uppehåll mellan talen och sångerna, och då hade skarorna spritt sig över hela trädgården. Men snart nog hade en ny talare uppträtt, och genast hade åhörarna samlat sig kring honom. Och på detta sättet hade det fortgått, ända tills det hade blivit kväll.

När allt var slut, hade pojken dragit djupt efter andan och gnuggat sig i ögonen, såsom när man vaknar ur sömn. Han hade varit borta i ett land, där han aldrig förr hade gästat. Från alla dessa, som voro glada åt livet och sågo segervisst på framtiden, hade munterhet och lycka spritt sig som en smitta, och pojken hade varit inne i glädjens land, han som de. Men när den sista sången hade dött bort, hade pojken känt hur bedrövligt hans eget liv var, och det hade burit emot för honom att efter detta vända tillbaka till sina arma reskamrater.

Korpen hade suttit bredvid pojken, och nu hade han börjat kraxa i hans öron. "Nu, Tummetott, ska jag tala om för dig hur du ska bli människa. Du ska vänta, tills du råkar någon, som säger till dig, att han gärna skulle vilja vara i dina kläder och fara omkring med vildgässen. Då ska du passa på att säga så här till honom: – Och nu hade Bataki lärt pojken ett par ord, som voro så starka och farliga, att de inte kunde sägas högt, utan måste viskas, såvida man inte ville bruka dem på allvar. "Ja, mer än detta behövs det inte för att du ska bli människa," hade Bataki sagt till sist.

"Nej, det tror jag nog," sade pojken, "för någon, som skulle önska sig i mina kläder, lär jag aldrig träffa på.

"Det kunde väl inte vara så omöjligt heller," hade korpen sagt, och så hade han fört pojken inåt staden och satt ner honom på taket utanför en vindskupa. En lampa brann inne i rummet, fönstret stod på glänt, och pojken hade nu en god stund stått där och tänkt på hur

lycklig den studenten måtte vara, som låg och sov därinne.

Provet

Studenten spratt upp ur sömnen och såg, att lampan stod och brann på nattduksbordet. "Se där, nu har jag glömt att släcka," tänkte han och reste sig på armbågen för att skruva ner lampan. Men innan han hann att göra detta, märkte han, att något rörde sig borta på skrivbordet.

Rummet var helt litet. Det var inte långt mellan sängen och bordet, och han kunde tydligt se det med alla de böcker, papper, skrivdon och fotografier, som belamrade det. Spritköket och tebrickan hade han lämnat kvar där, och dem såg han också. Men det märkvärdiga var, att lika tydligt, som han såg detta andra såg han en liten parvel, som stod lutad över smörasken och höll på att laga sig en smörgås.

Studenten hade upplevat så mycket dagen förut, att han nästan hade blivit likgiltig för vad som hände honom. Han blev varken rädd eller förvånad, utan tyckte, att det var en helt naturlig sak, att parveln hade kommit in för att få sig en bit mat.

Han lade sig ner utan att släcka lampan och betraktade parveln med halvslutna ögon. Denne hade nu tagit plats på en brevpress och satt där storbelåten och smorde sig med kvarlevorna efter studentens kvällsvard. Det märktes, att han drog ut med ätningen så länge som möjligt. Han satt och välvde med ögonen och smackade med tungan. De torra brödkanterna och den gamla ostskalken voro nog sällsynta läckerheter för honom.

Studenten vill inte störa honom, så länge som han åt, men när parveln inte tycktes förmå mer, började han tala med honom.

"Hallå, du!" sade han. "Vad är du för en?"

Pojken spratt till och sprang mot fönstret, men när han märkte, att studenten låg stilla i sin säng, och inte förföljde honom, stannade han. "Jag är Nils Holgersson från Västra Vemmenhög," sade han, "och jag är en människa, jag såväl som du, men jag har blivit förvandlad till en tomte, och sedan dess far jag omkring med vildgässen."

"Det var en besynnerlig historia," sade studenten och började fråga och förhöra pojken, tills han fick reda på ungefär allt, vad denne hade upplevat, sedan han for hemifrån.

"Du har det riktigt bra," sade studenten. "Den, som ändå vore i dina kläder och finge fara bort från alla bekymmer!"

Bataki, korpen, stod utanför på fönsterbrädet, och när studenten sade detta, knackade han med näbben mot rutan. Pojken förstod, att han ville väcka hans uppmärksamhet, så att han inte måtte försumma sig, om studenten skulle säga de rätta orden. "Å, inte lär du vilja byta med mig," sade pojken. "Den, som är student, kan väl inte vilja vara

något annat."

"Detsamma tänkte jag i morse,när jag vaknade," sade studenten. "Men du skulle bara veta vad som har hänt mig i dag. Det är riktigt slut med mig. Det voro sannerligen det bästa för mig, om jag finge far bort med vildgässen."

Pojken hörde på nytt Bataki knacka på rutan, och själv fick han både yrsel i huvudet och hjärtklappning, för det lät ju nästan, som om studenten skulle komma att säga de rätta orden.

"Jag har talat om för dig hur jag har det," sade han till studenten. "Tala nu om för mig hur du har det!" Och studenten var väl glad att få någon förtrogen och berättade ärligt vad som hade hänt honom. "Det finge väl gå över med det andra," sade han till sist. "Men vad jag rakt inte kan lida, det är, att jag har bragt en kamrat i olycka. Det voro mycket bättre för mig, om jag voro i dina kläder och finge fara omkring med vildgässen."

Bataki hackade häftigt på rutan, men pojken satt stilla och tyst en lång stund och bara såg rätt framför sig.

"Vänta litet! Du ska snart få höra av mig," sade han med låg röst till studenten, och därpå gick han med litet dröjande steg bort över skrivbordet och ut genom fönstret. Just när han kom ut på taket, steg solen upp, och det röda morgonljuset strömmade över Uppsala. Det lyste och blänkte från alla tinnar och torn, och pojken måste säga sig själv än en gång, att detta var en riktig glädjens stad.

"Vad är det åt dig?" sade korpen. "Nu har du gått miste om att bli människa." – "Jag bryr mig inte om att byta med den studenten," sade pojken. "Jag finge ju bara ledsamheter för de där bortblåsta papperens skull."

"För dem behöver du inte göra sig några bekymmer," sade Bataki. "Dem kan jag skaffa tillbaka." – "Nog tror jag, att du kan det," sade pojken, "men inte är jag säker på att du gör det. Jag vill allt först vara trygg för den saken."

Bataki sade inte ett ord. Han bara spände ut vingarna, for åstad och kom snart tillbaka med ett par pappersblad. Han for nu en hel timme fram och tillbaka lika flitig som en svala, när hon drar ler till nästet, och förde det ena papperet efter det andra till pojken. "Så där, nu tror jag, att du ska ha fått nästan alltihop," sade han till sist och ställde sig flämtande på fönsterbrädet.

"Tack ska du ha!" sade pojken. "Nu ska jag gå in och språka med studenten." I detsamma kastade Bataki en blick inåt rummet och såg hur studenten stod och ordnade och slätade papperen. "Du är då det största nöt jag nånsin har råkat på!" for Bataki ut mot pojken. "Har du gett studenten handskriften? Då behöver du inte gå in till honom. Han kommer aldrig mer att säga, att han vill vara en sådan som du."

Pojken stod också och stirrade på studenten, som var så glad, att

han dansade runt i sitt lilla rum i bara skjortan, och så vände han sig till Bataki. "Jag förstår allt, Bataki, att du har velat ställa mig på prov," sade han. "Du tänkte nog, att jag skulle lämna Mårten gåskarl att sköta sig ensam på den här svåra resan, så snart jag själv kunde få det bra. Men när studenten talade om sin historia, kom jag att tänka på hur fult det var att svika en kamrat, så det ville jag inte göra."

Bataki började krafsa sig i nacken med foten och såg nästan förlägen ut. Han kom sig inte för att säga något, utan flög bara med pojken raka vägen tillbaka till vildgässen.

XXXVI. Dunfin

Staden, som simmar på vattnet

Fredag 6 maj

Ingen kunde vara mera mild och god än den lilla grågåsen Dunfin. Alla vildgässen tyckte mycket om henne, och den vita gåskarlen hade kunnat gå i döden för henne. När Dunfin bad om något, förmådde inte en gång Akka säga nej.

Så snart Dunfin kom till Mälaren, började hon känna igen landskapet. Härutanför låg havet med en stor skärgård, och där bodde hennes föräldrar och syskon på en liten holme. Hon bad vildgässen, att de skulle fara till hennes hem, innan de reste vidare norrut, så att hon finge visa de sina, att hon ännu var vid liv. Det skulle bli en så stor glädje för dem.

Akka sa ärligt ifrån, att hon tyckte, att Dunfins föräldrar och syskon inte hade visat henne stor kärlek, när de hade övergivit henne på Öland. Men Dunfin ville inte ge henne rätt i detta. "Vad annat skulle de göra, när de såg, att jag inte kunde flyga?" sade hon. "Inte kunde de stanna kvar på Öland för min skull."

Dunfin började berätta vildgässen om sitt hem ute i skärgården för att förmå dem att göra resan. Det var en klippholme. Såg man den på avstånd, kunde man tro, att där inte fanns annat än sten, men när man kom dit, upptäckte man det ypperligaste bete i klyftor och fördjupningar. Och bättre häckplatser än de, som funnos där i bergskrevorna eller mellan videbuskarna, det fick man leta efter. Men det bästa av allt var den gamla fiskaren, som bodde därute. Dunfin hade hört. att han i sina unga år skulle ha varit en stor skytt och ständigt legat ute i havsbandet och jagat fåglar. Men nu på gamla dar, sedan hustrun var död och barnen hade dragit hemifrån, så var han ensam i boet, hade han börjat vårda sig om fåglarna ute på sitt skär. Han lossade aldrig ett skott efter dem och tillät inte heller, att någon annan gjorde det. Han gick omkring till fågelredena, och när honorna lågo på sina ägg, plockade han mat till den. Ingen var rädd för honom. Dunfin hade många gånger varit inne i hans koja och blivit matad med brödsmulor. Men därför att fiskaren var så god mot fåglarna, hade dessa flyttat till skäret i sådan myckenhet, att det började bli trångt om utrymmet. Kom man dit för sent en vår, kunde det hitta på att hända, att alla häckplatser voro upptagna. Det var fördenskull, som Dunfins föräldrar och syskon hade varit tvungna att resa ifrån henne.

Dunfin bad så länge, att hon fick sin vilja fram, fastän vildgässen kände på sig, att de voro försenade och hellre borde ha farit rätt

norrut. Men en sådan där färd utåt skärgården skulle ju inte behöva fördröja resan mera än en enda dag.

De bröto upp en morgon, sedan de hade stärkt sig med ett gott mål, och flögo österut över Mälaren. Pojken visste inte så noga vart de nu skulle komma, men han märkte, att ju längre de foro mot öster, desto livligare blev det på sjön, och desto tätare bebyggda blevo stränderna.

Fullastade pråmar och skutor, båtar och fisksumpar voro på väg österut och möttes eller gingos förbi en mängd vackra, vita ångbåtar. På stränderna löpte landsvägar och järnvägar, alla mot samma mål. Det fanns något ställe därborta i öster, dit alla ville komma nu på morgonen.

På en av öarna såg han ett stort, vitt slott, och ett stycke öster om detta började stränderna kläda sig med villor. Till en början lågo dessa med långa mellanrum, sedan allt tätare, och snart stod villa vid villa hela stranden utefter. De voro av alla slag. Där låg ett slott, och där låg en stuga. Där reste sig ett långt, lågt herrgårdshus och där en villa med många småtorn. Somliga stodo i trädgårdar, men de flesta voro lagda i lövskogen, som kantade stranden, utan vidare plantering. Men så olika de voro, var det ett, som var lika: de voro inte allvarsamma och enkla som andra byggnader, utan de voro grant och bjärt målade i grönt och blått och vitt och rött som lekstugor.

Pojken satt och såg ner på de lustiga strandvillorna, då Dunfin gav till ett utrop. "Nu känner jag riktigt igen mig. Därborta ligger staden, som simmar på vattnet.

Då såg pojken framåt och märkte först inte annat än några ljusa töcken och dimmor, som välte fram över vattnet. Men så skymtade han höga tornspiror och ett och annat hus med många fönsterrader. De stego fram och gömde sig åter, allt som töcknen drevo hit och dit. Men någon strandremsa såg han inte till. Allt därborta tycktes vila på vattnet.

När pojken närmade sig staden, såg han inte längre glada lekstuguhus utmed stränderna. I stället voro dessa betäckta med mörka fabriksbyggnader. Stora upplag med kol och bräder sträckte sig bakom höga plank, och framför svarta, smutsiga bryggor lågo klumpiga lastångare. Men de skimrande, genomskinliga töcknen bredde ut sig över detta, och de gjorde, att allting såg så stort och väldigt och underligt ut, att det nästan blev vackert.

Vildgässen flögo förbi fabriker och lastångare och nalkades de töckenomgivna tornspirorna. Då sjönko plötsligen alla dimmor ner mot vattnet, utan några tunna, lätta, som svävade över deras huvuden, grant färgade i skärt och ljusblått. De andra lågo och vältrade över vatten och land. De dolde alldeles husens grundvalar och nedre delar, men de övre våningarna, tak, torn, gavlar och frontespiser förblevo

synliga. Somliga hus blevo på detta sätt så höga, att de voro riktiga Babelstorn. Pojken kunde väl tänka sig, att de voro resta på kullar och höjder, men dem såg han inte, bara husen, som svävade upp ur dimmorna. Dessa flöto omkring klart vita, och husen lågo mörka och svarta, ty solen stod i öster och kom inte åt att lysa på dem.

Pojken förstod, att han for fram över en stor stad, för han såg tak och spiror stiga upp ur dimman på alla håll. Stundom uppkom en öppning i de kringvälvande töcknen, och han blickade ner i en rinnande, brusande ström, men land urskilde han ingenstädes. Det var vackert att se allt detta, men han kände sig nästan beklämd, som man gör, när man träffar på vad man inte kan begripa.

Så snart ha hade farit över staden, fann han inte mera marken dold av dimmor, utan stränder, vatten och öar syntes åter tydligt. Han vände sig då om för att söka se staden bättre, men det lyckades honom inte. Nu såg den ännu mera förtrollad ut. Töcknen hade tagit färg av solskenet och svävade fram i ljusaste rött, blått eller gult. Husen voro vita, som om de vore byggda av ljus, men fönster och tornspiror blänkte som eld. Och allt flöt på vattnet som förut.

Vildgässen reste rakt mot öster. Till en början såg det ut nästan som vid Mälaren. De foro först fram över fabriker och verkstäder. Sedan började villorna kanta stränderna. Ångbåtar och skutor vimlade, men nu kommo de österifrån och gingo åt väster fram mot staden.

De foro vidare, och i stället för de smala Mälarfjärdarna och de små öarna utbredde sig under dem bredare vatten, större öar. Fasta landet vek åt sidan och syntes snart inte mera. Växtligheten blev kargare, lövträden blevo sällsynta, tallarna togo väldet. Villorna upphörde, och bondstugor och fiskarkojor togo vid.

De foro ännu längre ut, och nu funno de inte mera de stora, bebodda öarna; endast små skär voro i otalighet spridda över vattnet. Fjärdarna trängdes inte av land. Havet låg framför dem, stort och obegränsat.

Härute slogo vildgässen ner på en klippholme, och när de stodo på marken, vände sig pojken till Dunfin. "Vad var det för en stor stad, som vi for fram över?" sade han.

"Jag vet inte vad den heter bland människor," sade Dunfin. "Vi grågäss kallar den Staden, som simmar på vattnet."

Systrarna

Dunfin hade två systrar: Vingsköna och Guldöga. De voro starka och kloka fåglar, men de hade inte en så mjuk och glänsande fjäderskrud som Dunfin och inte heller ett så milt och ljuvt sinnelag. Allt ifrån det, att de voro små gula gässlingar, hade också föräldrar och släktingar, ja, till och med den gamla fiskaren tydligt låtit dem märka, att de tyckte mera om Dunfin än om dem, och därför hade systrarna alltid hatat henne.

När vildgässen landade på skäret, gingo Vingsköna och Guldöga och betade på en liten grön plätt ett stycke från stranden och fingo genast syn på främlingarna.

"Se, syster Guldöga, sådana ståtliga vildgäss, som slår ner på ön!" sade Vingsköna. "Jag har sällan sett fåglar med så präktig hållning. Och ser du, att de har en vit gåskarl ibland sig? Har du sett en skönare fågel? Man kunde nästan ta honom för en svan."

Guldöga gav systern rätt i att det helt säkert var mycket framstående främlingar, som hade kommit till ön. Men plötsligt avbröt hon sig och ropade: "Syster Vingsköna, syster Vingsköna! Ser du inte vem det är, som de för med sig?"

Med detsamma fick också Vingsköna ögonen på Dunfin och blev så häpen, att hon en lång stund stod med näbben öppen och bara väste. "Det kan väl aldrig vara möjligt, att det är hon? Hur har hon kommit in bland sådant folk? Vi lämnade henne ju att svälta ihjäl på Öland."

"Det värsta är, att hon kommer att skvallra för far och mor och tala om, att det var vi, som flög så hårt inpå henne, att vingen gick ur led," sade Guldöga. "Du ska få se, att det slutar så, att vi blir bortkörda från skäret."

"Inte har vi annat än förargelse att vänta, sedan den bortskämda ungen har kommit tillbaka," sade Vingsköna. "Men nu tror jag, att det till en början är klokast, att vi visar oss så glada över att hon har kommit tillbaka, som vi nånsin förmår. Hon är så dum, att hon kanske inte en gång märkte, att vi knuffade till henne med avsikt."

Medan Vingsköna och Guldöga talade på detta sättet, hade vildgässen stått på stranden och lagt sina fjädrar till rätta efter flykten. Nu tågade de i en lång rad uppför den klippiga stranden till skrevan, där Dunfins visste, att föräldrarna brukade uppehålla sig.

Dunfins föräldrar voro ett utmärkt folk. De hade bott längre på ön än någon annan, och de brukade råda och hjälpa alla nykomlingar. De hade också sett vildgässen komma, men de hade inte känt igen Dunfin i flocken. "Det var märkligt att se vildgäss landa här på skäret," sade gåsbonden. "Det är en präktig flock. Det syns redan på flykten. Men

det blir inte lätt att finna betesplatser för så många." – "Ännu har vi det väl inte så överfullt, att vi inte kan ta emot dem, som kommer," sade hans hustru. Hon var mild och god till lynnet, hon som Dunfin.

När Akka kom tågande, gingo Dunfins föräldrar emot henne och skulle just hälsa henne välkommen till ön, då Dunfin flög upp från sin plats sist i tåget och slog ner mittemellan föräldrarna. "Far och mor, nu är jag här! Känner ni inte igen Dunfin?" ropade hon. Först kunde de gamla inte riktigt komma till rätta med vad de sågo, men så kände de igen dottern och blevo orimligt glada förstås.

Mittunder det att vildgässen och Mårten gåskarl och Dunfin själv kacklade som ivrigast för att berätta hur Dunfin hade blivit räddad, kommo Vingsköna och Guldöga springande. De ropade välkommen redan på långt håll och visade sig så glada över att Dunfin var hemma, att hon blev riktigt rörd.

Vildgässen funno sig väl på skäret, och det blev beslutat, att de inte skulle fara vidare förrän nästa morgon. Om en stund frågade systrarna Dunfin om hon ville komma med dem för att se var de ämnade lägga sin reden. Hon följde dem genast och såg, att de hade valt sig väl undangömda och skyddade häckplatser. "Var ska nu du, Dunfin, slå dig ner?" frågade de. – "Jag?" sade Dunfin. "Jag tänker inte stanna här på skäret. Jag ska följa med vildgässen oppåt Lappland. " – "Det var synd, att du ska lämna oss," sade systrarna. – "Jag hade gärna dröjt kvar hos er och föräldrarna," sade Dunfin. "Men jag har redan lovat den store vite..." – "Vad?" ropade Vingsköna. "Ska du ha den sköna gåskarln? Det är då..." Men här stötte Guldöga häftigt till henne, och hon avbröt sig.

De två elaka systrarna hade mycket att tala om hela förmiddagen. de voro alldeles utom sig över att Dunfin hade en sådan friare som den vita gåskarlen. De hade friare själva, men det var bara vanliga grågäss, och sedan de hade sett Mårten gåskarl, tyckte de, att dessa voro så fula och tarvliga, att de inte ville se åt dem. "Detta kommer att gräma mig till döds," sade Guldöga. "Om det åtminstone hade varit du, syster Vingsköna, som hade fått honom!" – "Jag ville hellre, att han voro död, än att jag ska behöva gå här hela sommaren och tänka på att Dunfin har fått en vit gåskarl," sade Vingsköna.

Systrarna fortfor dock att visa sig mycket vänliga mot Dunfin, och på eftermiddagen tog Guldöga Dunfin med sig, för att hon skulle få se den, som Guldöga tänkte gifta sig med. "Han är inte så grann som den du ska ha," sade Guldöga. Men till gengäld kan man då vara säker på att han är den han är." – "Vad menar du, Guldöga?" sade Dunfin. Guldöga ville först inte förklara vad hon hade menat, men så kom det då fram, att hon och Vingsköna hade undrat om det stod riktigt till med den vite. "Vi har aldrig sett en vit gås följa med vildgässen," sade systern, "och vi undrar om han kan vara förtrollad." – "Ni är bra

dumma! Han är ju en tamgås," sade Dunfin harmset. – "Han för med sig en, som är förtrollad," sade Guldöga, "och då kan han nog vara förtrollad själv. Är du inte rädd, att han kan vara en svart skarv?"

Hon lade sina ord mycket väl och skrämde upp den stackars Dunfin. "Du menar inte vad du säger," sade den lilla grågåsen. "Du vill bara skrämma mig." – "Jag vill ditt bästa, Dunfin," sade Guldöga. "Jag kan inte tänka mig något värre än att se dig flyga bort med en svart skarv. Men nu ska jag säga dig något. Försök att förmå honom att äta ett par av rötterna, som jag har plockat ihop här! Är han förtrollad, så måste det då genast visa sig. Är han det inte, kommer han att förbli sig lik."

Pojken satt mittibland gässen och hörde hur Akka och den gamla gåsbonden språkades vid, då Dunfin kom flygande. "Tummetott! Tummetott!" ropade hon. "Mårten gåskarl håller på att dö! Jag har dödat honom!" – "Låt mig sitta opp på din rygg, Dunfin, och för mig till honom!" ropade pojken. De foro, och Akka och vildgässen följde också med. När de kommo fram till gåskarlen, låg han på marken. Han kunde ingenting säga, han bara kippade efter andan. "Kittla honom under strupen, och dunka honom i ryggen!" sade Akka. Det gjorde pojken, och genast hostade den store vite upp en stor rot, som hade fastnat i hans strupe. "Är det de här, som du har ätit av?" sade Akka och visade på några rötter, som lågo på jorden. – "Ja", sade gåskarlen. – "Då var det väl, att de fastnade i strupen på dig," sade Akka. "De är giftiga. Om du hade sväljt ner dem, hade du säkert dött." – "Det var Dunfin, som bad mig, att jag skulle äta av dem," sade gåskarlen. – "Jag hade fått dem av min syster," sade Dunfin och berättade alltihop. – "Du ska ta dig i akt för systrarna dina, Dunfin," sade Akka, "för de vill säkert inte ditt bästa."

Men Dunfin hade ett sådant sinnelag, att hon inte kunde tro någon om ont, och när Vingsköna en stund efteråt kom och ville visa henne sin friare, följde hon genast med. "Ja, han är inte så grann som den du får," sade systern, "men han är så mycket mera tapper och oförvägen." – "Hu kan du veta det?" sade Dunfin. – "Jo, det har varit stor jämmer bland måsar och änder här på skäret en tid, för var morgon i dagbräckningen kommer en främmande rovfågel och tar bort en av dem. " – "Vad är det för en fågel?" sade Dunfin. – "Det vet vi inte," svarade systern. "En sådan som han har aldrig förr varit sedd här på skäret, och det märkvärdiga är, att han aldrig anfallet någon av oss gäss. Men nu har min friare satt sig i sinnet att kämpa med honom nästa morgon och driva bort honom." – "Måtte det gå väl bara!" sade Dunfin. – "Nej, det tror jag knappast att det gör," sade systern. "Om min gåskarl vore så stor och stark som din, då kunde jag ha något hopp." – "Vill du, att jag ska be Mårten gåskarl, att han går emot den främmande fågeln?" sade Dunfin. – "Ja, det ville jag visst," sade

Vingsköna. "Större tjänst kunde du inte visa mig."

Nästa morgon var gåskarlen vaken före solen, ställde sig överst på skäret och spejade åt alla håll. Snart såg han en stor, mörk fågel komma västerifrån. Vingarna voro ofantligt långa, och det var lätt att begripa, att detta var en örn. Gåskarlen hade inte väntat farligare motståndare än en uggla och nu förstod han, att han inte skulle komma ifrån detta med livet. Men det föll honom aldrig in, att han borde undvika strid med en fågel, som var många gånger starkare än han.

Örnen sköt ner på en mås och högg klorna i honom. Innan han hade hunnit lyfta rusade Mårten gåskarl fram. "Släpp den där!" ropade han. "Och kom aldrig mer hit tillbaka, eljest får du med mig att göra!" – "Vad är du för en galning?" sade örnen. "Det är en lycka för sig, att jag aldrig brukar kämpa med gäss. Annars skulle det snart vara ute med dig."

Mårten gåskarl trodde, att örnen höll sin för god att slåss med honom, och rusade på honom i vredesmod, bet honom i strupen och slog honom med vingarna. Detta kunde örnen naturligtvis inte tåla, utan han började strida, men ändå inte med full styrka.

Pojken låg och sov på samma ställe som Akka och vildgässen, när han hörde Dunfin ropa: "Tummetott! Tummetott! Mårten gåskarl håller på att bli ihjälriven av en örn!" – "Låt mig sitta opp på din rygg, Dunfin, och för mig till honom!" sade pojken.

När han kom fram, var Mårten gåskarl blodig och illa riven, men han kämpade ännu. Pojken kunde inte strida mot örnen, och det var inte annat att göra än att skaffa bättre hjälp. "Fort, Dunfin! Kalla hit Akka och vildgässen!" ropade han. Med detsamma han sade detta, upphörde örnen att strida. "Vem är det, som talar om Akka?" frågade han. Och när han nu såg Tummetott och hörde vildgässens kackel, lyfte han vingarna. "Säg Akka, att jag aldrig hade väntat att träffa på henne eller någon av hennes följe härute på havet!" sade han och svävade bort med skön och snabb flykt. – "Det var samma örn, som en gång bar mig tillbaka till vildgässen," sade pojken och såg förvånad efter honom.

Vildgässen ämnade bege sig av från skäret i god tid, men först ville de ändå beta en stund. Medan de gingo och åto, kom en bergand fram till Dunfin. "Jag skulle hälsa dig från dina systrar," sade hon. "De vågar inte visa sig bland vildgässen, men de bad mig påminna dig, att du inte borde fara från skäret, förrän du har hälsat på den gamla fiskaren." – "Det är verkligen sant," sade Dunfin. Men hon hade nu blivit så pass skrämd, att hon inte ville gå ensam, utan bad gåskarlen och Tummetott följa med upp till hyddan.

Där stod dörren öppen. Dunfin gick in, men det två andra stannade utanför. I nästa ögonblick hörde de hur Akka gav tecken till

uppbrott, och de kallade på Dunfin. Grågåsen kom ut ur stugan och flög med vildgässen bort från skäret.

De hade färdats ett rätt långt stycke inåt skärgården, då pojken började förvåna sig över grågåsen, som följde dem. Dunfin brukade flyga tyst och lätt. Denna arbetade sig fram med tunga, brusande vingslag. "Akka, vänd om! Akka, vänd om!" ropade han helt hastigt. "Vi har kommit i orätt sällskap! Det är Vingsköna, som följer oss!"

Knappt var detta sagt, förrän grågåsen upphävde ett så fult och ilsket skrik, att alla förstodo vem hon var. Akka och de andra vände sig mot henne, men grågåsen flydde inte genast. I stället störtade hon mot den store vite, grep fatt i Tummetott och flög nu bort med honom i näbben.

Det blev en skarp jakt inöver skärgårdshavet. Vingsköna flydde raskt, men vildgässen voro alldeles inpå henne, och det fanns intet hopp för henne att komma undan.

Plötsligen sågo de en liten vit rök stiga upp, nerifrån havet, och knallen av ett skott hördes. I sin iver hade de inte märkt, att de hade kommit rakt ovanför en båt, där en ensam fiskare satt.

Ingen blev dock träffad av skottet, men just där, mittöver båten, öppnade Vingsköna näbben och lät Tummetott falla ner i havet.

XXXVII. Stockholm

Lördag 7 maj

För några år sedan fanns på Skansen, den stora trädgården utanför Stockholm, där man har samlat ihop så mycket märkvärdigt, en liten gubbe, som hette Klement Larsson. Han var från Hälsingland, och till Skansen hade han kommit för att spela folkdanser och andra gamla låtar på sin fiol. Men det var naturligtvis mest om eftermiddagarna han uppträdde som spelman. Och förmiddagen brukade han sitta och vakta i någon av de präktiga bondstugorna, som hade flyttats till Skansen från alla delar av landet.

Klement tyckte till en början, att han hade fått det bättre på sina gamla dar, än han någonsin hade vågat drömma om, men efter någon tid började han ledas vid alldeles förskräckligt, isynnerhet under vakthållningen. Det gick väl an, när det kom folk in i stugan för att se på den, men ibland satt Klement många timmar alldeles ensam. Då längtade han hem till den grad, att han fruktade, att han skulle bli tvungen att säga upp sin plats. Han var mycket fattig, och han visste, att därhemma skulle han falla socknen till last. Därför sökte han hålla ut i det längsta, fastän han kände sig olyckligare för var dag.

En vacker eftermiddag i början av maj hade Klement fått ledigt ett par timmar och var på väg utför den branta backen, som leder ner från Skansen, då han mötte en skärgårdsfiskare, som kom gående med kassen på ryggen. Det var en ung, rask karl, som brukade komma till Skansen och bjuda ut sjöfåglar, som han hade lyckats att infånga levande, och Klement hade råkat honom många gånger förut.

Fiskaren hejdade Klement för att fråga honom om föreståndaren på Skansen var hemma, och när Klement hade svarat på detta, frågade han i sin tur var det var för rart, som fiskaren hade i kassen. "Du kan få se vad jag har, Klement," svarade fiskaren, "om du till tack vill ge mig ett gott råd och säga vad jag kan begära för det."

Han sträckte kassen mot Klement. Denne tittade ner i den en gång, så en gång till och drog sig därpå hastigt ett par steg baklänges. "Vad i alla mina dar, Åsbjörn!" sade han. "Hur har du fått fatt i den där?"

Han kom ihåg, att när han var barn i världen, hade mor brukat tala om småfolket, som bodde under stuggolvet. Han fick inte skrika och inte vara odygdig, för att inte reta småfolket. Sedan han hade blivit vuxen, hade han trott, att mor hade hitta på det där om pysslingarna för att hålla honom i styr. Men det måtte inte ha varit

något påhitt av mor, för där i Åsbjörns kasse låg en av småfolket.

Det satt något av barnaskräcken kvar i Klement, och han kände en rysning ila utefter ryggraden, när han såg åt kassen. Åsbjörn märkte, att han var rädd, och började skratta, men Klement tog saken djupt allvarligt. "Tala om för mig, Åsbjörn, var du har kommit över honom!" sade han. – "Jag har inte legat på lur efter honom, må du tro," sade Åsbjörn. "Det var han, som kom till mig. Jag hade farit ut i god tid i morse och tagit bössan med i båten. Jag var knappt hunnen från land, förrän jag fick syn på några vildgäss, som kom från österifrån under ett fasligt skrikande. Jag gav dem ett skott, men fick ingen av dem. I stället kom den här nerfarande och föll i vattnet så nära båten, att jag bara behövde sträcka ut handen för att få tag i honom." – "Du mått väl inte ha skjutit honom, Åsbjörn?" – "Ånej, han är frisk och färdig. Men när han först kom ner, visste han inte riktigt till sig, och då passade jag på och surrade ett par segelgarnsändar om fötter och händer på honom, så att han inte skulle rymma. Se, jag tänkte genast, att det här skulle bli något för Skansen."

Klement blev underligt ängslig, när fiskaren berättade detta. Allt det, som han i barndomen hade hört om småfolket, om dess hämndlystnad mot fiender och hjälpsamhet mot vänner, steg upp för honom. Det hade aldrig gått väl för dem, som hade försökt att hålla någon av dem fången. "Du borde ha släppt lös honom genast, Åsbjörn," sade han.

"Det var inte långt ifrån, att jag hade blivit tvungen att ge honom fri," sade fiskaren. "För du kan veta, Klement, att vildgässen följde efter mig ända hem, och sedan kryssade de över skäret hela morgonen och skrek, som om de ville ha igen honom. Och inte nog med det, utan hela sällskapet, därute hos oss, måsar och tärnor och andra, som inte är värda ett skott krut, kom och slog ner på skäret och väsnades, och när jag gick ut, flaxade de omkring mig, så att jag måste vända om igen. Hustru min bad mig, att jag skulle ge honom fri, men jag hade satt mig i sinnet, att han skulle hit till Skansen. Och så ställde jag en av småbarnens dockor i fönstret, gömde pysslingen djupast nere i kassen och for i väg. Och fåglarna trodde väl, att det var han, som stod i fönstret, för de lät mig komma av utan att förfölja mig."

"Säger han ingenting?" frågade Klement. – "Jo, i början försökte han ropa till fåglarna, men det ville jag inte veta av, utan jag lade munkavle på honom." – "Men, Åsbjörn," sade Klement, "att du gör så mot honom! Förstår du inte, att han är något övernaturligt?" – "Jag vet inte vad han kan vara för slag," sade Åsbjörn lugnt. "Det får andra fundera ut. Jag är nöjd, bara jag får väl betalt för honom. Och säg mig nu, Klement, vad du tror att Doktorn på Skansen kan vilja ge mig!"

Klement dröjde att svara en lång stund. Men det hade kommit en sådan ängslan över honom för pysslingen skull. Han tyckte riktigt, att

mor stod bredvid honom och sade till honom, att han alltid skulle vara god mot småfolket. "Jag vet inte vad Doktorn däroppe kan vilja betala dig, Åsbjörn," sade han. "Men om du vill lämna honom åt mig, ska jag ge dig tjuge kronor för honom."

Åsbjörn såg på spelmannen med oerhörd förvåning, när han hörde den stora summan. Han tänkte, att Klement trodde, att pysslingen hade någon hemlig makt och kunde vara honom till nytta. Han var visst inte säker på att Doktorn tänkte så stort om honom och ville betala ett så högt pris. Och så tog han emot Klements anbud.

Spelmannen stoppade ner sitt inköp i en av sina vida fickor, vände tillbaka till Skansen och gick in i en av fäbodstugorna, där det varken fanns besökande eller vaktare. Han drog igen dörren efter sig, tog fram pysslingen, som ännu var bunden till händer och fötter och hade munnen tillstoppad, och lade försiktigt ner honom på en bänk.

"Hör nu på vad jag säger dig!" sade Klement. "Jag vet nog, att sådana som du inte tycker om att bli sedda av människor, utan vill gå och pyssla och ställa på egen hand. Därför har jag tänkt att ge sig fri, men det får bli mot det löftet, att du stannar kvar i den här trädgården, tills jag lovar dig att fara härifrån. Går du in på detta, så nicka tre gånger med huvudet!"

Klement såg förväntansfull på pysslingen, men denne höll sin orörlig.

"Du ska inte få det svårt," sade Klement. "Jag ska sätta ut mat till sig varje dag, och jag tror, att du ska få så mycket att göra här, att tiden inte ska bli lång för dig. Men du får inte fara till något annat ställe, förrän du får lov av mig. Vi ska komma överens om ett tecken. Så länge som jag sätter ut din mat i en vit skål, ska du stanna. När jag sätter ut den i en blå, får du fara."

Klement teg på nytt och väntade, att pysslingen skulle ge tecknet, men denne rörde inte på sig.

"Jaså," sade Klement, "då blir det väl ingen annan råd, än att jag får visa dig för husbonden här på stället. Och så blir du satt i glasskåp, och alla människor i Stockholms stora stad kommer för att titta på dig."

Men detta tycktes ha skrämt pysslingen, och det var knappt sagt, förrän han gjorde tecknet.

"Det var rätt," sade Klement, tog sin kniv, och skar av snöret, som fängslade pysslingens händer. Sedan gick han hastigt mot dörren.

Pojken lossade banden kring fotlederna och sköt bort munkavlen, innan han tänkte på något annat. När han sedan vände sig till Klement Larsson för att tacka honom, var denne redan borta.

*

Klement hade nätt och jämnt kommit utom dörren, när han mötte en ståtlig och vacker gammal herre, som tycktes vara på väg fram till

en vacker utsiktsplats, som fanns i närheten. Klement kunde inte minnas, att han hade sett den ståtliga gamla herrn förut, men denne måtte visst ha lagt märke till Klement någon gång, när han hade spelat fiol, för han stannade och började tala med honom.

"God dag, Klement!" sade han. "Hur står det till med dig? Du är väl inte sjuk? Jag tycker, att du har tynat av på sista tiden."

Det var en så obeskrivlig vänlighet över den gamla herrn, att Klement tog mod till sig och berättade honom hur svårt han hade det med sin hemlängtan.

"Vad?" sade den ståtliga gamla herrn. "Längtar du, när du är i Stockholm? Det kan väl aldrig vara möjligt."

Och den ståtliga gamla herrn såg nästan förnärmad ut. Men så besinnade han väl, att det bara var en gammal okunnig Hälsinglandsgubbe, som han talade med, och han återtog sitt vänliga sätt.

"Du har säkert aldrig hört hur Stockholms stad har uppkommit, Klement. Hade du det, skulle du förstå, att det bara är en inbillning av dig, att du längtar härifrån. Kom med mig till bänken därborta, så skall jag berätta dig litet om Stockholm.

När den ståtliga gamla herrn hade satt sig på bänken, såg han först ett par ögonblick ner över Stockholm, som i all sin prakt utbredde sig under honom, och han drog ett djupt andetag, som om han hade velat inandas all traktens skönhet. Sedan vände han sig till spelmannen.

"Se nu, Klement!" sade han och började rita en liten karta på sandgången framför dem, medan han talade. "Här ligger nu Uppland, och här skjuter det ner en udde mot söder, som är sönderflikad av en mängd vikar. Och här möter Sörmland med en annan udde, som är lika sönderskuren och går rätt mot norr. Och här kommer en sjö västerifrån, som är uppfylld av öar: det är Mälaren. Och här kommer österifrån ett annat vatten, som knappt kan tränga sig fram mellan öar och skär: det är Östersjön. Och här, Klement, där Uppland möter Sörmland och Mälaren möter Östersjön, går en kort å, och mitt i den ligga fyra små holmar, som dela ån i flera armar, och av dem heter en nu Norrström, men den kallades för Stocksund.

De här holmarna voro från början bara vanliga lövholmar, sådana, som det finns så gott om i Mälaren än i dag, och de lågo i långa tider alldeles obebodda. Det kan tyckas, att de hade ett bra läge, såsom de lågo mittemellan två vatten, och två landskap, men detta lade ingen märke till. År efter år gick. Människor bosatte sig både på Mälaröarna och ute i skärgården, men de här holmarna i Strömmen fingo inga invånare. Någon gång hände det, att en sjöfarande lade till vid en av dem och slog opp sitt tält där över natten. Men ingen stannade där på allvar.

En dag hade en fiskare, som bodde på Lidingön ute i Saltsjön, styrt sin båt inåt Mälaren, och där hade han haft så god tur med fisket, att han hade glömt att resa hem i tid. Han hade inte hunnit längre än till de fyra holmarna, när det redan var alldeles mörkt, och då tyckte han sig inte kunna göra bättre än att stiga i land på en av dem och vänta där till längre fram på natten, då det blev månsken, för det visste han, att det skulle bli.

Det var sensommar och varmt och vackert väder ännu, fastän kvällarna hade börjat bli mörka. Fiskaren drog opp sin båt på land, lade sig bredvid den med huvudet mot en sten och somnade. När han vaknade, var månen uppgången för längesedan. Den stod mittöver honom och sken så praktfullt, att det nästan var full dager.

Karlen sprang opp och skulle just sätta båten i sjön, när han såg en mängd svarta prickar röra sig ute i strömmen. Det var ett stort sälstim, som med full fart kom mot holmen. När fiskaren såg, att sälarna tycktes ämna krypa opp på land, lutade han sig ner för att söka reda på spjutet, som han alltid förde med sig i båten. Men när han reste sig, såg han inte mer några sälar, utan i stället stodo på stranden de skönaste unga tärnor, klädda i gröna, släpande sidenkläder och med pärlkronor på sina huvuden. Då förstod fiskaren, att detta var havsjungfrur, som bodde på de öde skären långt ute i havet och nu hade tagit sälhamnar på för att kunna fara in mot land och förlusta sig i månskenet på de gröna holmarna.

Helt stilla lade han ner spjutet, och när jungfrurna gingo opp på holmen för att leka, smög han sig efter och betraktade dem. Han hade hört, att havstärnorna skulle vara så sköna och ljuva, att ingen kunde se dem utan att bli betagna av deras fägring, och han måste säga till sig själv, att detta inte var för mycket sagt om dem.

När han hade sett dem dansa en stund under träden, gick han ner till stranden, tog en av sälhamnarna, som låg kvar där, och gömde den under en sten. Sedan gick han tillbaka till sin båt, och lade sig ner bredvid den och låtsade, att han sov.

Snart såg han de unga jungfrurna komma ner till stranden för att ikläda sig sälhamnarna. Allt var lek och glam till en början, men så blev det jämmer och klagan, därför att en av dem inte kunde finna sin sälskrud. De sprungo alla fram och tillbaka på stranden och hjälpte henne att söka, men ingenting funno de. Mittunder sökandet märkte de, att himlen började blekna och dagen var i antågande. Då tycktes de inte kunna stanna längre, utan de summo bort allihop, utom den, som var utan sälhamn. Hon satt kvar på stranden och grät.

Fiskaren tyckte nog, att det var synd om henne, men han tvang sig att ligga stilla, ända tills det blev full dager. Då reste han sig och satte båten i sjön, och det såg ut, som om han just tillfälligtvis hade fått syn på henne, när han redan hade lyft årorna. 'Vad är du för en?'

ropade han. 'Är du en skeppsbruten?'

Hon störtade fram mot honom och frågade om han hade sett hennes sälhamn, men fiskaren låtsades, som om han inte en gång förstod vad hon frågade efter. Då satte hon sig ner och grät på nytt, men nu föreslog han, att hon skulle följa med honom i hans båt. 'Kom med hem till mig stuga,' sade han, 'så tar mor vård om dig! Du kan väl inte sitta kvar här på holmen, där du varken kan få en bädd eller ett mål mat.' Och han talade så väl, att han förmådde henne att följa med i båten.

Både fiskaren och hans mor voro ofantligt goda mot den stackars sjöjungfrun, och hon tycktes trivas väl hos dem. Hon blev gladare för var dag, hjälpte den gamla med hennes sysslor och var alldeles som en annan skärgårdsflicka, utom det, att hon var långt vackrare än alla de andra. En dag frågade fiskaren henne om hon ville bli hans hustru, och detta hade hon ingenting emot, utan sade genast ja.

Så redde man till bröllop, och när sjöjungfrun skulle kläda sig till brud, satt hon på sig den gröna, släpande klänningen och den skimrande pärlkronan, som hon hade burit, när fiskaren hade sett henne första gången. Men det fanns varken präst eller kyrka i skärgården på den tiden, utan brudföljet satte sig i båtarna för att ro inåt Mälaren och få vigsel i första kyrka, som de skulle råka på.

Fiskaren hade bruden och modern i sin båt, och han seglade så väl, att han kom före alla de andra. När han var hunnen så långt, att han såg holmen i Strömmen, där han hade vunnit bruden, som nu satt stolt och smyckad bredvid honom, kunde han inte låta bli att le för sig själv. 'Vad är det du ler åt?' frågade hon. 'Å, jag tänker på den natten, då jag gömde sälhamnen för dig,' svarade fiskaren, för nu kände han sig så säker på henne, att han inte längre trodde sig behöva dölja något. – 'Vad är de du säger?' sade bruden. 'Inte har väl jag ägt en sälhamn.' Det föreföll, som skulle hon ha glömt alltihop. 'Minns du inte hur du dansade med havsjungfrurna?' frågade han. – 'Jag vet inte vad du menar,' sade bruden. 'Jag tror att du måtte ha drömt en besynnerlig dröm i natt.'

'Om jag visar dig sin sälhamn, så tror du mig väl?' sade fiskaren och vände med ens båten mot holmen. De stego i land, och han letade fram sälhamnen under stenen, där han hade gömt den.

Men inte förr såg bruden sälhamnen, än hon ryckte den till sig och kastade den över sitt huvud. Den slöt sig om henne, som om den hade haft liv, och hon kastade sig genast i Strömmen.

Brudgummen såg henne glida bort, han sprang ut i vattnet efter henne, men kunde inte nå henne. I sin förtvivlan, när han såg, att han inte på annat sätt kunde hejda henne, fattade han spjutet och slungade det. Han träffade säkert bättre, än han hade ämnat, för den stackars sjöjungfrun uppgav ett klagande skrik och försvann i djupet.

Fiskaren stod kvar på stranden och väntade, att hon skulle visa sig på nytt. Men då märkte han, att vattnet omkring honom började anta en mild glans. Det kom en skönhet över det, som han aldrig hade sett förut. Det glittrade och blänkte i skärt och vitt, såsom färgen leker på snäckornas insida.

När det glittrande vattnet slog mot stränderna, tyckte fiskaren, att också dessa förändrades. De började blomma och dofta. Det lade sig ett milt skimmer över dem, så att de fingo en ljuvhet, som de inte förr hade ägt.

Och han förstod hur allt detta kom sig. För med sjöjungfrurna förhåller det sig så, att den, som ser dem, måste finna dem skönare än alla andra, och när nu havsjungfruns blod blandade sig med vattnet och badade stränderna, övergick hennes skönhet till dem, och det blev deras arvedel, att alla, som sågo dem, måste älska dem och dragas till dem med längtan."

När den ståtliga gamla herrn hade hunnit så långt i sin berättelse, vände han sig mot Klement, och såg på honom, och Klement nickade allvarligt till honom, men han sade ingenting för att inte vålla något avbrott i berättelsen.

"Nu skall du lägga märke till, Klement," fortfor den gamla herrn och fick med ens en liten skälmaktig glimt i ögonen, "att allt ifrån denna tiden började människor flytta till holmarna. Först var det bara fiskare och bondfolk, som slogo sig ner där, men också andra lockades dit, och så en vacker dag kommo kungen och hans jarl seglande fram genom Strömmen. De började genast tala om de där holmarna, och de fäste sig vid att de lågo så, att varje fartyg, som ville färdas inåt Mälaren, måste förbi dem. Och jarlen menade, att här borde man sätta ett lås för farleden, som man kunde öppna och stänga efter behag: släppa in handelsfartygen och stänga ute rövarflottorna.

Och det blev allvar av detta," sade den gamla herrn och reste sig och började på nytt rita i sanden med sin käpp. "På den största av öarna, här, ser du, förde jarlen opp en borg med ett starkt huvudtorn, som blev kallat Kärnan. Och runt omkring holmen drogo inbyggarna fram murar på det här sättet. Här mot norr och mot söder gjorde de portar i muren och satte starka torn över dem. De byggde broar över till de andra holmarna och försågo också dessa med höga torn. Och ute i vattnet, runt omkring alltsammans, satte de en en krans av pålar med bommar, som kunde öppnas och stängas, så att inget fartyg kunde segla förbi utan tillåtelse.

Således ser du, Klement, att de fyra holmarna, som så länge hade legat obemärkta, snart nog hade blivit starkt befästa. Men det var inte nog med detta. De här stränderna och sunden, de dra människor till sig, och snart kom folk från alla håll och ville bosätta sig på holmarna. Då började de för sin räkning bygga en kyrka, som sedan har blivit

kallad Storkyrkan. Här låg den, alldeles bredvid borgen, och här, innanför murarna, lågo de små stugor, som nybyggarna reste åt sig. Det var inte mycket med dem, men mer behövdes inte på den tiden för att det skulle bli räknat som en stad. Och staden blev kallad Stockholm och heter så än i denna stund.

Det kom en dag, Klement, då jarlen, som hade satt arbetet i gång, måste lägga sitt huvud till vila, men Stockholm blev fördenskull inte utan byggmästare. Här kommo munkar till landet, som kallades Gråbröder, och Stockholm drog dem till sig, så att de begärde lov att få bygga ett kloster där. Då fingo de av kungen en liten holme, en av de mindre, den här, som vetter åt Mälaren. På den byggde de, och därför blev den sedan kallad Gråmunkeholmen. Men det kom andra munkar, som nämndes Svartbröder. De bådo också om rätt att få bygga i Stockholm, och deras kloster blev rest på Stadsholmen, ett stycke från södra porten. På den här, den större av holmarna norr om staden, inrättades ett Helgeandshus eller sjukhus, på den andra byggde idoga män en kvarn, och vid skären intill fiskade munkarna. Som du vet, finns där nu bara en holme, för kanalen mellan de två har grott igen, men den heter ännu i dag Helgeandsholmen.

Nu, Klement, voro de små lövholmarna redan täckta av hus, men folk strömmade ständigt till, för de här stränderna och vattnet äro, som du vet, sådana, att de draga människor till sig. Här kommo fromma kvinnor av Sankta Klara orden och bådo om byggnadsgrund. För dem blev det ingen annan råd, än att de måste slå sig ner på norra stranden, på Norrmalm, som den kallades. Säkert voro de inte mycket nöjda med detta, för fram över Norrmalm strök en hög ås, och på den hade staden sin galgbacke, så att detta var en ringaktad plats. Klarasystrarna byggde ändå sin kyrka och sina långa klosterhus på stranden nedanför åsen. Och sedan de hade slagit sig ner i denna trakten, fingo de snart efterföljare. Här långt bort i norr, oppe på själva åsen, byggdes ett sjukhus med en kyrka, som helgades åt Sankt Göran, och här nedanför åsen restes en kyrka åt Sankt Jakob.

Och även på Södermalm, där berget reste sig tvärbrant från stranden, började man bygga. Där uppförde man en kyrka åt Sankta Maria.

Men du må inte tro, Klement, att det endast var klosterfolk, som flyttade till Stockholm. Det var också många andra. Framför allt var det en mängd tyska köpmän och hantverkare. De voro skickligare än de svenska och blevo väl mottagna. De bosatte sig i staden innanför murarna, revo ner de små ömkliga husen, som stodo där förut, och byggde höga, präktiga av sten. Men det var ont om utrymme därinne. De måste lägga husen tätt tillsammans, med gavlarna vända åt de smala gatorna.

Ja, du ser, Klement, att Stockholm kunde dra människor."

Här visade sig nu en annan herre, som hastigt kom framåt gången emot dem. Men han, som talade med Klement, vinkade med handen, och den andre blev stående på avstånd. Den ståtliga gamla herrn gick nu och satte sig på bänken bredvid spelmannen.

"Nu skall du göra mig en tjänst, Klement," sade han. "Jag har inte tillfälle att språka mer med dig, men jag skall låta sända dig en bok om Stockholm, och den skall du läsa igenom från början till slut. Nu har jag, så att säga, lagt grunden till Stockholm åt dig, Klement. Studera nu vidare själv, och ta reda på hur staden har levat och förändrat sig! Läs om hur den lilla trånga, muromgivna staden på holmarna har brett ut sig till detta stora hav av hus, som vi se under oss! Läs om hur på det stora mörka tornen Kärnans plats har blivit uppfört det sköna, ljusa slottet här nedanför oss och hur Gråmunkarnas kyrka har blivit till den svenska kungarnas gravplats! Läs om hur holme efter holme har blivit fylld med byggnadsverk! Läs om hur kryddgårdarna på Söder och Norr ha blivit till sköna parker eller bebyggda kvarter! Läs om hur åsarna ha sänkts och sunden fyllts! Läs om hur kungarnas stängda djurgård har blivit till folkets käraste tillflyktsort! Du skall göra dig hemmastadd här, Klement. Den här staden tillhör inte bara stockholmarna. Den tillhör dig och hela Sverige.

Och när du läser om Stockholm, Klement, kom ihåg, att jag har sagt sant, och att det har makt att dra alla till sig! Först flyttade kungen hit, så byggde de förnäma herrarna sina palats här. Sedan drogs den ena efter den andra hit, så att nu, ser du, Klement, är Stockholm inte en stad för sig eller för den närmaste trakten. Det har blivit en stad för hela riket.

Du vet, Klement, att det hålles stämmor i var socken, men i Stockholm hålles riksdag för hela folket. Du vet, att det finns domare i var domsaga hela landet över, men i Stockholm finns en domstol, som dömer över alla de andra. Du vet, att det finns kaserner och trupper överallt i landet, men i Stockholm sitta de, som befalla över hela hären. Överallt i landet löpa järnvägarna, men från Stockholm skötes hela det stora verket. Här finns styrelse för präster, för lärare, för läkare, för fogdar och länsmän. Här är detta landets medelpunkt, Klement. Härifrån kommo pengarna, som du bär i fickan, och märkena, som vi sätta på våra brev. Härifrån komma något till alla svenskar, och här ha alla svenskar något att beställa. Här behöver ingen känna sig främmande och längta hem. Här äro alla svenskar hemma.

Och när du läser om allt, som har samlats hit till Stockholm, Klement, tänk då också på det sista, som det har dragit till sig! Det är dessa gamla stugor på Skansen. Det är gamla danser, gamla dräkter och gammalt husgeråd. Det är spelmän och sagoberättare. Allt gott

och gammalt har Stockholm dragit hit till Skansen för att hedra det, och för att det med ny heder skall stå opp ute bland folket.

Men först och sist, Klement, kom ihåg, att när du läser om Stockholm, skall du sitta här på denna platsen! Du skall se hur vågorna glittra i lekande glädje, och hur stränderna skimra av skönhet. Du skall laga, att du kommer in under förtrollningen, Klement."

Den vackra gamla herrn hade höjt rösten, så att den ljöd starkt och mäktigt befallande, och hans ögon blixtrade. Nu reste han sig och gick ifrån Klement men en liten rörelse av handen. Och Klement förstod i detsamma, att den, som hade talat med honom, måste vara en hög herre, och han bugade sig, så djupt han kunde efter honom.

*

Nästa dag kom en kunglig lakej med en stor, röd bok och ett brev till Klement, och i brevet stod, att boken var från kungen.

Efter detta var den lilla gubben Klement Larsson som yr i huvudet i flera dar, och det var nästan inte möjligt att få ett klokt ord av honom. När en vecka hade gått, kom han till Doktorn och sade upp sig. Han var alldeles tvungen att ge sig av hem. "Varför ska du hem? Kan du inte lära sig att trivas här?" sade Doktorn. – "Jo, jag trivs," sade Klement, "det är inte farligt med den saken nu längre, men jag måste hem i alla fall."

Klement hade varit i ett svårt trångmål, för kungen hade sagt, att han skulle ta reda på Stockholm och trivas där, men Klement kunde inte bärga sig, förrän han därhemma hade fått tala om, att kungen hade sagt detta till honom. Han kunde inte försaka att få stå på kyrkbacken därhemma och berätta för hög och låg, att kungen hade varit så god mot honom, att han hade suttit bredvid honom på samma bänk och skickat honom en bok, och att han hade gett sig tid att tala med honom, en gammal, fattig spelman, hela timmen för att bota honom från hans längtan. Det var stort att berätta detta här på Skansen för lappgubbarna och dalkullorna, men vad var det mot att få tala om det därhemma?

Också om Klement skulle hamna på fattighuset, så bleve det inte så svårt efter detta. Han var en helt annan man nu än förut, skulle bli aktad och ärad på helt annat sätt.

Och denna nya längtan blev Klement övermäktig. Han hade måst gå upp till Doktorn och säga, att han var tvungen att ge sig av hem.

XXXVIII. Gorgo, örnen

I fjälldalen

Långt uppe bland Lapplands fjäll låg ett gammalt örnnäste på en avsats, som sköt ut från en brant bergvägg. Det var förfärdigat av tallgrenar, som voro lagda varvtals över varandra. Under många år hade det blivit tillbyggt och förstärkt och låg nu på klipphyllan, ett par meter brett och nära nog lika högt som en lappkåta.

Klippväggen, där örnnästet låg, höjde sig över en rätt stor dal, som om sommaren var bebodd av en flock vildgäss. Denna dal var en förträfflig tillflyktsort för dem. Den var så undangömd mellan bergen, att det inte var mången, som kände till den, inte en gång bland lapparna. Mitt i dalen låg en liten rund sjö, där det fanns gott om föda för de små gässlingarna, och på de tuviga sjöstränderna, som voro täckta av videbuskar och små förkrympta björkar, funnos de bästa häckplatser, som gässen gärna kunde önska sig.

I alla tider hade det bott örnar uppe på klippan och vildgäss nere i dalen. Vart år rövade örnarna bort några av dem, men aktade sig väl för att ta så många, att vildgässen inte skulle våga bo kvar i dalen. Vildgässen å sin sida hade inte så liten nytta av örnarna. Rövare voro de, men de höllo andra rövare på avstånd.

Ett par år före det, då Nils Holgersson drog omkring med vildgässen, stod den gamla förargåsen Akka från Kebnekajse en morgon på bottnen av fjälldalen och såg upp till örnnästet. Örnarna brukade draga ut på jakt en stund efter soluppgången, och under alla de somrar, som Akka hade bott i dalen, hade hon varje morgon på detta sätt väntat på deras utfärd för att se, om de skulle stanna i dalen och jaga där, eller om de skulle flyga bort till andra jaktmarker.

Hon behövde inte vänta länge, förrän de båda ståtliga fåglarna lämnade klipphyllan. Sköna, men fruktansvärda svävade de ut i luften. De ställde kosan neråt slättlandet, och Akka uppgav en suck av lättnad.

Den gamla förargåsen hade slutat att lägga ägg och föda upp ungar och brukade om somrarna fördriva tiden med att gå från det ena gåsredet till det andra och de råd om ruvningen och skötseln av ungarna. Dessutom höll hon utkik, inte bara efter örnarna, utan också efter fjällrävar, ugglor och alla andra fiender, som kunde tänkas hota vildgässen och deras ungar.

Vid middagstiden började Akka på nytt spana efter örnarna. På samma sätt hade hon gjort varje dag under alla de somrar, som hon hade bott i dalen. Hon såg genast på deras flykt om de hade haft en god jakt, och hon kände sig då trygg för dem, som hörde henne till. Men denna dagen såg hon inte örnarna vända tillbaka. "Jag måtte ha blivit gammal och slö," tänkte hon, när hon hade väntat på dem en

stund. "Nu måste örnarna vara hemkomna för längesedan."

Hon såg uppåt bergväggen på eftermiddagen och väntade att få se örnarna på det vassa utsprånget, där de brukade sitta och taga sin middagsvila, och hon försökte att få syn på dem mot kvällen, när de skulle bada i fjällsjön, men hon förfelade dem på nytt. Återigen jämrade hon sig över att hon hade blivit gammal. Hon var så van, att örnarna skulle hålla till på berget ovanför henne, att hon inte kunde tänka sig möjligheten av att de inte hade kommit tillbaka dit.

Nästa morgon var Akka vaken i god tid för att spana efter örnarna. Men inte heller nu såg hon dem. Däremot hörde hon i morgonstillheten ett skrik, som ljöd både argt och jämmerligt och tycktes komma från örnnästet. "Kan det verkligen vara något på tok däroppe hos örnarna?" tänkte hon. Hon lyfte raskt och steg så högt, att hon kunde se ner i örnboet.

Däruppe såg hon varken honörn eller hannörn. I hela boet fanns ingen annan än en halvnaken unge, som låg och skrek efter mat.

Akka sänkte sig långsamt och tvekande mot örnnästet. Det var en hemsk plats att komma till. Det märktes vad det var för ett rövarfölje, som höll till där. I boet och på klipphyllan lågo vitnade ben, blodiga fjädrar och skinnflikar, harhuvuden, fågelnäbbar och fjäderklädda ripfötter. Också örnungen, som låg mitt i allt detta, var motbjudande att skåda med sitt stora, gapande näbb, sina klumpiga, dunklädda kropp och sina ofärdiga vingar, där de blivande pennfjädrarna stucko fram som taggar.

Till sist övervann Akka sin motvilja och slog ner på bokanten, men hon såg sig på samma gång oroligt omkring åt alla håll, för hon väntade i varje ögonblick, att de gamla örnarna skulle vända om hem.

"Det var då väl, att det äntligen kommer någon," ropade örnungen. "Skaffa genast hit mat åt mig!"

"Nå, nå, ha inte så bråttom!" sade Akka. "Tala först om för mig var far och mor håller till!"

"Ja, den som det visste bara! De for sin väg i går morse och lämnade mig en fjällämmel att leva av, medan de var borta. Du kan väl begripa, att den är slut för längesedan. Det är skamligt av mor att låta mig svälta på det här sättet."

Akka började nu tro, att de gamla örnarna verkligen hade blivit skjutna, och hon tänkte på att om hon läte örnungen svälta ihjäl, skulle hon kanske slippa hela rövarföljet för all framtid. Men på samma gång bar det henne mycket emot att inte bistå en övergiven unge, för så vitt det var henne möjligt.

"Vad sitter du och stirrar efter?" sade örnungen. "Hörde du inte, att jag vill ha mat?"

Akka bredde ut vingarna och sänkte sig till den lilla sjön nere på dalbottnen. En stund efteråt kom hon åter upp till örnboet med en

laxöring i näbben.

Örnungen råkade i häftig vrede, när hon lade ner fisken framför honom. "Tror du, att jag kan äta sådant där?" sade han, sköt fisken åt sidan och försökte hugga till Akka med näbben. "Skaffa mig en ripa eller en lämmel, hör du!" Nu sträckte Akka fram huvudet och gav örnungen ett duktigt nyp i nackskinnet. "Jag ska säga dig," sade den gamla, "att om jag ska skaffa dig mat, får du vara nöjd med vad jag kan ge dig. Din far och mor är döda, så att av dem kan du inte få någon hjälp, men vill du ligga här och svälta ihjäl, medan du väntar på ripor och lämlar, så ska jag inte hindra dig."

När Akka hade sagt detta, for hon hastigt sin väg och visade sig inte i örnboet förrän en god stund efteråt. Örnungen hade ätit upp fisken, och när hon lade ner en till framför honom, sväljde han den genast, fastän det nog syntes på honom, att den föreföll honom mycket motbjudande.

Akka fick ett drygt arbete. De gamla örnarna visade sig aldrig mer, och hon måste ensam skaffa örnungen all den föda, som han behövde. Hon gav honom fisk och grodor, och han tycktes inte fara illa av denna kost, utan blev stor och kraftig. Han glömde snart sina föräldrar, örnarna, och trodde, att Akka var hans riktiga mor. Akka å sin sida älskade honom, som om han skulle ha varit hennes eget barn. Hon försökte ge honom en god uppfostran och vänja honom av med hans vildsinthet och övermod.

När ett par veckor hade gått, började Akka märka, att den tiden nalkades, då hon skulle byta fjädrar och bli ur stånd att flyga. På ett helt månvarv skulle hon inte kunna bära mat till örnungen, och han skulle nödgas svälta ihjäl.

"Nu, Gorgo," sade Akka en dag till honom, "kan jag inte mer komma till dig med fisk. Det gäller nu om du vågar att komma ner till dalbottnen, så att jag kan fortfara att skaffa dig mat. Du har att välja emellan att svälta ihjäl häroppe eller att kasta dig ner till dalen, men också detta kan kosta ditt liv."

Utan ett ögonblicks betänkande steg örnungen upp på bokanten, vårdade sig knappast om att mäta avståndet ner till dalen med blickarna, bredde ut sina små vingar och gav sig åstad. Han rullade runt i luften ett par gånger, men gjorde ändå så pass bruk av vingarna, att han kom ner till marken tämligen oskadd.

Härnere kom Gorgo att tillbringa sin sommar i sällskap med de små gässlingarna och blev en god kamrat för dem. Eftersom han betraktade sig som en gåsunge, sökte han leva på samma sätt som de, och när de summo ut i sjön, gick han efter, tills han var nära att drunkna. Det vållade honom mycken förödmjukelse, att han inte kunde lära sig simma, och han gick till Akka och beklagade sig. "Varför kan jag inte simma, jag som de andra?" sade han. – "Du fick

för krokiga klor och för stora tår, medan du låg däroppe på klipphyllan," sade Akka. "Men var inte ledsen fördenskull! Det blir nog en bra fågel av dig i alla fall."

Örnungens vingar blevo snart så stora, att de kunde bära honom, men inte förrän på hösten, när gåsungarna fingo lära sig att flyga, föll det honom in, att han kunde bruka dem till flykt. Det kom nu en stolt tid för honom, för i denna idrott blev han genast den förnämsta.

Hans kamrater dröjde aldrig längre uppe i luften, än de voro tvungna, men han uppehöll sig där nästan hela dagen och övade sig i flygkonsten. Ännu hade han inte kommit underfund med att han var av ett annat släkte än gässen, men han kunde inte undgå att lägga märke till en mängd saker, som förvånade honom, och han gjorde Akka ständiga frågor. "Varför springer ripor och lämlar och gömmer sig, när min skugga faller över fjället?" frågade han. "Inte visar de sådan skräck för de andra unggässen." – "Dina vingar blev förvuxna, när du låg på klipphyllan," sade Akka. "Det är detta, som skrämmer de små kräken. Men var inte ledsen fördenskull! Det blir nog en bra fågel av dig i alla fall."

Sedan örnen väl kunde flyga, lärde han sig själv att fiska och fånga grodor, men snart började han grubbla också över detta. "Hur kommer det sig, att jag lever av fisk och grodor?" sade han. "Det gör ju inte de andra unggässen." – "Det kommer sig därav, att jag inte hade någon annan mat att ge dig, när du låg oppe på klipphyllan," sade Akka. "Men var inte ledsen fördenskull! Det blir nog en bra fågel av dig i alla fall."

När vildgässen företog sin höstflyttning, flög Gorgo med i deras flock. Alltjämt betraktade han sig som en av dem. Men luften var uppfylld av fåglar, som voro på färd mot södern, och det blev stor uppståndelse bland dess, när Akka visade sig med en örn i följe. Vildgässens fylking omkretsades ständigt av svärmar av nyfikna, som helt högt uttalade sin förvåning. Akka bad dem tiga, men det var inte möjligt att binda så många yra tungor. "Varför kallar de mig för en örn?" frågade Gorgo oupphörligen och blev allt mer och mer retad. "Ser de inte, att jag är en vildgås? Jag är ingen fågelätare, som förtär mina likar. Hur vågar de ge mig ett så fult namn?"

En dag foro de över en bondgård, där många höns gingo på sopbacken och plockade. "En örn! En örn!" ropade hönsen och började springa för att söka skydd. Men Gorgo, som alltid hade hört örnarna omtalas som vilda ogärningsmän, kunde inte styra sin vrede. Han fällde samman vingarna, sköt ner till marken och slog klorna i en av hönorna. "Jag ska lära sig, jag, att jag inte är en örn," ropade han vredgad och högg till henne med näbben.

I detsamma hörde han Akka ropa på honom uppifrån luften, och han höjde sig lydigt. Vildgåsen flög emot honom och började tukta

honom. "Vad tar du dig för?" ropade hon och högg till honom med näbben. "Var det kanske din mening att riva ihjäl den stackars hönan? Du borde skämmas!" Men när örnen utan att göra motstånd tog emot upptuktelse av vildgåsen, steg det upp en storm av gyckel och speord från de stora fågelskarorna, som omgåvo dem. Örnen hade velat anfall henne. Men han ändrade hastigt sin avsikt, kastade sig med starka vingslag upp i luften, steg så högt, att intet rop kunde nå honom, och seglade omkring däruppe, så länge som vildgässen sågo honom.

Tre dagar därefter visade han sig åter i vildgåsflocken.

"Jag vet nu vem jag är", sade han till Akka. "Eftersom jag är en örn, måste jag leva så, som det anstår en örn, men jag tycker, att vi kan vara vänner i alla fall. Dig eller någon av de dina ska jag aldrig angripa."

Men Akka hade satt sin stolthet i att det skulle lyckas henne att uppfostra en örn till en from och ofarlig fågel, och hon kunde inte tåla, att han ville leva efter sitt tycke. "Tror du, att jag vill vara vän med en fågelätare?" sade hon. "Lev så, som jag har lärt dig att leva, så ska du få följa med i min fylking som förut!"

De voro båda stolta och oböjliga, och ingen av dem ville ge vika.

Det slutade så, att Akka förbjöd örnen att visa sig i hennes närhet, och hennes vrede mot honom var så stark, att ingen vågade nämna hans namn i hennes närvaro.

Sedan den tiden drog Gorgo kring i landet, ensam och skydd som alla storrövare. Han var ofta vid dystert lynne, och säkerligen längtade han mången gång tillbaka till den tiden, då han trodde sig vara en vildgås och lekte med de glada gässlingarna. Bland djuren hade han stort rykte för djärvhet. De brukade säga, att han inte fruktade någon utom sin fostermor, Akka. De visste också att berätta om honom, att han aldrig hade förgripit sig på en vildgås.

I fångenskapen

Gorgo var bara tre åt gammal och hade ännu inte tänkt på att skaffa sig hustru och bli bofast, när han en dag blev fångad av en jägare och såld till Skansen. Där funnos redan förut ett par örnar. De höllos fångna i en bur, som var uppförd av järnstänger och ståltråd. Den stod ute i det fria, och var så stor, att man hade kunnat flytta dit ett par träd och lägga upp ett rätt stort stenkummel därinne, för att örnarna skulle känna sig hemmastadda. Men trots allt detta vantrivdes fåglarna. De sutto nästan hela dagen orörliga på en och samma plats. Deras vackra, mörka fjäderskrudar blevo ruggiga och glanslösa, och deras ögon stirrade under hopplös längtan ut i luften.

Första veckan, då Gorgo befann sig i fångenskap, var han ännu vaken och livlig, men sedan började en tung dåsighet smyga sig över honom. Han blev sittande stilla på samma plats liksom de andra örnarna, stirrade rätt framför sig utan att se något och visste inte mer hur dagarna gingo.

En morgon, då Gorgo satt i sin vanliga dvala, hörde han, att någon kallade på honom nerifrån marken. Han var så dåsig, att han knappt orkade göra sig mödan att sänka blickarna. "Vem är det, som ropar på mig?" frågade han. – "Men, Gorgo, känner du inte igen mig? Det är Tummetott, som brukade flyga omkring med vildgässen." – "Är Akka också fången?" frågade Gorgo i en ton, som om han sökte reda tankarna efter en lång sömn. – "Nej, Akka och den vita gåskarlen och hela flocken är nog välbehållna oppe i Lappland vid det här laget," sade pojken. "Det är bara jag, som är fången här."

Medan pojken talade, såg han, att Gorgo vände bort blickarna och började stirra rätt ut i luften på samma sätt som förut. "Kungsörn!" ropade pojken. "Jag har inte glömt, att du en gång bar mig tillbaka till vildgässen, och att du sparade den vita gåskarlens liv. Säg om jag på något sätt kan bistå dig!" Gorgo lyfte knappt på huvudet. "Stör mig inte, Tummetott!" sade han. "Jag sitter och drömmer, att jag svävar fri omkring högt oppe i luften. Jag vill inte vara vaken." – "Du måste röra på dig och titta på det, som händer omkring dig," förmanade pojken. "Eljest kommer du snart att se lika eländig ut som de andra örnarna." – "Jag önskar, att jag voro som de. De är så borta i sina drömmar, att ingenting mer kan störa dem," sade örnen.

När natten kom och alla örnarna sovo, hördes ett lätt skrapande i ståltrådsnätet, som täckte taket av deras bur. De två gamla och förslöade fångarna läto sin inte störas av bullret, men Gorgo vaknade. "Vem där? Vem är det, som rör sig oppe på taket?" frågade han.

"Det är Tummetott. Gorgo," svarade pojken. "Jag sitter här och filar av ståltråden, för att du ska kunna flyga sin väg."

Örnen lyfte huvudet och såg i den ljusa natten hur pojken satt och filade på ståltrådsnätet, som var spänt över buren. Han kände ett ögonblicks hopp. men så tog modlösheten överhand. "Jag är en stor fågel, Tummetott," sade han. "Hur ska du kunna fila av så många trådar, att jag kan komma ut? Det är bättre, att du slutar med detta och låter mig vara i fred." – "Sov du, och bry dig inte om mig!" svarade pojken. "Jag blir inte färdig i natt och inte i morgon natt heller, men jag ska ändå försöka befria dig, för här blir du alldeles förstörd."

Gorgo försjönk i sömn, men när han vaknade nästa morgon, såg han genast, att en mängd trådar hade blivit avfilade. Den dagen kände han sig inte så dåsig som de föregående. Han slog ut med vingarna och hoppade omkring på trädgrenarna för att få styvheten ur lederna.

En tidig morgon, just när den första gryningsstrimman tändes på himmelen, väckte Tummetott örnen. "Försök nu, Gorgo!" sade han.

Örnen såg upp. Pojken hade verkligen filat av så många trådar, att det nu fanns ett stort hål i ståltrådsnätet. Gorgo rörde vingarna och kastade sig dit upp. Ett par gånger misslyckades han och föll tillbaka ner i buren, men till sist kom han lyckligen ut i det fria.

Han steg med stolt flykt upp till skyarna. Den lilla Tummetott satt och såg efter honom med en vemodig min och önskade, att någon måtte komma och ge också honom hans frihet.

Pojken var nu hemmastadd på Skansen. Han hade blivit bekant med alla de djur, som funnos där, och hade fått många vänner ibland dem. Och han måste ju erkänna, att där fanns så mycket att se och ta lärdom av, att han inte hade haft svårt att få tiden att gå. Men nog drogo hans tankar alla dagar med stor längtan till Mårten gåskarl och de andra reskamraterna. "Voro jag bara inte bunden av mitt löfte," tänkte han, "då skulle jag väl finna en fågel, som bure mig till dem."

Det kan tyckas märkvärdigt, att Klement Larsson inte hade återgett pojken friheten, men man må komma ihåg hur yr i huvudet den lilla spelmannen hade varit, när han lämnade Skansen. Den morgonen, då han skulle resa, hade han likvisst tänkt på att sätta ut pysslingens mat i en blå skål, men till all olycka hade han inte kunnat finna någon. Så hade allt Skansfolket, lappar, dalkullor, byggnadsarbetare och trädgårdsmästare, kommit för att bjuda honom farväl, och han hade inte hunnit skaffa fram den blåa skålen. Det led mot avresan, och till sist hade han inte sett någon annan utväg än att bedja lappgubben om hjälp. "Det är så, att en av småfolket bor här på Skansen," sade Klement, "och jag brukar ge honom litet mat var morgon. Vill du göra mig den tjänsten att ta de här slantarna, köpa en blå skål för dem och sätta ut den i morgon med litet gröt och mjölk under trappan till Bollnässtugan?" Lappgubben såg förvånad ut, men det var inte tid för Klement att förklara saken närmare, för han måste ge sig av till stationen.

Lappen hade också mycket riktigt gått ner till Djurgårdsstaden för att köpa skålen, men när han inte såg någon blå, som han fann passande, köpte han en vit. Och i den vita satte han samvetsgrant ut mat var morgon.

På detta sättet hade pojken inte blivit löst från löftet. Han visste, att Klement var borta, men själv hade han inte fått lov att resa.

Den natten längtade pojken mer än vanligt efter friheten, och detta berodde på att det nu hade blivit vår och sommar på allvar. Han hade allt haft det svårt med köld och ruskväder många gånger under resan, och när han först kom till Skansen, hade han tänkt, att det kanske var väl, att han hade måst avbryta färden, för han hade rent av fått frysa ihjäl, om han hade kommit upp till Lappland i maj månad. Men nu hade det blivit varmt, marken stod grön, björkar och popplar voro klädda med sidenskiftande bland, körsbärsträden, ja, alla möjliga fruktträd stodo fulla av blommor, bärbuskarna hade redan småkart på kvistarna, ekarna vecklade med stor försiktighet ut sina blad, ärter, kål och bönor grönskade på Skansens kryddsängar. "Nu måste det väl vara varmt och vackert också oppe i Lappland," tänkte pojken. "Jag skulle allt vilja sitta på Mårten gåskarls rygg en sådan här vacker morgon. Det vore ljuvligt att få rida omkring i varm och stilla luft och se ner på marken, sådan som den nu ligger pyntad och prydd med gröna gräs och fagra blomster."

Detta satt han och tänkte, då örnen helt tvärt sköt ner ur luften och kom och satte sig bredvid honom på burens tak. "Jag ville pröva mina vingar för att de om de ännu duger till något," sade Gorgo. "Du trodde väl inte, att jag ämnade lämna dig kvar i fångenskapen? Sätt dig nu opp på min rygg, så ska jag föra dig tillbaka till dina reskamrater!"

"Nej, det är omöjligt," sade pojken. "Jag har gett mitt ord på att stanna här, tills jag blir frigiven."

"Vad pratar du för dumheter?" sade Gorgo. "Först har de fört hit dig mot din vilja, och sedan har de tvingat sig att lova att stanna här! Du kan väl begripa, att ett sådant löfte behöver man inte hålla." – "Jo, det är jag allt tvungen till ändå," sade pojken. Du ska ha tack för välmeningen, men du kan inte hjälpa mig."

"Kan jag inte?" sade Gorgo. "Det ska du snart få se." Och i detsamma fattade han om Nils Holgersson med sin stora fot, höjde sig med honom upp i himlens sky och försvann i riktning norrut.

XXXIX. Fram över Gästrikland

Det kostbara bältet

Onsdag 15 juni

Örnen fortsatte att flyga, tills han hade kommit ett gott stycke norr om Stockholm. Där sänkte han sig ner i en skogsbacke och lossade greppet, varmed han höll fast pojken.

Men denne kände sig inte förr fri, än han började springa tillbaka mot staden, allt vad han förmådde.

Örnen gjorde då ett långt hopp, hann upp pojken och lade foten över honom. "Är det din mening att vända tillbaka till fängelset?" frågade han. – "Vad har du med mig att göra? Jag måtte väl få gå, vart jag vill, för dig," sade pojken och försökte att komma undan. Då fattade örnen stadigt om honom med sina starka tår, lyfte och for återigen norrut.

Nu flög örnen med pojken över hela Uppland och stannade inte förrän han kom till det stora vattenfallet vid Älvkarleby. Han slog ner på en sten, som låg mitt i älven strax nedanför det brusande fallet, släppte på nytt lös fången.

Pojken såg genast, att här fanns ingen möjlighet att rymma från örnen. Ovanför dem kom fallets vita skumvägg nerstörtande, och runt omkring dem strömmade älven fram i mäktig fors. Han var mycket förbittrad över att på detta sätt göras till ordbrytare. Han vände ryggen åt örnen och ville inte säga ett ord till honom.

Men när örnen nu hade satt ner pojken på en plats, där denne inte kunde undkomma, berättade han för honom, att han hade blivit uppfostrad av Akka från Kebnekajse, och att han hade råkat i fiendskap med sin fostermor. "Och nu kanske du förstår, Tummetott, varför jag vill föra dig tillbaka till vildgässen," sade han till sist. "Jag har hört sägas, att du står högt i gunst hos Akka, och det var min mening att be dig medla fred mellan oss."

Så snart pojken begrep, att örnen inte hade fört bort honom bara av egensinne, blev han vänlig mot honom. "Jag hade bra gärna velat hjälpa dig med detta, som du ber mig om," sade han, "men jag är ju bunden av mitt löfte." Och nu berättade han i sin tur för örnen hur han hade råkat i fångenskapen, och att Klement Larsson hade lämnat Skansen utan att ge honom fri.

Men örnen ville i alla fall inte avstå från sina planer. "Hör nu på mig, Tummetott!" sade han. "Mina vingar kan bära dig, vart du vill komma, och mina ögon kan leta reda på vad som helst du vill finna. Tala om för mig hur mannen såg ut, som tog löftet av dig, och jag ska

söka opp honom och föra dig till honom! Sedan blir det din sak att förmå honom att ge dig fri."

Detta tyckte pojken vara ett gott förslag. "Jag märker nog, Gorgo, att du har haft en så vis fågel som Akka till fostermor," sade han. Han beskrev därpå Klement Larsson mycket noga, och han tillade, att han hade hört sägas på Skansen, att den lille spelmannen skulle vara från Hälsingland.

"Vi ska söka igenom hela Hälsingland ifrån Lingbo till Mellansjö, ifrån Storberget till Hornslandet," sade örnen. "I morgon innan kvällen ska komma till tals med karlen." – "Nu lovar du visst mer, än du kan hålla," sade pojken. – "Jag voro väl en dålig örn, om jag inte dugde till så mycket," svarade Gorgo.

När Gorgo och Tummetott reste från Älvkarleby, voro de goda vänner, och pojken satte sig nu att rida på örnryggen. På så sätt kom han återigen i tillfälle att se något av de trakter, som han for fram över. När han hade burits i örnens klo, hade han ingenting kunnat se. Det var nästan väl för honom, att han inte hade så bra reda på sig, för om han hade vetat, att han denna morgon hade rest fram över Uppsala högar, Österby stora bruk, Dannemora gruva och Örbyhus gamla slott utan att ha fått se något av dem, hade han säkert blivit rätt bedrövad.

Örnen bar honom nu med god fart bort över Gästrikland. I södra delen fanns inte mycket, som kunde fängsla blickarna. Där utbredde sig en slätt, som nästan överallt var täckt med granskog. Men längre mot norr sträckte sig tvärsöver landskapet, från Dalagränsen till Bottniska viken, en vacker trakt med lövklädda kullar, blanka sjöar och forsande strömmar. Här lågo folkrika socknar omkring sina vita kyrkor, vägar och järnvägar korsade varandra, husen lågo vackert inbäddade i grönska, och blommande trädgårdar sände ljuvliga dofter upp i luften.

Utmed vattendragen funnos flera stora järnverk, sådana som pojken hade sett i Bergslagerna. De lågo med tämligen jämna mellanrum i en rad ända fram mot havet, där en stor stad utbredde sina vita husmassor. Norr om denna rika bygd vidtogo åter mörka skogar, men där låg inte landet slätt under dem, utan höjde sig till åsar och sänkte sig till dalar och ett upprört hav.

"Det här landet är klätt i granriskjortel och gråstenströja," tänkte pojken för sig själv. "Men kring midjan bär det ett bälte, som inte har sin like i kostbarhet, för det är utbroderat med blånande sjöar och blommande hagar, de stora järnverken pryder det som en rad av ädla stenar, och till spänne hade det en hel stad med slott och kyrkor och stora klungor av hus."

När de resande hade färdats en bit uppåt den norra skogstrakten, slog Gorgo ner på översta toppen av en kal bergshöjd, och då pojken

hade hoppat ner på marken, sade örnen: "Här finns det villebråd i skogen, och jag tror inte, att jag kan glömma fångenskapen och riktigt känna mig fri, förrän jag har fått dra ut på jakt. Du bli väl inte rädd, om jag far ifrån dig?" – "Ånej, det blir jag väl inte," sade pojken. – "Du kan gå, vart du vill, bara du finns här, när det lider mot solnedgången," sade örnen och for sin väg.

Pojken kände sig allt rätt ensam och övergiven, där han satt på en sten och såg ut över den nakna bergmarken och de stora skogarna, som lågo runt omkring den. Men han hade inte suttit där länge, förrän han hörde sång nerifrån skogen och såg något ljust röra sig inne bland träden. Han såg snart, att det var en blå och gul fana, och han förstod av sången och det glada glammet, som han hörde, att fanan bars i spetsen för ett helt tåg av människor, men det dröjde länge, innan han kunde se vilka de voro. Fanan fördes på slingrande stigar, och han satt och undrade vart den och de, som följde efter den, skulle styra kosan. Han kunde ju aldrig tro, att de skulle komma upp till den fula, ödsliga bergvidden, där han satt. Men det gjorde de ändå. Där kom fanan fram i skogsbrynet, och efter den kommo alla de frammyllrande, som den hade visat vägen. Det blev liv och rörelse över hela höjden, och den dagen fick pojken så mycket att se på, att han inte hade tråkigt ett ögonblick.

Skogens dag

På den breda bergsryggen, där Gorgo hade lämnat Tummetott, hade det gått fram skogsbrand för en tio år sedan. De kolnade träden voro fällda och bortförda, och det stora brandfältet hade börjat beklädas med växtlighet i utkanterna, där det gränsade till den friska skogen. Men största delen av höjden tedde sig naken och ohyggligt ödslig. Svarta stubbar stodo kvar mellan hällarna som ett vittnesbörd om att här hade funnits stor och präktig skog, men inte unga trädtelningar sköto upp ur marken.

Folk undrade över att det gick så långsamt för bergshöjden att åter beklädas med skog, men man tänkte inte på att när skogsbranden hade gått fram där, hade marken varit utan fuktigthet efter en lång torka. Därför var det inte nog med att träden hade brunnit och att allt växande på marken: ljungen och getporsen och mossan och lingonriset, också hade strukit med, utan själva myllan, som täckte berggrunden, hade efter branden blivit torr och lös som aska. Den virvlade upp i luften vid varje vind, och som höjden låg utsatt för blåsten, hade den ena hälften efter den andra blivit rensopad. Regnvattnet hjälpte naturligtvis till att föra bort myllan, och sedan nu vind och vatten hade hållit på att feja av berget i hela tio år, låg det så kalt, att man snarast kunde tro, att det skulle komma att förbli öde ända till världens sista stund.

Men en dag i början av sommaren samlades alla barnen i den socknen, där det avbrända berget fanns, framför ett av skolhusen. Vart och ett av barnen hade hacka eller spade på axeln och matsäcksknyte i handen. Så snart alla voro komna, drogo de i ett långt tåg uppåt skogen. Fanan bars i spetsen, lärare och lärarinnor gingo vid sidan, och efter följde ett par skogvaktare och en häst, som drog ett lass med tallplantor och granfrön.

Det där tåget stannade inte i någon av björkhagarna, som lågo närmast bygden, nej, det bar av långt inåt skogen med det. Det följde gamla fäbodstigar, och rävarna stucko förvånade fram sina huvuden ut lyorna och undrade vad det här var för fäbodfolk. Det tågade förbi gamla kolbottnar, där milorna brukade resas om höstarna, och korsnäbbarna vredo sina krokiga näbbar och frågade varandra vad det var för slags kolargubbar, som nu trängde in i skogen.

Så kom tåget då till sist upp till den stora, avbrända bergvidden. Där lågo stenarna nakna utan de fina linnea-rankorna, som en gång hade klätt dem, hällarna voro berövade den vackra silvermossan och den vita, behagliga renlaven. Omkring det svarta vattnet, som hade samlats i klyftor och fördjupningar, fanns det inte någon harsyra och inga kallablad. De små jordfläckarna, som ännu lågo kvar i skrevor

och mellan stenar, voro utan ormbunkar, utan skogsstjärnor, utan vit pyrola, utan allt det gröna och röda och lätta och mjuka och sirliga, som brukar kläda skogens botten.

Det var, som om det hade gått en ljusning över den gråa bergshöjden, när socknens alla barn spredo sig över den. Det var åter något glatt och fint, friskt och rosigt. Det var ungt och växande. Kanske att dessa skulle hjälpa den övergivna stackaren till litet liv igen.

När barnen hade vilat sig och ätit, grepo de till hackor och spadar och började arbeta. Skogvaktarna visade dem hur de skulle bära sig åt, och de satte ner planta efter planta på alla de små jordfläckar, som de lyckades upptäcka.

Medan barnen planterade, gingo de helt förnumstiga och talade med varandra om hur de små telningarna, som de satte ner i jorden, skulle komma att binda myllan, så att den inte kunde blåsa bort. Och inte nog med det, utan det skulle bildas ny mylla under träden. Och i den skulle det falla frön, och om några år skulle de kunna plocka både hallon och blåbär här, där det nu bara fanns kala hällar. Och de små plantorna, som de satte, skulle ju så småningom bli till höga träd. Det skulle kanske komma att byggas stora hus eller granna skepp av dem,

Men om barnen inte hade kommit hit och planterat, medan det ännu fanns litet jord kvar i skrevorna, då hade all myllan blivit bortförd av vind och vatten, och berget hade aldrig mer kunnat bli skogbeväxt.

"Ja, det var för väl, att vi kom hit," sade barnen. "Det var i sista laget." Och de kände sig otroligt viktiga.

Under det att barnen arbetade uppe på berget, gingo far och mor hemma, och om en stund började de undra hur barnen redde sig. Det var ju bara spektakel förstås, att sådana skulle plantera skog, men det kunde ju i alla fall vara roligt att se hur det gick för dem. Rätt som det var, voro både far och mor på väg upp till skogen. När de kommo in på fäbodstigen, råkade de flera av grannarna. "Ska ni opp till brandfältet?" – "Vi ska så, ja." – "Opp och se på barnen?" – "Ja, opp och se hur de bär sig åt." – "Det blir väl bara lek av det?" – "Vi har tagit med oss kaffepannan, så att de kan få litet varmt, eftersom de ska leva på matsäck hela dagen."

Så kommo far och mor upp på berget, och först tänkte de bara på hur vackert det tog sig ut med alla de små rosenkinderna, som voro spridda över de gråa hällarna. Men sedan lade de märke till hur barnen arbetade, hur somliga satte ut plantor och andra drogo upp fåror och sådde frön och några ryckte bort ljung, för att den inte skulle få förkväva de små träden. Och de sågo, att barnen togo arbetet på allvar och voro så ivriga, att de knappt hade tid att se upp.

Far stor en stund och tittade på, och så började han rycka upp

ljung. Bara på lek liksom. Barnen voro läromästare, för de voro redan hemma i konsten, och de fingo visa far och mor hur de skulle bära sig åt.

det gick så, att alla de vuxna, som hade kommit för att se på barnen, togo del i arbetet. Då blev det förstås mycket roligare, än det hade varit förut. Och om en stund fingo barnen ännu mer hjälp.

Det behövdes flera verktyg däruppe, och ett par pojkar med långa ben skickades ner till bygden efter hackor och spadar. När de sprungo förbi stugorna, kommo de hemmavarande ut och frågade: "Vad står på? Har det hänt någon olycka?" – "Ånej då, men hela socknen är oppe vid brandfältet och planterar skog." – "Är hela socknen där, då ska väl inte vi sitta hemma."

Så kommo människorna strömmande upp till det avbrända berget. Först stodo de stilla en stund och sågo på, så kunde de inte låta bli att ge sig in bland de arbetande. För det kan vara roligt att gå och så sin åker på våren och tänka på säden, som skall komma upp ur jorden, men detta var något ännu mera lockande.

Det var inte bara svaga strån, som skulle komma upp ur den här sådden, utan det var starka träd med höga stammar och mäktiga grenar. Det var att ge upphov inte bara åt en sommars gröda, utan åt många års växtlighet. Det var att väcka insektsurr och trastsång och tjäderspel och allt slags liv på den ödsliga bergvidden. Och så var det liksom ett minnesmärke, som man reste sig inför kommande släkten. Man kunde ha gett dem en kal, naken höjd i arv, och nu skulle de i stället få en stolt skog. Och när de efterkommande besinnade detta, skulle de förstå, att deras förfäder hade varit ett gott och klokt folk, och de skulle tänka på dem med vördnad och tacksamhet.

XL. En dag i Hälsingland

Ett stort grön blad

Torsdag 16 juni

Nästa dag for pojken fram över Hälsingland.Det låg under honom med nya, ljusgröna skott på barrträden, nytt björklöv i hagarna, ny grönska på ängarna och nyuppkommen säd på åkrarna. Det var ett högländ och bergigt land, men mittigenom det drog en vid och ljus dalgång, och från denna utbredde sig åt ömse sidor andra dalgångar, somliga trånga och korta, några breda och långa. "Det här landet får jag visst likna vid ett blad," tänkte pojken, "för grönt är det som ett blad, och dalgångarna förgrenar sig över det ungefär på samma sätt, som ådrorna förgrenar sig över en bladskiva."

Från den stora huvuddalen utgingo först två väldiga grendalar, en åt öster och en väster. Sedan sände den bara ut smådalar, tills den kom rätt långt mot norr, Där sträckte den åter ut två starka armar. Efter detta fortgick den ännu en god bit rätt framåt, men så smalnade den av och försvann i obygden.

Mitt i den stora dalgången flöt en bred, präktig älv, som mångenstädes vidgade ut sig till små sjöar. Närmast älven lågo ängar, som voro tätt besatta med små gråa lador, ovanför ängarna vidtogo åkrarna, och vid dalens gräns, där skogen började, stodo gårdarna. De voro stora och välbyggda och följde den ena efter den andra i nästan oavbruten rad. Kyrkorna höjde sig nere vid älvstranden, och omkring dem samlades gårdarna till stora byar. Likaså trängdes husen där vid sjöar och älvar och voro lätt igenkännliga på brädstaplarna, som voro upplagda omkring dem.

Grendalarna voro på samma sätt som mittdalen fyllda av sjöar, åkrar, byar och gårdar. De smögo ljusa och leende in mellan de mörka bergen, tills de så småningom trängdes samman av dessa och blevo så smala, att de inte kunde rymma mer än en liten bäck.

På höglandet mellan dalarna höll barrskogen till. Den hade inte jämn mark att växa på, utan en mängd berg lågo kringvräkta däruppe, men skogen täckte alltsammans som en luden fäll, utbredd över en knotig kropp.

Detta var ett grant land att skåda ner på. Pojken fick också se rätt mycket av det, därför att örnen försökte leta reda på den gamla spelmannen Klement Larsson och for från dalgång till dalgång och spejade efter honom.

När det led ett stycke framåt morgonen, blev det liv och rörelse vid gårdarna. Dörrarna till fähusen, som i det här landskapet voro

stora, högtimrade och hade skorsten och höga, breda fönster, slogos upp på vid gavel, och korna släpptes ut. Dessa voro vackra och ljusa, småväxta och smidiga, säkra på foten och så muntra, att de gjorde de lustigaste språng. Kalvarna och fåren kommo också ut, och det var inte svårt att se, att de voro i sitt bästa lynne.

För varje ögonblick blev det livligare på gårdsplanen. Ett par unga flickor med ränslar på ryggen gingo omkring bland boskapen. En pojke med ett långt spö i handen höll fåren samlade. En liten hund for omkring bland korna och skällde på dem, som ville stångas. Husbonden spände en häst för en kärra och lastade denna med smörbyttor, ostformar och allehanda matvaror. Människorna skrattade och trallade. Både de och djuren voro muntra, som om de väntade sig en riktig glädjedag.

En stund efteråt voro alla dessa på väg uppåt skogarna. En av flickorna gick i spetsen och lockade boskapen med vackert klingande rop. Efter henne följde kreaturen i en lång rad. Vallgossen och vallhunden löpte hit och dit för att se efter, att intet djur vek av från rätta kosan. Sist av alla kommo bonden och hans dräng. De gingo vid sidan av kärran för att hindra den från att välta, för vägen, som de följde, var bara en smal, stenig skogsstig.

Antingen måtte alla bönder i Hälsingland ha för sed att sända sin boskap uppåt skogarna på en och samma dag, eller också bara föll det sig så det året. Men nog såg pojken de glada tågen av människor, och boskap vandra ut från vartenda dal och vartenda gård, rycka in i den öde skogen och fylla den med liv. Från de mörka skogsdjupen hörde han hela dagen valljäntornas låtar och koskällornas pinglande. De flesta hade långa och svåra vägar att färdas, och pojken såg hur de med stort besvär tågade över sanka mossar, hur de måtte göra omvägar för att kringgå vindfällen, och hur det mången gång hände, att kärrorna stötte mot stenar och välte med allt, som fanns i dem. Men folket mötte alla svårigheter med klingande skratt och lustigt humör.

Fram på eftermiddagen nådde de vandrande röjda platser i skogen, där ett lågt fähus och ett par små gråa stugor voro resta. När korna kommo in på gården mellan stugorna, råmade de muntert, som om de kände igen sig, och började genast beta av det gröna, saftiga gräset. Människorna buro under skämt och glam vatten och ved och allt, som hade fraktats på kärran, in i den största stugan. Snart trängde rök ut ur skorstenen. Och så slogo sig fäbodjäntorna, vallgossen och de vuxna karlarna ner kring en flat häll ute i det fria och började spisa.

Gorgo, örnen, trodde säkerligen, att han skulle finna Klement Larsson bland dessa, som drogo uppåt skogen. Så snart han såg ett fäbodtåg, sänkte han sig ner och granskade det med sin skarpa blickar.

Men timme efter timme gick, utan att han fann honom.

Efter mycket kringsvävande kom örnen mot kvällen till en bergig och ödslig trakt, som låg öster om den stora huvuddalen. Åter såg han en fäbodvall under sig. Folk och boskap hade redan kommit dit. Karlarna stodo och höggo ved, och fäbodjäntorna mjölkade korna.

"Se dit!" sade Gorgo. "Där tror jag att vi har honom."

Han sänkte sig, och till sin stora förvåning såg då pojken, att örnen hade rätt. Där stod verkligen den lille Klement Larsson och högg ved på fäbodvallen.

Gorgo slog ner i täta skogen ett stycke från husen. Nu har jag uppfyllt det, som jag har åtagit mig," sade han och gjorde ett stolt kast med huvudet. "Du får nu försöka att komma till tals med karln. Jag ska sätt mig däroppe i den täta talltoppen och vänta på dig."

Djurens nyårsnatt

På fäbodvallen var arbetet slut och kvällsvarden äten, men folket satt uppe och språkade. Det var längesedan de hade varit i skogen en sommarnatt, och det föreföll, som om de inte hade råd att lägga sig att sova. Full dager var det, och fäbodjäntorna sysslade ivrigt med sina handarbeten, men emellanåt lyfte de huvudet, sågo inåt skogen och logo för sig själva. "Ja, nu är vi här igen," sade de, och bygden sjönk bort ur deras sinnen med all sin oro, och skogen omslöt dem med sin tysta frid. När de hemma vid gården tänkte på att de skulle gå ensamma i skogen hela sommaren, kunde de knappt förstå hur de skulle härda ut med detta, men så snart de voro framme vid fäbodarna, kände de, att här hade de ändå sin bästa tid.

Från ett par fäbodar, som lågo i närheten, hade unga flickor och karlar kommit för att hälsa på, så att det var rätt mycket folk, som hade slagit sig ner i gräset framför stugorna, men något samtal ville inte komma i gång. Karlarna skulle vända om ner till hemmet nästa dag, och fäbodjäntorna gåvo dem små uppdrag och bådo dem föra hälsningar neråt bygden. Det var ungefär allt, som sades.

Då såg den äldsta av jäntorna upp från arbetet och sade helt muntert: "Vi borde inte behöva ha de så tyst på fäbodvallen i kväll, för vi har med oss två, som brukar tycka om att berätta. Den ene är Klement Larsson, som sitter här bredvid mig, och den andre är Bärnhard från Sunnansjö, som står därborta och titta oppåt Blacksåsen. Nu tycker jag, att vi borde be dem tala om var sin historia för oss, och jag lovar, att till den, som roar mest, ska jag ge den här halsduken, som jag håller på att sticka."

Detta förslag vann stort bifall. De två, som skulle tävla, gjorde förstås några invändningar, men gåvo snart med sig. Klement bad, att Bärnhard skulle börja, och det hade denne ingenting emot. Han kände inte mycket till Klement Larsson, men han förmodade, att denne skulle komma med någon gammal historia om gastar och troll, och som han visste, att folk gärna lyssnar till sådant, ansåg han det klokast att välja något av samma slag.

"För flera hundra år sedan," sade han, "hände det, att en prost här i Delsbo var ute och red en nyårsnatt mitt i täta skogen. Han satt till häst, klädd i päls och skinnluva, och på sadelknappen hade han en väska, där han förvarade nattvardskärlen, handboken och prästkappan. Han hade varit kallad i sockenbud långt borta i skogsbygden, och han hade suttit och talat vid den sjuke, tills det hade blivit sena kvällen. Nu äntligen var ha på hemvägen, men han trodde inte, att han skulle hinna fram till prostgården förrän långt efter midnatt.

När han nu måste färdas omkring på hästryggen och inte fick ligga stilla i sin säng var han glad, att det inte var någon svår natt att vara ute i. Det var blidväder med stilla luft och mulen himmel. Fullmånen vandrade stor och rund bakom molnen och gav ljus, fast det inte själv syntes. Om inte den smulan månsken hade varit, skulle han ha haft svårt att skilja stig från mark, för det var barvinter och allting hade samma brungråa färg.

Den där natten red prosten, som han satte stort värde på. Den var stark, uthållig och nära nog så klok som en människa. Bland annat förstod den sig på att hitta hem från vilket ställe i socknen som helst. Det hade prosten märkt flera gånger, och han litade så säkert på detta, att han aldrig brydde sig om att tänka på vägen, när han red den hästen. Sålunda kom han nu också ridande mitt i gråa natten och villande skogen med tyglarna hängande lösa och tankarna långt borta.

Prosten satt och tänkte på den predikan han skulle hålla nästa dag och på mycket annat dessutom, och det dröjde en bra stund innan det föll honom in att ta reda på hur långt han hade hunnit på hemvägen. När han till sist såg opp och märkte, att skogen stod lika tät omkring honom som vid resans början, blev han ganska förvånad. Han hade nu ridit så länge, att han borde ha kommit till den odlade delen av socknen.

Det var på samma sätt i Delsbo då som nu. Kyrkan och prostgården och alla stora gårdar och byar låg norrut i socknen omkring Dellen, och söderut fanns det bara skogar och berg. När prosten såg, att han ännu befann sig i obygden, visste han alltså, att han var kvar i södra delen av socknen, och att han nu måste färdas mot norr för att komma hem. Men detta var just var han tyckte att han inte gjorde. Han hade varken måne eller stjärnor att rätta sig efter, men han var en av dem, som har väderstrecken i huvudet, och han hade en bestämd känsla av att han red mot söder eller kanske mot öster.

Det var hans mening att vända hästen genast, men så hejdade han sig. Hästen hade aldrig gått vilse förut, och den gjorde det nog inte nu heller. Det var troligare, att det var han själv, som misstog sig. Han hade varit långt borta med sina tankar och inte följt med vägen. Och så lät han hästen fortsätta i den gamla riktningen och försjönk på nytt i sina funderingar.

Men strax därpå slog en stor gren till honom så häftigt, att den höll på att sopa honom från hästryggen. Då förstod han, att han måste ta reda på vart han hade kommit.

Han såg mot marken och märkte, att han färdades på mjuk mossa, där det inte fanns någon upptrampad stig. Hästen gick på ganska raskt i alla fall och visade ingen tvekan. Men alldeles som nyss förut kände sig prosten övertygad, att den gick åt orätt håll.

Den gången dröjde han inte att gripa in. Han fattade tyglarna, tvang hästen att vända och lyckades också att föra den tillbaka till stigen. Men knappast var den där, förrän den gjorde en omväg och på nytt begav sig rakt inåt skogen.

Prosten var så viss om att den gick orätt, som det gärna var möjligt, men när hästen var så envis, tänkte han, att den möjligen ville söka sig fram till en bättre väg, och så lät han den fortsätta.

Hästen redde sig väl, fastän den inte hade någon stig att följa. Stod en bergklint i vägen, klättrade den oppför den lika vig som en get, och när det sedan bar utför, satte de fötterna samman och kanade utför de branta hällarna.

'Måtte han bara hitta tillbaka hem före kyrkdags!' tänkte prosten. 'Jag undrar vad för min Delsbofolket skulle hålla, om jag inte komme i tid till kyrkan.'

Han fick inte längre grubbla över detta, för han kom helt hastigt fram till en plats, som han kände igen. Det var en liten mörk tjärn, där han hade legat på fiske förra sommaren. Nu såg han, att det stod just så till, som han hade fruktat. Han var djupt inne i skogstrakten, och hästen strävade fram mot sydost. Den tycktes riktigt ha föresatt sig att bära honom så långt bort från kyrka och prästgård som möjligt.

Prosten sprang med all hast ur sadeln. Han kunde inte på detta sätt låta hästen föra honom bort i obygden. Han måste hem, och eftersom hästen envisades att gå åt orätt håll, beslöt han sig för att vandra till fots och leda den, tills de komme in på kända vägar. Han lindade tyglarna om armen och började vandringen. Det var inte någon lätt sak att gå genom skogen klädd i tung päls, men prosten var en stark och härdad man och inte rädd för någon ansträngning.

Hästen vållade honom emellertid nya bekymmer. Den ville inte följa honom, utan satte hovarna i marken och spjärnade emot.

Då blev prosten ond till sist. Han brukade aldrig slå den där hästen, och det tyckte han sig inte vilja göra nu heller. I stället kastade han tyglarna och gick ifrån den. 'Vi får väl skiljas åt här, eftersom du vill gå din egen väg,' sade han.

Han hade knappast gått ett par steg, förrän hästen kom efter honom, fattade ett försiktigt grepp i hans rockärm och sökte hejda honom. Prosten vände sig då om och såg hästen in i ögonen liksom för att utforska varför den betedde sig så underligt.

Efteråt kunde prosten inte riktigt förstå hur detta hade varit möjligt, men säkert är det, att så mörkt det var, så han hästens ansikte alldeles tydligt och kunde läsa i det, som om det hade varit en människas. Han förstod, att hästen befann sig i den fruktansvärdaste oro och ängslan. Den riktade en blick åt honom, som var både bedjande och förebrående. 'Jag har tjänat dig och gjort sin vilja dag efter dag,' tycktes den säga. 'Ska du inte kunna följa mig denna enda

natt?'

Prosten blev rörd över den bön, som han läste i djurets ögon. Det var klart, att hästen behövde hans hjälp på ett eller annat sätt den här natten, och som han var en karlakarl, beslöt han genast, att han skulle följa den. Utan vidare dröjsmål ledde han den fram till en sten för att kunna stiga opp i sadeln. 'Gå på du!' sade han. 'Inte ska jag överge dig, eftersom du vill ha mig med. Ingen ska säga om prosten i Delsbo, att han nekar att följa någon, som är i nöd.'

Efter detta lät han hästen gå, som den ville och tänkte bara på att hålla sig kvar i sadeln. Det blev en farligt och besvärlig färd, och oppåt bar det nästan hela tiden. Skogen stod så tät omkring honom, att han inte kunde se två steg framför sig, men det förekom honom, som om de färdades oppåt ett högt berg. Hästen krånglade sig oppför vådliga branter. Om det hade varit prosten själv, som hade styrt, skulle han aldrig ha tänkt på att föra fram en häst genom sådan mark. 'Du ämnar väl aldrig dig opp på Blacksåsen heller?' sade prosten och skrattade litet på samma gång, för han visste, att Blacksåsen var ett av de högsta bergen i Hälsingland.

Mittunder ritten började prosten märka, att han och hästen inte var de enda, som färdades ute den natten. Han hörde hur stenar rullade undan och hur grenar brötos. Det lät, som när stora djur banar sin väg genom skogen. Han visste, att det fanns gott om vargar där i trakten, och han undrade om hästen ville föra honom till en kamp mot vilddjuren.

Oppåt och oppåt bar det, och ju högre de kom, desto glesare blev skogen.

Äntligen red de framåt en nästan kal bergsrygg, där prosten kunde se sig omkring åt alla håll. Han såg ut över omätliga sträckor av land, som gick opp och ner i klackar och klintar och överallt låg täckt av dystra skogar. Så mörkt, som det var, hade han svårt att finna någon reda i detta, men snart fick han klart för dig var han befann sig.

'Jo jo män, är det Blacksåsen, som jag har ridit opp på,' tänkte han. 'Det kan inte vara något annat berg. Där i väster ser jag Järvsö klack, och i öster blänker havet omkring Agön. Oppe i norr ser jag också något, som skiner. Det är nog Dellen. Och här i djupet under mig ser jag den vita röken från Nianforsen. Ja, det är Blacksåsen, som jag har kommit opp på. Det var också ett äventyr!'

När de var oppe på högsta toppen av berget, stannade hästen bakom en yvig gran, som om den ville hålla sig dold där. Prosten böjde sig fram och förde undan grenarna, så att han fick fri utsikt.

Bergets kala hjässa låg framför honom, men det var inte tomt och öde där, som han hade väntat. Mittpå den öppna platsen låg ett stort klippblock, och runt om detta var många vilda djur församlade. Det såg ut, tyckte prosten, som om de vore ditkomna för att hålla något

slags ting.

Närmast intill den stora stenen såg prosten björnarna, som var så tungt och fast byggda, att de liknade pälsklädda klippblock. De hade lagt sig ner och blinkade otåligt med de små ögonen. Den märktes, att de hade svårt för att hålla sig vakna. Bakom dem satt några hundra vargar i täta leder. De var inte sömniga utan mer livliga mitt i vintermörkret än någonsin om sommaren. De satt på bakbenen som hundar, piskade marken med svansarna och flämtade häftigt, med tungan hängande långt ut ur gapet. Bakom vargarna smög lodjuren omkring, styvbenta och klumpiga, lika stora, vanskapade kattor. De tycktes sky att visa sig för de andra djuren och fräste då någon kom dem nära. Ledet bakom lodjuren intogs av järvarna, som hade hundansikte och björnpäls. De trivdes inte på marken, utan trampade otåligt med sina breda fötter och längtade att få komma opp i träden. Och bakom dessa, över hela platsen ända bort till skogsbrynet, tumlade rävarna, vesslorna, mårdarna, som alla var små och synnerligen skönt skapade, men hade en än mera vild och blodtörstig uppsyn än de större djuren.

Allt detta såg prosten mycket väl, därför att hela platsen var upplyst. På den höga stenen i mitten stod nämligen skogsrået och höll i handen ett tallvedsbloss, som brann med hög, röd låga. Rået var högt, som det högsta träd i skogen, hade granriskappa och grankotthår. Det stod alldeles stilla, med ansiktet vänt mot skogen. Det spejade och lyssnade.

Fastän prosten såg alltihop fullkomligt tydligt, var han så förvånad, att han liksom ville strida emot och inte tro sina egna ögons vittnesbörd. 'Det är ju alldeles omöjligt, det här,' tänkte han. 'Jag har ridit omkring för länge i skogsmörkret. Det är en inbillning, som har fått makt med mig.'

Men i alla fall gav han med största iver akt på allting, och han undrade vad han skulle få se, och vad som skulle komma att hända.

Han behövde inte vänta länge, förrän nerifrån skogen ljöd en liten pinglande skälla. Och strax hörde han buller av steg och av bristande grenar, såsom när en mängd djur bryter fram genom vildmarken.

Det var en stor skara husdjur, som kom opp på berget. De tågade fram ur skogen i sådan ordning, som om de skulle ha varit på väg till fäboden. Först gick skällkon, sedan tjuren, så de andra korna och därefter ungkreatur och kalvar. Fåren följde dem i en tät skock, så kom getterna och sist ett par hästar och föl. Vallhunden gick vid sidan av hjorden, men varken vallgosse eller vallpiga ledsagade den.

Prosten tyckte, att det var hjärtskärande att se tamdjuren komma tågande rätt mot rovdjuren. Han skulle ha velat ställa sig i vägen för dem och skrika åt dem att stanna, men han förstod nog, att det inte var i någon människas makt att hejda boskapens vandring denna natt,

och han höll sig stilla.

Det var lätt att se, att tamdjuren plågades inför det, som de hade att gå till mötes. De såg eländiga och ängsliga ut. Om det så var skällkon, skred hon framåt med hängande huvud och modlösa steg. Getterna hade inte lust varken att leka eller stångas. Hästarna försökte att hålla sig käcka, men hela deras kropp riste av skräck. Allra ömkligast såg vallhunden ut. Den höll svansen mellan benen och nästan kröp utefter marken.

Skällkon ledde tåget ända fram till skogsrået, som stod på stenen på berget topp. Den gick runt omkring stenen och vände så tillbaka mot skogen, utan att något av vilddjuren rörde den. Och på samma sätt vandrade all boskap oantastad förbi vilddjuren.

Medan kreaturen drog förbi, såg prosten, att skogsrået sänkte sin tallvedsfackla över en och annan av dem och vände den neråt.

För var gång detta skedde, bröt rovdjuren ut i ett högt, glatt rytande framför allt om det var över en ko eller något annat storkreatur, som facklan sänktes, men det kreatur, som såg facklan vändas över sig, skrek högt och gällt, som om det skulle ha fått en kniv i köttet, och hela den flock, som det tillhörde, bröt också ut i klagan.

Nu började prosten förstå vad det var han såg. Han hade allt hört talas förut om detta, att djuren i Delsbo samlade på Blacksåsen var nyårsnatt, för att skogsrået skulle utmärka vilka tamdjur, som under nästa år skulle falla i rovdjurens våld. Han kände en stor ömkan med de arma kreaturen, som var under vilddjursvälde, fast de väl inte borde ha någon annan herre än människan.

Knappast hade den först flocken dragit bort, förrän det återigen hördes skällklang nerifrån skogen och boskapen från en annan gård kom tågande opp på bergstoppen. Den gick i samma ordning som den föregående och vandrade fram till skogsrået, som stod där strängt och allvarligt och märkte ut djur efter djur för döden. Och efter denna flock kom skara på skara utan avbrott. Somliga flockar utgjordes blott av ett par getter. Det var tydligt, att dessa kom från små torftiga hem, men fram till skogsrået måste de, och varken de ena eller de andra blev skonade.

Prosten tänkte på Delsbobönderna, som hade så mycken kärlek för sina husdjur. 'Visste de bara om detta, skulle de väl inte låta det fortgå så här,' tänkte han. 'De skulle väl våga sitt eget liv hellre än att låta sin boskap vandra fram mellan björnar och vargar och få sin dom av skogsrået.'

Den sista flocken, som trädde fram, var prästgårdsboskapen. Prosten kände igen skällkons klocka redan på långt håll, och det måtte också hästen ha gjort. Den började skälva i alla leder och betäcktes av svett. 'Jaså, nu är det din tur att gå förbi skogsrået och få sin dom,'

sade prosten till hästen. 'Men var inte rädd du! Jag förstår nog varför du har fört mig hit, och jag ska inte överge dig.'

Den präktiga prästgårdsboskapen kom i ett långt tåg fram ur skogen och gick mot skogsråret och vilddjuren. Den sista i raden var hästen, som hade fört sin husbonde opp på Blacksåsen. Prosten hade inte stigit ur sadeln, utan satt kvar där och lät djuren bära honom fram mot skogsråret.

Han hade varken bössa eller kniv till sitt försvar, men han hade tagit fram handboken och satt med den tryckt mot sitt bröst, när han nu gav sig i kamp med styggelsen.

Till en början var det, som skulle ingen ha märkt honom. Prästgårdsboskapen gick förbi skogsråret på samma sätt som de andra hoparna. Skogsråret sänkte inte tallvedsfacklan över något av djuren. Först när den kloka hästen kom, gjorde det en rörelse för att utmärka den för döden.

Men i detsamma sträckte prosten opp handboken, och fackelskenet föll på korset på bokpärmen. Skogsråret gav till ett högt och gällt skrik, och blosset föll ur dess hand ner på marken.

Lågan slocknade genast, och i den plötsliga övergången från ljus till mörker kunde prosten ingenting se. Ingenting hörde han heller. Omkring honom rådde samma djupa tystnad, som det brukade vara om vintern i vildmarken.

Då delade dig hastigt de tunga molnen, som täckte himlen, och genom rämnan trädde fullmånen och kastade ljus ner till marken. Och nu såg prosten, att han och hästen stod ensamma på Blacksåsens topp. Inte ett enda av de många vilddjuren fanns kvar där. Marken var inte opptrampad av alla boskapshjordarna, som hade gått över den. Men själv satt han med handboken sträckt framför sig, och hästen under honom stod skälvande och badade i svett.

När prosten hade ridit nerför berget och kom hem till sig gård, visste han inte mer om det var en dröm eller syn eller verklighet, det, som hade hade sett. Men att det var en maning till honom att tänka på de arma djuren, som var under vilddjursvälde, det förstod han. Och han predikade så väldeligen för Delsbobönderna, att i hans tid blev alla vargar och björnar utrotade här i socknen, fast de lär nog ha kommit tillbaka, sedan han var borta."

Här slutade Bärnhard sin berättelse. Han fick mycket beröm från alla håll, och det tycktes vara en avgjord sak, att han skulle få priset. De flesta ansågo nästan, att det var synd om Klement att nödgas tävla med honom.

Men Klement började oförskräckt. "Det var en dag, då jag gick på Skansen utanför Stockholm och längtade hem," sade han, och så berättade han om pysslingen, som han hade friköpt, för att han inte skulle bli satt i bur och begapad av människorna. Och han talade

vidare om, att knappt hade han utfört denna goda gärningen, förrän han hade blivit lönad för den. Han talade och talade, under det att åhörarnas häpnad blev allt större, och när han äntligen kom till den kungliga lakejen och den granna boken, hade alla fäbodjäntorna lagt ner sina handarbeten i knäet och sutto orörliga och stirrade på Klement, som hade fått uppleva så märkvärdiga händelser.

Så snart Klement hade slutat, sade den äldsta fädbodjäntan, att han skulle han halsduken. "Bärnhard har bara berättat sådant, som har hänt en annan, men Klement har själv varit med om en riktig saga, och det tycker jag är förmer," sade hon.

Detta höllo alla med om. De sågo att Klement med helt andra ögon än förut, sedan de hade fått, att han hade talat med kungen, och den lille spelmannen var rädd att visa hur stolt han kände sig. Men mitt uppe i denna stora lyckan hände det, att någon frågade honom var han hade gjort av pysslingen.

"Jag hann inte själv sätta ut en blå skål till honom," sade Klement. "Men jag bad lappgubben göra det. Var han sedan har blivit av, det vet jag inte.

Knappast hade Klement sagt detta, förrän en liten tallkotte kom farande och slog honom på näsan. Den kom inte från träden, och ingen av människorna hade kastat den. Det var alldeles omöjligt att begripa var den kom ifrån.

"Aj, aj, Klement!" sade fädbodjäntan. "Det ser ut, som om småfolket skulle höra på vad vi talar om. Ni borde nog inte ha lämnat åt någon annan att sätta ut den blåa skålen."

XLI. I Medelpad

Fredag 17 juni

Örnen och pojken voro ute i god tid nästa morgon, och Gorgo tänkte nog, att han skulle hinna långt uppåt Västerbotten den dagen. Men då bar det sig inte bättre, än att han hörde hur pojken sade för sig själv, att i ett sådant land, som det han nu for fram över, var det väl omöjligt för människor att leva.

Landet, som låg under dem, var södra Medelpad, och där fanns rakt ingenting annat än ödsliga skogar. Men när örnen hörde pojkens ord, ropade han genast: "Häroppe har de skogen till åker."

Pojken tänkte på vad det var för en skillnad mellan de ljusa, gula rågåkrarna med sina veka strån, som sköto upp på en sommar, och den mörka barrskogen med de fasta stammarna, som behövde åratal för att mogna till skörd. "Det vill gott tålamod till för den, som ska få sin bärgning från en sådan här åker," sade han.

Mer blev det inte sagt, förrän de kommo till en plats, där skogen var avverkad, så att marken var täckt bara av stubbar och avhuggna riskvistar. När de foro fram över stubbmarken, hörde örnen, att pojken sade för sig själv, att detta var en bra ful och fattig plats.

"Det är en åker, som blev avmejad förra vintern," ropade örnen genast.

Pojken tänkte på hur skördemännen i hans trakt foro ut på sina skördemaskiner i de vackra, ljusa sommarmornarna och på kort tid mejade av ett stort fält. Men skogsåkern skördades under vintern. Timmerhuggarna drogo ut i vildmarken, där snön låg hög och kölden var som strängast. Det var ett drygt arbete bara att fälla ett enda träd, och för att avverka en skogslott, så stor som denna, hade de väl måst ligga ute i flera veckor. "Det måste vara duktigt folk, som kan meja av en sådan här åker," sade han.

När örnen hade gjort ett par vingslag, fingo de syn på en liten koja, som låg i kanten av stubbmarken. Den var uppförd av grova, obarkade stockar, var utan fönster och hade bara ett par lösa bräder till dörr. Taket hade varit täckt med bark och kvistar, men det var nu sönderfallet, så att pojken kunde se, att inne i kojan funnos endast några stora stenar, som hade tjänat till eldstad, och ett par breda träbänkar. När de foro fram över kojan, hörde örnen, att pojken undrade vem som kunde ha bott i en så eländig stuga.

"Skördemännen, som har mejat skogsåkern, har bott här," ropade örnen genast.

Pojken tänkte på hur skördefolket hemma i hans trakt vände tillbaka glatt och muntert från arbetet och hur det bästa, som mor hade i visthuset, bullades upp för dem. Här skulle de efter det stränga arbetet gå till vila på hårda bänkar i en koja, som var sämre än ett uthus. Och vad de fingo äta, det kunde han rakt inte begripa. "Jag är rädd för att de inte hålles några skördegillen för de här arbetarna," sade han.

Litet längre fram sågo de under sig en förfärligt usel väg, som slingrade genom skogen. Den var smal och sned, backig och krokig, stenig och gropig och sönderskuren av bäckar på flera ställen. När de foro fram över skogsvägen, hörde örnen, att pojken undrade vad som hade fraktats på en sådan väg.

"Det är på den här vägen, som skörden har förts till stacken," sade örnen.

Återigen tänkte pojken på vilket lustigt liv det var därhemma, när de stora skördevagnarna, förspända med två starka hästar, drogo säden bort från åkern. Karlen, som körde, satt stolt högst på lasset, hästarna yvdes och kråmade sig, och bybarnen, som hade fått lov att klättra upp på kärvarna, sutto där och skreko och skrattade, halvt glada och halvt förfärade. Men här fraktades tunga stockar utför och uppför stupande branter. Hästen måtte bli som sönderdragen, körkarlen skulle väl mången gång känna sig förtvivlad. "Jag är rädd för att det inte har hörts mycken gamman utmed den här vägen," sade pojken.

Örnen svingade sig framåt med väldiga vingslag, och om en liten stund kommo de till en älvstrand. Här sågo de en plats, som var alldeles betäckt med spånor, stickor och bark. Örnen hörde, att pojken undrade varför det såg så skräpigt ut därnere.

"Det är här, som skörden har varit stackad," ropade örnen.

Pojken tänkte på hur sädesstackarna i hans trakt lades upp tätt vid gårdarna, som om de voro deras bästa prydnad. Här kördes skörden ner till en ödslig älvstrand och lämnades där. "Jag undrar om någon går hit bort i ödemarken, räknar sina stackar och jämför dem med grannens," sade han.

En liten stund därefter hunno de fram till den stora älven Ljungan, som flöt fram i en bred dalgång. Genast var allt så förändrat, att de kunde tro sig vara komna till ett annat land. Den mörka barrskogen hade stannat på branterna ovanför dalen, och sluttningarna voro klädda med ljusstammiga björkar och aspar. Dalen var så bred, att älven på många ställen kunde vidga ut sig till sjöar. På stränderna låg en stor, rik bygd med präktiga och väl upptimrade gårdar. När de foro fram över dalen, hörde örnen, att pojken undrade över att ängar och åkrar, som funnos där, kunde räcka till för en så stor befolkning.

"Här bor skördefolket, som mejar av skogsåkern," ropade örnen.

Pojken tänkte på de låga stugorna och de kringbyggda gårdarna i Skåne. Här bodde bönderna i riktiga herrgårdshus. "Det ser ut, som om det skulle löna sig att arbeta i skogen," sade han.

Örnen hade ämnat fara rakt mot norr, men när han kom ett stycke över älven, hörde han hur pojken undrade vem som tog hand om timret, sedan det hade blivit upplagt vid älvbrädden. Då svängde Gorgo om och for österut neråt Ljungan. "Det är älven, som tar hand om det och kör det till kvarnen," ropade han.

Pojken tänkte på hur noga det var därhemma att inte ett korn fick spillas bort. Här kommo nu stora massor av timmer flytande i älven, utan att någon vårdade sig om dem. Han kunde inte tro, att mer än hälften av stockarna kom fram, dit de skulle. Somliga flöto mitt i strömfåran, och för dem gick allt väl, med andra färdades utmed stranden, och de stötte mot uddar eller blevo kvarliggande i vikarnas lugnvatten. I sjöarna samlade sig stockarna i sådan mängd, att de täckte hela deras yta. Där tycktes de ligga och vila hur länge som helst. Vid broarna fastnade de, i fallen hände det, att de bröto rätt av, i forsarna stannade de framför stenarna och byggde upp dig till höga, vacklande staplar. "Jag kan undra hur lång tid den här skörden behöver för att komma till kvarnen," sade pojken.

Örnen fortfor att långsamt flyga neråt Ljungan. Över många ställen höll han sig stilla med utbredda vingar, för att pojken skulle få tid att se hur den här sortens skördearbete gick till.

Om en stund kommo de till ett ställe, där flottningskarlarna arbetade. Och örnen hörde, att pojken undrade för sig själv vad det var för folk, som sprang fram utmed stränderna.

"Det är de, som tar vara på all den skörden, som har fördröjt sig på vägen," ropade örnen.

Pojken tänkte på hur lugnt och fredligt folk körde sin säd till kvarnen hemma hos honom. Här sprungo karlar fram på älvstranden med långa båtshakar i händerna, och med all möda och besvär hjälpte de timret till rätta. De vadade ut i strandvattnet, så att de blevo våta från topp till tå. De hoppade från sten till sten långt ut i forsarna, de vandrade omkring på de vaggande timmerhoparna så lugnt, som om de skulle ha gått på släta marken. Det var djärvt och rådigt folk. "När jag ser det här, måste jag tänka på smederna i Bergslagerna, som handskades med elden, som om den vore alldeles ofarlig," sade pojken. "Dessa flottningskarlarna leker med vattnet, som om de vore herrar över det. De tycks ha kuvat det, så att det inte vågar skada dem."

Så småningom hade de närmat sig älvmynningen, och Bottniska viken låg framför dem. Men Gorgo fortsatte inte rakt fram, utan for norrut längs kusten. Han hade inte farit långt, förrän de sågo under sig

ett sågverk, så stort som en småstad. När örnen svävade fram och tillbaka över det, hörde han hur pojken sade för sig själv, att detta var en bra stor och präktig plats.

"Här har du den stora timmerkvarnen, som kallas Svartvik," ropade örnen.

Pojken tänkte på väderkvarnarna hemma i hans trakt, som lågo så fridsamt inbäddade i grönska och rörde vingarna så långsamt. Den här kvarnen, där skogsskörden skulle malas, låg tätt invid kusten. På vattnet framför den summo en mängd stockar, som en efter annan släpades med järnkedjor uppför en sluttande bro in i ett hus, som liknade en stor lada. Vad som skedde med dem därinne, det kunde pojken inte se, men starkt rassel och dån hörde han, och från andra sidan av huset kommo små vagnar utlöpande, som voro fullastade med vita plankor. Vagnarna foro på blanka skenor bort till brädgården, där plankorna lades upp i staplar, som bildade gator liksom husen i en stad. På ett ställe byggdes nya staplar, på ett par stora skepp, som lågo och väntade på last. Det var vimlande fullt av arbetare, och bakom brädgården uppåt skogen lågo deras bostäder. "Här arbetar de så, att de måtte hinna att såga opp all skog i Medelpad," sade pojken.

Örnen rörde vingarna en smula, och genast sågo de ett nytt stort sågverk, som var ungefär likt det förra, men såghus, brädgård, lastkaj och arbetarbostäder.

"Här har du en till av de stora kvarnarna. Den kallas Kubikenborg," ropade örnen.

"Jag ser, att det kommer mer skörd ur skogen, än jag kunde tro," sade pojken. "Men nu är det väl slut med timmerkvarnarna."

Örnen rörde vingarna sakta, for förbi ännu ett par sågverk och kom fram till en stor stad. När örnen hörde, att pojken undrade vad detta var för en stad, ropade han: "Detta är Sundsvall. Det är huvudgården i timmerbygden."

Pojken tänkte på städerna nere i Skåne, som sågo så gråa och gamla och allvarliga ut. Häruppe i den kulna norden låg Sundsvalls stad innerst inne i en vacker vik och såg ny och glad och strålande ut. Det var något särskilt lustigt med den, när man såg den uppifrån, för i mitten stod en klunga höga stenhus, så präktiga, att det knappt fanns make till dem i Stockholm. Runt om stenhusen var ett tomrum, och så vidtog en krans av trähus, som lågo trevliga och glada i små trädgårdar, men som tyckte veta med sig, att de voro mycket sämre än stenhusen, och inte vågade sig fram i deras närhet. "Det här är nog en både rik och mäktig stad," sade pojken. "Kan det vara möjligt, att det är den magra skogsmarken, som ger upphov till allt detta?"

Örnen rörde vingarna och for över till Alnön, som låg mittemot Sundsvall. Här råkade pojken i största förvåning över alla de sågverk,

som klädde stränderna. De lågo på Alnön det ena bredvid det andra, och de lågo på fasta landet mittemot, verk vid verk, brädgård vid brädgård. Han räknade åtminstone till fyrtio, men han trodde nog, att de voro ännu fler. "Det är då underbart, att det kan se så ut häroppe," sade han. "Ett sådant liv och en sådan rörelse har jag inte sett på något annat ställe under hela resan. Det är ett märkvärdigt land, som vi har. Vart jag kommer, alltid finns det något för människor att leva av."

XLII. En morgon i Ångermanland

Brödet

Lördag 18 juni

När örnen hade farit ett stycke uppåt Ångermanland nästa morgon, sade han, att i dag var det han, som var hungrig och måste skaffa sig mat. Han satte ner pojken i en väldig tall, som stod på en hög bergås, och flög därpå sin väg.

Pojken fann en god sittplats i en grenklyka och satt där och såg ner över Ångermanland. Det var en vacker morgon, solskenet förgyllde trädtopparna, en svag vind for spelande genom barren, den skönaste doft slog upp ur skogen, ett storståtligt landskap låg utbrett framför honom, och själv kände han sig sorglös och glad. Han tyckte, att ingen kunde ha det bättre.

Han hade fri utsikt åt alla håll. Landet väster om honom var uppfyllt av åsar och bergtoppar, som blevo högre och vildare, ju längre bort de stodo. Öster om honom funnos också en mängd åsar, men de sjönko och blevo lägre, tills landet låg alldeles slätt nere vid havet. Överallt blänkte åar och älvar, som hade en besvärlig färd med forsar och fall, så länge som de gingo fram mellan bergen, men bredde ut sig blanka och breda, när de närmade sig kusten. Bottniska viken såg han också, Inemot land var den prickig av öar och tandad av uddar, men längre ut låg den klar och jämnblå som en sommarhimmel.

"Det här landet är likt en åbrädd, när det nyss har regnat och en mängd rännilar strömmar utför den och gräver opp fåror, som slingrar och kröker och löper samman," tänkte pojken. "Och bra vackert är det att se på. Jag minns, att lappgubben på Skansen brukade säga, att Sverige i en olycklig stund hade blivit vänt opp och ner. De andra skrattade åt honom, men han påstod, att om de bara hade sett hur grant det var oppe i norden, skulle de begripa, att det inte kunde ha varit meningen från första början, att ett sådant land skulle ligga så långt ur världen. Och jag tror nästan, att han hade rätt i detta."

När pojken hade sett sig nöjd på landskapet, lossade han ränseln från ryggen, tog fram ett stycke vitt, fint bröd och började äta. "Jag tror, att jag aldrig har smakat så gott bröd," tänkte han. "Och så mycket jag har sedan! Det räcker i ett par dar till för mig. Inte trodde jag i går vid det här laget, att jag skulle bli ägare till en sådan rikedom."

Medan han mumsade och åt, tänkte han på hur han hade fått brödet. "Det är bestämt därför, att jag fick det på ett så vackert sätt,

som jag tycker så mycket om det," sade han.

Kungsörnen hade lämnat Medelpad redan förra kvällen, och knappt hade han farit över gränsen till Ångermanland, förrän pojken hade fått syn på en ådal och en älv, som voro så ståtliga, att de överglänste allt, vad han förut hade sett i den vägen.

Dalen hade legat så bred mellan åsarna, att pojken hade undrat om den inte en gång i tiden hade blivit utgrävd av en annan älv, som hade varit mycket större och bredare än den, som nu gick där. Sedan dalen hade blivit färdig, måtte den på ett eller annat sätt ha blivit fylld med sand och jord, inte helt och hållet, men ett gott stycke uppåt bergen. Och genom denna lösa fyllningen hade den älven, som nu gick fram genom dalen, och som var mycket bred och vattenrik, den också, grävt sig en djup fåra. Den hade gjort sig präktiga tillskurna stränder: än var det mjuka sluttningar, som blommade så praktfullt, att den lyste rött, blått och gult ända upp till pojken, än sköto delar av strandvallen, som hade varit så hårda, att vattnet inte hade kunnat nöta bort dem, upp från älvbrädden som branta murar och torn.

Där pojken hade farit uppe i höjden, tyckte han, att han på en gång kunde se ner i tre olika slags världar. Längst nere i daldjupet, där älven gick fram, var en värld. Där flottades timmer, där styrde ångbåtar från brygga till brygga, där rasslade sågverken, där lastades stora fraktfartyg, där fångades lax, där roddes, där seglades, där flögo en massa svalor, som hade sina bon i älvbrinken.

Men en våning högre upp i dalen, så att säga, på den släta marken, som utbredde sig ända bort till bergkanten, där var en annan värld. Där lågo gårdar, byar och kyrkor, där sådde bönderna sina tegar, där betade boskap, där grönskade ängar, där sysslade kvinnorna i sina små kålgårdar, där slingrade landsvägar, där brusade järnvägståg.

Och så bortom allt detta, uppe på de skogbeväxta åsarna, såg han den tredje världen. Där lågo tjäderhönor på ägg, där stodo älgarna gömda i de täta snåren, där lurade lodjuren, där knaprade ekorrarna, där doftade barren, där stod blåbärsriset i blom, där slogo trastarna.

När pojken hade fått se den rika ådalen, hade han börjat jämra sig över att han kände sig hungrig. Han hade inte fått något till livs på två hela dar, sade han, och nu var han alldeles utsvulten.

Gorgo ville nog inte, att det skulle sägas, att pojken for sämre, när han följde med honom, än när han reste med vildgässen, och han hade genast saktat farten. "Varför har du inte talat om detta förut?" hade han sagt. "Du ska få så mycket mat du vill ha. Inte behöver du svälta, när du har en örn till reskamrat."

Strax därpå hade örnen fått syn på en bonde, som hade gått och sått en åker helt nära älvstranden. Karlen bar kornet i en korg, som han hade hängande framför bröstet, och var gång den var tömd,

hämtade han nytt utsäde ur en säck, som stod vid åkerrenen. Örnen hade räknat ut, att den där säcken stod fylld av den bästa mat, som pojken kunde önska sig, och han hade sänkt sig ner emot den.

Men innan örnen ännu hade nått till marken, hade det uppstått ett förfärligt larm omkring dem. Det var kråkor, och det var sparvar, och det var svalor, som hade skyndat till under häftigt skrikande, i tanke att örnen ämnade slå ner på någon fågel. "Bort, bort, rövare! Bort, bort fågeldödare!" hade de ropat. De hade fört ett sådant väsen, att bonden hade blivit uppmärksam på det och skyndade fram. Då hade örnen måst fly. Pojken hade inte fått ett enda korn.

Det hade varit rent märkvärdigt med småfåglarna. De hade inte bara tvungit örnen att fly, utan de hade också förföljt honom en lång sträcka uppåt dalgången, och överallt hade människorna hört deras rop. Kvinnorna hade kommit ut på gårdarna och klappat i händerna, så att det hade smattrat som gevärssalvor, och karlarna hade rusat ut med bössa i hand.

På samma sätt hade det gått, var gång örnen hade sänkt sig ner mot marken. Pojken hade övergivit hoppet, att örnen skulle kunna skaffa honom någon mat. Han hade aldrig förr tänkt på att Gorgo var så hatad och avskydd. Han hade nästan tyckt, att det var synd om honom.

Om en stund hade de kommit farande över en stor bondgård, där matmodern måtte ha haft bak för sig under dagen. Hon hade nu satt ut en plåt nygräddade bullar på gårdsplanen till att svalna och stod bredvid dem och vaktade, för att inte katten eller hunden skulle stjäla dem.

Örnen hade sänkt sig ner över gården, men han hade inte vågat slå ner mittför ögonen på bondkvinnan. Han hade farit fram och tillbaka helt rådvill. Ett par gånger hade han varit så långt nere som till skorstenen, men så hade han höjt sig på nytt.

Men nu hade bondhustrun lagt märke till örnen. Hon hade lyft huvudet och följt honom med blickarna. "Vad den där bär sig besynnerligt åt!" hade hon sagt. "Jag tror, att den vill ha en av mina vetebullar."

Det hade varit en så vacker kvinna, hög och ljus, med ett glatt och öppet ansikte. Hon hade skrattat helt hjärtligt, tagit en bulle från plåten och hållit upp den över sitt huvud. "Vill du ha den, så kom och ta den!" hade hon sagt.

Örnen hade nog inte förstått hennes ord, men han hade ändå genast begripit, att hon ville ge honom bullen. I ilande fart hade han skjutit ner mot brödet, gripit det och flytt mot höjden.

När pojken hade sett örnen rycka till sig brödet, hade han fått tårar i ögonen. Han hade inte gråtit av glädje, därför att han skulle slippa hungra ett par dar, utan han hade blivit rörd över att

bondhustrun hade gett bort sitt bröd till den vilda rovfågeln.

Och där han nu satt i talltoppen, kunde han, när han ville, se för sig den höga, ljusa kvinnan, sådan hon hade stått på gårdsplanen och sträckt upp brödet.

Hon hade nog vetat, att den stora fågeln var en kungsörn, en rövare, som människorna brukade hälsa med skarpa skott, och hon hade väl också sett den besynnerliga bytingen, som den bar på sin rygg, men hon hade inte tänkt på vilka de voro, utan så snart hon hade förstått, att de voro hungriga, hade hon delat med sig av sitt goda bröd.

"Om jag en gång bli människa igen," tänkte pojken, "ska jag fara och söka opp den vackra kvinnan vid den stora älven och tacka henne för att hon var så god emot oss."

Skogsbranden

Medan pojken ännu höll på med sin frukost, kände han en svag rök norrifrån. Han vände sig genast åt detta hållet och såg, att en liten rökpelare, så vit som en dimma, steg upp från en skogsås; inte från den, som var närmast, utan från den andra i ordningen, räknat från honom. Det såg besynnerligt ut med rök mitt i vilda skogen, men det kunde ju hända, att det låg en fäbodvall därborta, och att jäntorna höllo på att koka sitt morgonkaffe.

Det var märkvärdigt så den där röken tog till och bredde ut sig. Den kunde inte komma från en fäbod, men kanske att det fanns kolare i skogen? På Skansen hade han sett en kolarkoja och en kolmila, och han hade hört, att det skulle finnas sådana i de här skogarna. Men det var visst mest på hösten och vintern, som kolarna sysslade vid milorna.

Röken ökades för vart ögonblick. Nu välvde den fram över hela bergsryggen. Det var nog inte möjligt, att det kunde komma så mycket rök från en kolmila. Det måtte vara något slags eldsvåda, för en mängd fåglar flögo upp och flyttade sig över till närmaste ås. Både hökar och tjädrar och andra, som voro så små, att det inte var möjligt att känna igen dem på så långt håll, flydde undan för branden.

Den lilla vita rökpelaren hade vuxit till ett tungt, vitt moln, som välte ut över åsens kant och sjönk ner mot dalen. Och det slog upp gnistor och sotflingor ur molnet, och ibland var det möjligt att se en röd låga inne i röken. Det var nog en väldig eldsvåda, som hade kommit i gång därborta. Men vad i all världen var det, som brann? Inte kunde det ligga en stor bondgård undangömd i skogen heller?

Det skulle allt vara mer än en gård för att ge upphov till en sådan brand. Nu kom det rök inte bara från åsen; också från dalen nedanför den, som han inte kunde se, därför att den låg bortskymd av den närmaste höjden, steg det massor av rök. Det var inte annat möjligt, än att själva skogen brann.

Han hade svårt att få in i tankarna, att den friska, gröna skogen kunde brinna, men det var nog så i alla fall. Och om det verkligen var skogen, som brann, då kanske elden kunde nå ända fram till honom? Inte tycktes det mycket troligt, men han önskade, att örnen snart komme tillbaka. Det voro ändå bäst att vara borta från detta. Bara brandlukten, som han måste supa in med vart andetag, var en pina.

Det var förskräckligt ett sådant sprakande och smattrande, som hördes nu på en gång. det kom från åsen närmast honom. Där stod allra överst en hög tall, just maken till den, som han själv satt i. Den var så storväxt, att den sköt upp över de andra träden. Nyss hade den stått grant röd i morgonljuset, nu glimmade alla barren till på en

gång, och den fattade eld. Så grann hade den nog aldrig varit förr, men det var också den sista gången, den fick visa sin skönhet. Tallen var det första träd på åsen, som fattade eld, och det var omöjligt att begripa hur branden hade nått den. Hade den flugit dit på röda vingar, eller hade den runnit fram utmed marken som en orm? Ja, det var inte gott att säga, men den var där i alla fall. Hela furan lågade som ett risbål.

Så där! Nu slog rök upp på många ställen av åsen. Skogselden var nog både fågel och orm. Den kunde både kasta sig fram genom luften långa sträckor och smyga utmed jorden. Den satte hela åsen i brand på en gång.

Det blev en brådskande flykt för fåglarna. De fladdrade upp ur röken som stora sotflingor, foro tvärsöver dalen och kommo till åsen, där pojken satt. Han fick en berguv bredvid sig i tallen, och alldeles över honom slog en duvhök ner på en gren. De hade allt varit farliga grannar en annan dag, men nu sågo de inte en gång åt honom. De bara stirrade på elden, de kunde väl inte begripa vad som hade kommit åt skogen. En mård kilade också upp i tallkronan, ställde sig ytterst på en gren och såg över till den brinnande skogshöjden med sina blanka ögon. Tätt bredvid mården satt en ekorre, men de tycktes inte märka varandra.

Nu rusade elden neråt dalsluttningen. Den fräste och dånade som en brusande storm. Det syntes genom röken hur lågorna flögo från träd till träd. Innan en gran fattade eld, sveptes den först in i en tunn slöja av rök, sedan blevo alla barr röda på en gång, och så började det att knastra och brinna.

Nere i dalen, som låg under honom, gick en liten bäck, som var kantad av alar och små björkar. Där såg det ut, som om elden skulle stanna. Lövträden voro inte så snara att fatta eld som barrträden. Skogsbranden stod som framför en mur och kunde inte komma vidare. Den glödde och sprakade, försökte att svinga sig över till furuskogen på den andra sidan bäcken, men nådde inte fram till den.

För en stund var elden hejdad, men så kastade sig en lång flamma fram till den stora torrfuran, som stod en bit uppåt sluttningen, och strax slog denna upp i ljusan låga. Och därmed var elden över bäcken. Värmen hade varit så stark, att vartenda träd uppåt hela branten var färdigt att fatta eld. Och med brusande och dånande som den starkaste storm och det vildaste vattenfall flög skogsbranden upp mot åsen.

Då lyfte höken och berguven, och mården ilade ner ur trädet. Det skulle nog inte dröja många ögonblick, förrän elden sutte i tallkronan. Pojken fick allt ge sig av, han också. Det var inte lätt att komma utför tallens höga, raka stam. Han höll sig fast vid den, så gott han kunde, gled långa stycken mellan kvistknölarna och ramlade slutligen handlöst till marken. Men han hade ingen tid att känna efter om han

hade slagit sig. Det var bara att skynda undan. Elden slog som ett fräsande oväder ner i tallen, marken under honom var varm och började ryka. På ena sidan om honom sprang ett lodjur, på den andra rann en lång huggorm, och alldeles bredvid ormen skrockade en orrhöna, som skyndade framåt med sina små dunklädda kycklingar.

När de flyende hade kommit utför branten och ner i daldjupet, råkade de människor, som voro utgångna för att släcka branden. De hade nog varit där en lång stund, men pojken hade stirrat så ihärdigt åt andra sidan, därifrån elden kom, att han inte hade märkt dem förut. Det fanns en bäck och en bred rand av lövträd också nere i denna sänkan, och bakom dem arbetade människorna. De fällde barrträden, som stodo närmast alarna, hämtade vatten ur bäcken och hällde ut det över marken och rensade bort ljung och getpors, för att elden inte skulle kunna smyga fram i småriset.

Också de tänkte bara på skogsbranden, som nu kom störtande mot dem. De flyende djuren sprungo mellan deras fötter, utan att de sågo åt dem. De slogo inte efter huggormen, de sökte inte fånga orrhönan, när hon ilade fram och tillbaka utmed bäcken med de små pipande ungarna, de brydde sig inte en gång om Tummetott. De stodo med stora tallruskor, som de hade doppat i bäcken, och med dessa som vapen tycktes de ämna gå mot elden. De voro inte särdeles många. Det var märkvärdigt att se dem stå där färdiga att strida, när allt annat flydde.

När elden kom utför sluttningen med dån och brak och olidlig hetta och kvävande rök, färdig att slunga sig över bäcken och lövträdsmuren och nå andra stranden utan att ens behöva stanna, veko människorna tillbaka i början, som om de inte kunde härda ut. Men det blev ingen lång flykt, utan de vände om.

Skogsbranden gick till storms med förfärande kraft. Gnistorna kastade sig som ett regn av eld över lövträden, de långa flammorna foro fräsande ut ur röken, som om skogen på andra sidan sög dem till sig.

Men lövträden hejdade elden, och bakom dem arbetade människorna. Där marken började ryka, hämtade de vatten i sina ämbar och svalkade den. När ett träd sveptes i rök, angrepo de det med snabba yxhugg, kastade omkull de och släckte ut lågorna. Där elden smög i ljungen, slogo de ner den med de våta tallruskorna och kvävde den.

Röken blev så tät, att den höljde in alltsammans. Det stod inte till att se hur striden gick, men nog var det lätt att förstå, att den var hård, och att det flera gånger var nära, att branden skulle tränga vidare.

Men tänk, att efter en stund minskades eldens starka dån, och röken skingrades! Då hade lövträden mist varje blad, marken under

dem var svartbränd, människorna voro svarta av rök eller dröpo av svett, men skogselden var tillbakaslagen. Den hade upphört att låga. Röken kröp vit och mjuk över marken, och ur den sköt upp en mängd svarta stänger. Det var allt som fanns kvar av den granna skogen.

Pojken hade klättrat upp på en sten och stått där och sett hur elden släcktes. Men nu, när skogen var räddad, började faran för honom. Uven och höken vände på en gång sina blickar mot honom.

Då hörde han en välbekant röst kalla honom. Gorgo, kungsörnen, susade ner genom skogen. Och snart gungade pojken uppe i molnen, frälst från varje fara.

XLIII. Västerbotten och Lappland

De fem kunskaparna

När pojken var på Skansen, hade han en gång suttit under trappan till Bollnässtugan och hört på hur Klement Larsson och lappgubben hade talat om Norrland. Båda hade varit ense om att det var den bästa delen av Sverige, men Klement Larsson tyckte mest om landskapen söder om Ångermanälven, medan lappgubben påstod, att de, som lågo norr om denna älv, voro de förnämsta.

Bäst som de talade härom, kom det fram, att Klement aldrig hade varit längre norrut än i Härnösand, och då måste lappgubben skratta åt honom, som yttrade sig så tvärsäkert om trakter, som han aldrig hade sett. "Jag måste visst berätta en saga för dig, Klement, så att du får veta hur det ser ut i Västerbotten och Lappland, i det stora Samelandet, där du inte har varit," sade han. – "Det ska aldrig bli sagt om mig, att jag nekar att höra en saga, liksom det aldrig har blivit sagt om dig, att du har nekat att ta emot en tår kaffe," svarade Klement, och lappgubben började sin historia.

"Det hände en gång, Klement, att fåglarna, som bodde nere i Sverige, söder om det stora Samelandet, tyckte, att de var för trångbodda, och tänkte på att flytta norrut.

De samlade sig och överlade. De unga och ivriga ville genast anträda flyttresan, men de gamla och visa drev igenom, att de först skulle sända ut kunskapare för att forska ut det främmande landet. 'Må vart och ett av de fem stora fågelfolken skicka en spejare,' sade de visa, 'så att vi alla får veta om vi i norr kan finna boplatser, föda och gömställen!'

Fem goda och kloka fåglar blev genast utsedda av de fem stora fågelfolken. Skogsfåglarna valde en tjäder, slättfåglarna en lärka, havsfåglarna en fiskmås, insjöfåglarna en lom och fjällfåglarna en snösparv.

När dessa skulle börja sin resa, sade tjädern, som var den största och myndigaste: 'Det är stora vidder, som ligger framför oss. Far vi tillsammans, kommer det att dröja länge, innan vi har flugit över allt det land, som vi har att forska igenom. Far vi däremot var för sig och undersöker var sin del av landet, kan hela ärendet vara utfört på ett par dar.'

De andra fyra kunskaparna tyckte, att detta var ett vist förslag, och rättade sig efter det. Det blev överenskommet, att tjädern skulle forska igenom mittlandet, lärkan skulle färdas ett stycke östligare och fiskmåsen ännu längre mot öster, där landet sjönk i havet. Lommen åtog sig att flyga ett stycke västligare än tjädern, och snösparven skulle fara längst mot väster, utmed landsgränsen.

I denna ordning för de fem fåglarna mot norr, så långt som landet

räckte. Sedan vände de tillbaka och berättade de församlade fåglarna vad de hade sett.

Fiskmåsen, som hade farit fram i havsbandet, tog först till orda.

'Det är ett gott land däroppe i norr,' sade han. 'Det består inte av annat än en lång skärgård. Det är fullt av fiskrika sund och skogiga uddar och öar. De flesta av dessa är obebodda, och havsfåglarna ska på dem finna tillräckligt med boplatser. Människorna driver en smula fiske och sjöfart i sunden, men inte så mycket, att det kan störa oss fåglar. Om havsfåglarnas folk vill följa mitt råd, må det genast flytta mot norr.'

Efter fiskmåsen talade lärkan, som hade genomforskat landet innanför kusten.

'Jag förstår inte vad fiskmåsen menar med sina öar och uddar,' sade hon. 'Jag har bara farit fram över stora fält och de skönaste blomsterängar. Aldrig förr har jag sett ett land, som är genomskuret av så många stora floder. Det var mig en glädje att se dem, breda och mäktiga, i lugnt lopp färdas över den jämna slätten. På flodstränderna ligger gårdarna så tätt som utmed en stadsgata, och vid älvmynningarna finns städer, men för övrigt är landet mycket ödsligt. Om slättfåglarnas folk vill lyda mitt råd, bör det genast flytta mot norr.'

Efter lärkan kom tjädern, som hade flugit över mittlandet.

'Jag förstår varken vad lärkan menar med sina ängar eller fiskmåsen med sin skärgård,' sade han. 'Jag har inre sett annat än furuskogar och granskogar under hela resan. En mängd stora mossar och många forsande och strida älvar finns det också, men allt, som inte är mosse och älv, är mörk barrskog. Inte har jag sett åkerfält, inte har jag sett människoboningar. Om skogsfåglarnas folk vill lyda mitt råd, bör det genast flytta mot norr.'

Efter tjädern kom lommen som hade granskat landbältet bortom skogstrakten.

'Jag förstår inte vad tjädern menar med sin skog, och inte heller vet jag var lärkan och fiskmåsen har haft sina ögon,' sade lommen. 'Det är knappast något land däroppe. Det är idel stora sjöar. Mellan sköna stränder blänker djupblåa fjällsjöar, som utgjuter sig i dånande vattenfall. Jag såg kyrkor och stora kyrkbyar vid somliga av sjöarna, men andra låg öde och fredade. Om insjöfåglarnas folk vill lyda mitt råd, bör det genast flytta mot norr.'

Till sist talade snösparven, som hade flugit fram utmed landsgränsen.

'Jag förstår inte vad lommen menar med sina sjöar, och inte heller begriper jag var tjädern och lärkan och fiskmåsen kan ha sett för ett land,' sade han. 'Jag har däroppe i norr funnit ett stort fjälland. Inga slätter har jag råkat på, ingen storskog, men bergtopp efter bergtopp,

fjällvidd efter fjällvidd. Jag har sett isfält och snö och bergbäckar med vatten vitt som mjölk. Inga åkrar, inga ängar har mött mina blickar, men marker, som är täckta av vide, dvärgbjörk och renmossa. Inga bönder, inga husdjur, inga gårdar har jag funnit, men lappar, renar och lappkåtor. Om fjällfåglarnas folk vill lyda mitt råd, bör det genast flytta mot norr.'

När de fem kunskaparna hade talat på detta sättet, började de kalla varandra för lögnare och var färdiga att fara ihop och strida för att bevisa sanningen av sina ord. Men de gamla och visa fåglarna, som hade skickat ut dem, hade hört deras tal med glädje och lugnade de stridslystna.

'Ni ska inte vredgas varandra,' sade de. 'Vi förstår av era ord, att däroppe i norr finns både ett stort fjälland och ett stort insjöland och ett stort skogsland och ett stort slättland och en stor skärgård. Det är mer, än vi hade väntat oss. Det är mer, än många stora kungariken kan berömma sig av att äga inom sina gränser.'"

Det vandrande landet

Lördag 18 juni

Pojken hade kommit att tänka på lappgubbens berättelse, därför att han nu själv reste fram över samma land, som denne talat om. Örnen hade sagt honom, att den jämna kuststräckan, som bredde ut sig under dem, var Västerbotten, och att de blånande åsarna långt i väster lågo i Lappland.

Bara det, att åter sitta säker på Gorgos rygg efter all ångesten, som han hade utstått under skogsbranden, var en lycka, men det var också en bra skön resa, som de gjorde. På morgonen hade vinden kommit från norr, men nu hade den kastat om, så att de hade medvind, och intet luftdrag kändes. Färden gick så lugnt, att det ibland föreföll, som om de stode stilla i luften. Pojken tyckte, att örnen slog och slog med vingarna utan att komma ur fläcken. I stället var allting under dem i rörelse. Hela marken och allt, som fanns på den, drog sig sakta söderut. Skogarna, husen, ängarna, gärdsgårdarna, älvarna, städerna, skärgårdsöarna, sågverken, allt var statt på vandringen. Han undrade vart allt det där skulle bege sig. Hade det tröttnat på att stå så långt uppe i norr och ville flytta ner mot södern?

Bland detta, som rörde sig och vandrade söderut, såg han bara en sak, som stod stilla, och det var ett järnvägståg. Det stod alldeles under dem, och det var med tåget som med Gorgo, att det inte kunde komma ur fläcken. Lokomotivet sände ut rök och gnistor, det hördes ända upp till pojken hur hjulen rasslade mot skenorna, men tåget rörde sig inte. Skogarna gledo förbi det, banvaktarstugorna gledo förbi det. Grindar och telegrafstolpar gledo förbi det, men tåget stod stilla. En bred älv med en lång bro kom emot det, men älven och älvbron gledo fram under tåget utan minsta svårighet. Till sist kom en järnvägsstation farande. Stationsinspektoren stod på perrongen med sin röda flagga i handen och fördes sakta fram till tåget. När han viftade med den lilla flaggan, sände lokomotivet upp ännu svartare rökvirvlar än förut och pep ängsligt liksom för att jämra sig över att det stod stilla. Men med detsamma, började det att röra sig. På samma sätt som järnvägsstationen och allt det andra gled det bort mot södern. Pojken såg hur vagnsdörrarna slogos upp och de resande kommo ut ur tåget, allt under det att både detta och de resande flyttade sig söderut. Men så lyfte pojken blickarna från jorden och försökte att se rätt framför sig. Han tyckte, att han blev yr i huvudet av att titta på det besynnerliga järnvägståget.

Men sedan pojken en stund hade suttit och stirrat på ett litet vitt moln, tröttnade han på detta och såg ner igen. Alltjämt tyckte han, att han och örnen höllo sig stilla, och att allt annat for åstad söderut. Där han satt på örnryggen och ingenting annat hade att roa sig med än sina egna tankar, fann han det lustigt att föreställa sig, att hela åkern, som just nu gled fram under honom, och som väl knappt kunde vara mer än nysådd, för han såg inte ett grönt strå på den, skulle åka i väg ner till Söderslätt i Skåne, där rågen stod med ax vid den här tiden!

Granskogarna hade förändrat sig häruppe. Träden stodo glesa, grenarna voro korta, barren nästan svarta, många träd hade kala toppar och sågo sjuka ut. Marken under dem var betäckt med gamla stammar, som ingen hade brytt sig om att ta vara på. Tänk, om en sådan skog komme så långt, att den finge se Kolmården! Då skulle den allt känna sig ynklig.

Och den där trädgården, som han såg under sig just nu! Det fanns vackra träd i den, men varken fruktträd eller ädla lindar och kastanjer, utan bara rönnar och björkar. Det fanns vackra buskar i den, men inte guldregn och fläder, utan bara häggar och syrener. Det fanns också kryddsängar i den, men de voro ännu inte ansade och planterade. Tänk, om en sådan täppa skulle komma farande ända ner till en herrgårdsträdgård i Sörmland! Då skulle den väl tycka om sig själv, att den vore en riktig vildmark.

Eller den där ängen, som var fullsatt med så många små gråa lador, att man kunde tycka, att hälften av marken måtte ha gått åt till tomtplatser! Om den styrde åstad ner mot Östgötaslätten, då skulle allt bönderna där göra stora ögon.

Men om den vidsträckta tallmon, som nu låg under honom, där tallarna inte stodo stela och raka som i vanliga skogar, utan hade yviga grenar och rika kronor och hade ordnat sig i behagliga grupper på den skönaste matta av vit renmossa, om den tallmon skulle tåga ner till Övedsklosters park, då skulle den präktiga parken nödgas medge, att den hade funnit sin vederlike.

Tänk, om träkyrkan nere under honom, med väggar täckta av röda träfjäll, med brokigt målad klockstapel och med en hel liten stad av gråa kyrkbodar bredvid sig, komme dragande förbi en av de fast uppmurade Gotlandskyrkorna! Då skulle de allt ha mycket att säga varandra.

Vad som var hela landskapets stolthet och ära, det var de mäktiga, mörka älvarna med sina präktiga dalgångar, fulla av gårdar, sin massor av timmer, sina sågverk, sina städer och ångbåtsfyllda mynningar. Om en sådan älv komme och visade sig neråt landet, skulle alla åar och älvar söder om Dalälven krypa ner i jorden av blygsel.

Och tänk, om en sådan här ofantligt stor slätt, så lättodlad och så

välbelägen, komme glidande framför ögonen på de fattiga Smålandsbönderna! Då skulle de allt skynda bort från sina magra täppor och stenfyllda åkerbitar och börja röja och odla.

En sak var det, som det här landskapet hade mer av än alla de andra, och det var ljus. Tranorna stodo och sovo på mossarna. Natten måtte vara kommen, men ljuset dröjde kvar. Solen hade inte vandrat mot söder som allt annat. Den hade i stället gått så långt mot norr, att den nu sken honom rätt i ansiktet. Och den tycktes inte ämna sjunka ner till himlaranden den natten. Tänk, om det ljuset och den solen lyste över Västra Vemmenhög! Det skulle allt smaka husman Holger Nilsson och hans hustru att få en arbetsdag, som vore tjugufyra timmar lång.

Drömmen

Söndag 19 juni

Pojken lyfte upp huvudet och såg sig omkring alldeles yrvaken. Detta var då bra besynnerligt. Här låg han och sov på ett ställe, där han aldrig förr hade varit. Nej, han hade aldrig förr sett dalen, där han låg, och inte heller bergen, som stodo omkring dem. Han kände inte igen den runda sjön, som låg mitt i dalen, och aldrig någonsin hade han sett sådana eländiga, förkrympta björkar, som de han nu låg under.

Och var var örnen? Han såg inte till honom på något håll. Gorgo måtte ha övergett honom. Det här var då också ett äventyr.

Pojken lade sig ner på marken igen, slöt ögonen och försökte påminna sig hur det hade varit, när han somnade.

Han kom ihåg, att så länge, som han hade farit fram över Västerbotten, hade han tyckt, att han och örnen höllo sig stilla i luften på samma ställe, och att landet under honom tågade mot söder. Men så hade örnen vänt mot nordväst, vinden hade kommit från sidan, han hade återigen känt luftdraget, och med detsamma hade landet därnere stannat, och han hade märkt, att örnen bar honom framåt med väldig fart.

"Nu far vi in i Lappland," hade Gorgo sagt, och pojken hade lutat sig framöver för att få se det landskapet, som han hade hört så mycket talas om.

Men han hade allt känt sig rätt besviken, när han inte hade sett något annat än stora skogsmarker och vida mossar. Skog följde på mosse, och mosse följde på skog. Den stora enformigheten hade till sist gjort honom så sömnig, att han hade hållit på att ramla i backen.

Han hade sagt till örnen, att han inte orkade sitta kvar på hans rygg längre, utan var tvungen att sova en stund. Gorgo hade genast sänkt sig till marken, och pojken hade kastat sig ner på mossan, men då hade Gorgo slagit klorna i honom och svingat sig upp i rymden med honom. "Sov du, Tummetott!" hade han ropat. "Solskenet håller mig vaken, och jag vill fortsätta resan."

Och fastän pojken hade hängt så obekvämt, hade han verkligen slumrat in, och medan han hade sovit, hade han drömt.

Han tyckte, att han gick på en bred väg nere i södra Sverige och skyndade framåt så fort, som hans små ben kunde bära honom. Han var inte ensam, utan en mängd vandrare tågade fram åt samma håll. Tätt bredvid honom marscherade rågstrån med tunga ax i topparna,

blommande blåklint och gula gullkragar; äppleträd pustade fram, nertyngda av frukter, och efter dem följde fullsatta bönrankor, stora stånd med prästkragar och hela snår av bärbuskar. Stora lövträd, både bok och ek och lind, gingo i sakta mak mittpå vägen, susade stolt med kronorna och veko inte för någon. Mellan fötterna på honom kilade småörterna: smultronstånd, vitsippor, maskrosor, klöver och förgätmigej. Först tyckte han, att det inte var annat än växter, som på detta sätt tågade framåt vägen, men snart märkte han, att både djur och människor följde dem. Insekterna surrade kring de framskyndande växterna, i landsvägsdikena gledo fiskar, fåglarna sutto och sjöngo i de vandrande träden, tamdjur och vilddjur ilade framåt i kapp, och mittibalnd alla dessa gingo människor, somliga med spadar och liar, andra med yxor, andra med jaktbössor och andra åter med fiskhåvar.

Tåget drog fram med glädje och munterhet, och det undrade han inte på, sedan han hade sett vem det var, som anförde det. Det var ingen mindre än solen själv. Den rullade framåt vägen som ett stort lysande huvud med hår av mångfärgade strålar och ett ansikte, som sken av munterhet och godhet. "Framåt!" ropade den oupphörligen. "Ingen behöver vara ängslig, när jag är med. Framåt! Framåt!"

"Jag undrar vart solen vill föra oss," sade då pojken för sig själv. Men rågstrået, som gick bredvid honom, hade hört hans ord, och det svarade genast: "Hon vill föra oss oppåt Lappland för att strida mot den stora förstenaren."

Pojken märkte snart, att flera av vandrarna blevo tveksamma, saktade farten och till sist blevo stående. Han såg, att det stora bokträdet stannade, rådjuret och veteståndet blevo kvar vid vägkanten och likaledes björnbärsbuskarna, de stora gula smörbollarna, kastanjerna och rapphönorna.

Han såg sig omkring för att fundera ut varför så många stannade. Då upptäckte han, att han inte längre var kvar i södra Sverige, utan vandringen hade gått så fort, att de redan voro i Svealand.

Häruppe började eken flytta sig framåt alltmer betänksamt. Den stod stilla en stund, tog några tveksamma steg och tvärstannade alldeles. "Varför följer eken inte med längre?" frågade pojken. – "Hon fruktar den stora förstenaren," sade en ung, ljus björk, som gick framåt så glad och käck, att det var en lust att se.

Men fastän många hade blivit efter, fanns det ännu en stor skara, som fortsatte färden med gott mod. Och solhuvudet rullade alltjämt före tåget, skrattade och ropade: "Framåt! Framåt! Ingen behöver vara ängslig, så länge som jag är med."

Skaran skyndade vidare med samma fart. Snart voro de uppe i Norrland, och nu hjälpte det inte, hur solen ropade och bad. Äppleträdet stannade, körsbärsträdet stannade. Havreståndet stannade. Pojken vände sig till dem, som blevo efter. "Varför går ni

inte med? Varför sviker ni solen?" sade han. – "Vi vågar inte. Vi fruktar den stora förstenaren, som bor oppe i Lappland," svarade de.

Snart tyckte sig pojken förstå, att de hade kommit långt uppåt Lappland, och här blev skaran, som vandrade framåt, allt glesare. Rågstrået, kornet, smultronet, blåbärsriset, ärtrankan, vinbärsbusken hade följt med allt hittills. Älgen och kon hade gått sida vid sida, men nu stannade alla dessa. Människorna följde med än ett stycke, men så blevo också de stående. Solen skulle nog ha varit nästan övergiven, om det inte hade kommit nytt följesfolk. Videbuskar och en mängd annat småkratt sällade sig till tåget. Lappar och renar, fjällugglor och fjällrävar och snöripor förenade sig med det.

Pojken hörde nu något, som kom emot dem. Det var en mängd floder och bäckar, som störtade fram i stark fors. "Varför har de där så bråttom?" frågade han. – "De flyr undan för den stora förstenaren, som bor oppe i fjällen," svarade en riphöna.

Helt plötsligt såg pojken, att framför dem reste sig en hög, mörk mur med uttaggat krön. Vid åsynen av muren tycktes alla rygga tillbaka, men solen vände genast sitt strålande ansikte emot den och övergöt den med ljus. Då visade det sig, att det inte var någon mur, som stod i deras väg, bara de allra skönaste berg, som höjde sig det ena bakom det andra. Topparna blevo röda i solskenet, sluttningarna stodo ljusblåa med guldskiftningar. "Framåt! Framåt! Ingen fara, så länge som jag är med," ropade solen och rullade uppåt bergens branta sidor.

Men under färden uppåt bergen övergav henne den tappra ungbjörken, den starka tallen och den envisa granen. Här övergåvo henne renen, lappen och videt. Till sist, när hon var uppe på bergtoppen, var det ingen mer än den lilla Nils Holgersson, som följde henne.

Solen rullade in i en klyfta, där väggarna voro klädda med is, och Nils Holgersson ville följa henne dit in, men längre än till klyftans öppning vågade han sig inte, för därinne såg han något förfärande. Längst inne i klyftan satt ett gammalt troll med kropp av is, hår av istappar och mantel av snö. Framför trollet lågo några svarta ulvar, som reste sig och öppnade sina gap, när solen visade sig. Och ur det ena ulvagapet kom vass köld, ur det andra kom väsande nordan, ur den tredje kom svart mörker. "Det där är väl allt den stora förstenaren och hans följe," tänkte pojken. Han förstod, att nu gjorde han klokast i att fly, men han var så nyfiken att se hur mötet mellan trollet och solen skulle avlöpa, att han blev stående.

Trollet rörde sig inte, utan bara stirrade mot solen med sitt hemska isansikte, och solen stod likaledes stilla, gjorde ingenting annat än log och strålade. Så fortgick det en stund, och pojken tyckte sig märka, att trollet började sucka och våndas, snömanteln föll, och

de tre förfärliga ulvarna vrålade mindre våldsamt. Men plötsligen ropade solen: "Nu är min tid ute," och rullade baklänges ut ur klyftan. Då släppte trollet sina tre ulvar lösa, och med ens foro nordanstormen, kölden och mörkret ut ur klyftan och började jaga solen. "Kör bort henne! Driv undan henne!" ropade trollet. "Jaga henne så, att hon aldrig kommer tillbaka! Lär henne, att Lappland är mitt!"

Men Nils Holgersson hade blivit så ängslig, när han hörde, att solen skulle jagas bort från Lappland, att han hade vaknat med ett skrik.

Och när han hade kommit till besinning, hade han märkt, att han låg på bottnen av en stor bergdal. Men var var Gorgo, och hur skulle han få reda på var han själv befann sig?

Han reste sig upp och såg sig omkring. Då föllo hans blickar på en besynnerlig byggnad av tallgrenar, som låg på en klippavsats. "Det där är bestämt ett sådant där örnnäste, som Gorgo...

Han tänkte inte tanken till slut. I stället ryckte han luvan av huvudet, svängde den i luften och hurrade. Han förstod vart Gorgo hade fört honom. Detta var dalen, där örnarna bodde på klipphyllan och vildgässen på dalbottnen. Han var framme! Han skulle råka Mårten gåskarl och Akka och alla reskamraterna om ett par ögonblick.

Framkomsten

Pojken gick sakta framåt och letade efter sina vänner. Det var alldeles stilla i hela dalen. Solen hade inte stigit upp över klippväggarna, och Nils Holgersson kunde förstå, att det var så tidig morgon, att vildgässen ännu inte voro vakna. Han hade inte gått långt, förrän han stannade och smålog, därför att han såg något så vackert. Det var en vildgås, som låg och sov i ett litet rede på marken, och bredvid henne stod gåskarlen. Han sov, han också, men det var tydligt, att han hade ställt sig så nära för att vara till hands vid varje fara.

Pojken vandrade vidare utan att störa dem och tittade in mellan de små vide buskarna, som täckte marken. Det dröjde inte, förrän han fick syn på ett nytt gåspar. De hörde inte till hans flock, utan de voro främlingar, men han blev så glad, att han började småsjunga, bara därför att han hade råkat vildgäss.

Han tittade in i ett nytt snår, och där äntligen såg han ett par, som han kände igen. Det var bestämt Neljä, som låg där på ägg, och gåskarlen, som stod bredvid henne, var Kolme. Ja, visst var det så. Det var omöjligt att ta miste.

Pojken hade nog haft god lust att väcka dem, men han lät dem sova och vandrade vidare.

I nästa snår såg han Viisi och Kuusi, och inte långt från dem fann han Yksi och Kaksi. De sov alla fyra, och pojken gick förbi dem utan att väcka dem.

När han kom i närheten av nästa snår, tyckte han sig se något vitt lysa fram mellan buskarna, och hjärtat började bulta av glädje i bröstet på honom. Jo, det var, som han hade väntat. Därinne låg Dunfin så fagert på ägg, och bredvid henne stod den vita gåskarlen. Pojken tyckte, att det syntes på honom, fastän han sov, hur stolt han var över att stå och vakta sin hustru uppe i de lapska fjällen.

Men inte heller den vita gåskarlen ville pojken väcka ur sömnen, utan han gick vidare.

Han fick söka rätt länge, innan han råkade några fler vildgäss. Men så märkte han på en liten kulle något, som var likt en grå tuva. Och när han kom fram till kullens fot, såg han, att den gråa tuvan var Akka från Kebnekajse, som stod där alldeles klarvaken och såg sig omkring, som om hon hölle vakt över hela dalen.

"Goddag, mor Akka!" sade pojken. "Det var bra, att ni är vaken. Ni ska vara snäll och inte väcka de andra än på en stund, för jag vill gärna tala med er ensam."

Den gamla förargåsen rusade utför kullen ner mot pojken. Först fattade hon tag i honom och ruskade honom, så strök hon näbben upp

och ner längs hela hans kropp, och så ruskade hon honom på nytt. Men hon sade ingenting, eftersom han hade bett, att hon inte skulle väcka de andra.

Tummetott kysste den gamla mor Akka på båda kinderna, och sedan började han berätta för henne hur han hade blivit förd till Skansen och kvarhållen där i fångenskap.

"Nu ska jag tala om för er, att Smirre räv med det avbitna örat satt fången i rävboet på Skansen," sade pojken. "Och fast han hade varit bra svår mot oss, kunde jag inte låta bli att tycka, att det var synd om honom. Det fanns många andra rävar i den stora rävborgen, och de trivdes bra nog, men Smirre satt jämt och såg bedrövad ut och längtade efter friheten. Jag hade fått många goda vänner där, och en dag hörde jag av lapphunden, att en man hade kommit till Skansen för att köpa rävar. Han var från en ö långt ute i havet. De hade utrotat alla rävar borta på hans ö, men nu höll råttorna på att ta överhand hos dem, och de önskade rävarna tillbaka. Så snart jag hade fått veta detta, gick jag till Smirres bur och sade till honom: 'I morgon, Smirre kommer människorna hit för att hämta ett par rävar. Smyg dig inte undan, utan håll dig framme och laga, att du blir infångad, så får du din frihet tillbaka!' Och han lydde mitt råd, och nu springer han fri omkring på ön. Vad säger ni om detta, mor Akka? Var det handlat efter ert sinne?"

"Det var handlat så, att jag skulle ha velat göra det själv," sade förargåsen.

"Det var då väl, att ni var nöjd med detta," sade pojken. "Nu är det en sak till, som jag måste fråga er om. Jag såg en dag, att Gorgo, örnen, den där, som hade kämpat med Mårten gåskarl, fördes fången till Skansen och sattes in i örnburen. Han såg ömklig och bedrövlig ut, och jag funderade på att fila sönder ståltrådstaket över honom och släppa ut honom. Men så tänkte jag också på att han var en farlig rövare och fågelätare. Jag visste inte om jag gjorde rätt, ifall jag släppte lös en sådan illgärningsman, och jag tyckte, att det vore kanske bäst att låta honom sitta, där han satt. Vad säger ni, mor Akka? Var detta rätt tänkt?"

"Inte var detta rätt tänkt," sade Akka. "Man må säga vad man vill om örnarna, men de är stolta och frihetsälskande mer än andra djur, och det går inte an att hålla dem i fångenskap. Vet du vad jag nu föreslår dig? Jo, detta, att vi båda, så fort som du har vilat ut, gör en resa dit ner till det stora fågelfängelset och befriar Gorgo."

Det ordet väntade jag mig av er, mor Akka," sade pojken. "Det finns de, som säger, att ni inte mer känner någon kärlek för den, som ni har uppfostrat med så mycken möda, därför att han lever så, som örnar måste leva. Men nu hör jag, att detta inte är sant. Jag vill nu se efter om Mårten gåskarl inte är vaken, och om ni under tiden vill säga

ett ord till tack åt den, som har burit mig hit tillbaka till er, så tror jag, att ni träffar honom däroppe på klipphyllan, där ni en gång fann en hjälplös örnunge."

XLIV. Åsa gåsapiga och lille Mats

Sjukdomen

Det året, då Nils Holgersson for omkring med vildgässen, talades det rätt mycket om ett par barn, en gosse och en flicka, som vandrade genom landet. De voro från Småland, från Sunnerbo härad, och de hade en gång bott med sina föräldrar och fyra syskon i en liten stuga ute på en stor ljunghed. När de båda barnen ännu voro små, hade sent en kväll en fattig vandrerska klappat på dörren och begärt husrum. Fastän stugan knappt kunde rymma de människor, som voro hemma där, hade hon blivit insläppt, och mor hade rett henne en bädd på golvet. Under natten hade hon legat och hostat så, att barnen hade tyckt, att hela huset hade skakat vid det, och på morgonen hade hon blivit så sjuk, att hon inte hade orkat fortsätta sin vandring.

Far och mor hade varit så goda mot henne, som det hade varit dem möjligt. De hade lämnat henne sin säng och själva lagt sig på golvet, och far hade gått till doktorn och skaffa henne droppar. De första dagarna hade den sjuka varit som förvildad, bara begärt och fordrat och aldrig sagt ett ord till tack, men sedan hade hon veknat och blivit ödmjuk och tacksam. Till sist hade hon bara tiggt och bett, att de skulle bära henne ur stugan ut på ljungen, så att hon skulle få dö där. När värdfolket inte hade velat göra henne till viljes häri, hade hon berättat för dem, att hon de sista åren hade strukit omkring med ett tattarfölje. Hon var inte själv av tattarsläkt, utan var dotter till en hemmansägare, men hon hade smugit sig ifrån hemmet och följt med vandringsfolket. Nu trodde hon, att en tattarkvinna, som hade blivit ond på henne, hade sänt sjukdomen över henne. Men det var inte nog med detta, utan tattarkvinnan hade hotat henne och sagt, att likaså illa, som det hade gått henne själv, skulle det gå alla dem, som toge emot henne under sitt tak och vore goda mot henne. Detta trodde hon på, och därför bad hon nu, att de skulle kasta ut henne ur stugan och aldrig se åt henne. Hon ville inte bringa olycka över så gott folk, som de voro. Men föräldrarna hade inte gjort, som hon hade bett dem. Det var nog omöjligt, att de hade blivit skrämda, men de voro inte sådana, att de kunde kasta ut en fattig, dödssjuk människa.

Kort därpå hade hon dött, och så hade olyckorna börjat. Förut hade de aldrig vetat om annat än glädje i den stugan. De hade varit fattiga förstås, men inte så värst ändå. Far var vävskedsmakare, och mor och barnen hade hjälpt honom med arbetet. Far gjorde i ordning själva stommen till skedarna, mor och stora syster verkställde bindningen, de mindre barnen hyvlade till tänderna och skuro ut dem. De arbetade från morgon till kväll, men de hade ständigt muntert och glatt, isynnerhet när far berättade om de dagar, då han hade vandrat omkring långt borta i främmande land och sålt vävskedar. Far hade

haft ett så lustigt humör, att mor och alla barnen ibland höllo på att skratta sig fördärvade åt honom.

Tiden efter den fattiga vandrerskans död stod barnen som en svår dröm. De visste inte om den hade varit kort eller lång, men de kommo ihåg, att de jämt hade haft begravningar därhemma. Det var deras syskon, som hade dött och blivit förda till graven det ena efter det andra. De hade ju inte haft flera än fyra syskon, så att mera än fyra begravningar kunde det ju inte ha hållits, men barnen tyckte, att det hade varit många fler än så. Det hade till sist blivit så tyst och tungt inne i stugan. Det var, som om där hade firats gravöl var dag.

Mor hade något så när hållit modet uppe, men far hade blivit sig alldeles olik. Han kunde inte mera varken skämta eller arbeta, utan han satt från morgon till kväll med huvudet lutat i händerna och bara funderade.

En gång – det var efter den tredje begravningen – hade far brutit ut i ett vilt tal, som barnen hade blivit skrämda av att höra. Han kunde inte förstå, hade han sagt, varför det skulle komma sådan olycka över dem. De hade ju gjort en god gärning, när de hade hjälpt den sjuka. Var det då så, att det onda var mäktigare än det goda här i världen? Mor hade försökt tala förstånd med far, men hon hade inte kunnat få honom lugn och undergiven, som hon själv var.

Ett par dagar därefter hade det varit slut med far,. Men han hade inte dött, utan han hade gått sin väg. Se, äldsta syster hade sjuknat, och henne hade far alltid hållit mest av. Och när han såg, att också hon skulle dö, hade han flytt från allt eländet. Mor hade inte sagt annat, än att det var bäst för far, att han var borta. Hon hade varit rädd för att han skulle bli tokig. Han grubblade sig från vettet över det, att Gud kunde tillåta en elak människa att anstifta så mycket ont.

Sedan far hade gått bort, hade de blivit mycket fattig. I början hade han skickat dem pengar, men sedan hade det väl gått illa för honom, och han hade upphört att sända något. Och samma dag, som äldsta systern hade blivit begraven, hade mor stängt stugan och gått hemifrån med de två barnen, som hon ännu hade kvar. Hon hade vandrat till Skåne för att arbeta på betfälten, och hon hade fått plats på Jordberga sockerbruk. Mor hade varit en god arbeterska och hade haft ett glatt och frimodigt sätt. Alla hade tyckt mycket om henne. Många hade förvånat sig över att hon kunde vara så lugn efter allt, vad hon hade gått igenom. Men mor var en mycket starkt och tålig människa. När någon talade med henne om de två präktiga barnen, som hon förde med sig, sade hon bara: "De ska snart dö, de också." Hon sade detta, utan att rösten skälvde och utan att få en tår i ögonen. Hon hade vant sig att inte vänta något annat.

Men det hade inte gått så, som mor hade trott. Sjukdomen hade i stället kommit över henne själv. det hade gått fort med mor, ännu

fortare än med småsyskonen. Hon hade kommit till Skåne i början av sommaren, och före hösten hade hon lämnat barnen ensamma.

Medan mor låg sjuk, sade hon många gånger till barnen, att de skulle komma ihåg, att hon aldrig hade ångrat, att hon låtit den sjuka bo hos dem. För det var inte svårt att dö, hade mor sagt, när man hade gjort rätt. Alla människor skulle dö, det kunde man inte undslippa. Men själv kunde man avgöra om man ville dö med ett gott samvete eller med ett dåligt.

Innan mor hade gått bort, hade hon försökt att ordna litet för sina barn. Hon hade bett, att de skulle få stanna i kammaren, där de hade bott alla tre under sommaren. Om barnen bara hade en bostad, skulle de inte fall någon till last. De skulle försörja sig själva, det visste hon.

Barnen hade fått behålla mot det, att de hade lovat att valla gässen, för det är alltid svårt att finna barn, som vilja åtaga sig den sysslan. Det blev verkligen så, som mor hade sagt, att de försörjde sig själva. Flickan kunde koka karameller, och gossen kunde skära träleksaker, som de sålde i gårdarna. De hade fallenhet för handel, och de började snart att hos bönderna köpa ägg och smör, som de sålde till sockerbruksarbetarna. Det var sådan reda och ordning med dem, att man kunde anförtro dem vad som helst. Flickan var äldst, och när hon var tretton år, var hon redan pålitlig som en stor människa. Hon var tyst och allvarsam, men pojken var språksam och munter, och systern brukade säga honom, att han kacklade i kapp med gässen ute på åkrarna.

När barnen hade varit vid Jordberga ett år, hölls en kväll en föreläsning i skolhuset. Det var nog egentligen ämnad för vuxna, men de två Smålandsbarnen sutto med bland åhörarna. De räknade sig inte själva som barn, och det gjorde knappt någon annan heller. Föreläsaren hade talat om den svåra sjukdomen tuberkulosen, som vart år dödar så många människor i Sverige. Han hade talade mycket redigt och klart, och barnen hade förstått vartenda ord.

Efter föreläsningen hade de ställt sig att vänta utanför skolhuset. När föreläsaren hade kommit, togo de varandra i hand, gingo emot honom helt högtidligt och bådo, att de skulle få tala med honom.

Den främmande hade väl undrat på de två, som stodo där med runda och rosiga barnansikten och talade med ett allvar, som kunde ha passat, om de hade varit tre gånger så gamla, men han hörde på dem mycket vänligt.

Barnen berättade vad som hade hänt hemma hos dem, och de frågade nu föreläsaren om han trodde, att mor och syskonen hade dött av den sjukdomen, som han hade beskrivit. Det var nog troligt, svarade han. Det kunde knappast ha varit någon annan sjukdom.

Men om mor och far hade vetat detta, som barnen hade fått höra i kväll, så att de hade kunnat akta sig; om de hade bränt upp kläderna

efter vandrerskan, om de hade skurat stugan väl ren och inte begagnat sängkläderna, hade de då kanske levat, alla de, som barnen nu sörjde? Och föreläsaren hade sagt, att detta kunde ingen svara på alldeles bestämt, men nog skulle han tro, att ingen av deras närmaste hade behövt bli sjuk, om de hade förstått att skydda sig mot smittan.

Nu dröjde barnen en stund med nästa fråga, men de flyttade sig inte ur stället, för det, som de nu skulle få svar på, var det allra viktigaste. Var det då inte sant, att tattarkvinnan hade sänt sjukdomen över dem, därför att de hade hjälp den, som hon var ond på? Hade det inte varit något särskilt, som hade drabbat endast dem? – Nej, det kunde föreläsaren tryggt försäkra dem, att det inte var. Ingen människa hade makt att sända sjukdomen över en annan på det sättet. Och de visste ju, att den sjukdomen fanns över hela landet. Den hade gjort sin påhälsning i nästan alla hem, fastän den inte överallt hade ryckt bort så många som hos dem.

Därmed tackade barnen och gingo hem till sitt. De talade mycket länge med varandra den kvällen.

Nästa dag gingo de och sade upp sig. De kunde inte vakta gässen det året, de måste ge sig av åt annat håll. – Vart skulle de då gå? – Jo, de skulle söka reda på far. De fingo lov att säga honom, att mor och syskonen hade dött av en vanlig sjukdom, och att det inte var något särskilt, som hade blivit sänt över dem av en ond människa. De voro så glada, att de hade fått veta detta. Och nu var det deras plikt att tala om det för far, för han gick nog och grubblade över den gåtan än i dag.

Barnen begåvo sig först till sitt lilla hem på ljungheden i Sunnerbo, och till sin stora förvåning funno de stugan i ljusan låga. Sedan hade de vandrat till prästgården, och där hade de fått veta, att en karl, som hade varit järnvägsarbetare, hade sett deras far vid Malmberget långt uppe i Lappland. Han hade arbetat i gruvan, och han höll kanske på med detta ännu, men det kunde man inte vara säker om. När prästen hörde, att barnen ville söka upp sin far, tog han fram en karta, visade dem hur långt det var till Malmberget och avrådde dem från färden. Men barnen sade, att de voro tvungna att gå och söka upp far. Han hade gått hemifrån, därför att han hade trott något, som inte var sant. De måste gå och säga honom, att han hade tagit miste.

De hade förtjänat litet pengar på sin handel, men de ville inte använda dem till att köpa järnvägsbiljetter, utan de beslöto sig för att gå till fots hela vägen. Och detta hade de inte ångrat. De hade kommit att göra en så märkvärdigt vacker vandring.

Innan de ännu hade hunnit ut ur Småland, hade de en dag gått in i en bondgård för att köpa sig litet mat. Husmodern hade varit glad och språksam. Hon hade frågat barnen vilka de voro och varifrån de

kommo, och de hade berättat henne hela sin historia. "Ånej då! Ånej då!" hade hustrun sagt flera gånger, medan de hade talat. Sedan hade barnen blivit fägnade med mycken och god mat och alls inte fått lämna någon betalning för den. När de rest sig för att tacka och gå, hade hustrun frågat om de inte i nästa socken skulle vilja ta in hos hennes bror, och hon hade sagt dem var han hette och var han bodde. Jo, det voro ju barnen glada att få göra förstås. "Ni ska hälsa honom från mig och tala om vad som har hänt er," sade bondhustrun.

Barnen gjorde så, och de blevo väl omhuldade också hos brodern. Han lät dem få åka med honom till ett ställe i nästa socken, och där också fingo de ett gott mottagande. Var gång de sedan vandrade bort från en gård, hette det alltid: "Om ni ändå kommer åt det hållet, så gå in där och där, och berätta det, som har hänt er!"

I de gårdar, dit barnen blevo visade, fanns det alltid en bröstsjuk. Och utan att de visste något därom, gingo de två barnen genom landet och lärde människor vilken farlig sjukdom det var, som hade stulit sig in i hemmen, och hur de bäst skulle strida mot den.

För länge i världen sedan, då den stora pesten, som kallades digerdöden, förhärjade landet, berättades det, att man så en gosse och en flicka vandra från gård till gård. Gossen hade i handen en räfsa, och om han kom och räfsade utanför ett hus, betydde det, att där inne skulle många dö, men inte alla, för räfsan har glesa pinnar och tar inte allt med sig. Flickan hade i handen en kvast, och om hon kom och sopade utanför en dörr, betydde det, att alla, som bodde innanför den dörren, måste dö, ty kvasten är ett redskap, som gör rent hus efter sig.

Det var ju märkvärdigt, att i våra dagar ett par barn skulle komma att vandra genom landet för en svår och farlig sjukdoms skull. Men de barnen skrämde inte folk med räfsan och kvasten, utan de sade i stället: "Vi ska inte nöja oss med att bara räfsa gården och sopa golven. Vi ska också ta till tvagan och borsten och såpan och tvålen. Vi ska hålla rent utanför vår dörr, rent innanför den, och rena ska vi vara själva. På så sätt ska vi till sist bli herrar över sjukdomen."

Lille Mats' begravning

Lille Mats var död. Det föreföll otroligt för alla dem, som hade sett honom frisk och glad för bara några timmar sedan, men det förhöll sig så i alla fall. Lille Mats var död och skulle begravas.

Lille Mats hade dött tidigt en morgon, och ingen mer än hans syster Åsa hade varit inne i rummet och sett honom dö. "Gå inte efter någon annan!" hade lille Mats sagt, när det led mot slutet, och systern hade lytt honom. "Jag är glad, att jag inte dör av 'sjukdomen', Åsa," sade lille Mats. "Är du inte det också?" Och när Åsa ingenting svarade, fortfor han: "Jag tycker inte, att det gör något att dö, bara jag slipper dö på samma sätt som mor och syskonen. Om jag hade gjort det, hade du säkert aldrig lyckats få far att tro, att det bara var en vanlig sjukdom, som har tagit bort dem, men nu går det nog, ska du få se."

Sedan allt var slut, satt Åsa en lång stund och tänkte på vad hennes bror, lille Mats, hade haft att gå igenom, medan han hade levat här i världen. Hon tyckte, att han hade burit alla olyckor med samma mod som en vuxen. Hon tänkte på hans sista ord. Likaså tapper hade han alltid varit. Och det blev tydligt för henne, att när lille Mats nu måste ner i jorden, så borde han begravas med samma heder som en stor människa.

Hon förstod nog, att detta skulle bli svårt att genomföra, men hon ville det så gärna. Hon måste göra det yttersta för lille Mars' skull.

Åsa gåsapiga befann sig på den tiden långt uppe i Lappland vid det stora gruvfält, som kallas Malmberget. Det var ett besynnerligt stället, men det var kanske bra för henne, att det var sådant det var.

Lille Mats och hon hade gått genom stora, ändlösa skogstrakter, innan de hade kommit dit. På flera dagar hade de varken sett åkrar eller gårdar, bara små fattiga skjutsstationer, tills de helt plötsligt hade kommit fram till Gällivare stora kyrkoby. Den låg med kyrka och järnvägsstation och tingshus och bank och apotek och hotell vid foten av ett högt berg, som var strimmigt av snö ännu vid midsommartiden, då barnen hade kommit vandrande. Nästan alla husen i Gällivare voro nya och väl och ordentligt uppförda. Om de inte hade sett snöfläckarna uppe på berget och märkt, att björkarna ännu inte voro utslagna, skulle barnen inte ha tänkt på att det låg långt uppe i Lappland. Men det var inte i Gällivare, som de hade haft att söka far, utan i Malmberget, som låg ett stycke längre norrut, och där hade det inte sett så välordnat ut.

Se, det hade varit så, att fastän människor mycket länge hade vetat, att det fanns ett stort järnmalmsfält nära Gällivare, hade brytningen först kommit riktigt i gång för några få år sedan, när järnvägen hade blivit färdig. Då hade flera tusen människor strömmat

dit upp på en gång, och arbete hade det nog funnits för dem, men inte bostäder, utan sådana hade de fått laga i ordning åt sig själva, så gott de hade kunnat. Somliga hade byggt sig kojor av obarkade timmerstockar, andra hade uppfört kåkar av lårar och tomma dynamitlådor, som de hade lagt på varandra som tegelstenar. Nu hade man nog hunnit att bygga många ordentliga hus, men hela stället så märkvärdigt ut i alla fall. Det fanns stora kvarter med ljusa, vackra hus, men mittibalnd dem råkade man på den oröjda skogsmarken med stubbar och stenar. Det fanns stora, vackra villor för disponenten och ingenjörerna, och det fanns låga, besynnerliga kåkar, som stodo kvar sedan den första tiden. Det fanns järnväg och elektriskt ljus och stora maskinhus, man kunde åka på spårväg djupt inåt berget genom en tunnel, som var upplyst av små glödlampor. Det var den väldigaste rörelse överallt, och det ena malmtåget efter det andra avsändes från stationen. Men runt omkring låg den stora vildmarken, där ingen åker plöjdes och inga hus timrades, där det inte fanns annat än lappar, som drevo omkring med sina renar.

Nu satt Åsa och tänkte på att det var på samma sätt med livet här som med stället. Det gick nog ordentligt och fredligt till för det mesta, men hon hade också sett ett och annat, som var vilt och egendomligt. Hon kände på sig, att det kanske kunde gå lättare här än på andra ställen att få det genomdrivet, som inte var riktigt vanligt.

Hon tänkte på hur det hade gått, när de hade kommit till Malmberget och frågat efter en arbetare, som hette Jon Assarsson, och som hade sammanvuxna ögonbryn. De sammanvuxna ögonbrynen var det mest anmärkningsvärda i fars utseende. De gjorde, att folk hade lätt att komma ihåg honom. Barnen fingo också genast veta, att far hade arbetat flera år vid Malmberget, men att han nu var borta på vandring. Det var vanligt, att han gav sig av bort ibland, då oron kom över honom. Vart han gått, det visste ingen, men alla voro säkra om att han skulle komma tillbaka om några veckor. Och eftersom de voro Jon Assarssons barn, så kunde de ju hålla till i kåken, som han hade bott i, medan de väntade på honom. En kvinna hade letat fram dörrnyckeln under tröskeln och släppt in barnen. Ingen hade undrat över att de hade kommit dit, och ingen tycktes undra på att far så där drog ut i vildmarken ibland. Det var nog inte så ovanligt häruppe, att var och en handlade efter sitt huvud.

Åsa hade inte svårt att göra upp för sig hur hon ville ha det med begravningen. Hon hade sett hur en av gruvförmännen hade blivit begraven förra söndagen. Hon hade dragits till kyrkan i Gällivare av disponentens egna hästar, och en lång procession av gruvarbetare hade följt kistan. Vid graven hade en musikkår spelat, och en sångkör hade sjungit. Och efter jordfästningen hade alla, som hade varit med vid kyrkan, blivit bjudna på kaffe i skolhuset. Det var något i den

vägen, som Åsa gåsapiga önskade för sin bror, lille Mats.

Hon hade redan så ivrigt tänkt sig in i saken, att hon nästan såg hela begravningståget för sina ögon, men så blev hon missmodig på nytt och sade till sig själv, att det nog inte kunde bli så, som hon ville. Inte därför, att det skulle bli för dyrt. De hade sparat ihop så mycket pengar, lille Mats och hon, att hon kunde ge honom en så ståtlig begravning, som hon någonsin önskade. Det svåra låg däri, att hon visste, att stort folk aldrig ville rätta sig efter ett barn. Hon var inte mer än ett år äldre än lille Mats, som såg så liten och späd ut, där han låg död framför henne. Hon var ju bara ett barn, hon också. Kanske de vuxna skulle sätta sig emot hennes önskningar, därför att hon inte var annat än ett barn.

Det första, som Åsa talade vid om begravningen, var sjuksköterskan. Syster Hilma hade kommit till stugan en stund efter sedan lille Mats var död, och hon hade vetat, redan innan hon öppnade dörren, att det måste vara slut med honom vid det här laget. Lille Mats hade förra eftermiddagen gått omkring borta i gruvtrakten. Han hade stått för nära en stod dagöppning, när gruvskotten hade avlossats, och ett par kringflygande stenar hade träffat honom. Han hade varit ensam, och han hade länge legat avsvimmad på marken, utan att någon hade vetat om olyckan. Till sist hade några karlar, som arbetade i dagöppningen, fått bud om den på ett besynnerligt sätt. De påstodo, att en liten pyssling, som inte var stort mera än en tvärhand hög, hade kommit till randen av gruvan och ropat till dem, att de skulle skynda att hjälpa lille Mats, som låg där ovanför gruvan och höll på att förblöda. Efter detta hade lille Mats blivit hemburen och förbunden, men det hade varit för sent. Han hade lidit så stor blodförlust, att han inte hade kunnat leva.

När sjuksköterskan trädde in i stugan, tänkte hon inte så mycket på lille Mats som på hans syster. "Vad ska jag ta mig till med det fattiga barnet?" sade hon för sig själv. "Hon är väl alldeles otröstlig."

Men hon märkte, att Åsa varken grät eller klagade, utan helt lugnt hjälpt henne med det, som skulle göras. Systern blev mycket förvånad, men hon fick förklaring, när Åsa började tala med henne om begravningen.

"När man har haft att göra med en sådan som lille Mats," sade Åsa, för hon lade gärna sina ord litet högtidligt och lillgammalt, "så måste man först och främst tänka på att hedra honom, medan man ännu kan det. Det bli väl tid att sörja sedan."

Och så bad hon systern hjälpa henne att skaffa lille Mats en hedersam begravning. Ingen kunde förtjäna det bättre än han.

Sjuksköterskan tyckte, att om det stackars ensamma barnet kunde finnas en tröst i att tänka på begravningen, så var det en riktig lycka.

Hon lovade, att hon skulle hjälpa henne, och detta var en stor sak

för Åsa. Nu tyckte hon, att målet nästan var uppnått, för syster Hilma var mycket mäktig. Vid det stora gruvfältet, där sprängskotten gå alla dagar, visste ju varje arbetare, att han när som helst kunde träffas av en kringflygande sten eller få en lossnande berghäll över sig, och därför ville var och en gärna stå väl med sjuksköterskan.

När alltså systern och Åsa gingo omkring och bådo gruvarbetarna, att de nästa söndag skulle följa lille Mats till graven, var det inte många, som nekade. "Det ska vi väl göra, eftersom syster ber oss," sade de.

Systern fick det också lyckligt och väl ordnat med mässingskvartetten, som skulle spela vid graven, och med den lilla sångkören. Skolhuset försökte hon inte att få upplåtet, men eftersom det ännu var varmt och stadigt sommarväder, beslöts det, att begravningsgäster skulle dricka kaffe ute i det fria. De fingo låna bänkar och bord från godtemplarsalen och koppar och fat från handelsbodarna. Ett par gruvarbetarhustrur, som i kistorna hade liggande saker, som de inte använde, så länge som de bodde här i vildmarken, plockade för systerns skull fram fint duktyg, som skulle bredas på kaffeborden.

Så beställdes skorpor och kringlor hos en bagare i Boden och svart och vit konfekt hos en sockerbagare i Luleå.

Det blev så mycket uppståndelse för den begravningen, som Åsa ville ge sin bror, lille Mats, att det talades om den i hela Malmberget. Och till sist fick själva disponenten veta vad som var i görningen.

När disponenten hörde, att femtio gruvarbetare skulle följa till graven en tolv års pojken, som efter allt, vad han visste, inte var annat än en kringstrykande tiggare, tyckte han, att det lät rent vanvettigt. Och sång och musik och kaffebjudning skulle det vara, och graven klädd med granris, och konfekt från Luleå! Han skickade efter sjuksköterskan och bad henne, att hon skulle avstyra allt detta. "Det är syns att låta den stackars flickan slösa bort sina pengar på detta sättet," sade han. "Det går inte an, att stort folk så där rättar sig efter ett barns infall. Ni gör er ju löjliga allihop."

Disponenten var inte ond eller häftig. Han talade helt lugnt och bad sjuksköterskan, att hon skulle inställa sången och musiken och den långa processionen. Det var ju tillräckligt, om en nio, tio personer följde med till graven. Och sjuksköterskan sade inte emot disponenten med ett ord, dels av respekt och dels därför, att hon inom sig måste erkänna, att han hade rätt. Det var mycken uppståndelse för en tiggarpojke. Hon hade låtit medlidandet med den stackars flickan springa bort med sitt förstånd.

Sjuksköterskan gick från disponentvillan ner till kåkstaden för att säga Åsa, att hon inte kunde få det så ordnat, som hon önskade, men det var inte med lätt hjärta, för hon visste bäst vad den där

begravningen betydde för det stackars barnet. På vägen mötte hon ett par arbetarhustrur, och talade med dem om sina bekymmer. De sade genast, att de tyckte, att disponenten hade rätt. Det gick inte an att ställa till med så mycken stå̊t för en tiggarpojke. Det var synd om flickan förstås, men det var för mycket, att ett barn på det där sättet skulle få ställa och styra. Det var riktigt väl, att det inte blev något av med alltihop.

Hustrurna gingo sedan var och en å̊t sitt håll och berättade saken vidare. Snart var det bekant ifrån kåkstaden ända bort till gruvschakten, att det ingen storbegravning skulle bli efter lille Mats. Och alla erkände genast, att detta var det enda riktiga.

Det var nog bara en i hela Malmberget, som var av annan mening och denna var Åsa gåsapiga.

Sjuksköterskan hade verkligen haft en svår stund med henne. Åsa hade inte gråtit och klagat, men hon hade inte velat böja sig. Hon sade, att då hon inte hade bett disponenten om någon hjälp, hade han ju ingenting att göra med saken. Inte kunde han förbjuda henne att begrava sin bror, som hon ville.

Det var först när flera kvinnor hade förklarat för henne, att ingen av dem skulle komma på begravningen, nu då disponenten inte ville veta av den, som hon förstod, att hon måste ha hans tillåtelse.

Åsa gåsapiga satt tyst en stund. Så reste hon sig hastigt. "Vart ska du ta vägen?" frågade sjuksköterskan. – "Jag får väl gå och tala med disponenten," sade Åsa. – "Inte kan du tro, att han ska rätta sig efter dig," sade kvinnorna. – "Jag tror, att lille Mats vill, att jag ska gå," sade Åsa. "Disponenten har kanske aldrig hört talas om vad han var för en människa."

Åsa gåsapiga gjorde sig raskt i ordning och var snart på väg till disponenten. Men nu må man veta, att det föreföll rent otroligt, att ett barn som hon skulle försöka att rubba disponenten, som var den mäktigaste mannen i Malmberget, från vad han en gång hade fastställt som sin vilja. Och både sjuksköterskan och de andra kvinnorna kunde inte låta bli att följa med henne på litet avstånd för att se om hon skulle ha mod att gå ända fram.

Åsa gåsapiga gick mittpå vägen, och det var något över henne, som kom människor att se sig om efter henne. Hon kom vandrande så allvarsam och värdig, just som en ungmö, som går fram genom kyrkan till sin först nattvardsgång. På huvudet hade hon ett stort, svart silkekläde, som hon hade ärvt efter sin mor, i ena handen höll hon en hoprullad näsduk och i den andra en korg med träleksaker, som lille Mats hade förfärdigat.

När barnen, som lekte på vägen, fingo se henne komma gående på det där sättet, sprungo de fram och ropade: "Vart ska du gå, Åsa? Vart ska du göra?" Men Åsa svarade inte. Hon hade inte ens hört, att

de hade talat till henne. Hon vandrade bara framåt. Och när barnen frågade om och om igen och sprungo fatt henne, togo de efterföljande kvinnorna dem i armen och hejdade dem. "Låt henne gå!" sade de. "Hon ska opp till disponenten och be, att hon får göra storbegravning efter sin bror, lille Mats." Då grepos också barnen av förfäran över att hon ville företaga sig något så dristigt, och en liten grupp av de, följde med för att se hur det skulle avlöpa.

Detta var vid sextiden på dagen, då arbetet upphörde i gruvorna, och när Åsa hade gått ett stycke kommo flera hundra arbetare vandrande med långa, brådskande steg. De sågo annars varken åt höger eller vänster, när de gingo hem från arbetet, men när de mötte Åsa, märkte några av dem, att det var något ovanligt på färde, och de frågade henne vad som stod på. Åsa svarade inte ett ord men de andra barnen skreko med hög röst vart hon ämnade sig. Då tyckte några av arbetarna, att detta var så modigt handlat av ett barn, att de följde med för att se hur det skulle gå för henne.

Åsa gick till kontorsbyggnaden, där disponenten brukade sitta vid sitt arbetet ända till denna tid. När hon kom in i förstugan, slogs dörren upp, och disponenten stod framför henne med hatt på huvudet och käpp i handen, färdig att gå upp till sin middag i disponentbostaden. "Vem vill du tala med?" frågade han, när han såg den lilla flickan, som kom så högtidlig med silkeduk och hoprullad näsduk. – "Jag ville tala med disponenten själv," sade Åsa. – "Jaså, kom in då!" sade disponenten och drog sig inåt rummet. Han lät dörren stå öppen, för han kunde inte tro, att flickan hade något långt ärende. På så sätt kom det sig, att de som hade följt efter Åsa gåsapiga och nu stodo i förstugan och på trappan, fingo höra vad som sades inne på kontoret.

När Åsa gåsapiga hade kommit in dit, rätade hon på sig för det första, sköt tillbaka huvudduken och såg upp till disponenten med sina runda barnaögon, som blickade så allvarligt, att det skar en i hjärtat. "Det är så, att lille Mats är död," sade hon, och rösten darrade, så att hon inte kom längre. Men nu förstod disponenten vem han hade att göra med. "Jaså, du är den flickan, som vill ställa till med den stora begravningen," sade han vänligt. "Det ska du inte bry dig om, barn. Det blir för dyrt för dig. Om jag bara hade fått höra det förut, skulle jag genast ha avstyrt det."

Det ryckte i flickans ansikte, och disponenten trodde, att hon skulle börja gråta, men i stället sade hon: "Jag skulle fråga om jag får berätta disponenten något om lille Mats."

"Jag har allt redan hört er historia," sade disponenten på sitt vanliga stillsamma och vänliga sätt. "Du får inte tro, att jag inte tycker, att det är synd om dig. Jag vill bara det, som är ditt bästa."

Då rätade Åsa gåsapiga på sig än mer och sade med hög, klar röst:

"Allt sedan lille Mats var nio år, har han varken haft far eller mor, utan han har måst försörja sig själv alldeles som en vuxen. Han har hållit sig för god att tigga om så mycket som ett mål mat, utan han har alltid velat betala för sig. Han sade jämt, att det inte gick an för en karl att tigga. Har har gått omkring på landet och köpt opp ägg och smör, och han skötte uppköpen lika bra som en gammal köpman. Han slarvade aldrig bort något, och aldrig gömde han undan en slant, utan gav allt till mig. Lille Mats hade sitt arbete med sig ute på åkern, när han gick vall med gässen, och var lika flitig, som om han hade varit gamla karlen. Bönderna nere i Skåne brukade skicka stora pengar med lille Mats, när han gick mellan gårdarna, därför att de visste, att de kunde lite på honom som på sig själva, så att det är inte rätt att säga, att lille Mats bara var ett barn, för det finns inte många stora –

Disponenten stod och såg i golvet, utan att en muskel rörde sig i hans ansikte, och Åsa gåsapiga tystnade, för hon trodde, att hennes tal ingen verkan hade på honom. När hon var hemma, hade hon tyckt, att hon hade så mycket att säga om lille Mats, men nu föreföll det henne att vara så litet. Hur skulle hon kunna på disponenten att förstå, att lille Mats förtjänade att begravas med samma heder som en vuxene?

"Se, när jag ni vill kosta på hela begravningen själv —," sade Åsa, och så teg hon igen.

Då lyfte disponenten blicken och såg Åsa gåsapiga in i ögonen. Han mätte henne och vägde henne, som den måste kunna, som har många människor under sig. Han tänkte på att hon hade gått igenom det att mista hem och föräldrar och syskon, men hon stod där obruten ännu, och det skulle nog bli en präktig människa av henne. Men han blev rädd för att lägga ökad tyngd på den börda, som hon hade att bära, för det kunde ju hända, att det bleve det halmstrået, som knäckte henne. Han förstod vad det ville säga, att hon hade kommit för att tala med honom. Hon hade nog älskat den där brodern mer än allt annat. Det gick inte av att möta en sådan kärlek med ett avslag.

"Du får väl ha det, som du vill då," sade disponenten.

XLV. Hos lapparna

Begravningen var över. Alla Åsa gåsapigas gäster voro gångna, och hon var ensam i den lilla kåken, som tillhörde hennes far. Hon hade stängt dörren, för att hon skulle få sitta i fred och tänka på sin bror. Hon påminde sig allt, vad lille Mats hade sagt och gjort, det ena efter det andra, och det var så mycket, att hon inte kom att lägga sig, utan satt uppe hela kvällen och en god del av natten. Ju mer hon tänkte på brodern, desto bättre förstod hon hur svårt det skulle bli att leva utan honom, och till sist lade hon ner huvudet mot bordskivan och grät bitterligen. "Vad ska jag ta mig till, när jag inte mer har lille Mats?" snyftade hon.

Det var redan sent på natten, och Åsa gåsapiga hade haft en tröttsam dag, så att det var inte underligt att sömnen smög sig över henne, bara hon sänkte huvudet. Och inte heller var det underligt, att hon drömde om den, som hon satt och tänkte på. Hon tyckte att lille Mats kom livslevande in i rummet till henne. "Nu, Åsa, ska du gå och ta reda på far," sade han. – "Hur ska jag kunna göra det, när jag inte en gång vet var han finns?" tyckte hon, att hon svarade. – "Var inte orolig fördenskull!" sade lille Mats raskt och muntert, som hans vana var. "Jag ska sända till dig en, som ska hjälpa dig."

I detsamma som Åsa gåsapiga drömde, att lille Mats sade detta, knackade det på dörren till hennes kammare. Detta var en riktig knackning och inte något, som hon bara hörde i drömmen. Men hon var så inne i sin dröm, att hon inte kunde hålla reda på vad som var verkligt och vad som var inbillning, och när hon gick för att öppna, tänkte hon: "Nu kommer bestämt den, som lille Mats har lovat att skicka till mig."

Om det hade varit syster Hilma eller någon annan riktig människa, som hade stått på tröskeln, när Åsa gåsapiga öppnade dörren, skulle flickan väl genast ha förstått, att det var slut på drömmen, men nu var det inte så, utan den, som hade knackat, var en liten pyssling, som inte var stort mer än en tvärhand hög. Fastän det var så sent på natten, var det lika ljust som om dagen, och Åsa såg genast, att det var samma parvel, som hon och lille Mats hade råkat ett par gånger, medan de hade vandrat genom landet. Då hade hon blivit rädd för honom, och det skulle hon ha blivit nu också, om hon hade varit riktigt vaken. Men hon hade för sig, att hon ännu drömde, och därför blev hon lugnt stående. "Jag väntade just, att det skulle bli den där, som lille Mats skulle skicka för att hjälpa mig att finna reda på far," tänkte hon.

Och hon hade inte så orätt i detta, för parveln kom just för att tala med henne om hennes far. När han såg, att hon inte blev rädd för

honom, sade han henne med få ord både var fadern var till finnandes, och hur hon skulle bära sig åt för att komma till honom.

Medan han talade, vaknade Åsa gåsapiga så småningom upp till fullt medvetande, och när han slutade, var hon alldeles vaken. Och då blev hon så förskräckt, därför att hon stod och talade med en, som inte hörde till hennes värld, att hon inte kunde säga varken tack eller annat till honom, utan bara sprang in och drog hårt igen dörren. Hon tyckte sig se, att parveln fick ett mycket bedrövat uttryck i sitt ansikte, när hon gjorde så, men hon kunde inte hjälpa det. Hon var alldeles ifrån sig av rädsla och skyndade sig att krypa i säng och dra täcket över ögonen.

Men fastän hon var så rädd för parveln, förstod hon, att han ville hennes bästa, och dagen därpå skyndade hon sig att handla just så, som han hade rått henne.

*

På västra stranden av Luossajaure, en liten sjö, som låg många mil nordligare än Malmberget, fanns ett litet lappläger. Vid sjöns södra ända reste sig en väldig bergklump, som hette Kirunavara, och som sades bestå av nästan idel järnmalm. På nordöstra sidan låg ett annat berg, som hette Luossavara, och även det var ett rikt järnberg. Upp till dessa berg höll man på att bygga järnväg från Gällivare, och i närheten av Kirunavara uppfördes en järnvägsstation, hotell för resande och en massa bostäder för alla de arbetare och ingenjörer, som skulle bo här, sedan malmbrytningen väl hade kommit i gång. Det var en hel liten stad med glada och trevliga hus, som höll på att resas i en trakt, som låg så långt mot norr, att de små förkrympta björkarna, som täckte marken, inte kunde få fram bladen ur knopparna förrän efter midsommar.

Väster om sjön låg marken fri och öppen, och där hade, som sagt, ett par familjer av lappfolket slagit läger. De hade kommit dit för någon månad sedan, och de hade inte behövt lång tid att få sin bostad i ordning. De hade varken sprängt eller murat för att få god och jämn byggnadsgrund, utan sedan de hade valt ut åt sig en torr och behaglig plats nära sjön, hade de bara haft att hugga bort ett par videbuskar och jämna några tuvor för att få tomtplatsen i ordning. Inte heller hade de timrat och huggit långa dagar för att resa stadiga väggar av trä, inte hade de haft bekymmer med takresning och taktäckning, inte med brädfodring och fönsterinsättning, inte med dörrar och lås. De hade bara behövt slå ner tältstängerna stadigt i jorden och hänga upp tältduken över dem för att ha bostaden så gott som färdig. Och inte hade de gjort sig mycket besvär med inredning och möblering. Det viktigaste var att lägga ut litet granris och några hudar på golvet och att hänga upp den stora grytan, där de brukar koka sitt renkött, på en kedja, som fästes uppe i toppen av tältstängerna.

Nybyggarna på östra sidan om sjön, som arbetade med största iver för att få sina hus färdiga, innan den stränga vintern skulle börja, förvånade sig över lapparna, som hade strövat omkring häruppe i höga norden i många, många hundra år utan att tänka på att det behövdes bättre skydd mot köld och storm än tunna tältväggar. Och lapparna undrade över nybyggarna, som gjorde sig så mycket och så tungt arbete, så det inte fordras mer än att äga några renar och ett tält för att kunna leva.

En eftermiddag i jul regnade det alldeles förfärligt uppe vid Luossajaure och lapparna, som annars inte voro mycket inne under sommaren, hade, så många som de vore, krupit in i ett av tält-en och sutto kring elden och drucko kaffe.

Medan lapparna språkade som bäst vid kaffekopparna, kom en båt roende från Kirunasidan och lade till vid lapplägret. Ur båten steg en arbetare och en flicka, som kunde vara mellan tretton och fjorton år gammal. Lapphundarna rusade emot dem under högt skall, och en av lapparna stack ut huvudet genom tältöppningen för att se vad som stod på. Han blev glad, när han fick se arbetaren. Det var en god vän till lapparna, en vänlig och språksam man, som kunde tala lapska, och lappen ropade åt honom, att han skulle krypa in i tältet. "Nu kommer du som efterskickad, Söderberg," sade han. "Kaffepannan står över elden. Ingen kan företa sig något i regnvädret. Kom du hit och berätta något nytt för oss!"

Arbetaren kröp in till lapparna, och med mycken möda och under mycket skratt och skämt gjordes plats för honom och flickan i det lilla tältet, som redan förut var alldeles uppfyllt av människor. Karlen började genast prata lapska med värdfolket. Flickan, som hade följt med honom, förstod ingenting av samtalet, utan satt tyst och såg förvånad på gryta och kaffekittel, på eld och rök, på lappar och lappkvinnor, på barn och hundar, på väggar och golv, på kaffekoppar och tobakspipor, på brokiga kläder och utskurna verktyg. Det var alltsammans nytt för henne. Ingenting var sådant, som hon var van vid.

Men med ens fick hon lov att sluta upp att titta och måste sänka ögonen, därför att hon märkte, att alla i kåtan sågo på henne. Söderberg måtte ha sagt något om henne, för nu togo lappar och lappkvinnor den korta pipan ur munnen och stirrade åt hennes håll. Den av lapparna, som satt bredvid henne, klappade henne på axeln, nickade och sade på svenska: "Bra, bra." En lappkvinna slog i en stor kopp kaffe, som räcktes henne med mycket besvär, och en lappojke, som kunde vara ungefär lika gammal som hon, kröp och slingrade mellan de sittande, tills han kom bredvid henne. Och där låg han och bara tittade på henne.

Flickan förstod, att Söderberg berättade för lapparna hur hon

hade gjort storbegravning efter sin bror, lille Mats, men hon skulle ha önskat, att han inte talade så mycket om henne, utan i stället frågat lapparna om de visste var hennes far fanns. Pysslingen hade sagt, att han uppehöll sig hos lapparna, som hade slagit läger väster om Luossajaure, och hon hade bett om tillåtelse att fara hit upp med ett gruståg, för några riktiga tåg gingo ännu inte på den här banan, och söka efter honom. Alla, både arbetare och förmän, hade hjälpt henne på bästa sätt, och en ingenjör i Kiruna hade skickat Söderberg, som kunde tala lapska, med henne över sjön för att fråga efter fadern. Hon hade hoppats, att hon skulle träffa honom, så snart hon kom hit. Hon hade blickat från det ena ansiktet till det andra inne i tältet, men allesammans hade hört till lappfolket. Fadern fanns inte där.

Hon såg, att lapparna och Söderberg blevo allt allvarligare, ju längre de talade samman, och att lapparna ruskade på huvudet och knackade sig på pannan, som om de hade talat om någon, som inte var vid sitt fulla förstånd. Då blev hon orolig, att hon inte längre kunde uthärda att sitta tyst och vänta, utan frågade Söderberg vad lapparna visste om hennes far.

"De säger, att han har gått ut för att fiska," sade arbetaren. "De vet inte om han kan komma tillbaka till kåtalaget i kväll, men så snart det blir bättre väder, ska en av dem gå och söka honom."

Därpå vände han sig mot lapparna och fortsatte ivrigt att tala med dem. Han ville inte, att Åsa skulle få tillfälle att göra honom flera frågor om Jon Assarsson.

*

Det var morgon och vackert väder. Ola Serka själv, det förnämste bland lapparna, hade sagt, att han skulle gå och söka reda på Åsas far, men han gjorde sig inte bråttom, utan satt nerhukad framför kåtan och tänkte på Jon Assarsson och undrade hur han skulle framföra till honom budskapet, att hans dotter var kommen för att söka upp honom. Det gällde att göra detta så, att inte Jon Assarsson blev ängslig och flydde undan, för han var en besynnerlig man, som var rädd för att råka barn. Han brukade säga, att han fick så mörka tankar, när han såg dem, att han inte kunde uthärda det.

Medan Ola Serka funderade, sutto Åsa gåsapiga och Aslak, den unga lappgossen, som hade stirrat på henne förra kvällen, på platsen framför tälten och språkade. Aslak hade varit i skola och kunde tala svenska. Han berättade Åsa och Samefolkets liv och försäkrade henne, att de hade det bättre än alla andra. Åsa tyckte, att de hade det förskräckligt, och sade det också. "Du vet inte vad du ska talar om," sade Aslak. "Stanna hos oss en vecka bara, och du ska få se, att vi har det lyckligaste folk på hela jorden!" – "Om jag stannade här en vecka, vore jag väl kvävd av all röken inne i kåtan," sade Åsa. – "Säg inte så!" sade lappgossen. "Du vet ingenting om oss. Jag ska tala om något för

dig, som kan komma dig att förstå, att ju längre du dröjde bland oss, desto bättre skulle du trivas här."

Därpå började Aslak berätta Åsa hur det hade varit på den tiden, så en sjukdom, som kallades svarta döden, hade gått igenom landet. Han visste inte om den hade härjat uppe i det riktiga Samelandet, där de nu befunno sig, men i Jämtland hade den farit fram så grymt, att bland Samefolket, som bodde där i skogar och fjäll, hade alla dött utom en gosse på femton år, och av svenskarna, som bodde i ådalarna, hade ingen lämnats kvar utom en flicka, som också var femton år gammal.

"Gossen och flickan hade vandrat omkring i det öde landet en hel vinter för att söka efter människor, och framemot våren hade de äntligen råkat samman," berättade Aslak vidare. "Då bad den svenska flickan lappgossen, att han skulle följa henne mot södern, så att hon skulle komma till folk av sin egen stam. Hon ville inte längre stanna i Jämtland, där det inte fanns annat än ödegårdar. 'Jag ska föra dig vart du vill,' sade gossen, 'men inte förrän till vintern. Nu är det vår, och mina renar drar västerut oppåt fjällen, och du vet, att vi, som hör till Samefolket, måste gå, dit våra renar för oss.'

Den svenska flickan var barn av rika föräldrar. Hon var van att bo under tak, sova i säng och äta vid bord. Hon hade alltid föraktat det fattiga fjällfolket och tyckte, att de, som bodde under den öppna himlen, var mycket olyckliga. Men hon var rädd att vända tillbaka till sin gård, där det inte fanns annat än döda. 'Låt mig då åtminstone draga med dig oppåt fjällen,' sade hon till gossen, 'så att jag slipper gå här ensam utan att höra en människoröst!' Detta sade gossen gärna ja till. Hjorden längtade efter det goda fjällbetet och gick varje dag långa sträckor. Det var ingen tid att resa opp tält. Men fick kasta sig ner och sova på snön de stunder, då renarna stannade för att beta. Djuren kände sunnanvinden rista i deras päls, de visste, att den på några få dagar skulle feja bort snön från fjällsluttningarna. Flickan och gossen måste skynda efter dem genom snön, som höll på att smälta, och över bristande isar. När de hade hunnit så högt oppåt bergen, att barrskogen upphörde och de förkrympta björkarna tog vid, vilade de ut några veckor, under väntan på att snön skulle smälta på de övre fjällvidderna. Sedan drog de opp till dessa. Flickan klagade och pustade och sade många gånger, att hon var så trött, att hon måste vända om ner till ådalarna, men hon följde ändå med, hellre än att bli lämnad ensam utan en levande människa i sin närhet.

När de var komna opp på fjällvidderna, reste gossen ett tält åt flickan på en vacker, grön plats, som sluttade mot en fjällbäck. Då kvällen var inne, fångade han renkorna med kastlina, mjölkade dem och gav henne mjölk att dricka. Han letade fram torkat renkött och renost, som hans folk hade glömt däroppe på höjden, när de hade

varit där förra sommaren. Flickan klagade alltjämt och var aldrig nöjd. Hon ville varken äta torkat renkött eller renost eller dricka renmjök. Hon kunde inte vänja sig vid att sitta nerhukad under tältet eller att ligga på marken med bara en renhud och litet ris till bädd. Men fjällfolkets son skrattade åt hennes jämmer och fortfor att vara god mot henne.

Om några dagar kom flickan fram till gossen, när han mjölkade renkorna, och bad att få hjälpa honom. Hon företog sig också att göra opp eld under grytan, där renköttet skulle kokas, att bära vatten och att ysta. De hade nu en tid. Vädret var varmt, och det var lätt att få mat. De gick tillsammans att sätta snaror för fåglarna, metade laxöring i forsen och plockade hjortron på myren.

När sommaren var slut, flyttade de så långt neråt fjällen, att de nådde gränsen mellan barrskog och lövskog, och där slogo de läger på nytt. Det var nu slaktetid, och de hade strängt arbete alla dagar, men det var också en god tid med ännu bättre tillgång på mat än på sommaren. När snön kom och isarna började lägga sig över sjöarna, drog de längre österut ner i den täta granskogen. Så snart de hade fått tältet rest, tog de till med vintersysslorna. Gossen lärde flickan att sno tråd av rensenor, och bereda hudar, att sy kläder och skor av skinn, att göra kammar och verktyg av renhorn, att löpa på skidor och färdas efter ren i ackja. När de hade levat igenom den mörka delen av vintern och solen sken nästan hela dagen, sade gossen till flickan, att nu kunde han följa henne söderut, för att hon måtte finna folk av sin stam. Men då såg flickan förvånad på honom. 'Varför vill du skicka bort mig?' sade hon. 'Längtar du att få vara ensam med dina renar?' – 'Jag trodde, att det var du, som längtade,' sade gossen. – 'Jag har nu levat Samefolkets liv i nära ett år,' sade flickan. 'Inte kan jag vända tillbaka till mitt folk och leva i trånga bostäder, sedan jag så länge har vandrat fri på fjället och i skogen. Jaga inte bort mig, utan låt mig stanna här! Ert sätt att leva är bättre än vårt.'

Flickan stannade hos gossen hela livet och längtade aldrig tillbaka till ådalarna. Och om du, Åsa, stannade här bara en månad, skulle du aldrig mer kunna skilja dig ifrån oss."

Med de orden slutade Aslak lappgosse sin historia, och i detsamma tog hans far, Ola Serka, pipan ur munnen och reste sig. Gamle Ola förstod mera svenska, än han gärna ville låta någon veta, och han hade uppfattat sonens ord. Och medan han hade lyssnat, hade han plötsligen fått klart för sig hur han skulle bära sig åt för att tala om för Jon Assarsson, att dottern var kommen för att söka honom.

*

Ola Serka gick ner till Luossajaure och följde stranden ett stycke, tills han stötte på en man, som satt på en sten och metade. Metaren hade grånat hår och böjd hållning. Ögonen blickade trötta, och det var

något slappt och hjälplöst över honom. Han såg ut som en, som har försökt bära något, som har varit honom för tungt, eller funderat ut något, som har varit honom för svårt, och blivit bruten och missmodig av att han inte har lyckats.

"Du har väl god fiskelycka, Jon, eftersom du har suttit och metat hela natten?" sade fjällmannen på lapska, när han kom gående.

Den andre spratt till och såg upp. Betet på hans krok var borta, och ingen enda fisk låg bredvid honom.

"Det är något, som jag ville tala med dig om," sade Ola. "Du vet att jag hade en dotter, som dog i fjol, och henne har vi alltid saknat inne i kåtan." – "Ja, jag vet," sade metaren kort, och det for en sky över hans ansikte, som om han inte hade tyckt om att bli påmind om ett dött barn. Han talade god lapska. – "Men det är inte lönt att förstöra livet med sorg," sade lappen. – "Nej, det är det ju inte." – "Och nu har jag tänkt på att ta till mig ett annat barn. Tycker du inte, att det vore klokt?" – "Det beror på vad det är för ett barn, Ola."

"Jag vill tala om för dig vad jag vet om flickan, Jon," sade Ola och berättade för fiskaren, att vid midsommartiden hade ett par främmande barn, en gosse och en flicka, kommit vandrande till Malmberget för att söka efter sin far, och att de, eftersom fadern var borta, hade stannat kvar där för att invänta honom. Men under det att de gingo och väntade, hade gossen blivit dödad av ett sprängskott, och då hade flickan velat göra storbegravning efter honom. Därpå beskrev Ola mycket vackert hur den lilla fattiga flickan hade förmått alla människor att hjälpa henne, och att hon hade varit så modig, att hon själv hade gått och talat med disponenten.

"Är det den flickan, som du vill ta till dig i kåtan, Ola?" frågade metaren. "Ja," sade lappen. "När vi hörde detta, kunde vi inte låta bli att gråta allihop, och vi sade till varandra, att en så god syster också skulle bli en god dotter, och att vi önskade, att hon skulle komma till oss." Den andre satt tyst en stund. Det märktes, att han fortsatte samtalet endast för att göra sin vän lappen en glädje. "Hon är väl av din stam, den där flickan?" – "Nej," sade Ola, "hon är inte någon av Samefolket." – "Hon är kanske dotter till någon nybyggare, så att hon är van vid livet här i norden?" – "Nej, hon är långt söderifrån," sade Ola och såg ut, som om detta alls inte hade något med saken att göra. Men nu blev metaren mera intresserad. "Då tror jag inte, att du kan ta henne," sade han. "Hon lär nog inte tåla att bo i kåta om vintern, när hon inte är uppfödd med det." – "Hon ska få goda föräldrar och goda syskon i kåtan," sade Ola Serka envist. "Det är värre att vara ensam än att frysa."

Men metaren tycktes bli alltmer ivrig att förhindra saken. Det var, som om han inte kunde tåla den tanken, att ett barn, som hade svenskar till föräldrar, skulle bli upptaget bland lapparna. "Du sade ju,

att hon hade en far vid Malmberget?" – "Han är död," sade lappen tvärt. – "Det har du väl tagit riktigt reda på, Ola?" – "Vad behövs det att fråga om den saken?" sade lappen föraktligt. "Det måtte jag väl veta. Skulle flickan och hennes bror ha varit tvungna att vandra ensamma genom hela landet, om de hade haft en far i livet? Skulle två barn ha behövt försörja sig själva, om de hade haft en far? Skulle den lilla flickan ha behövt gå ensam för att tala med disponenten, om hennes far hade levat? Skulle hon vara ensam ett ögonblick, nu sedan hela Samelandet talar om vilken duktig flicka hon är, om inte hennes far reda vore död? Flickan tror själv, att han lever, men jag säger, att han måste vara död."

Mannen med de trötta ögonen vände sig mot Ola. "Vad heter flicka, Ola?" sade han. Fjällmannen funderade. "Det kommer jag inte ihåg. Jag får fråga henne." – "Ska du fråga henne? Är hon reda här då?" – "Hon är däroppe i kåtan, ja." – "Vad, Ola? Har du tagit henne till dig, innan du vet vad hennes far vill?" – "Inte behöver jag bry mig om hennes far. Om han inte är död, är han väl en sådan, som inte vill veta av sitt barn. Han må vara glad, att en annan tar vård om det." Metaren kastade spöet och reste sig. Det var en fart över honom, som om han hade fått nytt liv. "Jag tänker, att fadern inte är som andra människor," fortfor fjällmannen. "Han kanske är en, som jagas av mörka tankar, så att han inte kan hålla ut vid arbetet. Vad är det för en far för henne att få?"

Medan Ola sade detta, hade metaren gått uppåt strandbrädden. "Vart ska du gå?" frågade lappen. – "Jag ska gå och se på fosterdottern sin, Ola. " – "Det är bra," sade lappen. "Kom och se på henne! Jag tänker du ska tycka, att det är en god dotter jag får."

Svensken gick fram med sådan hast, att lappen knappt nog kunde följa honom. Efter en stund sade Ola till sin kamrat. "Jag kan just påminna mig, att hon heter Åsa Jonsdotter, flickan, som jag vill ta opp." De andre skyndade bara på stegen, och gamle Ola Serka var så belåten, att han hade velat storskratta. När de hade gått så långt, att de sågo kåtorna, sade Ola ännu ett par ord. "Hon har kommit hit till Samefolket för att söka efter sin far och inte för att bli min fosterdotter, men om hon inte finner fadern, då vill jag gärna behålla henne i kåtan." Den andre skyndade framåt med än större hast. "Jag kunde väl tro, att han skulle bli rädd, när jag hotade att ta opp hans dotter bland Samefolket," sade Ola för sig själv.

När karlen från Kiruna, som hade rott Åsa gåsapiga över till lappläget, vände tillbaka fram på dagen, hade han med sig i båten två människor, som sutto tätt bredvid varandra på toften och höllo varandra troget i hand, som om de aldrig mer ville skiljas. De voro Jon Assarsson och hans dotter. Båda voro olika mot vad de hade varit för ett par timmar sedan, för Jon Assarsson såg mindre böjd och trött

ut, och hans ögon blickade klara och goda, som om han nu hade fått svar på det, som så länge hade ängslat honom, och Åsa gåsapiga såg sig inte omkring så där klokt och vaksamt, som hon hade brukat göra. Hon hade fått någon stor att stödja sig vid och lita på, och det tycktes, som om hon skulle hålla på att bli barn igen.

XLVI. Mot söder! Mot söder!

Första resdagen

Lördag 1 oktober

Pojken satt på den vita gåskarlens rygg, och red fram högt uppe i skyn. Trettien vildgäss flögo i ordnad fylking raskt mot söder. Det brusade i fjädrarna, och de många vingarna piskade i luften med ett sådant vinande, att man knappt kunde höra sin egen röst. Akka från Kebnekajse flög i spetsen, och efter henne följde Yksi och Kaksi, Kolme och Neljä, Viisi och Kuusi, Mårten gåskarl och Dunfin. De sex unggässen, som ledsagade flocken förra hösten, hade nu lämnat den för att sköta sig själva. I stället förde de gamla gässen med sig tjugutvå gässlingar, som hade växt upp i fjälldalen denna sommar. Elva flögo till höger och elva till vänster, och de gjorde sitt bästa för att hålla jämna avstånd mellan varandra liksom de stora.

De stackars ungarna hade aldrig förr gjort någon långtur, och i början hade de svårt att följa med på den snabba färden. "Akka från Kebnekajse! Akka från Kebnekajse!" ropade de i jämmerfull ton. – "Vad står på?" frågade förargåsen. – "Våra vingar har tröttnat att röra sig. Våra vingar har tröttnat att röra sig," skreko ungarna. – "Det går bättre, ju längre ni håller på," svarade förargåsen och saktade inte farten det minsta, utan fortsatte som förut. Och det tycktes verkligen, som om hon skulle få rätt i vad hon hade sagt, för när gässlingarna hade flugit ett par timmar klagade de inte mer över trötthet. Men i fjälldalen hade de varit vana att äta hela dagen igenom, och det dröjde inte, förrän de började längta efter mat.

"Akka, Akka, Akka från Kebnekajse!" ropade unggässen med ömklig röst. "Vad står nu på?" frågade förargåsen. – "Vi är så hungriga, att vi inte orkar flyga längre." – "Vildgäss ska lära att äta luft och supa vind," svarade förargåsen och gjorde inte något uppehåll, utan fortsatte som förut.

Det tycktes nästan, som om ungarna skulle ha lärt sig att leva av luft och vind, för när de hade flugit en stund, klagade de inte mer över hunger. Vildgåsflocken var ännu kvar uppe i fjällen, och de gamla gässen ropade ut namnen på alla bergtoppar, som de foro förbi, för att de unga skulle få lära sig vad de hette. Men när de hade hållit på en stund med att ropa: "Detta är Porsotjokko, detta är Sarjektjokko, detta är Sulitelma," blevo ungarna otåliga på nytt.

"Akka, Akka, Akka!" ropade de med hjärtslitande röst. – "Vad står på?" frågade förargåsen. – "Vi får inte rum med flera namn i våra huvuden," skreko ungarna. "Vi får inte rum med flera namn i våra

huvuden." – "Ju mera, som kommer in i ett huvud, desto bättre rum blir det," svarade förargåsen och fortsatte att ropa ut de märkvärdiga namnen på samma sätt.

Pojken tänkte för sig själv, att det var på tiden, att vildgässen begåvo sig mot söder, för det hade kommit så mycket snö, att marken låg vit, så långt som han kunde se. Det stod inte heller till att förneka, att de hade hade det ganska ruskigt i fjälldalen den sista tiden. Regn och storm och tjocka hade följt på varandra utan uppehåll, och om det någon gång hade klarnat, hade det genast blivit fryskallt. Bär och svamp, som pojken hade levat av under sommaren, hade frusit eller ruttnat, så att han till sist hade måst äta rå fisk, och det tyckte han mycket illa om. Dagarna hade blivit korta, och det hade allt varit långsamt och tråkigt under de långa kvällarna och de sena mornarna för den, som inte var i stånd att sova precis lika länge, som solen var borta från himmelen.

Nu hade äntligen gässlingarna fått sina vingar fullväxta, så att resan söderut hade kunnat börja, och pojken var så glad, att han både skrattade och sjöng, där han red på gåsryggen. Se, det var inte bara därför, att det var mörkt och kallt och ont om mat, som han längtade från Lappland, utan det var allt för något annat också.

De första veckorna, som han hade varit där, då hade han visst inte längtat. Han hade tyckt, att han aldrig hade varit i ett så vackert och härligt land, och han hade inga andra bekymmer haft än att hindra myggsvärmarna från att äta upp honom. Pojken hade inte haft mycket sällskap av Mårten gåskarl, för den store vite tänkte bara på att vaka över Dunfin och vek inte ett steg från henne. Men däremot hade han hållit sig till den gamla Akka och till Gorgo, örnen, och de tre hade fördrivit många glada timmar med varandra. Fåglarna hade tagit honom med på långa färder. Pojken hade stått på toppen av det snöklädda Kebnekajse och sett ner på jöklarna, som utbredde sig nedanför den branta, vita käglan, och han hade besökt många andra högfjäll, som just inte ofta hade blivit trampade av människofötter. Akka hade visat honom undangömda dalar ibland bergen och låtit honom se ner i klipphålor, där varghonorna uppfödde sina ungar. Det var också klart, att han hade gjort bekantskap med de tama renarna, som betade i stora skaror på stranden av det sköna Torne träsk, och att han hade varit nere vid det Stora Sjöfallet och hälsat på björnarna, som bodde där i trakten, från deras fränder i Bergslagerna. Vart han hade kommit, hade det varit grant och ståtligt land. Han var bra glad, att han hade fått se det, men inte hade han just velat bo där. Han måste medge, att Akka hade rätt, när hon sade, att det här landet kunde de svenska nybyggarna gärna lämna i fred och överlåta det åt björnarna och vargarna och renarna och vildgässen och fjällugglorna och lämlarna och lapparna, som voro skapade för att leva där.

En dag hade Akka fört honom till en av de stora gruvstäderna, och där hade han funnit lille Mats liggande sönderskjuten utanför en gruvöppning. Under de närmaste dagarna hade pojken inte tänkt på annat än att hjälpa den stackars Åsa gåsapiga, men när hon väl hade återfunnit sin far, så att han inte mer behövde göra något för henne, hade han helst stannat hemma i fjälldalen. Allt sedan dess hade han gått och längtat efter den dagen, då han skulle få resa hem med Mårten gåskarl och bli människa. Han ville allt gärna bli sådan igen, att Åsa gåsapiga skulle våga tala med honom och inte slå igen dörren mittför hans näsa.

Jo, han var bra lycklig, när det nu bar i väg söderut. Han svängde med mössan och ropade hurra, när han fick se den första granskogen, och på samma sätt hälsade han den första gråa nybyggarstugan, den första geten, den första katten och de första hönsen. Han for fram över praktfulla vattenfall, och till höger om sig såg han sköna fjäll, men vid sådant var han nu så van, att han knappt brydde sig om att titta åt det. En annan sak var det, när han strax över om fjället fick se Kvickjocks kapell med den lilla prästgården och den lilla kyrkbyn. Han tyckte det var så vackert, att han fick tårar i ögonen.

Oupphörligen råkade de flyttfåglar, som nu kommo flygande i mycket större flockar än på våren. "Vart ska ni hän, vildgäss?" ropade flyttfåglarna. "Vart ska ni hän?" – "Vi ska till utlandet." – "Ungarna era är ju inte flygfärdiga," ropade de andra. "De kommer aldrig över havet med så späda vingar."

Lappar och renar höllo också på att flytta ner från fjällen. De vandrade i god ordning: en lapp gick i spetsen av tåget, så kom hjorden med de stora tjurarna i de främsta leden, så en rad med bär-renar, som förde lapparnas tält och packning, och till sist en sju, åtta människor. När vildgässen sågo renarna, sänkte de sig och ropade: "Nu ska ni ha tack för i sommar! Nu ska ni ha tack för i sommar!" – "Lycksam resa, och välkomna tillbaka!" svarade renarna.

Men när björnarna sågo vildgässen, pekade de ut dem för sina ungar och brummade. "Se på de där, som är så rädda för litet köld, att de inte törs stanna hemma om vintern!" Och de gamla vildgässen blevo dem inte svaret skyldiga, utan de ropade till sina gässlingar: "Se på de där, som hellre ligger och sover halva året, än de gör sig besvär att vandra söderut!"

Nere i granskogarna sutto ungtjädrarna hopkrupna ruggiga och kulna, och tittade efter alla de stora fågelflockarna, som i jubel och glädje drogo mot söder. "När blir det vår tur?" frågade de tjäderhönan. "När blir det vår tur?" – "Ni får allt stanna hemma hos mor och far," sade tjäderhönan. "Ni får allt stanna hemma hos mor och far."

På Östberget

Tisdag 4 oktober

Var och en, som har färdats i fjälltrakter, vet nog hur svårt det kan vara med dimmorna, som komma vältrande och skymma bort utsikten, så att man rakt inte får se något av alla de vackra högfjäll, som resa sig omkring en. Man kan råka ut för dimma mittpå sommaren, och om hösten kan man säga att det knappt är möjligt att undgå den. Vad Nils Holgersson beträffar, så hade han haft bra nog väder, så länge som han var kvar i Lappland, men vildgässen hunno knappt ropa ut, att de nu foro in i Jämtland, förrän dimmorna tätnade omkring honom, så att han inte kunde se något av landet. Han for fram över det en hel dag utan att veta om det var ett bergland eller ett slättland, som han hade kommit till.

Mot kvällen slogo vildgässen ner på en grön plats, som sluttade åt alla sidor, så att han förstod, att han befann sig på toppen av en kulle, men om den var stor eller liten, det kunde han inte få klart för sig. Han trodde, att de måste befinna sig i bebodda trakter, för han tyckte, att han hörde människoröster och gnissel av åkdon, som rullade fram på en väg, men han var inte säker om detta heller.

Han skulle bra gärna ha velat leta sig fram till någon gård, men han var rädd att gå vilse i dimman och tordes inte annat än stanna kvar hos vildgässen. Allting var drypande vått och fuktigt. Det hängde små droppar på varje grässtrå och på varje liten ört, så att han fick en riktigt regndusch över sig, bara han rörde på sig. "Det här är inte stort bättre än oppe i fjälldalen," tänkte han.

Men ett par steg vågade han då att gå, och nu skymtade han en byggnad tätt framför sig. Den var inte särdeles stor, men många våningar hög. Han kunde inte se toppen av den. Dörren var stängd, och hela huset tycktes vara obebott. Han förstod, att det inte var något annat än ett utsiktstorn, och att han varken kunde få mat eller värme där. Men han skyndade ändå med största hast tillbaka till vildgässen. "Kära Mårten gåskarl," sade han, "tag mig på ryggen, och bör mig opp på toppen därborta! Här är så vått, att jag inte kan sova, men där finner jag nog en torr plats att ligga på."

Mårten gåskarl var genast villig att hjälpa honom. Han lämnade honom på tornbalkongen, och där låg pojken och sov i god ro, ända tills morgonsolen väckte honom.

Men när han nu slog upp ögonen och såg sig omkring, kunde han till en början varken begripa vad han såg eller vad han befann sig.

Han hade en gång på en marknad varit inne i ett tält och sett en väldig rundmålning, och han tyckte nu, att han åter stod mitt i ett sådant där stort, runt tält, som hade ett grant, rött tak, medan väggarna och golvet voro utmålade till ett vackert och vidsträckt landskap, där det fanns stora byar och kyrkor, åkrar och vägar, järnväg och till och med en stad. Han märkte nog snart, att det inte förhöll sig så, utan att han stod på toppen av ett utsiktstorn, med den röda morgonhimlen över sig och med verkligt land omkring sig. Men han var nu så ovan att se annat än ödemarker, att det inte var underligt, att han hade tagit detta, som han nu såg, och som var en riktig storbygd, för att bara vara en tavla.

Det var också något annat, som hade varit orsak till att pojken inte hade trott, att det han såg var verkligt, och det var, att ingenting hade sin rätta och riktiga färg. Utsiktstornet, där han befann sig, var rest på ett berg, berget stod på en ö, och ön låg nära östra stranden av en stor insjö. Men denna sjö var inte grå, som insjöar bruka vara, utan över en stor del av sin yta var den lika skär som morgonhimlen, och inåt de djupa vikarna blänkte den nästan svart. Stränderna omkring sjön återigen voro inte gröna, utan lyste ljusgula tack vare all de avmejade åkrarna och de gulnade lövskogen, som betäckte dem. Runt om det gula vidtog ett brett bälte av svart barrskog. Det kom sig kanske därav, att lövskogen hade ljusnat, men pojken tyckte, att barrskogen aldrig hade sett så mörk ut som denna morgonen. Bortom det svarta sågos i öster ljust blånande kullar, men längst hela västra synranden löpte en lång, skimrande båge av taggiga, mångformade fjäll, som buro en så ljuvlig och mild och strålande färg, att han inte kunde kalla den för röd och inte för vit och inte för blå. Det fanns inte något namn för den.

Men pojken vände blickarna från fjäll och barrskog för att se bättre på de närmaste omgivningarna. Runt om sjön, i det gula bältet, urskilde han den ena röda byn och den ena vita kyrkan efter den andra, och rätt i öster, på andra sida av det smala sundet, som skilde ön från fastlandet, såg han en stad. Den utbredde sig på sjöstranden, ett berg stod bakom och skyddade den, och runt omkring sig hade den en rik och välbefolkad trakt. "Den där staden har då förstått att skaffa sig ett gott läge," tänkte pojken. "Jag undrar vad den kan heta."

Med detsamma spratt han till och såg sig om. Han hade varit så upptagen av att titta på trakten, att han inte hade märkt, att det hade kommit besökande till utsiktstornet.

De sprungo nu uppför trapporna med god fart. Pojken hann nätt och jämt se sig om efter ett gömställe och sticka sig undan där, innan de voro uppe.

Det var unga människor, som voro ute på fotvandring. De talade om att de hade strövat igenom hela Jämtland. De voro glada att de

hade kommit till Östersund just förra kvällen, så att de fingo se den stora utsikten från Östberget här på Frösön denna klara morgon.

Här kunde de se mer än tjugo mil åt alla håll, så att de fingo en sista överblick av hela sitt kära Jämtland, innan de skulle resa därifrån. De pekade ut för varandra de många kyrkorna, som lågo runt om sjön. "Där nere har vi Sunne," sade de, "och där ligger Marby, och därborta ligger Hallen. Den, som syns rakt i norr, är Rödö kyrka, och den, som reser sig här under oss, är Frösö kyrka." Sedan började de tala om fjällen. De närmaste voro Oviksfjällen. Det kommo alla överens om. Men sedan började de undra vad som kunde vara Klövsjöfjället och Almåsaberget och Åreskutan.

Medan de talade om detta, tog en ung flicka upp en karta, bredde ut den på sitt knä och började studera den. Plötsligen såg hon upp. "När jag se Jämtland så här på en karta," sade hon, "tycker jag, att det liknar ett stort, stolt fjäll. Jag väntar alltid, att jag ska få höra en berättelse om att det en gång har stått upprätt och pekat rakt mot skyn." – "Det skulle allt har varit ett väldigt fjäll, det," sade en av de andra och skrattade åt henne. – "Ja, och fördenskull blev det väl också kullstörtat. Men se nu själv om det inte är likt ett riktigt högfjäll med bred fot och spetsig topp!" – "Det passar inte illa för att ett sådant fjälland att själv se ut som ett fjäll," sade en av de andra turisterna. "Men fastän jag har hört andra sagor om Jämtland, har jag aldrig..." – "Har du hört sagor om Jämtland?" ropade den unga flickan och gav sig inte en gång tid att låta honom tala till punkt. "Då ska du tala om dem genast. Det kan aldrig passa bättre än häruppe, där man ser hela landet."

Alla de andra stämde in med henne, och deras kamrat var inte alls svårbedd, utan började genast.

Sagan om Jämtland

På den tiden, då det ännu fanns jättar i Jämtland, hände det en gång, att en gammal bergrese stod på gården utanför sin bostad och ryktade sina hästar. Bäst som han höll på härmed, märkte han att hästarna började darra av ängslan. "Vad är det åt er, hästarna mina?" sade jätten och såg sig omkring för att ta reda på vad det var, som hade skrämt djuren. Han kunde varken upptäcka björnar eller vargar i närheten. Det enda han fäste sig vid var, att en vandrare, som inre på långt när var så stor och grov som han själv, men som i alla fall var ganska reslig och tycktes ha goda kroppskrafter, höll på att klättra uppför stigen, som ledde till hans fjällstuga.

Den gamla bergresen hade inte förr fått syn på vandraren, än han började darra från huvud till fot på samma sätt som hästarna. Han gav sin inte tid att sluta arbetet, utan skyndade in i storstugan till jättekvinnan, som satt och spann blånor på en slända.

"Vad står på?" sade hustrun. "Du är lika blek som ett snöfjäll." – "Skulle jag inte vara blek?" sade jätten. "Det kommer en vandrare på vägen, som likaså säkert är Asa-Tor, som du är min hustru." – "Detta var ju inget kärkommet främmande," sade jättehustrun. "Kan du inte förvända synen på honom, så att han tar hela gården för ett fjäll och går vår dörr förbi?" – "Det är för sent att öva den trollkonsten," svarade jätten. "Jag hör honom skjuta opp grinden och träda in på gården." – "Då vill jag råda dig, att du håller dig undan och låter mig ensam ta emot honom," sade jättekvinnan raskt. "Jag ska försöka ställa det så, att han inte kommer så brått igen och hälsar på hos oss."

Detta syntes jätten vara ett över måttan gott förslag. Han gick in i lillkammaren, medan hustrun satt kvar på kvinnobänken i storstugan och spann så lugnt, som om hon inte visste av någon fara.

Nu är att märka, att på den tiden såg det helt annorlunda ut i Jämtland än i våra dagar. Hela landet var inte annat än en stor, platt bergvidd, som låg så naken och kal, att det inte en gång kunde växa granskog på den. Där fanns inte sjö, inte flod, inte mark, där plog kunde gå fram. Inte ens de fjäll och bergklumpar, som nu ligga spridda över landet, funnos där då, utan de stodo alla uppradade långt borta i väster. Människorna kunde inte leva någonstans inom hela det vida området, men jättarna trivdes där så mycket bättre. Det tordes inte ha varit utan deras vilja och åtgöranden, som landet låg så öde och ogästvänligt, och det var nog på goda grunder, som bergresen kände sig ängslig, när han såg Asa-Tor nalkas hans stuga. Han visste, att asarna inte älskade dem, som spredo omkring sig köld, mörker och ödslighet och hindrade jorden från att bli rik, fruktbar och prydd med människoboningar.

Jättekvinnan behövde inte vänta länge, förrän fasta steg hördes på gården och densamme vandraren, som jätten hade sett på vägen, tyckte upp dörren och trädde in i stugan. Den främmande stannade inte vid dörren, som färdemän brukade, utan han gick genast fram mot kvinna, som satt vid gavelväggen längst borta i rummet. Men med den vandringen gick det så, att när han tyckte sig ha gått en god stund, var han bara kommen ett litet stycke från dörren och hade ännu långt kvar till eldstaden, som låg i mitten av rummet. Han tog ut stegen längre, men när han hade gått än en stund, förekom det honom,som om både eldstaden och jättekvinnan voro honom fjärmare, än när han först kom in i rummet. Stugan hade inte från början synts honom särdeles stor. Han förstod först rätt hur ansenlig den var, när han äntligen hade kommit så långt som till eldstaden, för han var då så trött, att han måste stödja sig mot staven för att vila. När jättekvinnan såg, att han måste stödja sig lade hon ner sländan, reste sig från bänken och var med få steg framme hos honom. "Vi jättar tycker om stora stugor," sade hon, "och min husbonde brukar klaga över att det är så trångt härinne. Men jag kan förstå, att det blir mödosamt att gå igenom jättestugan för den, som inte kan ta längre steg än du. Säg nu vem du är, och vad du söker hos jättarna!" Det såg ut, som om vandraren hade ämnat ge ett häftigt svar, men säkerligen ville han inte börja gräla med en kvinna, utan han svarade helt lugnt: "Mitt namn är Handfaste, och jag är en kämpe, som har varit med om många äventyr. Nu har jag suttit hemma vid gården hela året, och jag börjar just att undra om det aldrig skulle bli något mer att göra för mig, när jag hörde människorna tala om att ni jättar sköter så illa om landet häroppe, att ingen mer än ni själva kan bo här. Jag har nu dragit hit för att tala vid din husbonde om denna saken och fråga om han inte vill laga, att här blir en bättre ordning."

"Min husbonde är gången på jakt," sade jättekvinnan, "och han får själv svara på dina frågor, när han kommer hem. Men jag vill säga dig, att den, som vågar ställa sådana spörsmål till en bergrese, borde vara en större man än du. Det vore säkert bäst för din heder, om du gingo din väg genast utan att råka jätten." – "Nog ska jag vänta in honom, när jag nu är hitkommen," sade han, som kallade sig Handfaste. – "Jag har rått dig, så gott jag förstår," sade husmodern, "nu får du följa dig egen vilja. Sätt dig här på bänken, så ska jag gå och hämta dig en välkomstdryck!"

Kvinnan tog nu ett väldigt mjödhorn och begav sig till rummets innersta vrå, där mjödtunnan låg. Inte heller denna syntes gästen särdeles betydlig, men när kvinnan drog ur tappen, störtade mjödet ner i hornet med ett dån, som om ett helt vattenfall hade kommit in i rummet. Hornet var snart fyllt, och husmodern ville sätta tappen i tunnan. Men detta lyckades henne inte. Mjödet brusade fram med fart,

slungade tappen ur hennes hand och strömmade ner på golvet. Jättekvinnan gjorde ett nytt försök att sätta i tappen, men misslyckades åter. Då kallade hon främlingen till hjälp. Kom hit och sätt tappen i tunnan!" Gästen skyndade genast fram för att hjälpa. Han tog tappen och sökte tvinga in den i hålet, men mjödet sköt åter ut den, kastade den långt framåt rummet och fortfor att översvämma golvet.

Gång på gång gjorde Handfaste om försöket, men det ville inte lyckas honom, och han kastade tappen ifrån sig. Hela golvet stod nu täckt av mjöd, och för att få det drägligare i stugan företog sig den främmande att rita upp djupa fåror, där mjödet kunde flyta. Han gjorde vägar för mjödet i hårda berghällen, såsom bar om våren göra vägar i sanden för snövattnet, och här och där stampade han med foten upp djupa hålor, där vätskan kunde samla sig. Jättekvinnan stod tyst under tiden, och hade gästen blickat upp till henne, torde han ha sett, att hon med häpnad och förskräckelse såg på arbetet. Men när han väl var färdig, sade hon med gäckande röst: "Jag tackar sig, Handfaste. Jag ser, att du gör, så gott du kan. Husbonden brukar eljest hjäpa mig att sätta i tappen. Det är inte att begära, att alla ska äga hans styrka, men när du inte rår med detta, tycks det mig bäst, att du genast drar sina färde." – "Inte vill jag gå, förrän jag har framfört mitt ärende," sade den främmande, men han såg skamsen och nedslagen ut. – "Slå dig då ner där på bänken," sade kvinnan, "så ska jag sätta grytan på elden och koka gröt åt dig!"

Husmodern gjorde, som hon hade sagt. Men när gröten var nästan färdig, vände hon sig till gästen. "Nu märker jag, att mjölet håller på att ta slut, så att jag kan inte få gröten stadig nog. Skulle du orka att vrida omkring kvarnen, som står bredvid dig, ett par slag? Det ligger säd mellan stenarna. Men du får ta i med alla krafter, för kvarnen går just inte lätt."

Gästen lät inte längre bedja sig, utan försökte vrida handkvarnen. Den syntes honom inte vara särdeles stor, men när han fattade om handtaget och ville föra stenen runt, gick den så trögt, att han inte kunde rubba den. Han måste använda hela sin styrka och förmådde ändå inte draga den mera än ett varv.

Jättekvinnan såg på under häpen tystnad, så länge som han arbetade. Men när han lämnade kvarnen, sade hon: "Nog brukar jag få bättre hjälp av min husbonde, när kvarnen inte vill gå runt. Men ingen kan begära, att du ska göra mera, än du har krafter till. Ser du nu inte själv, att det vore bäst för dig att undvika att råka den, som kan mala så mycket han vill på den här kvarnen?" – "jag tro nog ändå, att jag vill invänta honom," sade Handfaste och talade rätt lågmält och saktmodigt. – "Sätt dig då i lugn borta på bänken, medan jag gör i ordning en god bädd åt dig," sade jättekvinnan. "för du lär nog bli

tvungen att stanna här över natten!" Hon bäddade med många bolstrat och dynor och önskade gästen en god sömn. "Jag är rädd för att du ska finna bädden väl hård," sade hon, "men min husbonde vilar på ett sådant läger var natt."

När nu Handfaste ville sträcka ut sig på bädden, kände han så många knölar och ojämnheter under sig, att det inte var tanke på att sova. Han försökte att vrida och vända sig, men kunde inte få trevnad i bädden. Han tog sig då för att kasta ut sängkläderna, en dyna hit och ett bolster dit, och sedan sov han i god ro ända till morgonen.

Men när solen sken in genom takgluggen, reste han sig och lämnade jätteboningen. Han vandrade över gårdsplanen ut genom grinden och sköt igen den efter sig. Med detsamma stod jättekvinnan bredvid honom. "Jag ser, att du ämnar att gå din väg, Handfaste," sade hon. "Det var nog också ditt bästa råd." – "Om din husbonde kan sova på en sådan bädd, som du har rest åt mig i natt," sade Handfaste buttert, "vill jag inte träffa honom. Han måste vara en man av järn, som ingen kan rå på."

Jättekvinnan stod och lutade sig mot grinden. "När du nu är utanför min gård, Handfaste," sade hon, "så vill jag berätta dig, att din färd opp till oss jättar inte har varit så föga berömlig, som du själv tycks tro. Det var inte underligt, att du fann vägen lång genom vår stuga, för det var hela den bergvidd, som kallas Jämtland, som du gick fram över. Inte heller var det märkvärdigt, att du hade svårt att sätta tappen i tunnan för det var allt det vatten, som forsar ner från snöfjällen, som strömmade emot dig. Och när du ledde vattnet fram över vårt stuggolv, skapade du fåror och fördjupningar, som nu är älvar och sjöar. Det var inte något litet prov på styrka du gav, när du vred kvarnen ett varv, för mellan stenarna låg det inte sädeskorn, utan kalksten och skiffer, och med det enda varvet malde du så mycket, att hela bergvidden har blivit betäckt med god och fruktbar jord. Att du inte kunde ligga i den bädd, som jag hade rett åt dig, förvånar mig inte heller, för jag hade bäddat den med stora, kantiga fjälltoppar. Dessa har du nu kastat ut över halva landet, och kanske att människorna inte blir så tacksamma för detta som för det andra du har gjort. Jag bjuder dig nu farväl, och jag lovar dig, att jag och min husbonde ska flytta härifrån till en ort, dit du inte så lätt kan komma och hälsa på oss."

Allt detta hörde vandraren med växande vrede, och när jättekvinnan hade talat ut, grep han efter en hammare, som han bar i bältet. Men innan han ännu hade hunnit lyfta den, var kvinnan försvunnen, och där jättegården hade legat, syntes ingenting annat än en grå bergvägg. Men vad som fanns kvar, det var de mäktiga floder och sjöar, som han hade gjort plats för på bergvidden, och den fruktbara jorden, som han hade söndersmulat. Kvar voro också de

härliga fjällen, som ge Jämtland dess skönhet, och som åt alla, som gästa dem, skänkte styrka, sundhet, glädje, mod, levnadslust, så att ingen av Asa-Tors bragder synes förnämligare än den, som han utförde, när han kastade ut fjällmassorna, allt ifrån Frostviksfjällen i norr till Helagsfjället i söder, allt ifrån Oviksfjällen strax bortom Storsjön ända till Sylarna vid riksgränsen.

XLVII. Sägner från Härjedalen

Tisdag 4 oktober

Pojken blev orolig, därför att turisterna stannade så länge i utsiktstornet. Mårten gåskarl kunde inte komma och hämta honom medan de voro kvar, och han visste ju, att vildgässen hade brått att fortsätta resan. Mittunder berättelsen hade han tyckt sig höra gåskackel och starka vingslag, alldeles som om vildgässen skulle ha flugit bort. Men han hade inte vågat sig fram till balustraden för att ta reda på hur saken förhöll sig.

När turisterna äntligen voro gångna och pojken kunde krypa fram ur sitt gömställe, såg han inga vildgäss nere på marken, och ingen Mårten gåskarl kom och hämtade honom. Han ropade: "Var är du? Här är jag," så högt han förmådde, men reskamraterna visade sig inte. Han trodde inte ett ögonblick, att de hade övergivit honom, men han var rädd, att de hade råkat ut för en olycka och undrade hur han skulle bära sig åt för att ta reda på dem, då Bataki, korpen slog ner bredvid honom.

Pojken hade aldrig anat, att han skulle komma att hälsa Bataki med ett så glatt välkommen, som han nu gjorde. "Kära Bataki," sade han. "var det var väl, att du kom hit! Du vet kanske vad det har blivit av Mårten gåskarl och vildgäss." – "Jag kommer just med hälsningar från dem," svarade korpen. "Akka märkte, att en jägare strövade omkring här på berget, och därför tordes hon inte stanna och vänta på dig, utan har rest i förväg. Sätt dig nu opp på min rygg, så ska du vara hos dina vänner om en liten stund!"

Pojken satte sig med all hast till rätta på korpryggen, och Bataki skulle nog snart ha hunnit upp vildgässen, om inte dimman hade hindrat honom. Men det var, som om morgonsolen skulle ha väckt den till liv på nytt. Små lätta dunstslöjor höjde sig på en gång ur sjön, ur åkrarna och ur skogen. De tätnade och bredde ut sig med förunderlig hast, och snart var jorden bortskymd av vita, böljande dimmor.

Bataki flög ovanför dimman i klar luft och strålande solsken, men vildgässen måtte ha farit nere bland dunstmassorna. Det var omöjligt att få syn på dem. Pojken och korpen skreko och ropade, men de fingo inte något svar. "Det här var då en riktig otur," sade Bataki till sist. "Men vi vet ju, att de far mot söder, och så snart det blir klart, ska jag nog skaffa reda på dem.

Pojken var allt bedrövad över att ha blivit skild från Mårten gåskarl just nu, när de befunno sig på resa och den stora vite kunde

råka ut för alla möjliga faror. Men när han hade suttit och ängslats ett par timmar, sade han till sig själv, att ännu hade ju ingen olycka skett, och då var det inte värt att förlora sitt goda humör.

Just i detsamma hörde han en tupp gala nere på jorden, och genast lutade han sig över korpryggen och ropade: "Vad heter landet, som jag far fram över? Vad heter landet, som jag far fram över?" – "Det heter Härjedalen, Härjedalen, Härjedalen," gol tuppen. – "Hur ser det ut nere hos er?" frågade pojken. – "Fjäll i väster, skog i öster, bred ådal genom hela landet," svarade tuppen. – "Tack ska du ha! Du gör bra reda för dig," ropade pojken.

När han rest ännu en stund, hörde han en kråka kraxa nere i dimman. "Var finns det för människor i det här landet?" ropade han. – "Präktigt och bra bondfolk," svarade kråkan, "präktigt och bra bondfolk." – "Vad har de för sig?" frågade pojken. "Vad har de för sig? – "De sköter boskap och hugger skog," kraxade kråkan. – "Tack ska du ha! Du gör bra reda för dig," ropade pojken.

Ett stycke längre fram hörde han, att en människa trallade och sjöng nere i dimman. "Finns det någon stor stad i det här landet?" frågade pojken. – "Vad... Vad... vem är det, som ropar?" genmälde människan. – "Finns det någon stad i det här landskapet?" upprepade pojken. – "Jag vill veta vem det är, som ropar," skrek människan. – "Jag kunde väl tro, att jag inte skulle få något besked, när jag frågade en människa," ropade pojken.

Det dröjde inte länge efter detta, förrän dimman drev bort lika fort, som den hade kommit, och pojken såg nu, att Bataki flög fram över en bred floddal. Det var grant landskap med höga fjäll här som i Jämtland, men det fanns ingen stor och fruktbar bygd nedanför bergen. Det var långt mellan byarna, och åkrarna voro små. Bataki följde floden mot söder, ända tills de kommo i närheten av en by. Där slog han ner på en stubbåker och lät pojken stiga av.

"På den här marken har det vuxit korn i sommar," sade Bataki. "Se efter om du inte kan finna något ätbart!" Pojken lydde rådet, och det dröjde inte länge, förrän han hittade ett ax. Medan han plockade fram kornen och åt, började Bataki språka med honom.

"Ser du det där stora, granna fjället, som reser sig rätt i söder?" frågade han. – "Ja, nog ser jag det alltid," svarade pojken. – "Det heter Sonfjället," fortfor korpen, "Och du kan tro, att det har funnits gott om vargar där förr i tiden." – "Det var nog en god tillflyktsort för dem," medgav pojken. – "Människorna, som bodde härnere i ådalen, hade det allt svårt med dem många gånger," sade Bataki. – "Kanske du kommer ihåg någon bra varghistoria, som du kunde berätta mig?" sade pojken.

"Jag har hört, att för länge i världen sedan skulle vargarna ifrån Sonfjället ha överfallit en karl, som var ute för att sälja laggkärl," sade

Bataki. "Han var från Hede, en by, som ligger här i ådalen några mil högre opp, än vi nu befinner oss. Det var vinter, och vargarna satte efter honom, när han for på Ljusnans is. Det var väl en nie, tie stycken, och Hedebon hade ingen bra häst, så att han hade inte mycket hopp om att komma undan.

Men när karlen hörde vargarna tjuta och såg vilken stor skara det var, som han hade efter sig, förlorade han all besinning och tänkte inte en gång på att han borde kasta byttor och såar och kar ner från lasset för att lätta det. Han bara piskade på hästen, och den gjorde så god fart det någonsin kunde, men karlen märkte snart, att vargarna vann på den. Stränderna var ödsliga, och han hade ett par mil till närmaste gård. Han väntade inte annat, än att hans sista stund var kommen, och kände, att han blev stel av skräck.

Medan han satt så där förlamad, fick han se, att något rörde sig mellan granruskorna, som var nersatta på isen för att utmärka vägen. Och när han såg vem det var, som gick där, tyckte han, att skräcken, som låg över honom, blev mångdubbelt större, än den hade varit förut.

Det var inga vargar, som kom emot honom, utan en gammal fattig gumma. Hon hette Finn-Malin och brukade jämt stryka omkring på vägar och stigar. Han var en smula halt och puckelryggig, så att han kunde känna igen henne på långt håll.

Gumman vandrade rätt emot vargarna. Det måtte ha varit så, att släden skymde bort dem för henne, och Hedebon förstod strax, att om han körde förbi utan att varna henne, skulle hon falla rätt i gapet på vilddjuren, och medan de slete sönder henne, kunde han själv hinna undan.

Hon gick långsamt, lutad över en käpp. Det var tydligt, att hon var förlorad, om han inte hjälpte henne. Men också om han stannade och läte henne stiga opp på slädbottnen, var det inte sagt, att hon skulle bli räddad fördenskull. Tog han opp henne i släden, var det ju troligt, att vargarna skulle hinna dem, och att både han och hon och hästen skulle bli dödade. Han undrade om det inte var rättast att uppoffra ett liv för att kunna rädda två andra.

Allt det där stod för honom i samma ögonblick, som han såg gumman. Och det var inte nog med detta, utan han hann också att tänka på hur det skulle bli för honom efteråt, om han skulle komma att ångra, att han inte hade bistått den gamla, eller om folk skulle få veta, att han hade mött henne och inte lämnat hjälp.

Det var en svår frestelse han hade råkat ut för. 'Jag ville mycket hellre, att jag aldrig hade mött henne,' sade han för sig själv.

I detsamma gav vargarna opp ett vilt tjut. Hästen spratt till, satte av som i sken och störtade förbi tiggargumman. Också hon hade hört vargtjutet, och när Hedebon körde förbi, såg han, att hon visste vad

som förestod henne. Hon hade stått stilla, munnen hade öppnat sig till ett skrik, och armarna hade sträckt sig ut efter hjälp, men han hade varken ropat eller försökt att kasta sig opp på lasset. Det måtte ha varit något, som hade förstenat henne. 'Det var väl jag, som såg ut som ett troll, när jag for förbi henne, tänkte karlen.

Han försökte känna sig nöjd nu, när han var säker om att komma undan. Men med detsamma började det svida och värka i bröstet på honom. Han hade aldrig förr gjort något vanhederligt, och nu tyckte han, att hela hans liv var förstört. 'Nej, det får gå, hur det vill,' sade han och höll in hästen, 'men jag kan inte lämna henne ensam med gråbenen.'

Det var med stor svårighet han fick hästen att vända, men det lyckades ändå, och han körde snart fatt gumman. 'Kom fort opp på slädbottnen!" sade han och talade hårt, för han var om på sig själv, därför att han inte hade lämnat gumman åt sitt öde. 'Du kunde väl någon gång hålla dig hemma, ditt gamla troll,' sade han. 'Nu får både Svarten och jag gå åt för din skull.'

Gumman svarade inte med ett ord, men Hedebon var inte i lynne att spara henne. 'Svarten har gått fem mil förut i dag,' sade han, 'så att du kan förstå, att han snart ska tröttna, och lasset har inte blivit lättare, sedan du har kommit opp på det.'

Slädmedarna gnisslade mot isen, men det oaktat hörde han hur vargarna flåsade, och han förstod, att nu hade gråbenen hunnit opp honom. 'Nu är det slut med oss,' sade han. 'Det var inte till mycken glädje varken för dig eller mig, att jag försökte frälsa dig, Finn-Malin.'

Allt hittills hade gumman tegat, likt en, som är van att ta emot ovett. Nu sade hon ett par ord. 'Jag kan inte begripa varför du inte kastar av laggkärlen och lättar lasset. Du kan ju fara tillbaka i morgon och plocka opp dem.' Hedebon förstod, att detta var ett klokt råd, och blev bara häpen, att han inte hade tänkt härpå förut. Han lät gumman sköta tömmarna, lossade repet, som höll fast laggkärlen, och kastade ner dem. Gråbenen var alldeles inpå släden. Men nu stannade de för att undersöka det, som vräktes ut på isen, och de resande fick på nytt litet försprång.

'Om inte detta hjälper, så förstår du väl, att jag ger mig självmant åt vargarna,' sade gumman, 'så att du kan komma undan.' När hon sade detta, höll karlen på att skjuta ett stort, tungt bryggkar ner från långsläden. Mittunder det att han arbetade med detta, hejdade han sig, som om han inte kunde besluta sig för att kasta ut karet. Men i själva verket var hans tankar upptagna av något helt annat. 'Häst och karl, som ingenting felar, ska väl inte behöva låta en gammal kvinna bli oppäten av vargarna för deras skull,' tänkte han. 'Det måste finnas någon utväg till räddning. Ja, visst finns det någon. Det är bara det hindret, att jag inte kan hitta reda på den.'

Han begynte omigen skjuta på bryggkaret, men så hejdade han sig på nytt och slog till ett skratt.

Gumman såg förskräckt på honom och undrade om han hade blivit tokig, men Hedebon skrattade åt sig själv, därför att han hade varit så dum hela tiden. Det var det enklaste i världen att rädda dem alla tre. Han kunde inte förstå, att han inte hade tänkt ut det förut.

'Hör nu väl på vad jag säger dig, Malin!' sade han. 'Det var duktigt av dig, att du vill kasta dig självmant för vargarna. Men det behöver du inte göra, för jag vet nu hur vi ska bli hjälpta alla tre utan att sätta någons liv i fara. Kom ihåg, att vad jag än må göra, så sitter du stilla på släden och kör ner till Linsälls by! Där väcker du folket och talar om, att jag är ensam härute på isen med tie gråben omkring mig, och ber dem, att de kommer och hjälper mig.'

Karlen väntade nu, tills vargarna var alldeles inpå släden. Då välte han det stora karet ner på isen, sprang själv efter och kröp in under det.

Det var ett väldigt kar. Det var så stort tilltaget, att en hel julbrygd kunde rymmas däri. Vargarna hoppade opp emot det, de bet i gjordarna och försökte att välta det. Men karet var för tungt och stadigt. De kunde inte komma åt honom, som låg därinne.

Hedebon visste, att han var trygg, och han låg där och skrattade åt vargarna. Men om en stund blev han allvarsam. 'Så fort jag kommer i något trångmål hädanefter,' sade han, 'ska jag komma ihåg detta bryggkaret. Jag ska tänka på att jag inte behöver göra orätt mot mig själv och inte mot andra. Det finns alltid en tredje utväg, bara man är i stånd att hitta den!"

Därmed slöt Bataki sin berättelse. Men det var så, att pojken hade märkt, att korpen aldrig talade om något utan att han en särskild mening med det, och ju längre han hörde på honom, desto mera tankfull blev han. "Jag undrar varför du talar om den där historien för mig," sade pojken. – "Jag kom bara att tänka på den, när jag stod här och stirrade på Sonfjället," svarade korpen.

De foro nu vidare neråt Ljusnan, och om någon timme voro de komna till byn Kolsätt, som ligger alldeles vid gränsen mot Hälsingland. Här slog korpen ner i närheten av en liten koja. Den hade inga fönster, utan bara en lucka. Ur skorstenen steg en gnistblandad rök, och starka hammarslag hördes inifrån huset. "När jag ser den där smedjan," sade korpen, "kommer jag att tänka på att det förr i världen fanns så goda smeder i Härjedalen och framför allt i den här byn, att de inte hade sin like i hela landet." – "Du kommer kanske ihåg en historia om dem också, som du vill berätta för mig?" sade pojken. – "Ja, nog minns jag en om en smed ifrån Härjedalen," sade Bataki, "som utmanade två andra mästersmeder, en ifrån Dalarna och en ifrån Värmland, till tävlan i spiksmide. Utmaningen blev antagen, och de

tre smederna möttes här i Kolsätt. Dalkarlen var den, som började. Han smidde ett dussin spikar, så jämna och vassa och glatta, att de inte kunde göras bättre. Efter honom var det värmlänningen. Också han smidde ett dussin spikar, som var alldeles förträffliga, och därtill kom, att han hade förfärdigat dem på hälften så kort tid som dalkarlen. När de, som skulle döma tävlingen, såg detta, sade de till Härjedalssmeden, att det inte lönade sig för honom att försöka, för bättre än dalkarlen eller fortare än värmlänningen kunde han inte smida. 'Inte vill jag ge mig. Det ska väl finnas ännu ett sätt att utmärka sig på,' sade härjingen. Han lade järnet på städet utan att först värma det i ässjan, hamrade det varmt och smidde spik på spik utan att behöva varken kol eller bläster. Ingen hade sett en smed hantera hammaren mästerligare, och Härjedalssmeden blev förklarad för den yppersta i landet."

Med dessa ord tystnade Bataki, men pojken blev nu ännu mera fundersam. "Jag undrar vad du har för mening med att berätta mig detta," sade han. – "Den där historien föll mig i hågen, när jag fick se den gamla smedjan," svarade Bataki helt likgiltigt.

De två resenärerna höjde sig åter i luften, och korpen förde pojken söderut till Lillhärdals socken, som gränsar mot Dalarna. Där slog han ner på en trädbevuxen hög, som låg på krönet av en ås. "Jag undrar om du vet vad det är för en hög, som du står på?" sade Bataki. Nej, det måste ju pojken erkänna, att han inte visste. – "Jo, det är en gravhög," sade Bataki. "Den har blivit oppkastad över en man, som hette Härjulf och var den förste, som bosatte sig i Härjedalen och började odla opp landet." – "Du har kanske en historia att berätta om honom också," sade pojken.

"Jag har inte hört mycket om honom, men jag tror, att han ska ha varit en norrman. Först var han i tjänst hos en norsk kung, men han råkade i osämja med denne, så att han måste fly ur landet. Han begav sig då till den svenske kungen, som bodde i Uppsala, och tog tjänst hos honom. Men om en tid begärde han att få kungens syster till hustru, och när kungen inte ville ge honom en så förnäm brud, flydde han bort med henne. Han hade nu ställt det så för sig, att han inte kunde bo i Norge och inte i Sverige, och till utlandet ville han inte flytta. 'Men det ska väl ges ännu en utväg,' tänkte han och drog med sina tjänare och skatter norrut genom Dalarna, tills han uppnådde de stora ödeskogarna, som utbredde sig ovanför Dalsgränsen. Där slog han sig ner, byggde sig hus och bröt bygd och blev sålunda den förste, som bosatte sig i denna landsända."

När pojken hörde den sista historien, blev han ännu mer fundersam än förut. "Jag undrar vad du har för mening med att berätta mig allt detta," sade han än en gång. Bataki svarade ingenting på en stund, utan vred och vände på huvudet och knep ihop ögonen.

"Eftersom vi är så här ensamma," sade ha till sist, "ska jag passa på och fråga dig om en sak. Har du någonsin tagit reda på vad den där tomten, som förvandlade dig, har satt som villkor för att du ska bli människa?" – "Jag har inte hört talas om något annat villkor, än att jag skulle föra den vita gåskarlen oskadd opp till Lappland och ner till Skåne igen." – "Jag kunde just tro det," sade Bataki, "för sist vi råkades, talade du så stolt om att det inte fanns något så fult som att svika en vän, som litar på en. Du borde allt fråga Akka om villkoret. Du vet, att hon var hemma hos er och talade med tomten." – "Akka har inte sagt mig något om detta," sade pojken. – "Hon har väl tyckt, att det var bäst för dig att inte veta hur tomtens ord föll sig. Hon vill förstås hellre hjälpa dig än Mårten gåskarl." – "Det är besynnerligt, Bataki, att du alltid ska vara i stånd att göra mig ledsen och orolig," sade pojken. – "Det kan nog tyckas så," sade korpen, "men det här gången tror jag att du blir tacksam mot mig för att jag säger dig, att tomtens ord lydde så, att du skulle få bli människa, om du kunde föra hem Mårten gåskarl, så att din mor fick lägga honom på slaktbänken."

Pojken for upp. – "Det där är väl inte annat än ett elakt påhitt av dig," ropade han. – "Du kan fråga Akka själv," sade Bataki, "jag ser, att hon kommer däroppe med hela flocken. Glöm nu inte det, som jag har berättat dig i dag! Det finns nog en utväg ur alla svårigheter, bara man kan finna reda på den. Det ska glädja mig att se hur det lyckas dig."

XLVIII. Värmland och Dalsland

Onsdag 5 oktober

Nästa dag passade pojken på under en rastestund, då Akka gick och betade en smula avsides från de andra vildgässen, och frågade henne om det, som Bataki hade berättat, var sant, och Akka hade inte kunnat förneka det. Då tog pojken löfte av förargåsen, att hon inte skulle förråda hemligheten för Mårten gåskarl. För den store vite var så tapper och ädelmodig, att pojken fruktade, att han skulle gå och ställa till någon olycka, om han finge reda på tomtens villkor.

Sedan satt pojken trumpen och tyst på gåsryggen, hängde med huvudet och brydde sig inte om att se sig omkring. Han hörde hur vildgässen ropade ut för ungarna, att nu foro de in i Dalarna och nu kunde de se Städjan uppe i norr, och nu flögo de över Österdalälven, och nu voro de komna till Horrmundsjön, och nu hade de Västerdalälvens dalgång under sig, men han gitte inte se åt allt detta. "Jag kommer väl att fara omkring med vildgässen hela mitt liv," tänkte han, "så att jag får nog se mer av det här landet, än jag har lust till."

Han blev inte mindre håglös, när vildgässen ropade, att nu voro de komna in i Värmland, och att älven, som de följde mot söder, var Klarälven. "Jag har redan sett så många älvar," tänkte han. "Jag behöver inte göra mig besvär med att titta på en till."

Också om han hade varit mera skådelysten, hade han inte haft mycket att se på, för i norra Värmland finns inte annat än stora, enformiga skogar, genom vilka Klarälven slingrar, smal och rik på forsar. Här och där syns en kolmila, ett svedjefall eller ett par låga, skorstenslösa stugor, där det bor finnar. Man i allmänhet har skogen en sådan utbredning, att man kan tro sig vara långt uppe i Lappland.

Vildgässen slogo ner på ett svedjefall tätt vid Klarälvstranden, och medan fåglarna gingo där och betade friskt, nyuppkommen höstråg, hörde pojken skratt och glam inifrån skogen. Det var sju raska karlar, som kommo gående med ränsel på ryggen och yxa över skuldran. Den dagen längtade pojken obeskrivligt efter människor, och han blev riktigt glad, när de sju arbetarna lossade sina ränslar och kastade sig ner på älvstranden för att vila.

De pratade oupphörligen, och pojken låg bakom en tuva och gladde sig åt att höra människoröster. Han fick snart reda på att de voro värmlänningar, som ämnade upp till Norrland för att söka arbete. Det var muntert folk, och de hade mycket att tala om, därför att de hade arbetat på många olika orter. Men mittunder samspråket råkade

en av dem säga, att fastän han hade varit överallt i Sverige, hade han inte sett någon trakt, som var vackrare än Nordmarken i västra Värmland, där han var hemma.

"Det vill jag ge dig rätt i, om du bara säger Fryksdalen, där jag är hemma, istället för Nordmarken," inföll en av de andra. – "Jag är från Jösse härad," sade en tredje, "och jag kan säga er, att där är det vackrare än både i Nordmarken och i Fryksdalen."

Det visade sig nu, att alla sju karlarna voro från olika delar av Värmland, och att var och en ansåg, att hans hemtrakt både var vackrare och bättre än de andras. Det uppstod häftigt gräl om detta, och ingen var i stånd att övertyga de andra, att han hade rätt. Det såg nästan ut, som om de skulle bli riktiga ovänner, då en gubbe med långt svart hår och små, plirande ögon kom gående förbi. "Vad är det ni tvistar om, karlar?" sade han. "Ni skriker, så det hörs över hela skogen."

En av värmlänningarna vände sig hastigt mot den nykomne. "Du är väl en finne, efter du vandrar omkring så här långt oppe i skogen?" – "Jo, jag är väl det," sade gubben. – "Det var riktigt bra," sade karlen. "Jag har alltid hört, att ni finnar skulle ha mera förstånd än annat folk." – "Gott rykt är bättre än guld," erkände finngubben. – "Vi sitter här och grälar om vilken del av Värmland som är den yppersta. Jag undra om du ville åta dig att slita tvisten, så att vi slipper att bli osams för den här sakens skull?" – "Jag ska döma, så gott jag förstår," sade finngubben. "Men ni får ha tålamod med mig, för jag måste först berätta en gammal historia."

"Det var en gång så," sade finnen och slog sig med detsamma ner på en sten, "att landet, som låg norr om Vänern, såg alldeles anskrämligt ut. Det var så fullt av kala berg och branta kullar, att det var omöjligt att bo och leva där. Vägar kunde inte banas och åkrar inte röjas. Men landet, som låg söder om Vänern, var gott och lättbrukat då för tiden, som det är än i dag.

Nu hände det, att det fanns en storkarl där i söder, som ägde sju söner. Alla sönerna var raska och starka karlar, men de hade ett stolt sinnelag, och det rådde ofta ofrid mellan dem, därför att var och en ville räknas för mer än övriga.

Fadern tyckte inte om det ständiga kivet, och för att få slut på det kallade han en dag sönerna till sig och frågade dem om de ville gå in på att han fick sätta dem på prov för att utröna vilken av dem som var den förnämste.

Jo, det ville sönerna visst. De önskade ingenting högre.

'Då ska vi ställa på detta viset,' sade fadern. 'Ni vet, att norr om den här lilltjärnen, som vi kallar Vänern, har vi en utmark, som är så full av tovor och småsten att vi inte har någon nytta av den. I morgon ska ni ta var sin plog och fara dit och plöja så mycket, som ni kan

hinna med på en dag. När det blir kväll, ska jag komma och titta efter vem av er som har gjort det bästa arbetet.'

Solen hade inte förr kommit opp nästa morgon, än de sju bröderna stod färdiga med hästar och plogar. Det var grant att de dem, när de körde ut till arbetet. Hästarna var ryktade, så att det glänste av dem, plogbladen blänkte, och plogbilen var nyslipad. De for av som i sken, ända tills de kom ner till Vänern. Då vek ett par av dem åt sidan men den äldste körde rätt på. 'Inte är jag rädd för en sådan här liten vattenpuss,' sade han om Vänern.

När de andra såg, att han var så modig, ville de inte visa sig sämre. De ställde sig på plogarna och drev hästarna ut i vattnet. Det var stora hästar, och det dröjde en god stund, innan de förlorade fotfästet och måste simma. Plogarna flöt på vattnet, men det låg i släp efter plogen, och ett par måste vada, men alla kom över och tog genast itu med att plöja opp utmarken, som inte var något annat än den landsträckan, som sedan har blivit kallad Värmland och Dal. Den äldste skulle plöja mittfåran, de två näst äldste ställde sig på ömse sidor om honom, de två, som var närmast dem i ålder, tog plats bortom dem, och de två yngsta plöjde var sin fåra, den ene vid västra kanten av utmarken och den andre vid den östra.

Den äldste brodern plöjde till en början en rak och bred fåra, för marken nere vid Vänern var ganska jämn och lättbrukad. Det gick raskt undan, ända tills han råkade på en sten, som var så stor, att han inte kunde komma förbi den, utan måste lyfta plogen opp på den. Sedan satte han plogbilen med makt i jorden och skar opp en bred och djup fåra. Men om en stund kom han till så hård mark, att han måste lyfta plogen. Detta hände honom än en gång, och han förargade sig över att han inte kunde få fåran lika bred och djup hela vägen. Till sist blev grunden så stenig, att han måste nöja sig med att bara rispa opp den en smula med plogbilen. På så sätt kom han dock ända opp till norra gränsen av utmarken, och där satte han sig att invänta fadern.

Den andre av bröderna började också plöja en bred och djup fåra, och han lyckades finna ett bra pass mellan tuvorna, så att han kunde fullfölja den utan avbrott. Här och där körde han oppför några klyftor, och ju längre norrut han nådde, desto fler krökar måste han göra, och desto smalare blev fåran. Men han hade så god framfart, att han inte en gång stannade vid gränsen, utan körde ett gott stycke längre, än han hade behövt.

Den tredje brodern, han, som stod till vänster om den äldste, gick det också bra för i början. Han fick opp en fåra, som var bredare än någon av de andra, men snart mötte han så dålig mark, att han måste vika av mot väster. Så fort det var möjligt, körde han mot norr på nytt, plöjde både djupt och brett, men blev hejdad, långt innan han hade nått till gränsen. Inte ville han bli stående mitt i marken, utan

vände hästarna och tog av åt annat håll. Men inom kort var det så stängt omkring honom, att han måste stanna. 'Den här fåran blir väl den sämsta,' tänkte han, när han satte sig ner på plogen för att vänta på fadern.

Det kan vara detsamma att tala om hur det fick för de andra. De redde sig som karlar allihop. De, som plöjde i mitten, hade haft det svårt, men de, som gick fram i öster och väster om dem, hade det än sämre, för därborta var utmarken så full av stenrös och moras, att det var omöjligt att få raka och jämna fåror. Om de två yngsta får man säga, att de bara vände och krökte, men de gjorde ändå ett betydligt arbete.

När kvällen kom, satt de sju bröderna trötta och modfällda vid slutet av var sin fåra och väntade.

Så kom fadern gående. Han kom först till den, som hade arbetat längst västerut.

'God kväll!' sade fadern, när han kom. 'Hur har det gått med arbetet?' – 'Det har gått klent,' sade sonen. 'Det var en svår utmark, den här, som ni gav åt oss att plöja.' – 'Jag tror, att du sitter med ryggen åt arbetsfältet,' sade fadern. 'Vänd dig om, så att du kan se vad du har uträttat! Det är inte så litet, som du tror.'

Och när sonen såg sig tillbaka, märkte han, att där han hade gått fram med sin plog, hade uppstått präktiga dalar med sjöar på dalbottnen och vackra, skogiga dalväggar. Han hade dragit igenom ett gott stycke av Dal och Nordmarks härad i Värmland och plöjt opp både Laxsjön och Lelången och Stora Le och de två Silarna, så att fadern hade alla skäl att vara nöjd med honom.

'Nu ska vi gå bort och se vad de andra har haft för sig,' sade fadern. Den nästa sonen, som den kom till – det var han, som var dem femte i ordningen -, hade plöjt opp Jösse härad och sjön Glafsfjorden. Den tredje sonen hade plöjt opp Värmeln, den äldsta Fryksdalen och Frykensjöarna, den näst äldste Älvdalen med Klarälven. Den fjärde hade haft ett svårt arbete borta i Bergslagerna och plöjt opp Yngen och Daglösen förutom en mängd andra små sjöar. Den sjätte hade följt en besynnerlig fåra. Först hade han röjt plats för den stora sjön Skagern, sedan hade han farit fram i en smal fåra, där Letälven hade tagit plats, och därefter hade han råkat komma över gränsen och gått och hackat opp småsjöar inne i Västmanlands bergslager.

När fadern hade besett hela ploglandet, sade han, att efter allt, vad han kunde döma, hade de gjort ett så gott arbete, att han hade skäl att vara nöjd med det. Landet var nu inte längre en utmark, utan kunde väl brukar och bebos. De hade skapat många fiskrika sjöar och fruktbara dalbottnar. Älvar och åar gjorde fall, som kunde dra kvarnar, sågar och stångjärnshammare. På åsarna mellan fårorna fanns det plats för skog till bränsle och kolning, och nu gavs det också

möjlighet att bana vägar fram till de stora järnmalmsfälten borta i Bergslagerna.

Sönerna var glada att höra detta, men nu ville de också veta vems fåra som var ypperst.

'I ett plogland som detta,' sade fadern, 'är det av större vikt, att alla fåror passar väl intill varandra, än att en är förmer än de övriga. Jag tror, att den, som kommer till de långa, smala sjöarna i Nordmarken och på Dal, måste erkänna, att han sällan har sett något skönare. Men ändå ska han efteråt tycka om att se de ljusa, fruktbara trakterna omkring Glafsfjorden och Värmeln. När han där har levat i öppen och glad bygd en tid, lär han tycka om att byta ut den mot de långa, trånga dalarna längs med Fryken och Klarälven. Och om han tröttnar också på dessa, bli han nog glad att träffa de mångformade sjöarna i Bergslagerna, som vrider och slingrar sig och är så talrika, att ingen kan behålla dem i minnet. Efter de söndersplittrade sjöarna blir han säkert glad att möta en stor och vid vattenyta som Skagerns. Och nu vill jag säga er, att på samma sätt som med plogfåror är det med söner. Ingen far blir glad över att en är förmer än de andra. Men kan han vända sina blicka med samma glädje från den yngsta till den äldste, då känner han frid i sinnet.'"

XLIX. En liten herrgård

Torsdag 6 oktober

Vildgässen följde Klarälven så långt som till Munkfors stora bruk. Sedan togo de av västerut mot Fryksdalen. Innan de ännu hade hunnit fram till sjön Fryken, började det mörkna, och de slogo sig ner i en sank myr uppe på en skogshöjd. Myren var nog ett gott nattkvarter för vildgäss, men pojken tyckte, att där var ruskigt och rått, och ville gärna ha en bättre sovplats. Medan han ännu var kvar uppe i luften, hade han sett, att det låg gårdar nedanför åsen, och han begav sig med all hast åstad för att söka upp dem.

Det var längre väg, än han hade trott, och han var flera gånger frestad att vända. Men äntligen glesnade skogen omkring honom, och han kom till en landsväg, som löpte fram i skogsbrynet. Från vägen ledde en vacker björkallé ner till en gård, och han ställde genast kosan ditåt.

Pojken kom först in på en bakgård, som var stor som torget i en stad och omgavs av långa, röda huslängor. När han hade gått över den, såg han en annan gård, där boningshuset låg med en sandgång och en stor gårdsplan framför sig, flygel vid sidan och en lummig trädgård bakom sig. Själva manbyggnaden var liten och oansenlig, men trädgården var kantad med en rad ofantligt höga rönnar, som stodo så tätt, att de bildade en riktig vägg omkring den, som pojken tyckte, att det var, som om han hade kommit in i ett präktigt, högvälvt rum. Himmelen vilade däröver skönt blekblå, rönnarna voro gula med stora, röda klasar, gräsmattorna voro väl ännu gröna, men det var ljust, strålande den kvällen, och detta föll med sådan glans över gräset, att det blev vitt som silver.

Ingen människa syntes till, utan pojken kunde gå fritt omkring, vart han ville, och när han kom in i trädgården, lade han märke till något, som nära nog försatte honom i gott humör. Han hade stigit upp i en liten rönn för att äta rönnbär, men innan han hade nått upp till en klase, fick han syn på en häggbuske, som också var full med bär. Han hasade sig utför rönnstammen och klättrade upp i häggen, men knappt var han där, förrän han upptäckte en vinbärsbuske, där det ännu hängde kvar långa, röda klasar. Och nu såg han, att hela trädgården var uppfylld med krusbär och hallon och nypon. Det fanns kålrötter och rovor borta på grönsakslanden, det fanns bär på vartenda buske, frön på örterna, små kornfyllda ax på grässtråna. Och där på gången, nej, han såg bestämt inte miste, där låg ett stort, grant äpple och

blänkte i månskenet!

Pojken slog sig ner på en gräskant med det stora äpplet framför sig och började skära små stycken ur det med slidkniven. "Det skulle inte vara så tungt att vara tomte i hela sitt liv, om det jämt vore så lätt att få god mat som på det här stället," tänkte han.

Han satt och grubblade, medan han åt, och till sist undrade han om det inte vore så gott, att han stannade, där han nu var, och läte vildgässen fara mot söder utan honom. "Jag vet rakt inte hur jag ska förklara för Mårten gåskarl, att jag inte kan fara hem," tänkte han. "Det är bättre, att jag skiljer mig från honom. Jag kunde samla mig ett vinterförråd, jag likaväl som ekorrarna, och om jag bodde i en mörk vrå i stallet eller ladugården, behövde jag inte frysa ihjäl."

Just som han tänkte detta, hörde han en lätt susning över sitt huvud och ögonblicket därefter stod något, som liknade en liten kort björkstubbe, bredvid honom på marken. Stubben vred och vände på sig, och två ljusa punkter uppe i tornet lyste som eldkol. Detta såg ut som ett riktigt trolleri, men pojken märkte snart, att stubben hade en krokig näbb och stora fjäderkransar kring de glödande ögonen, och då lugnade han sig.

"Det var riktigt roligt, att råka på en levande varelse," sade han. "Kanske att du, fru kattuggla, vill tala om för mig vad det här stället heter, och vad det är för folk, som bor här?"

Kattugglan hade denna kvällen som alla andra höstkvällar suttit på en pinne i den stora stegen, som stod stödd mot hustaket, och tittat ner på grusgångar och gräsmattor för att spana efter råttor. Men till hennes stora förvåning hade inte ett enda gråskinn visat sig. I stället såg hon, att något, som likande en människa, fastän det var mycket, mycket mindre, rörde sig i trädgården. "Här har jag nog den, som skrämmer bort råttorna," hade kattugglan tänkt. "Vad i all världen kan det vara för en?"

"Det är inte en ekorre, inte en kattunge, inte en vessla," tänkte hon vidare. "Jag trodde, att en fågel, som så länge som jag har bott på en gammal herrgård, skulle ha reda på allt, som finns i världen. Men detta övergår mitt förstånd.

Hon hade stirrat på det där, som rörde sig på sandgångarna, tills ögonen glödde. Slutligen hade nyfikenheten tagit överhand, så att hon hade flugit ner till marken för att se närmare på den främmande.

När pojken började tala, lutade ugglan sig framåt och beskådade honom. "Han har varken klor eller taggar," tänkte hon, "men vem kan veta om han inte äger en gifttand eller något annat, ännu farligare vapen? Jag får försöka att ta litet bättre reda på vad han går för, innan jag vågar mig på honom."

"Gården heter Mårbacka," sade ugglan, "och här har bott herrskap förr i tiden. Men vad är du själv för en?" – "Jag funderar på att flytta

hit," sade pojken utan att svara på ugglans fråga. "Tror du, att det kan gå för sig?" – "Åja, inte är det mycket med stället nu, emot vad det har varit," sade ugglan, "men nog kan man härda ut här. Det beror mest på vad du tänkte leva av. Ämnar du slå dig på råttjakt?" – "Nej, för all del," sade pojken. "Det är mer fara för att råttorna ska äta opp mig, än att jag ska göra dem någon skada.

"Det kan väl aldrig vara möjligt, att han är så ofarlig, som han säger," tänkte kattugglan. "Men jag tror ändå, att jag gör ett försök." Hon höjde sig i luften, och i nästa ögonblick hade hon slagit klorna i Nils Holgerssons skuldra och hackade efter hans ögon. Pojken satte ena handen för ögonen och sökte göra sig fri med den andra. På samma gång ropade han på hjälp av alla krafter. Han märkte, att han var i riktig livsfara, och han sade till sig själv, att denna gången var det visst slut med honom.

*

Nu får jag tala om hur märkvärdigt det föll sig, att just det året, då Nils Holgersson for omkring med vildgässen, var det en människa, som gick och tänkte på att skriva en bok om Sverige, som skulle passa för barn att läsa i skolorna. Hon hade tänkt på detta från jultiden ända till hösten, men hon hade inte fått en rad skriven på boken, och till sist hade hon blivit så trött vid alltsammans, att hon sade till sig själv: "Det här duger du inte till. Sätt dig ner och dikta sagor och berättelser, som du brukar, och låt en annan skriva denna boken, som måste vara lärorik och allvarlig, och där det inte får finnas ett osant ord!"

Det var så gott som avgjort, att hon skulle överge företaget, men hon tyckte ju, att det skulle ha varit roligt att få skriva något vackert om Sverige, och hon hade svårt att lämna arbetet ifrån sig. Till sist föll det henne in, att det kanske var därför, att hon satt i en stad och bara hade gator och husväggar omkring sig, som hon inte kunde komma i gång med skrivningen. Och hon fore ut på landet, där hon kunde se skogar och åkrar, skulle det kanske gå bättre.

Hon var från Värmland, och det stod alldeles klart för henne, att hon ville börja boken med det landskapet. Och först och främst skulle hon berätta om stället, där hon hade vuxit upp. Det hade varit en liten herrgård, som hade legat långt ur världen, och där många gammaldags bruk och seder hade bibehållit sig. Hon hade tänkt, att det skulle vara roligt för barn att höra om de mångfaldiga sysslor, som hade följt på varandra året runt. Hon ville tala om för dem hur de hade firat jul och nyår och påsk och midsommar hemma hos henne, vad de hade haft för möbler och husgeråd, hur det hade sett ut i kök och visthus, i lagård och stall, i loge och bastu. Men när hon skulle skriva om detta, ville pennan inte röra sig. Hon kunde rakt inte förstå varav det kom sig, men det var så i alla fall.

Det var visserligen sant, att hon kom ihåg allt det där lika tydligt,

som om hon ännu hade levat mittibland det. Men hon sade till sig själv, att eftersom hon ändå skulle resa ut till landet, borde hon kanske fara till den gamla gården och se på den än en gång, innan hon skrev om den. Hon hade inte varit där på många år, och hon tyckte inte illa om att få en anledning att resa dit. Egentligen längtade hon dit, var i världen hon än befann sig. Hon såg nog, att andra platser voro både vackrare och bättre, men hon kunde ingenstans finna en sådan trygghet och trevnad, som hon hade känt i sitt barndomshem.

Emellertid var det inte en så lätt sak för henne att fara hem, som man kunde tro, för gården var såld till människor, som hon inte kände. Hon tänkte nog, att de skulle ta väl emot henne, men hon ville inte komma till det gamla stället för att sitta och tala med främmande, utan för att riktigt kunna påminna sig hur det hade varit där förr i tiden. Fördenskull ställde hon så till, att hon skulle komma dit sent en kväll, då arbete var slut och folket befann sig inomhus.

Hon hade aldrig trott, att det skulle vara så underligt att komma hem. Medan hon satt i vagnen och körde fram mot den gamla gården, tyckte hon för var minut blev allt yngre och yngre, och snart var hon inte mer än en gammal människa med hår, som började gråna, utan en liten tös med korta kjolar och lång, linvit fläta. När hon satt där och kände igen varenda gård utmed vägen, kunde hon snart inte få för sig annat, än att allt därhemma skulle vara sig likt som förr i världen. Far och mor och syskon skulle stå på trappan och ta emot henne, den gamla hushållerskan skulle skynda till köksfönstret för att se efter vem som kom åkande, och Nero och Freja och ett par hundar till skulle komma rusande och hoppa upp på henne.

Ju mer hon nalkades gården, desto gladare blev hon. det var höst nu, och det förestod en arbetsam tid med en massa sysslor, men det var väl just mängden av sysslor, som gjorde, att det aldrig blev tråkigt eller enformigt därhemma. Hon hade sett under vägen, att folk höll på att ta upp potatis, och det gjorde de nog också i hennes hem, så att nu blev det för det första att riva potatis och laga potatismjöl. Det hade varit en mild höst. Hon kunde just undra om allt redan var tillvaratataget i trädgården. Kålen åtminstone stod väl ännu ute. Och månne humlen var plockad och alla äpplen nertagna?

Det gick an, om de inte hade storstök hemma, för det led mot tiden för höstmarknaden. Det skulle vara fejat och fint överallt till marknaden. Det räknades son en stor högtid, framför att av tjänstfolket. Det brukade också vara en glädje på marknadsaftonen att komma ut i köket och se det nyskurade, enrisade golvet, de vitlimmade väggarna och de blanka kopparkärlen under taket.

Inte skulle det bli lång ro heller, sedan marknadsfirandet var över. Då fingo de ta till med linbråkningen. Linet hade under rötmånaden legat utbrett på en äng för att rötas. Nu lades det in i den gamla

bastun, och den stora bastu-ugnen eldades, för att det skulle torka. Och när det var tillräckligt torrt, kallades en dag alla kvinnor i grannskapet tillsammans. De slogo sig ner utanför bastun och började bråka sönder linet. Sedan slog de det med skäktor för att få fram de fina, vita tågorna ur de torra stjälkarna. Under arbetet blevo kvinnorna gråa av damm. Deras hår och kläder övertäcktes av skävor, men de voro lika glada ändå. Hela dagen slamrade skäktorna, och pratet gick, så att när man nalkades den gamla bastun, lät det, som om ett brusande oväder skulle ha hållit till där.

Efter arbetet med linet kom det stora knäckebrödsbaket, fårklippningen och pigflyttningen. I november förestodo arbetsamma slaktedagar med köttsaltning och korvstoppning och platbrödsbak och ljusstöpning. Sömmerskan, som brukade sy deras hemmavävda ylleklänningar, skulle väl också komma vid den tiden, och det var ett par trevliga veckor, då husfolket satt tillsammans och sysslade med sömnad. Skomakaren, som gjorde skodon åt hela hushållet, satt samtidigt borta på drängstukammaren och arbetade, och man kunde aldrig bli trött att se på hur han skar till lädret och sulade och klackade och satte in ringar i snörhålen.

Men den största brådskan skulle komma framemot jul. Luciadagen, då kammarjungfrun gick omkring vitklädd med ljus i håret och bjöd alla människor på kaffe klockan fem på morgonen, den kom just som ett tecken till att de nästa två veckorna kunde de inte göra sig räkning på mycken sömn. Nu hade de att brygga julöl och luta fisk och ställa med julbak och julrengöring.

Hon stod mitt i baket med julkusar och småbrödsplåtar omkring sig, då skjutskarlen höll in hästarna vid början av allén, som hon hade bett att han skulle göra. Hon spratt till som en yrvaken. Det var hemskt att sitta ensam i sena kvällen för henne, som nyss hade drömt sig omgiven av alla de sina. När hon steg ur vagnen och började gå neråt allén för att komma obemärkt till sitt gamla hem, kände hon skillnaden så tung mellan förr och nu, att hon helst hade velat vända om. "Vad tjänar det till att komma hit? Här kan ju ändå inte vara som i de gamla tiderna," tänkte hon.

Men hon tyckte, att när hon fortfor att gå framåt, fastän hon kände sig mera sorgsen för vart steg hon tog.

Hon hade hört sägas, att gården skulle vara mycket förfallen och förändrad, och det var den väl också. Men det kunde hon inte märka nu på kvällen. Hon tyckte snarare, att allt var sig likt. Där hade hon dammen, som i hennes ungdom hade varit full med rudor, som ingen vågade fiska, därför att far ville, att de rudorna skulle få gå i fred, där de gingo. Där voro drängstugan och boden och stallet med vällingklockan över ena gaveln och väderflöjeln över den andra. Och gårdsplanen framför boningshuset var alltjämt som ett kringstängt

rum utan utsikt åt något håll, såsom det hade varit i fars tid, för han hade inte haft hjärta att hugga bort så mycket som en buske.

Hon hade stannat i skuggan under den stora lönnen vid inkörseln till gården och stod och såg sig omkring. Och när hon nu stod där, hände det märkvärdiga, att en flock duvor kom och slog ner bredvid henne.

Hon kunde knappt tro, att det var verkliga fåglar, för duvor brukar ju aldrig var i rörelse efter solnedgången. Det måtte ha varit det sköna månskenet, som hade väckt dessa. De hade trott, att det var dager, och flugit ut från sitt duvslag, men sedan hade de blivit förvånade och inte kunnat känna igen sig. När de hade fått se en människa, hade de flugit bort till henne, liksom för att hon skulle visa dem till rätta.

Det hade funnits en massa duvor på gården i hennes föräldrars tid, för duvorna hade också varit av de djuren, som hennes far hade tagit i sitt särskilda hägn. Bara det var tal om att slakta en duva, kom han i misshumör. Hon tyckte mycket om, att de vackra fåglarna hade kommit henne till mötes i det gamla hemmet. Vem kunde veta om inte duvorna ändå hade flugit ut i natten för att visa henne, att de inte hade glömt, att de en gång hade haft ett gott hem här?

Eller kanske att det var far, som hade skickat sina fåglar med en hälsning till henne, för att hon inte skulle känna det så ängsligt och ensamt, när hon kom till sitt forna hem?

När hon tänkte detta, steg det upp inom henne en så stark längtan efter de gamla tiderna, att hon fick tårarna i ögonen. Det var ett gott liv, som de hade fört på det här stället. De hade haft arbetsveckor, men de hade också haft högtidsfester, de hade haft slit och dagarna, men på kvällarna hade de samlats kring lampan och läst Tegnér och Runeberg, fru Lenngren och mamsell Bremer. De hade odlat säd, men också rosor och jasminer; de hade spunnit lin, men de hade sjungit folkvisor, medan de spunno. De hade knogat med historia och grammatik, men de hade också spelat teater och skrivit vers; de hade stått vid spisen och lagat mat, men de hade också lärt att traktera klavér och flöjt och gitarr och fiol och piano. De hade planterat kål och rovor och ärter och bönor i en trädgård, men de hade haft en annan, som var full av äpplen och päron och alla slags bär. De hade levat ensamma, men just därför hade de haft så många sagor och historier kvar i minnet. De hade burit hemgjorda kläder, men då hade de också kunnat leva sorglöst och oberoende.

"Ingenstans i världen förstår de att föra ett så gott liv, som de gjorde på en sådan här liten herrgård i min ungdom," tänkte hon. "Det var lagom av arbete och lagom av nöje, och det var glädje alla dagar. Jag skulle bra gärna vilja komma tillbaka hit. Sedan jag nu har sett stället, är det tungt att resa härifrån."

Och så vände hon sig till duvflocken och sade till den, under det att hon skrattade åt sig själv på samma gång: "Vill ni inte fara till far och säga honom, att jag längtar hem? Jag har farit länge nog omkring på främmande ställen. Fråga honom om han inte kan ställa det så, att jag snart får vända åter till mitt barndomshem!"

Knappt hade hon sagt detta, förrän hela duvflocken höjde sig och flög bort. Hon försökte följa den med ögonen, men den försvann genast. Det var, som om hela den ljusa skaran skulle ha upplösts i den skimrande luften.

Duvorna voro nätt och jämt borta, då hon hörde ett par höga skrik från trädgården, och när hon nu skyndade dit, fick hon se något rätt besynnerligt. Där stod en liten, liten parvel, som inte kunde vara stort mera än en tvärhand hög, och stred med en kattuggla. Först blev hon så häpen, att hon inte kunde röra sig. Men när parveln skrek allt jämmerligare, grep hon raskt in och skilde de stridande åt. Ugglan svingade sig upp i ett träd, men parveln stod kvar på sandgången utan att gömma sig eller fly undan. "Tack ska ni ha för hjälpen!" sade han. "Men det var bra dumt, att ni lät ugglan komma undan. Jag kan inte ge mig av härifrån, för hon sitter oppe i trädet och lurar på mig."

"Ja, det var tanklöst av mig, att jag släppte henne. Men kan jag inte i stället följa dig dit, där du hör hemma?" sade hon, som brukade dikta sagor, och kände sig inte litet förvånad över att så där oförmodat ha råkat i samspråk med en av småfolket. Men i grund och botten blev hon inte så överraskad ändå. Det var, som om hon hela tiden hade väntat, att hon skulle få uppleva något märkvärdigt, där hon gick i månskenet utanför sitt gamla hem.

"Egentligen hade jag tänkt att stanna här på gården hela natten," sade parveln. "Om ni bara ville visa mig en trygg sovplats, skulle jag inte vända tillbaka till skogen förrän i daggryningen." – "Jag förstår nog, att ni tror, att jag är en av småfolket," sade nu parveln, "men jag är en människa, jag såväl som ni, fast jag har blivit förvandlad av en tomte." – "Det var de märkvärdigaste jag har hört! Skulle du inte vilja tala om för mig hur du har råkat så illa ut?"

Pojken hade inte något emot att berätta sina äventyr, och hon, som hörde honom, blev alltmer häpen, förundrad och glad, allt som berättelsen fortgick. "Nej, det var då en lycka att råka en, som har rest på gåsrygg över hela Sverige!" tänkte hon. "Just det, som han berättar, ska jag skriva i min bok. Nu behöver jag inte ha mer bekymmer för den sakens skull. Det var ju bra väl, att jag reste hem. Tänk ändå, att jag skulle få hjälp med detta, så snart jag kom till den gamla gården!"

Med detsamma kom en tanke över henne, som hon knappt vågade tänka till slut. Hon hade skickat bud till far med duvorna om att hon längtade hem, och strax efteråt hade hon fått hjälp med det, som hon så länge hade grubblat över. Skulle detta vara fars svar på det, som

hon hade bett om?

L. Skatten på skäret

På väg till havet

Fredag 7 oktober

Allt ifrån början av höstresan hade vildgässen flugit rakt söderut, men när de lämnade Fryksdalen, slog de in i en annan riktning och foro över västra Värmland och Dalsland bort mot Bohuslän.

Det blev en munter resa. Gässlingarna voro nu så pass vana att flyga, att de inte mer klagade över trötthet, och pojken började återfå sitt goda humör. Han var glad, att han hade fått tala med en människa, för det hade muntrat upp honom, att hon hade sagt, att om han fortsatte på samma sätt som hittills att göra gott åt alla, som han råkade, så kunde det inte sluta illa för honom. Inte hade hon kunnat säga hur han skulle återfå sin rätta skapnad, men hon hade gett honom tillbaka en smula hopp och tillförsikt, och det var säkert detta, som gjorde, att han nu hade kunnat tänka ut hur han skulle avhålla den store vite från att resa hem.

"Vet du, Mårten gåskarl," sade han, bäst som de foro fram högt uppe i vinden, "att det bli nog enformigt för oss att stanna hemma hela vintern, sedan vi har varit med om en sådan här resa. Jag sitter och tänker på att vi borde följa med vildgässen till utlandet." – "Det kan väl aldrig vara ditt allvar!" sade gåskarlen och lät helt förskräckt, för sedan han nu hade visat, att han var i stånd att följa vildgässen ända till Lappland, var han alldeles nöjd att få komma tillbaka till gåskätten i Holger Nilssons kostall.

Pojken satt tyst en stund och tittade ber på Värmland, där alla björkskogar och lövdungar och trädgårdar voro klädda i gula och röda höstfärger, och där de långa sjöarna lågo klarblåa mellan de gula stränderna. "Jag tror, att jag aldrig har sett jorden ligga så vacker under oss som i dag," sade han. "Sjöarna är som blått siden och stränderna som breda guldband. Tycker du inte, att det vore skada, om vi skulle slå oss ner i Västra Vemmenhög och inte få se något mer av världen?" – "Jag tänkte, att du ville fara hem till far och mor och visa dem var det har blivit för en duktig pojke av dig," sade gåskarlen. Han hade hela sommaren gått och drömt om vilken stolt stund det skulle bli, när han fick slå ner på gårdsplanen framför Holger Nilssons stuga och visa Dunfin och de sex ungarna för gässen och hönsen och korna och katten och för mor Holger Nilssons själv, så att han var inte mycket glad åt pojkens förslag.

Vildgässen gjorde flera långa raster under dagen. De råkade överallt på så präktiga stubbåkrar, att de knappt hade hjärta att far

ifrån dem, och de kommo inte in i Dalsland, förrän det led mot solnedgången. De ströko fram över nordvästra delen av landskapet, och där var det ännu grannare än i Värmland. Där fanns så fullt av sjöar, att landet gick fram mellan dem som smala, högkulliga bankar. Det var ingen passande mark för åkrar, men träden trivdes så mycket bättre, och de branta stränderna lågo som vackra parker. Det tycktes finnas något i luften eller i vattnet, som höll kvar solljuset, också sedan solen hade sjunkit ner bakom åsarna. Strimmor av guld lekte på de blanka, mörka vattenytorna, och över marken dallrade ett ljust, blekrött skimmer, varur gulvita björkar, klarröda aspar och rödgula rönnar stucko upp.

"Tycker du inte själv, Mårten gåskarl, att det bli svårt att aldrig mer få se något så här grant?" sade pojken. – "Jag tycker bättre om att få se de feta åkrarna på Söderslätt än de här magra bergbackarna," svarade gåskarlen. "Men det förstår du väl, att om du nödvändigt vill fortsätta resan, så kan jag inte skilja mig från dig." – "Det svaret trodde jag just att jag skulle få," sade pojken, och det hördes på rösten, att han hade blivit befriad ifrån ett stort bekymmer. När de sedan reste över Bohuslän, såg pojken, att bergvidderna blevo mera sammanhängande, dalarna lågo som smala klyftor nersprängda i berggrunden, och de långa sjöarna på deras botten voro så svarta, som om de hade kommit ur underjorden. Det var ett ståtligt landskap, detta också, och när pojken såg det än med en liten strimma av sol, än i skugga, tyckte han, att det var något vilt och eget över det. Han visste inte varav det kom sig, men han fick för sig, att här borde ha funnits starka och djärva kämpar förr i världen, och att de måtte ha upplevat många farliga och dristiga äventyr i de här hemlighetsfulla trakterna. Den gamla hågen att få vara med om märkvärdiga händelser vaknade hos honom. "Det vore nog möjligt, att jag skulle sakna att inte var eller varannan dag råka i livsfara," tänkte han. "Det är bäst att vara nöjd med det, som är."

Han sade ingenting om detta till den store vite, för gässen flögo över Bohuslän med den största fart, som de kunde åstadkomma, och gåskarlen flämtade så, att han inte skulle ha orkat svara. Solen stod vid synranden och försvann stundom bakom en eller annan kulle, men vildgässen jagade framåt med sådan fart, att de om och omigen fingo syn på den.

Äntligen sågo de i väster en blank strimma, som växte och blev bredare för varje vingslag de togo. Det var havet, som låg mjölkvitt och skiftande i rosenrött och himmelsblått, och när de svängde förbi strandklipporna, fingo de ånyo se solen, som hängde över det, stor och röd och färdig att dyka ner i vågorna.

Men när pojken betraktade det fria, oändliga havet och den röda aftonsolen, som lyste med så milt sken, att han vågade se in i den,

kände han frid och trygghet inträngа i själen. "Inte lönt att vara bedrövad, Nils Holgersson," sade solen. "Världen är härlig att leva i både för små och för stora. Det är också en god sak att vara fri och sorglös och ha hela rymden öppen framför sig."

Vildgässens gåva

Vildgässen hade ställt sig att sova på ett litet skär utanför Fjällbacka. Men när de led mot midnatt och månen stod högt på himlen, skakade den gamla Akka sömnen ur ögonen och gick sedan omkring och väckte Yksi och Kaksi, Kolme och Neljä, Viisi och Kuusi. Allra sist stötte hon till Tummetott med näbben, så att han vaknade. "Vad står det på, mor Akka?" sade han och sprang upp helt förskräckt. – "Det är ingenting farligt," svarade förargåsen, "det är bara så, att vi sju, som är gamla i flocken, vill fara ett stycke utåt havet nu i natt och vi undrar om du har lust att följa med."

Pojken förstod nog, att Akka inte skulle ha gjort ett sådant förslag, om det inte hade varit något viktigt å färde, och han satte sig genast upp på hennes rygg. Flykten ställdes raskt västerut. Vildgässen foro först över en bred sträcka öppet vatten, och nådde sedan Väderöarnas stora ögrupp, som låg ytterst i havsbandet. Alla öarna voro låga och klippiga, och det syntes i månskenet, att de på västsidan voro de blankslipade av vågorna. Några av dem voro rätt stora, och på dessa skymtade pojken ett par bostäder. Akka sökte upp ett av de minsta skären och slog ner där. Det bestod bara av en kullrig gråstenshäll, som mittöver hade en rätt bred rämna, där havet hade kastat in fin, vit sjösand och några snäckskal.

När pojken steg ner från gåsryggen, såg han tätt bredvid sig något, som liknade en hög, spetsig sten. Men nästan i detsamma märkte han, att det var en stor rovfågel, som hade valt skäret till natthärbärge. bärge. Och knappt hann han förvåna sig över vildgässen, som så oförsiktigt hade slagit ner bredvid en farlig fiende, förrän fågeln kom emot dem med ett långt hopp, och han kände igen Gorgo, örnen.

Det märktes, att Akka och Gorgo hade stämt möte härute. Ingen av dem blev förvånad att se den andra. "Detta var väl gjort av dig, Gorgo," sade Akka. "Inte vågade jag tro, att du skulle komma före oss till mötesplatsen. Har du varit här länge?" – "Jag kom hit denna kväll," svarade Gorgo. "Men jag är rädd, att jag inte kan vänta beröm för annat än detta, att jag har passat väl på er. Det har gått illa med ärendet, som ni gav mig att utföra." – "Jag är säker, Gorgo, att du har gjort mera gagn, än vad du vill låta påskina," sade Akka. "Men innan du berättar vad som har hänt dig på resan, ska jag be Tummetott hjälpa mig att finna reda på något, som tör ligga gömt här ute på skäret."

Pojken hade stått och betraktat ett par granna snäckskal, men då Akka nämnde hans namn, såg han upp. "Du har väl undrat, Tummetott, varför vi har vikit av från rätta kosan och farit hit till

Västerhavet," sade Akka, – "Jag förstår nog, att det var besynnerligt," svarade pojken. "Men jag visste ju, att ni brukar ha goda skäl för vad ni gör." – "Du har en god tro om mig," sade Akka, "men jag är nästan rädd, att du nu förlorar den, för det är mycket troligt, att vi har fått göra denna resan förgäves."

"Det hände för många år sedan," fortfor Akka, "att jag och ett par till av dem, som nu är gamla i flocken, hade råkat ut för storm under en vårflyttning och blivit kastade ända bort till de här skären. När vi såg, att det inte fanns annat än strandlöst hav framför oss, fruktade vi att bli drivna så långt ut, att vi aldrig skulle hitta tillbaka till land, och lade oss därför ner på vågorna. Stormen tvang oss att stanna kvar mellan dessa arma klipporna i flera dar. Vi led svårt av hunger, och en gång gick vi opp i rämnan här på skäret och sökte efter mat. Vi fann inte ett enda strå, men vi såg, att några påsar, som var väl tillbundna, stod halvt begravna i sanden. Vi hoppades, att det skulle finnas säd i påsarna, och ryckte och slet i dem, tills vi fick sönder tyget, men då rullade det inte ut sädeskorn, utan blanka guldstycken. För sådana hade vi vildgäss ingen användning, och vi lämnade dem, där de var. Inte på alla dessa år har vi tänkt på fyndet, men i höst har det inträffat något, som gör, att vi önskar oss guld. Vi vet nog, att det är föga troligt, att skatten ligger kvar här, men vi har ändå farit hit för att be dig ta reda på hur saken förhåller sig."

Pojken hoppade ner i klyftan, tog ett musselskal i vardera handen och började kasta undan sanden. Han fann inga påsar, men när han hade grävt ett rätt djupt hål, hörde han ett klingande av metall och såg, att han hade träffat på ett guldmynt. Han trevade med händerna på marken, kände, att det låg många runda myntstycken i sanden, och skyndade upp till Akka. "Påsarna har multnat och fallit sönder," sade han, "så att pengarna ligger strödda i sanden, men jag tror, att allt guldet finns kvar." – "Det är bra," sade Akka. "Fyll nu igen hålet, och lägg sanden till rätta, så att ingen ser, att den har varit rubbad!"

Pojken fullgjorde uppdraget, men när han nu kom upp på klippan, blev han förvånad att se, att Akka hade ställt sig i spetsen för de sex vildgässen, och att de alla gingo honom till mötes med stor högtidlighet. När de stannade framför honom, nego de många gånger med halsarna och sågo så viktiga ut, att han måste ta av sig luvan och buga sig för dem.

"Det är så," sade Akka, "att vi, som är gamla, har sagt till varandra, att om du, Tummetott, hade varit i tjänst hos människor och gjort dem lika mycket gott, som du har gjort os, så skulle de väl inte skiljas ifrån dig utan att ge dig en bra lön." – "Det är inte jag, som har hjälpt er, utan det är ni, som har tagit vård om mig," sade pojken. – "Vi tyckte också," fortfor Akka, "att då en människa har följt med oss på hela resan, skulle hon väl inte gå ifrån oss lika fattig, som hon kom

till oss. " – "Jag vet, att det, som jag har fått lära i år hos er, är mera värt än gods och guld," sade pojken.

"När de här guldmynten ligger kvar i klyftan ännu efter så många år, är det väl säkert, att det inte finns någon ägare till dem," sade förargåsen, "och jag tycker, att du kan ta vara på dem." – "Var det inte ni själva, som behövde skatten?" frågade pojken. – "Jo, vi behöver den för att kunna ge dig sådan lön, att din far och mor ska tycka, att du har tjänat som gåsapåg hos hederligt herrskap."

Pojken vände sig nu halvt om, kastade en blick utåt havet och såg därpå Akka rätt in i de blanka ögonen. "Jag tycker, att det är märkvärdigt, mor Akka, att ni avskedar mig ur tjänsten och ger mig min lön, innan jag har sagt opp mig," sade han. – "Så länge som vi vildgäss dröjer i Sverige, vill jag väl tro, att du stannar hos oss," sade Akka. "Men jag önskade visa dig var skatten fanns, nu då vi kunde komma till den utan att göra en alltför stor omväg." – "Det är ändå, som jag säger, att ni vill skilja mig från er, förrän jag själv har just," sade Tummetott. "Efter en så god tid, som vi har haft tillsammans, tycker jag, att det inte vore för mycket, att jag också finge fara med er till utlandet."

När pojken sade detta, sträckte Akka och de andra vildgässen sina långa halsar rätt upp och stod en stund och sögo in luft med halvöppna näbbar. "Detta är något, som jag inte har tänkt på," sade Akka, när hon hade sansat sig. "Men innan du beslutar dig för att följa oss, är det bäst, att vi får höra vad Gorgo har att förtälja. Du må veta, att när vi lämnade Lappland, kom Gorgo och jag överens, att han skulle fara till ditt hem i Skåne och söka att utverka bättre villkor för dig."

"Ja, det är sant," sade Gorgo. "Men, som jag redan har sagt dig, har jag inte haft lycka med mig. Jag letade snart nog reda på Holger Nilssons torp, och när jag hade svävat fram och tillbaka över gården ett par timmar, fick jag syn på tomten, som kom smygande mellan husen. Jag kastade mig genast över honom och for bort med honom till en åker, för att vi skulle få talas vid ostörda. Jag sade, att jag var skickad av Akka från Kebnekajse för att fråga om han inte kunde ge Nils Holgersson bättre villkor. 'Det önskar jag att jag kunde,' svarade han, 'för jag har hört, att han har skickat sig väl under resan. Men det står inte i min makt.' Då blev jag ond och sade, att jag inte skulle hålla mig för god att hacka ut hans ögon, om han inte gav med sig. 'Du kan göra med mig, vad du vill,' sade han. 'Men Nils Holgersson blir det ändå så, som jag har sagt. Men du kan hälsa honom, att han gjorde väl, om han snart komme hem med sin gås, för det står illa till här på torpet. Holger Nilsson har måst betala en borgen för sin bror, som han hade en så stor tillit till. En häst har han köpt för lånta pengar, men hästen blev halt, första dagen han körde honom, och sedan dess har

han ingen nytta haft av honom. Ja, säg Nils Holgersson, att föräldrarna redan har måst sälja två kor, och att de blir tvungna att gå ifrån torpet, om de inte får hjälp från något håll!'"

När pojken hörde detta, drog han samman ögonbrynen, och händerna knöto sig så, att knogarna vitnade. "Det är grymt av tomten," sade han, "att han har satt ett sådant villkor för mig, att jag inte kan komma hem och bistå mina föräldrar. Men inte ska de lyckas honom att göra mig till vänsvikare. Far och mor är hederligt folk, och jag vet, att de hellre saknar min hjälp, än att jag skulle komma tillbaka till dem med dåligt samvete."

LI. Havssilver

Lördag 8 oktober

Havet är, som var man vet, vilt och påträngande, och den delen av Sverige, som är mest utsatt för dess anfall, skyddas därför sedan många tusen år tillbaka av en lång och bred stenmur, som kallas Bohuslän.

Muren är så pass bred, att den täcker hela landet mellan Dalsland och havet, men, så som det brukar vara fallet med strandskoningar och vågbrytare, är den inte särdeles hög. Den är uppförd av ansenliga stenblock, och på sina ställen äro hela långa bergåsar inlagda i den. Det gick väl heller inte an att bygga med småstenar, när det gällde att mot havet resa ett värn, som skulle sträcka sig från Iddefjorden till Göta älv.

Sådana stora byggnadsverk utföras ju inte mer i våra dagar, och det är säkert, att muren är ofantligt gammal. Det är heller inte utan, att den har blivit illa åtgången med tiden. De stora blocken ligga numera inte så tätt intill varandra, som de töra ha gjort från början. Det har bildats sprickor mellan dem, så breda och djupa, att både åkrar och hus få rum på deras botten. Men stenblocken ligga i alla fall inte längre isär, än att man väl ser, att de en gång har tillhört en och samma mur.

Inåt land är den stora muren bäst bibehållen. Där går den fram hel och obruten långa sträckor. Längs mitten löpa långa, djupa springor med sjöar på bottnen, och fram mot kusten är den så sönderfallen, att vart block ligger som en kulle för sig.

Det är först när man ser den nere vid kusten, som man riktigt begriper, att den stora muren inte står, där den står, bara för ro skull. Så stark den än måtte ha varit från början, har havet brutit igenom den på en sex, sju ställen och sänt in fjordar, som äro flera mil långa. Det yttersta av den står till och med under vatten, så att endast den översta delen av klippblocken ligger i dagen. På så sätt har det uppkommit en mängd stora och små öar, som bilda en skärgård, och denna får ta emot de värsta anloppen av storm och hav.

Nu skulle man väl tycka, att ett landskap, som egentligen bara består av en stor stenmur, borde vara alldeles ofruktbart, så att inga människor kunde finna sin bärgning där. Men det är inte så farligt med den saken, för fastän det är naket och kalt uppe på kullar och bergvidder i Bohuslän, har det till gengäld samlat mycken god och fruktbar mylla i alla rämnor, och det går förträffligt att driva jordbruk

där, om än tegarna inte äro så särdeles vida. Det brukar inte heller vara så kalla vintrar vid havskusten som inne i landet, och på platser, som äro skyddade för vinden, trivas ömtåliga träd och andra växter, som eljest knappast vilja gå till så långt i söder som i Skåne.

Inte heller får man glömma, att Bohuslän ligger vid gränsen av den stora allmänningen, som är gemensam egendom för alla jordens folk. Bohuslänningarna kunna färdas på vägar, som de inte behöva bygga eller laga. De kunna fånga in hjordar, som de inte behöva valla och vårda, och deras farkoster fraktas av dragare, som de inte behöver ge foder och stallrum. Därför äro de inte så beroende av jordbruk och boskapsskötsel som andra. De frukta inte för att slå sig ner på stormpiskade skär, där det inte växer ett grönt strå, eller på smala strandremsor nedanför kustbergen, där det knappast finns utrymme för en potatistäppa, därför att de veta, att det stora, rika havet kan ge dem allt, vad de behöva.

Men om det är en sanning, att havet är rikt, så är det inte mindre säkert, att det är vanskligt att ha att göra med. Den, som vill vinna något av havet, han måste känna alla dess fjordar och kilar, alla dess grund och strömmar, han får ha reda på, snart sagt, varje sten på havsbottnen. Han måste kunna föra sin båt i storm och tjocka och finna sin väg i svartaste natt. Han måste förstå att tyda de tecken i luften, som båda hårt väder, och han får lov att kunna tåla köld och väta. Han måste känna till var fiskarna färdas och hummern kryper, och han måste kunna sköta tunga nät och lägga ut sina garn i gungande sjö. Och först och främst måste han ha ett modigt hjärta i bröstet, så att han inte frågar efter, att han var dag får våga livet i kampen mot havet.

På morgonen, då vildgässen reste neråt Bohuslän, var det lugnt och fredligt i skärgården. De sågo flera små fiskelägen, men det var stilla på de smala gatorna, ingen gick ut och in i de små, grant målade husen. De bruna fiskegarnen hängde i god ordning på torkplatsen, de tunga, gröna eller blåa fiskebåtarna lågo utmed stranden med beslagna segel. Inga kvinnor sysslade vi de långa bänkarna, där man eljest brukade rensa torsk och helgeflundra.

Vildgässen foro också fram över flera lotsstationer. Lotshusets vägg var målad i svart och vitt, signalmasten stod vid sidan, och lotskuttern låg förtöjd vid bryggan. Allt var lugnt där i närheten, ingen ångbåt nalkades, som behövde hjälp i den trånga farleden.

De små kuststäderna, som vildgässen foro fram över, hade stängt sina stora badhus, hissat ner sina flaggor och stängt de fina sommarvillorna. Ingen annan var i rörelse än några gamla sjökaptener, som gingo fram och åter på bryggorna och längtansfullt stirrade mot havet.

Inne vid fastlandets fjordar och på öarnas östsida sågo vildgässen

några bondgårdar. Där låg skötbåten stilla vid bryggan. Bonden och hans drängar plockade upp potatis eller kände efter om bönorna, som hängde på höga ställningar, hade hunnit torka.

I de stora stenbrotten och i båtbyggerierna fanns det gott om arbetare. De skötte sina släggor och yxor snällt nog, men gång på gång vände de huvudet mot havet, som om de hade hoppats på något avbrott.

Och skärgårdsfåglarna voro lika lugna som människorna. Några skarvar, som hade suttit och sovit på en brant bergvägg, lämnade en efter annan de smala klipphyllorna och foro i långsam flykt bort till sina fiskeplatser. Måsarna hade övergivit havet och gingo och promenerade på land som riktiga kråkor.

Men på en gång blev det annat av. En mässvärm flög tvärt upp från en åker och stormade i väg söderut med sådan fart, att vildgässen knappt hunno att fråga vart de skulle hän, och måsarna gåvo sin inte tid att svara. Skarvarna höjde sig ur vattnet och följde efter måsarna i tung flykt. Delfiner gledo igenom havet som långa, svarta spolar, och en hop sälar hasade sig ner från ett platt skär och drogo av mot söder.

"Vad står på? Vad står på?" frågade vildgässen och fingo äntligen svar av en alfågel. "Det är sillen, som har kommit till Marstrand. Det är sillen, som har kommit till Marstrand."

Men det var inte bara fåglar och havsdjur, som hade kommit i rörelse, utan nu måtte också ha fått bud om att de första stora sillstimmen har anlänt till skärgården. På fisklägenas glatta stenhällar sprang folk om varandra. Fiskebåtarna gjordes redo. De långa sillvadarna fraktades försiktigt ombord. Kvinnorna stuvade in matvaror och oljekläder. Karlarna kommo ut ur stugorna med sådan brådska, att de inte hunno att kränga på sig rocken förrän ute på gatan.

Snart voro sunden fyllda av bruna och gråa segel, och glada utrop och frågor växlades mellan båtarna. Unga flickor hade klättrat upp på hällarna bakom stugorna och vinkade åt de resande. Lotsarna stodo på utkiken och voro så vissa, att de snart skulle bli utkallade, att de hade dragit på sjöstövlarna och gjort kuttern klar. Ur fjordarna kommo små ångbåtar, lastade med tomma tunnor och lådor. Bönderna hade kastat potatishackan, och båtbyggarna hade lämnat varvet. De gamla sjökaptenerna med de väderbitna ansiktena hade inte kunnat bli sittande hemma, utan följde med ångbåtarna mot söder för att åtminstone få se på sillfisket.

Det dröjde inte länge, förrän vildgässen hade kommit fram till Marstrand. Sillstimmen kommo västerifrån och gingo förbi Hamneskärs fyr in mot land. På den vida fjorden mellan Marstrandsön och Paternoster-skären foro fiskarbåtarna tre och tre i sällskap. Där vattnet mörknade och krusade sig i små, korta böljor, vadar fiskarna,

att det fanns sill, och där lade de försiktigt ut långa vadar i vattnet och förde dem samman i rundel, snörpte ihop dem i bottnen, tills utrymmet blev allt trängre och de glittrande fiskarna kunde hävas upp ur djupet av vaden.

Några båtlag hade redan hunnit så långt med fisket, att de hade båtarna fulla med sill ända till relingen. Fiskarna stodo till knäna i sill och blänkte av sillfjäll från sydvästen till randen av den gula oljerocken.

Så fanns det nykomna vadlag, som for omkring och lodade och sökte efter sill, och andra, som med stort besvär hade fått vaden utlagd, men fingo taga upp den tom. När båtarna voro fulla, begåvo sig somliga av fiskarna fram till stora ångbåtar, som lågo på fjorden, och sålde sin fångst, andra reste in till Marstrand och lossade sin last vid kajen. Där hade redan sillrenserskorna börjat arbeta vid långa bord, sill packades i tunnor och lådor, och sillfjällen täckte hela gatan.

Det var ett liv och en rörelse. Människorna voro som yra i huvudet av glädje över allt detta silver, som de öste upp ur vågorna, och vildgässen foro många gånger runt Marstrandsön, för att pojken riktigt skulle få se alltsammans.

Rätt snart bad han ändå, att de skulle fara vidare. Han sade inte varför han ville bort, men det var kanske inte svårt att gissa. Det fanns så mycket grant och ståtligt folk bland fiskarna. Flera av dem voro resliga karlar med djärva ansikten under sydvästen och sågo så där oförvägna och trotsiga ut, som varenda pojke önskar, att han själv måtte göra, när han blir vuxen. Det var kanske inte så roligt att sitta och titta på sådant för den, som själv aldrig kunde bli längre än en sill.

LII. En stor herrgård

Gamle herrn och unge herrn

För några år sedan fanns det i en socken i Västergötland en obeskriven snäll och söt liten folkskollärarinna. Hon var både duktig att undervisa och styv att hålla ordning, och barnen tyckte så mycket om henne, att de aldrig ville komma till skolan utan att kunna sina läxor. Föräldrarna voro också mycket nöjda med henne. Det var bara en enda, som inte förstod hur bra hon var, och det var hon själv. Hon tyckte, att alla andra voro klokare och skickligare än hon, och sörjde över att hon inte kunde bli som de.

Då lärarinnan hade varit i tjänsten några år, föreslog skolrådet, att hon skulle gå igenom Nääs slöjdseminarium, så att hon hädanefter skulle kunna lära barn att arbeta, inte bara med huvudet, utan också med händerna. Det kan inte tänka sig hur skrämd hon blev, när hon fick denna uppmaning. Nääs låg inte alls långt borta från hennes skola. Hon hade gått förbi det vackra och ståtliga stället flera gånger, och hon hade hört mycket beröm om slöjdkurserna, som höllos på den stora gamla herrgården. Lärare och lärarinnor från hela landet samlades dit för att lära att bruka sina händer, ja, det kom till och med människor från utlandet. Hon visste på förhand hur förfärligt ängslig hon skulle komma att känna sig bland så mycket utmärkt folk. Hon tyckte, att det var mer, än hon kunde orka att gå igenom.

Men hon ville inte heller säga nej till skolrådet, utan sände in sin ansökan. Hon blev antagen som elev, och en vacker junikväll, dagen innan sommarkurserna skulle börja, packade hon in sina kläder i en liten nattsäck och vandrade till Nääs. Och hur många gånger hon än stannade på vägen, och hur långt bort hon än önskade sig vara, kom hon fram till sist.

På Nääs var det liv och rörelse med alla kursdeltagarna, som anlände från olika håll, och som nu skulle få sig anvisade bostäder i villor och torp, som hörde till den stora egendomen. Alla kände sig en smula bortkomna i den ovana omgivningen, men lärarinnan tycke som vanligt, att ingen bar sig tafatt och besynnerligt åt mer än hon. Hon hade skrämt upp sig själv, så att hon varken hörde eller såg. Det var också svåra saker, som hon hade att gå igenom. Hon blev anvisad ett rum i en vacker villa, där hon skulle bo med några unga flickor, som hon inte alls kände, och hon fick äta sin kvällsvard tillsammans med sjuttio främmande. På ena sidan om henne satt en liten herre med gulaktig hy, som skulle vara från Japan, och på den andra en skollärare från Jockmock. Och det hade varit ett samspråk och en glättighet omkring de långa borden från första stunden. Alla hade talat och gjort bekantskaper. Hon var den enda, som ingenting hade vågat säga.

Nästa morgon tog arbetet sin början. Här som i vanlig skola hade dagen begynt med morgonbön och sång, sedan hade direktören, som förestod seminariet, talat lite om slöjd och gett några korta förhållningsorder, och så, utan att hon rätt visste hur det hade gått till, befann hon sig framför en hyvelbänk med ett stycke trä i ena handen och en kniv i den andra, och en gammal slöjdlärare försökte visa henne hur hon skulle tälja en blompinne.

Sådant arbete hade hon aldrig förr prövat på. Hon hade inte handgreppen inne. Och så förvirrad, som hon då var, kunde hon ingenting fatta. När läraren hade gått ifrån henne, lade hon ner kniven och trästycket på hyvelbänken och stod och stirrade rätt framför sig.

Runt om i rummet stodo hyvelbänkar, och vid dem alla såg hon människor, som med friskt mod togo fatt på arbetet. Ett par av dem, som voro litet hemma i konsten, kommo och ville hjälpa henne till rätta. Men hon kunde inte ta emot någon handledning. Hon stod och tänkte på att alla omkring henne lade märke till hur galet hon bar sig åt, och detta gjorde henne så olycklig, att hon blev alldeles som förlamad. Det blev frukost, och efter frukosten blev det nytt arbete. Direktören höll en föreläsning, sedan följde en gymnastikövning, och så vidtog åter slöjdundervisningen. Därpå kom middagsrast med middagsätning och kaffedrickning i den stora, glada samlingssalen och så på eftermiddagen nytt slöjdande, sångövning och till sist lekar ute i det fria. Lärarinnan var i rörelse hela dagen, gick med de andra, men kände sig alltjämt lika förtvivlad.

Då hon sedan tänkte tillbaka på de första dagarna, som hon hade tillbringat på Nääs, tycktes det henne, att hon hade gått som i en dimma. Allt hade varit dunkelt och omtöcknat, och hon hade rakt inte sett eller förstått vad som försiggick omkring henne. Detta hade varat i två dagar, men andra dagen på kvällen hade det helt plötsligt kommit att ljusna omkring henne.

Då de hade spisat kvällsvard, hade en gammal folkskollärare, som hade varit på Nääs flera gånger förut, berättat för ett par nykomlingar hur slöjdseminariet hade uppstått, och som hon hade råkat sitta helt nära, hade hon inte kunnat undgå att lyssna till hans ord.

Han hade talat om, att Nääs var ett mycket gammalt ställe, men någonting annat än en stor och vacker herrgård hade det inte varit, förrän den gamle herrn, som nu ägde det, hade flyttat dit. Han var en rik man, och de första åren, sedan han hade slagit sig ner där, hade han ägnat sig åt att försköna slottet och parken och att hjälpa upp de underhavandes bostäder.

Men så hade hans hustru dött, och som han inte hade några barn, kände han sig mången gång ensam på sin stora gård. Han övertalade så en ung systerson, som var honom mycket kär, att bosätta sig hos honom ute på Nääs.

I förstone var det meningen, att den unge herrn skulle hjälpa till med gården skötsel, men när han fördenskull gick omkring bland de underhavande och såg hur det levdes i de fattigas kojor, hade han kommit på underliga tankar. Han hade lagt märke till att på de flesta ställen sysslade varken karlarna eller barnen, ja, ofta nog inte en gång kvinnorna, med handarbete under de långa vinterkvällarna. Förr i världen hade folket måst flitigt nyttja sina händer för att tillverka kläder och husgeråd, men numera fanns allt sådant att köpa, och därför hade de slutat upp med den sortens arbete. Och nu tyckte sig den unga herrn förstå, att i den stugan, där hemarbetet hade upphört, där hade hemtrevnaden och välståndet också flyttat bort.

Någon gång träffade han på ett hem, där far snickrade samman stolar och bord och mor vävde, och det var lätt att se, att där voro människorna inte bara mer välbärgade utan också lyckligare än på de andra ställena.

Han hade talat vid sin morbror om detta, och den gamle hade insett, att det skulle vara en stor lycka, om människor kunde ägna sig åt handarbete på lediga stunder. Men för att de skulle komma därhän, fordrades det helt vist, att de fingo lära sig att bruka sina händer allt ifrån barndomen. De båda herrarna tyckte, att de inte kunde hjälpa saken framåt på bättre sätt än genom att inrätta en slöjdskola för barn. De ville lära dem att förfärdiga enkla saker av trä, därför att de tyckte, att sådant arbete låg närmast till hands för var och en. De voro säkra om att den, som en gång hade fått sin hand uppövad till att väl sköta kniven, han skulle lätteligen lära sig att föra smedens slägga och skomakarens hammare. Men den, som inte hade fått sin hand invand till arbete, när han var ung, han skulle kanske aldrig komma underfund med att han i den ägde ett verktyg, som är förmer än alla andra.

De hade således börjat undervisa barn i handaslöjd på Nääs, och de hade snart funnit, att detta var så nyttigt och gott för de små, att de önskade, att alla barn i Sverige kunde få liknande undervisning.

Men hur skulle något sådant bli möjligt? Det växte upp hundratusentals barn i Sverige. Inte kunde man samla ihop alla dessa på Nääs och ge dem slöjdundervisning. Det var ju alldeles otänkbart.

Då hade den unga herrn kommit med ett nytt förslag. Tänk, om de i stället för att ge undervisning åt barn, skulle anordna ett slöjdseminarium för deras lärare! Tänk, om lärare och lärarinnor från hela landet komme till Nääs och lärde att slöjda, och om de sedan gåve slöjdundervisning åt alla barn, som de hade i sina skolor! På det sättet skulle kanske alla barn i Sverige få sin hand uppfostrad likaväl som sin hjärna.

När de väl hade gripits av denna tanke, kunde de inte låta den fara, utan sökte att sätta den i verket.

De båda herrarna hjälptes troget åt. Den gamla herrn byggde slöjdsalar, samlingshus, gymnastiksal och sörjde för att de, som kommo till skolan, fingo mat och bostad. Den unge blev seminariets direktör. Han ordnade undervisningen, övervakade arbetet och höll föreläsningar. Och mer än så. Han levde ständigt bland kursdeltagarna, tog reda på hur var och en hade det ställt för sig och blev deras varmaste och trognaste vän.

Och ett sådant tillopp av lärjungar, som de fingo allt ifrån första början! Det hölls fyra slöjdkurser varje år, och till dem alla anmälde sig fler lärjungar, än som kunde mottagas. Skolan hade snart blivit bekant också i utlandet, och lärare och lärarinnor från jordens alla länder kommo till Nääs för att lära sig hur de skulle sköta handens uppfostran. Det fanns inte något ställe i Sverige, som var så känt ute i världen som Nääs, och ingen svensk hade så många vänner över hela jorden som direktören för Nääs slöjdseminarium.

Lärarinnan satt och lyssnade till detta, och ju mer hon hörde, desto ljusare blev det omkring henne. Hon hade förut inte förstått varför slöjdskolan fanns på Nääs, hade inte tänkt på att den hade blivit skapad av två män, som ville gagna sitt folk, hade rakt inte begripit att de gjorde detta utan lön, att de offrade allt, som de kunde offra, för att hjälpa medmänniskor att bli lyckligare och bättre.

När hon nu besinnade den stora välviljan och människokärleken, som låg bakom allt detta, grep det henne så djupt, att hon hade velat gråta. Något sådant hade hon aldrig förr varit med om.

Nästa dag tog hon fatt på arbetet med annat sinne. När allt gavs av välvilja, då fick hon lov ju att bättre än hittills ta vara på det. Hon glömde bort att tänka på sig själv och mindes bara slöjden och det stora mål, som skulle uppnås genom den. Och från den stunden skötte hon sig förträffligt, för hon hade lätt för allting, bara hon inte misstrodde sig själv.

Nu, sedan hon hade fått sina ögon befriade från dunklet, märkte hon överallt den stora, underbara välviljan. Nu såg hon hur kärleksfullt det var ordnat för dem, som gingo igenom seminariet. Kursdeltagarna fingo vida mer än bara undervisning i handarbete. Direktören höll föreläsningar om uppfostran för dem, de gymnastiserade, bildade en sångförening, och nästan var kväll hade de samkväm med musik och uppläsningar. Och dessutom fanns det böcker, båtar, badhus och piano för deras räkning. Det var meningen, att de skulle ha det bra och trivas och vara lyckliga.

Hon började förstå vilken oskattbar förmån det var att under sommarens vackra dagar få vistas på en stor svensk herrgård. Slottet, där den gamla herrn bodde, låg högt på en kulle, som var nära nog kringfluten av en slingrande sjö och förbands med land genom en vacker stenbro. Hon hade aldrig sett något så skönt som

blomgrupperna på terrasserna framför slottet, som de gamla ekarna i parken, som vägen längs med stranden, där träden lutade ut över vattnet, eller som utsiktspaviljongen på klippan ovanför sjön. Skolbyggnaderna lågo på fasta landet mittemot slottet på gröna, skuggiga strandängar, med det stod henne fritt att ströva omkring i slottsparken, när hon hade tid och lust. Hon tyckte, att hon aldrig hade vetat hur ljuvlig sommaren var, förrän hon hade fått njuta den på ett så vackert ställe.

Det var inte så, att det skedde någon stor förändring med henne. Hon blev inte modig och självsäker, men hon kände sig lycklig och glad. Hon gick och blev genomvärmd av all välviljan. Hon kunde ju inte känna sin ängslig på ett ställe, där alla önskade hennes bästa och alla sökte hjälpa henne. När kursen var slut och kursdeltagarna bröto upp från Nääs, kände hon sig avundsjuk på alla dem, som kunde säga ett riktigt tack till den gamle och den unge herrn, och som med vackra ord kunde uttrycka vad de kände. Så långt kom aldrig hon.

Hon vände om hem, tog fatt på skolarbetet som förut och var lika glad åt det, som hon brukade vara. Hon bodde inte längre från Nääs, än att hon kunde vandra dit, när hon hade en ledig eftermiddag, och hon gjorde det också rätt ofta till en början. Emellertid var det ständigt nya kurser, nya ansikten; skyggheten kom tillbaka, och hon blev en allt sällsyntare gäst vid slöjdskolan. Men den tiden, då hon själv hade gått igenom Nääs, den stod alltjämt för henne som den bästa hon hade upplevat.

En vårdag fick hon höra, att den gamla herrn på Nääs var död. Då tänkte hon på den ljuvliga sommar, som hon hade fått njuta på hans gods, och hon blev bedrövad över att hon aldrig hade tackat honom riktigt. Han hade väl fått tacksägelser tillräckligt ändå från både höga och låga, men hon skulle ha känt sig lyckligare, om hon med ett par ord hade kunnat tala om för honom hur mycket han hade gjort för henne.

Vid Nääs fortgick undervisningen på samma sätt som före den gamle herrns död. Han hade nämligen skänkt hela den sköna gården till skolan, och hans systerson stod kvar vid styret och förvaltade alltsammans.

Var gång lärarinnan kom dit, fanns det något nytt att se. Numera var det inte bara slöjdkurser, som drevos där, utan direktören ville också väcka upp folkets gamla seder och gamla glädjeämnen, och han inrättade därför kurser i sånglekar och i mångahanda andra slag av lekar. Men det var sig likt där på det sättet, att människorna gingo som förr och genomvärmdes av välvilja och kände hur det ställde och styrdes, för att de skulle vara lyckliga och föra med sig inte bara kunskaper, utan också arbetsglädje, när de vände tillbaka till de små skolbarnen runt om i landet.

Bara några få år efter gamle herrns död fick lärarinnan höra en söndag vid kyrkan, att direktören på Nääs skulle vara sjuk. Hon visste, att han hade haft anfall åt hjärtat flera gånger på sista tiden, men hon hade inte trott, att det var någon fara för livet. Det menade man, att det skulle vara denna gång.

Allt sedan hon hade fått höra detta, tänkte hon bara på att kanske direktören skulle dö, han som gamle herrn, innan hon hade kommit sig för att tacka honom. Och hon undrade och funderade hur hon skulle bära sig åt för att ännu kunna nå honom med ett tack.

På söndagseftermiddagen gick lärarinnan omkring till grannarna och bad, att deras barn skulle få följa med henne till Nääs. Hon hade hört, att direktören var sjuk, och hon trodde, att det skulle göra honom en glädje, om barnen komme och sjönge ett par sånger för honom. Det var ju redan tämligen långt lidit på dagen, men det var ett så starkt och klart månsken nu om kvällarna, att det inte skulle bli svårt att gå. Lärarinnan kände det så, som om hon måste vandra till Nääs just denna kväll. Hon var rädd för att det kunde vara för sent nästa dag.

Sagan om Västergötland

Söndag 9 oktober

Vildgässen hade lämnat Bohuslän och stodo och sovo i ett kärr i västra delen av Västergötland. Den lille Nils Holgersson hade krupit upp på en landsvägsbank, som löpte tvärsöver kärrmarken, för att slippa vätan. Han höll just på att söka sig en sovplats, då han såg en liten skara människor komma gående på vägen. Det var en ung lärarinnan med en tolv, tretton barn omkring sig. De kommo i en tät klunga med lärarinnan i mitten och barnen runt omkring henne. De talade så muntert och förtroligt, att pojken fick lust att följa med ett stycke och höra på vad de sade till varandra.

Det kunde han lätt göra, för när han sprang i skuggan vid vägkanten, var det nästan omöjligt för någon att se honom. Och där femton människor tågade fram, var det sådant buller av fotsteg, att ingen kunde höra hur gruset knastrade under han små träskor.

För att hålla barnen vid gott mod under vandringen hade lärarinnan gått och berättat gamla sägner för dem. Hon hade just slutat en, när pojken slöt sig till skaran, men barnen bådo genast, att hon skulle tala om en till.

"Har ni hört sagan om den gamla jätten från Västergötland, som har flyttat till en ö långt borta i nordhavet?" frågade lärarinnan. Nej, det hade inte barnen, och lärarinnan började.

"Det hände en gång en mörk och stormig natt, att ett skepp förliste vid ett litet skär långt borta i nordhavet. Fartyget slogs i spillror mot strandklipporna, och av hela besättningen var det bara två karlar, som räddat sig opp på land. De stod på skäret dyvåta och stela av köld, och man kan nog förstå, att de skulle bli bra glada, när de såg en stor stockeld låga på strandbrädden. De skyndade fram mot elden utan tanke på någon fara. Först då de var helt nära, märkte de, att vid elden satt en fruktansvärd gammal kämpe, så stor och grov, att de inte kunde tvivla om att det var en man av jättesläkt, som de hade råkat på.

De stannade och tvekade, men nordanstormen ven över skäret men en förfärlig köld. De skulle snart frysa ihjäl, om de inte finge värma sig vid jättens brasa, och de beslöt att våga sig fram till honom. 'God kväll, far!' sade den äldste av dem. 'Vill ni låta två förlista sjömän värma sig vid er eld?'

Jätten spratt opp ur sina tankar, reste sig halvt och drog svärdet ur slidan. 'Vad är ni för ena?' frågade han, för han var gammal och såg

illa och visste inte vad det var för folk, som hade talat till honom.

'Vi är västgötar båda två, om ni vill veta't,'svarade den äldste av sjömännen. 'Vårt skepp har förlist i havet härutanför, och vi har kommit opp på land förfrusna och halvnakna.'

'Jag brukar inte tåla människor på mitt skär, men om ni är västgötar, är det en annan sak,' sade jätten och stack in svärdet i skidan. 'Då kan ni få sitta ner och värma er, för jag är själv från Västergötland och har bott i den stora högen i Skalunda i många år.'

Sjömännen tog nu plats på ett par stenar. De vågade inte tilltala jätten, utan satt tysta och stirrade på honom. Och ju längre de betraktade honom, desto större syntes han för deras ögon, och desto mindre och kraftlösare föreföll de sig själva.

'Jag har dåliga ögon numera,' förklarade jätten. 'Jag kan knappt se en skymt av er. Det skulle annars ha roat mig att veta hur en västgöte tar sig ut nu för tiden. Men räck mig åtminstone handen en av er, så att jag får känna om det ännu finns varmt blod i Sverige!'

Karlarna betraktade ömsevis jättens nävar och sina egna. Ingen av dem hade någon lust att pröva hans handslag. Men de såg, att ett järnspett, som jätten brukade använda till att röra om i brasan med, hade blivit kvarliggande i elden och var glödhett i ena ändan. De lyfte opp det med gemensamma krafter och räckte det mot jätten. Han fattade om spettet och kramade det, så att järnet flöt mellan fingrarna. 'Åjo, jag känner, att det finns varmt blod i Sverige ännu,' sade han helt förnöjd till de förbluffade sjömännen.

Det blev åter stilla och tyst vid brasan en stund, men se detta, att jätten hade råkat landsmän, hade fört hans tankar tillbaka till Västergötland. Det ena minnet efter det andra dök opp för honom.

'Jag undrar hur det kan stå till med Skalunda hög nu för tiden`' frågade han sjömännen.

Ingen av karlarna hade någon reda på högen, som jätten frågade efter. 'Det är allt bra nog ihopsjunken,' svarade den ena liksom på försök. Han kände på sig, att det inte gick an att stå svarslös inför en sådan spörjare. 'Jaja, jaja, kan nog tro det,' sade jätten och nickade bekräftande. 'Det är inte bättre att begära, för den högen bar min hustru och dotter ihop i sina förkläden på en morgonstund!'

Åter satt han och grubblade och försökte att samla ihop sina minnen. Det var inte så alldeles nyligen han hade varit hemma i Västergötland, och det gick en stund, innan han kunde tränga tillräckligt djupt ner bland sina hågkomster.

'Men Kinnekulle och Billingen och de andra småbergen, som låg strödda över den stora slätten, de står väl ändå kvar?' sade jätten. – 'Det gör de nog,' svarade västgöten, och för att visa jätten, att han förstod, att denne var en duktig karl, tillade han: 'Ni var kanske med om att resa opp ett eller annat av de bergen, ni far?'

'Ånej, inte just det,' sade jätten, 'men jag kan tala om för dig, att du har att tacka min far för att de där bergen står kvar där. När jag var en liten pilt, fanns det ingen stor slätt i Västergötland, utan där slätten nu breder ut sig, låg en bergvidd, som sträckte sig från Vättern till Göta älv. Men så föresatte sig några älvar, att de skulle grusa sönder berget och föra ner det till Vänern. Det var inte något riktigt gråstensberg, utan det bestod mest av kalksten och skiffer, så att älvarna hade lätt att få bukt med det. Jag minns hur de gjorde sina rännor och floddalar allt bredare, och till sist vidgade de ut dem till slätter. Far och jag gick ibland ut och såg på älvarnas arbete, och far var inte riktigt nöjd med detta, att de förstörde hela berget. 'De kunde väl åtminstone lämna oss kvar några viloplatser,' sade han, och därmed tog han av sig sina stenskor och satte ner den ena långt i väster och den andra långt i öster. Sin stenhatt lade han ner på en bergknöl vid Vänerstranden, min stenluva slängde han ut längre åt söder och kastade sin stenklubba åt samma håll. Vad annat vi hade med oss av god, hård sten lade han på skilda ställen. Sedan sköljde älvarna bort nästan hela berget, men de ställena, som far hade skyddat med sitt stengods, vågade de sig inte på, utan de fick stå kvar. Där far hade satt ut sin ena sko, blev Halleberg kvar under klacken och Hunneberg under sulan. Under den andra skon bevarades Billingen, fars hatt hade gett skydd åt Kinnekulle, under min luva låg Mösseberg, och under stenklubban gömde sig Ålleberg. Alla de andra småbergen på Västgötaslätten blev också sparade för fars skull, och nu undrar jag just om det finns många karlar i Västergötland, som har så pass respekt med sig.'

'Det är inte lätt att svara på den saken,' sade sjömannen, 'men jag får säga, att om älvar och jättar har varit så mäktiga i sina dar, så tycker jag, att jag får liksom ökad aktning för människorna, för nu är det ändå de, som har gjort sig till herrar över både slätten och bergen.'

Jätten grinade till en smula. Det såg just inte ut, som om han skulle ha blivit så nöjd med svaret, men han tog snart opp samtalet på nytt. 'Hur står det till med Trollhättan nu för tiden?' sade han. – 'Den forsar och dundrar, som den alltid har gjort,' sade sjömannen. 'Ni har kanske varit med om att ställa i gång de stora vattenfallen, liksom ni var med om att spara Västgötabergen?' – 'Ånej, inte just det,' sade jätten, 'men jag kommer ihåg, att när jag var en liten pilt, brukade jag och bröderna mina begagna den till rutschbana. Vi ställde oss på en stock, och så bar det åstad utför Gullöfallet och Toppöfallet och de andra tre fallen. Vi kom i så god fart, att vi höll på att rutscha ända ner till havet. Jag undrar om det numera finns någon karl i Västergötland, som brukar roa sig på det sättet?' – 'Det är inte så lätt att veta,' sade sjömannen. 'Men jag tycker nästan, att det är en märkvärdigare bragd, att vi människor har kunnat dra fram en kanal

utmed fallen, så att vi inte bara kan fara utför Trollhättan, som ni gjorde i er ungdom, utan också gå oppför den med skutor och ångbåtar.'

'Det var märkligt att göra detta,' sade jätten, och det föreföll, som om han skulle ha blivit litet förargad över svaret. 'Kan du nu också säga mig hur det står till med den trakten borta vid sjön Mjörn, som kallades för Svältorna?' – 'Ja, de har allt varit oss till stort bekymmer,' sade västgöten. 'Kanske att det är ni, far, som har varit med om att lägga ut dem så där mager och tröstlösa?' – 'Ånej, inte just det,' sade jätten, 'i mina dar växte det präktig skog på dem. Men det var så, att när jag skulle göra bröllop åt en av mina döttrar, behövde vi mycken ved att lägga i bakugnen, och då tog jag ett långt tåg, slog det omkring all skogen på Svältorna, drog omkull den med ett långt ryck och bar hem den. Jag undrar om det nu för tiden finns någon, som kan rycka omkull så mycken skog på en gång?' – 'Det är mer, än jag törs svara på,' sade västgöten. 'Men det vet jag, att i min ungdom låg Svältorna nakna och ofruktbara, och att folk nu har planterat skog över hela området. Det räknar jag också som en manlig gärning.'

'Nå, men nere i södra Västergötland, där kan väl ingen människa livnära sig?' sade jätten. ' 'Har ni varit med om att ställa i ordning det landet också?' frågade västgöten. – 'Ånej, inte just det,' sade jätten, 'men jag minns, att nät vi jättebarn gick vall med våra hjordar därnere, byggde vi oss så många stenstugor och gjorde marken så oländig genom all den sten, som vi kastade på varandra, att jag tycker, att det skulle vara svårt att röja opp åkerfält i de trakterna.' – 'Ja, det är sant, att det inte lönar sig mycket med jordbruk därnere,' sade västgöten, 'men folket där har slagit sig på vävnad och träarbete, och jag tror, att det visar mer duktighet att kunna skaffa sig bärgning i en så utfattig trakt än att vara med om att fördärva den.'

'Nu vet jag bara en sak till att fråga om,' sade jätten. 'Hur har ni det ställt nere vid kusten, där Göta älv faller ut i havet?' – 'Har ni haft er hand i spelet där också?' frågade sjömannen. – 'Inte just det,' sade jätten, 'men jag kommer ihåg, att vi brukade gå ner till stranden, locka till oss en val och rida på hans rygg genom fjordar och kilar in i skärgården. Jag undrar om du vet någon, som brukar bära sig åt på samma sätt?' – 'Det ska jag låta vara osagt,' svarade sjömannen, 'men jag vill räkna det som en lika så duktig bragd, att vi människor har byggt en stad nere vid Göta älvs mynning, därifrån det går ut skepp till alla världens hav.' Härpå gav jätten intet genmäle, och sjömannen, som själv var hemma i Göteborg, började beskriva för honom den rika handelsstaden med dess vida hamn, med dess broar och kanaler och ståtliga gator och berättade, att den ägde så många driftiga köpmän och djärva sjöfarande, att de torde komma att göra den till den yppersta staden i Norden.

Jätten hade dragit ihop pannan i allt djupare veck för vart svar han hade fått, och det märktes nog, att han var bra missnöjd med att människorna hade gjort sig till herrar över naturen. 'Jag hör, att det har blivit mycket nytt i Västergötland,' sade han, 'och jag skulle gärna vilja vända tillbaka dit och ställa ett och annat till rätta.' När sjömannen hörde dessa ord, blev han en smula ängslig. Han trodde inte, att jätten skulle komma till Västergötland i någon god avsikt, men detta tordes han förstås inte låtsa om. 'Ni kan vara viss på, far, att ni ska få ett hederligt mottagande,' sade han. 'Vi ska låte ringa för er i alla kyrkklockor.' – 'Jaså, det finns kyrkklockor kvar i Västergötland,' sade jätten och lät tvehågsen. 'Är de inte sönderringda, de stora skällorna i Husaby och Skara och Varnhem?' – 'Nej, de finns allt kvar, och de har fått många systrar sedan er tid. Nu finns det inte något ställe i Västergötland, där man inte hör kyrkklockor.' – 'Då får jag väl allt bli kvar, där jag är,' sade jätten, 'för det var för de där klockornas skull, som jag flyttade hemifrån.'

Han försjönk nu i tankar, men snart vände han sig på nytt till sjömännen. 'Ni kan nu lugnt lägga er att sova vid elden,' sade han. 'I morgon bittida ska jag ställa det så, att ett skepp kommer farande här förbi, som tar opp er och för er till hemlandet. Men för den gästvänskap, som jag har visat er, begär jag bara den tjänsten av er, att ni går till den bästa man, som finns i Västergötland, så snart som ni har kommit hem, och ger honom den här ringen. Hälsa honom från mig, och säg honom, att om han vill bära den på sitt finger, så ska han bli mycket förmer, än han nu är!'

Så snart som sjömännen var hemkomna, gick de till den bästa mannen i Västergötland och lämnade honom ringen. Men han var för klok att genast sätta den på sitt finger. I stället hängde han den på en liten ek, som stod på hans gård. Med detsamma började eken växa så fort, att alla kunde märka det. Den sköt skott och sände ut kvistar. Stammen tjocknade, barken hårdnade. Trädet fick nya blad och fällde dem, fick blommor och frukter och blev om en liten stund så stort, att ingen hade sett en väldigare ek. Men knappt var den fullväxt, förrän den med samma hast började vissna, grenarna föll, stammen blev ihålig, och trädet multnade ner, så att snart ingenting mer fanns kvar av det än en rotstubbe.

Så tog han, som var den bästa mannen i Västergötland, och kastade ringen långt bort. Denna jättegåvan är sådan, att den skulle ge en man stora krafter och göra honom på kort tid utmärktare än alla andra,' sade han. 'Men den skulle komma honom att förta sig, så att det inom kort vore slut med hans duglighet och lycka. Jag vill inte nyttja den, och jag hoppas, att ingen må hitta den, för den är inte hitsänd i någon god avsikt.'

Men det tör nog vara möjligt, att ringen har blivit hittad. Alltid då

en god man anstränger sig över förmågan för att göra nytta, kan man vilja undra om han har funnit ringen, och om det är den som tvingar honom att arbeta så, att han sliter ut sig i förtid och måste lämna sitt verk ofullbordat."

Sången

Lärarinnan hade gått med raska steg, medan hon berättade, och när hon hade slutat, märkte hon, att hon nästan var framme. Hon såg redan stora uthusbyggnaderna, som lågo skuggade av vackra träd, liksom allt annat här på gården. Och innan hon hade gått förbi dem, skymtade redan slottet fram högt uppe på sin terrass.

Ända hittills hade hon varit glad åt sitt förslag och inte känt någon tvekan, men nu, när hon såg gården, började modet svika henne. Tänk, om det var rent galet, det, som hon ville göra! Det var väl ingen, som frågade efter hennes tacksamhet. Kanske att de bara skulle skratta åt henne, därför att hon kom rusande så där i sena kvällen med sina skolbarn? Inte förmådde de och hon sjunga så vackert, att någon kunde sätta värde på det.

Hon började gå långsammare, och när hon kom till trappan, som ledde upp till slottsterrassen, vek hon av vägen och gick uppför den. Hon visste mycket väl, att den stora slottsbyggnaden stod tom allt sedan gamle herrns död. Hon gick dit bara för att få tid på sig att tänka över om hon borde gå vidare, eller om hon skulle vända.

När hon kom upp på terrassen och såg slottet, som låg blänkande vitt i månskenet, när hon såg häckarna och blomgrupperna och balustraden med sina urnor och den ståtliga trappuppgången, blev hon än mera modfälld. Hon tyckte, att alltsammans såg så förnämt och ståtligt ut, att hon riktigt förstod, att hon inte hade något där att göra. "Kom mig inte nära!" tyckte hon, att det fina, vita slottet sade till henne. "Inte kan du väl tro, att du och dina skolbarn kan göra någon glädje åt den, som är van att bo på ett sådant här ställe."

För att driva bort tveksamheten, som började smyga sig över henne, berättade då lärarinnan för skolbarnen just denna samma om den gamle och den unge herrn, som hon själv hade fått höra, när hon hade gått igenom slöjdkursen. Och detta gjorde henne modigare. Det var ju ändå en sanning, att slottet och hela stället var skänkt till slöjdseminariet. Det var skänkt för att lärare och lärarinnor skulle få leva en lycklig tid på den vackra gården och sedan föra kunskaper och glädje med sig därifrån till sina skolbarn. Men här, där en sådan gåva hade blivit given till en skola, här hade de väl visat, att de satte värde på skolfolk. De hade lagt i dagen, att de höllo de svenska barnens uppfostran för viktigare än allt annat. Just här borde hon aldrig kunna känna sig försagd.

Dessa tankar gåvo henne en smula förtröstan, så att hon tyckte, att hon ville fortsätta företaget. Och för att stärka sitt mod tog hon av neråt parken, som klädde sluttningen mellan slottshöjden och sjön. När hon gick under de härliga träden, som stodo så mörka och

hemlighetsfulla i månskenet, vaknade många glada minnen hos henne. Hon berättade för barnen hur det hade gått till här på hennes tid, och hur lycklig hon hade varit, medan hon hade gått igenom kursen och alla dagar hade fått lustvandra i den här sköna parken. Hon talade om fester och lekar och arbete, men först och främst berättade hon om den stora välviljan, som hade öppnat den stolta herrgården för henne och för så många andra.

På detta sättet lyckades hon hålla modet uppe, så att hon verkligen kom igenom parken och över bron och nådde strandängarna, där direktörens villa låg mittibland skolbyggnaderna.

Alldeles invid bron utbredde sig den gröna lekplanen, och när hon gick förbi den, beskrev hon för barnen hur vackert det brukade vara här under sommarkvällarna, då planen var full av ljusklädda människor, och sånglekar och bollspel avlöste varandra. Hon visade barnen Vänhem, där samlingssalen fanns, seminariet, där föreläsningarna höllos, villorna, där gymnastiklokalen och slöjdsalarna voro inrymda. Hon gick framåt med rask fart och talade oupphörligt liksom för att inte hinna att bli ängslig. Men när hon slutligen kom så långt, att hon såg direktörens villa, då tvärstannade hon.

"vet ni, barn, jag tror, att vi inte ska gå längre," sade hon. "Jag har inte tänkt på detta förut, men kanske direktören är så farligt sjuk, att vi skulle störa honom med vår sång. Det vore ju förfärligt, om vi skulle göra honom sämre.

Den lille Nils Holgersson hade följt med barnen hela tiden och hade hört allt, vad lärarinnan hade talat om. Han visste således, att de hade gått ut för att sjunga för någon, som låg sjuk därborta i villan, och han förstod nu, att sången inte skulle bli av, därför att de fruktade att störa och oroa den sjuke.

"Det är synd, att de går sin väg utan att sjunga," tänkte han. "Det vore ju en lätt sak att ta reda på om han därinne inte tål vid att höra dem. Varför går inte någon fram till villan och frågar?"

Men detta tycktes inte falla lärarinnan in, utan hon vände och gick sakta tillbaka. Skolbarnen gjorde ett par invändningar, men hon tystade ner dem. "Nej, nej!" sade hon. "Det var dumt tänkt av mig att gå hit och sjunga så sent på kvällen. Vi skulle bara störa."

Då tyckte Nils Holgersson, att när ingen annan gjorde det, så fick han lov att ta reda på om det förhöll sig så, att den sjuke var för svag att höra litet sång. Han skilde sig från de andra och sprang fram till huset. Det höll en vagn utanför villan, och en gammal kusk stod bredvid hästarna och väntade. Pojken hann knappt fram i närheten av ingången, förrän förstudörren öppnades och en jungfru kom ut med en bricka. "Larsson får nog vänta på doktorn ännu en stund," sade hon. "Frun bad, att jag skulle ta ut något varmt till honom."

"Hur går det med husbonden?" frågade kusken.

"Det är inga plågor numera, men det är, som om hjärtat skulle ha stannat. Direktören ligger orörlig sedan en timme tillbaka. Vi vet knappast om han är död eller levande."

"Säger doktorn, att det ska bli slut?"

"Det står och väger, Larsson, det står och väger. Det är, som om direktören skulle ligga och lyssna efter en kallelse. Kommer det bud efter honom ovanifrån, så är han färdig att följa det."

Nils Holgersson sprang raskt neråt vägen för att hinna upp lärarinnan och skolbarnen. Han tänkte på hur det hade varit, när hans morfar dog. Han hade varit sjöman, och när han låg på sitt yttersta hade han bett, att de skulle öppna fönstret, för att han skulle få höra vindens brusande än en gång. Och om nu denne, som låg sjuk hade älskat att vara omgiven av ungdom och höra dess sånger och lekar...?

Lärarinnan gick tvehågsen neråt allén. Nu, när hon vandrade bort från Nääs, ville hon vända om, och när hon hade varit på väg dit, hade hon också velat vända. Hon var alltjämt i stor ångest och villrådighet.

Hon talade inte mer med barnen, utan vandrade tyst. Det var så djup skugga i allén, där hon gick, att hon ingenting kunde se. Men hon tyckte sig höra en sådan massa röster omkring sig. Det var ängsliga rop från tusentals olika håll, som nådde henne. "Vi är så långt borta, vi andra," sade rösterna. "Men du är i närheten. Gå och sjung ut vad vi alla känner!"

Och hon kom ihåg den ena efter den andra, som direktören hade hjälp och tagit vård om. Det var övermänskligt, vad han hade ansträngt sig för att bistå alla, som voro i nöd. "Gå och sjung för honom!" viskade det omkring henne. "Låt honom inte dö utan att ha fått en hälsning från sin skola! Tänk inte på att du är ringa och obetydlig! Tänk på den stora skaran, som står bakom dig! Låt honom förstå, innan han går ifrån oss, hur vi alla älskar honom!"

Lärarinnan gick allt långsammare. Då hörde hon något, som inte bara var röster och maningar i hennes egen själ, utan som kom från världen utanför henne. Det var ingen vanlig människoröst. Det var som en fågels kvitter eller en gräshoppas spel. Men hon hörde ändå alldeles tydligt, att det ropade, att hon skulle vända tillbaka.

Och mer behövdes det inte för att hon skulle få mod att göra det.

–

Lärarinnan och skolbarnen hade sjungit ett par sånger utanför direktörens fönster. Hon tyckte själv, att deras sång hade ljudit så märkvärdigt vacker denna kväll. Det var, som om främmande röster hade sjungit med. Rymden hade varit full av slumrande toner och ljud. De hade bara behövs stämma upp, så hade alla dessa vaknat och klingat med i sången.

Då öppnades förstudörren hastigt, och någon skyndade ut. "Nu

kommer de för att säga mig, att jag inte får sjunga mer," tänkte lärarinnan. "Måtte jag bara inte ha ställt till någon olycka!" Men det var inte så. Det var bud, att hon skulle komma in i huset och vila och sedan sjunga ett par sånger till.

På trappan kom doktorn emot henne. "Faran är över för denna gången," sade han. "Han låg där i dvala, och hjärtat slog allt svagare. Men när ni började sjunga, var det, som om han skulle ha hört en kallelse från alla dem, som behövde honom. Han kände, att det ännu inte var tid för honom att söka vilan. Sjung mer för honom! Sjung, och var glad, för jag tror, att det är er sång, som har fört honom tillbaka till livet! Nu kanske vi får behålla honom ett par år till."

LIII. Resan till Vemmenhög

Torsdag 3 november

En dag i början av november flögo vildgässen över Hallandsås in i Skåne. De hade under några veckor uppehållit sig på de vida slätterna omkring Falköping, och som flera andra stora vildgåsflockar också hade vistats där, hade de haft en glad tid med mycket samspråk mellan de gamla fåglarna och mycken tävlan i allt slags idrott mellan de unga.

Vad Nils Holgersson beträffar, så hade han inte varit glad åt det långa dröjsmålet i Västergötland. Han försökte att hålla modet uppe, men han hade svårt att förlika sig med sitt öde. "Om jag väl hade lämnat Skåne bakom mig och vore i utlandet," tänkte han, "så visste jag, att jag inte hade något att hoppas på, och då skulle jag känna mig lugnare."

Så hade vildgässen äntligen brutit upp en morgon och flugit neråt Halland. Pojken hade till en början inte funnit något särdeles nöje i att titta på det landskapet. Han tyckte, att det inte var något nytt att se där. I östra delen var det höglänt med stora ljunghedar, som påminde om Småland, och längre mot väster var det täckt med runda, kala bergkullar och sönderskuret av vikar ungefär på samma sätt som Bohuslän.

Men när vildgässen fortsatte resan söderut längs det smala kustlandskapet, hade pojken suttit och hängt ut över gåshalsen och inte lyft ögonen från marken. Han såg hur kullarna glesnade och slätten bredde ut sig. På samma gång märkte han, att kusten blev mindre och söndertrasad. Skärgården utanför den glesnade och försvann, och det vida, öppna havet kom ändå fram till fastlandet.

Och så upphörde skogen. De hade ju funnits många sköna slätter högre uppåt landet, men de hade alla legat inramade av träd. Skogen hade funnits överallt. Det var, som om landet egentligen tillhörde skogen, och den odlade jorden hade legat som stora röjningar i skogen. Och på alla slätter hade det funnits gott om dungar och hagar, liksom för att det skulle synas, att skogen när som helst kunde återta landet.

Men här var det annorlunda. Här hade slättmarken tagit herraväldet. Den bredde ut sig ända bort till synranden. Det fanns stora skogsplanteringar, men ingen vildskog. Just detta, att landet låg så öppet med åker vid åker, gjorde, att det påminde pojken om Skåne. Den nakna kusten med sandfält och tångvallar tyckte han sig också

känna igen. Han blev både glad och ängslig, när han såg detta. "Nu kan jag inte vara långt hemifrån," tänkte han.

Landskapet förändrade sig nog. Åar kommo brusande ner från Västergötland och Småland och bröto slättens enformighet. Sjöar, mossar, ljunghedar och flygsandsfält lade sig i vägen för åkrarna, men dessa bredde ut sig allt vidare, ända till Hallandsås reste sig nere vid Skånegränsen med sina vackra klyftor och dalgångar. –

Det hade hänt flera gånger under resan, att unggässen hade frågat dem, som voro gamla i flocken. "Hur ser det ut i utlandet? Hur ser det ut i utlandet?"

"Vänta, vänta! Ni ska snart få veta hur det ser ut i en god del av världen," hade de gamla svarat.

När vildgässen hade rest över Hallandsås och kommit ett stycke framåt Skåne, ropade Akka: "Titta nu ner! Se er omkring! Så här ser det ut i utlandet."

Just då foro de över Söderåsen. Hela den långa höjden var klädd med bokskogar, och i skogarna voro inbäddade sköna, tornprydda slott. Mellan träden betade rådjur, och på skogsängarna lekte harar. Jakthorn ljödo ur skogarna, hundarnas vassa skall hördes upp till den flygande skaran. Breda vägar slingrade mellan träden, och på dem kommo herrar och damer åkande i blänkande vagnar eller ridande på präktiga hästar. Ringsjön utbredde sig under höjden med det gamla Bosjökloster liggande på ett smalt näs. Skäralids klyfta skar genom åsen med en å i djupet och klippväggarna klädda med buskar och träd.

"Ser det ut så här i utlandet? Ser det ut så här i utlandet?" frågade gässlingarna. – "Så här ser det ut, där det finns skogklädda åsar," skrek Akka, "men det är inte ofta. Vänta, ska ni få se hur det vanligen ser ut där"

Akka förde vildgässen vidare mot söder till den stora skånska slätten. Den låg där med breda åkrar, men betfält, där betplockarna gingo fram i långa rader, med låga, vitlimmade, kringbyggda gårdar, men otaliga små vita kyrkor, men fula, gråa sockerfabriker, med småstadslika köpingar omkring järnvägsstationerna. Där lågo torvmossar med långa rader av torvhögar, stenkolsgruvor med svarta kolhögar, vägarna löpte fram mellan alléer av klippta pilar, järnvägarna korsade varandra och bildade ett tätt när över slätten. Små bakomkransade slättsjöar blänkte fram här och där, prydda med var sin präktiga herrgård.

"Se nu ner! Titta väl efter!" ropade förargåsen. "Så här ser det ut i utlandet ifrån Östersjöns kust ända till de höga bergen, och längre än till dem har vi aldrig farit."

När gässlingarna hade sett slätten, for vildgässen till Öresundskusten. Sanka ängar sjönko sakta mot vattnet, och långa

vallar av svartnad tång lågo uppvräkta på stränderna. På somliga ställen funnos höga strandvallar och på andra flygsandsfält, där sanden låg uppkastad i bankar och kullar. Fiskelägena reste sig på stranden med en lång rad likabyggda och likastora små tegelhus, men en liten fyr ute på vågbrytaren och bruna när hängande på torkplatsen.

"Se nu ner! Titta väl efter!" sade Akka. "Så här det det ut vid utlandets kuster."

Till sist for förargåsen också till ett par av städerna. De lågo med massor av smala fabriksskorstenar, men djupa gator mellan med hamnar fulla av fartyg, men gamla fästningsverk och slott med ålerdomliga kyrkor.

"Så här ser utlandets städer ut, fast de är mycket större," sade förargåsen. "Men dessa kan väl växa, de som ni."

Sedan Akka hade farit omkring på detta sätt, slog hon ner i en mosse i Vemmenhögs härad. Och pojken kunde inte låta bli att tro, att hon den dagen hade rest fram över Skåne för att visa honom, att han hade ett land, som gott kunde mäta sig med vilket som helst ute i världen. Men det hade hon inte behövt. Pojken tänkte inte på om landet var rikt eller fattigt. Allt sedan han hade sett den första pilvallen och det första korsvirkeshuset, värkte hans hjärta av hemlängtan.

LIV. Hos Holger Nilssons

Tisdag 8 november

Det var en dag, då det var disigt och tungt väder. Vildgässen hade betat på den stora åkrarna omkring Skurups kyrka och sutto och höllo middagsvila, då Akka kom fram till pojken. "Det ser ut, som om vi skulle få lugnt väder nu en tid," sade hon, "och jag tänker, att vi kommer att fara över Östersjön i morgon." – "Jaså," sade pojken helt kort, för strupen snördes samman på honom, så att han inte kunde tala. Han hade nog ändå hoppats, att han skulle ha blivit löst ur förtrollningen, medan han var kvar i Skåne.

"Vi är nog tämligen nära Västra Vemmenhög nu," sade Akka, "och jag tänkte, att du kanske ville fara hem på en stund. Det kommer att dröja, innan du får se någon av de dina." – "Det är nog bäst att låta bli," sade pojken, men det hördes på rösten att han blev glad över förslaget. – "Om gåskarlen stannar här hos oss, så kan ju ingen olycka ske," sade Akka. "Jag tycker, att du borde ta reda på hur de har det hemma hos dig. Du kan måhända hjälpa dem på något sätt, fastän du inte blir människa." – "Ja, det har ni rätt i, mor Akka. Det borde jag ha tänkt på förut," sade pojken och blev helt ivrig.

I nästa ögonblick voro han och förargåsen på väg till Holger Nilssons, och det dröjde inte länge, förrän Akka slog ner bakom stengärdsgården, som gick runt om husmansstället. "Det var besynnerligt, vad allt är sig likt här," sade pojken och klättrade hastigt upp på gärdsgården för att kunna se sig omkring. "Jag tycker inte, att det är en dag, sedan jag satt här och såg er komma flygande oppe i luften."

"Jag undrar om din far har en bössa?" sade Akka plötsligt. – "Jo, det har han nog," sade pojken. "Det var just för bössans skull, som jag stannade hemma i stället för att gå till kyrkan den där söndagen." – "Då törs jag inte stå här och vänta på dig," sade Akka. "Det blir bäst, att du kommer och möter oss vid Smygehuk i morgon bittida, så får du bli kvar hemma över natten." – "Nej, res inte än, mor Akka!" sade pojken och sprang hastigt ner från gärdsgården. Han visste inte hur det kom sig, men han fick en känsla av att det skulle hända vildgåsen eller honom själv något, så att de aldrig skulle råkas mera. "Ni ser nog, att jag är bedrövad, därför att jag inte kan få min rätta skapnad tillbaka," fortfor han. "Men jag vill säga er, att jag inte ångrar, att jag följde med er i våras. Nej, jag vill hellre aldrig mer bli människa, än att jag inte skulle ha fått göra den resan." Akka sög in luft ett par

gånger, innan hon svarade. "Det är en sak, som jag borde ha talat med dig om förut, men eftersom du inte skulle vända tillbaka till de dina, tyckte jag, att det inte var någon brådska. Det kan ändå aldrig skada att ha det sagt." – "Ni vet nog, att jag gärna vill göra er till viljes," sade pojken. – "Om du har lärt sig något gott hos oss, Tummetott, så kanske du inte tycker, att människorna bör vara ensamma på jorden," sade förargåsen högtidligt. "Tänk på att ni har ett stort land och att ni nog kunde ha råd att lämna några nakna skär och några grunda sjöar och sumpiga mossar och några öde fjäll och avlägsna skogar åt oss fattiga djur, där vi finge vara i fred! I all min tid har jag varit jagad och förföljd. Det vore gott att veta, att det funnes en fristad också för en sådan som jag."

"Nog skulle jag ha varit glad, om jag hade kunnat hjälpa er med detta," sade pojken, "men jag får väl aldrig någon makt bland människor." – "Nej, vi står här och talar, som om vi aldrig skulle träffas mer," sade Akka, "och vi kommer väl ändå att mötas i morgon. Nu ska jag fara tillbaka till de mina." Hon lyfte vingarna, men hon kom åter, strök ett par gånger med näbben uppåt och neråt Tummetott och flög så äntligen sin väg.

Det var ljusan dag, men ingen människa rörde sig på gården, så att pojken kunde gå, vart han ville. Han skyndade till kostallet, för hos korna visste han att han skulle få bäst besked. Det såg bedrövligt ut i lagården. I våras hade det funnits tre präktiga kreatur där, men nu stod där bara en enda ko. Det var Majros, och det märktes på henne, att hon längtade efter sina kamrater. Hon hängde med huvudet och hade knappt rört ett strå av maten, som låg framför henne.

"Goddag, Majros!" sade pojken och sprang utan fruktan in i båset. "Hur står det till med mor och far? Hur mår katten och gässen och hönsen, och var har du gjort av Stjärna och Gull-Lilja?"

När Majros hörde pojken röst, ryckte hon till, och det såg ut, som om hon skulle ha ämnat stånga honom. Men hon var inte så häftig nu som förr, utan hon gav sig tid att se på Nils Holgersson, innan hon stötte till. Han var lika liten, som när han for sin väg, och han var klädd på samma sätt, men han var ändå alldeles olik. Den Nils Holgersson, som hade farit bort i våras, hade haft en tung och långsam gång och släpig röst och sömniga ögon, men den, som kom igen, var lätt och vig, rask i talet och ögon hade han, som lyste och blixtrade. Han hade en så käck hållning, att man måste få respekt för honom, så liten han var, och fastän han inte själv såg glad ut, blev den glad, som såg honom.

"Muu," råmade Majros. "De sade, att du hade blivit annorlunda, men jag har inte kunnat tro det. Välkommen hem, Nils Holgersson, välkommen hem! Det här var den första glada stunden, som jag har haft på aldrig så länge." – "Tack ska du ha, Majros!" sade pojken och

kände sig riktigt glad över att ha bli så väl mottagen. "Tala nu om hur det står till med far och mor!"

"De har inte haft annat än sorger, allt sedan du for din väg," sade Majros. "Allra värst är det med den dyra hästen, som har stått och ätit hela sommaren. Din far tycker inte, att han vill skjuta den, och inte kan han få den såld. Det är för hästens skull, som både Stjärna och Gull-Lilja har kommit härifrån."

Det var en annan sak, som pojken egentligen ville veta, men han var förlägen att fråga rent ut. Därför sade han: "Mor blev väl allt bra ledsen, när hon fick se, att Mårten gåskarl var bortflugen?"

"Jag tror inte, att hon skulle ha sörjt mycket för gåskarlen, om hon hade vetat hur det gick till, när han for sin väg. Nu klagar hon mest av allt över att det var hennes egen son, som smög sig hemifrån och tog gåskarlen med sig."

"Jaså, hon tror, att jag stal gåskarlen?" sade pojken. – "Vad annat skulle hon tro?" – "Far och mor inbillar sig väl, att jag har drivit omkring i sommar som en annan landstrykare." – "De tänker, att det står illa till med dig," sade Majros, "och de har sörjt över dig, såsom man sörjer, när det käraste man äger har gått förlorat."

Pojken gick helt hastigt ut ur kostallet, när han hade fått höra detta, och begav sig in i häststallet. Det var litet, men snyggt och fint. Det märktes på allting, att Holger Nilsson hade velat inrätta det så, att nykomlingen skulle trivas. Därinne stod en präktig, grann häst, som riktigt sken av välmåga.

"Goddag i stallet!" sade pojken. "Jag har hört, att det ska finnas en sjuk häst här. Det kan väl aldrig vara du, som ser så frisk och välmående ut?" Hästen vände på huvudet och såg noga på pojken. "Är du sonen i huset?" sade han. "Jag har hört mycket ont om honom. Men du har ett så gott utseende, att jag aldrig skulle tro, att du vore han, om jag inte visste, att han hade blivit förvandlad till en pyssling." – "Jag vet nog, att jag har lämnat ett dåligt namn efter mig här på gården," sade Nils Holgersson. "Min egen mor tror, att jag gav mig av som en tjuv, men det kan göra detsamma, för jag ska inte dröja länge hemma. Innan jag går, vill jag i alla fall höra vad det är, som fattas dig."

"Skada, att du inte stannar," sade hästen, "för jag känner på mig, att vi skulle ha blivit goda vänner. Med mig är det inte något annat fel, än att jag har fått något i foten, en knivsudd, eller vad det kan vara. Den sitter så väl gömd, att doktorn inte har kunnat finna den, men den sticker och sticker, så att jag rakt inte kan gå. Om du ville tala om för Holger Nilsson vad som fattas mig, så tror jag, att han lätt kunde hjälpa mig. Jag skulle bli glad att kunna göra nytta för mig. Jag riktigt skäms att stå här och äta utan att arbeta."

"Det var väl, att du inte har någon riktigt sjukdom," sade Nils

Holgersson. "Jag får försöka ställa så, att du blir botad. Det gör dig väl ingenting, om jag tar och ritar litet med min kniv här på din hov?"

Nils Holgersson var nätt och jämnt färdig med hästen, när han hörde röster på gården. Han sköt upp stalldörren litet på glänt och såg ut. Det var far och mor, som kommo gående från vägen upp till huset. Det syntes tydligt, att de voro tyngda av bekymmer. Mor hade fått många fler rynkor i ansiktet än förut, och fars hår hade grånat. Mor gick och talade med far om att han borde försöka få ett lån av hennes svåger. "Nej, jag vill inte låna mer pengar," sade far, just då han gick förbi stallet. "Ingenting är så svårt som att vara skuldsatt. Det är bättre att sälja stugan." – "Jag skulle inte ha så mycket emot, att vi gör oss av med den," sade mor, "om det inte vore för pojken skull. Men vart ska han ta vägen, om han kommer hem en dag, fattig och eländig, som man kan förstå att han ska vara, och vi inte finns här?" – "Ja, du har ju rätt i detta," sade far, "men vi får väl be dem, som kommer efter oss, att de tar vänligt emot honom och talar om för honom, att han är välkommen till oss. Vi ska inte säga ett ont ord, hurudan han är. Ska vi, mor?" – "Ånej då! Om jag bara hade honom här tillbaka, så att jag visste, att han inte behövde svälta och frysa ute på vägarna, skulle jag inte fråga efter något annat."

När far och mor hade sagt detta, gingo de in, och pojken kunde inte höra mera av deras samtal. Han blev allt mycket glad och rörd, när han hörde, att de hyste så stor kärlek för honom, fastän de trodde, att han hade kommit på avvägar, och han skulle ha velat skynda fram till dem. "Men det kanske är större sorg för dem, om de får se mig sådan, som jag nu är," tänkte han.

Medan han stod och tvekade, kom ett åkdon och stannade vid grinden. Pojken hade så när ropat till av förvåning, för de, som stego ur och gingo in på gården, kunde inte vara några andra än Åsa gåsapiga och hennes far. De höllo varandra i hand, när de vandrade upp till huset. De kommo så stilla och allvarliga, men med en vacker glans av lycka i ögonen. När de voro ungefär mittpå gården hejdade Åsa gåsapiga sin far och sade till honom: "Ni kommer väl ihåg, far, att ni inte får säga något till dem om träskon eller om gässen eller om pysslingen, som var så lik Nils Holgersson, att om det inte var han själv, måtte den ändå haft något att göra med honom." – "Nej, för all del," sade Jon Assarsson. "Jag ska bara säga, att du fick god hjälp av deras son flera gånger, medan du gick och sökte efter mig, och att vi därför har kommit hit för att fråga om vi inte kan göra dem någon tjänst tillbaka, nu när jag har blivit burgen karl och har mer, än jag behöver, genom gruvan, som jag fann däroppe." – "Ja, jag vet nog, att du kan lägga dina ord väl," sade Åsa. "Det var bara det där enda som jag ville att du inte skulle säga."

De gingo in i stugan, och pojken skulle bra gärna ha velat höra

vad de talade om därinne, men han vågade sig inte ut på gårdsplanen. Det gick inte särdeles lång tid, förrän de kommo ut igen, och då följde far och mor med dem ner till grinden. Det var märkvärdigt, hur glada de nu vore. Det såg ut, som om de hade fått nytt liv.

När de främmande vore borta, stodo far och mor kvar vid grinden och sågo efter dem. "Ja, nu bryr jag mig inte om att vara bedrövad mer," sade mor, " sedan jag har fått höra så mycket gott om Nils." – "Det var kanske inte så mycket, som de berättade om honom," sade far betänksamt. – "Var det inte nog, att de kom särskilt resande för att säga, att de ville hjälpa oss, därför att vår Nils hade gjort dem stora tjänster? Jag tycker, att du skulle ha tagit emot deras anbud, jag, far." – "Nej, mor. Jag vill inte ta emot pengar av någon varken som skänk eller lån. Jag vill göra mig fri från skulderna nu för det första, och sedan ska vi arbete oss opp igen. Vi är inte så lastgamla än, du mor." Far riktigt skrattade när han sade detta. "Jag tror, att du tycker det blir roligt att sälja det här stället, som vi har lagt ner så mycket arbete på," sade mor. – "Du förstår allt varför jag skrattar," sade far. "Det var detta, att pojken hade gått förlorad, som tyngde ner mig så, att jag har varit alldeles maktlös, men nu, när jag vet, att han lever och har artat sig väl, så ska du få se, att Holger Nilsson ännu duger till något."

Mor gick in i stugan, men pojken fick brått att krypa undan in in en vrå, för far kom till stallet. Han gick in i spiltan till hästen och tog, som han brukade, upp foten för att försöka upptäcka vad det var för något fel med den. "Vad är detta?" sade far, för han såg, att det stod några bokstäver inristade på hoven. "Ta ut järnet ur foten!" läste han och såg sig omkring undrande och spörjande, men började i alla fall titta och känna på hovens undersida. "Där tror jag sannerligen att det sitter något vasst," mumlade han om en stund.

Medan far sysslade med hästen, och pojken satt undankrupen i stallvrån, hände det, att det kom annat främmande till gården. Det förhöll sig nämligen så, att när Mårten gåskarl var så nära sitt forna hem, hade han rakt inte kunnat motstå lusten att visa hustru och barn för de gamla kamraterna med husmansstället, utan helt enkelt tagit Dunfin och gässlingarna med sig och farit i väg.

Det fanns ingen människa ute på gården hos Holger Nilssons, när gåskarlen kom fram. Han slog ner i allskönsstrygghet och gick lugnt omkring och visade Dunfin hur präktigt han hade haft det, då han ännu var en tamgås. När de hade besett hela gårdsplanen, märkte han, att dörren till kostallet stod öppen. "Titta hit ett ögonblick!" sade han, "så får ni se hur jag bodde förr i världen! Det var annat än att hålla till i träsk och kärr, som vi nu gör."

Gåskarlen stod på tröskeln och såg inåt kostallet. "Det finns ingen människa här," sade han. "Kom Dunfin, så får du se på gåskätten! Var inte rädd! Det är inte det minsta farligt."

Härpå gingo gåskarlen, Dunfin och alla sex ungarna raka vägen in i gåskätten för att se i vilken stå̊t och härlighet den store vite hade levat, innan han gav sig i lag med vildgäss.

"Jo, så hade vi det. Där var min plats, och där stod mathon, som alltid var fylld med havre och vatten," sade gåskarlen. "Vänta, det finns litet mat i den nu med!" Och därmed rusade han bort till hon och började sörpla i sig havre.

Men Dunfin var orolig. "Låt oss gå ut igen!" sade hon. – "bara ett par korn till!" sade gåskarlen. I detsamma upphävde han ett skrik och skyndade mot utgången. Men det var för sent. Dörren smällde igen, matmor stod utanför och lade på kroken, och där vore de instängda!

Far hade dragit ut ett vasst järnstycke ur Svartens fot och stod helt förnöjd och smekte sin häst, då mor skyndade in i stallet. "Kom, far, och se vad jag har gjort för en fångst!" sade hon. – "Nej, vänta, mor! Titta först hit!" sade far. "Nu har jag fått reda på vad som fattades hästen." – "Jag tror, att lyckan börjar vända åter till oss," sade mor. "Tänk du, att den stora gåskarlen, som försvann i våras, måtte ha följt med vildgässen! De gick in i gåskätten, och jag har stängt in dem där allihop." – "Det var då märkvärdigt," sade Holger Nilsson. "Och vet du, mor, att det bästa med detta är, att vi inte mer behöver tro, att pojken tog gåskarlen med sig, när han gick hemifrån." – "Ja, det har du rätt i, far. Men jag är rädd för att vi blir tvungna att slakta dem ni i kväll. Vi har Mårtensgås om ett par dar, och vi får skynda oss, om vi ska hinna att få in dem till sta'n." – "Jag tycker, att det är rent synd att slakta gåskarlen, när han har kommit hem till oss med så stort följe." sade Holger Nilsson. – "Om det vore andra tider, skulle han få leva, men när vi själva ska flytta härifrån, kan vi ju inte behålla gässen." – "Ja, det är sant det." – "Kom med och hjälp mig att bära in dem i stugan!" sade mor.

De gingo sin väg, och ett par ögonblick därefter såg pojken hur far kom med Dunfin och Mårten gåskarl, en under vardera armen, och gick in i huset i sällskap med mot. Gåskarlen ropade: Tummetott, kom och hjälp mig!" som han brukade, när han var i fara, fast han inte kunde veta, att pojken fanns i närheten.

Nils Holgersson hörde honom nog, men han stod kvar i stalldörren i alla fall. Han dröjde inte därför, att han visste, att det skulle vara bra för honom själv, att gåskarlen bleve lagd på slaktbänken – det kom han inte en gång ihåg i det ögonblicket -, utan därför att om han skulle kunna rädda gåskarlen, måste han visa sig för far och mor, och för detta hade han en stor motvilja. "De har det ju svårt nog ändå," tänkte han. "Ska jag behöva göra dem en sådan sorg?"

Men när dörren var stängd om gåskarlen, kom det liv i pojken. Han rusade i väg över gårdsplanen, hoppade upp på ekbrädan framför ingångsdörren och sprang in i förstugan. Här strök han av sig

träskorna av gammal vana och närmade sig dörren. Men det bar honom alltjämt så emot att visa sig för far och mor, att han inte orkade lyfta handen för att knacka. "Det är Mårten gåskarl det gäller," tänkte han då, "han, som har varit din bästa vän, allt sedan du stod här sist." Och i ett ögonblick påminde han sig allt, vad han och gåskarlen hade gått igenom på frusna sjöar och stormigt hav och bland farliga rovdjur. Hjärtat svällde av tacksamhet och kärlek, och han övervann sig själv och slog på dörren.

"Var det någon, som ville in?" sade far och öppnade.

"Mor, ni får inte röra gåskarlen!" ropade pojken, och med detsamma gåvo gåskarlen och Dunfin, som lågo bundna på en bänk, till ett glädjeskrik, så att han hörde, att de ännu voro vid liv.

Den, som också gav till ett glädjeskrik, det var mor. "Nej, vad du har blivit stor och grann!" ropade hon.

Pojken hade inte kommit in i stugan, utan stod kvar på tröskeln liksom en, som inte är säker på hur han skall bli mottagen. "Gud vare tack och lov för att jag har dig här igen!" sade mor. "Kom in! Kom in!" – "Välkommen ska du vara!" sade far, och inte ett ord mer kunde han få fram.

Men pojken dröjde ännu på tröskeln. Han kunde inte förstå, att de blevo så glada åt honom, sådan, som han var. Men så kom mor och slog armarna om honom och drog honom in i rummet, och då märkte han hur det var fatt.

"Mor och far, jag är stor, jag är människa igen!" ropade han.

LV. Avsked från vildgässen

Onsdagen 9 november

Pojken steg upp före dager nästan morgon och vandrade neråt kusten. Han stod på stranden ett stycke öster om Smyge fiskeläge, innan det ännu var riktigt ljust. Han var alldeles ensam. Han hade varit inne i kätten hos Mårten gåskarl och försökt väcka honom. Men den store vite hade inte velat ge sig av hemifrån. Han hade inte sagt ett ord, bara stuckit in huvudet under vingen och somnat om.

Det såg ut att bli en härlig och klar dag. Det var nästan lika så vackert väder som den vårdagen, då vildgässen hade kommit över till Skåne. Havet bredde ut sig lugnt och orörligt. Luften var i stillhet, och pojken tänkte på vilken god överresa vildgässen skulle få.

Han själv var ännu i ett slags yrsel. Än tänkte han sig som tomte och än som människa. När han såg en stengärdsgård utmed vägen, var han rädd att gå vidare, innan han hade övertygat sig om att det inte låg något rovdjur och lurade bakom den. Och strax därpå skrattade han åt sig själv och gladde sig åt att han var lång och stor och stark och inte behövde vara rädd för någonting.

När han kom till kusten, ställde han sig, så stor han var, ytterst på strandbrädden, för att vildgässen skulle se honom. Det var en stor flyttningsdag. Det ljöd oupphörligen locktoner uppifrån luften. Han smålog för sig själv, när han tänkte på att ingen såsom han hade reda på vad det var, fåglarna ropade till varandra.

Nu kommo också vildgäss flygande. Den ena stora flocken följde den andra. "Bara det inte är mina gäss, som far bort utan att säga farväl till mig!" tänkte han. Han ville bra gärna tala om för dem hur allt hade gått till och visa dem, att han var människa igen.

Det kom en flock, som flög raskare och skrek ljudligare än de andra, och det var något, som sade honom, att denna flocken måste det vara. Men han kunde inte känna igen den så säkert, som han skulle ha gjort dagen förut.

Flocken saktade farten och for fram och tillbaka längs med kusten. Då begrep pojken, att det var den rätta. Han kunde bara inte förstå varför vildgässen inte slogo ner bredvid honom. Det var då omöjligt, att de inte skulle se honom, där han stod.

Han sökte uppge en lockton, som skulle kalla ner dem till honom. Men tänk, att tungan ville inte! Han kunde inte få fram det rätta ljudet.

Han hörde Akka ropa uppe i luften, men han förstod inte vad hon

sade. "Vad är detta? Har vildgässen bytt om språk?" undrade han.

Han vinkade åt dem med sin luva, och han sprang utmed stranden och ropade: "Här är jag, var är du?"

Det såg ut, som om detta bara skulle skrämma dem. De höjde sig och foro utåt havet. Då förstod han äntligen! De visste inte, att han var en människa. De kände inte igen honom.

Och han kunde inte kalla dem till sig, därför att en människa inte kan tala fåglarnas språk. Han kunde inte tala det, och inte heller kunde han förstå det.

Fastän pojken var så glad åt att vara löst ur förtrollningen, tyckte han, att det var bittert, att han på detta sättet hade blivit skild från sina goda kamrater. Han satte sig ner i sanden och slog händerna för ansiktet. Vad tjänade det mer till att se efter dem?

Men strax därpå hörde han brus av vingar. Den gamla mor Akka hade känt det tungt att fara från Tummetott, och hon hade vänt tillbaka än en gång. Och nu, då pojken satt stilla, vågade hon att fara honom närmare. Plötsligt hade väl något öppnat hennes ögon för vem han var. Hon slog ner på udden tätt bredvid honom.

Pojken ropade till av glädje och tog den gamla Akka i sin famn. De andra vildgässen ströko näbbarna mot honom och trängdes omkring honom. De kacklade och pratade och sade honom all sin hjärtliga lyckönskan, och han talade också till dem och tackade dem för den underbara resan, som han hade fått göra i deras sällskap.

Men på en gång blevo vildgässen underligt stilla och drogo sig bort från honom. Det var, som om de ville säga: "Ack, han är en människa! Han förstår inte oss, och vi förstår inte honom."

Då reste sig pojken och gick fram till Akka. Han smekte och klappade henne. Detsamma gjorde han med Yksi och Kaksi, Kolme och Neljä, Viisi och Kuusi, de gamla, som hade varit med från första början.

Därpå gick han över stranden mot land, för han visste ju, att fåglarnas sorg aldrig varade längre, och han ville skiljas från dem, medan de ännu voro bedrövade över att de hade mistat honom.

När han hade kommit uppför strandvallen, vände han sig om och betraktade de många fågelflockarna, som foro ut över havet. Alla skreko fram sina locktoner, endast en vildgåsflock for tyst framåt, så länge som han kunde följa den med blickarna.

Men fylkingen var jämn och välordnad och farten god, och vingslagen starka och kraftiga. Och pojken kände en sådan längtan efter de bortflygande, att han nära nog önskade att återigen vara Tummetott, som kunde rida över land och hav med en vildgåsflock.

SLUT